Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας

Πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Αλέξανδρος Κουλούρης

Κέρκυρα, Οκτώβριος 2007

Ιόνιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας

Πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Αλέξανδρος Κουλούρης

Συμβουλευτική επιτροπή: Σαράντος Καπιδάκης
Γεώργιος Μπώκος
Διονύσιος Μοσχόπουλος

Εγκρίθηκε από την επταμελή εξεταστική επιτροπή την 12η Σεπτεμβρίου 2007

…….	…….	…….
Σ. Καπιδάκης	Γ. Μπώκος	Δ. Μοσχόπουλος
Αναπλ. Καθηγητής	Καθηγητής	Επικ. Καθηγητής
Ιονίου Πανεπιστημίου	Ιονίου Πανεπιστημίου	Ιονίου Πανεπιστημίου
…….	…….	…….
Χ. Παπαθεοδώρου	Χ. Κωνσταντοπούλου	Μ. Μεϊμάρης
Επικ. Καθηγητής	Καθηγήτρια	Καθηγητής
Ιονίου Πανεπιστημίου	Πανεπιστημίου Μακεδονίας	Ε.Κ.Π.Α.

…….
Δ. Χαρίτος
Λέκτορας
Ε.Κ.Π.Α.

Κέρκυρα, Οκτώβριος 2007

Το συγκεκριμένο πόνημα το αφιερώνω στη γυναίκα και παντοτινή σύντροφο της ζωής μου Ελένη, για όλα όσα με λόγια δεν περιγράφονται...

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα, τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σαράντο Καπιδάκη (αναπληρωτή καθηγητή, Τμήματος Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιονίου Πανεπιστημίου), για την έκθυμη συμπαράσταση, τις πολύτιμες συμβουλές και χρήσιμες υποδείξεις του και εν γένει, την καθοδήγησή του, κατά την εκπόνηση αυτής της διδακτορικής διατριβής. Θερμές ευχαριστίες, στο μέλος της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, κ. Γεώργιο Μπώκο (καθηγητή, Τμήματος Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιονίου Πανεπιστημίου), για τις βελτιώσεις σε θέματα ορολογίας και τη συνολική επιμέλεια του τελικού κειμένου. Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ, στο μέλος της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, κ. Διονύσιο Μοσχόπουλο (επίκουρο καθηγητή, Τμήματος Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιονίου Πανεπιστημίου), για τις συμβουλές του σε νομικές πτυχές της διδακτορικής διατριβής.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ, στο μέλος της Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, κ. Χρήστο Παπαθεοδώρου (μόνιμο επίκουρο καθηγητή, Τμήματος Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιονίου Πανεπιστημίου), για τη συνεχή υποστήριξή του και το συμβουλευτικό του ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής, αλλά και για τα εύστοχα σχόλιά του πριν την εξέταση της Επταμελούς. Θα ήταν παράληψη να μην ευχαριστήσω τα μέλη της Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, κ.κ.: Χρυσούλα Κωνσταντοπούλου (καθηγήτρια, Τμήματος Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Πανεπιστημίου Μακεδονίας), Μιχαήλ Μεϊμάρη (καθηγητή, Τμήματος Επικοινωνίας & Μ.Μ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.) και Δημήτριο Χαρίτο (λέκτορα, Τμήματος Επικοινωνίας & Μ.Μ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.), για τις πολύτιμες συμβουλές και τα εύστοχα σχόλιά τους, τα οποία βελτίωσαν την τελική έκδοση αυτής της διδακτορικής διατριβής.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες, στο Μιχάλη Σφακάκη, για τις εποικοδομητικές και ουσιώδεις παρατηρήσεις του στη μεθοδολογία και δομή και στη Βάσω Στρακαντούνα, για την επιμέλεια του προσχεδίου της διδακτορικής διατριβής. Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους όσους βοήθησαν – ο κατάλογος είναι μακρύς. Τέλος, για την γυναίκα μου Ελένη, αυτά που αισθάνομαι για τη βοήθεια και συμπαράστασή της, δεν εκφράζονται με λόγια…

Η παρούσα διατριβή χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και Εθνικούς Πόρους.

Περίληψη

Στη διδακτορική διατριβή, εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης (στο εξής βλ. *πολιτικές*) του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών, σε σχέση με συγκεκριμένους *παράγοντες*, που, όπως έχει επισημανθεί στη διεθνή βιβλιογραφία, τις επηρεάζουν. Οι *παράγοντες*, αφορούν, στη *μέθοδο πρόσκτησης*, στην *πνευματική ιδιοκτησία*, στον *τύπο περιεχομένου*, στον *τύπο προέλευσης ψηφιακού περιεχομένου* και στον *τύπο βιβλιοθήκης*.

Εξετάζεται η σχέση πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών σε διάφορες χώρες παγκόσμια. Οι ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές, είναι η μελέτη περίπτωσης που επιλέγεται για την ανάλυση της σχέσης πολιτικών και τύπου περιεχομένου. Προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης για τέτοιου είδους περιεχόμενο.

Οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες παγκόσμια, αποτελούν το σημείο αναφοράς για την ανάλυση της σχέσης πολιτικών και τύπου βιβλιοθήκης. Το ερωτηματολόγιο, η προσωπική παρατήρηση και μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή των στοιχείων της έρευνας. Εξάγονται κάποιοι γενικευμένοι κανόνες αναφορικά με τις ακολουθούμενες πρακτικές των βιβλιοθηκών στο θέμα των πολιτικών και σε συνάρτηση με τους παράγοντες. Διαπιστώνεται η απουσία ενός ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών για το ψηφιακό περιεχόμενου των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Προτείνονται δύο ευέλικτα μοντέλα πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αντίστοιχα. Τα μοντέλα, περιέχουν απλοποιημένους κανόνες πολιτικών, που προκύπτουν από τις κοινές πρακτικές των βιβλιοθηκών, οι οποίοι συμπληρώνονται από εναλλακτικές πολιτικές προτάσεις. Το κάθε μοντέλο, καταλήγει σε ένα δέντρο αποφάσεων, το οποίο προτείνει εναλλακτικούς και ευέλικτους δρόμους πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής ανάλογα με τους παράγοντες, τύπο προέλευσης ψηφιακού περιεχομένου, μέθοδο πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία, που ισχύουν σε κάθε περίπτωση. Τα προτεινόμενα μοντέλα και τα δέντρα αποφάσεων στα οποία καταλήγουν, φιλοδοξούν να συμβάλλουν στην επίλυση του προβλήματος των πολιτικών. Επίσης, θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρήσιμα εργαλεία (οδηγούς) για τη χάραξη πολιτικών και τη διαχείριση της ψηφιακής πληροφορίας (ψηφιακού περιεχομένου) των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Λέξεις κλειδιά

Βιβλιοθήκες, ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, εθνικές βιβλιοθήκες, ψηφιακές βιβλιοθήκες, ψηφιακό περιεχόμενο, πολιτικές ψηφιακού περιεχομένου, ψηφιακή πληροφορία, διαχείρισης ψηφιακής πληροφορίας, πρόσκτηση, πνευματική ιδιοκτησία, πνευματικά δικαιώματα, πρόσβαση, αναπαραγωγή, μοντέλο πολιτικών, δέντρο αποφάσεων πολιτικών, βιβλιοθηκονομία, επιστήμη της πληροφόρησης.

Abstract

In this Ph.D. thesis, the access and availability policies (*policies* from now on) of libraries' digital content are examined in relation to specific *factors*, which according to bibliography, affect them. The *factors* refer to *acquisition method*, *intellectual property*, *content type*, *digital content creation type* and *library type*.

The intellectual property and policies relation is examined in different countries worldwide. The electronic theses and dissertations, is the case study selected for analyzing the relation of policies and content type. Alternative access policies for such content are proposed.

The national and academic libraries worldwide, is the core for the policies and library type's relation analysis. The questionnaire, the personal observation and the study of the relevant literature are the methods used for collecting the research data. Generalized rules in relation to the factors are extracted for the libraries' followed policy practices. The absence of an appropriate model for national and academic libraries' digital content is ascertained.

Two flexible access and reproduction policy models for national and academic libraries' digital content are proposed. The models contain simplified policy rules, resulted from libraries' common policy practices, supplemented by alternative policy proposals. Each model results in a decision tree, which proposes alterative and flexible access and reproduction policy routes according to the factors, digital content creation type, acquisition method and intellectual property that apply on each case. The proposing policy models and the decision trees that result in, hope to be helpful in resolving the policy problem. Additionally, they may constitute useful tools (guides) in forming the policies and managing the national and academic libraries' digital information (content).

Keywords

Libraries, academic libraries, national libraries, digital libraries, digital content, digital content policies, digital information, digital information management, acquisition, intellectual property, copyright, access, reproduction, policy model, policy decision tree, library science, information science.

Σύνοψη

Η διδακτορική διατριβή, έχει ως πεδίο έρευνας τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης (στο εξής βλ. *πολιτικές*) του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών. Ο πυρήνας της έρευνας, αφορά σε μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες και κυρίως εστιάζει στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες αυτές, ενσωματώνουν επί του παρόντος, όλο και περισσότερο ψηφιακό περιεχόμενο, το οποίο μπορεί να *ψηφιοποιημένο* ή / και *πρωτογενώς ψηφιακό*.

Οι εθνικές βιβλιοθήκες, διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαχείριση και παροχή της πληροφορίας (έντυπης και ψηφιακής) και έχουν σημαίνουσα θέση στην κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, λόγω της φύσης τους, αποτελούν το κέντρο της γνώσης για την ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα. Εξυπηρετούν πολλούς χρήστες, φοιτητές, καθηγητές, ακαδημαϊκούς, ερευνητές με ποικίλες ανάγκες, γεγονός που τις ωθεί στην υιοθέτηση πρωτοποριακών λύσεων, όπως για παράδειγμα, να δημιουργούν *ιδρυματικά αποθετήρια* για την παροχή ψηφιακού περιεχομένου και γενικότερα να δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη και στη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών. Οι πρακτικές τους, μπορούν εύκολα να διαχυθούν σε άλλους τύπους βιβλιοθηκών, όπως δημόσιες, ειδικές, κλπ.

Οι πολιτικές των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών εξετάζονται σε σχέση με συγκεκριμένους *παράγοντες*, που, όπως έχει επισημανθεί στη διεθνή βιβλιογραφία, τις επηρεάζουν. Οι *παράγοντες*, αφορούν, στη *μέθοδο πρόσκτησης*, στην *πνευματική ιδιοκτησία*, στον *τύπο περιεχομένου*, στον *τύπο προέλευσης ψηφιακού περιεχομένου* και στον *τύπο βιβλιοθήκης*. Οι πιο σημαντικοί από τους παράγοντες αυτούς, είναι η μέθοδος πρόσκτησης, η πνευματική ιδιοκτησία και η προέλευση του ψηφιακού περιεχομένου. Ο τύπος περιεχομένου και ο τύπος βιβλιοθήκης επηρεάζουν σε μικρότερο βαθμό τις πολιτικές των βιβλιοθηκών.

Εξετάζεται η σχέση πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών των βιβλιοθηκών σε διάφορες χώρες παγκόσμια. Οι βιβλιοθήκες διαμορφώνουν τις πολιτικές τους βάσει της σχετικής νομοθεσίας δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η νομοθεσία αυτή, βρίσκεται σε στάδιο επεξεργασίας και αναμόρφωσης, αναφορικά με ζητήματα, όπως, η *κατά νόμο κατάθεση*, η δημιουργία ψηφιακών αντιγράφων διατήρησης από τις βιβλιοθήκες κ.ά. Η προσπάθεια αναθεώρησής της, γίνεται, είτε σε «κοινοτικό», είτε σε εθνικό επίπεδο, με την ενσωμάτωση στις εθνικές νομοθεσίες εξαιρέσεων που αφορούν τις βιβλιοθήκες.

Οι ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές, είναι η μελέτη περίπτωσης που επιλέγεται για την ανάλυση της σχέσης πολιτικών και τύπου περιεχομένου. Προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης για τέτοιου είδους περιεχόμενο.

Ο τύπος βιβλιοθήκης, δεν διαφοροποιεί ιδιαίτερα τις πολιτικές, αλλά διαφοροποιεί ουσιαστικά τις δομές των πολιτικών πρόσβασης των βιβλιοθηκών. Για το λόγο αυτό, απαιτούνται διαφορετικά μοντέλα πολιτικών σε εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες παγκόσμια, αποτελούν το σημείο αναφοράς για την ανάλυση της σχέσης πολιτικών και τύπου βιβλιοθήκης. Εξετάζεται η βιβλιογραφία (εθνική και διεθνής) που αφορά σε θέματα πολιτικών πρόσβασης και

διάθεσης στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι δικτυακοί τόποι των βιβλιοθηκών, με στόχο την εξόρυξη πληροφοριών για τις πολιτικές. Η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα, λόγω του πλήθους των βιβλιοθηκών που εξετάζονται, αλλά και λόγω του ότι πολλές φορές οι σχετικές πληροφορίες δεν υπάρχουν. Επομένως, πρέπει να συλλεχθούν με την παρατήρηση, η οποία γίνεται πάντα σε επίπεδο συλλογής, καθότι οι πολιτικές διαφοροποιούνται πολλές φορές σε επίπεδο συλλογής ή / και τεκμηρίου.

Εξετάζονται σχεδόν το σύνολο των εθνικών βιβλιοθηκών και ένα μεγάλο μέρος των ακαδημαϊκών σε παγκόσμια κλίμακα. Στόχος είναι να συλλεχθούν όλο και περισσότερες «κουλτούρες» σε θέματα πολιτικών που ισχύουν σε διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες. Δημιουργείται μια «βάση δεδομένων», η οποία περιέχει σχεδόν το σύνολο των εθνικών βιβλιοθηκών και ένα μεγάλο μέρος των ακαδημαϊκών. Στη συνέχεια, διεξάγεται έρευνα με ερωτηματολόγιο σε συγκεκριμένο πληθυσμό βιβλιοθηκών που προκύπτει από τη «βάση δεδομένων». Η επιλογή των βιβλιοθηκών βασίζεται σε κριτήρια, όπως, ο τύπος τους, το κύρος τους, το μέγεθος των συλλογών τους, η ενεργητικότητά τους στη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών, η γεωγραφική τους κατανομή και κυρίως, το ενδιαφέρον τους για τις πολιτικές.

Εξάγονται κάποιοι γενικευμένοι κανόνες αναφορικά με τις ακολουθούμενες πρακτικές των βιβλιοθηκών στο θέμα των πολιτικών και σε συνάρτηση με τους παράγοντες. Διαπιστώνεται η απουσία ενός ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών για το ψηφιακό περιεχόμενου των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Τα στοιχεία που συλλέγονται από τη βιβλιογραφία, την παρατήρηση των δικτυακών τόπων και από τη στατιστική ανάλυση των ερωτηματολογίων, αποτελούν τη βάση, για την ανάπτυξη των προτεινόμενων μοντέλων και δέντρων αποφάσεων στα οποία καταλήγει η διδακτορική διατριβή.

Τα δύο προτεινόμενα ευέλικτα μοντέλα πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αντίστοιχα, απλοποιούν και ενοποιούν χρησιμοποιούμενες πρακτικές των βιβλιοθηκών και τις μετατρέπουν σε αποτελεσματικούς κανόνες πολιτικής, οι οποίοι συμπληρώνονται από εναλλακτικές πολιτικές προτάσεις. Το κάθε μοντέλο, καταλήγει σε ένα δέντρο αποφάσεων, το οποίο προτείνει ευέλικτες και επεκτάσιμες εναλλακτικές πολιτικές επιλογές πρόσβασης και αναπαραγωγής, ανάλογα με τους παράγοντες, τύπο προέλευσης ψηφιακού περιεχομένου, μέθοδο πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία, που ισχύουν σε κάθε περίπτωση. Τα προτεινόμενα μοντέλα και τα δέντρα αποφάσεων στα οποία καταλήγουν, φιλοδοξούν να συμβάλλουν στην επίλυση του προβλήματος των πολιτικών και να αποτελέσουν τη βάση για την ανάπτυξη σχετικών εργαλείων διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ **9**

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ **9**

ABSTRACT **11**

KEYWORDS **11**

ΣΥΝΟΨΗ **13**

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ **21**

1.1 Το πρόβλημα των πολιτικών 22
1.2 Διάρθρωση της έρευνας, δομή και μεθοδολογία 26
1.3 Πρωτότυπια, συνεισφορά της διδακτορικής διατριβής 34

2. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ **35**

2.1 Κατα νομο κατάθεση, εθελοντική κατάθεση 37
2.2 Πνευματική ιδιοκτησια και πολιτικες προσβασης, αναπαραγωγης και διατηρησης στις βιβλιοθηκες 40
2.2.1 Ελληνική νομοθεσία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας 40
2.2.1.1 Η Οδηγία 2001/29/ΕΕ και η εναρμόνιση της με την ελληνική νομοθεσία 41
2.2.1.2 Ελληνικός νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Ν. 2121/1993, Ν. 3057/2002) 45
2.2.2 Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2001/29 σε άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης – σύγκριση με τον ελληνικό νόμο 48
2.2.3 Πνευματική ιδιοκτησία και διατήρηση εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης 58
2.2.4 Από την κτήση στην πρόσβαση 60
2.2.5 Άδειες χρήσης και διαρκής πρόσβαση 61
2.2.6 Άδειες εκδοτών, διατήρηση και πρόσβαση 62
2.2.6.1 Παραδείγματα μοντέλων αδειών χρήσης 64

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΚΤΗΣΗΣ, ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ **67**

3.1 Ψηφιακη βιβλιοθηκη διδακτορικων ΕΚΤ: ιστορια – προβληματα – προοπτικες 68
3.1.1 Ιστορική αναδρομή 69
3.1.2 Προβλήματα ψηφιοποίησης 70
3.1.3 Πολιτική πρόσβασης – ανάκτηση – αποτίμηση – προβλήματα 71
3.1.4 Εναλλακτικές λύσεις πολιτικών πρόσβασης 72
3.1.4.1 Ελεύθερη πρόσβαση 72
3.1.4.2 Μερική πρόσβαση 73
3.1.4.3 Ελεγχόμενη πρόσβαση 74
3.1.4.4 Πρόσβαση ανά κατηγορία χρηστών 74
3.1.4.5 Πρόσβαση ανά εκδότη (πανεπιστήμιο) 75
3.1.4.6 Ολοκληρωτική έλλειψη πρόσβασης 76
3.1.5 Συμπεράσματα πολιτικών πρόσβασης 76
3.2 Ισχυουσες και προτεινομενες (εναλλακτικες) πολιτικες προσβασης ηλεκτρονικων μεταπτυχιακων και διδακτορικων εργασιων 76
3.2.1 Πολιτική πρόσβασης διδακτορικών στο ΕΚΤ 77
3.2.2 Πολιτικές πρόσβασης ETDs στο Virginia Tech 78
3.2.2.1 Απεριόριστη πρόσβαση 78
3.2.2.2 Περιορισμένη πρόσβαση 78
3.2.2.3 Μικτή πρόσβαση 79
3.2.2.4 Παρακρατημένη πρόσβαση 79
3.2.3 Επιλογή πολιτικής πρόσβασης: συστάσεις από το Virginia Tech 79
3.2.4 Πολιτικές πρόσβασης ETDs στο West Virginia University 80
3.2.4.1 Παγκόσμια πρόσβαση 80
3.2.4.2 Πρόσβαση εντός πανεπιστημίου μόνο 80
3.2.4.3 Κωδικοποιημένη πρόσβαση εντός πανεπιστημίου 81
3.2.4.4 Έλλειψη πρόσβασης 81
3.2.5 Σύγκριση των υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης (ΕΚΤ, VT, WVU) 82
3.2.6 Προτεινόμενες πολιτικές πρόσβασης για ETDs 84

3.2.6.1 Ελεύθερη πρόσβαση 85
3.2.6.2 Μερική πρόσβαση 85
3.2.6.3 Ελεγχόμενη απομακρυσμένη πρόσβαση 85
3.2.6.4 Πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου 85
3.2.6.5 Πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου και χρέωση 85
3.2.6.6 Πρόσβαση ανά κατηγορία χρηστών 86
3.2.6.7 Πρόσβαση ανά πανεπιστήμιο 86
3.2.6.8 Η πιο γενική 86
3.2.7 Σύγκριση προτεινόμενων και υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης 86
3.2.8 Συμπεράσματα για τις πολιτικές πρόσβασης των ETDs 87
3.3 ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ETDS: Ο ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ UNESCO 88
3.3.1 Σημαντικές πρωτοβουλίες κατάθεσης, συγκέντρωσης ή διάθεσης ηλεκτρονικής γκρίζας βιβλιογραφίας 89
3.3.2 Οδηγός της UNESCO για τα ETDs 90
3.3.2.1 Τι είναι τα ETDs 91
3.3.2.2 Πλεονεκτήματα των ETDs σε σχέση με τα έντυπα 91
3.3.2.3 Προδιαγραφές συγγραφής των ETDs 92
3.3.2.3.1 Επιλογές και εργαλεία για τη συγγραφή και μετατροπή των ETDs 93
3.3.2.3.2 Τυποποίηση και πρότυπα μεταδεδομένων για τα ETDs 95
3.3.2.4 Προδιαγραφές και διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs 95
3.3.2.4.1 Έλεγχος και διόρθωση των ETDs 95
3.3.2.4.2 Διαδικασία αρχειοθέτησης του SGML/XML ETD 96
3.3.2.4.3 Ηλεκτρονική υποβολή των ETDs 96
3.3.3 Συμπεράσματα για τον οδηγό της UNESCO 97

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ 99

4.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΚΤΗΣΗΣ, ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΕΘΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ 100
4.1.1 Ανάλυση πολιτικών πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών 103
4.1.1.1 Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (LC) 103
4.1.1.1.1 Πολιτική πρόσκτησης 103
4.1.1.1.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 104
4.1.1.2 Βρετανική Βιβλιοθήκη (BL) 106
4.1.1.2.1 Πολιτική πρόσκτησης 106
4.1.1.2.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 107
4.1.1.3 Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας (NLA) 108
4.1.1.3.1 Πολιτική πρόσκτησης 108
4.1.1.3.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 109
4.1.1.4 Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας (NLNZ) 111
4.1.1.4.1 Πολιτική πρόσκτησης 111
4.1.1.4.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 112
4.1.1.5 Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά (NLC) 114
4.1.1.5.1 Πολιτική πρόσκτησης 114
4.1.1.5.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 114
4.1.1.6 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας (NLW) 117
4.1.1.6.1 Πολιτική πρόσκτησης 117
4.1.1.6.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 117
4.1.1.7 Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας (NLS) 118
4.1.1.7.1 Πολιτική πρόσκτησης 118
4.1.1.7.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 118
4.1.1.8 Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας (NLF) 119
4.1.1.8.1 Πολιτική πρόσκτησης 119
4.1.1.8.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 120
4.1.1.9 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (NLG-EBE) 120
4.1.1.9.1 Πολιτική πρόσκτησης 120
4.1.1.9.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 122
4.1.1.10 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας (KB) 123
4.1.1.10.1 Πολιτική πρόσκτησης 123
4.1.1.10.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 124
4.1.1.11 Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας (NLCh) 125
4.1.1.11.1 Πολιτική πρόσκτησης 125
4.1.1.11.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 125

4.1.1.12 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας (NLI) 126
4.1.1.12.1 Πολιτική πρόσκτησης 126
4.1.1.12.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 126
4.1.1.13 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας (NLR) 128
4.1.1.13.1 Πολιτική πρόσκτησης 128
4.1.1.13.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής 128
4.1.2 Ταξινόμηση των εφαρμοσμένων πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών 129
4.1.2.1 Ανάλυση των εφαρμοσμένων πολιτικών πρόσβασης για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες 131
4.1.2.2 Ανάλυση των εφαρμοσμένων πολιτικών αναπαραγωγής 132
4.1.2.3 Εναλλακτικές προτάσεις πολιτικών πρόσβασης, διανομής και αναπαραγωγής 133
4.1.3 Σχέση παραγόντων και πολιτικών στις ψηφιακές συλλογές των εθνικών βιβλιοθηκών 134
4.1.3.1 Ανάλυση της σχέσης παραγόντων και πολιτικών 139
4.1.3.1.1 Πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου στις εθνικές βιβλιοθήκες: κατά νόμο κατάθεση, εθελοντική κατάθεση 140
4.1.3.1.2 Πρόσκτηση και πνευματική ιδιοκτησία 140
4.1.3.1.3 Πνευματική ιδιοκτησία και απομακρυσμένη πρόσβαση 141
4.1.3.1.4 Πνευματική ιδιοκτησία και ιδιωτική αναπαραγωγή 143
4.1.3.1.5 Πνευματική ιδιοκτησία και αναπαραγωγή άλλης χρήσης 143
4.1.4 Συνοπτικά συμπεράσματα για τις πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών 144
4.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ 146
4.2.1 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δέκα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών 148
4.2.1.1 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Aladin (ADL) του Washington Research Library Consortium 148
4.2.1.2 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Κολεγίου του Dartmouth (DCDL) 149
4.2.1.3 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard (HUL) 150
4.2.1.4 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern (NUL) 151
4.2.1.5 Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου της North Carolina (NCSUL) 153
4.2.1.6 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge (CUL) 154
4.2.1.7 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell (COUL) 157
4.2.1.8 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Miguel de Cervantes (MdCDL) 157
4.2.1.9 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας (NZDL) 158
4.2.1.10 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Glasgow (GDL) 158
4.2.2 Ταξινόμηση, βάσει παραγόντων, των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής σε ακαδημαϊκές ψηφιακές συλλογές 158
4.2.2.1 Παράγοντες και πολιτικές για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών 162
4.2.2.2 Παράγοντες και πολιτικές για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών 163
4.2.2.3 Ποσοτική ανάλυση και παρατηρήσεις 164
4.2.2.3.1 Πρόσκτηση και πνευματική ιδιοκτησία 164
4.2.2.3.2 Πνευματική ιδιοκτησία, απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες 165
4.2.2.3.3 Πνευματική ιδιοκτησία και ιδιωτική αναπαραγωγή 165
4.2.2.3.4 Πνευματική ιδιοκτησία και αναπαραγωγή άλλης χρήσης 166
4.2.3 Κανόνες και προτάσεις πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών 166
4.2.4 Συνοπτική αντιστοίχηση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες 169
4.2.5 Ανάγκη εξεύρεσης ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών 170
5. ΈΡΕΥΝΑ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ 172
5.1 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ 172
5.1.1 Έρευνα με ερωτηματολόγιο: σκοπός και στόχοι 174
5.1.2 Θέματα που καλύπτονται από το ερωτηματολόγιο 174
5.1.3 Ανάλυση δεδομένων ερωτηματολογίου 175
5.1.4 Δειγματοληψία: μεθοδολογία επιλογής του δείγματος 175

5.1.5 Βαθμός ανταπόκρισης και τύπος βιβλιοθήκης ... 178
5.2 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ... 180
5.2.1 Τύπος περιεχομένου ... 180
5.2.1.1 Βιβλία ... 180
5.2.1.2 Περιοδικά ... 180
5.2.1.3 Εφημερίδες ... 180
5.2.1.4 Μεταπτυχιακές εργασίες ... 181
5.2.1.5 Διδακτορικές διατριβές ... 181
5.2.1.6 Ήχος ... 182
5.2.1.7 Βίντεο ... 182
5.2.1.8 Άλλου τύπου ψηφιακό περιεχόμενο ... 182
5.2.1.9 Παρατηρήσεις για τον τύπο περιεχομένου ... 183
5.2.2 Παράγοντες πολιτικών ... 184
5.2.2.1 Μέθοδος πρόσκτησης ... 184
5.2.2.2 Πνευματική ιδιοκτησία ... 186
5.2.2.3 Σχέση πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας ... 187
5.2.3 Πολιτικές ... 188
5.2.3.1 Πρόσβαση ... 188
5.2.3.1.1 Διαφοροποίηση πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών ... 189
5.2.3.1.2 Πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου (on-campus onsite access) – ισχύει μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ... 189
5.2.3.1.3 Απομακρυσμένη (εκτός πανεπιστημίου) πρόσβαση εσωτερικών χρηστών (off-campus onsite access) – ισχύει μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ... 190
5.2.3.1.4 Απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες ... 191
5.2.3.1.5 Κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης ... 195
5.2.3.2 Αναπαραγωγή ... 197
5.2.3.2.1 Ιδιωτική αναπαραγωγή ... 198
5.2.3.2.2 Εμπορική αναπαραγωγή ... 199
5.2.3.3 Απαιτήσεις για την εμπορική αναπαραγωγή ... 200
5.2.3.3.1 Γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή ... 200
5.2.3.3.2 Πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή ... 201
5.2.3.3.3 Γραπτή άδεια και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή ... 202
5.2.3.4 Επιπλέον περιορισμοί για την εμπορική αναπαραγωγή ... 203
5.2.3.5 Άλλα δικαιώματα ... 203
5.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ... 203
5.3.1 Παράγοντες πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής ... 203
5.3.2 Πρόσβαση ... 204
5.3.2.1 Απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών ... 204
5.3.2.2 Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών ... 204
5.3.2.3 Κατηγοριοποίηση δικαιωμάτων πρόσβασης ... 205
5.3.3 Ιδιωτική αναπαραγωγή ... 205
5.3.4 Εμπορική αναπαραγωγή ... 206
5.3.4.1 Γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή ... 206
5.3.4.2 Πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή ... 206
5.3.4.3 Γραπτή άδεια και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή ... 207
5.3.4.4 Επιπλέον περιορισμοί για την εμπορική αναπαραγωγή ... 207
5.4 ΕΠΙΛΟΓΟΣ ... 207

6. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ: ΕΚΔΟΤΙΚΟΙ ΟΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ ... 208

6.1 ASSOCIATION FOR COMPUTING MACHINERY (ACM) ... 209
6.2 ELSEVIER ... 212
6.3 SPRINGER ... 218
6.4 ΣΧΟΛΙΑ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ ... 222
6.5 Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ «ΑΝΟΙΧΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ» ΩΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ: ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ... 225

7. ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ – ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ... 229

7.1 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ... 230
7.1.1 Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες ... 231
7.1.2 Πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες ... 233
7.1.3 Δανεισμός ... 233

7.1.4 Διαδανεισμός 234
7.1.5 Αναπαραγωγή 234
7.2 Πρακτικη αντιστοιχηση και συγκριση μεταξυ συμβατικων και ψηφιακων πολιτικων 236
7.3 Συμπερασματα αντιστοιχισης και συγκρισης συμβατικων και ψηφιακων πολιτικων 238

8. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ (ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ, ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ) ΓΙΑ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ: ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ 240

8.1 Προτεινομενο μοντελο πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων 241
8.2 Προτεινομενο μοντελο πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων 244
8.3 Προτεινομενο δεντρο αποφασεων πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το ψηφιακο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων 246

9. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ (ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ, ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ) ΓΙΑ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ: ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ 251

9.1 Προτεινομενο μοντελο πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων 252
9.2 Προτεινομενο μοντελο πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων 253
9.3 Προτεινομενο δεντρο αποφασεων πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το ψηφιακο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων 255
9.4 Συσχετιση των προτεινομενων μοντελων (εθνικων και ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων) – συγκριτικα συμπερασματα 260
9.4.1 Κοινά συμπεράσματα πολιτικών 260
9.4.2 Μοναδικά συμπεράσματα – σύγκριση εθνικών και ακαδημαϊκών πολιτικών 261

10. ΈΝΑΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ 262

10.1 Γενικη επισκοπηση των πολιτικων του ψηφιακου περιεχομενου (βιβλιοθηκων και εμπορικου τομεα) 263
10.2 Αναλυση των συνιστωσων πολιτικης του εμπορικου ψηφιακου περιεχομενου 270
10.3 Αντιστοιχιση των συνιστωσων πολιτικης: βιβλιοθηκων και εμπορικου τομεα 273
10.4 Συνοψη αποτελεσματων 279

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 280

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 283

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. ΣΥΝΤΟΜΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ 341

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ 343

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ (ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ) 349

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ – ΟΡΟΛΟΓΙΑ 356

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ 362

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΧΗΜΑΤΩΝ 364

1. Εισαγωγή

Οι βιβλιοθήκες ενσωματώνουν, επί του παρόντος, όλο και περισσότερο ψηφιακό περιεχόμενο, το οποίο μπορεί να είτε *ψηφιοποιημένο*[1], είτε *πρωτογενώς ψηφιακό*[2]. Πολλές βιβλιοθήκες είναι υβριδικές, δηλαδή περιέχουν έντυπο και ψηφιακό περιεχόμενο.

Πρωτοπόρες στην απόκτηση και στη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου, είναι οι εθνικές και οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Οι εθνικές βιβλιοθήκες διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαχείριση και παροχή της πληροφορίας (έντυπης και ψηφιακής) και έχουν σημαίνουσα θέση στην κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, λόγω της φύσης τους, αποτελούν το κέντρο της γνώσης για την ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα. Εξυπηρετούν πολλούς χρήστες, φοιτητές, καθηγητές, ακαδημαϊκούς, ερευνητές με ποικίλες ανάγκες, γεγονός που τις ωθεί στην υιοθέτηση πρωτοποριακών λύσεων, όπως για παράδειγμα, να δημιουργούν τα *ιδρυματικά αποθετήρια* για την παροχή ψηφιακού περιεχομένου και γενικότερα να δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη και τη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών. Οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, αποκτούν ψηφιακό περιεχόμενο του οποίου κατέχουν[3], ή διαχειρίζονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και περιεχόμενο που το αποκτούν από άλλους προμηθευτές (π.χ. ηλεκτρονικά περιοδικά από εκδότες) και στο οποίο δεν έχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Παρότι, οι βιβλιοθήκες, ιδιαίτερα οι εθνικές και ακαδημαϊκές, έχουν αποκτήσει κάποια εμπειρία στη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου και έχουν αναπτύξει κοινές πρακτικές (πρόσβασης, διάθεσης-αναπαραγωγής), εντούτοις δεν έχουν ασχοληθεί ειδικότερα με πολιτικές σχετικά με *σύνθετο*[4] ψηφιακό περιεχόμενο. Το ψηφιακό περιεχόμενο, λόγω της εμπλοκής πολλών φορέων στην παροχή του, λόγω των μεθόδων πρόσκτησής του (π.χ. άδειες χρήσης), είναι σύνθετο σε όρους πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόσβασης, αναπαραγωγής και γενικότερα χρήσης. Οι βιβλιοθήκες, δεν έχουν αναπτύξει ακόμα τις κατάλληλες πρακτικές και πολιτικές για τη διάθεση τέτοιου ψηφιακού περιεχομένου, γεγονός που αποτελεί τροχοπέδη στη συνεργασία τους, αλλά και στην ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών προς το κοινό (χρήστες). Η έλλειψη επομένως, ενός κατάλληλου μοντέλου *πολιτικών*[5] πρόσβασης

---

[1] Το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, αφορά σε περιεχόμενο το οποίο είναι συμβατικό και οι βιβλιοθήκες το ψηφιοποιούν για να το κάνουν ψηφιακό. Παράδειγμα στη χώρα μας, αποτελεί η ψηφιοποίηση του *Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών* του *Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης*, περίπου 13.000 ψηφιοποιημένες διατριβές, http://argo.ekt.gr [Ημερομηνία πρόσβασης 20-1-2006]. Για περαιτέρω πληροφορίες, βλέπε κεφάλαιο 3.1.

[2] Το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, αφορά σε περιεχόμενο το οποίο δημιουργείται ψηφιακά. Παράδειγμα πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου αποτελούν οι *ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες*, τα λεγόμενα *ETDs: Electronic Theses and Dissertations*, βλέπε κίνηση του *NDLTD: Networked Digital Library of Theses and Dissertations*, http://www.ndltd.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03]. Επίσης, άλλα παραδείγματα πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου, αποτελούν τα ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων σε σύνδεση με τα πλήρη κείμενα, κ.α.

[3] Συνήθως το περιεχόμενο του οποίου την πνευματική ιδιοκτησία κατέχουν οι βιβλιοθήκες, εμπίπτει στο *δημόσιο τομέα – δημόσιο περιεχόμενο* (public domain), δηλαδή περιεχόμενο στο οποίο δεν υπάρχουν (έχουν λήξει) τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή κανένας δεν εγείρει αυτά τα δικαιώματα, ή περιεχόμενο το οποίο διατίθεται ελεύθερα από τους δημιουργούς. Το περιεχόμενο αυτό είναι συνήθως ψηφιοποιημένο, δηλαδή οι βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν το συμβατικό περιεχόμενο, και κατέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για τις ψηφιοποιημένες εκδόσεις.

[4] *Σύνθετο* σε όρους δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόσβασης και γενικότερα χρήσης.

[5] Η όρος *πολιτικές – πολιτική* αφορά πάντοτε στην *πρόσβαση* και τη *διάθεση (αναπαραγωγή)*, εκτός αν αναφέρεται κάτι διαφορετικό.

και διάθεσης-αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο, επηρεάζει τη λειτουργία των βιβλιοθηκών, αλλά και τους αποδέκτες των υπηρεσιών τους, δηλαδή τους χρήστες.

Στόχος της παρούσης διδακτορικής διατριβής, είναι να συμβάλλει στην επίλυση του προβλήματος της απουσίας ενός ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου. Η διδακτορική διατριβή, προτείνει ένα ευέλικτο μοντέλο πολιτικών πρόσβασης και διάθεσης για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών και εθνικών βιβλιοθηκών. Το προτεινόμενο μοντέλο, αφορά τα πρόσωπα[6] εκείνα που είναι υπεύθυνα για τη χάραξη πολιτικών στις βιβλιοθήκες αλλά και τους χρήστες. Αναλόγως με το σκοπό ή το στόχο που ενδεχομένως έχει μια εθνική ή ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη, προτείνεται ένα ευέλικτο μοντέλο πολιτικών πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου, το οποίο καταλήγει σε ένα απλό και ευέλικτο δέντρο αποφάσεων πολιτικών. Το προτεινόμενο μοντέλο αλλά και το δέντρο αποφάσεων στο οποίο καταλήγει, περιέχει κανόνες πολιτικών αλλά και εναλλακτικές πολιτικές προσεγγίσεις, που βοηθούν στη χάραξη πολιτικών πρόσβασης, διάθεσης (αναπαραγωγής) και γενικότερα χρήσης του ψηφιακού περιεχομένου.

Πριν την ανάπτυξη του μοντέλου, διαπιστώθηκε[7], ότι μια ποικιλομορφία παραγόντων επηρεάζει τις πολιτικές *πρόσβασης* και *διάθεσης*[8] των βιβλιοθηκών. Μεταξύ αυτών οι πιο σημαντικοί, είναι ο *τύπος δημιουργίας* ή η *προέλευση* του ψηφιακού περιεχομένου (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς ψηφιακό), ο *τύπος* του ψηφιακού περιεχομένου (π.χ. εικόνα, ήχος, βίντεο, κείμενο), η *μέθοδος πρόσκτησης* (π.χ. άδεια χρήσης, αγορά) και κυρίως η *πνευματική ιδιοκτησία*[9], δηλαδή αν ανήκει στη βιβλιοθήκη, σε ιδιώτη, σε οργανισμό όπως εκδότη κλπ. Η ευελιξία του προτεινόμενου μοντέλου και του δέντρου αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, διάθεσης-αναπαραγωγής) στο οποίο καταλήγει, συνίσταται στο γεγονός, ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη χάραξη πολιτικών, ανάλογα με τους παράγοντες που η κάθε βιβλιοθήκη έχει να αντιμετωπίσει. Πρόκειται για ένα χρηστοκεντρικό μοντέλο, το οποίο προσφέρει εναλλακτικές πολιτικές που μπορεί να φανούν χρήσιμες στις βιβλιοθήκες (ανάλογα με τους στόχους τους), στους χρήστες, αλλά και στους δημιουργούς. Τα προτεινόμενο μοντέλο και το δέντρο αποφάσεων στο οποίο καταλήγει, φιλοδοξεί να συμβάλλει στην επίλυση του προβλήματος της έλλειψης εναλλακτικών πολιτικών διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου.

1.1 Το πρόβλημα των πολιτικών

Πρέπει να απαντηθεί το βασικό ερώτημα γιατί χρειάζονται οι πολιτικές στο ψηφιακό περιεχόμενο. Κατ' επέκταση, πρέπει να απαντηθεί επίσης το βασικό ερώτημα γιατί οι *πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών*, να αποτελούν το αντικείμενο μιας διδακτορικής έρευνας.

---

[6] Για παράδειγμα, οι διευθυντές των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, ή τα ειδικά συμβούλια, επιτροπές των βιβλιοθηκών που χαράζουν πολιτικές.

[7] Εξετάζοντας τη διεθνή βιβλιογραφία διαπιστώθηκε ότι διάφοροι *παράγοντες*, π.χ. όπως, η προέλευση, ο τύπος του ψηφιακού περιεχομένου, επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Arms, W.Y. (1998) "Implementing policies for access management", D-Lib Magazine, 4 (2), February 1998, http://www.dlib.org/dlib/february98/arms/02arms.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

[8] Η διάθεση περιλαμβάνει και την αναπαραγωγή.

[9] Η αλλιώς τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Οι απαντήσεις που μπορούν να δοθούν στα παραπάνω ερωτήματα είναι πολλές. Πρώτα απ' όλα, το ζήτημα των πολιτικών απασχολούσε και απασχολεί όχι μόνο τις βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης, αλλά και άλλους φορείς παροχής και διαχείρισης της πληροφορίας, όπως εκδοτικοί οίκοι κλπ., για το *συμβατικό* (έντυπο) περιεχόμενο. Στο συμβατικό περιεχόμενο, πολιτικές όπως η πρόσβαση, η αναπαραγωγή (με φωτοαντίγραφα), ο δανεισμός, ο διαδανεισμός κλπ., παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο γιατί καθορίζουν τη χρήση του. Επίσης, οι πολιτικές, καθορίζουν τα δικαιώματα (ποιος θα έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο), το είδος, τη διάρκεια και την ποσότητα της πρόσβασης. Επίσης, τι δυνατότητες αναπαραγωγής θα δίνονται στους χρήστες, με τρόπο που να κατοχυρώνονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών από τη μία, και να εξασφαλίζεται το δικαίωμα των χρηστών για πρόσβαση στην πληροφορία από την άλλη.

Στο συμβατικό περιεχόμενο, οι πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής, δανεισμού και διαδανεισμού έχουν άμεση συνάφεια με την νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύει και διαμορφώνονται βάσει αυτής. Η νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας, έχει παγιωθεί λόγω της μακροχρόνιας ύπαρξης του συμβατικού περιεχομένου. Επίσης, έχει συμβάλλει στη διαμόρφωση και παγίωση των πολιτικών του. Κάθε κράτος, πέραν των κοινά αποδεκτών διεθνών συνθηκών που ισχύουν για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και έχουν ενσωματωθεί στην εθνική του νομοθεσία, θεσμοθετεί και άλλους ειδικούς *κανόνες* (διατάξεις, νόμους), που επηρεάζουν τις πολιτικές των βιβλιοθηκών. Αυτό σημαίνει, ότι σε κάθε κράτος, υπάρχουν διαφορετικοί νόμοι πνευματικής ιδιοκτησίας, που διαμορφώνουν ανάλογα τις πολιτικές των βιβλιοθηκών, οι οποίοι μπορούν εύκολα να εφαρμοστούν και να ελεγχθούν.

Κατά κάποιο τρόπο, στο συμβατικό περιεχόμενο έχουν παγιωθεί πρακτικές πολιτικών που εξασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία του συστήματος παροχής περιεχομένου από τις βιβλιοθήκες. Ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες, είναι ότι στο συμβατικό περιεχόμενο υπάρχουν πληροφοριακά σύνορα. Δηλαδή, κάθε χώρα έχει εφαρμόσει τους δικούς της νόμους και κάθε βιβλιοθήκη ή *τύπος* (κατηγορία, είδος) βιβλιοθηκών (π.χ. εθνικές, ακαδημαϊκές, δημόσιες), έχει εφαρμόσει, παγιώσει τις δικές της πολιτικές. Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες διατήρησης της ισορροπίας *ιδιωτικού*[10] και *δημοσίου*[11] συμφέροντος, είναι ότι οι πολιτικές μπορεί να επιβληθούν στους χρήστες, αλλά και να ελεγχθούν από το βιβλιοθηκονόμο, ο οποίος επιτηρεί τη σωστή εφαρμογή τους και μπορεί να αποτρέψει φαινόμενα καταπάτησής τους. Για παράδειγμα, ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να ελέγξει το χρήστη σχετικά με το πόσα φωτοαντίγραφα μπορεί να βγάλει από κάποιο έντυπο τεκμήριο (περιοδικό, βιβλίο, διατριβή κλπ.) ή ακόμα, μπορεί και να περιορίσει ή και να απαγορεύσει[12] στο χρήστη την αναπαραγωγή κάποιου τεκμηρίου.

[10] Το *ιδιωτικό* συμφέρον, αφορά στα οφέλη των δημιουργών από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

[11] Το *δημόσιο* συμφέρον, αφορά στο δημοκρατικό δικαίωμα που έχουν οι πολίτες, δηλαδή οι χρήστες των βιβλιοθηκών, για πρόσβαση στην πληροφορία.

[12] Η απαγόρευση της αναπαραγωγής, των φωτοαντιγράφων, μπορεί να ισχύει σε περιπτώσεις όπου ο *πνευματικός ιδιοκτήτης* – πνευματικός δημιουργός, κάτοχος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας – απαγορεύει την αναπαραγωγή, π.χ., σε διδακτορικές διατριβές που περιέχουν πατέντες. Επίσης και η βιβλιοθήκη μπορεί σε διάφορες περιπτώσεις, π.χ. σε μοναδικά φθαρμένα πρωτότυπα, που μπορεί να καταστραφούν με την *φωτοαντιγράφηση*, να απαγορεύει την πρόσβαση κα φωτοαντιγράφηση στους χρήστες.

Στον ψηφιακό κόσμο, οι πολιτικές είναι ακόμα περισσότερο απαραίτητες, απ' ότι στο συμβατικό, και η θέσπιση και καθιέρωσή τους είναι ακόμα πιο προβληματική. Ένας πρώτος λόγος, είναι ότι δεν υπάρχει μακροχρόνια πρακτική, όπως στο συμβατικό περιεχόμενο. Δηλαδή, δεν έχουν παγιωθεί κοινά αποδεκτές πρακτικές και πολιτικές από τις βιβλιοθήκες. Ιδιαίτερα, αυτό αφορά στο σύνθετο ψηφιακό περιεχόμενο. Στο ψηφιακό περιεχόμενο, συχνά δεν είναι ξεκάθαρο το θέμα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Για παράδειγμα, σε πολλές χώρες δεν έχει παγιωθεί η *κατά νόμο κατάθεση* για αυτό το περιεχόμενο ή δεν έχουν συμπεριληφθεί οι αναγκαίες ρυθμίσεις του για τη χρήση του από βιβλιοθήκες, κ.ά. (βλ. κεφάλαιο 2).

Επίσης, ένα άλλο ζήτημα που σχετίζεται με το πρόβλημα των πολιτικών στο ψηφιακό περιεχόμενο, είναι η κατάργηση των πληροφοριακών συνόρων που προκύπτει από την αλλαγή του μέσου. Το μεγαλύτερο μέρος της ψηφιακής πληροφορίας, παρέχεται ελεύθερα μέσω Διαδικτύου. Το Διαδίκτυο είναι χαοτικό[13] και απρόσωπο. Αυτό έχει πολλές επιπτώσεις. Πρώτα απ' όλα είναι δύσκολο να ελεγχθεί η πληροφορία που δημοσιεύεται, αλλά και αναπαράγεται, διακινείται. Ιδιαίτερα, στο ζήτημα της αναπαραγωγής είναι δύσκολο να εφαρμοστεί ο έλεγχος, δηλαδή ποιος και τι αναπαράγει, είτε με την έννοια του ψηφιακού αντιγράφου που δημιουργείται αυτόματα στο υπολογιστή, είτε με την έννοια της ηλεκτρονικής αποθήκευσης του τεκμηρίου, είτε με την έννοια της εκτύπωσης, της επαναχρησιμοποίησής του, της αποστολής του με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε άλλους χρήστες κλπ. Βέβαια, έχουν αναπτυχθεί τεχνικά μέσα[14], που ελέγχουν την πρόσβαση και την αναπαραγωγή, όπως συστήματα διαχείρισης ψηφιακών δικαιωμάτων[15], γλώσσες διαχείρισης ψηφιακών δικαιωμάτων[16] κλπ, αλλά και πάλι το ζήτημα αυτό είναι προβληματικό.

Πολλές φορές, η δυσκολία ελέγχου της αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου και οι φόβοι για παράνομη και καταχρηστική αναπαραγωγή, προκαλούν περιοριστικές πολιτικές, που περιορίζουν τις δυνατότητες γρήγορης διάχυσης του ψηφιακού περιεχομένου και το κάνουν λιγότερο χρηστικό από το συμβατικό. Για παράδειγμα, πολλές βιβλιοθήκες, λόγω των φόβων για παράνομη και καταχρηστική αναπαραγωγή, απαγορεύουν όχι μόνο την αναπαραγωγή αλλά και την πρόσβαση, παρότι πολλές φορές οι φόβοι τους δεν είναι ρεαλιστικοί.

---

[13] Ο όρος «χαοτικό» για να καταδείξει το πλήθος των πληροφοριών που διατίθεται μέσω του Διαδικτύου, τη δυσκολία εντοπισμού τους, κλπ.

[14] Χαρακτηριστικό παράδειγμα ελέγχου της παράνομης και καταχρηστικής αναπαραγωγής, ακόμα και σε περιεχόμενο που είναι ελεύθερο χωρίς περιορισμούς στην πρόσβαση, ή την αναπαραγωγή, αποτελεί ο online κατάλογος A*rchSearch: the ADS online catalogue*, http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05] της *Arts and Humanities Data Service* (AHDS), όπου παρότι το περιεχόμενό του αναδημοσιεύτηκε καταχρηστικά και παράνομα σε κάποιον άλλο δικτυακό τόπο, ο παραβάτης εντοπίστηκε και συμμορφώθηκε. Για τον εντοπισμό του παραβάτη χρησιμοποιήθηκε η τεχνολογία των *cookies* και για τη συμμόρφωσή του η AHDS, είχε προβλέψει μια σειρά ενεργειών για την παράνομη αναπαραγωγή που τις εφάρμοσε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Για την ακρίβεια, η AHDS, είχε προβλέψει επτά βήματα ενεργειών, αλλά δεν χρειάστηκε να τα εφαρμόσει όλα, αφού ο παραβάτης συμμορφώθηκε από το πρώτο βήμα, βλέπε Kilbride, W., 2004. *Copyright and Intellectual Property Rights: a Case Study from the Web Face*, http://ahds.ac.uk/creating/case-studies/protecting-rights/index.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 10-11-04].

[15] *Digital Rights Management Systems (DRMS)*.

[16] Χαρακτηριστικό παράδειγμα γλώσσας διαχείρισης και περιγραφής ψηφιακών δικαιωμάτων, αποτελεί η *Open Digital Rights Language (ODRL)*, http://odrl.net [Ημερομηνία πρόσβασης 20-5-03]. Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την *ODRL*, βλέπε: α) Iannella, R., 2002.*Open Digital Rights Language (ODRL): version 1.1*, IPR Systems Pty Ltd, 2002, http://odrl.net/1.1/ODRL-11.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 20-5-03] και β) IPR Systems Pty Ltd, 2002. *Open Digital Rights Language*, http://odrl.net/docs/ODRL-brochure.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 20-5-03].

Με αυτά, γίνεται κατανοητό ότι οι πολιτικές έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο ψηφιακό περιεχόμενο, διότι εξασφαλίζουν το ποιος θα έχει πρόσβαση, σε ποιο βαθμό, πώς θα ελεγχθεί η αναπαραγωγή ή ο χρήστης, πώς θα εξασφαλιστεί ο δημιουργός κ.α.

Τα παραπάνω ζητήματα, γεννούν το θέμα του ελέγχου και της εφαρμογής των πολιτικών. Στο συμβατικό περιεχόμενο, ο βιβλιοθηκονόμος ελέγχει και επιβάλλει τις πολιτικές, λόγω του συγκεκριμένου και παγιωμένου νομοθετικού πλαισίου, του μέσου διάθεσης (έντυπο περιεχόμενο, εντός της βιβλιοθήκης) κλπ. Στο ψηφιακό περιεχόμενο, δεν υπάρχει ορατά και άμεσα ο παράγοντας άνθρωπος (π.χ. βιβλιοθηκονόμος), αλλά το σύστημα ψηφιακής βιβλιοθήκης με το οποίο ο χρήστης έρχεται σε αλληλεπίδραση. Άρα, πώς θα ελεγχθεί ο χρήστης; Ποιος θα έχει πρόσβαση και πώς θα ελεγχθεί η αναπαραγωγή;

Πρέπει λοιπόν, να προβλεφθούν κατάλληλες και ευέλικτες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, αλλά και κατάλληλοι μηχανισμοί εφαρμογής των πολιτικών. Η άποψη που υποστηρίζεται, στη συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή είναι ο διαχωρισμός πολιτικών και μηχανισμών. Οι μηχανισμοί θα πρέπει να προβλέπονται πριν από τη δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης και να είναι ευέλικτοι, στο να εφαρμόζουν πολιτικές αποφάσεις που μπορεί να προκύψουν κατά τη χρήση του ψηφιακού περιεχομένου. Δηλαδή, οι πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου μιας βιβλιοθήκης θα πρέπει να έχουν οριστεί, προτού να λειτουργήσει, με την έννοια της δημόσιας διάθεσης του περιεχομένου, η ψηφιακή βιβλιοθήκη. Παρόλα αυτά, υπάρχει το ενδεχόμενο, να χρειαστεί αναδιαμόρφωση των πολιτικών κατά τη χρήση της βιβλιοθήκης, λόγω των αναγκών και απαιτήσεων των χρηστών που αλλάζουν. Τότε, θα πρέπει να έχουν προβλεφθεί οι μηχανισμοί που θα μπορούν να υλοποιήσουν τις νέες πολιτικές, αλλά και οι ίδιες οι πολιτικές θα πρέπει να είναι ευέλικτες και να μπορούν να προσαρμοστούν.

Επίσης, ένα άλλο ζήτημα που προκαλεί πολλά προβλήματα στη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου είναι οι πολιτικές που αφορούν στον παράγοντα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ακόμα και στο συμβατικό περιεχόμενο, υπάρχουν δυσκολίες, γιατί το ζήτημα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πολύπλοκο, διεπιστημονικό, και γιατί γενικότερα τα νομικά ζητήματα είναι δύσκολα στη λύση τους, χρειάζονται σαφήνεια και είναι χρονοβόρα. Αλλά, παρά τις δυσκολίες το ζήτημα της πνευματικής ιδιοκτησίας, έχει λυθεί ικανοποιητικά στο συμβατικό περιεχόμενο, γιατί υπάρχει μακροχρόνια πρακτική, κατάλληλη και παγιωμένη νομοθεσία, πληροφοριακά σύνορα. Γενικότερα, στο συμβατικό περιεχόμενο οι λύσεις για την πνευματική ιδιοκτησία, που επηρεάζει τις πολιτικές (πρόσβαση, αναπαραγωγή, δανεισμός, διαδανεισμός), είναι κοινά αποδεκτές απ' όλους (νομικούς, βιβλιοθηκονόμους, χρήστες κλπ.) και υπάρχει μια ελεγχόμενη κατάσταση.

Αντίθετα, στο ψηφιακό περιεχόμενο, το πρόβλημα της πνευματικής ιδιοκτησίας γίνεται πιο πολύπλοκο και δύσκολο στη λύση του, λόγω π.χ., της έλλειψης μακροχρόνιας πρακτικής. Επίσης, το ήδη υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, μπορεί να «δυσχεραίνει» τη λειτουργία[17] των βιβλιοθηκών. Για όλους τους παραπάνω λόγους, οι πολιτικές του ψηφιακού περιεχομένου των βιβλιοθηκών, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο διδακτορικής έρευνας. Ο συλλογισμός αυτός ενισχύεται και από το

[17] Παράδειγμα, ο *Ν. 2121/1993*, όπως τροποποιήθηκε με τον *Ν. 3057/2002* για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την *Οδηγία 2001/29/ΕΕ*, που στην ουσία δεν επιτρέπει την «ελεύθερη» και χωρίς την άδεια του δημιουργού ψηφιοποίηση για λόγους διατήρησης από τις ελληνικές βιβλιοθήκες.

γεγονός ότι το συγκεκριμένο αντικείμενο, δεν έχει διερευνηθεί σ' αυτό το επίπεδο στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

1.2 Διάρθρωση της έρευνας, δομή και μεθοδολογία

Οι βιβλιοθήκες οφείλουν να έχουν πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής για να μπορούν να διαθέσουν αποτελεσματικά το περιεχόμενο της συλλογής τους στους χρήστες. Η πρόσβαση, η αναπαραγωγή, η δυνατότητα αποθήκευσης προσωρινής[18] ή μόνιμης, του ψηφιακού περιεχομένου, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη χρήση του. Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή εξετάζει, τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης (αναπαραγωγής), από την πλευρά του χρήστη αλλά και των βιβλιοθηκών. Δηλαδή, πως οι χρήστες χρησιμοποιούν, βλέπουν και αξιοποιούν τις πολιτικές ανάλογα με τις ανάγκες τους, αλλά και με ποια κριτήρια χαράζουν τις πολιτικές αυτές οι βιβλιοθήκες. Η μελέτη των πολιτικών δεν περιορίζεται σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, π.χ. βιβλιοθήκες στην Ελλάδα, αλλά είναι σε παγκόσμιο επίπεδο.

Διαπιστώνεται, βάσει της διεθνούς βιβλιογραφίας [Arms, 1998], ότι παράγοντες όπως, ο *τύπος δημιουργίας* ή η *προέλευση*[19], ο *τύπος*[20], η *μέθοδος πρόσκτησης*[21] και η *πνευματική ιδιοκτησία* του ψηφιακού περιεχομένου, ή αλλιώς τα *δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας – πνευματικά δικαιώματα* (copyright[22]), επηρεάζουν και πολλές φορές καθορίζουν τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσής του.

Βάσει των παραπάνω διαπιστώσεων και επεκτείνοντας τη συλλογιστική του Arms [1998] για τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές, ξεκινά η έρευνα στοχεύοντας στην εξέταση της σχέσης παραγόντων και πολιτικών. Αρχικά, εξετάζεται η σχέση πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών (κεφάλαιο 2) Εξετάζεται πώς η πνευματική ιδιοκτησία επηρεάζει την πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου (κεφάλαιο 2.1) και πώς επηρεάζει τις πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής και διατήρησης των βιβλιοθηκών. Η εξέταση της σχέσης αυτής, γίνεται σε διάφορους *τύπους βιβλιοθηκών* – άλλος ένα *παράγοντας* που διαφοροποιεί τις πολιτικές – και κυρίως, στις εθνικές και ακαδημαϊκές. Η βαρύτητα που δίδεται στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, είναι ότι λόγω της σημαίνουσας θέσης τους στην κοινωνία, ακαδημαϊκή κοινότητα κλπ., οι πολιτικές τους, μπορούν εύκολα να ακολουθηθούν από άλλους τύπους βιβλιοθηκών.

---

[18] Μια από τις ιδιότητες του ψηφιακού περιεχομένου, αφορά στην εύκολη δυνατότητα αποθήκευσης, με την έννοια της τοπικής αποθήκευσης στο σκληρό δίσκο ενός υπολογιστή. Η αποθήκευση, μπορεί να είναι *προσωρινή*, γιατί ούτως η άλλως δημιουργείται αυτόματα ένα ψηφιακό αντίγραφο στον υπολογιστή, για παράδειγμα, ακόμα και όταν κάποιος βλέπει μόνο μια ιστοσελίδα, ή *μόνιμη*, με την έννοια της *ηλεκτρονικής μόνιμης αποθήκευσης* (save) του ψηφιακού αντιγράφου.

[19] Δηλαδή, αν το περιεχόμενο είναι *ψηφιοποιημένο* ή *πρωτογενώς ψηφιακό*.

[20] Δηλαδή, αν το ψηφιακό περιεχόμενο είναι *εικόνα*, *ήχος*, *βίντεο*, *κείμενο* κλπ.

[21] Δηλαδή, αν το περιεχόμενο έχει αποκτηθεί με *άδεια χρήσης*, με *αγορά*, *δωρεά*, αν είναι *περιεχόμενο τρίτων*, *ελεύθερο* που σημαίνει ότι οι πνευματικοί ιδιοκτήτες δεν έχουν περιορισμούς όσον αφορά την πρόσβαση, αναπαραγωγή και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ή *μη ελεύθερο*, δηλαδή με περιορισμούς στην πρόσβαση, αναπαραγωγή κλπ.

[22] Δηλαδή, ποιος είναι ο κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Για παράδειγμα, αν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ανήκουν στη *βιβλιοθήκη*, ή ανήκουν σε *άλλους* ιδιοκτήτες, π.χ. *ιδιώτες* (άτομα), *οργανισμούς* όπως *εκδότες* κλπ.. Η κατοχή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, επηρεάζει τις πολιτικές. Πολλές φορές ο κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καθορίζει τις πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής και γενικότερα τη χρήση του ψηφιακού περιεχομένου.

Εξετάζεται η νομοθεσία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ελλάδα, ύστερα από την εναρμόνιση της με την *Οδηγία 2001/29/ΕΕ*[23] (κεφάλαιο 2.2.1.1) και πώς επηρεάζει τις πολιτικές (π.χ. της αναπαραγωγής) των βιβλιοθηκών (κεφάλαιο 2.2.1.2). Επίσης, πώς άλλα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν ενσωματώσει στην εθνική τους νομοθεσία την σχετική Οδηγία, κάνοντας σύγκριση σε σχέση με το *νόμο περί δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας*[24] της Ελλάδας (κεφάλαιο 2.2.2). Τέλος, για να υπάρξει πληρέστερη εικόνα, στο κεφάλαιο 2.2.3, εξετάζεται η σχέση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών (π.χ. διατήρησης, πρόσβασης) σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Αφρική κλπ.

Η νομοθεσία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, επηρεάζει τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης του περιεχομένου. Παρόλα αυτά, οι πολιτικές, στηρίζονται και σε εξαιρέσεις της νομοθεσίας, ή αναπτύσσονται παράλληλα με τους νομικούς κανόνες. Για παράδειγμα, κάποιοι δημιουργοί επιλέγουν να πωλούν την έντυπη έκδοση ενός τεκμηρίου, ενώ αντίθετα, διαθέτουν ελεύθερα και χωρίς χρέωση την ανάλογη ψηφιακή έκδοση. Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή λαμβάνει υπόψη της και αυτές τις περιπτώσεις.

Στη συνέχεια (κεφάλαιο 3), εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής σε συγκεκριμένους τύπους ψηφιακού περιεχομένου. Επιλέγονται ως πεδίο έρευνας, οι μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες σε έντυπη, αλλά κυρίως σε ηλεκτρονική μορφή[25] (περίπτωση *γκρίζας*[26] βιβλιογραφίας). Εξετάζονται οι πολιτικές, πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής, σε ψηφιοποιημένες (κεφάλαιο 3.1) και πρωτογενώς ψηφιακές (κεφάλαιο 3.2) μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες.

Ως μελέτη περίπτωσης φορέων που διαθέτουν *ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες* (στο εξής βλ. ETDs – *Electronic Theses and Dissertations*), επιλέχτηκαν το *Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης* (ΕΚΤ), που περιέχει ψηφιοποιημένα διδακτορικά, το *Virginia Tech* (VT), και το *West Virginia University* (WVU), που περιέχουν πρωτογενώς ψηφιακά ETDs. Η επιλογή των συγκεκριμένων φορέων, έγινε γιατί, ύστερα από τη μελέτη των πολιτικών πολλών φορέων[27] με ETDs, περιέχουν όλες τις εφαρμοζόμενες πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης, που χρησιμοποιούνται για τα ETDs. Επίσης, γιατί το ΕΚΤ, είναι χαρακτηριστικό [28] παράδειγμα με ψηφιοποιημένες διατριβές στην Ελλάδα, ενώ, το VT και το WVU, αποτελούν πρωτοπόρα ιδρύματα της Αμερικής που πρωτοστάτησαν στη δημιουργία και

[23] Οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, *Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 167 της 22/06/200, σ. 0010-0019*, http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=32001L0029&model=guichett&lg=el [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[24] Βλέπε *Ν. 2121/1993*, όπως τροποποιήθηκε με τον *Ν. 3057/2002*.

[25] Βλέπε κεφάλαια 3.1, 3.2 για τις *ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες* (*Electronic Theses and Dissertations* – ETDs).

[26] Ανάλυση του όρου *γκρίζα βιβλιογραφία*, υπάρχει στα σχετικά κεφάλαια 3 και 3.3, καθώς επίσης και στο γλωσσάριο (παράρτημα Δ).

[27] Μελετήθηκαν οι πολιτικές περίπου 200 φορέων που παρέχουν ETDs και συμμετέχουν στο NDLTD.

[28] Βάσει του νόμου *Ν. 1566/1985*, το ΕΚΤ, είναι υπεύθυνο για τη συγκέντρωση όλων των διδακτορικών διατριβών που έχουν εκπονηθεί από Έλληνες, σε ελληνικά και ξένα, αναγνωρισμένα από το Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π., πανεπιστήμια.

ηλεκτρονική υποβολή των ETDs και γενικότερα στη κίνηση του *NDLTD*[29]. Το NDLTD, αποτελεί μια ψηφιακή βιβλιοθήκη με ETDs, από 200 και πλέον πανεπιστήμια σε όλο τον κόσμο.

Προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής για τα ETDs (κεφάλαιο 3.2.6), οι οποίες διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες και αφορούν δύο διαφορετικές σχολές σκέψεις: της *ανοιχτής πρόσβασης*[30] [Eisen, 2003; Romero, 2003; Suber, 2002; 2003; Velterop, 2002] και της περιορισμένης πρόσβασης [Association of American Publishers, 2004; Anderson, 2004; Cousins, 2004]. Οι προτεινόμενες πολιτικές, έχουν πολλές διαβαθμίσεις, από εντελώς ελεύθερες, έως και ιδιαίτερα περιοριστικές, για λόγους που αναλύονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο (3.2.6).

Στο κεφάλαιο 3.3, αναλύονται οι προδιαγραφές συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής-κατάθεσης των ETDs, που εμπεριέχονται στον *οδηγό της UNESCO* για τη δημιουργία ETDs (*UNESCO Guide for Creating Electronic Theses and Dissertations*[31]). Ο οδηγός αυτός, περιέχει προδιαγραφές για κοινή δομή, δόμηση και εμφάνιση των ETDs, που διευκολύνουν την προσβασιμότητά τους. Καταδεικνύεται η σημαντικότητα, των πολιτικών συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής.

Εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής σε διαφορετικούς *τύπους* βιβλιοθηκών, με έμφαση στις εθνικές (κεφάλαιο 4.1) και ακαδημαϊκές (κεφάλαιο 4.2) βιβλιοθήκες. *Η έρευνα εστιάζει σε βιβλιοθήκες μη κερδοσκοπικού χαραχτήρα και γι' αυτό, ο πυρήνας της έρευνας, αφορά σε εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες*. Ο τύπος βιβλιοθήκης, διαφοροποιεί το στόχο, τις δομές και τις πολιτικές. Με τη εξέταση διαφορετικών τύπων βιβλιοθήκης, εξάγεται μια πληρέστερη εικόνα για τις πολιτικές. Διαπιστώνεται η πρακτική αντιμετώπιση του προβλήματος των πολιτικών. Εντοπίζονται οι ομοιότητες και διαφορές στις ακολουθούμενες πολιτικές διαφόρων τύπων βιβλιοθηκών.

Η μεθοδολογία που ακολουθείται για την έρευνα των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών έχει ως εξής. Αρχικά, εξετάζεται η βιβλιογραφία (εθνική και διεθνής) που αφορά σε θέματα πολιτικών πρόσβασης και διάθεσης στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι δικτυακοί τόποι των βιβλιοθηκών, με στόχο την εξόρυξη πληροφοριών για τις πολιτικές. Η διαδικασία αυτή είναι χρονοβόρα, λόγω του πλήθους των βιβλιοθηκών που εξετάζονται, αλλά και λόγω του ότι πολλές φορές οι σχετικές πληροφορίες δεν υπάρχουν. Επομένως, πρέπει να συλλεχθούν με την παρατήρηση, η οποία γίνεται πάντα σε επίπεδο συλλογής, καθότι οι πολιτικές διαφοροποιούνται πολλές φορές σε επίπεδο συλλογής ή / και τεκμηρίου.

Εξετάζονται σχεδόν το σύνολο των εθνικών βιβλιοθηκών και ένα μεγάλο μέρος των ακαδημαϊκών σε παγκόσμια κλίμακα. Στόχος είναι να συλλεχθούν όλο και

[29] Βλέπε *NDLTD: Networked Digital Library of Theses and Dissertations*, http://www.ndltd.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].
[30] Για τη φιλοσοφία της κίνησης της *ανοιχτής πρόσβασης* (*open-access*) και για περισσότερες πληροφορίες, όπως, ιστορικά στοιχεία, εξελίξεις κλπ., βλέπε *Αναλυτικό χρονολογικό πίνακα του Peter Suber*: *Timeline of the Open-Access Movement*, http://www.earlham.edu/~peters/fos/timeline.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].
[31] Βλέπε *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

περισσότερες «κουλτούρες» σε θέματα πολιτικών που ισχύουν σε διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες. Εντούτοις, ειδικά για τις εθνικές βιβλιοθήκες, αναλύονται οι πολιτικές συγκεκριμένων εθνικών βιβλιοθηκών που ανήκουν κυρίως στην αγγλοσαξονική κουλτούρα. Ο λόγος είναι ότι αυτές οι βιβλιοθήκες, όπως διαφαίνεται από την έρευνα, είναι πιο ενεργές στη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου και στην υλοποίηση πολιτικών. Παρόλα αυτά, δεν παραλείπονται βιβλιοθήκες, όπως η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Γερμανίας*, η οποία έχει και παράδοση στην κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων, ή η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Χιλής*, η οποία εκφράζει την «λατινοαμερικάνικη» νοοτροπία αναφορικά με τις πολιτικές αναπαραγωγής.. Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Γερμανίας*, όπως και αυτή της *Χιλής*, ανήκουν σ' αυτές που συμμετέχουν στην έρευνα με ερωτηματολόγιο (βλ κεφάλαιο 5), γι' αυτό και δεν αναλύεται διεξοδικά στο κεφάλαιο 4.1 που αφορά στις εθνικές βιβλιοθήκες.

Δημιουργείται μια «βάση δεδομένων», η οποία περιέχει σχεδόν το σύνολο των εθνικών βιβλιοθηκών και ένα μεγάλο μέρος των ακαδημαϊκών. Από τη «βάση» αυτή, αναλύονται οι πολιτικές συγκεκριμένων εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, που επιλέχθηκαν βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων[32] (μερικά από τα οποία αναλύονται και στην προηγούμενη παράγραφο). Το βασικότερο, είναι ότι περιέχουν όλες τις εφαρμοζόμενες πολιτικές που συναντά κανείς στις βιβλιοθήκες. Επομένως, η αναλυτική παράθεση περισσοτέρων βιβλιοθηκών, θα έδινε μόνο ποσοτικά και όχι ποιοτικά συμπεράσματα. Επίσης, η ανάλυση των πολιτικών, γίνεται σε επίπεδο συλλογής, γιατί, πολλές φορές και στην ίδια βιβλιοθήκη, διαφοροποιούνται οι πολιτικές ανά συλλογή.

Πιο συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 4.1, αναλύονται οι πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών. Ταξινομούνται και ομαδοποιούνται οι εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, σύμφωνα με τον παράγοντα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Εξάγονται τα σχετικά συμπεράσματα για τις πολιτικές που ήδη εφαρμόζουν για το ψηφιακό τους περιεχόμενο οι εθνικές βιβλιοθήκες. *Προτείνονται* εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης, διανομής και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών. Εντοπίζονται και αναλύονται οι μέθοδοι πρόσκτησης που χρησιμοποιούνται για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών και οι τάσεις που δείχνουν να επικρατούν. Εξάγονται ποσοτικές παρατηρήσεις και κανόνες για τη σχέση παραγόντων και πολιτικών. Συγκεκριμένα, εξάγονται κανόνες για τις σχέσεις:

- Μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και πρόσβασης (*εσωτερική*[33] και *απομακρυσμένη*[34])
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής (*ιδιωτικής*[35] και *άλλης χρήσης*[36])

[32] Για τα κριτήρια επιλογής των συγκεκριμένων βιβλιοθηκών, βλέπε κεφάλαιο 4.1 για τις εθνικές και 4.2 για τις ακαδημαϊκές.

[33] Η *εσωτερική πρόσβαση*, αφορά την πρόσβαση για όλους τους χρήστες εντός βιβλιοθήκης. Οι αγγλικοί όροι που χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία, είναι: *onsite access* (*εσωτερική πρόσβαση*) και *onsite users* (*εσωτερικοί χρήστες*).

[34] Η *απομακρυσμένη πρόσβαση*, αφορά την μέσω Διαδικτύου πρόσβαση, για όλους τους χρήστες εκτός βιβλιοθήκης. Οι αγγλικοί όροι που χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία, είναι: *offsite access* (*απομακρυσμένη-εξωτερική πρόσβαση*) και *offsite users* (*απομακρυσμένοι-εξωτερικοί χρήστες*).

[35] Η *ιδιωτική αναπαραγωγή* (*private reproduction*), αφορά στην αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση, για ιδιωτικούς, προσωπικούς, εκπαιδευτικούς σκοπούς, π.χ. ιδιωτική έρευνα, μελέτη. Παρέχεται συνήθως, είτε με *αναφορά στην πηγή*, είτε με τον κανόνα της *θεμιτής χρήσης* (*fair use*).

Στο κεφάλαιο 4.2, αναλύονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δέκα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, διαδοχικά για κάθε βιβλιοθήκη που εξετάστηκε. Ταξινομούνται και ομαδοποιούνται οι πολιτικές σύμφωνα με τους παράγοντες που τις επηρεάζουν. Αναλύεται η σχέση παραγόντων και πολιτικών και παρουσιάζονται ποσοτικά δεδομένα για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές και πώς οι παράγοντες τις επηρεάζουν. Οι ποσοτικές παρατηρήσεις, αφορούν τις σχέσεις:

- Μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και απομακρυσμένης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες[37] εκτός πανεπιστημίου
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και απομακρυσμένης πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και ιδιωτικής αναπαραγωγής
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής άλλης χρήσης

Εξάγονται, γενικευμένοι κανόνες που αντικατοπτρίζουν την κοινή πρακτική στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και συμπληρώνονται από εναλλακτικές πολιτικές προσεγγίσεις και επιλογές. Οι κανόνες παρουσιάζονται χωριστά για το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, διότι ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου διαφοροποιεί ιδιαίτερα τις πολιτικές. Τέλος, τα συμπερασματικά σχόλια για τις εφαρμοσμένες πολιτικές των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, οδηγούν στη διαπίστωση της ανάγκης εύρεσης ενός ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών.

Στη συνέχεια (κεφάλαιο 5), παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξάχθηκε με ερωτηματολόγιο για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών. Το ερωτηματολόγιο, που στάλθηκε ηλεκτρονικά σε 54 βιβλιοθήκες, αποτέλεσε μία από τις μεθόδους[38] συλλογής των στοιχείων της έρευνας. Ύστερα από τη δημιουργία της «βάσης δεδομένων» βιβλιοθηκών, η οποία προέκυψε από την μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας και την παρατήρηση των δικτυακών τους τόπων, κρίθηκε σκόπιμο να διεξαχθεί έρευνα με ερωτηματολόγιο σε συγκεκριμένο πληθυσμό βιβλιοθηκών. Η επιλογή τους, έγινε

---

[36] Η *αναπαραγωγή άλλης χρήσης*, αφορά στην αναπαραγωγή για μη ιδιωτικούς σκοπούς, όπως, η *εμπορική αναπαραγωγή* (*commercial reproduction*), αναδημοσίευση κλπ.

[37] Στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, οι χρήστες διακρίνονται σε *εσωτερικούς* (*onsite users*) και *εξωτερικούς* (*offsite users*). Ιδιαίτερα για τις βιβλιοθήκες των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, οι *εσωτερικοί χρήστες*, διακρίνονται, σε *εσωτερικούς εντός* (*on-campus onsite users*) ή *εκτός* (*off-campus onsite users*) *πανεπιστημίου*. Ανάλογα και η πρόσβαση *για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου* (*on-campus onsite access*) και *απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου* (*off-campus onsite access*). Η *off-campus onsite access*, γίνεται από οπουδήποτε (εκτός πανεπιστημίου) μέσω Διαδικτύου, με τη χρήση διαφόρων μεθόδων πρόσβασης (π.χ. *κωδικού χρήστη* και *συνθηματικού*, ενιαίων συστημάτων διαχείρισης πρόσβασης, όπως το *ATHENS*, βλ. http://www.athens.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06] κλπ.). Οι *εξωτερικοί χρήστες*, είναι παροδικοί χρήστες οι οποίοι δεν ανήκουν στην κοινότητα του πανεπιστημίου, και οι οποίοι έχουν πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο *απομακρυσμένα*, μέσω Διαδικτύου. Συνήθως, οι εξωτερικοί χρήστες, δεν μπορούν να έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο που είναι διαθέσιμο μόνο για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου, δηλαδή δεν έχουν το προνόμιο της *off-campus onsite access*. Όταν οι εξωτερικοί χρήστες, επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη, τότε συνήθως αντιμετωπίζονται ως εσωτερικοί χρήστες και δεν έχουν διαφοροποίηση ως προς τα δικαιώματα και τα προνόμια πρόσβασης σε σχέση με τους εσωτερικούς χρήστες που ανήκουν στην πανεπιστημιακή κοινότητα.

[38] Άλλες μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν, ήταν η μελέτη της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας και η συλλογή στοιχείων από τους δικτυακούς τόπους των βιβλιοθηκών.

βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων[39], όπως, ο τύπος τους, το κύρος τους, το μέγεθος των συλλογών τους, η ενεργητικότητά τους στη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών, η γεωγραφική τους κατανομή, κυρίως το ενδιαφέρον τους για τις πολιτικές κ.α. Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης των ερωτηματολογίων, αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη των προτεινόμενων μοντέλων και δέντρων αποφάσεων.

Παρότι στη συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή δίδεται βαρύτητα σε περιεχόμενο στο οποίο οι βιβλιοθήκες είναι «πρωτογενείς» διαθέτες και που πολλές φορές είναι μοναδικό, εξετάζονται, ενδεικτικά (κεφάλαιο 6), οι πολιτικές άλλων προμηθευτών περιεχομένου, όπως εκδοτικοί οίκοι, επιστημονικές και επαγγελματικές ενώσεις, διότι, οι πολιτικές τους, επηρεάζουν τις πολιτικές των βιβλιοθηκών. Αυτό συμβαίνει, διότι οι εθνικές, αλλά κυρίως, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, αποκτούν (με αγορά, άδειες χρήσης κλπ.) ψηφιακό περιεχόμενο από τους εκδότες. Ιδιαίτερη βαρύτητα, δίδεται στις πολιτικές των περιοδικών εκδόσεων, π.χ. ηλεκτρονικά περιοδικά, των εκδοτών. Οι περισσότερες βιβλιοθήκες, αποκτούν τέτοιο περιεχόμενο, κάνοντας συμβόλαια (π.χ. κοινοπραξίες) με τους εκδότες. Επομένως, οι πολιτικές των εκδοτών, έχουν άμεση σχέση με τη λειτουργία των βιβλιοθηκών και των χρηστών τους.

Διαπιστώνεται, ότι οι συμβατικές πολιτικές δεν αντιστοιχούν άμεσα, αλλά έμμεσα, στις ψηφιακές και έχουν διαφορές που οφείλονται κυρίως στις ιδιότητες, εύκολης αντιγραφής και αναπαραγωγής, του ψηφιακού περιεχομένου. Γίνεται αντιστοίχιση και σύγκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών (κεφάλαιο 7).

Αρχικά, στο κεφάλαιο 7.1, γίνεται μια λειτουργική αντιστοίχιση συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Εξετάζονται ζητήματα, όπως, αν συνεχίζουν να υπάρχουν οι ίδιες πολιτικές από το συμβατικό στο ψηφιακό περιεχόμενο. Εάν συνεχίζουν να επιτελούν τις ίδιες λειτουργίες, ή, αν κάποιες λειτουργίες ή πολιτικές έχουν καταργηθεί στην ψηφιακή πραγματικότητα. Εάν έχει διευρυνθεί ο ρόλος τους ή αν έχουν αλλάξει απλώς ονομασία. Εάν έχουν προστεθεί νέες πολιτικές που επιτελούν νέες λειτουργίες που δεν υπήρχαν στο συμβατικό περιεχόμενο κ.α. Επίσης, εξετάζεται αν οι ψηφιακές πολιτικές αποτελούν μετάλλαξη των συμβατικών ή νέα κατάσταση. Εάν είναι πιο ελεύθερες ή περιορίζονται, όπως και οι συμβατικές, από παράγοντες, όπως, η πνευματική ιδιοκτησία, ή από περιορισμούς που οφείλονται στη μέθοδο πρόσκτησης – π.χ. περιορισμοί *αδειών χρήσης*. Τέλος, συγκρίνονται οι λειτουργίες των συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών και τονίζονται οι ομοιότητες και κυρίως οι διαφορές τους.

Στο κεφάλαιο 7.2, επιχειρείται μια πρακτική αντιστοίχιση και σύγκριση των συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα, συλλογές δέκα πρωτοπόρων ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, που διατίθενται παράλληλα σε συμβατική και ψηφιακή μορφή. Δηλαδή, εξετάζονται συλλογές στις οποίες έχει ψηφιοποιηθεί ολόκληρο το περιεχόμενο, ή μέρος του – άρα, δεν περιέχουν *πρωτογενώς ψηφιακό* περιεχόμενο. Με την αντιστοίχιση και σύγκριση αυτή, καταδεικνύονται στην πράξη, οι ομοιότητες, και οι διαφορές, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών.

[39] Αναλυτική παράθεση των κριτηρίων για την επιλογή (του πληθυσμού) των βιβλιοθηκών γίνεται στο κεφάλαιο 5.1.4.

Στο κεφάλαιο 7.3, παραθέτονται τα συμπεράσματα, που προκύπτουν από την αντιστοίχιση και σύγκριση συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Παρουσιάζονται *προτάσεις* σχετικά με τις πολιτικές και τη διαμόρφωσή τους στο συμβατικό, στο υβριδικό και στο ψηφιακό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, προτάσεις που αφορούν:

- Τη μεταφορά συμβατικών λειτουργιών στις ψηφιακές πολιτικές.
- Την κατάργηση ή μετάλλαξη συμβατικών λειτουργιών στις ψηφιακές πολιτικές.
- Τη διεύρυνση συμβατικών λειτουργιών στις ψηφιακές πολιτικές.
- Την εισαγωγή νέων λειτουργιών και πολιτικών που δεν υπήρχαν στο συμβατικό περιεχόμενο.

Η αντιστοίχιση και σύγκριση των πολιτικών συμβατικού και ψηφιακού περιεχομένου και, ο εντοπισμός των ομοιοτήτων και διαφορών τους, μπορεί να συμβάλλει στην ευκολότερη και αποτελεσματικότερη χάραξη πολιτικών του ψηφιακού περιεχομένου.

Από την έρευνα προκύπτει, ότι οι περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκες ακολουθούν κοινές πρακτικές πολιτικών, χωρίς όμως να τις έχουν ομαδοποιήσει και απλοποιήσει με τη μορφή κανόνων και εναλλακτικών επιλογών. Επιπροσθέτως, οι εφαρμοζόμενες πολιτικές, είναι συγκεχυμένες, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνουν τη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου. Διαπιστώνεται, η απουσία ενός ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών, το οποίο θα ενσωματώνει τις ήδη υπάρχουσες πρακτικές, θα τις απλοποιεί με τη μορφή κανόνων και, θα προτείνει εναλλακτικές και ευέλικτες διαδρομές πολιτικών. Ένα τέτοιο ευέλικτο μοντέλο, *προτείνεται* στο κεφάλαιο 8, το οποίο φιλοδοξεί να συμβάλει στο πρόβλημα των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών.

Το προτεινόμενο μοντέλο, ενσωματώνει δύο ξεχωριστά μοντέλα, για το *ψηφιοποιημένο* (κεφάλαιο 8.1) και το *πρωτογενώς ψηφιακό* (κεφάλαιο 8.2) περιεχόμενο. Η διάκριση αυτή, γίνεται αφενός μεν γιατί ο *τύπος δημιουργίας ή η προέλευση του ψηφιακού περιεχομένου* διαφοροποιεί σημαντικά τις πολιτικές και, αφετέρου, για λόγους μορφοποίησης. Στο προτεινόμενο μοντέλο για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών, περιέχονται γενικευμένοι κανόνες για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Το μοντέλο, καταλήγει σε ένα *δέντρο αποφάσεων πολιτικών*[40] (κεφάλαιο 8.3) πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών.

Το *δέντρο αποφάσεων*, προτείνει ευέλικτες και εναλλακτικές διαδρομές πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών, ανάλογα με τους παράγοντες (*προέλευση*, *τύπος*, *μέθοδος πρόσκτησης* και *πνευματική ιδιοκτησία*) που ισχύουν σε κάθε περίπτωση. Το προτεινόμενο *μοντέλο* και *δέντρο αποφάσεων* στο οποίο καταλήγει, φιλοδοξεί να διευκολύνει στη χάραξη πολιτικών και στη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών. Επιπροσθέτως, μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη σχετικών εργαλείων διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας και χάραξης των πολιτικών της.

[40] Το *δέντρο αποφάσεων* (*decision tree*) πολιτικών, παρουσιάζεται σε δύο *(υπο)δέντρα*, για το *ψηφιοποιημένο* (σχήμα 19) και το *πρωτογενώς ψηφιακό* περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών (σχήμα 20). Ο διαχωρισμός των δέντρων, γίνεται κυρίως για λόγους μορφοποίησης. Περισσότερες πληροφορίες για τα *δέντρα* και τη δομή τους, βλ. κεφάλαιο 8.3.

Ανάλογα, προτείνεται ευέλικτο *μοντέλο* (κεφάλαιο 9: 9.1 και 9.2) και *δέντρο αποφάσεων* (κεφάλαιο 9.3) πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Το προτεινόμενο *δέντρο αποφάσεων*, μπορεί να αποτελέσει έναν οδηγό χάραξης πολιτικών ή να έχει επιπτώσεις στη δημιουργία εργαλείων χάραξης πολιτικών και διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Το *δέντρο αποφάσεων*, αφορά στον κύκλο ζωής της πληροφορίας, από την *προέλευσή* της (ψηφιοποιημένη, πρωτογενώς ψηφιακή), την *πρόσκτηση* και *διαθεσιμότητά* της (π.χ. πρόσβαση, αναπαραγωγή) χωρίς να εξαιρεί τη *διατήρησή* της. Το δέντρο απλοποιεί και ενοποιεί χρησιμοποιούμενες πρακτικές και τις μετατρέπει σε αποτελεσματικούς κανόνες πολιτικής. Επιπροσθέτως, παρέχει, νέες, ευέλικτες και επεκτάσιμες εναλλακτικές πολιτικές επιλογές (*διαδρομές*, *μονοπάτια*) [Koulouris, 2007]. Το μοντέλο και το σχετικό δέντρο αποφάσεων στο οποίο καταλήγει, φιλοδοξεί να συμβάλει στο πρόβλημα της απουσίας[41] ξεκάθαρων και αποτελεσματικών πολιτικών διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Προτείνονται, ξεχωριστά μοντέλα και δέντρα αποφάσεων για τις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, διότι, ο *τύπος* βιβλιοθήκης διαφοροποιεί τις πολιτικές και τις δομές τους. Για παράδειγμα, στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, δεν γίνεται μόνο διάκριση μεταξύ *εσωτερικών* και *εξωτερικών* χρηστών, όπως π.χ. στις εθνικές, αλλά και μεταξύ *εσωτερικών*, *εντός ή εκτός πανεπιστημίου*. Έτσι, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, παρέχουν διαφορετικές δυνατότητες απομακρυσμένης πρόσβασης (π.χ. *off-campus*) στους χρήστες της κοινότητας του πανεπιστημίου στο οποίο υπάγονται. Αυτή η ειδοποιός διαφορά στις δομές πρόσβασης, όπως και άλλες, δημιουργούν την ανάγκη εφαρμογής διαφορετικών μοντέλων πολιτικών.

Στο κεφάλαιο 9.4, συσχετίζονται τα προτεινόμενα μοντέλα εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Επίσης, συγκρίνονται οι πολιτικές που εφαρμόζονται στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Από την σύγκριση αυτή, εξάγονται κοινά (κεφάλαιο 9.4.1), για τις πολιτικές και των δύο τύπων βιβλιοθηκών, και μοναδικά (κεφάλαιο 9.4.2), συμπεράσματα.

Παρότι η διδακτορική διατριβή έχει ως πυρήνα έρευνας τις μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες, με ιδιαίτερη έμφαση στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, για λόγους πληρότητας και σύγκρισης, διατυπώνονται στο κεφάλαιο 10, κάποιες σκέψεις, για το πώς υποσύνολο των πολιτικών που ακολουθούν οι βιβλιοθήκες, μπορεί να εφαρμοστεί σε εταιρείες (επιχειρήσεις), που διαθέτουν εμπορικά ψηφιακά προϊόντα. Βέβαια, δεν θα είχε νόημα η έρευνα αυτή να καταλήξει σε συμπεράσματα για το αν είναι εφικτή η προοπτική αυτή, διότι οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και δεν λειτουργούν με τα ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και το «μάρκετινγκ» της ελεύθερης αγοράς λογισμικού και εμπορικών ψηφιακών προϊόντων. Το σκεπτικό διατύπωσης αυτών των σκέψεων, είναι ότι η συλλογιστική αυτή, μπορεί να συμβάλλει στη συνεργασία εμπορικών επιχειρήσεων και βιβλιοθηκών για την ανάπτυξη κοινών εργαλείων διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου.

[41] Το συμπέρασμα αυτό, προκύπτει ύστερα από την εξέταση αντιπροσωπευτικού και μεγάλου δείγματος ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών που προέκυψε από την παρατήρηση των δικτυακών τόπων και την έρευνα με το ερωτηματολόγιο.

Το ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών, διαφέρει από τα εμπορικά ψηφιακά προϊόντα, όπως, υπολογιστικές εφαρμογές, εργαλεία λογισμικού και βιβλιοθήκες λογισμικού ή σύνολα δεδομένων. Ωστόσο, έχουν τις ίδιες ψηφιακές ιδιότητες διάχυσης, αναπαραγωγής και διανομής, δηλαδή: αναπαράγονται με ελάχιστο κόστος, διαμοιράζονται και διανέμονται εύκολα, κλπ. Παρατηρείται, ότι οι πολιτικές διάθεσης του ψηφιακού περιεχόμενο βιβλιοθηκών, μπορεί να είναι ίδιες, με αυτές των εμπορικών ψηφιακών προϊόντων.

Γίνεται μια γενική επισκόπηση των πολιτικών του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου και του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών (κεφάλαιο 10.1). Εξάγονται και αναλύονται οι *συνιστώσες* (συστατικά) των πολιτικών του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου (κεφάλαιο 10.2). Για παράδειγμα, οι μέθοδοι πρόσκτησής του από τους χρήστες, οι ιδιότητες διάρκειας και διανομής του, η *ενημέρωση* και *αναβάθμισή* του, κλπ. Αντιστοιχούνται και διασυνδέονται οι εμπορικές πολιτικές, με αυτές των βιβλιοθηκών. Εξάγονται οι ομοιότητες και διαφορές τους.

Τέλος, στο κεφάλαιο 11, γίνεται παράθεση και σύνθεση των πιο σημαντικών συμπερασμάτων που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη έρευνα.

1.3 Πρωτοτυπία, συνεισφορά της διδακτορικής διατριβής

Η συνεισφορά της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής στην έρευνα εντοπίζεται:

- Στην ανάπτυξη *μοντέλου* και *δέντρου αποφάσεων* με ευέλικτες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών (πρωτοτυπία).
- Στην ανάπτυξη μοντέλου και δέντρου αποφάσεων με ευέλικτες και εναλλακτικές διαδρομές πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (πρωτοτυπία).
- Στη χρησιμοποίηση των μοντέλων και δέντρων αποφάσεων ως *βάση* για την ανάπτυξη εργαλείων χάραξης πολιτικών και διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες.
- Στη διατύπωση εναλλακτικών πολιτικών πρόσβασης και διάθεσης για τις ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, βάσει του στόχου κάθε βιβλιοθήκης.
- Στην ομαδοποίηση, ενοποίηση και απλοποίηση με τη μορφή κανόνων, των εφαρμοσμένων πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής των εθνικών βιβλιοθηκών για το ψηφιακό τους περιεχόμενο.
- Στην εξαγωγή κανόνων [42] και εξαιρέσεων για τις σχέση παραγόντων και πολιτικών του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών.
- Στη διατύπωση εναλλακτικών προτάσεων για τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.
- Στη λειτουργική αντιστοίχιση και σύγκριση συμβατικών (πρόσβαση, δανεισμός, διαδανεισμός, αναπαραγωγή) και ψηφιακών πολιτικών.

[42] Πιο αναλυτικά, κανόνες για τις σχέσεις : α) μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας, β) πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών πρόσβασης (για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες) και γ) πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής (ιδιωτικής και άλλης χρήσης, όπως εμπορικής).

2. Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικές των βιβλιοθηκών

Τα πνευματικά δικαιώματα, επηρεάζουν και καθορίζουν, πολλές φορές, τις πολιτικές, πρόσκτησης, πρόσβασης, αναπαραγωγής και διατήρησης των βιβλιοθηκών, αναφορικά με το ψηφιακό περιεχόμενο που διαθέτουν.

Συνοπτικά, οι σκοποί του κεφαλαίου αυτού, είναι:

- Πώς η πνευματική ιδιοκτησία (βλέποντας δείγμα νομοθεσιών) επηρεάζει τις πολιτικές[43] του ψηφιακού περιεχομένου των βιβλιοθηκών.
- Αν η νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας σε διάφορες χώρες (Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, Καναδάς, Ελλάδα, Η.Π.Α. κλπ.), περιέχει διατάξεις που αφορούν στη διατήρηση του ψηφιακού περιεχομένου.
- Πώς η πρόσκτηση μέσα από άδειες χρήσης[44], επηρεάζει τις πολιτικές πρόσβασης και διατήρησης για το ψηφιακό περιεχόμενο των βιβλιοθηκών.
- Η διερεύνηση των πρακτικών που ακολουθούν οι εθνικές, ακαδημαϊκές, δημόσιες και ειδικές βιβλιοθήκες, καθώς επίσης και οι εμπορικοί εκδότες, προμηθευτές περιεχομένου σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία, πρόσκτηση, πρόσβαση, αναπαραγωγή και διατήρηση.
- Η καταγραφή και διερεύνηση των σχημάτων εθελοντικής κατάθεσης και διατήρησης, που αφορούν σε συμφωνίες βιβλιοθηκών και εκδοτών, για το ψηφιακό περιεχόμενο.

Αποτελεί γενική εκτίμηση, ότι οι πολιτικές της ψηφιακής πληροφορίας, και ιδιαίτερα αυτή της διατήρησης της, είναι πιο προβληματικές σε σχέση με την έντυπη ή την πληροφορία σε άλλα μορφότυπα. Αυτό συμβαίνει, γιατί το μεγαλύτερο μέρος της πληροφορίας διατίθεται ψηφιακά και δεν υπάρχει έντυπη έκδοση που μπορεί να διατηρηθεί.

Πολλά από τα προβλήματα διατήρησης, αφορούν τεχνικά θέματα, όπως την ταχύτητα αλλαγής της ψηφιακής πληροφορίας λόγω της ηλεκτρονικής δημοσίευσης κλπ. Το πιο σημαντικό πρόβλημα και παράγοντας που επηρεάζει τη διατήρηση και γενικότερα τις πολιτικές πρόσβασης, διάθεσης κλπ., είναι η πνευματική ιδιοκτησία (πνευματικά δικαιώματα). Επίσης, ένα άλλο πρόβλημα που συνδέεται και επηρεάζει τις πολιτικές, είναι ότι η πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου από τις βιβλιοθήκες, γίνεται με άδειες χρήσης, οπότε και η πρόσβαση καθορίζεται βάσει των αδειών χρήσης. Αυτό επηρεάζει, αφενός μεν τις πολιτικές πρόσβασης, και αφετέρου τις δυνατότητες διατήρησης του ψηφιακού περιεχομένου από τις βιβλιοθήκες.

Αναλυτικότερα, για παράδειγμα, η ισχύουσα νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου επιτρέπει περιορισμένη αντιγραφή-αναπαραγωγή, για τη δημιουργία αντιγράφων

[43] Οι πολιτικές αφορούν την πρόσκτηση, πρόσβαση, αναπαραγωγή και διατήρηση. Η βαρύτητα που δίνεται στη διατήρηση, είναι γιατί συνδέεται με τις πολιτικές πρόσβασης, διάθεσης και αναπαραγωγής των βιβλιοθηκών.

[44] Οι δυνατότητες διατήρησης, καθορίζουν και τις πολιτικές πρόσβασης που ισχύουν για το ψηφιακό περιεχόμενο των βιβλιοθηκών, ιδιαίτερα για το αναδρομικό ψηφιακό περιεχόμενο που αποκτούν οι βιβλιοθήκες με άδειες χρήσης από εκδότες. Μια δεύτερη πτυχή της έρευνας, αφορούσε, στο να διαπιστωθεί αν οι άδειες χρήσης των εκδοτών παρέχουν διατάξεις που αφορούν στη διατήρηση. Ένα κρίσιμο ερώτημα που απασχολεί, είναι πως μπορεί να διασφαλιστεί μακροπρόθεσμη πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο, στην ψηφιακή πληροφορία.

διατήρησης. Ωστόσο, αυτό το προνόμιο παρέχεται σε καθορισμένες βιβλιοθήκες που αποτελούν τα νόμιμα αποθετήρια της χώρας. Ακόμα και αν η νομοθεσία δίνει στις βιβλιοθήκες το δικαίωμα που χρειάζονται για να διατηρήσουν την ψηφιακή πληροφορία, οι βιβλιοθήκες δεν έχουν τη φυσική κτήση της ψηφιακής πληροφορίας στην οποία παρέχουν πρόσβαση. Το μοντέλο πρόσβασης για την ψηφιακή πληροφορία των βιβλιοθηκών, είναι η πρόσβαση βάσει αδειών χρήσης. Η πληροφορία δεν «διαμένει» στη βιβλιοθήκη και οι βιβλιοθήκες μπορεί να μην έχουν πρόσβαση σε παλαιότερη – αναδρομική πληροφορία. Στην πραγματικότητα, υπάρχει πιθανότητα να μην έχουν πρόσβαση σε καμία ψηφιακή πληροφορία, αναδρομική ή τρέχουσα, αν αποφασίσουν να διακόψουν τις συνδρομές τους ή αν κάποιος εμπορικός προμηθευτής περιεχομένου κλείσει. Αντίθετα, στις συνδρομές που αφορούν το έντυπο περιεχόμενο, οι βιβλιοθήκες ελέγχουν το χρόνο ζωής της πληροφορίας και το ποιος θα έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο που έχουν ήδη αγοράσει, ακόμα και αν διακόψουν τις συνδρομές τους [Ayre, 2004a: 16].

Επιπροσθέτως, σε ορισμένες χώρες (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο), οι βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης είναι πιθανό να ωφελούνται από τις ρητές εξαιρέσεις του νόμου πνευματικής ιδιοκτησίας, προκειμένου να αποκτούν και να διατηρούν την ψηφιακή πληροφορία, αλλά αυτές οι εξαιρέσεις δεν αφορούν και δεν βοηθούν άλλες βιβλιοθήκες που θέλουν να διατηρήσουν την ψηφιακή πληροφορία. Αν οι άλλες βιβλιοθήκες δεν έχουν τη φυσική ιδιοκτησία των ψηφιακών συλλογών τους, η υποχρέωση για την παροχή μακροπρόθεσμης πρόσβασης ανήκει στους εμπορικούς παροχείς της πληροφορίας. Υπάρχουν κάποιες κινήσεις που αφορούν την συμπερίληψη όρων σε άδειες χρήσης για την παροχή μακροπρόθεσμης πρόσβασης. Ωστόσο, δεν είναι ξεκάθαρο πώς οι παροχείς της πληροφορίας θα υλοποιήσουν αυτό στην πράξη. Ένα μεγάλο πρόβλημα είναι η πολυπλοκότητα των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της ψηφιακής πληροφορίας. Ο οργανισμός που παρέχει το προϊόν ή την υπηρεσία της πληροφορίας, μπορεί να μην έχει όλα τα δικαιώματα στον προϊόν ή την υπηρεσία. Στην περίπτωση αυτή, οι οργανισμοί δεν μπορούν εύκολα και δώσουν άδεια στις βιβλιοθήκες να διατηρήσουν την ψηφιακή πληροφορία, ή να δεσμευθούν οι ίδιοι ότι θα διατηρήσουν την πρόσβαση στην ψηφιακή πληροφορία [Ayre, 2004a: 16].

Στο κεφάλαιο 2.1 εξετάζεται η σχέση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας και πρόσκτησης σε διάφορες χώρες παγκόσμια. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δίδεται στην κατά νόμο (*νομική*) κατάθεση, και στην εθελοντική κατάθεση. Στο κεφάλαιο 2.2, εξετάζεται η σχέση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας με τις πολιτικές πρόσβασης, διατήρησης, και αναπαραγωγής των βιβλιοθηκών (εθνικών, ακαδημαϊκών, δημοσίων, ειδικών κλπ.).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον δίδεται στην ελληνική νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας (*Ν. 2121/1993*, *Ν.3057/2002* κλπ.) (κεφάλαιο 2.2.1), όπου εξετάζεται η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την *Οδηγία 2001/29* της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κεφάλαιο 2.2.1.1) και τα προβλήματα που δημιουργεί ο ελληνικός νόμος περί δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (*Ν. 2121/1993*, όπως τροποποιήθηκε με τον *Ν. 3057/2002*) αναφορικά με βασικές λειτουργίες των βιβλιοθηκών, όπως, π.χ. η αναπαραγωγή (κεφάλαιο 2.2.1.2).

Δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη νομοθεσία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κεφάλαιο 2.2.2), στο πώς

ενσωμάτωσαν και εναρμόνισαν την Οδηγία 2001/29/ΕΕ στη νομοθεσία τους, προβλέποντας εξαιρέσεις στην εθνική τους νομοθεσία μετά την εναρμόνιση για την αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες. Στο ίδιο κεφάλαιο, γίνεται σύγκριση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας των άλλων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με τον ελληνικό νόμο. Η σύγκριση αφορά στις εξαιρέσεις αναπαραγωγής από βιβλιοθήκες που επιτρέπει η νομοθεσία στις άλλες χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε σχέση με τον ελληνικό νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας που δεν επιτρέπει αυτές τις εξαιρέσεις. Στο κεφάλαιο 2.2.3, εξετάζεται η σχέση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών (π.χ. διατήρησης, πρόσβασης) σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Αφρική κλπ.

Στο κεφάλαιο 2.2.4 εξετάζεται το ζήτημα της φυσικής κτήσης που δεν υφίσταται στο ψηφιακό περιεχόμενο, αντίθετα με το συμβατικό, και πως αυτή η απώλεια επηρεάζει την πρόσβαση. Στο κεφάλαιο 2.2.5 εξετάζεται πως η μέθοδος πρόσκτησης και συγκεκριμένα οι άδειες χρήσης επηρεάζουν τη διαρκή πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο και διαπιστώνεται παράλληλα ο ρόλος και οι πρακτικές των εκδοτών απέναντι σ' αυτό το ζήτημα. Στο κεφάλαιο 2.2.6 παρουσιάζεται πως οι άδειες χρήσης των εκδοτών σχετίζονται και επηρεάζουν την διατήρηση και πρόσβαση του ψηφιακού περιεχομένου, και παρουσιάζονται παραδείγματα μοντέλων αδειών χρήσης (κεφάλαιο 2.2.6.1).

Η ένταξη της μελέτης των αδειών χρήσης των εκδοτών στο κεφάλαιο που αφορά στην πνευματική ιδιοκτησία, εντάσσεται στη λογική της σχέσης που έχει η πνευματική ιδιοκτησία με την πρόσκτηση και αντίστροφα. Επιπροσθέτως, πως αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των βιβλιοθηκών. Επίσης, εξετάζονται οι άδειες χρήσης, γιατί αποτελούν ένα μοντέλο πρόσβασης και πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου των βιβλιοθηκών, που εφαρμόζεται πολύ συχνά. Τέλος, στο κεφάλαιο 2.3 παραθέτονται οι διαπιστώσεις σχετικά με τις σχέσεις πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας, πνευματικής ιδιοκτησίας και πολιτικών πρόσβασης, διάθεσης κλπ.

2.1 Κατά νόμο κατάθεση, εθελοντική κατάθεση

Η *κατά νόμο κατάθεση* είναι ένα νομοθέτημα ή άλλου τύπου νομική απαίτηση που διευκρινίζει ότι κάθε τι που δημοσιεύεται σε μια συγκεκριμένη χώρα, κατατίθεται σε ένα ή περισσότερα αποθετήρια, τα οποία αναλαμβάνουν την ευθύνη της μακροπρόθεσμης διατήρησης της πληροφορίας. Πολλές χώρες έχουν, ή σχεδιάζουν, να επεκτείνουν την νομοθεσία τους για την κατά νόμο (*νομική*) κατάθεση, ώστε να περιλαμβάνει τις ψηφιακές δημοσιεύσεις – εκδόσεις. Επεκτείνοντας την κατά νόμο κατάθεση, ώστε να καλύψει τις ψηφιακές δημοσιεύσεις μπορεί να ξεπεραστεί το πρόβλημα της πρόσβασης σε κάποιο βαθμό, έναντι της ιδιοκτησίας της ψηφιακής πληροφορίας. Ωστόσο, αυτό θα αντιμετωπίσει το ζήτημα της διατήρησης σε ένα περιορισμένο βαθμό. Η κατά νόμο κατάθεση καλύπτει μόνο την εθνικά παραγόμενη ψηφιακή πληροφορία και οι βιβλιοθήκες μπορεί να επιθυμούν να διατηρήσουν περιεχόμενο το οποίο προέρχεται από αλλού.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η νομοθεσία για την κατά νόμο κατάθεση, έχει πρόσφατα τροποποιηθεί και περιέχει διατάξεις, επεκτείνοντας το σκοπό της κατά νόμο κατάθεσης και σε μη-έντυπες δημοσιεύσεις, συμπεριλαμβανομένων και των ψηφιακών δημοσιεύσεων. Η κατά νόμο κατάθεση, είναι μια θεσπισμένη νομική υποχρέωση που αφορά τους εκδότες, οι οποίοι, βάσει του νόμου, είναι υποχρεωμένοι

να καταθέτουν ένα αντίγραφο από όλο το περιεχόμενο που είναι δημόσια διαθέσιμο στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε καθορισμένο αριθμό βιβλιοθηκών, που αποτελούν τα νόμιμα αποθετήρια της χώρας. Δεν είναι ξεκάθαρο κατά πόσον και πως θα είναι εφικτό, ή ακόμα και αποδεκτό από τους εκδότες, περιεχόμενο που συχνά ενημερώνεται, όπως, για παράδειγμα βάσεις δεδομένων, ιστοσελίδες, ηλεκτρονικά περιοδικά, να κατατίθεται. Σε κάθε περίπτωση, η διατήρηση του παραγόμενου ψηφιακού περιεχομένου του Ηνωμένου Βασιλείου στις βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης, δεν σημαίνει ότι όλη η ψηφιακή πληροφορία που απαιτεί μακροπρόθεσμη πρόσβαση θα διατηρείται. Επιπροσθέτως, η πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο που προέρχεται από κατά νόμο κατάθεση, είναι, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, περιορισμένη όπως και στο έντυπο περιεχόμενο. Το περιεχόμενο νομικής κατάθεσης είναι, για την ώρα, διαθέσιμο μόνο μέσα από τα αναγνωστήρια των βιβλιοθηκών νομικής κατάθεσης (British Library, Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας, Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας κλπ.) του Ηνωμένου Βασιλείου [Ayre, 2004a: 16].

Η *Νομοθετική Πράξη 2003 των Βιβλιοθηκών Νομικής Κατάθεσης* (Legal Deposit Libraries Act 2003) [Great Britain, 2003b: s.6] απαιτεί από τους εκδότες του Ηνωμένου Βασιλείου να καταθέτουν το έντυπο περιεχόμενο τους σε έξι βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης. Επίσης, αυτή η *πράξη* δίνει το δικαίωμα στη *Γραμματεία του Κράτους* (Secretary of State) να εκδίδει κανονισμούς που επεκτείνουν – διευρύνουν την κατά νόμο κατάθεση στο μη έντυπο περιεχόμενο. Η *Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων Βιβλιοθηκών και Ιδρυμάτων* (*IFLA* – the International Federation of Library Associations and Institutions), έχει εκδόσει έναν οδηγό σχετικά με τη νομοθεσία για την κατά νόμο κατάθεση [Lariviere, 2000], που συμπεριλαμβάνει τη μεταχείριση της ψηφιακής πληροφορίας.

Προς το παρόν, και μέχρι οι *κανονισμοί* για την κατά νόμο κατάθεση του μη έντυπου περιεχομένου εφαρμοστούν στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης του Ηνωμένου Βασιλείου, λειτουργούν ένα εθελοντικό σχήμα για το χειρισμό του ψηφιακού περιεχομένου. Η *Βρετανική Βιβλιοθήκη* (British Library) έχει ξεκινήσει πειραματικά της συγκέντρωση περιεχομένου που δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο. Το *Εθελοντικό Σχήμα του Ηνωμένου Βασιλείου* (UK Voluntary Deposit Scheme) παρακολουθείται και εποπτεύεται από μια *Κοινή Επιτροπή Εθελοντικής Κατάθεσης* (Joint Committee on Voluntary Deposit), η οποία περιλαμβάνει αντιπροσώπους από τις βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης και από την εκδοτική κοινότητα του Ηνωμένου Βασιλείου. Η επιτροπή, συζητά για την ίδρυση ενός μελλοντικού θεσπισμένου *Συμβουλευτικού Σώματος* (Advisory Panel) για την κατά νόμο κατάθεση του ψηφιακού περιεχομένου [Anon, 2004] και την ανάπτυξη μιας πολιτικής πρόσβασης για το περιεχόμενο που κατατίθεται εθελοντικά [British Library, 1998e]. Το θεσπισμένο *Συμβουλευτικό Σώμα* (statutory *Advisory Panel*) θα εμπλακεί στην ανάπτυξη και εποπτεία των κανονισμών για τη νομοθεσία νομικής κατάθεσης.

Άλλες χώρες έχουν αυξητικά διευρύνει, επεκτείνει τη νομοθεσία για την κατά νόμο κατάθεση, ώστε αρχικά να καλύπτει μόνο τις ψηφιακές δημοσιεύσεις σε υλικό μέσο ή την online πληροφορία που δεν αλλάζει, για παράδειγμα η Δανία [Denmark, 1997]. Η νομοθεσία σε κάποιες χώρες, για παράδειγμα στη Νορβηγία [Norway, 1989] ή στη Νότια Αφρική [South Africa, 1997], επεκτείνει την κατά νόμο κατάθεση σε όλες τις ψηφιακές δημοσιεύσεις, δηλαδή σε αυτές που δεν αλλάζουν, ή είναι σε υλικό μέσο, αλλά και σε αυτές που αλλάζουν (δυναμικές online δημοσιεύσεις, όπως ιστοσελίδες κλπ.). Επίσης, άλλες χώρες, όπως η Νέα Ζηλανδία έχουν επίσης επεκτείνει τη

νομοθεσία για την κατά νόμο κατάθεση του ψηφιακού περιεχομένου (online και offline), αλλά δεν έχουν ξεκαθαριστεί ακόμα κάποιες πρακτικές δυσκολίες, όπως η πρόσβαση, το μέσο αποθήκευσης κλπ., κάτι το οποίο αναμένεται στο άμεσο μέλλον. Τέλος, η Ελλάδα, είναι από τις λίγες χώρες, στην οποία, η κατά νόμο κατάθεση ισχύει για όλες τις ψηφιακές δημοσιεύσεις, βάσει του νόμου Ν.3149/2003[45], αλλά η κατάθεση γίνεται σε ένα αποθετήριο, την *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος* [2004γ].

Οι εκδότες μπορεί να παρέχουν πληροφορία για το υλικό μέσο. Μπορεί να διευθετούν τη μεταφορά, μέσω δικτύων, της πληροφορίας από αποθετήρια. Εναλλακτικά, οι βιβλιοθήκες μπορεί να «τραβούν» την πληροφορία από τους διαθέτες των εκδοτών, με την άδεια και έγκριση τους. Η *συγκομιδή* (harvesting) μπορεί να διεξάγεται επιλεκτικά ή διεξοδικά. Για παράδειγμα, οι εθνικές βιβλιοθήκες των Σκανδιναβικών χωρών συγκομίζουν την «εθνική» τους αναλογία από τις πηγές του Διαδικτύου και το *Internet Archive* [Internet Archive, 2001; Chillingworth, 2004], προσπαθεί να μαζέψει όλες τις πηγές του Διαδικτύου. Άλλες βιβλιοθήκες, όπως η *Βρετανική Βιβλιοθήκη* και η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας*, έχουν αποφασίσει μια επιλεκτική προσέγγιση γα τη συγκέντρωση αυτού του τύπου, της διαδικτυακής, ψηφιακής πληροφορίας. Η επιλεκτική προσέγγιση, αφορά σε συμφωνίες, πολλές φορές σε εθελοντική βάση, που κάνουν οι βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης με τους εκδότες για την κατάθεση του περιεχομένου. Αυτό συμβαίνει, είτε λόγω του πλήθους και του όγκου των διαδικτυακών πηγών, είτε λόγω της μη ικανότητας του λογισμικού harvesting να συλλέγει από το *βαθύ ιστό* (deep web). Το deep web, αφορά σε περιεχόμενο, το οποίο, δεν μπορεί να βρεθεί ή να είναι προσβάσιμο με εργαλεία αυτόματης συγκομιδής, για πολλούς λόγους, όπως για παράδειγμα, ένας κωδικός χρήστη και συνθηματικό που απαιτείται για την πρόσβαση.

Η διεξοδική-εκτενής συγκομιδή διαδικτυακών πηγών θεωρείται ως παραβίαση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας. Το *Paradigma* [Van Nuys, 2003] project της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Νορβηγίας, ανάμεσα σε άλλα, θα ερευνήσει τα νομικά θέματα που αφορούν στη συλλογή online περιεχομένου και στη διάθεση του στους χρήστες [Najionalbiblioteket, (n.d.)]. Επίσης, οι οργανισμοί *JISC* [1993] (Joint Information Systems Committee) και *Wellcome Trust*, ανάθεσαν στον *Charlesworth* να μελετήσει τα νομικά θέματα που σχετίζονται με την αρχειοθέτηση του ιστού, συμπεριλαμβανομένης και της πνευματικής ιδιοκτησίας [Charlesworth, 2003]. Το αρχικά στοχευόμενο κοινό αυτής της έκθεσης, είναι οι αρχειονόμοι που εργάζονται σε ερευνητικά ιδρύματα του Ηνωμένου Βασιλείου. Ωστόσο, ο *Charlesworth*, αναγνωρίζει ότι τα ζητήματα αυτά έχουν πολύ πιο ευρύ σκοπό. Καταλήγει, ότι ο μόνος τρόπος για να είναι σύννομη, με το νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας, η αρχειοθέτηση ιστοσελίδων, θα πρέπει να αποκτιέται άδεια από τους σχετικούς κατόχους δικαιωμάτων. Αυτό μπορεί να γίνει περισσότερο δύσκολο, όσο περισσότερο διεξοδικά η βιβλιοθήκη αποθετήριο θέλει να συλλέξει περιεχόμενο,

[45] Η Ελλάδα είναι από τις λίγες χώρες που πρωτοπορεί σε νομοθεσία σχετικά με την κατά νόμο κατάθεση ηλεκτρονικών (ψηφιακών) δημοσιεύσεων σε φυσική (offline) αλλά και δυναμική (online) μορφή. Συγκεκριμένα το **άρθρο 12**, **παρ. 7** του **Ν. 3149/2003 (ΦΕΚ Α΄ 141/10.6.2003)**, προβλέπει ότι: «*β) Η υποχρέωση κατάθεση αφορά επίσης τις οπτικοακουστικές εκδόσεις και τις ηλεκτρονικές εκδόσεις σε φυσική μορφή, καθώς και τις ηλεκτρονικές εκδόσεις σε μορφή προσβάσιμη μέσω του Διαδικτύου. Με απόφαση του Προέδρου της Βουλής ή του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζονται τα σχετικά με την κατάθεση και τη χρήση των οπτικοακουστικών και των ηλεκτρονικών εκδόσεων στη Βιβλιοθήκη της Βουλής ή την Ε.Β.Ε. αντίστοιχα*», βλέπε Καλλινίκου, Δ., 2005. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας Α.Ε.Ε.Ε, 2005, σ. 515.

λόγω της δυσκολίας εντοπισμού και καταγραφής των δικαιούχων [Charlesworth, 2003: 8].

Ο Charlesworth, εκτιμά ότι υπάρχουν δύο προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος. Αυτές προϋποθέτουν, είτε οι *κάτοχοι πνευματικών δικαιωμάτων* (πνευματικοί ιδιοκτήτες) να παρέχουν νομικά μεταδεδομένα, που να περιλαμβάνουν την ιδιοκτησία και το βαθμό αναπαραγωγής, είτε τα αποθετήρια αρχείων του ιστού, να μπορούν να αποσύρουν περιεχόμενο, το οποίο δεν έχει την έγκριση του ιδιοκτήτη, που έχουν ήδη αρχειοθετήσει. Η δεύτερη προσέγγιση, μπορεί να επιτευχθεί με δύο τρόπους. Πρώτο, όταν οι πνευματικοί ιδιοκτήτες μπορούν να δηλώνουν, με τη χρήση κάποιου κοινά αποδεκτού κώδικα επικοινωνίας, ότι δεν θέλουν το περιεχόμενο τους να συλλέγεται αυτόματα [Charlesworth, 2003: 9]. Δεύτερο, όταν δίδεται η ευκαιρία στους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων να ερωτώνται, αν θέλουν, περιεχόμενο το οποίο έχει συλλεχθεί χωρίς την άδεια τους, να απομακρύνεται-αποσύρεται από το αρχείο [Charlesworth, 2003: 9]. Ο Charelesworth, επισημαίνει ότι οι κάτοχοι δικαιωμάτων δεν έχουν καμία νομική υποχρέωση να το κάνουν αυτό και η αντιγραφή περιεχομένου με αυτόματη συγκομιδή, χωρίς προηγούμενη έγκριση τους, μπορεί να καταλήξει σε δικαστικές αγωγές.

Μια επιλογή, η οποία δεν εξετάζεται από τον Charlesworth, είναι η τροποποίηση της νομοθεσίας πνευματικής ιδιοκτησίας, ώστε να επιτρέπει τη αυτόματη συγκομιδή του *ιστού*. Μερικές χώρες, έχουν θεσπίσει ή αλλάξει τους νόμους, ώστε να επιτρέπεται στα αποθετήρια διαφόρων ιδρυμάτων να συλλέγουν διαδικτυακό περιεχόμενο. Η κυβέρνηση της Σουηδίας, έχει θεσπίσει ένα διάταγμα σχετικά με το *Πρόγραμμα Πολιτιστικής Κληρονομιάς* (Kulturarw³ Heritage Project) της *Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σουηδίας* (*Βασιλική Βιβλιοθήκη* – The Royal Library). Το *διάταγμα* επιτρέπει στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Σουηδίας, όχι μόνο να συλλέγει σουηδικές ιστοσελίδες του Διαδικτύου, αλλά να επιτρέπει επίσης τη δημόσια και ελεύθερη πρόσβαση σ' αυτές εντός της βιβλιοθήκης, του κτιρίου της βιβλιοθήκης [Royal Library, 2002]. Η *γαλλική κυβέρνηση*, έχει υιοθετήσει ένα νόμο, που αξιώνει την αρχειοθέτηση κάθε γαλλικής ιστοσελίδας – δικτυακού τόπου. Ενώ πολλοί οργανισμοί προσδοκούν να το κάνουν αυτό, η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας* (BNF – Bibliothèque Nationale de France) και το *Εθνικό Αποθετήριο Οπτικοακουστικών Μέσων* (*Ina* – The National Audiovisual Depository), συλλέγουν περιεχόμενο σε τακτικά διαστήματα. Η *Νομοθετική Πράξη 2003 των Βιβλιοθηκών Νομικής Κατάθεσης* (Legal Deposit Libraries Act 2003) [Great Britain, 2003b: s.8] περιέχει διάταξη (άρθρο) για την τροποποίηση του νόμου, ώστε να επιτρέπει στα νόμιμα αποθετήρια να συλλέγουν αυτόματα, να διατηρούν και να δίνουν πρόσβαση σε ιστοσελίδες. Ωστόσο, αυτό αφήνει ανοικτό το ερώτημα, πώς άλλοι τύποι βιβλιοθηκών μπορούν νόμιμα να διατηρούν το ψηφιακό περιεχόμενο.

2.2 Πνευματική ιδιοκτησία και πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής και διατήρησης στις βιβλιοθήκες

2.2.1 Ελληνική νομοθεσία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας

Η πνευματική ιδιοκτησία στην Ελλάδα καθορίζεται από διάφορους νόμους. Το νομικό πλαίσιο που ισχύει για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, επηρεάζει τις πολιτικές, διατήρησης, αναπαραγωγής κλπ. των βιβλιοθηκών, ιδιαίτερα όσον αφορά το ψηφιακό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, βάσει του Ν. 2121/1993, καθορίζεται το

ποσοστό αναπαραγωγής ενός τεκμηρίου ή κατά πόσο η βιβλιοθήκη μπορεί, χωρίς την άδεια του δημιουργού, να δημιουργήσει ένα ψηφιακό αντίγραφο για λόγους διατήρησης.. Οι νόμοι που καθορίζουν το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ελλάδα και βάσει των οποίων οι βιβλιοθήκες διαμορφώνουν τις πολιτικές τους, είναι οι ακόλουθοι:

- Ν. 2121/1993 «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα» [Βουλή των Ελλήνων, 1993].
- Ν. 2435/1996, άρθρο 3 (τροποποίηση του Ν. 2121/1993).
- Ν. 2557/1997 «Θεσμοί Μέτρα και Δράσεις Πολιτιστικής Ανάπτυξης», άρθρο 8 (τροποποίηση του Ν. 2121/1993).
- Ν. 2819/2000 «Νομική Προστασία των Βάσεων Δεδομένων και Άλλες Διατάξεις», άρθρο 7 (εναρμόνιση με την Ευρωπαϊκή Οδηγία 1996/9).
- Ν. 3049/2002, άρθρο 14.
- Ν. 3057/2002, άρθρο 81 «Εναρμόνιση Ορισμένων Πτυχών του Δικαιώματος του Δημιουργού και των Συγγενικών Δικαιωμάτων στην Κοινωνία της Πληροφορίας και Άλλες Διατάξεις» (εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29).
- Ν. 3184/2003, «Κύρωση της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας για την Πνευματική Ιδιοκτησία».
- Υπουργική Απόφαση 8300/2003 «Κανονισμό Λειτουργίας Δημοσίων Βιβλιοθηκών»[46].

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται, αναλυτικότερα η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας. Δίδεται, ιδιαίτερη βαρύτητα στην εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29[47], όπου έγινε με το άρθρο 81, του νόμου 3057/2002 (ΦΕΚ Α΄ 239/10-10-2002) [Βουλή των Ελλήνων, 2002], γιατί αυτό το άρθρο του νόμου, επηρεάζει και πολλές φορές καθορίζει τις πολιτικές των βιβλιοθηκών στο νέο ψηφιακό περιβάλλον.

2.2.1.1 Η Οδηγία 2001/29/ΕΕ και η εναρμόνιση της με την ελληνική νομοθεσία

Η Οδηγία 2001/29 [Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001] έχει στόχο τη νομική προστασία του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας. Οι ρυθμίσεις της Οδηγίας 2001/29 αντιστοιχούν στις διατάξεις των δύο Συνθηκών του *Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας* (*World Intellectual Property Organization* – WIPO), δηλαδή

[46] Βλέπε διαδικτυακές διευθύνσεις http://www.heal-link.gr/journals/copyright/links/ [Ημερομηνία πρόσβασης 21-3-06] και http://www.heal-link.gr/journals/copyright/news/ [Ημερομηνία πρόσβασης 21-3-06] της HEAL-Link, αναφορικά με τη νομοθεσία και τα συναφή θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας που αφορούν τις βιβλιοθήκες.

[47] Για την οδηγία 2001/29/ΕΚ, βλέπε Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2001. Οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, *Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 167 της 22/06/200, σ. 0010-0019*, http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=32001L0029&model=guichett&lg=el [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05], βλέπε επίσης Καλλινίκου, Δ., 2005. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας Α.Ε.Ε.Ε, 2005, σ. 664-680.

της *Συνθήκης WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία* και της *Συνθήκης WIPO για τις ερμηνείες εκτελέσεις και φωνογραφήματα*. Οι δύο αυτές *Συνθήκες*, γνωστές και ως *Συνθήκες Internet*, αφορούν στη διεθνή προστασία των δικαιούχων στον ψηφιακό κυρίως τομέα. Η Οδηγία 2001/29 δίνει τη δυνατότητα μεταφοράς των διεθνών υποχρεώσεων που πηγάζουν από τις Συνθήκες Internet σε κοινοτικό επίπεδο με βάση το κοινοτικό κεκτημένο και τις ανάγκες της εσωτερικής αγοράς [Καλλινίκου, 2003: 1].

Η ελληνική νομοθεσία προσάρμοσε το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο, ολοκληρώνοντας τη διαδικασία εναρμόνισης μέσα στην προβλεπόμενη προθεσμία (22-12-2002), στις ρυθμίσεις της Οδηγίας 2001/29 με το άρθρο 81 Ν. 3057/2002 (ΦΕΚ Α΄ 239/10-10-2002). Επίσης, τα δικαιώματα και οι μηχανισμοί προστασίας που προβλέπονται στην Οδηγία 2001/29 είχαν ήδη, πριν από την εναρμόνιση, αναγνωρισθεί και καθιερωθεί από την ελληνική έννομη τάξη.

Η προστασία των δικαιούχων στην κοινωνία της πληροφορίας επιτυγχάνεται με τους εξής τρόπους:

- Αναγνωρίζονται ή ενισχύονται τα λεγόμενα ‘‘ψηφιακά δικαιώματα’’ που έχουν απόλυτο και αποκλειστικό χαρακτήρα, ενώ παράλληλα προβλέπονται περιορισμοί και εξαιρέσεις με στόχο την εξισορρόπηση των συμφερόντων μεταξύ δικαιούχων και χρηστών και γενικά του ευρύτερου κοινού.
- Προβλέπονται υποχρεώσεις κατάλληλης έννομης προστασίας κατά της εξουδετέρωσης των τεχνολογικών μέτρων, καθώς και κατά των παρανόμων δραστηριοτήτων που αλλοιώνουν τις ηλεκτρονικές πληροφορίες διαχείρισης των δικαιωμάτων.
- Θεσπίζονται κατάλληλες κυρώσεις και μέσα έννομης προστασίας κατά της προσβολής των δικαιωμάτων [Καλλινίκου, 2003: 2].

Τα «ψηφιακά δικαιώματα», αφορούν το δικαίωμα αναπαραγωγής, το δικαίωμα παρουσίασης / διάθεσης στο κοινό, καθώς και το δικαίωμα διανομής. Παρότι, αντίστοιχα δικαιώματα είχαν θεσπιστεί στην ελληνική νομοθεσία, υπήρξε τροποποίηση τους σύμφωνα με την Οδηγία 2001/29. Η τροποποίηση, αφορούσε στο άρθρο 3 του Ν. 2121/1993 για το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού και στα άρθρα 46, 47 και 48 του ίδιου νόμου, που αφορούν στα συγγενικά δικαιώματα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, των παραγωγών φωνογραφημάτων και οπτικοακουστικών έργων, καθώς και των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών.

Η αρχική ρύθμιση του άρθρου 3, Ν. 2121/1993 τροποποιήθηκε με το άρθρο 81 παρ. 1 Ν. 3057/2002 στα εξής κυρίως σημεία:

- Το δικαίωμα αναπαραγωγής εναρμονίζεται πλήρως με το αντίστοιχο δικαίωμα της Οδηγίας 2001/29 και προβλέπεται ρητά ότι ο δημιουργός έχει την εξουσία (δικαίωμα) να επιτρέπει ή να απαγορεύει «την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή, με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει» (νέα ρύθμιση άρθρου 3 παρ. 1 στοιχείο α).
- Η εξουσία θέσης σε κυκλοφορία αντικαθίσταται με το δικαίωμα διανομής, όπως ακριβώς προβλέπεται στην Οδηγία 2001/29. Έτσι ο δημιουργός, όσον αφορά το πρωτότυπο ή τα αντίτυπα (αντίγραφα) των έργων του, έχει το δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει τη διανομή τους στο κοινό με οποιαδήποτε μορφή μέσω πώλησης ή με άλλους τρόπους.

- Στην παλαιά ρύθμιση η εξουσία θέσης σε κυκλοφορία περιελάμβανε την εκμίσθωση και το δημόσιο δανεισμό. Η νέα διάταξη (άρθρο 81 παρ. 1 στοιχείο ε) περιλαμβάνει ρητά την αντίστοιχη ρύθμιση της Οδηγίας 92/100 και έτσι το δικαίωμα εκμίσθωσης και δημόσιου δανεισμού αναγνωρίζονται ως χωριστά δικαιώματα / εξουσίες.
- Το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό δίνει στο δημιουργό την εξουσία / δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει την παρουσίαση στο κοινό των έργων τους, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, καθώς και να καθιστά προσιτά τα έργα στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά, όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος. Ο προσδιορισμός της έννοιας του ¨κοινού¨ αφήνεται στην εθνική νομοθεσία και στα εθνικά δικαστήρια, αφού σε διεθνές και κοινοτικό επίπεδο δεν υπάρχει σχετικός ορισμός που να γίνεται γενικά αποδεκτός. Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, δημόσια είναι η παρουσίαση «που κάνει το έργο προσιτό σε κύκλο ευρύτερο από το στενό κύκλο της οικογένειας και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον, ανεξαρτήτως από το αν τα πρόσωπα αυτά του ευρύτερου κύκλου βρίσκονται στον ίδιο ή σε διαφορετικούς χώρους» (άρθρο 3 παρ. 2 Ν. 2121/1993) [Καλλινίκου, 2003: 4].

Οι παράγραφοι 3, 4 και 5 του άρθρου 81 περιέχουν τις ρυθμίσεις που αφορούν τα συγγενικά δικαιώματα και τροποποιούν αντίστοιχα τα άρθρα 46, 47 και 48 Ν. 2121/1993 ως εξής:

- Για τους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες οι νέες ρυθμίσεις επαναλαμβάνουν τα αρχικά δικαιώματα, ενώ περιλαμβάνουν ρητά και τα δικαιώματα αναπαραγωγής, διανομής, εκμίσθωσης και δημοσίου δανεισμού. Ρητά επίσης αναγνωρίζεται το δικαίωμα διάθεσης στο κοινό σύμφωνα με τα οριζόμενα στην Οδηγία 2001/29 [Καλλινίκου, 2003: 5].
- Για τους παραγωγούς οπτικοακουστικών έργων, πέρα από τα αρχικά δικαιώματα, αναγνωρίζονται ρητά το δικαίωμα αναπαραγωγής, διανομής, εκμίσθωσης και δημοσίου δανεισμού, καθώς και το δικαίωμα διάθεσης στο κοινό με την έννοια της Οδηγίας 2001/29. Περαιτέρω αναγνωρίζεται στους παραγωγούς οπτικοακουστικών έργων, το δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση με οποιονδήποτε τρόπο των πρωτοτύπων ή αντιγράφων των ταινιών τους, καθώς και την παρουσίαση αυτών στο κοινό. Για τους παραγωγούς οπτικοακουστικών έργων καταργήθηκε το δικαίωμα εύλογης αμοιβής, όσον αφορά τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και παρουσίαση στο κοινό που προβλεπόταν στο άρθρο 49 Ν. 2121/1993. Όμως, λόγω διαφόρων προβλημάτων της εφαρμογής της ρήτρας αυτής στην πράξη, αναγνωρίστηκε αποκλειστικό και απόλυτο δικαίωμα στους παραγωγούς οπτικοακουστικών έργων να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση των ταινιών τους, καθώς και την παρουσίαση αυτών στο κοινό.
- Τέλος, για τους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς επαναλαμβάνονται οι αρχικές ρυθμίσεις του άρθρου 48, ενώ αναγνωρίζονται, το δικαίωμα αναπαραγωγής, διανομής, εκμίσθωσης και δημόσιου δανεισμού, καθώς και το δικαίωμα διάθεσης στο κοινό [Καλλινίκου, 2003: 6].

Στην οδηγία 2001/29, υπάρχουν και κάποιοι περιορισμοί / εξαιρέσεις για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο όρος «περιορισμός» του περιουσιακού δικαιώματος, υποδηλώνει τη χρήση του έργου χωρίς άδεια αλλά με καταβολή αμοιβής, ενώ ο όρος «εξαίρεση» επιτρέπει την ελεύθερη χρήση, χωρίς πληρωμή αμοιβής. Οι δύο έννοιες θεωρούνται ταυτόσημες, αφού εννοιολογικά προσδιορίζουν

τα όρια του περιουσιακού δικαιώματος σχετικά με το περιεχόμενο και την έκτασή του. Οι περιορισμοί αυτοί που συνήθως εφαρμόζονται αναλόγως και στα συγγενικά δικαιώματα, δικαιολογούνται για λόγους κοινωνικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής πολιτικής, αποβλέπουν στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος, στην ανάγκη πληροφόρησης του κοινού και γενικά εξυπηρετούν ανάγκες του κοινωνικού συνόλου [Καλλινίκου, 2003: 6].

Η Οδηγία 2001/29 περιέχει έναν εξαντλητικό και κλειστό κατάλογο «εξαιρέσεων και περιορισμών». Αυτό γίνεται κυρίως γιατί έπρεπε να ληφθούν υπόψη οι διαφορετικές νομικές παραδόσεις των κρατών μελών. Ο κλειστός χαρακτήρας έχει την έννοια ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να προβλέψουν στην εθνική τους νομοθεσία άλλους περιορισμούς από τους αναφερόμενους στην Οδηγία (άρθρο 5). Από τους περιορισμούς όμως αυτούς υποχρεωτικό χαρακτήρα έχει μόνο η ρύθμιση που αφορά τις προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής (άρθρο 5 παρ. 1), ενώ για κάθε άλλη περίπτωση ο χαρακτήρας των εξαιρέσεων είναι δυνητικός [Καλλινίκου, 2003: 7].

Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη έχουν απλώς την ευχέρεια να θεσπίσουν ή όχι τους προβλεπόμενους περιορισμούς που αφορούν το δικαίωμα αναπαραγωγής, το δικαίωμα παρουσίασης / διάθεσης στο κοινό, καθώς και το δικαίωμα διανομής στο μέτρο που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό της επιτρεπόμενης αναπαραγωγής. Όλοι οι περιορισμοί είναι σύμφωνοι με το γράμμα και το πνεύμα της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης. Για όλους τους περιορισμούς των εξαιρέσεων, που αναφέρονται στο τέταρτο κεφάλαιο του Ν.2121/1993, ισχύει η γενική ρήτρα εφαρμογής (νέο άρθρο 28Γ, που ενσωματώνει το άρθρο 5, παράγραφος 5 της Οδηγίας 2001/29), κατά την οποία οι προβλεπόμενοι στην εθνική νομοθεσία περιορισμοί «εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλων προστατευομένων αντικειμένων και δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου».

Το άρθρο 81 παρ. 2 Ν. 3057/2002 τροποποίησε την εθνική νομοθεσία στα εξής σημεία:

- Εντάσσεται στην ελληνική έννομη τάξη ο υποχρεωτικός περιορισμός που αφορά την εξαίρεση από το δικαίωμα αναπαραγωγής. Ειδικότερα εξαιρούνται από το δικαίωμα αυτό οι προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής οι οποίες είναι μεταβατικές ή παρεπόμενες και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο και ουσιώδες τμήμα μιας τεχνολογικής μεθόδου. Πρόκειται για το λεγόμενο «τεχνολογικό περιορισμό» που πηγάζει από την ίδια τη λειτουργία των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του Διαδικτύου. Με τη ρύθμιση αυτή νομιμοποιείται η αναγκαστική και αναπόφευκτη αναπαραγωγή έργων ή άλλων αντικειμένων που προστατεύονται κατά τη μεταφορά τους μέσω του Διαδικτύου. Για παράδειγμα, όταν ένας χρήστης αποστείλει ένα ψηφιακό αρχείο σε έναν άλλο χρήστη μέσω του Διαδικτύου δημιουργούνται διάφορα αντίγραφα και ειδικότερα ένα αντίγραφο στην προσωρινή μνήμη του διαμεσολαβητή, ένα αντίγραφο σε κάθε ενδιάμεσο σταθμό μέχρι τον τελικό προορισμό και ένα αντίγραφο στην προσωρινή μνήμη Η/Υ του παραλήπτη [Καλλινίκου, 2003: 8].
- Από τους προβλεπόμενους στην Οδηγία 2001/29, δυνητικούς περιορισμούς καθιερώνεται μόνο ο περιορισμός προς όφελος τυφλών και κωφαλάλων. Επιτρέπεται η αναπαραγωγή του έργου προς όφελος των παραπάνω προσώπων για χρήση που συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας.

Η τεχνολογία δημιούργησε νέα μέσα προστασίας και οδήγησε τους δικαιούχους στη χρήση τεχνολογικών μέτρων με σκοπό να αποτρέψουν την προσβολή ή να περιορίσουν τις παράνομες πράξεις. Τα τεχνολογικά μέτρα περιλαμβάνουν μηχανισμούς που βασίζονται στο λογισμικό και περιορίζουν την πρόσβαση και τη χρήση των έργων. Τα πιο γνωστά τεχνολογικά μέτρα είναι η κρυπτογραφία, η αναγνωριστική ετικέτα και το υδατογράφημα. Οι μηχανισμοί αυτοί αποτελούν σημαντικό εργαλείο ελέγχου, αλλά η προστασία που παρέχουν δεν είναι πάντοτε τέλεια, γιατί η κάμψη της ασφάλειάς τους είναι δυνατή. Για τους λόγους αυτούς επιβάλλεται η θέσπιση κατάλληλης έννομης προστασίας και αποτελεσματικών μέτρων έναντι της εξουδετέρωσης των τεχνικών συστημάτων τα οποία χρησιμοποιούν οι δικαιούχοι [Καλλινίκου, 2003: 9]. Σύμφωνα με τη ρύθμιση του νέου άρθρου 66Α παρ. 2 απαγορεύεται, χωρίς την άδεια του δικαιούχου, η εξουδετέρωση κάθε αποτελεσματικού τεχνολογικού μέτρου. Οποιαδήποτε εξουδετέρωση τεχνολογικού μέτρου, συνεπάγεται κυρώσεις: α) αστικές (άρθρο 65 Ν. 2121/1993), β) ποινικές, για παράδειγμα, φυλάκιση ενός έτους και χρηματική ποινή 2.900-15.000€, ή γ) η λήψη ασφαλιστικών μέτρων (άρθρο 64 Ν.2121/1993).

Προκειμένου να διευκολυνθεί η πραγμάτωση των στόχων ορισμένων περιορισμών και ειδικότερα των περιορισμών που αφορούν τη φωτοτυπική αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση (άρθρο 21), την αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες και αρχεία (άρθρο 22), την αναπαραγωγή για σκοπούς δικαστικούς ή διοικητικούς (άρθρο 24), καθώς και την αναπαραγωγή προς όφελος προσώπων με αναπηρίες (άρθρο 28 Α), προβλέπεται η λήψη κατάλληλων μέτρων προκειμένου να διασφαλισθεί η εφαρμογή των περιορισμών αυτών. Ειδικότερα προβλέπεται ότι, η λήψη τεχνολογικών μέτρων και η σχετική έννομη προστασία κατά της εξουδετέρωσης, δεν θίγει την υποχρέωση των δικαιούχων να παρέχουν στους επωφελούμενους από τις ανωτέρω εξαιρέσεις τα μέσα, προκειμένου αυτοί να επωφεληθούν από τις εν λόγω εξαιρέσεις στον αναγκαίο βαθμό, εφόσον έχουν εκ του νόμου πρόσβαση στο προστατευόμενο έργο ή αντικείμενο [Καλλινίκου, 2003: 10].

2.2.1.2 Ελληνικός νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Ν. 2121/1993, Ν. 3057/2002)

Στο κεφάλαιο αυτό, αναπτύσσονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι βιβλιοθήκες σε σχέση με τις πολιτικές αναπαραγωγής, βάσει του ελληνικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας 2121/1993, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3057/2002 (ΦΕΚ Α΄ 239/10-10-2002) που εφαρμόζει την Οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2001 για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας και άλλες διατάξεις [Marandola, 2004]. Παράλληλα, παρουσιάζεται η εναρμόνιση της Οδηγίας 2001/29, σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και συγκρίνεται με αυτή του ελληνικού νόμου.

Η νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας, καλείται να λύσει ένα σημαντικό πρόβλημα θεσμικού χαρακτήρα, που αφορά όχι μόνο τη χρήση του ψηφιακού (π.χ. ηλεκτρονικά περιοδικά και βιβλία, βάσεις δεδομένων), αλλά και του εντύπου περιεχομένου. Το θεσμικό πρόβλημα, αφορά στην εξασφάλιση ισορροπίας μεταξύ της προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των δημιουργών και ταυτόχρονα της ροής των

επιστημονικών πληροφοριών[48]. Δηλαδή, η νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας έχει ως στόχο την εξασφάλιση της ισορροπίας δικαιωμάτων μεταξύ δημιουργών και χρηστών. Το πρόβλημα της ισορροπίας, γίνεται πιο έντονο στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα, λόγω πολλών παραγόντων. Ο κυριότερος, είναι το μέσο διάθεσης της πληροφορίας, το Διαδίκτυο, το οποίο είναι χαοτικό και καταργεί τα σύνορα στην πληροφορία, δεν εξασφαλίζει με ευκολία τον έλεγχο της πρόσβασης, αναπαραγωγής. Επίσης, δίνει μεγάλη ελευθερία στη δημοσίευση, αναπτύσσοντας νέα μοντέλα, όπως αυτό της *ανοιχτής πρόσβασης* κλπ. Το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, διαμορφώνεται, εξελίσσεται ακόμα, πολλές φορές με όχι ιδιαίτερη σαφήνεια. Λόγω της πρόσφατης ανάδειξης της ψηφιακής πληροφορίας και του ψηφιακού περιεχομένου, δεν υπάρχει μακροχρόνια πρακτική.

Στο έντυπο περιεχόμενο, αλλά και στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα, η απρόσκοπτη ροή των πληροφοριών, αλλά και η διάδοση της καταγεγραμμένης γνώσης, γίνεται από τις βιβλιοθήκες και τις υπηρεσίες που προσφέρουν. Ο ελληνικός νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας Ν. 2121/1933, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 3057/2002, που εφαρμόζει την Οδηγία 2001/29, αδυνατεί να καλύψει την ουσιώδη διαχείριση των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών που προσφέρουν στους χρήστες τους [Marandola, 2004]. Στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα, το θέμα της απόδοσης *πνευματικών δικαιωμάτων* ή *δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας* (copyright) καλύπτει νέα ζητήματα, όπως για παράδειγμα:

- Ζητήματα προστασίας προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών και βάσεων δεδομένων.
- Κατηγοριοποίηση των έργων πνευματικής ιδιοκτησίας που παραχωρούνται (χωρίς οικονομική επιβάρυνση) και εύρεση της αντίστοιχης νομοθετικής κάλυψης και κατοχύρωσης τους τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο κλπ. [Marandola, 2004].

Η γνώση του νόμου πνευματικών δικαιωμάτων, είναι αναγκαία για την ουσιώδη διαχείριση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι βιβλιοθήκες στους χρήστες τους. Είναι ο νόμος που ορίζει, αν ένα αντίτυπο μπορεί να αναπαραχθεί και έως ποιου ορίου, ή αν γι' αυτό απαιτείται κάποια άδεια. Ο ίδιος νόμος ορίζει τις κυρώσεις της μη εφαρμογής του [Marandola, 2004]. Ο ελληνικός νόμος πνευματικής ιδιοκτησίας, παρουσιάζει αδυναμίες στην εξασφάλιση της ισορροπίας δημιουργών και χρηστών και εμποδίζει βασικές λειτουργίες των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, όπως είναι ο δανεισμός και η αναπαραγωγή, επηρεάζοντας και περιορίζοντας αρνητικά τις ανάλογες πολιτικές τους.

Αναλυτικότερα, ο ελληνικός νόμος εξασφαλίζει υψηλή προστασία στους συγγραφείς και σε άλλους κατόχους ποικίλων δικαιωμάτων σχετικών με ένα έργο. Σε αντίθεση με την υψηλή προστασία των δικαιωμάτων των συγγραφέων, περιέχει ελάχιστες εξαιρέσεις για τις βιβλιοθήκες και άλλες μη κερδοσκοπικές οντότητες. Με την πρόσφατη τροποποίηση (Ν. 3057/2002, άρθρο 81) του νόμου (Ν. 2121/1993), χάθηκε η ευκαιρία της εξισορρόπησης των αντιτιθέμενων συμφερόντων των συγγραφέων και της κοινωνίας των βιβλιοθηκών και των πολιτών [Marandola, 2004].

[48] Βλέπε Τσιμπόγλου, Φ., 2005. *Συνεργασίες επιστημονικών βιβλιοθηκών σε ψηφιακό περιβάλλον: μια συστημική προσέγγιση της ελληνικής πραγματικότητας*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, σ. 131.

Ο νόμος επιτρέπει σε συγκεκριμένες περιπτώσεις περιορισμό των δικαιωμάτων των συγγραφέων. Σε άλλες περιπτώσεις, κάποια δικαιώματα παρέχονται δωρεάν και σε κάποιες άλλες απαιτείται χρηματική καταβολή (για παράδειγμα, η αναπαραγωγή για προσωπική χρήση). Αυτοί οι περιορισμοί, χρησιμοποιούνται για να εξισορροπήσουν δύο διαφορετικές πλευρές. Η πρώτη πλευρά, ενδιαφέρεται για την παροχή των αποκλειστικών δικαιωμάτων στους συγγραφείς και στους άλλους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων και η άλλη πλευρά, ενδιαφέρεται για μια σύγχρονη κοινωνία που επιτρέπει την πρόσβαση στην πληροφορία σε οποιονδήποτε και όχι μόνο σε όσους μπορούν να την αγοράσουν [Marandola, 2004].

Το προβλήματα του ελληνικού νόμου, αφορούν σε ζωτικές υπηρεσίες των βιβλιοθηκών, όπως ο δανεισμός και η αναπαραγωγή (φωτοτύπιση ή φωτοαντιγράφηση ή φωτοαντιγραφική αναπαραγωγή). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 22 του Ν. 2121/1993 (όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3057/2002), η αναπαραγωγή για τις βιβλιοθήκες είναι ρητώς εξασφαλισμένη, μόνο στην περίπτωση που ένα επιπρόσθετο αντίγραφο δεν μπορεί να αποκτηθεί εγκαίρως και με εύλογους όρους από την αγορά [Καλλινίκου, 2005: 465]. Στο άρθρο 22[49] του ελληνικού νόμου για την πνευματική ιδιοκτησία, και τα συγγενικά δικαιώματα, η αναπαραγωγή για τις βιβλιοθήκες επιτρέπεται αυστηρώς μόνο στην περίπτωση που κάποιο αντίτυπο δεν μπορεί να βρεθεί στην αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους. Εν ολίγοις, *η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία δεν επιτρέπει τον δωρεάν δανεισμό ή την ελεύθερη παραγωγή φωτοαντιγράφων από τις βιβλιοθήκες*. Οι περιορισμοί που εφαρμόζονται στην Ελλάδα για την φωτοτύπιση βιβλίων από βιβλιοθήκες, είναι μοναδικοί μεταξύ όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης [Marandola, 2004].
Επιπροσθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 18 [50] του Ν. 2121/1993 (όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Ν. 3050/2002) επιτρέπεται μόνο η φωτοτύπιση για προσωπική χρήση και συγκεκριμένα εξαιρεί από την «προσωπική χρήση» την χρήση από κάποια εταιρεία, υπηρεσία ή οργανισμό [Marandola, 2004]. Δηλαδή, *δεν επιτρέπεται η ελεύθερη, δηλαδή χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, φωτοτύπιση στις ελληνικές βιβλιοθήκες, ακόμα και για ιδιωτική ή προσωπική χρήση*.

Τέλος, *καμία εξαίρεση στο δικαίωμα δανεισμού δεν προβλέπεται για τις ελληνικές βιβλιοθήκες*. Επίσης, *στην Ελλάδα, δεν προβλέπεται καμιά εξαίρεση για τον δανεισμό προστατευόμενων έργων από τις βιβλιοθήκες* [Marandola, 2004].

---

[49] «**Άρθρο 22.** *Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η αναπαραγωγή ενός πρόσθετου αντιτύπου από μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες ή αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στη μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη κερδοσκοπική, βιβλιοθήκη ή αρχείο. Η αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο αν είναι αδύνατη η προμήθεια ενός τέτοιου αντιτύπου από την αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους*», βλέπε *Ν. 2121/1993* http://www.culture.gr/6/64/law2121_gr.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05], βλέπε επίσης Καλλινίκου, Δ., 2005. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας Α.Ε.Ε.Ε, 2005, σ. 465.

[50] «**Άρθρο 18 (1).** *Με την επιφύλαξη των επόμενων παραγράφων επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή ή αναπαραγωγή ενός έργου, που έχει νομίμως δημοσιευθεί εφόσον η αναπαραγωγή γίνεται για ιδιωτική χρήση εκείνου που την κάνει. Δεν αποτελεί ιδιωτική χρήση, η χρήση στο πλαίσιο μια επιχείρησης ή μιας υπηρεσίας ή ενός οργανισμού.* **Άρθρο 18 (2).** *Η ελευθερία της αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση δεν ισχύει όταν με την αναπαραγωγή εμποδίζεται η κανονική εκμετάλλευση του έργου ή βλάπτονται τα νόμιμα συμφέροντα των δημιουργών…*», βλέπε *Ν. 2121/1993* http://www.culture.gr/6/64/law2121_gr.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

2.2.2 Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2001/29 σε άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης – σύγκριση με τον ελληνικό νόμο

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται, η ενσωμάτωση της οδηγίας 2001/29 στα διάφορα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η εναρμόνιση της νομοθεσίας τους και γίνεται σύγκριση με τον ελληνικό νόμο. Μια ουσιαστική διαπίστωση, είναι, ότι οι Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζουν την ανάγκη εγκαθίδρυσης της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων των συγγραφέων και άλλων οικονομικών δικαιούχων. Επίσης, οι Οδηγίες, αναγνωρίζουν την ανάγκη ύπαρξης κάποιων εξαιρέσεων και περιορισμών για τις βιβλιοθήκες και άλλα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα [Marandola, 2004].

Σχεδόν, όλες οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφαρμόζουν την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των δημιουργών και των δικαιωμάτων των χρηστών ή άλλων οικονομικών δικαιούχων, εισάγοντας στις εθνικές τους νομοθεσίες εξαιρέσεις για τον δανεισμό και την φωτοτύπιση από βιβλιοθήκες [Marandola, 2004]. Δηλαδή, παρότι το *άρθρο 5*, *παράγραφος 5* της *Οδηγίας 2001/29*, αναφέρει ότι οι περιορισμοί των εξαιρέσεων «*εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν τα αδικαιολόγητα και τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου*», οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πλην της Ελλάδος, έχουν εισάγει στις εθνικές τους νομοθεσίες εξαιρέσεις που ευνοούν το δανεισμό και την αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες.

Αντίθετα, το νέο άρθρο *28Γ* (που ενσωματώνει το άρθρο 5, παράγραφος 5 της Οδηγίας 2001/29), όπως και τα άρθρα *18*, *22* του *Ν. 2121/1993* (όπως τροποποιήθηκε με τον *Ν. 3057/2002*), δεν αξιοποιούν τη Σύμβαση της Βέρνης – συγκεκριμένα το άρθρο *9Β* της Σύμβασης της Βέρνης που επιτρέπει στις χώρες μέλη να νομοθετήσουν εξαιρέσεις από την προστασία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας[51] – και δεν αναγνωρίζουν στις ελληνικές βιβλιοθήκες, ανάλογα δικαιώματα με βιβλιοθήκες άλλων ευρωπαϊκών κρατών, περιορίζοντας βασικές τους λειτουργίες. Συμπερασματικά, οι ελληνικές (δημόσιες, ακαδημαϊκές κλπ.) βιβλιοθήκες, σύμφωνα με το νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας:

- *Δεν έχουν ουσιαστικά το δικαίωμα της αναπαραγωγής*, αφού εκείνο επιτρέπεται μόνο στην περίπτωση που ένα επιπρόσθετο αντίγραφο δεν μπορεί να αποκτηθεί εγκαίρως και με εύλογους όρους από την αγορά.
- *Δεν έχουν καμία εξαίρεση στο δικαίωμα δανεισμού και ιδιαίτερα στο δανεισμό προστατευόμενων έργων*.
- *Δεν έχουν το δικαίωμα του δημόσιου δανεισμού χωρίς την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης*.
- *Δεν έχουν το δικαίωμα της ελεύθερης, χωρίς άδεια και αμοιβή του δημιουργού, αναπαραγωγής (φωτοτύπισης), ακόμα και για ιδιωτική-προσωπική χρήση (ιδιωτική αναπαραγωγή)*.

Εν κατακλείδι, η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία δεν επιτρέπει τον δωρεάν δανεισμό και την ελεύθερη παραγωγή φωτοαντιγράφων από τις βιβλιοθήκες [Marandola, 2004].

[51] Βλέπε Τσιμπόγλου, Φ., 2005. *Συνεργασίες επιστημονικών βιβλιοθηκών σε ψηφιακό περιβάλλον: μια συστημική προσέγγιση της ελληνικής πραγματικότητας*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, σ. 132.

Σε συνέχεια αυτών των διαπιστώσεων, αναλύονται οι ανάλογες πρακτικές και εξαιρέσεις για δανεισμό και αναπαραγωγή που ακολουθούνται και εφαρμόζονται στα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, εξασφαλίζει στους συγγραφείς το αποκλειστικό δικαίωμα δανεισμού, σύμφωνα με την Οδηγία 92/100/ΕΟΚ[52] [ΕΟΚ, 1992] του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 1992 σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας. Παρά το γεγονός ότι το αποκλειστικό δικαίωμα δανεισμού δίδεται στους συγγραφείς, το *άρθρο 5* της Οδηγίας 92/100/ΕΟΚ επιτρέπει στις βιβλιοθήκες και άλλα ιδρύματα να δανείζουν προστατευόμενο περιεχόμενο (βιβλία, βιντεοκασέτες, κασέτες και άλλα) προκειμένου να εξασφαλιστεί ο ρόλος που επιτελούν οι βιβλιοθήκες στην κοινωνία και να επωφελούνται όλοι απ' αυτές τις υπηρεσίες τους. Επίσης, *η παράγραφος 3 του άρθρου 5*, επιτρέπει παρέκκλιση από το αποκλειστικό (των συγγραφέων) δικαίωμα δημόσιου δανεισμού, και δίδει τη δυνατότητα στις βιβλιοθήκες (δημόσιες, βιβλιοθήκες πανεπιστημίων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων) να προβαίνουν σε δημόσιο δανεισμό και μάλιστα χωρίς την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης. Συνεπώς, το άρθρο 5 της Οδηγίας 92/100/ΕΟΚ, επιτρέπει το δωρεάν-ελεύθερο δημόσιο δανεισμό.

Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν αξιοποιήσει τις διατάξεις της Οδηγίας 92/100/ΕΟΚ, σχετικά με τον ελεύθερο δανεισμό, και τις έχουν ενσωματώσει στην εθνική τους νομοθεσία. Αναλυτικότερα, μερικές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ιταλία[53], Φιλανδία[54], Ισπανία[55]) επιτρέπουν τον ελεύθερο δανεισμό από τις βιβλιοθήκες, ή επιτρέπουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες βιβλιοθηκών τον ελεύθερο δανεισμό (Ολλανδία[56]), ενώ άλλες αμείβουν (τον συγγραφέα) βάσει των δανεισμών ενός βιβλίου (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο[57], Γερμανία[58]). Μερικές αμείβουν τους

[52] Οδηγία 92/100/ΕΟΚ σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας, *Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 346 της 27/11/1992, σ. 0061-0066*.

[53] Στην Ιταλία η εξαίρεση είναι καθολική για όλες τις βιβλιοθήκες όπως αυτό ορίζεται από το άρθρο 69 του ιταλικού νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων της 22ας Απριλίου 1941, νούμερο 633, τροποποιημένου από τον νόμο της 16ης Νοεμβρίου 1994 (Gazzetta Officiale no 293 της 16ης Δεκεμβρίου 1994), οι βιβλιοθήκες και αρχειοθήκες που ανήκουν στο κράτος εξαιρούνται από την καταβολή κάθε χρηματικής αποζημίωσης για το δανεισμό βιβλίων [Marandola, 2004].

[54] Όλες οι δημόσιες βιβλιοθήκες καθώς και αυτές που εξυπηρετούν ερευνητικούς ή εκαπιδευτικούς σκοπούς, εξαιρούνται από την καταβολή αποζημίωσης, βλέπε *Act no. 466/1995 amending the Copyright Act (no. 404 of 8 July 1961), και Act of 31 October 1997 no. 967/1997*.

[55] Υπάρχει μια ευρεία εξαίρεση για μουσεία, αρχεία, βιβλιοθήκες εφημερίδων, δισκοθήκες και ταινιοθήκες που υπάγονται σε όργανα δημοσίου συμφέροντος πολιτιστικού ή εκπαιδευτικού χαρακτήρα χωρίς εμπορικούς σκοπούς, και για εκπαιδευτικά ιδρύματα που ανήκουν στο ισπανικό εκπαιδευτικό σύστημα, βλέπε *article 4 – new article 37(2) of the Law No. 43 of December 30, 1994 "Exceptions to the Exclusive Lending Right", incorporating in Spanish Law Council Directive (EEC) No. 92/100 November 19, 1992, on Rental Right and Lending Right and on Certain Rights Related to Copyright in the Field of Intellectual Property, modifying the Spanish Intellectual Law Real decreto legislative 1/1996 of 12 April (BOE no. 97 of 22 of April 1996) modified article 37*.

[56] Οι βιβλιοθήκες σε εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα εξαιρούνται από κάθε χρηματική αποζημίωση καθώς και για οπτική μετάδοση, *21/21/1995, No. 652 (NL_007), Act of December 21, 1995, amending the Copyright Act 1912 and the Act on related rights following the Council Directive of November 19, 1992, (OJL 346 27/11/92) on rental rights and lending rights and on certain related rights in the field of intellectual property* [Marandola, 2004].

[57] «οι πληρωμές καταβάλλονται στους δικαιούχους συγγραφείς σύμφωνα με τη συχνότητα του δανεισμού των βιβλίων τους…», βλέπε *Public Lending Right Act 1979 (Νόμος περί Δικαιωμάτων Δημοσίου Δανεισμού του 1979)*.

συγγραφείς για κάθε ένα από τα βιβλία τους που κατέχει η βιβλιοθήκη, όταν δανείζονται (π.χ. Δανία[59]), ή ανεξάρτητα από τον αν τα βιβλία αυτά δανείζονται ή όχι. Κάποιες χώρες εφαρμόζουν μικτά συστήματα που βασίζονται στην πώληση των βιβλίων και τον αριθμό των χρηστών που είναι εγγεγραμμένοι στη δημόσια βιβλιοθήκη (π.χ. Γαλλία), άλλες παρέχουν αμοιβή με τη μορφή επιχορηγήσεων που εξαρτώνται από το σύνολο των χρημάτων για αγορά νέων βιβλίων στις βιβλιοθήκες που παρέχονται από το κράτος [Marandola, 2004].

Μερικές χώρες, έχουν συμπεριλάβει την νομοθεσία για τα *δικαιώματα δημοσίου δανεισμού* (*Public Lending Right* – PLR) στην νομοθεσία για τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. Γερμανία[60], Αυστρία[61]), άλλες χειρίζονται τη νομοθεσία για τα δικαιώματα δημοσίου δανεισμού ως ξεχωριστό δίκαιο (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο[62]).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, συγκεκριμένες δημόσιες βιβλιοθήκες και εκπαιδευτικά ιδρύματα εξαιρούνται από την αποζημίωση για το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού που αναγνωρίζεται στους συγγραφείς από τον *Νόμο περί Δικαιωμάτων Δημοσίου Δανεισμού*. Ο *Νόμος περί Δικαιωμάτων Δημοσίου Δανεισμού του 1979* [UK Parliament, 1979], δίνει στους συγγραφείς το δικαίωμα να λαμβάνουν χρηματική αποζημίωση για τον ελεύθερο δανεισμό των βιβλίων τους από τις δημόσιες βιβλιοθήκες. Σύμφωνα με αυτόν τον Νόμο, η χρηματοδότηση παρέχεται από την Κεντρική Κυβέρνηση[63] [UK Parliament, 2003] και *οι πληρωμές καταβάλλονται στους δικαιούχους συγγραφείς σύμφωνα με την συχνότητα του δανεισμού των βιβλίων*[64] *τους* – όπως αναφέρεται και στην προηγούμενη παράγραφο –, η οποία υπολογίζεται με βάση ένα επιλεγμένο δείγμα δημοσίων βιβλιοθηκών του Ηνωμένου Βασιλείου [Marandola, 2004].

---

[58] Οι δημόσιες βιβλιοθήκες και άλλα ιδρύματα που δανείζουν, υπόκεινται στην καταβολή χρηματικής αποζημίωσης μόνο για συγκεκριμένες πράξεις δανεισμού, *Act of 23 June 1995 (BGB1 I S 842) amending the copyright act of 9 September 1965 (BGB1.I.S 1273)* [Marandola, 2004].

[59] Ο δημόσιος δανεισμός δίνει στους συγγραφείς και τους άλλους κατόχους δικαιωμάτων κάποια αποζημίωση, όταν τα έργα τους ή άλλα αντικείμενα δανείζονται από τις δημόσιες βιβλιοθήκες, βλέπε *Act no. 706 of September 1998, PLR act no. 21 of 11 January 2000 and Executive Order on PLR remuneration of 29 March 2000*.

[60] Βλέπε *Act of 23 June 1995 (BGB1 I S 842) amending the copyright act of 9 September 1965 (BGB1.I.S 1273)*.

[61] Αναγνωρίζεται στους συγγραφείς, και σε άλλους κατόχους οικονομικών δικαιωμάτων μόνο το δικαίωμα της δίκαιης αποζημίωσης, και όχι το αποκλειστικό δικαίωμα. Το δικαίωμα δανεισμού είναι μόνο μέρος του δικαιώματος διανομής. Η Αυστρία έχει συμπεριλάβει την νομοθεσία για τα δικαιώματα δημοσίου δανεισμού στην νομοθεσία για τα πνευματικά δικαιώματα, βλέπε *Act of 28 June 1993 (BGB1 no. 19933/93) amending the copyright act (BGB1 no. 1936/111)*.

[62] Βλέπε *Public Lending Right Act 1979 (Νόμος περί Δικαιωμάτων Δημοσίου Δανεισμού του 1979)*, http://www.plr.uk.com/publications/act1979.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[63] Με βάση την τελευταία ρύθμιση από το κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου, σχετικά με την χρηματοδότηση (σε ορισμένες περιπτώσεις) του δικαιώματος του δημοσίου δανεισμού από ορισμένες βιβλιοθήκες, γίνεται πλέον από τον προϋπολογισμό της Πολιτείας, *Statutory Instrument 2003 No. 839*, http://www.uk-legislation.hmso.gov.uk/si/si2003/20030839.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[64] Σύμφωνα με το νόμο *Public Lending Right Act 1979* ως *βιβλία*, νοούνται οι «τυπωμένες και βιβλιοδετημένες» εκδόσεις, συμπεριλαμβάνοντας και τα χαρτόδετα βιβλία. Εξαιρούνται: α) τα βιβλία που φέρουν την ονομασία ενός συλλογικού οργάνου στην σελίδα τίτλου τους (π.χ. όταν δεν έχουν συγγραφέα κάποιο φυσικό πρόσωπο), β) οι μουσικές παρτιτούρες, γ) οι κυβερνητικές εκδόσεις και δ) οι εφημερίδες και τα περιοδικά, βλέπε UK Parliament, 1979. *Public Lending Right Act 1979*, pp. 1-9, http://www.plr.uk.com/publications/act1979.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

Συμπερασματικά, στο Ηνωμένο Βασίλειο, κάποιες (συγκεκριμένες) δημόσιες βιβλιοθήκες και εκπαιδευτικά ιδρύματα εξαιρούνται από την αποζημίωση για το δικαίωμα δημόσιου δανεισμού, δηλαδή δεν καταβάλλουν χρηματική αποζημίωση στο συγγραφέα. Ενώ, σε ορισμένες περιπτώσεις, κάποιες δημόσιες βιβλιοθήκες καταβάλουν χρηματική αποζημίωση – *αλλά με πόρους της Κεντρικής Κυβέρνησης (Πολιτείας) και όχι δικούς τους* – στους δικαιούχους συγγραφείς και σύμφωνα με τη συχνότητα του δανεισμού των βιβλίων τους.

Στην Ιρλανδία, ο *νόμος για τα πνευματικά δικαιώματα*[65] [Government of Ireland, 2001], στο *άρθρο 58*[66] περιγράφει πως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα καθώς και τα άλλα ιδρύματα στα οποία το κοινό έχει πρόσβαση, εξαιρούνται από την καταβολή χρηματικής αποζημίωσης και αναφέρει πως δεν παραβιάζονται τα πνευματικά δικαιώματα από το δανεισμό των αντιτύπων των έργων ή των πρωτοτύπων τους. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα ιδρύματα στα οποία το κοινό έχει πρόσβαση, καθορίζονται με υπουργική απόφαση (άρθρο 58[67]). Στο *άρθρο 42*[68], διευκρινίζεται πως όπου ο δανεισμός από ένα ίδρυμα, στο οποίο το κοινό έχει πρόσβαση, δημιουργεί το δικαίωμα χρηματικής αποζημίωσης, το ποσό αυτό δεν υπερβαίνει τα απαραίτητα για την κάλυψη του λειτουργικού κόστους του ιδρύματος και δεν υπάρχει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό ή εμπορικό όφελος [Marandola, 2004].

Αναφορικά με την αναπαραγωγή (φωτοαντιγράφηση) από βιβλιοθήκες, οι περισσότερες από τις ευρωπαϊκές χώρες περιλαμβάνουν στην νομοθεσία τους για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ειδικές προβλέψεις που αφορούν την δυνατότητα των βιβλιοθηκών ή των μορφωτικών ιδρυμάτων, για την παραγωγή φωτοαντιγράφων προστατευόμενων έργων που ανήκουν στη συλλογή τους. Έτσι οι βιβλιοθήκες πρέπει να συμμορφώνονται με την υποχρέωση να συντηρούν, να διατηρούν, να διανέμουν και να παρέχουν στους χρήστες πρόσβαση στο περιεχόμενο της συλλογής τους. Αυτή η εξαίρεση συναντάται πολύ συχνά σχεδόν σε όλες τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά δεν εκφράζεται με ευκρίνεια στην ελληνική νομοθεσία [Marandola, 2004].

Στις περισσότερες από τις άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η αναπαραγωγή (φωτοτύπιση) από τις βιβλιοθήκες είναι ελεύθερη, παρότι αυτό το ζήτημα δεν ρυθμίζεται ρητώς από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2001/29 [69], αλλά

---

[65] Βλέπε *Copyright and Related Rights Act, 2000, άρθρα 42, 58*, http://www.irishstatutebook.ie/2000_28.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[66] "**Section 58 (1) of the Copyright and Related Rights Act 2000.** *Subject to subsection (2), educational establishments and establishments to which members of the public have access shall be exempt from the payment of remuneration under section 40 (1)(g) and shall not infringe the copyright in a work by the leading of copies of the work*", http://www.irishstatutebook.ie/ZZA28Y2000S58.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[67] "**Section 58 (2) of the Copyright and Related Rights Act 2000.** *The Minister shall prescribe the educational establishments and the establishments to which members of the public have access for the purposes of subsection (1)*", http://www.irishstatutebook.ie/ZZA28Y2000S58.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[68] "**Section 42 (5) of the Copyright and Related Rights Act 2000.** *For the purpose of this section, where lending by an establishment to which members of the public have access gives rise to a payment the amount of which does not exceed that which is necessary to cover the operating costs of the establishment, there is not direct or indirect economic or commercial advantage*", http://www.irishstatutebook.ie/ZZA28Y2000S42.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[69] Οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην

αναφέρεται στο άρθρο 5[70]. Αντιθέτως, στην *ελληνική νομοθεσία η ελεύθερη παραγωγή φωτοαντιγράφων (ακόμα και για ιδιωτική χρήση), από τις βιβλιοθήκες δεν επιτρέπεται – πόσο μάλλον η αναπαραγωγή προστατευόμενων έργων*. Δηλαδή, δεν έχουν αξιοποιηθεί προς όφελος των βιβλιοθηκών και του δημοσίου συμφέροντος, οι εξαιρέσεις στην αναπαραγωγή που προβλέπει το άρθρο 5, της Οδηγίας 2001/29 και που ενσωματώθηκαν στην ελληνική νομοθεσία με το νέο άρθρο 28Γ του Ν. 2121/1993 (όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 3057/2002). Επίσης, η Οδηγία 2001/29, περιέχει διατάξεις – που μπορούν και έχουν αξιοποιηθεί από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης πλην της Ελλάδος – που αφορούν εξαιρέσεις προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος[71] ή εξαιρέσεις προς όφελος των υπηρεσιών (δανεισμός, αναπαραγωγή) των βιβλιοθηκών[72].

Πιο αναλυτικά, τα περισσότερα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν αξιοποιήσει τις εξαιρέσεις της Οδηγίας 2001/29 για την αναπαραγωγή από τις βιβλιοθήκες και έχουν ενσωματώσει τις εξαιρέσεις αυτές στην εθνική τους νομοθεσία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Στην Δανία ο *νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία*[73] [Mikkelsen, 2003], εγκρίνει-επιτρέπει την φωτοαντιγράφηση για εσωτερική χρήση κάθε είδους περιεχομένου ή

κοινωνία της πληροφορίας, *Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 167 της 22/06/200, σ. 0010-0019*, http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=32001L0029&model=guichett&lg=el [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[70] «**Άρθρο 5.** *Εξαιρέσεις και περιορισμοί*, **Παράγραφος 2.** Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς από το δικαίωμα αναπαραγωγής που προβλέπεται στο άρθρο 2 στις ακόλουθες περιπτώσεις:… **γ)** ειδικές πράξεις αναπαραγωγής που πραγματοποιούνται από προσιτές στο κοινό βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή μουσεία, ή από αρχεία που δεν αποσκοπούν, άμεσα ή έμμεσα, σε κανένα οικονομικό ή εμπορικό όφελος…», *Οδηγία 2001/29, Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 167 της 22/06/200, σ. 0016-0017*, στο http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:167:0010:0019:EL:PDF και http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EL:HTML [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[71] «(14) Η παρούσα οδηγία πρέπει να προωθεί τη μάθηση και τον πολιτισμό μέσω της προστασίας έργων και άλλων αντικειμένων, επιτρέποντας παράλληλα παρεκκλίσεις ή περιορισμούς, προς το δημόσιο συμφέρον, για λόγους εκπαίδευσης και διδασκαλίας», *Οδηγία 2001/29*, http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EL:HTML [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[72] «(34) Θα πρέπει να επιτραπεί στα κράτη μέλη να προβλέπουν ορισμένες εξαιρέσεις ή περιορισμούς σε περιπτώσεις χρήσης, π.χ., για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, προς όφελος δημόσιων ιδρυμάτων, όπως βιβλιοθήκες και αρχεία…», «(40) Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό υπέρ ορισμένων μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων, όπως οι προσιτές στο κοινό βιβλιοθήκες και άλλα αντίστοιχα ιδρύματα, καθώς και αρχεία η εξαίρεση αυτή θα πρέπει όμως να περιορίζεται σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που καλύπτονται από το δικαίωμα αναπαραγωγής μια τέτοια εξαίρεση ή περιορισμός δεν θα πρέπει να καλύπτει τις περιπτώσεις χρήσης που γίνεται στο πλαίσιο της διανομής προστατευόμενων έργων ή άλλου συναφούς υλικού σε ανοικτή γραμμή η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να θίγει την δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίσουν παρέκκλιση από το αποκλειστικό δικαίωμα του δημόσιου δανεισμού σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας 92/100/ΕΟΚ ως εκ τούτου, είναι σκόπιμο να ενθαρρύνεται η χορήγηση ειδικών συμβάσεων ή αδειών που ευνοούν ισομερώς τους εν λόγω φορείς και την επίτευξη των στόχων τους όσον αφορά τη διανομή», *Οδηγία 2001/29*, http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:EL:HTML [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

[73] Βλέπε *Consolidated Act on Copyright 2003 – Consolidated Act No. 164 of March 12, 2003,* pp. 1-22, http://portal.unesco.org/culture/es/file_download.php/c63f2cd889ebd4a13624be33cc57e9deCONSOLIDATED+ACT+ON+COPYRIGHT+2003.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

δημοσιευμάτων για εκπαιδευτική χρήση[74] και την δημιουργία φωτοαντιγράφων «περιγραφικών άρθρων από εφημερίδες, περιοδικά και συλλογές», «σύντομα αποσπάσματα άλλων δημοσιευμένων έργων περιγραφικής φύσης» και αναπαραγωγή «εικονογραφήσεων σε συνδυασμό με κείμενο» σε δημόσια ή ιδιωτικά ιδρύματα, οργανισμούς και επιχειρήσεις[75]. Ειδική εξαίρεση, για την αναπαραγωγή και το δανεισμό, αναγνωρίζεται σε βιβλιοθήκες και άλλα ιδρύματα από το *άρθρο 16* του νόμου. Επίσης, οι δημόσιες και άλλες βιβλιοθήκες, που χρηματοδοτούνται πλήρως ή μερικώς από δημόσιους πόρους, δηλαδή από το κράτος, μπορούν να δημιουργούν φωτοαντίγραφα «περιγραφικών άρθρων από εφημερίδες, περιοδικά, και συλλογές κλπ., σύμφωνα με την *παράγραφο 2* του *άρθρου 16*[76] του νόμου.

Στη Φιλανδία, αρχεία, βιβλιοθήκες και μουσεία, όπως ορίζεται από το διάταγμα [Finland, 1997], έχουν το δικαίωμα να κάνουν αντίγραφα ενός έργου, κάτω από τους όρους που καθορίζονται στο διάταγμα, για τους σκοπούς της λειτουργίας τους[77]. Μπορούν να γίνουν φωτοαντίγραφα έργων που μεταδίδονται μέσω του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, με ηχητική εγγραφή ή εγγραφή βίντεο στα νοσοκομεία, στα γηροκομεία, στις φυλακές και σε παρόμοια ιδρύματα[78]. Μπορεί να γίνει αναπαραγωγή προστατευόμενων έργων για εκπαιδευτικές δραστηριότητες, σε μερικές περιπτώσεις όμως, μπορεί να εγείρει την κατ' αναλογία διανομή αποζημίωσης για την αναπαραγωγή[79]. Ο *νόμος*[80] *για την πνευματική ιδιοκτησία* [Finland, 1995] διευκρινίζει τον ρόλο και τις δραστηριότητες των βιβλιοθηκών.

Ο *ιρλανδικός* νόμος για την πνευματικά δικαιώματα[81] επιτρέπει την αντιγραφή όταν αυτή γίνεται με δίκαιο τρόπο. Σε σχέση με τη διαχείριση των δικαιωμάτων αναπαραγωγής στην *παράγραφο 5* του *άρθρου 13*, αναφέρεται πως τα πνευματικά δικαιώματα ενός δημοσιευμένου λογοτεχνικού ή δραματικού έργου, δεν παραβιάζονται από την συμπερίληψη ενός σύντομου αποσπάσματος του σε μια συλλογή που προορίζεται για σχολική χρήση, και παρέχονται συγκεκριμένοι όροι που ορίζονται από την παράγραφο 13(5) [Marandola, 2004].

---

[74] Βλέπε **Άρθρο 13**, *Consolidated Act on Copyright 2003 – Consolidated Act No. 164 of March 12, 2003*, p. 3.

[75] Βλέπε **Άρθρο 14**, *Consolidated Act on Copyright 2003 – Consolidated Act No. 164 of March 12, 2003*, p. 3.

[76] «**Άρθρο 16 (2):** *...δημόσιες και άλλες βιβλιοθήκες, οι οποίες χρηματοδοτούνται πλήρως ή μερικώς από τις δημόσιες αρχές μπορούν, ύστερα από αίτημα τους, να αναπαραγάγουν άρθρα από εφημερίδες, περιοδικά και συλλογές, σύντομα αποσπάσματα βιβλίων και άλλων δημοσιευμένων έργων περιγραφικής φύσης και εικονογραφήσεις και μουσική σε συνδυασμό με κείμενο...*», *Consolidated Act on Copyright 2003 – Consolidated Act No. 164 of March 12, 2003*, p. 3, http://portal.unesco.org/culture/es/file_download.php/c63f2cd889ebd4a13624be33cc57e9deCONSOLIDATED+ACT+ON+COPYRIGHT+2003.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[77] *Copyright Act (Law No. 404 of July 8, 1961, as last amended by Law No. 365 of April 25, 1997, Article 16: Reproduction in archives, libraries and museums)*, http://www.ulapland.fi/home/oiffi/lait/copyright.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[78] *Copyright Act (Law No. 404 of July 8, 1961, as last amended by Law No. 365 of April 25, 1997, Article 15: Reproduction in certain institutions)*, http://www.ulapland.fi/home/oiffi/lait/copyright.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[79] *Copyright Act (Law No. 404 of July 8, 1961, as last amended by Law No. 365 of April 25, 1997, Article 26: Contractual license)*, http://www.ulapland.fi/home/oiffi/lait/copyright.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[80] *Copyright Decree No. 574 of April 21, 1995*, pp. 1-7, http://www.wipo.org/clea/docs_new/pdf/en/fi/fi002en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[81] Βλέπε *Copyright, Designs and Patents Act 1998*, όπως τροποποιήθηκε από *Copyright and Related Rights Act, 2000,* http://www.irishstatutebook.ie/2000_28.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

Στην *Ιταλία* η φωτοαντιγράφηση βιβλίων που βρίσκονται στις βιβλιοθήκες είναι ελεύθερη όταν γίνονται για τους σκοπούς της λειτουργίας της βιβλιοθήκης[82]. Στο *Λουξεμβούργο*, επιτρέπεται η αναπαραγωγή ενός έργου που προστατεύεται από τον νόμο περί δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την προηγούμενη άδεια του συγγραφέα [Luxembourg Authorities, 1997]. Δεν υπάρχουν ειδικοί κανονισμοί για τις βιβλιοθήκες, αλλά η εφαρμογή της θεμιτής-δίκαιης χρήσης[83] [Marandola, 2004].
Στην Πορτογαλία, για τις δημόσιες βιβλιοθήκες, τα μη κερδοσκοπικά κέντρα τεκμηρίωσης ή για τα επιστημονικά ιδρύματα, επιτρέπεται η μερική ή ολική αναπαραγωγή ενός έργου που προστατεύεται από τον νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας [Portugal, 1985], όταν: α) η αναπαραγωγή και ο αντίστοιχος αριθμός των αντιγράφων δεν προορίζονται για δημόσια χρήση και προορίζονται μόνο για τις απαιτήσεις λειτουργίας ενός τέτοιου ιδρύματος[84], και β) γίνονται σεβαστοί οι περιορισμοί του άρθρου 76 [Marandola, 2004], όπως η αναφορά στην πηγή[85] (συγγραφέας, εκδότης, τίτλος κλπ.), η καταβολή δίκαιης αποζημίωσης[86] στο συγγραφέα και στον εκδότη κλπ.

Στην Ισπανία, το *άρθρο 37*[87] του *νόμου πνευματικής ιδιοκτησίας*[88] προβλέπει μια εκτενή εξαίρεση για τις βιβλιοθήκες. Συγκεκριμένα, επιτρέπει την αναπαραγωγή για ερευνητικούς σκοπούς από βιβλιοθήκες, κυρίως δημόσιες βιβλιοθήκες, ή βιβλιοθήκες που υπάγονται – αποτελούν μέρος – σε πολιτιστικούς και ερευνητικούς φορείς. Η καταβολή χρηματικής αποζημίωσης (για την αναπαραγωγή), που προβλέπεται σε κάποιες περιπτώσεις του άρθρου 25[89] του νόμου, προς τους κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων, δεν είναι σαφές αν αφορά τις βιβλιοθήκες.

---

[82] Βλέπε *Italian copyright law of 22 April 1941 n. 633, and subsequent modification and integrations*.
[83] Βλέπε **Άρθρο 13**, *Law of March 29, 1972, on Copyright as last amended on September 8, 1997 and Act of 18 April 2001 (Memorial A no. 50 of 30 April 2001, p. 1042)*, http://www.wipo.int/clea/docs_new/en/lu/lu036en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].
[84] Βλέπε **Article 75 (d)**, *Code of Copyright and Related Rights (No. 45/85 of September 17, 1985, as last amended by Law No. 114/94 of September 3, 1991)*, p. 18, http://www.wipo.org/clea/docs_new/pdf/en/pt/pt012en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].
[85] Βλέπε **Article 76 (1) (a)**, *Code of Copyright and Related Rights (No. 45/85 of September 17, 1985, as last amended by Law No. 114/94 of September 3, 1991)*, p. 19, http://www.wipo.org/clea/docs_new/pdf/en/pt/pt012en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].
[86] Βλέπε **Article 76 (1) (b)**, *Code of Copyright and Related Rights (No. 45/85 of September 17, 1985, as last amended by Law No. 114/94 of September 3, 1991)*, p. 19, http://www.wipo.org/clea/docs_new/pdf/en/pt/pt012en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].
[87] «**Άρθρο 37:** *Οι ιδιοκτήτες των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δύναται να μην εναντιώνονται σε αναπαραγωγές έργων, όπου γίνονται χωρίς επικερδή πρόθεση, από μουσεία, βιβλιοθήκες, βιβλιοθήκες ηχογραφήσεων, βιβλιοθήκες κινηματογραφικών ταινιών, βιβλιοθήκες εφημερίδων ή αρχεία, τα οποία ανήκουν στο δημόσιο (κράτος) ή αποτελούν μέρος ινστιτούτων πολιτιστικού ή επιστημονικού χαρακτήρα, και που η αναπαραγωγή διενεργείται μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.*», *Spanish Intellectual Law Real decreto legislativo 1/1996 of 12 April (BOE no. 97 of 22 of April 1996) amended*, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rdleg1-1996.l1t3.html#a37 [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].
[88] Βλέπε *Spanish Intellectual Law Real decreto legislativo 1/1996 of 12 April (BOE no. 97 of 22 of April 1996) amended*, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rdleg1-1996.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].
[89] «**Άρθρο 25 (1):** *Η αναπαραγωγή που διεξάγεται αποκλειστικά για ιδιωτική χρήση, όπως εξουσιοδοτείται στην υποπαράγραφο 31.2 του νόμου…μπορεί να εγείρει αναλογική αποζημίωση…, που πληρώνεται σε πρόσωπα που καθορίζονται στην υποπαράγραφο 4(β) αυτού του άρθρου και σκοπεύει στην αποζημίωση για δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που δεν λαμβάνονται εξαιτίας της προαναφερόμενης αναπαραγωγής…*», *Spanish Intellectual Law decreto legislativo 1/1996 of 12 April (BOE no. 97 of 22 of April 1996) amended*, http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rdleg1-1996.l1t2.html#a25 [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

Στη Σουηδία, οι αρχειακές κυβερνήσεις και δημοτικές αρχές[90], τα Εθνικά Αρχεία Ηχογραφήσεων και Κινούμενων Εικόνων[91], οι επιστημονικές και ερευνητικές βιβλιοθήκες[92] που ανήκουν σε κρατικές υπηρεσίες, και οι δημοτικές βιβλιοθήκες[93], έχουν το δικαίωμα να δημιουργούν αντίγραφα των έργων (με εξαίρεση τα προγράμματα υπολογιστών): α) για λόγους διατήρησης, συμπλήρωσης ή έρευνας[94], β) για λόγους χρηστικότητας, όπως η παράδοση μεμονωμένων άρθρων ή σύντομων αποσπασμάτων έργων ή περιεχομένου το οποίο, για λόγους ασφάλειας δεν μπορεί να δοθεί στην πρωτότυπη μορφή του στους χρήστες ή γ) για χρήση σε μηχανές ανάγνωσης[95] [Swedish Ministry of Justice, 1996]. Κάποιες άδειες ή περιορισμοί για συγκεκριμένες περιπτώσεις προβλέπονται για εκπαιδευτικές δραστηριότητες[96] [Marandola, 2004].

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο *νόμος για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας*[97] [Great Britain, 1988], προβλέπει την φωτοαντιγράφηση, από εκπαιδευτικά ιδρύματα για λόγους αποθέματος και από δημόσιες βιβλιοθήκες ή άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αφού αποκτήσουν άδεια με νομοθετική έγκριση. Ο νόμος προβλέπει πολύ συγκεκριμένους κανονισμούς. Η *παράγραφος 2* του *άρθρου 36*, καθορίζει το όριο[98]

---

[90] Βλέπε "**Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995), Article 16:** *... 1. government and municipal archival authorities,* …", p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[91] Βλέπε "**Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995), Article 16:** *... 2. the National Archive for Recorded Sound and Moving Images,* …", p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[92] Βλέπε "**Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995), Article 16:** *... 3. those scientific and research libraries that are run by public authorities, and* …", p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[93] Βλέπε "**Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995), Article 16:** *... 4. public libraries.*", p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[94] "… **1. for purposes of preservation, completion or research,** …", *Article 16, Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995)*, p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[95] "… ***3. for use in reading devices.***", *Article 16, Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995)*, p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[96] «**Άρθρο 13:** *Για εκπαιδευτικούς σκοπούς, αντίγραφα δημοσιευμένων έργων και ηχογραφήσεις έργων που έχουν μεταδοθεί από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση δύναται να αναπαραχθούν, αν μια διευρυμένη συλλογική άδεια εφαρμόζεται σύμφωνα με το Άρθρο 26ι. Τα αντίγραφα και οι ηχογραφήσεις που έχουν γίνει κατ' αυτό τον τρόπο, δύναται να χρησιμοποιηθούν μόνο για εκείνες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες καλύπτονται από τη συμφωνία που συνιστά τη βάση για την διευρυμένη συλλογική άδεια. Η πρώτη παράγραφος, δεν εφαρμόζεται μόνο όταν ο συγγραφέας έχει συμφωνήσει μια απαγόρευση έναντι τέτοιας αναπαραγωγής μαζί με οποιοδήποτε από τα συμβαλλόμενα μέρη.*», **Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Law No. 729, of December 30, 1960, as last amended by Law No. 1274, of December 7, 1995)**, p. 3, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

[97] Βλέπε *Copyright, Designs and Patents Act 1988,* http://www.hmso.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_1.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[98] «**Άρθρο 36 (2):** *Δεν δύναται, σύμφωνα με την παράγραφο αυτή, να αναπαραχθεί περισσότερο από το ένα τοις εκατό οποιουδήποτε έργου, από ή για λογαριασμό ενός ιδρύματος, σε οποιαδήποτε τεταρτημόριο, δηλαδή, σε οποιαδήποτε περίοδο από 1η Ιανουαρίου έως 31η Μαρτίου, 1η Απριλίου έως 30η Ιουνίου, 1η Ιουλίου έως 30η Σεπτεμβρίου ή 1η Οκτωβρίου έως 31η Δεκεμβρίου*», *Copyright, Designs and Patents*

για ελεύθερη φωτοτύπιση σε εκπαιδευτικά ιδρύματα. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την *παράγραφο 3* του *άρθρου 36*, «η φωτοαντιγράφηση δεν επιτρέπεται αν, ή στο βαθμό που, υπάρχουν άδειες που επιτρέπουν τη φωτοτύπιση υπό προϋποθέσεις και το πρόσωπο που φωτοτυπεί γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την ύπαρξή τους»[99]. Τα *άρθρα 37-42* αναφέρονται στην φωτοτύπιση σε βιβλιοθήκες και αρχεία [Marandola, 2004].

Πιο συγκεκριμένα, το *άρθρο 38*, αναφέρεται στην φωτοτύπιση από βιβλιοθηκονόμους και ιδιαίτερα στην φωτοτύπιση άρθρων σε περιοδικά. Σύμφωνα με το *άρθρο 38*, ο βιβλιοθηκονόμος μιας καθορισμένης βιβλιοθήκης μπορεί, υπακούοντας στους προκαθορισμένους όρους[100], να κάνει και να προμηθεύσει (σε κάποιο χρήστη) ένα φωτοαντίγραφο άρθρου περιοδικού, χωρίς να παραβιάζει οποιοδήποτε δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας που βρίσκεται στο κείμενο, σε οποιαδήποτε επεξήγηση που συνοδεύει το κείμενο ή σε τυπογραφική συμφωνία[101]. Το *άρθρο 39*, επιτρέπει στους βιβλιοθηκονόμους προκαθορισμένων βιβλιοθηκών, να αναπαραγάγουν μέρη από δημοσιευμένα έργα, όπως, λογοτεχνικά, δραματικά ή μουσικά έργα, δηλαδή έργα που είναι διαφορετικά από άρθρα περιοδικών[102]. Η αναπαραγωγή αυτή, δεν πρέπει να παραβιάζει οποιαδήποτε δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και πρέπει να γίνεται σύμφωνα με προκαθορισμένους όρους[103], όπως, τα αντίγραφα να χρησιμοποιούνται για σκοπούς έρευνας και ιδιωτικής μελέτης, να μην δίδεται στο ίδιο πρόσωπο περισσότερα από ένα αντίγραφα του ίδιου περιεχομένου κλπ. Το *άρθρο 40*, περιέχει περιορισμούς αναφορικά με την παραγωγή πολλαπλών αντιγράφων του ίδιου περιεχομένου. Δηλαδή, το αντίγραφο πρέπει να δίνεται σε κάποιο πρόσωπο

Act 1988, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv36 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[99] Βλέπε **Άρθρο 36 (3)**, *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv36 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[100] Βλέπε «**Άρθρο 38 (2)**: *Οι προκαθορισμένοι όροι μπορεί να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα **(α)** ότι τα αντίγραφα προμηθεύονται μόνο σε πρόσωπα…για σκοπούς έρευνας ή ιδιωτικής μελέτης, και δεν θα χρησιμοποιηθούν για οποιοδήποτε άλλο σκοπό, **(β)** ότι κανένα πρόσωπο δεν θα εφοδιαστεί με περισσότερα από ένα αντίγραφα του ίδιου άρθρου ή με αντίγραφα από περισσότερο από ένα άρθρα που περιέχεται στο ίδιο τεύχος του περιοδικού, και **(γ)** ότι τα πρόσωπα που προμηθεύτηκαν τα αντίγραφα είναι υποχρεωμένα να πληρώσουν γι' αυτά ένα ποσό όχι λιγότερο του κόστους (συμπεριλαμβανομένης μιας συνεισφοράς στα γενικά έξοδα της βιβλιοθήκης) που είναι απαραίτητα για την παραγωγής τους*», *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv38 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[101] Βλέπε **Άρθρο 38 (1)**, *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv38 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[102] Βλέπε **Άρθρο 39 (1)**, *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv39 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[103] Βλέπε «**Άρθρο 39 (2):** …**(α)** *τα αντίγραφα προμηθεύονται μόνο σε πρόσωπα…για σκοπούς έρευνας ή ιδιωτικής μελέτης, και δεν θα χρησιμοποιηθούν για οποιοδήποτε άλλο σκοπό,* **(β)** κανένα πρόσωπο δεν θα εφοδιαστεί με περισσότερα από ένα αντίγραφα του ίδιου περιεχομένου ή με ένα αντίγραφο που περιέχει περισσότερη από τη λογική αναλογία οποιουδήποτε έργου, και **(γ)** *τα πρόσωπα που προμηθεύτηκαν τα αντίγραφα είναι υποχρεωμένα να πληρώσουν γι' αυτά ένα ποσό όχι λιγότερο του κόστους…*», *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv39 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

καλύπτοντας τις απαιτήσεις του, αλλά, οι απαιτήσεις του δεν πρέπει να είναι συναφής με οποιαδήποτε παρόμοια απαίτηση άλλου προσώπου[104].

Το *άρθρο 41*, δίνει τη δυνατότητα στους βιβλιοθηκονόμους προκαθορισμένων βιβλιοθηκών να προμηθεύουν με αντίγραφα άρθρων περιοδικών, ή με αντίγραφα λογοτεχνικών, δραματικών και μουσικών έργων άλλες προκαθορισμένες βιβλιοθήκες[105], με την προϋπόθεση ότι δεν παραβιάζουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ιδιαίτερα για την αναπαραγωγή λογοτεχνικών, δραματικών ή μουσικών έργων, το *άρθρο 41* έχει κάποιους περιορισμούς[106], που αφορούν στην απόκτηση άδειας από τον κάτοχο πνευματικής ιδιοκτησίας για την αναπαραγωγή. Το *άρθρο 42*, αναφέρεται στην αναπαραγωγή από βιβλιοθηκονόμους ή αρχειονόμους και ιδιαίτερα στην αντικατάσταση αντιγράφων έργων[107]. Το *άρθρο 42*, δίδει τη δυνατότητα στον βιβλιοθηκονόμο ή αρχειονόμο προκαθορισμένης βιβλιοθήκης ή αρχείου και τηρουμένων των προκαθορισμένων όρων [108], να κάνει ένα αντίγραφο από οποιοδήποτε τεκμήριο της μόνιμης συλλογής της βιβλιοθήκης ή του αρχείου προκειμένου:

- Να διατηρήσει ή να αντικαταστήσει το πρωτότυπο τεκμήριο, τοποθετώντας το αντίγραφο στη μόνιμη συλλογή, ως επιπρόσθετο τεκμήριο ή ως αντικατάσταση του πρωτότυπου, ή
- Να αντικαταστήσει στη μόνιμη συλλογή μιας άλλης προκαθορισμένης βιβλιοθήκης ή αρχείου, ένα τεκμήριο το οποίο έχει χαθεί, καταστραφεί ή φθαρεί.

Η αναπαραγωγή αυτή, πρέπει να γίνεται χωρίς να παραβιάζονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, που υπάρχουν σε οποιοδήποτε λογοτεχνικό, δραματικό ή μουσικό έργο, σε οποιαδήποτε επεξήγηση που συνοδεύει ένα τέτοιο έργο, ή στην περίπτωση της τυπογραφικής αναπαραγωγής δημοσιευμένων έργων-εκδόσεων[109].

Τέλος, *το άρθρο 137*, επιτρέπει στον Υπουργό να ορίσει κάποια επέκταση παραγγέλλοντας κάποια νομοθετική έγκριση «που να επιτρέπει την δημιουργία για ή

---

[104] Βλέπε **Άρθρο 40 (1)**, *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv40 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[105] Βλέπε **Άρθρο 41 (1)**, *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv41 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[106] «**Άρθρο 41 (2):** *Η υποπαράγραφος (1)(β) δεν εφαρμόζεται, αν την περίοδο εκείνη που ο βιβλιοθηκονόμος κάνει το αντίγραφο γνωρίζει, ή θα μπορούσε με λογική έρευνα να διαπιστώσει, το όνομα και τη διεύθυνση του προσώπου που έχει το δικαίωμα να εξουσιοδοτήσει για την αναπαραγωγή του αντιγράφου*» *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv41 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[107] Βλέπε **Άρθρο 42**, *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv42 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[108] «**Άρθρο 42 (2):** *οι προκαθορισμένοι όροι περιλαμβάνουν διάταξη για τον περιορισμό της δημιουργίας αντιγράφων σε περιπτώσεις όπου δεν είναι λογικά πρακτικό να αγοραστεί ένα αντίγραφο του τεκμηρίου υπό προϋποθέσεις που να εκπληρώνει αυτό το σκοπό*», *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv42 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

[109] Βλέπε «**Άρθρο 42 (1):** … *χωρίς να παραβιάζεται το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας σε οποιοδήποτε λογοτεχνικό, δραματικό ή μουσικό έργο…ή, στην περίπτωση τυπογραφικής αναπαραγωγής μιας δημοσιευμένης έκδοσης*», *Copyright, Designs and Patents Act 1988*, http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_4.htm#mdiv42 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

εκ μέρους ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος για τους σκοπούς της λειτουργίας του ιδρύματος αυτού, της αναπαραγωγής λογοτεχνικών, δραματικών, μουσικών ή καλλιτεχνικών έργων, ή την τυπογραφική αναπαραγωγή δημοσιευμένων έργων», η οποία να περιλαμβάνει την «περιγραφή έργων παρόμοιων με αυτά που αναφέρονται στο νομοθέτημα» [Marandola, 2004]. Συμπερασματικά, η νομοθεσία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του Ηνωμένου Βασιλείου (*Copyright, Designs and Patent Act 1998*), καθώς επίσης και το νέο νομοθέτημα[110] [Great Britain, 2003a] που τέθηκε σε ισχύ την 31η Οκτωβρίου 2003 και που εναρμόνισε την νομοθεσία με την Οδηγία 2001/29, προβλέπει εξαιρέσεις για τις βιβλιοθήκες, που επιτρέπουν το δανεισμό και την αναπαραγωγή, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην αναπαραγωγή για λόγους διατήρησης.

2.2.3 Πνευματική ιδιοκτησία και διατήρηση εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι νόμοι πολλών χωρών, ακόμα και στην Ευρώπη, δεν περιέχουν σχετικές διατάξεις (άρθρα) για διατήρηση. Σε μερικές χώρες, για παράδειγμα το Hong Kong [1997], τα άρθρα για διατήρηση έχουν ως μοντέλο το σχετικό νόμο του Ηνωμένου Βασιλείου. Μερικοί από τους νόμους που μελετήθηκαν, περιέχουν άρθρα, τα οποία μπορεί να είναι πιο ωφέλιμα για τις βιβλιοθήκες που επιθυμούν να διεξάγουν αντιγραφή για διατήρηση, έναντι του νόμου του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, η *Νομοθετική Πράξη Πνευματικής Ιδιοκτησίας της Ψηφιακής Χιλιετίας* (*Digital Millennium Copyright Act* – DMCA), επιτρέπει ρητώς στα εξουσιοδοτημένα ιδρύματα να κάνουν μέχρι τρία ψηφιακά αντίγραφα διατήρησης από κάθε εργασία κάτω από καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας. Επιτρέπει το δανεισμό και τη διατήρηση αυτών των αντιγράφων, περιλαμβάνοντας τα ψηφιακά μέσα, όταν το υπάρχον μορφότυπο, στο οποίο η εργασία έχει αποθηκευθεί θεωρείται απαρχαιωμένο, δηλαδή δεν χρησιμοποιείται πλέον [U.S. Copyright Office, 1998].

Αναλυτικότερα, το *κεφάλαιο 404* της *DMCA*, βελτιώνει, τροποποιεί την εξαίρεση του *κεφαλαίου 108* του *Νόμου Πνευματικής Ιδιοκτησίας* (Copyright Act), που αφορά στις μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες και αρχεία, δίνοντας τους το δικαίωμα να προσαρμόζουν τις ψηφιακές τεχνολογίες και να αναπτύσσουν πρακτικές διατήρησης [U.S. Copyright Office, 1998]. Πριν από τη θέσπιση της *DMCA* το *κεφάλαιο 108* του *νόμου*, επέτρεπε σ' αυτές τις βιβλιοθήκες και αρχεία να κάνουν ένα μοναδικό και όχι ψηφιακό αντίγραφο μιας πνευματικής εργασίας για σκοπούς διατήρησης και διαδανεισμού. Το *κεφάλαιο 108*, όπως τροποποιήθηκε από την *DMCA*, επιτρέπει μέχρι τρία αντίγραφα, τα οποία μπορεί να είναι ψηφιακά, με την προϋπόθεση ότι τα ψηφιακά αντίγραφα δεν θα είναι διαθέσιμα δημόσια, μέσω Διαδικτύου, έξω από το κτίριο της βιβλιοθήκης [U.S. Copyright Office, 1998]. Εδώ διαπιστώνεται, πως η νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας καθορίζει τη διατήρηση και την πρόσβαση, και πώς η διατήρηση συνδέεται με την μακροπρόθεσμη πρόσβαση.

Επιπροσθέτως, το τροποποιημένο *κεφάλαιο* (108), επιτρέπει στη βιβλιοθήκη ή το αρχείο, να αναπαραγάγει μια πνευματική εργασία σε νέο μορφότυπο, αν το αρχικό

110 Βλέπε *Copyright and Related Rights Regulations 2003*, http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2003/20032498.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-05].

δεν χρησιμοποιείται πλέον – που σημαίνει, ότι ο *εξοπλισμός* (*υλισμικό*[111]) (hardware) που απαιτείται για το συγκεκριμένο μορφότυπο δεν κατασκευάζεται πλέον, ή δεν είναι πλέον διαθέσιμος στην εμπορική αγορά. Αυτός ο νόμος δείχνει χρήσιμος, αλλά έχοντας ως προϋπόθεση την αναμονή, έως ότου οι διάφορες πνευματικές εργασίες γίνουν απαρχαιωμένες (σε μορφότυπο), ώστε να ξεκινήσουν ενέργειες διατήρησης τους, δεν είναι τελικά ικανοποιητικός. Ο Hirtle [2003], υποστηρίζει ότι η διατήρηση από μεμονωμένα άτομα θα μπορούσε να επιτρέπεται βάσει του κανόνα της *θεμιτής χρήσης* (fair use) που ισχύει στο αμερικάνικο νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, δεν υπάρχει σχετικό άρθρο του νόμου, που να καλύπτει αυτή την περίπτωση.

Ο *Καναδικός Νόμος Πνευματικής Ιδιοκτησίας* (Canadian Copyright Act), επιτρέπει οι ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις να μετατρέπονται σε ένα προσωρινό μορφότυπο, όταν αυτό είναι απαραίτητο για λόγους διατήρησης. Η πνευματική εργασία, πρέπει να βρίσκεται στις μόνιμες συλλογές της βιβλιοθήκης και το αντίγραφο, πρέπει να γίνεται, προκειμένου να διατηρείται η συλλογή [Institute for Information Law, 1998].

Αναφέρονται οι σχετικές διατάξεις του *κεφαλαίου 24* του *Καναδικού Νομοθετήματος του 1997* (Statutes of Canada 1997. C. 24), που τροποποίησε τον *καναδικό νόμο πνευματικής ιδιοκτησίας* (Canadian Copyright Act):

- «30.1 (1) Δεν αποτελεί παραβίαση της πνευματικής ιδιοκτησίας για μια βιβλιοθήκη, αρχείο ή μουσείο, ή για πρόσωπο που δρα με την εξουσιοδότηση της βιβλιοθήκης, αρχείου ή μουσείου, να κάνει, για τη διατήρηση ή διαχείριση μιας μόνιμης συλλογής της ή μιας μόνιμης συλλογής άλλης (ου) βιβλιοθήκη, αρχείου ή μουσείου, ένα αντίγραφο μιας πνευματικής εργασίας ή άλλου περιεχομένου, είτε δημοσιευμένου ή μη δημοσιευμένου, για τη μόνιμη συλλογής της.
- 30.1 (1) (γ) να κάνει ένα αντίγραφο σε εναλλακτικό μορφότυπο, αν το αρχικό-πρωτότυπο είναι σε μορφότυπο που δεν χρησιμοποιείται πλέον ή η τεχνολογίας που απαιτείται για τη χρήση του αρχικού δεν είναι διαθέσιμη» [Canada, 1997: c.24].

Το δεύτερο άρθρο, που παρουσιάστηκε παραπάνω, υπονοεί ότι δράση διατήρησης μπορεί να γίνει μόνο όταν το μορφότυπο της πνευματικής εργασίας δεν χρησιμοποιείται πλέον. Πάλι, αυτό δεν είναι ιδανικό, αφού και οι ειδικοί στη διατήρηση, συμφωνούν ότι περιμένοντας μια εργασία να γίνει απαρχαιωμένη για να τη διατηρήσεις, είναι πολύ αργά. Δεν είναι επίσης ξεκάθαρο στο νόμο, πως ορίζεται – τι σημαίνει πρακτικά το «απαρχαιωμένο, ή που δεν χρησιμοποιείται πλέον, μορφότυπο».

Ο *Νόμος Πνευματικής Ιδιοκτησίας της Αυστραλίας* (Copyright Act 1968*)* [Australia, 1968], επιτρέπει στις βιβλιοθήκες να κάνουν αντίγραφα πνευματικών εργασιών που έχουν φθαρεί ή που έχουν χάσει την αρχική τους ποιότητα. Δεν γίνεται αναφορά για το μορφότυπο είτε του πρωτότυπου ή του αντιγράφου. Ωστόσο, τα ψηφιακά αντίγραφα που γίνονται κάτω απ' αυτή την εξαίρεση, δύναται να είναι διαθέσιμα online και να είναι προσβάσιμα μέσω υπολογιστών οι οποίο είναι εγκατεστημένοι στο κτίριο (εντός) της βιβλιοθήκης ή του αρχείου. Οι όροι χρήσης (πρόσβασης, διάθεσης,

[111] Ο όρος *υλισμικό* αποτελεί την επίσημη μετάφραση του αγγλικού όρου *hardware* που έχει δοθεί από τον *ΕΛΟΤ*. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την απόδοση αγγλικών όρων, που αφορούν στις τηλεπικοινωνίες και στην πληροφορική, βλέπε *Βάση Τηλεπικοινωνιακών Όρων TELETERM*, http://www.moto-teleterm.gr/elot_gr.htm και http://www.moto-teleterm.gr/search_gr.asp [Ημερομηνία πρόσβασης: 14-3-2006].

αναπαραγωγής) των αντιγράφων διατήρησης από «πρωτότυπα καλλιτεχνικά έργα», είναι πιο αυστηροί, από τους αντιστοίχους που ισχύουν για άλλου τύπου έργα. Δεν είναι ξεκάθαρο γιατί συμβαίνει αυτό. Το σχετικό άρθρο, δηλώνει ότι οι υπολογιστές, της βιβλιοθήκης ή του αρχείου, δεν μπορούν «να χρησιμοποιηθούν για την διεξαγωγή ή διανομή αντιγράφων του πρωτότυπου έργου» [Australia, 1968]. Αυτό, δύναται να είναι εφικτό, εάν: «α) το έργο έχει χαθεί ή έχει φθαρεί, αφότου έχει γίνει η αναπαραγωγή διατήρησης του έργου ή β) το έργο έχει γίνει τόσο ευμετάβλητο που δεν μπορεί να διατεθεί, χωρίς το ρίσκο-κίνδυνο σημαντικής φθοράς» [Australia, 1968]. Ανάλογα με την ερμηνεία (του σχετικού άρθρου), που μπορεί ο καθένας να δώσει, αυτός ο νόμος μπορεί μόνο να αναφέρεται – και να επιτρέπει – στην ψηφιοποίηση περιεχομένου για σκοπούς διατήρησης.

Στην Νέα Ζηλανδία, ένα πρόσφατο *υπουργικό έγγραφο* (Cabinet Paper*)* [Tizard, 2003], περιγράφει, σκιαγραφεί, προτεινόμενες αλλαγές για το *Νόμο Πνευματικής Ιδιοκτησίας του 1994* (Copyright Act 1994) [New Zealand, 1994]. Αυτό, στοχεύει να ξεκαθαρίσει τη σύγχυση για το πώς ή υπάρχουσα «τεχνολογικά ουδέτερη» εξαίρεση αρχειοθέτησης, εφαρμόζεται στο ψηφιακό περιβάλλον. Προτείνει, ότι η σχετική ρήτρα, *κεφάλαιο 55*, πρέπει να αποσαφηνιστεί, ώστε: «να επιτρέπει τη διατήρηση με ψηφιακά μέσα, συμπεριλαμβάνοντας μεταβολή-αλλαγή μορφότυπου (για παράδειγμα από έντυπο σε ψηφιακό)». Δυστυχώς, το έγγραφο δεν αναφέρει ρητά την αντιγραφή-αναπαραγωγή του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου σε νέα μορφότυπα. Ελπίζεται, ότι η τελική νομοθεσία θα ξεκαθαρίσει αυτό το ζήτημα. Ωστόσο, το γενικότερο πλαίσιο, προτείνει ότι τέτοια αναπαραγωγή θα πρέπει να επιτραπεί.

2.2.4 Από την κτήση στην πρόσβαση

Οι βιβλιοθήκες αποκτώντας συμβατικό περιεχόμενο, είναι ταυτόχρονα και κάτοχοι του, δηλαδή, έχουν την φυσική κτήση του (υλική υπόσταση). Αυτό δεν ισχύει για το μεγαλύτερο μέρος της ψηφιακής πληροφορίας, όπου το μοντέλο είναι η πληρωμή για πρόσβαση στην πληροφορία που «αποθηκεύεται» απομακρυσμένα. Η πρόσβαση μπορεί να είναι απευθείας από τον εκδότη, ή μέσω ενός φορέα μεσολαβητή. Οι βιβλιοθήκες μπορεί να έχουν ή να μη έχουν πρόσβαση σε αναδρομικό ψηφιακό περιεχόμενο. Με το έντυπο περιεχόμενο, η ακύρωση της συνδρομής έχει ως μόνο αποτέλεσμα την απώλεια της πρόσβασης σε μελλοντικό περιεχόμενο. Το έντυπο περιεχόμενο που έχει ήδη αγοραστεί από τη βιβλιοθήκη συνεχίζει να είναι διαθέσιμο, σε αντίθεση με το ψηφιακό περιεχόμενο, δημιουργώντας ζητήματα διατήρησης της ψηφιακής πληροφορίας. Εάν οι βιβλιοθήκες δεν κατέχουν φυσικά το ψηφιακό περιεχόμενο, δεν μπορούν να το διατηρήσουν. Οι εκδότες μπορεί να έχουν, αλλά μπορεί και να μην έχουν δέσμευση για τη διατήρηση της δικής τους παραγόμενης πληροφορίας. Αυτό εξαρτάται από τον τύπο του εκδότη και την αποστολή του.

Η εφήμερη φύση της online πληροφορίας έχει επιπτώσεις στην ψηφιακή διατήρηση. Σύμφωνα με τον Brewster Kahle [Kahle, 2001], ιδρυτή του Internet Archive [2001], ο μέσος όρος ζωής μιας ιστοσελίδας είναι 100 ημέρες[112] [Mayfield, 2001]. Ένα από τα μεγαλύτερα χαρακτηριστικά του *παγκόσμιου ιστού* είναι η δυνατότητα διασύνδεσης κατανεμημένου περιεχομένου. Το online περιεχόμενο, μπορεί εύκολα και γρήγορα να προστεθεί ή να τροποποιηθεί. Ιστοσελίδες εξαφανίζονται κάθε μέρα, καθώς, οι

112 Η πληροφορία αυτή αναφέρεται στο "Mayfield, K, 2001. Wayback goes way back on Web, *The Wired News [online]*, 29 October 2001, http://www.wired.com/news/culture/0,1284,47894,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05]".

συγγραφείς τους τις αναθεωρούν, ή οι εξυπηρετητές[113] που τις παρέχουν βγαίνουν εκτός λειτουργίας. Όμως, οι χρήστες, γίνονται γνώστες αυτής της εξαφάνισης, μόνο όταν πατήσουν το σχετικό σύνδεσμο (link) η το URL. Η έκταση της ψηφιακής πληροφορίας του Διαδικτύου, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, όταν λαμβάνονται αποφάσεις για το τι θα διατηρηθεί. Ενώ μερικοί τύποι οργανισμών δύναται να αναλαμβάνουν την ευθύνη και να προβλέπουν τη διατήρηση τους περιεχομένου τους, άλλοι μπορεί να μην το κάνουν.

Άλλοι νέοι τρόποι διάδοσης της ψηφιακής πληροφορίας, όπως για παράδειγμα τα *Open Archives*, μπορεί επίσης να παρουσιάζουν προβλήματα διατήρησης. Το *Open Archives Initiative* (OAI) αναπτύσσει και προάγει πρότυπα διαλειτουργικότητας με σκοπό τη βελτίωση της πρόσβασης στα αρχεία *e-prints*[114] [Open Archives Initiative, (n.d.)]. Καίτοι μερικοί βλέπουν την διατήρηση ως αποτέλεσμα του πρωταρχικού σκοπού του OAI που είναι η βελτίωση της διαθεσιμότητας της ακαδημαϊκής επικοινωνίας, η διατήρηση των e-prints τώρα αντιμετωπίζεται ως ζήτημα [James *et al*, 2003]. Είναι ευρέως διαδεδομένη αντίληψη[115], ότι τα e-prints πρέπει να διατηρούνται όπως επίσης τα δημοσιευμένα άρθρα περιοδικών [Pinfield, 2003]. Αυτό θα διασφαλίσει ότι η πρόσβαση και οι αναφορές θα διατηρούνται μακροπρόθεσμα, και είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι τα e-prints διαφέρουν κατά κάποιο τρόπο από τα δημοσιευμένα άρθρα.

2.2.5 Άδειες χρήσης και διαρκής πρόσβαση

Η πληροφορία διατηρείται για ένα λόγο: να εξασφαλίζει την μακροπρόθεσμη πρόσβαση στο περιεχόμενο. Προϋπόθεση διατήρησης και διάθεσης του ψηφιακού περιεχομένου, αποτελεί η δημιουργία αντιγράφων – η αναπαραγωγή του από τις βιβλιοθήκες. Η πρόσβαση είναι ένα ξεχωριστό ζήτημα, το οποίο πρέπει επίσης να αντιμετωπιστεί.

Αν οι βιβλιοθήκες δεν έχουν το νομικό δικαίωμα της αναπαραγωγής για λόγους διατήρησης, τότε, σύμφωνα με το έργο *Cedars* [The Cedars Project, 2002b: 16], μια προσέγγιση που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν, είναι να ζητούν άδεια από τους κατόχους δικαιωμάτων. Επίσης, το έργο Cedars προτείνει, ότι αν κάποιο ινστιτούτο (φορέας, ίδρυμα κλπ.) θέλει να διατηρήσει την πληροφορία που έχει αποκτήσει με άδεια χρήσης, τότε θα πρέπει να διασφαλίσει ότι η άδεια επιτρέπει σ' αυτό να κάνει όλα τα απαραίτητα βήματα για τη διατήρηση του πνευματικού περιεχομένου του ψηφιακού αντικειμένου[116].

Τα δικαιώματα σε διαφορετικά στοιχεία του πολύπλοκου ψηφιακού περιεχομένου, το περιεχόμενο και οποιοδήποτε λογισμικό μπορεί να ανήκει σε διαφορετικά άτομα ή οργανισμούς, παρά στον εκδότη. Αν το ινστιτούτο κατέχει φυσικά το ψηφιακό αντικείμενο, δηλαδή ανήκει στη μόνιμη συλλογή του, τότε θα πρέπει στην άδεια

[113] Εξυπηρετητής = διαθέτης = server
[114] Τα *e-prints* αποτελούν ηλεκτρονικά αρχεία (άρθρα, προ-δημοσιεύματα, διάφορα επιστημονικά κείμενα, κλπ.) τα οποία είναι δημοσιευμένα στο Διαδίκτυο, π.χ. σε αποθετήρια, στις ιστοσελίδες των συγγραφέων και τα οποία, πολλές φορές, δεν έχουν δημοσιευθεί σε κάποιο έντυπο περιοδικό.
115 Βλέπε "Pinfield, S., James, H., 2003. The Digital Preservation of e-Prints, *D-Lib Magazine*, vol. 9, no. 9, September 2003, http://www.dlib.org/dlib/september03/pinfiled/09pinfield.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05]".
116 Βλέπε "The Cedars Project, 2002b. *Cedars Guide to Intellectual Property Rights*, March 2002, p. 16, http://www.leeds.ac.uk/cedars/guideto/ipr/guidetoipr.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02]".

χρήσης να υπάρχει όρος που να επιτρέπει την δημιουργία αντιγράφων διατήρησης. Αν το ψηφιακό τεκμήριο δεν ανήκει στη συλλογή της βιβλιοθήκης, αλλά σε κάποιον εκδότη, και το ινστιτούτο έχει μόνο απομακρυσμένη πρόσβαση, τότε θα πρέπει να υπάρχει όρος που θα επιτρέπει στο ινστιτούτο την πρόσβαση στο περιεχόμενο για λόγους διατήρησης. Εναλλακτικά, θα πρέπει να υπάρχει συμφωνία που θα δηλώνει ευκρινώς ποιος θα έχει την ευθύνη διατήρησης [Ayre, 2004a: 70]. Πολλά έργα, όπως για παράδειγμα το BBC Domesday [Finney, 2003; Mellor, 2003], το CAMiLEON [Wheatley, 2003] κλπ., που έχουν ασχοληθεί με την ψηφιακή διατήρηση κάνουν ανάλογες προτάσεις και ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τα νομικά θέματα[117] που σχετίζονται με τη διατήρηση.

Μερικές άδειες για το ψηφιακό περιεχόμενο μπορεί να διαπραγματεύονται στη βάση της διαρκούς πρόσβασης. Στην περίπτωση των ηλεκτρονικών περιοδικών, αυτό θα μπορούσε να εξασφαλίσει τη συνεχή και διαρκή πρόσβαση στα προηγούμενα τεύχη, ακόμα και όταν η συνδρομή έχει λήξει. Ωστόσο, η διάταξη για διαρκή πρόσβαση δεν είναι το ίδιο, όπως η άδεια για σκοπούς διατήρησης. Βασίζεται σε άλλους παράγοντες, όπως είναι, οι προμηθευτές περιεχομένου, οι εκδότες, άλλοι ενδιάμεσοι μεσολαβητές, οι οποίοι πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη για τη διατήρηση και την διασφάλιση της. Ακόμα και αν δοθούν εγγυήσεις, οι οργανισμοί (π.χ. εκδότες) μπορούν να κλείσουν ή μπορεί απλά να μην έχουν τους πόρους για να κάνουν τη διατήρηση.

Η αποσαφήνιση δικαιωμάτων για τη διατήρηση του ψηφιακού περιεχομένου μπορεί να είναι δύσκολη ή προβληματική, λόγω της πολυπλοκότητας των δικαιωμάτων που συναντώνται σε πολλές σύνθετες ψηφιακές πηγές. Ο εκδότης μπορεί να μην κατέχει τα δικαιώματα σε όλο το περιεχόμενο ή σε οποιοδήποτε συναφές λογισμικό, γιατί πιθανόν να υπάρχουν άδειες με τρίτους – άλλους έμμεσα εμπλεκόμενους. Τα ιδρύματα διατήρησης μπορεί να χρειαστεί να ξοδέψουν πολύτιμο χρόνο και πόρους, προκειμένου να εντοπίσουν, εξακριβώσουν τους δικαιούχους και να ζητήσουν την άδεια τους. Ακόμα και σ' αυτή την περίπτωση, το ίδρυμα διατήρησης θα πρέπει να κρατάει αρχείο με όλες τις διαφορετικές και ποικίλες συμφωνίες που έχει συνάψει με τους δικαιούχους, το οποίο είναι δύσκολο και απαιτεί πολλούς πόρους. Όμως, αν ο εκδότης είναι πρόθυμος να διαπραγματευθεί μια άδεια αναπαραγωγής για λόγους διατήρησης, αυτό είναι πιθανόν να εξασφαλίσει τη βιβλιοθήκη έναντι της παραβίασης δικαιωμάτων τρίτων [Ayre, 2004a: 71].

2.2.6 Άδειες εκδοτών, διατήρηση και πρόσβαση

Οι άδειες χρήσης των εκδοτών καθορίζουν πολλές φορές τους όρους πρόσβασης για τις βιβλιοθήκες και τους χρήστες. Λόγω της σχέσης πρόσβασης και διατήρησης, εξετάστηκε αν υπάρχουν στις άδειες χρήσης των εκδοτών όροι που αφορούν σε αρχειοθέτηση και διατήρηση. Η εξέταση των αδειών χρήσης των εκδοτών, βασίστηκε σε στοιχεία πρόσφατης έρευνας[118], η οποία συνέλεξε στοιχεία από άδειες 21 εκδοτών σχετικά με τους όρους αρχειοθέτησης, διατήρησης και πρόσβασης. Οι σχετικές

[117] Βλέπε Charlesworth, A., 2002. *Legal issues arising from the work aiming to preserve elements of the interactive multimedia work entitled "The BBC Domesday Project"*. http://www.si.umich.edu/CAMILEON/reports/IPReports.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 32-11-05].

[118] Βλέπε Ayre, C., Muir, A., 2004a. *Right to Preserve? Copyright and licensing for digital preservation project Final Report*, Department of Information Science, Loughborough University, March 2004, p. 71-75 http://www.lboro.ac.uk/departments/ls/disresearch/CLDP/DOCUMENTS/Final report.doc, [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

πληροφορίες για τη διατήρηση, προέκυψαν από τις πραγματικές άδειες χρήσης, είτε από τους «όρους και συνθήκες» ή άλλες σχετικές ενότητες, που ήταν διαθέσιμες στις ιστοσελίδες των εκδοτών.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσίαζαν οι συγκεκριμένοι όροι αρχειοθέτησης και διατήρησης που περιείχαν οι άδειες χρήσης, δεδομένου ότι στις πέντε από τις 21, δεν υπήρχαν καθόλου. Επίσης, ένα άλλο θέμα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος ήταν, εάν οι εκδότες επιτρέπουν στους χρήστες τους να έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο τους, άπαξ έχουν διακόψει τη συνδρομή τους. Επτά άδειες ανάφεραν αυτή την περίπτωση: δύο δήλωναν ότι η συνεχής πρόσβαση είναι διαθέσιμη μόνο ύστερα από αίτημα, και οι άλλες δύο δήλωναν ότι η συνεχής πρόσβαση είναι διαθέσιμη μόνο για κάποιες δημοσιεύσεις. Τρεις, δήλωναν ότι η συνεχής πρόσβαση δεν είναι διαθέσιμη μετά το πέρας της συνδρομής. Επτά άδειες δεν δήλωναν εάν η συνεχής πρόσβαση είναι διαθέσιμη. Δύο άδειες ανέφεραν ότι αυτή η πρόσβαση (συνεχής) θα είναι ελεύθερη. Άλλες δήλωναν, ότι μπορεί να υπάρξει κόστος, ιδιαίτερα όταν το περιεχόμενο είναι προσβάσιμο διαμέσου κάποιου μεσολαβητή [Ayre, 2004a: 71].

Δέκα άδειες εξηγούσαν ακριβώς, ποιοι χρήστες θα έχουν πρόσβαση από τη στιγμή που έχουν ακυρώσει τη συνδρομή τους. Σε όλες τις περιπτώσεις, θα έχουν πρόσβαση μόνο στο περιεχόμενο που έχει δημοσιευθεί κατά τη διάρκεια της συνδρομής τους. Επομένως, δεν θα συνεχίσουν να έχουν πρόσβαση σε αναδρομικό περιεχόμενο, στο οποίο είχαν πρόσβαση κατά τη διάρκεια της συνδρομής τους.

Δέκα άδειες εξηγούσαν πως θα παρέχεται η συνεχής πρόσβαση. Τέσσερις εκδότες, είτε θα συνεχίσουν να παρέχουν πρόσβαση από τους εξυπηρετητές τους ή θα δώσουν τα αρχεία[119] στο χρήστη. Δύο εκδότες θα συνεχίσουν να παρέχουν πρόσβαση από τους εξυπηρετητές τους. Ένας θα παρέχει πρόσβασης αρχικά από τον εξυπηρετητή του, αλλά μπορεί να παρέχει αργότερα πρόσβαση από τον εξυπηρετητή κάποιου τρίτου. Ένας δηλώνει ότι η πρόσβαση θα παρέχεται διαμέσου ενός μεσολαβητή. Ένας άλλος δηλώνει ότι οι χρήστες θα μπορούν να διατηρούν ηλεκτρονικά αντίγραφα των δημοσιεύσεων του. Τέλος, ένα άλλος δηλώνει, ότι του αξίζει να έχει το δικαίωμα να αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο παρέχει τέτοια πρόσβαση κάθε φορά [Ayre, 2004a: 72].

Το συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί, είναι ότι δεν υπάρχει τυποποίηση στις πολιτικές των εκδοτών για τον τρόπο με τον οποίο θα παρέχεται η συνεχής πρόσβαση. Η πλειοψηφία των αδειών χρήσης που εξετάστηκαν, δηλώνει περισσότερο από έναν τρόπους, με τους οποίους η πρόσβαση μπορεί να παρέχεται. Επίσης, οι εκδότες που μπορεί να διαθέτουν τα αρχεία στους χρήστες (π.χ. βιβλιοθήκες), δεν δηλώνουν ξεκάθαρα και οριστικά πώς θα γίνει αυτό. Κάποιες φορές, δηλώνεται ότι ο εκδότης θα αποφασίσει πως θα γίνει η παροχή των αρχείων, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, δεν είναι ξεκάθαρο αν ο εκδότης ή ο συνδρομητής θα είναι αυτός που θα αποφασίσει.

[119] «*Τα αρχεία θα δίνονται με διάφορους τρόπους, είτε σε φυσικό μέσο αποθήκευσης, όπως CD-ROM ή με ηλεκτρονική μεταφορά (π.χ. FTP)*», Ayre, C., Muir, A., 2004a. *Right to Preserve? Copyright and licensing for digital preservation project Final Report*, Department of Information Science, Loughborough University, March 2004, p. 72 http://www.lboro.ac.uk/departments/ls/disresearch/CLDP/DOCUMENTS/Final report.doc, [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Επιπροσθέτως, πολλές από τις άδειες, δηλώνουν το χρονικό διάστημα που οι εκδότες σκοπεύουν να κρατήσουν το περιεχόμενο τους διαθέσιμο. Κάποιοι, την αιώνια πρόσβαση. Άλλες άδειες, δηλώνουν ότι ο εκδότης εγγυάται να κρατά το περιεχόμενο διαθέσιμο μόνο για σταθερά προκαθορισμένο χρόνο έπειτα από το τέλος της συνδρομής (4, 5, 10 χρόνια κλπ.). Τέλος, άλλοι δεν εγγυούνται για την μακροπρόθεσμη διαθεσιμότητα του περιεχομένου τους, λόγω των τεχνολογικών δυσκολιών και του κόστους [Ayre, 2004a: 72].

Ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα, είναι αν οι βιβλιοθήκες έχουν πρόσβαση σε αναδρομικά αρχεία κατά τη διάρκεια ισχύος της συνδρομής τους. Μόνο πέντε από τις άδειες που εξετάστηκαν, ανέφεραν ότι η πρόσβαση για αναδρομικά αρχεία περιλαμβάνεται ως όρος στη συνδρομή. Οι άδειες που εξετάστηκαν, περιείχαν αρκετούς διαφορετικούς όρους, οι οποίοι δύναται να επηρεάζουν τη δυνατότητα των βιβλιοθηκών να διατηρούν ηλεκτρονικό περιεχόμενο στο οποίο έχουν συνδρομή. Μερικοί όροι, που σχετίζονται με τις ευθύνες των εκδοτών, είχαν κάποια σχετική συνάφεια με την ψηφιακή διατήρηση[120].

Πολλές άδειες περιείχαν όρους για συνεχή πρόσβαση στο online περιεχόμενο. συνήθως, ο εκδότης δέχεται μόνο την ευθύνη για την αποκατάσταση της πρόσβασης, όσο το δυνατόν πιο σύντομα, αν και οι εκδότες που δεν κρατούν και δεν διαθέτουν το περιεχόμενο τους οι ίδιοι, αλλά μέσω ενός μεσολαβητή, αδυνατούν να εγγυηθούν κάτι τέτοιο. Μερικοί όροι, οι οποίο σκιαγραφούν τις ευθύνες των χρηστών, είναι επίσης σχετικοί. Μερικοί εκδότες, επιτρέπουν στους χρήστες να κάνουν εφεδρικά (backup) αντίγραφα όποτε χρειάζεται, ενώ άλλοι παρέχουν φυσικά αντίγραφα περιεχομένου για εφεδρικούς σκοπούς, πιθανόν με κάποια πληρωμή. Ωστόσο, οι άδειες συνήθως περιορίζουν την διαδικασία και την αποθήκευση αντιγράφων από πολλαπλά αποσπάσματα ή ολόκληρα τεύχη περιοδικών. Οι χρήστες συνήθως χρειάζονται άδεια για να τροποποιήσουν, με οποιοδήποτε τρόπο, το περιεχόμενο που παρέχεται με άδειες χρήσης, ή να κάνουν παράγωγα έργα απ' αυτό. Τέτοιοι όροι, συνεπάγονται ότι η δημιουργία αντιγράφων διατήρησης δεν επιτρέπεται [Ayre, 2004a: 72].

2.2.6.1 Παραδείγματα μοντέλων αδειών χρήσης

Αναφέρονται ενδεικτικά, ορισμένα παραδείγματα αδειών χρήσης που λειτουργούν ως μοντέλα πρόσκτησης και πρόσβασης. Οι περισσότερες από τις άδειες χρήσης μοντέλα που χρησιμοποιούνται, περιέχουν φράσεις που αφορούν στη διατήρηση, όπως για παράδειγμα η *NESLi2 License for Journals*[121] [NESLi2, 2002a]. Η συγκεκριμένη,

---

[120] «*Για παράδειγμα, μερικές άδειες δήλωναν ότι ο εκδότης μπορεί να αλλάξει κάποια στοιχεία – χαρακτηριστικά, όπως, το μορφότυπο διανομής, τη μέθοδο πρόσβασης ή παρουσίασης αν χρειάζεται, από τη στιγμή που τα τεχνολογικά μορφότυπα μπορεί να αλλάξουν στο χρόνο*», βλέπε Ayre, C., Muir, A., 2004a. *Right to Preserve? Copyright and licensing for digital preservation project Final Report*, Department of Information Science, Loughborough University, March 2004, p. 73 http://www.lboro.ac.uk/departments/ls/disresearch/CLDP/DOCUMENTS/Final report.doc, [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

[121] «**Όρος 2.2.2:** *μετά τη διακοπή της άδειας, ο εκδότης θα παρέχει στους έχοντες άδεια και εξουσιοδότηση και στους επισκέπτες χρήστες πρόσβαση στα πλήρη κείμενα του περιεχομένου με άδεια, το οποίο έχει δημοσιευθεί και πληρωθεί για την περίοδο συνδρομής, είτε συνεχίζοντας την online πρόσβαση στο ίδιο περιεχόμενο διαθέσιμο στον εξυπηρετητή του εκδότη, ή προμηθεύοντας ένα αρχειακό αντίγραφο σε ηλεκτρονική μορφή (που είναι κοινά αποδεκτή και έχει συμφωνηθεί μεταξύ των μερών),το οποίο θα παραδίδεται χωρίς χρέωση στον αδειούχο, ή στην κεντρική αρχειακή μονάδα που λειτουργεί για λογαριασμό της Τριτοβάθμιας Εκπαιδευτικής Κοινότητας του Ηνωμένου Βασιλείου*», βλέπε *NESLi2*

είναι ένα μοντέλο άδειας για ηλεκτρονικά περιοδικά από την *National e-journals Initiative* (NESLi2 [122]) – που διαδέχτηκε την *National Electronic Site License Initiative* (NESLI), της περιόδου 1998-2001 – της *Joint Information Systems Committee* (JISC [123]), που έχει μεγάλη δραστηριότητα στο θέμα της ψηφιακής διατήρησης[124] και της διαρκούς πρόσβασης [Beagrie, 2004].

Άλλες άδειες μοντέλα, όπως η *Liblicense Standard License Agreement*[125] [Liblicense, 2001], επίσης αντιμετωπίζουν τη διατήρηση περιεχομένου που είναι αποθηκευμένο απομακρυσμένα, εκτός της βιβλιοθήκης – σε εξυπηρετητές εκδοτών, και στο οποίο η βιβλιοθήκη έχει απομακρυσμένη πρόσβαση. Ομοίως, η άδεια για μοναδικά ακαδημαϊκά ινστιτούτα [126] [Licensingmodels, 2001], του John Cox Associates [127], περιέχει διατάξεις που αφορούν στη διατήρηση και στην πρόσβαση του περιεχομένου που διατηρείται.

Σε μια πρόσφατη έρευνα[128] (που ανατέθηκε από την JISC), μελετήθηκαν θέματα που περιβάλλουν την αρχειοθέτηση των ηλεκτρονικών περιοδικών στον ακαδημαϊκό τομέα του Ηνωμένου Βασιλείου. Η έρευνα κατέληξε ότι αν και δεν υπάρχει κανένας επικείμενος κίνδυνος απώλεια του περιεχομένου των ηλεκτρονικών περιοδικών που διέπονται από άδειες χρήσης, υπάρχει μια επείγουσα ανάγκη για παροχή μιας συντονιστικής υπηρεσίας αρχειοθέτησης για το Ηνωμένο Βασίλειο, η οποία μπορεί

License for Journals, http://www.nesli2.ac.uk/nesli2_lic_010903.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

[122] Βλέπε NESLi2, 2002b. *The National e-Journals Initiative*, http://www.nesli2.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

[123] Βλέπε JISC, 1993. *The Joint Information Systems Committee*, http://www.jisc.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

[124] Βλέπε Beagrie, N., 2004. The Continuing Access and Digital Preservation Strategy for the UK Joint Information Systems Committee (JISC), *D-Lib Magazine*, vol. 10, no. 7/8, July/August 2004, http://www.dlib.org/dlib/july04/beargie/07beargie.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-04].

[125] «**Ορος XIII:** *εκτός της αιτιολογημένης διακοπής, ο εκδότης με την παρούσα διάταξη χορηγεί στον αδειούχο μια μη αποκλειστική, ελεύθερη, διαρκή άδεια να χρησιμοποιεί οποιοδήποτε περιεχόμενο με άδεια το οποίο είναι προσβάσιμο κατά τη διάρκεια αυτής της συμφωνίας (σύμβασης, συνθήκης). Τέτοιου είδους χρήση πρέπει να είναι σύμφωνα με τις διατάξεις αυτής της σύμβασης, της οποίας οι διατάξεις θα επιβιώσουν σε οποιαδήποτε διακοπή αυτής της σύμβασης. Τα μέσα με τα οποία ο κάτοχος της άδειας θα έχει πρόσβαση σε τέτοιου είδους περιεχομένου (με άδεια χρήσης), πρέπει να είναι με τρόπο, μέθοδο και μορφή ουσιωδώς ισότιμο (η) με τα μέσα με τα οποία η πρόσβαση παρέχεται κάτω απ' αυτή τη συμφωνία*», βλέπε *Standard License Agreement*, http://www.library.yale.edu/~llicense/standlicagree.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

[126] «**Προαιρετικός όρος 7.4:** *ο εκδότης αναλαμβάνει να [καταβάλλει φιλότιμη προσπάθεια για να] παρέχει, ή να συνάπτει συμφωνίες με ένα τρίτο μέρος ώστε να παρέχει, ένα αρχείο του περιεχομένου με άδεια για τους σκοπούς της μακροπρόθεσμης διατήρησης αυτού του περιεχομένου, και να επιτρέπει στους εξουσιοδοτημένους χρήστες να έχουν πρόσβαση σε ένα τέτοιο αρχείο κατόπιν της διακοπής αυτής της άδειας*», βλέπε Licesningmodels, 2001. *Academic: single institution license, version 2.0 14/4/00*, http://www.licensingmodels.com/academic.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

[127] «*Η συγκεκριμένη εταιρεία ιδρύθηκε το 1998 και παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες στους εκπαιδευτικούς, ακαδημαϊκούς και επαγγελματικούς-εμπορικούς εκδότες, και στις κοινότητες των βιβλιοθηκών, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Αμερική και διεθνώς. Η εταιρεία ειδικεύεται στη διαχείριση της αλλαγής στην εκδοτική βιομηχανία, ιδιαίτερα σε σχέση με εμπορικά και οργανωτικά θέματα που προκύπτουν στην αναπτυσσόμενη ηλεκτρονική δημοσίευση των ακαδημαϊκών και επαγγελματικών αγορών. Μία από τις βασικές υπηρεσίες της, είναι η έκδοση αδειών χρήσης για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών ινστιτούτων, των ακαδημαϊκών κοινοπραξιών, των δημοσίων και άλλων βιβλιοθηκών (π.χ. ειδικές βιβλιοθήκες)*». Βλέπε John Cox Associates Ltd., 1998. *John Cox Associates: international publishing consultancy*, http://www.johncoxassociates.com [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

[128] Βλέπε Jones, M., 2003. *Archiving e-journals consultancy – final report*, http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/ejournalsfinal.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

να αναπτυχθεί σε στάδια [Jones, 2003]. Η Jones, που διεξήγαγε την έρευνα, κατέληξε ότι οι ανησυχίες για τη συνεχή και διαρκή πρόσβαση στα αρχεία, αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εμπόδια για την παροχή μόνο ηλεκτρονικής πρόσβασης, και όχι έντυπης – δηλαδή τη μετάβαση από την έντυπη στην ηλεκτρονική μόνο πρόσβαση – με οποιαδήποτε βαθμό εμπιστοσύνης [Jones, 2003]..

Από τις τρεις επιλογές για συνεχιζόμενη πρόσβαση, που αναφέρθηκαν παραπάνω στις άδειες μοντέλα που εξετάστηκαν, μόνο δύο – η διαρκής πρόσβαση από τους εξυπηρετητές των εκδοτών ή το αρχειακό αντίγραφο που παραδίδεται στον *κάτοχο της άδειας* (αδειούχο) – είναι επί του παρόντος διαθέσιμες. Οι εκδότες κυρίως προσφέρουν CD-ROM στις βιβλιοθήκες, αλλά αυτή η επιλογή είναι ελάχιστα χρησιμοποιούμενη και ευνοούμενη από τις βιβλιοθήκες. Η τρίτη επιλογή – αρχειοθέτηση από μια κεντρική υπηρεσία που θα λειτουργεί για λογαριασμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του Ηνωμένου Βασιλείου – δεν υπάρχει, δεν έχει αναπτυχθεί, σ' αυτό το στάδιο (φάση). Οι εμπειρογνώμονες εισηγήθηκαν-πρότειναν ότι είναι πρώιμο-πρόωρο να ιδρυθεί μια μονολιθική υπηρεσία, καθώς άλλες εξελίξεις δεν είναι ακόμα ξεκάθαρες και επίσης τα κόστη μπορεί να μην δικαιολογηθούν από την αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου. Ο νόμος συμβολαίων που διέπει αυτές τις άδειες, σημαίνει επίσης ότι τα ινστιτούτα είναι υπεύθυνα για να τις επιβάλλουν. Αυτό είναι ιδιαίτερα προβληματικό, σε περιπτώσεις όπου η ανανέωση των συμβολαίων παραμερίζει-αγνοεί τις υποχρεώσεις πρόσβασης που ισχύουν σε προηγούμενα συμβόλαια [Ayre, 2004a: 75].

3. Ανάλυση πολιτικών πρόσκτησης, πρόσβασης και διάθεσης στις ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού, είναι να εξεταστεί πως ο τύπος του ψηφιακού περιεχομένου (ήχος, εικόνα, βίντεο, κείμενο), η πολιτική (ή ο παράγοντας) πρόσκτησης και ο παράγοντας της πνευματικής ιδιοκτησίας, επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης (αναπαραγωγής) που θα εφαρμοστούν.

Επιλέχθηκε για την ανάλυση αυτή, η κατηγορία περιεχομένου – ο τύπος περιεχομένου, που αφορά την *γκρίζα*[129] βιβλιογραφία. Ο λόγος, είναι ότι η γκρίζα βιβλιογραφία είναι μια δυναμική μορφή περιεχομένου, πολύ σημαντική για την ακαδημαϊκή έρευνα, που όμως πολλές φορές χάνεται ή δεν γίνεται καθόλου γνωστή. Ειδικότερα, επιλέχτηκε να αναλυθεί ένα μέρος της γκρίζας βιβλιογραφίας, οι μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες σε έντυπη και *ηλεκτρονική* μορφή (*Electronic Theses and Dissertations* – ETDs). Με αυτή την ανάλυση, καταδεικνύονται ο διαφορές μεταξύ των έντυπων και ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών.

Το κεφάλαιο 3, χωρίζεται σε τρία κεφάλαια, 3.1, 3.2 και 3.3. Στο κεφάλαιο 3.1, αναλύεται η μετεξέλιξη της βιβλιογραφικής βάσεις δεδομένων του *Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών* του *Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης* (ΕΚΤ) σε ψηφιακή βιβλιοθήκη. Γίνεται μια ιστορική αναδρομή της μετεξέλιξης, τονίζονται τα προβλήματα ψηφιοποίησης και πρόσβασης-διάθεσης και προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης. Η επιλογή της συγκεκριμένης βάσης, έγινε γιατί το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών, αποτελεί την πρώτη ψηφιακή βιβλιοθήκη διδακτορικών στην Ελλάδα, ένα από τα μεγαλύτερα έργα ψηφιοποίησης στην Ευρώπη για την περίοδο 1998 που ξεκίνησε, και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα για τη χώρα μας. Επίσης, είναι μια βάση με ψηφιοποιημένο περιεχόμενο – ψηφιοποιημένες διδακτορικές διατριβές – και όχι πρωτογενώς ψηφιακό, όπως είναι τα ETDs που έχουν αναπτυχθεί σε βιβλιοθήκες του εξωτερικού, μέσα από την κίνηση του NDLTD – *Networked Digital Library of Theses and Dissertations* [McMillan, 2001e].

Στο κεφάλαιο 3.2, γίνεται εντοπισμός, επισκόπηση και ανάλυση των πολιτικών πρόσκτησης (κατάθεσης – υποδοχής) των *ψηφιοποιημένων ή ψηφιακών / ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών* (ETDs), διαφόρων ψηφιακών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αναλύεται η σχέση μεταξύ των παραγόντων πρόσκτησης, πνευματικών δικαιωμάτων και των πολιτικών πρόσβασης – διάθεσης, αναπαραγωγής και δημοσίευσης των ETDs. Καταδεικνύεται

[129] Το *Τέταρτο Συνέδριο Γκρίζας Βιβλιογραφίας* που έγινε στην Ουάσιγκτον το 1999, καθόρισε ότι η *γκρίζα βιβλιογραφία* είναι εκείνο το είδος υλικού το οποίο παράγεται από κυβερνητικούς φορείς, πανεπιστήμια και επιχειρήσεις σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, αλλά δεν ελέγχεται και δεν δημοσιεύεται-εκδίδεται από εμπορικούς έκδοτες [New York Academy of Medicine Library, 2003]. Η γκρίζα βιβλιογραφία μπορεί να περιλαμβάνει τους ακόλουθους τύπους υλικού: εκθέσεις, μνημόνια, υπομνήματα, αναφορές, ανεπίσημα διπλωματικά έγγραφα, αλληλογραφία (συνήθως εσωτερική), μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, πρακτικά συνεδρίων, μη εμπορικές μεταφράσεις, βιβλιογραφίες, τεχνικά και εμπορικά τεκμήρια μη δημοσιευμένα από εκδότες (π.χ. αρχικές κυβερνητικές εκθέσεις και τεκμήρια) [New York Academy of Medicine Library, 2003].

πως οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν τις πολιτικές. Επίσης, γίνεται σύγκριση των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής ανάμεσα στη συμβατική και ψηφιακή γκρίζα βιβλιογραφία των μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών. Ως μελέτη περίπτωσης, χρησιμοποιούνται οι ψηφιακές βιβλιοθήκες με ETDs του *Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης* (ΕΚΤ), του *Virginia Tech* (VT) και του *West Virginia University* (WVU). Η επιλογή των συγκεκριμένων ψηφιακών βιβλιοθηκών, έγινε, γιατί το ΕΚΤ είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα με ψηφιοποιημένες διατριβές στην Ελλάδα, ενώ το VT και το WVU, αποτελούν πρωτοπόρα ιδρύματα της Αμερικής που πρωτοστάτησαν στη δημιουργία και ηλεκτρονική υποβολή των ETDs και γενικότερα στη κίνηση του NDLTD, που κατέληξε στη δημιουργία ενός συλλογικού καταλόγου ETDs από 200 και πλέον πανεπιστήμια, απ' όλο τον κόσμο.

Ιδιαίτερα στο κεφάλαιο 3.2.6, προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ETDs, οι οποίες διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες και αφορούν δύο διαφορετικές σχολές σκέψεις: της *ανοιχτής πρόσβασης* και της περιορισμένης πρόσβασης. Πιο συγκεκριμένα, οι προτάσεις πολιτικών προσπαθούν από τη μία μεριά, να ικανοποιήσουν τις ανάγκες αυτών των ψηφιακών βιβλιοθηκών που έχουν τα ETDs ελεύθερα προσβάσιμα και χωρίς περιορισμούς – μοντέλο δημοσίευσης της *ανοιχτής πρόσβασης* (open-access) [Eisen, 2003; Romero, 2003; Suber, 2002; 2003; Velterop, 2002] – και από την άλλη μεριά, τις ανάγκες των ψηφιακών βιβλιοθηκών που χρησιμοποιούν πιο περιοριστικές πολιτικές πρόσβασης [Association of American Publishers, 2004; Anderson, 2004; Cousins, 2004] για λόγούς που αναλύονται παρακάτω, στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Οι πολιτικές που προτείνονται για την πρώτη σχολή σκέψης είναι πιο ελεύθερες και από τις ήδη υπάρχουσες, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, οι εναλλακτικές πολιτικές που προτείνονται, έχουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις ήδη υπάρχουσες και μπορεί να είναι και πιο περιοριστικές για λόγους που αναλύονται στο συγκεκριμένο χωρίο.

Τέλος, στο κεφάλαιο 3.3, αναλύονται οι προδιαγραφές συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής-κατάθεσης των ETDs, που εμπεριέχονται στον *οδηγό της UNESCO* για τη δημιουργία ETDs (UNESCO Guide for Creating Electronic Theses and Dissertations). Ο οδηγός αυτός περιέχει προδιαγραφές για κοινή δομή, δόμηση και εμφάνιση των ETDs, που είναι πολύ σημαντική και διευκολύνει την προσβασιμότητα των ETDs. Έτσι, καταδεικνύεται η σημαντικότητα, όχι μόνο των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής, αλλά και αυτών της συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής.

3.1 Ψηφιακή βιβλιοθήκη διδακτορικών ΕΚΤ: ιστορία – προβλήματα – προοπτικές

Εξετάζεται και αναλύεται η μετεξέλιξη της βιβλιογραφικής βάσης του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών του ΕΚΤ σε ψηφιακή βιβλιοθήκη κάνοντας μια ιστορική αναδρομή (κεφάλαιο 3.1.1) και αποτίμηση (κεφάλαιο 3.1.3) του έργου ψηφιοποίησης, τονίζοντας τα προβλήματα, ερωτήματα που ανακύπτουν στην νέα αυτή ψηφιακή πραγματικότητα (κεφάλαιο 3.1.2), καθώς επίσης και τις προοπτικές εξέλιξης και αξιοποίησης του έργου. Προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης (κεφάλαιο 3.1.4), οι οποίες μπορούν να δώσουν λύσεις στα προβλήματα που αφορούν στην επιλογή πολιτικής ή πολιτικών πρόσβασης των διδακτορικών, και βασίζονται σε κάποια κριτήρια:

- Να είναι εύκολα αποδεκτές από όλους (φοιτητές, πανεπιστήμια, παροχείς ψηφιακού περιεχομένου, εκδότες κλπ.).

- Να είναι συμβατές με την ισχύουσα νομοθεσία.
- Να είναι συμβατές με την κοινή πρακτική.
- Να διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των ψηφιακών βιβλιοθηκών με ETDs [Κουλούρης, 2002: 122].

Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα σε σχέση με τις εναλλακτικές προτεινόμενες πολιτικές και πως μπορούν να βοηθήσουν στην περαιτέρω αξιοποίηση της ψηφιακής βιβλιοθήκης του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών του ΕΚΤ (κεφάλαιο 3.1.5).

3.1.1 Ιστορική αναδρομή

Το ΕΚΤ, είναι ο αρμόδιος οργανισμός σύμφωνα με το νόμο 1566/1985 για τη συγκέντρωση διδακτορικών διατριβών που έχουν εκπονηθεί από Έλληνες σε ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια – πανεπιστήμια του εξωτερικού που είναι αναγνωρισμένα από το Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α [Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, 1998α]. Το 1986, παράλληλα με την δημιουργία του αρχείου σε έντυπη μορφή, ξεκίνησε και η δημιουργία της αντίστοιχης βιβλιογραφικής βάσης δεδομένων του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών [Κουλούρης, 2002: 124]. Το *ΑΒΕΚΤ* – Αυτοματισμός Βιβλιοθηκών Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, ήταν το λογισμικό που χρησιμοποιήθηκε για την περιγραφική και θεματική ευρετηρίαση. Η διάθεση της βάσης έγινε αρχικά μέσω του "mainframe" υπολογιστή «Ερμή», ο οποίος δούλεψε με επιτυχία από το 1986 – 1999 [Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, 1998β].

Η καινοτομία ξεκίνησε, όταν το ΕΚΤ αποφάσισε να ψηφιοποιήσει τη συλλογή των διδακτορικών, προκειμένου να παρέχει καλύτερες υπηρεσίες για τους χρήστες και το λογισμικό ΑΒΕΚΤ υλοποίησε *UNIMARC*, *UNIMARC Authorities* και *ISO 2709*. Από το Δεκέμβριο του 1999, ο «Ερμής» καταργείται και όλες οι βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων του ΕΚΤ διατίθενται μέσω Διαδικτύου με το πρωτόκολλο *Z39.50* [Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, 1998γ]. Ενώ με τον «Ερμή», οι βιβλιοθηκονόμοι έκαναν την ανάκτηση της πληροφορίας, με το πρωτόκολλο Z39.50. οι τελικοί χρήστες αναζητούν κατευθείαν τις βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων του ΕΚΤ.

Επίσης, οι δυνατότητες αξιοποίησης της συγκεκριμένης βάσης από τον τελικό χρήστη ήταν αρκετές για την εποχή που λειτούργησε το σύστημα, δηλαδή από το 1986 – 1999. Εκτός από το γεγονός ότι κάποιος μπορούσε να βρει το έντυπο υλικό στο *Τμήμα Ειδικών Συλλογών της Βιβλιοθήκης Επιστήμης και Τεχνολογίας* του ΕΚΤ (πρώην Βιβλιοθήκη Παρακαταθήκης) και να κάνει φωτοαντίγραφα ή να το μελετήσει, με την λειτουργία του *Εθνικού Δικτύου Επιστημονικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών* (ΕΔΕΤΒ), υπήρχε η δυνατότητα online παραγγελίας άρθρων περιοδικών αλλά και διδακτορικών διατριβών [Κουλούρης, 2003α: 37]. Επίσης, μπορούσε να γίνει και αναζήτηση των βιβλιογραφικών δεδομένων της βάσης, χωρίς να χρειάζεται η φυσική παρουσία στην βιβλιοθήκη, μέσω *telnet* από τον διαθέτη «Ερμή». Παρόλα αυτά, επειδή οι εποχές αλλάζουν, η ψηφιοποίηση και διάθεση των διδακτορικών διατριβών μέσω Διαδικτύου με τη χρήση του Z39.50, δίνει μεγαλύτερες δυνατότητες στους τελικούς χρήστες.

Η δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης απαιτεί απαντήσεις σε πολλά ερωτήματα, όπως, ποιο είναι το περιεχόμενο που θα ψηφιοποιηθεί, ποιος είναι ο σκοπός της ψηφιοποίησης, ποιο είναι το μέγεθος της συλλογής, ποιες οι ιδιαιτερότητες του

εντύπου υλικού όσον αφορά την φυσική του μορφή (σπιράλ. δερματόδετο, θερμοκόληση κλπ.). Επίσης, η ψηφιοποίηση θα γίνει από το ΕΚΤ ή outsourcing;

Το ΕΚΤ καθόρισε τις προδιαγραφές της ψηφιοποίησης και η ψηφιοποίηση έγινε με outsourcing, από την εταιρεία *XEROX*, η οποία χρησιμοποίησε το λογισμικό *Digipath Production Software*. Η ψηφιοποίηση ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1998 και τελείωσε το Δεκέμβριο του 1999, έχοντας ρυθμό ψηφιοποίησης 6.000 περίπου σελίδων την ημέρα. Από τον Ιανουάριο του 2000, η βιβλιογραφική βάση των διδακτορικών, αποτελεί μια διαδικτυακή βάση σε σύνδεση με το πλήρη κείμενα των διατριβών, άρα είναι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη διατριβών. Το έργο (12.000 ψηφιοποιημένες διατριβές – 2.000.000 ψηφιοποιημένες σελίδες) ήταν το μεγαλύτερο στην Ευρώπη εκείνη την εποχή [Κουλούρης, 2002: 125].

3.1.2 Προβλήματα ψηφιοποίησης

Κατά τη διαδικασία ψηφιοποίησης, διάφοροι τεχνικοί περιορισμοί προέκυψαν. Το ιδιωτικό λογισμικό ψηφιοποίησης και ανάκτησης δεν ήταν ικανό να χειριστεί έγχρωμες και μεγάλου μεγέθους εικόνες. Παρ' όλα αυτά, οι έγχρωμες εικόνες σαρώθηκαν και αποθηκεύτηκαν χρησιμοποιώντας διαφορετικό εξοπλισμό και λογισμικό, έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν αργότερα, πιθανόν με αναβαθμισμένο ή διαφορετικό λογισμικό.

Επιπλέον, το λογισμικό ψηφιοποίησης, δεν μπορούσε να εισάγει και να εξάγει μεταδεδομένα και το λογισμικό ανάκτησης δεν ήταν αξιόπιστο. Γι' αυτό το λόγο, το ΑΒΕΚΤ ήταν το λογισμικό που χρησιμοποιήθηκε για την παροχή των μεταδεδομένων και του πλήρους περιεχομένου των διατριβών διαμέσου του Διαδικτύου.

Ένα άλλο θέμα, ήταν η επιθυμητή κεφαλαιοποίηση των διατριβών. Το λογισμικό, ήταν ικανό να διαχωρίζει τα τεκμήρια σε πιθανά ένθετα κεφάλαια. Αυτό μπορούσε να βοηθήσει στην αποθήκευση της δομής των τεκμηρίων, αντιστοιχώντας κατευθείαν τον πίνακα περιεχομένων με κεφάλαια, στο πρώτο σκαλί της ιεραρχίας, τα οποία ακολουθούνται από υποκεφάλαια κλπ. Επειδή αυτή η διαδικασία θα ήταν πολύ χρονοβόρα, ένας συμβιβασμός επιτεύχθηκε, να περιγραφούν μόνο τα κεφάλαια έτσι ώστε να εξοικονομηθεί ανθρώπινη προσπάθεια. Ο αριθμός των κεφαλαίων που θα περιγράφονταν θα ήταν έως επτά κεφάλαια, ακόμη και αν η διδακτορική διατριβή είχε περισσότερα. Έτσι, κάθε κεφάλαιο έχει μια επικεφαλίδα, η οποία φυσιολογικά αντιστοιχεί στον πίνακα περιεχομένων που έχει δοθεί από τον συγγραφέα, και η οποία μπορεί να είναι μέχρι 80 χαρακτήρες λόγω των περιορισμών του λογισμικού.

Η κεφαλαιοποίηση σχετίζεται με τη διαδικασία *οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων* (*Optical Character Recognition* – OCR). Το OCR ήταν απαραίτητο για να γίνει, με μικρή προσπάθεια, το πλήρες κείμενο το διδακτορικών διατριβών αναζητήσιμο και ανακτήσιμο. Το OCR δεν ήταν τόσο αποτελεσματικό για αυτό το είδος περιεχομένου και αναβλήθηκε για αργότερα στο μέλλον. Ωστόσο, οι πίνακες περιεχομένων πέρασαν από OCR και διορθώθηκαν με το χέρι, έτσι ώστε να είναι αναζητήσιμοι και να εξυπηρετούν το σκοπό της κεφαλαιοποίησης.

3.1.3 Πολιτική πρόσβασης – ανάκτηση – αποτίμηση – προβλήματα

Η βιβλιογραφική βάση και το πλήρες κείμενο των διδακτορικών διατριβών είναι προσβάσιμα μέσω Διαδικτύου για *εσωτερικούς* (onsite), χρήστες εντός βιβλιοθήκης, και *εξωτερικούς* (offsite), χρήστες εκτός βιβλιοθήκης, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://theses.ekt.gr, ή στη διεύθυνση http://argo.ekt.gr, όπου είναι το σύστημα που παρέχονται όλες οι βάσεις δεδομένων, βιβλιογραφικές και μη, του ΕΚΤ. Ο χρήστης μπορεί να αναζητήσει τα βιβλιογραφικά δεδομένα και έπειτα με *σύνδεσμο* (link) από το πεδίο 856 του UNIMARC, μπορεί να δει, να *κατεβάσει* (download), να αποθηκεύσει και να εκτυπώσει το πλήρες κείμενο των διδακτορικών διατριβών, σελίδα προς σελίδα, χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. Ωστόσο, κάποιες διδακτορικές διατριβές μπορεί να μην είναι διαθέσιμες σε όλους τους χρήστες, για μέχρι τρία χρόνια ύστερα από αίτημα του συγγραφέα, λόγω πιθανόν περιορισμών πνευματικής ιδιοκτησίας ή περιορισμών από δημοσιεύσεις που εκκρεμούν και που αποτελούν κεφάλαια του διδακτορικού. Οι περιορισμένες διατριβές, γίνονται αυτόματα ελεύθερα προσβάσιμες, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, διαμέσου Διαδικτύου, μετά την πάροδο τριών ετών από την υποβολή τους στο ΕΚΤ. Το ΕΚΤ, χρησιμοποιεί μια φόρμα, στην οποία ο φοιτητής και συγγραφέας, ξεκαθαρίζει το επιθυμητό επίπεδο πρόσβασης για τη διατριβή του.

Επιπροσθέτως, η λειτουργία της αναζήτησης στο πλήρες κείμενο δεν παρέχεται. Ωστόσο, λόγω του ότι οι πίνακες περιεχομένων έχουν περάσει από OCR, ο χρήστης μπορεί να ανακτήσει κατευθείαν το συγκεκριμένο κεφάλαιο ή /και τη συγκεκριμένη σελίδα ή σελίδες του κεφαλαίου που χρειάζεται. Η ανάκτηση του πλήρους κειμένου είναι ελεύθερη για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες διαμέσου Διαδικτύου σελίδα προς σελίδα. Κάθε σελίδα είναι ένα αρχείο εικόνας σε TIFF μορφότυπο και υπάρχει και υδατογράφημα σε όλες τις σελίδες που ανακτούνται από τους χρήστες. Αυτό εξασφαλίζει ένα ελάχιστο όριο προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων και της πνευματικής ιδιοκτησίας [Κουλούρης, 2002: 127].

Η χρήση του ψηφιακού περιεχομένου για την περίοδο Ιανουάριος 2000 – Ιούλιος 2001 ήταν αυξημένη σε σχέση με αυτή του εντύπου περιεχομένου. Οι χρήστες προτιμούσαν το ψηφιακό έναντι του εντύπου περιεχομένου, έστω και αν δεν ήταν εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες ή το Διαδίκτυο.

Το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο ήταν προσβάσιμο από τον Ιανουάριο 2000 έως τον Ιούλιο του 2001. Από τον Ιούλιο του 2001 έως το Νοέμβριο του 2002, το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο δεν ήταν προσβάσιμο λόγω κάποιων προβλημάτων, όπως:

- *Η ασφάλεια των δικτύων και των μηχανισμών πρόσβασης*, που σχετίζεται με το επίπεδο εμφάνισης του ψηφιακού περιεχομένου και επομένως με την επιλογή πολιτικής ή πολιτικών πρόσβασης. Για παράδειγμα, αν η ψηφιακή βιβλιοθήκη έχει ελεύθερη πολιτική πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες, τότε είναι ποιο εύκολο για κάποιον (π.χ. hacker) να προκαλέσει πρόβλημα [Κουλούρης, 2002: 128].
- *Η ασφάλεια του ψηφιακού περιεχομένου από μη εξουσιοδοτημένη αντιγραφή*. Οι χρήστες θέλουν να αναπαράγουν ή διανέμουν το ψηφιακό περιεχόμενο στο οποίο έχουν πρόσβαση. Ιδιαίτερα όταν υπάρχει η πιθανότητα της εφαρμογής μιας ελεγχόμενης πολιτικής πρόσβασης στο μέλλον, μερικοί χρήστες μπορεί να διεξάγουν μαζική αναπαραγωγή [Κουλούρης, 2003α: 39].

- *Η ασαφής νομοθεσία για τα πνευματικά δικαιώματα και την πνευματική ιδιοκτησία.* Το πρόβλημα δεν αφορά μόνο την Ελλάδα. Για παράδειγμα, στο NDLTD υπήρχε ένας συνεχής διάλογος για το αν η ηλεκτρονική δημοσίευση των μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών – ακόμα και όταν υπάρχει η άδεια του συγγραφέα – αποτελεί προηγούμενη δημοσίευση [McMillan, 2001b].
- *Η επιλογή (κατάλληλης) πολιτικής ή (κατάλληλων) πολιτικών πρόσβασης για το ψηφιακό περιεχόμενο*.

Τα ερωτήματα αυτά συνδέονται με την επιλογή πολιτικής ή πολιτικών ως προς την διάθεση του ψηφιακού υλικού ή την έλλειψη απόφασης στην εφαρμογή πολιτικών, που είναι το βασικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κάθε ψηφιακή βιβλιοθήκη, όπως και αυτή του ΕΚΤ. Στη συνέχεια αναπτύσσονται οι εναλλακτικές προτεινόμενες πολιτικές πρόσβασης, Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι, από το Νοέμβριο του 2002, οι ψηφιοποιημένες διδακτορικές διατριβές είναι ξανά ελεύθερα προσβάσιμες από το Διαδίκτυο, όπου δόθηκε η λύση της χρήσης της πολιτικής ελεύθερης πρόσβασης.

3.1.4 Εναλλακτικές λύσεις πολιτικών πρόσβασης

Εξετάζονται και προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης και αναλύονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κάθε μίας χωριστά. Οι πολιτικές αυτές, αποτελούν εναλλακτικές προτάσεις, ή εναλλακτικές λύσεις πολιτικών πρόσβασης, για την ψηφιακή βιβλιοθήκη του ΕΚΤ, αλλά μπορούν να εφαρμοστούν και σε άλλο παρόμοιο περιεχόμενο, σε άλλες βιβλιοθήκες με ETDs [Κουλούρης, 2003α: 39].

3.1.4.1 Ελεύθερη πρόσβαση

Η πολιτική της ελεύθερης πρόσβασης όπως επισημαίνεται και παρακάτω[130], είναι αυτή που εφαρμόστηκε αρχικά από το ΕΚΤ. Αφορά την σύνδεση του πλήρους κειμένου με τα βιβλιογραφικά δεδομένα και διάθεση αυτού από το Διαδίκτυο, ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς και χωρίς χρέωση. Αυτό σημαίνει δυνατότητα εκτύπωσης ή αποθήκευσης μέσω Διαδικτύου ολόκληρης της διατριβής σελίδα προς σελίδα [Κουλούρης, 2002: 129].

Τα πλεονεκτήματα της πολιτικής της ελεύθερης πρόσβασης είναι:

- Ευρεία χρήση της βάσης δεδομένων από όλους τους χρήστες (ερευνητές, διδάκτορες, φοιτητές κλπ).
- Διάχυση της γνώσης και η δημοσιοποίηση – προβολή της δουλειάς των διαφόρων διδακτόρων, ερευνητών. Άρα είναι αποδεκτό από ένα ποσοστό των διδακτόρων.
- Γνωστοποίηση και κύρος για τον παροχέα, δηλαδή το ΕΚΤ.
- Προσέλκυση χρηστών, διότι, δεν χρεώνονται για την υπηρεσία.
- Ευκολία στη χρήση, λόγω της φιλικής διεπαφής για τους χρήστες.
- Εξοικονόμηση ανθρωποπροσπάθειας – ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να ασχοληθεί με άλλες δραστηριότητες (ποιοτικός έλεγχος της βάσης, καλυτέρευση των εγγραφών, βελτίωση των μεταδεδομένων, OCR σε όλο το κείμενο, δημιουργία θησαυρών, μεταθησαυρών κλπ), πλην αυτής της αναζήτησης και της ανάκτησης της πληροφορίας για τον χρήστη καθώς και της καθοδήγησης του για την παραγωγή φωτοαντιγράφων [Κουλούρης, 2002: 129].

[130] Βλέπε κεφάλαιο 3.2.1.

Τα μειονεκτήματα της πολιτικής της ελεύθερης πρόσβασης είναι:

- Μη ελεγχόμενη πρόσβαση που σημαίνει ότι μπορεί να υπάρχουν επιπλέον προβλήματα τόσο στην ασφάλεια του δικτύου όσο και του ψηφιακού περιεχομένου (επιθέσεις από hackers κλπ).
- Πιθανότητα αντιδράσεων από την πλευρά των δημιουργών (διδακτόρων), οι οποίοι ενδεχομένως δεν θέλουν να δημοσιευθεί η διατριβή τους. Βεβαίως, το πρόβλημα αυτό έχει την λύση του, διότι το ΕΚΤ, γνωρίζει μέσω της *φόρμας* συμπλήρωσης των βιβλιογραφικών δεδομένων από τον ίδιο τον διδάκτορα, τη βούληση του, για την αποδέσμευση ή όχι της διδακτορικής του διατριβής.
- Μεγάλο κόστος συντήρησης του εξοπλισμού. Η παρεχόμενη υπηρεσία αποδεικνύεται κοστοβόρα για το ΕΚΤ και η διατήρηση της ασύμφορη [Κουλούρης, 2002: 130].

3.1.4.2 Μερική πρόσβαση

Η δεύτερη πολιτική που προτείνεται και αφορά την μερική πρόσβαση, θα δίνει τη δυνατότητα παρουσίασης μέρους[131] της διδακτορικής διατριβής, για παράδειγμα την σελίδα τίτλου, τα περιεχόμενα, την εισαγωγή και πιθανώς κάποια πρώτα κεφάλαια. Έτσι ο εκάστοτε χρήστης να μπορεί να καταλαβαίνει περίπου σε τι αναφέρεται η συγκεκριμένη διατριβή που ψάχνει. Στη συνέχεια, με την χρήση του ανάλογου λογισμικού, θα μπορεί να προβαίνει σε παραγγελία η οποία θα του αποστέλλεται, με κάποιο κόστος, είτε σε έντυπη μορφή, είτε σε ηλεκτρονική, ή θα μπορεί μέσω ενός *συνθηματικού* (password) και με χρέωση, μέσω Διαδικτύου, να τον αφήνει το σύστημα να παίρνει online και την υπόλοιπη διδακτορική διατριβή [Κουλούρης, 2003α: 40].

Τα πλεονεκτήματα της πολιτικής της μερικής πρόσβασης είναι:

- Έλεγχος, κατά κάποιο τρόπο, της πρόσβασης, επομένως μεγαλύτερη ασφάλεια δικτύων και ψηφιακού περιεχομένου. Δηλαδή, εφόσον δεν δίνουμε όλο το περιεχόμενο, δεν είναι εύκολο σε κάποιον να το αντιγράψει.
- Χρήση της ελεγχόμενης πρόσβασης για την εξαγωγή στατιστικών στοιχείων ανά χρήστη, τα οποία θα βοηθούν στην αποτίμηση της χρήσης του ψηφιακού περιεχομένου.
- Βιωσιμότητα της συγκεκριμένης υπηρεσίας, λόγω το εσόδων που θα προκύπτουν από τη χρέωση των χρηστών.
- Τεχνογνωσία σχετικά με την ανάπτυξη του λογισμικού υποστήριξης της χρέωσης μέσω Διαδικτύου ή της online παραγγελίας [Κουλούρης, 2003α: 40].

Τα μειονεκτήματα της πολιτικής της μερικής πρόσβασης είναι:

- Το κόστος της χρεώσιμης υπηρεσίας μπορεί να μην προσελκύει τόσο μεγάλο αριθμό χρηστών. Βεβαίως, αυτό δεν είναι απόλυτο διότι μπορεί κανείς να αντιπαραθέσει το παράδειγμα της *UMI*[132].

[131] Δεν θα έχει ολόκληρο το κείμενο της διδακτορικής διατριβής ελεύθερο στο Διαδίκτυο, αλλά θα παρουσιάζει μέρος του.

[132] Η *UMI / ProQuest* ακολουθεί την ίδια πολιτική, παρέχοντας πλήρη και χωρίς χρέωση πρόσβαση σε μέρος του περιεχομένου μιας διδακτορικής διατριβής, συνήθως στη σελίδα τίτλου, στα περιεχόμενα και στις 24 πρώτες σελίδες. Για το υπόλοιπο περιεχόμενο απαιτείται πληρωμή, συνήθως με τη μορφή

- Κόστος σε ανθρωποχρόνο και ανθρωποώρες για την ανάπτυξη και συντήρηση του λογισμικού και της διαχείρισης του (διαχείριση χρηστών).
- Κόστος σε ανθρωποώρες για την διεκπεραίωση των on-line παραγγελιών [Κουλούρης, 2003α: 40].

3.1.4.3 Ελεγχόμενη πρόσβαση

Μια άλλη πολιτική αφορά την ελεγχόμενη πρόσβαση και χρέωση μέσω Διαδικτύου ανά σελίδα που θα κατεβάζεται (μεταφορτώνεται) ή θα αποθηκεύεται από τον εκάστοτε χρήστη. Σε αυτή την πολιτική υπάρχουν παρεμφερή πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα με την προηγούμενη [Κουλούρης, 2002: 131].

3.1.4.4 Πρόσβαση ανά κατηγορία χρηστών

Στην πολιτική της πρόσβασης ανά κατηγορία χρηστών, η πρόσβαση είναι απόλυτα ελεγχόμενη, χρεώσιμη και διαφοροποιείται ανάλογα με τις κατηγορίες χρηστών. Δηλαδή, η πολιτική πρόσβασης θα διαφοροποιείται ανάλογα με τους χρήστες, στα δικαιώματα πρόσβασης, αλλά και στον τρόπο χρέωσης ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες των χρηστών. Για παράδειγμα, άλλα δικαιώματα πρόσβασης και χρέωσης θα έχει ένας ερευνητής, υποψήφιος διδάκτορας, και άλλα ένας φοιτητής ή ένας μαθητής ή ένας απλός χρήστης [Κουλούρης, 2002: 131].

Τα πλεονεκτήματα της πολιτικής της πρόσβασης ανά κατηγορία χρηστών είναι:

- Ελεγχόμενη πρόσβαση, επομένως εξασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής ασφάλειας δικτύων και ψηφιακού περιεχομένου.
- Διαφοροποίηση στα δικαιώματα πρόσβασης, ανάλογα με την διαφορετικότητα των σκοπών και των αναγκών των χρηστών.
- Αύξηση του ειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού (βιβλιοθηκονόμων, πληροφορικών) που θα υποστηρίξουν τις συγκεκριμένες διαδικασίες (διαχείριση χρηστών, δικαιωμάτων και χρεώσεων).
- Εξασφάλιση της βιωσιμότητας της υπηρεσίας λόγω της χρέωσης.
- Αποδοχή από τους διδάκτορες της προστασίας των πνευματικών τους δικαιωμάτων, λόγω της ελεγχόμενης πρόσβασης, που μπορεί να διαφοροποιείται και ανά διδακτορικό.
- Επιλογή από τους διαφορετικούς χρήστες διαφορετικών τρόπων χρέωσης, ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες του καθενός [Κουλούρης, 2002: 131].

Τα μειονεκτήματα της πολιτικής της πρόσβασης ανά κατηγορία χρηστών είναι:

- Κόστος σε ανθρωποχρόνο, ανθρωποώρες για την ανάπτυξη και συντήρηση του λογισμικού.
- Αντιδράσεις από τις διαφορετικές κατηγορίες χρηστών για την διαφοροποίηση ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης και στη χρέωση, διότι η πολιτική αυτή διαφοροποιείται ριζικά από αυτές που ακολουθούνται σε μια συμβατική βιβλιοθήκη όπου όλοι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, έχουν τα ίδια δικαιώματα.

συνδρομής. Παρά το κόστος και τη χρέωση και λόγω της αξιοπιστίας της συγκεκριμένης υπηρεσίας, υπάρχει ένας πολύ μεγάλος αριθμός χρηστών (βιβλιοθήκες, ιδιώτες κ.α.) που την χρησιμοποιεί.

- Δυσκολία επιλογής τρόπων πρόσβασης (ανά διδακτορικό) [Κουλούρης, 2002: 132].

3.1.4.5 Πρόσβαση ανά εκδότη (πανεπιστήμιο)

Μια πέμπτη πολιτική που προτείνεται, θα μπορούσε να είναι μια επιλεκτική πολιτική με βάση τον εκδότη. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, εκδότης είναι το πανεπιστήμιο. Επομένως, θα μπορούσαν να υπάρξουν κοινοπραξίες μεταξύ του ΕΚΤ και των πανεπιστημίων, οι οποίες θα στηρίζονται σε διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες, βάσει των οποίων, θα διαμορφώνονται τα δικαιώματα πρόσβασης και τα κόστη [Κουλούρης, 2003α: 41].

Τα πλεονεκτήματα της πολιτικής της πρόσβασης ανά εκδότη είναι:

- Καινοτόμες κοινοπραξίες και πρακτικές για τα ελληνικά δεδομένα στον τομέα των ψηφιακών βιβλιοθηκών.
- Αναβάθμιση της ποιότητας του ψηφιακού υλικού και δημιουργία προϋποθέσεων για πρόσθετες κρατικές χρηματοδοτήσεις σε ολοκληρωμένες προσπάθειες, οι οποίες θα προκύπτουν, μέσα από τις συνεργατικές αυτές διαδικασίες. Εφόσον, τα προβλήματα αντιμετωπίζονται από κοινού, θα μπορούσαν να λυθούν πιο εύκολα. Επίσης, πιο εύκολα μπορεί να χρηματοδοτηθεί μια κοινή και ενιαία προσπάθεια, η οποία θα αποφέρει ένα συνολικό αποτέλεσμα (π.χ. ψηφιοποίηση και διάθεση όλων των διδακτορικών όλων των πανεπιστημίων από μια ιστοσελίδα πρόσβασης), παρά να γίνουν μεμονωμένες προσπάθειες οι οποίες θα επιφέρουν μερικά αποτελέσματα (π.χ. ψηφιοποίηση και διάθεση των διδακτορικών ανά πανεπιστήμιο).
- Ανάδειξη του εθνικού ψηφιακού περιεχομένου, γεγονός το οποίο μπορεί να φέρει επιπρόσθετες χρηματοδοτήσεις από ευρωπαϊκά προγράμματα.
- Συμμετοχή σε άλλα διεθνή ερευνητικά έργα με αποτέλεσμα την προβολή της δουλειάς και των ερευνητών και των φορέων (π.χ. NDLTD, όπου το ΕΚΤ συμμετέχει, αλλά χωρίς να έχει δώσει τα δεδομένα του στον συλλογικό κατάλογο του NDLTD, έτσι ώστε, να είναι αναζητήσιμα και προσβάσιμα).
- Τεχνογνωσία για την ανάπτυξη και υποστήριξη των νέων διαδικασιών.
- Αύξηση του επιστημονικού προσωπικού [Κουλούρης, 2002: 133].

Τα μειονεκτήματα της πολιτικής της πρόσβασης ανά εκδότη είναι:

- Προβλήματα που μπορεί να ανακύψουν στις συνεργατικές αυτές διαδικασίες. Οτιδήποτε καινοτόμο έχει προβλήματα και συναντά και αντιδράσεις.
- Κόστος, αρχικά, για την ανάπτυξη και υποστήριξη των συγκεκριμένων διαδικασιών.
- Δυσκολία, ως προς τον επιμερισμό και καταμερισμό των ευθυνών και αρμοδιοτήτων, λόγω του πλήθους των συμμετεχόντων.
- Αποδοχή των συγκεκριμένων πολιτικών από όλους (διδάκτορες, ερευνητές, ΕΚΤ, πανεπιστήμια, φοιτητές) [Κουλούρης, 2002: 133].

3.1.4.6 Ολοκληρωτική έλλειψη πρόσβασης

Τέλος, μια προτεινόμενη πολιτική, είναι να μην διατίθεται το ψηφιακό περιεχόμενο σε κανένα, να μην είναι προσβάσιμο από κανένα, αλλά τότε ποιος ο λόγος ύπαρξης μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης;

3.1.5 Συμπεράσματα πολιτικών πρόσβασης

Τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από την συγκεκριμένη έρευνα, είναι ότι το έργο που έχει πραγματοποιηθεί μέχρι τώρα από το ΕΚΤ είναι σημαντικό. Το ΕΚΤ συμβαδίζει με την νέα εποχή και πραγματικότητα και έχει αξιοποιήσει σε μεγάλο βαθμό τις νέες τεχνολογίες. Η ολοκλήρωση όμως των διαδικασιών για την δημόσια διάθεση (ελεύθερη ή με χρέωση) και εκμετάλλευση του ψηφιακού περιεχομένου, εμποδίζεται από την έλλειψη απόφασης στην εφαρμογή των κατάλληλων πολιτικών, που οφείλεται και στην έλλειψη επαρκούς εμπειρίας σε παγκόσμιο επίπεδο, στον αντίστοιχο τομέα. Αυτό σημαίνει ότι με την εφαρμογή της κατάλληλης πολιτικής, μπορούν να υπάρξουν προοπτικές για την περαιτέρω ανάπτυξη της ψηφιακής βιβλιοθήκης η οποία θα αποφέρει οφέλη στο ΕΚΤ, στα πανεπιστήμια, στους ερευνητές, αλλά και στην ολότητα (στη χώρα ευρύτερα). Η ψηφιακή βιβλιοθήκη του ΕΚΤ μπορεί να αποτελέσει το όχημα ανάδειξης της εθνικής ερευνητικής δουλειάς στο εξωτερικό. Τέλος, οι εναλλακτικές προτάσεις πολιτικών πρόσβασης δεν είναι εξαντλητικές και μπορούν να εφαρμοστούν σε παραλλαγές, ή μόνο για μέρος του περιεχομένου [Κουλούρης, 2003α: 41].

3.2 Ισχύουσες και προτεινόμενες (εναλλακτικές) πολιτικές πρόσβασης ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών

Γίνεται εντοπισμός, επισκόπηση και ανάλυση των πολιτικών πρόσκτησης (κατάθεσης – υποδοχής) των *ψηφιοποιημένων ή ψηφιακών / ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών* (ETDs), διαφόρων ψηφιακών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αναλύεται η σχέση μεταξύ των παραγόντων πρόσκτησης, πνευματικών δικαιωμάτων και των πρόσβασης – διάθεσης, αναπαραγωγής και δημοσίευσης των ETDs. Καταδεικνύεται πως οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν τις πολιτικές. Ως μελέτη περίπτωσης, αναλύονται οι πολιτικές πρόσβασης-διάθεσης των ψηφιακών βιβλιοθηκών με ETDs, ανάμεσα σε τρία ινστιτούτα: το *Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης* (ΕΚΤ) της Ελλάδας, το *Virginia Tech* (VT) και το *West Virginia University* (WVU) της Αμερικής. Επιλέγονται αυτά τα τρία ινστιτούτα, γιατί, αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα από διαφορετικές εθνικές πρωτοβουλίες σε ETDs.

Το ΕΚΤ, το VT και το WVU έχουν υλοποιήσει πολιτικές πρόσβασης για τα ETDs που παρέχουν. Εξετάζεται, η πολιτική πρόσβασης της ψηφιακής βιβλιοθήκης διδακτορικών του ΕΚΤ (κεφάλαιο 3.2.1), η οποία δεν περιέχει, μεταπτυχιακές εργασίες, αλλά μόνο ψηφιοποιημένες και όχι πρωτογενώς ψηφιακές, διδακτορικές διατριβές. Από την άλλη μεριά, το VT και το WVU έχουν πρωτογενώς ψηφιακά ETDs – ETDs που έχουν δημιουργηθεί, υποβληθεί-κατατεθεί σε ψηφιακή μορφή. Το 1997, το VT έγινε το πρώτο ινστιτούτο που απαίτησε οι μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες να υποβάλλονται σε ψηφιακή μορφή, έχοντας έτσι ένα πρωτοποριακό ρόλο στην πρωτοβουλία των ETDs [Eaton, 2001]. Το VT έχει

υλοποιήσει ποικίλες πολιτικές πρόσβασης για ETDs, οι οποίες αναλύονται (κεφάλαιο 3.2.2), όπως επίσης, αναλύονται και οι τέσσερις πολιτικές πρόσβασης του WVU, που αφορούν τέσσερις πολιτικές διάχυσης (κεφάλαιο 3.2.4).

Συγκρίνονται οι ισχύουσες-υλοποιημένες πολιτικές πρόσβασης για ETDs των τριών ινστιτούτων (ΕΚΤ, VT, WVU) και αναλύονται οι ομοιότητες και διαφορές τους. (κεφάλαιο 3.2.5). Στη συνέχεια, προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης των ETDs (κεφάλαιο 3.2.6). Οι προτάσεις αυτές λαμβάνουν υπόψη την ευκολία αποδοχής[133], τη συμβατότητα[134] και τη βιωσιμότητα[135].

Οι προτεινόμενες εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης και διάθεσης (αναπαραγωγής) των ETDs, διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες και αντιστοιχούν στις δύο διαφορετικές σχολές σκέψεις: της *ανοιχτής πρόσβασης* και της περιορισμένης πρόσβασης. Οι πολιτικές που προτείνονται για την πρώτη σχολή σκέψης είναι πιο ελεύθερες και από τις ήδη υπάρχουσες, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, οι πολιτικές που προτείνονται, έχουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις ήδη υπάρχουσες και μπορεί να είναι και πιο περιοριστικές για λόγους που αναλύονται στη συνέχεια [136] . Επίσης, οι πιο περιοριστικές προτεινόμενες πολιτικές έχουν ως στόχο:

- να επιτύχουν μεγαλύτερη ασφάλεια,
- να εξαλείψουν τους φόβους των εκδοτών σχετικά με το θέμα των προηγούμενων, προγενέστερων δημοσιεύσεων – δημοσιεύσεις των φοιτητών (υποψήφιων διδακτόρων κλπ.) σε συνέδρια, περιοδικά κλπ., που εμπεριέχονται μεταγενέστερα σε ένα ETD,
- να διασφαλίσουν πόρους για τη βιωσιμότητα των ψηφιακών βιβλιοθηκών με ETDs, και
- να υπηρετήσουν διαφορετικές κατηγορίες χρηστών ανάλογα με τις ποικίλες ανάγκες και οικονομικές δυνατότητες τους.

Στο κεφάλαιο 3.2.1, παρουσιάζεται η εφαρμοσμένη-ισχύουσα πολιτική πρόσβασης της ψηφιακής βιβλιοθήκης διδακτορικών του ΕΚΤ. Στο κεφάλαιο 3.2.2, εξετάζονται οι τέσσερις πολιτικές πρόσβασης του VT. Στο κεφάλαιο 3.2.3, παρατίθενται συστάσεις του VT, προς τους φοιτητές του, όσον αφορά την επιλογή πολιτικής πρόσβασης. Στο κεφάλαιο 3.2.4, εξετάζονται οι τέσσερις πολιτικές πρόσβασης του WVU. Στο κεφάλαιο 3.2.5, συγκρίνονται οι υλοποιημένες-ισχύουσες πολιτικές πρόσβασης των τριών ινστιτούτων (ΕΚΤ, VT, WVU). Στο κεφάλαιο 3.2.6, προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης. Στο κεφάλαιο 3.2.7, συγκρίνονται οι προτεινόμενες πολιτικές με τις ήδη υπάρχουσες και υλοποιημένες. Τέλος, στο κεφάλαιο 3.2.8, παρουσιάζονται τα σχετικά συμπεράσματα.

3.2.1 Πολιτική πρόσβασης διδακτορικών στο ΕΚΤ

Η βιβλιογραφική βάση και το πλήρες κείμενο των διδακτορικών διατριβών είναι προσβάσιμα μέσω Διαδικτύου για *εσωτερικούς* (onsite), χρήστες εντός βιβλιοθήκης, και *εξωτερικούς* (offsite), χρήστες εκτός βιβλιοθήκης, στην ηλεκτρονική διεύθυνση

[133] Να είναι εύκολα αποδεκτές απ' όλους τους εμπλεκόμενους, όπως, φοιτητές, πανεπιστήμια, παροχείς ψηφιακού περιεχομένου, εκδότες κλπ.
[134] Να είναι συμβατές με την ισχύουσα νομοθεσία πνευματικών δικαιωμάτων (ανά γεωγραφική περιοχή) και να είναι συμβατές με την κοινή πρακτική.
[135] Να διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των ψηφιακών βιβλιοθηκών με ETDs.
[136] Βλέπε κεφάλαιο 3.2.6.

http://theses.ekt.gr, ή στην http://argo.ekt.gr. Ο χρήστης μπορεί να αναζητήσει τα βιβλιογραφικά δεδομένα και έπειτα με *σύνδεσμο* (link) από το πεδίο 856 του UNIMARC, μπορεί να δει, να κατεβάσει (download), να αποθηκεύσει και να εκτυπώσει το πλήρες κείμενο των διδακτορικών διατριβών, σελίδα προς σελίδα, χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. Ωστόσο, κάποιες διδακτορικές διατριβές μπορεί να μην είναι διαθέσιμες σε όλους τους χρήστες, για μέχρι τρία χρόνια ύστερα από αίτημα του συγγραφέα, λόγω πιθανόν περιορισμών πνευματικής ιδιοκτησίας ή περιορισμών από δημοσιεύσεις που εκκρεμούν και που αποτελούν κεφάλαια του διδακτορικού. Οι περιορισμένες διατριβές, γίνονται αυτόματα ελεύθερα προσβάσιμες, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, διαμέσου Διαδικτύου, μετά την πάροδο τριών ετών από την υποβολή τους στο ΕΚΤ. Το ΕΚΤ, χρησιμοποιεί μια *φόρμα*, στην οποία ο φοιτητής και συγγραφέας, ξεκαθαρίζει το επιθυμητό επίπεδο πρόσβασης για τη διατριβή του [Κουλούρης, 2002: 126-127, 2003α: 38].

3.2.2 Πολιτικές πρόσβασης ETDs στο Virginia Tech

Το VT έχει υλοποιήσει τέσσερις πολιτικές για τα ETDs. Για να χειριστεί ειδικές περιπτώσεις το VT έχει εφαρμόσει μία *φόρμα έγκρισης* (approval form), η οποία συμπληρώνεται από τους φοιτητές και την επιτροπή τους, όταν το ETD τους είναι ολοκληρωμένο και έτοιμο για υποβολή. Αυτό το έγγραφο δηλώνει ότι ο φοιτητής έχει αποκτήσει την άδεια του εκδότη, εάν, κάποιο περιεχόμενο τρίτου, που βρίσκεται κάτω από καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόκειται να συμπεριληφθεί στο ETD και να είναι προσβάσιμο [Fox, 1997]. Σε αυτή τη *φόρμα*, μια δήλωση διευκρινίζει το επίπεδο πρόσβασης το οποίο ο φοιτητής επιθυμεί για το ETD του, και υπογράφεται από το φοιτητή και τους καθηγητές συμβούλους, δείχνοντας την συμφωνία τους για το επιλεγμένο επίπεδο πρόσβασης [Thompson, 2001]. Οι υλοποιημένες πολιτικές πρόσβασης έχουν τέσσερα επίπεδα πρόσβασης.

3.2.2.1 Απεριόριστη πρόσβαση

Τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα για όλους τους χρήστες. Εσωτερικοί και εξωτερικοί χρήστες μπορούν να διαβάζουν, κατεβάζουν και αποθηκεύουν τα ETDs, ως PDF αρχεία, διαμέσου του Διαδικτύου. Αυτό το επίπεδο πρόσβασης επιτρέπει άμεση, παγκόσμια πρόσβαση σε όλα τα ETDs, αμέσως μόλις υποβάλλονται. Πληροφορίες για τα ETDs μπορούν να αναφέρονται στην περίληψη των διατριβών ή / και σε άλλα ευρετήρια προσβάσιμα μέσω του καταλόγου της βιβλιοθήκης του VT και μέσω του συλλογικού καταλόγου του NDLTD. Η UMI κατεβάζει και αποθηκεύει τα ETDs και τις περιλήψεις τους από το *διαθέτη* (server) που βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του VT, αμέσως μετά από την καταλογογράφηση και την αρχειοθέτηση τους από τη βιβλιοθήκη [McMillan, 2001a]. Η UMI είναι σε θέση να παρέχει μικροφίλμ, έντυπα και ηλεκτρονικά αντίγραφα των ETDs [Thompson, 2001].

3.2.2.2 Περιορισμένη πρόσβαση

Η πρόσβαση σε αυτή την κατηγορία είναι περιορισμένη, δηλαδή αφορά, μόνο σε ερευνητές της κοινότητας του VT. Τα ETDs, είναι προσβάσιμα μόνο από εσωτερικούς χρήστες. Είτε με τη χρήση IP, ή με τη χρήση ID, διαμέσου ενός *πληρεξούσιου διαθέτη* (proxy server), ο οποίος ελέγχει την πρόσβαση και μόνο χρήστες *διασυνδεδεμένοι* (μέλη) του VT, μπορούν να δουν ή ανακτήσουν τη πλήρες κείμενο των ETDs. Οι εσωτερικοί χρήστες μπορούν να αναζητήσουν και να

ανακτήσουν τα μεταδεδομένα των ETDs που είναι ευρετηριασμένα, στο VT, διαμέσου της ETD βάσης δεδομένων και του καταλόγου της βιβλιοθήκης. Οι ερευνητές που βρίσκονται έξω από το VT (εξωτερικοί χρήστες), και γνωρίζουν την ύπαρξη ενός περιορισμένου ETD, δεν μπορούν να το αποκτήσουν ούτε μέσω της υπηρεσίας της UMI, ούτε μέσω διαδανεισμού από τη βιβλιοθήκη του VT.

Η αρχική *φόρμα έγκρισης*, δήλωνε ότι η αλλαγή από την περιορισμένη πολιτική πρόσβασης στην ελεύθερη, μπορούσε να γίνει μόνο εάν ο συγγραφέας έδινε την γραπτή έγκρισή του. Αυτό σήμαινε, ότι η βιβλιοθήκη του VT, ήταν υπεύθυνη να επικοινωνεί με τους συγγραφείς, έτσι ώστε, να αποκτήσει τη γραπτή άδεια τους για την αλλαγή του επιπέδου πρόσβασης. Ωστόσο, ήταν μερικές φορές δύσκολο να επικοινωνήσει με τους συγγραφείς. Γι' αυτό το λόγο, η *φόρμα έγκρισης* άλλαξε. Στη ισχύουσα *φόρμα έγκρισης*, δηλώνεται ότι το ETD, μπορεί να είναι περιορισμένο για ένα, δύο ή τρία χρόνια και μετά είναι αυτόματα ελεύθερο για παγκόσμια πρόσβαση, εκτός και αν το *Γραφείο των Μεταπτυχιακών Φοιτητών* (Office of Research and Graduate Students) δίνει γραπτή τη γραπτή έγκριση του για καθυστερημένη απελευθέρωση του ETD [Thompson, 2001].

3.2.2.3 Μικτή πρόσβαση

Οι φοιτητές χρησιμοποιούν αυτή την πολιτική πρόσβασης σπάνια. Ο συγγραφέας, έχει τη δυνατότητα να απελευθερώσει μερικά ή κάποια μέρη ενός ETD, αλλά όχι όλα ή άλλα μέρη, ή να παρέχει δύο εκδόσεις του ίδιου κεφαλαίου, το καθένα με διαφορετικό επίπεδο πρόσβασης. Για παράδειγμα, μία έκδοση από ένα κεφάλαιο ενός ETD, μπορεί να περιέχει πληροφορία που πρόκειται να δημοσιευθεί σε περιοδικό, και μπορεί αυτή η έκδοση να είναι περιορισμένη μόνο για χρήστες του VT. Επειδή, το περιορισμένο κεφάλαιο είναι διαθέσιμο μόνο σε χρήστες του VT, οι εκδότες θεωρούν ότι δεν υπάρχει θέμα προηγούμενης δημοσίευσης. Η δεύτερη έκδοση του κεφαλαίου, μπορεί να είναι διαθέσιμη ελεύθερα σε όλους, σε ένα ελεύθερο επίπεδο πρόσβασης, αλλά μπορεί να μην περιέχει τα δεδομένα που πρόκειται να δημοσιευθούν αργότερα [Thompson, 2001].

3.2.2.4 Παρακρατημένη πρόσβαση

Αυτή είναι η πιο περιοριστική επιλογή πρόσβασης που έχει εφαρμόσει το VT. Σ' αυτή την πολιτική, κανένας δεν έχει πρόσβαση στο πλήρες κείμενο αλλά και στα μεταδεδομένα των συγκεκριμένων ETDs. Πληροφορίες για τα ETDs σε αυτή την κατηγορία, βρίσκονται μόνο στο *Γραφείο των Μεταπτυχιακών Φοιτητών*. Ούτε η βάση των ETDs, ούτε ο κατάλογος του VT, αποκαλύπτουν τη ύπαρξη αυτών των ETDs. Τα μόνα πρόσωπα που γνωρίζουν ότι τα ETDs αυτά υποβλήθηκαν κάποτε, είναι ο συγγραφέας (φοιτητής), η συμβουλευτική επιτροπή καθηγητών, και προσωπικό του *Γραφείου των Μεταπτυχιακών Φοιτητών* [Thompson, 2001]. Συνήθως, μεταπτυχιακά και διδακτορικά που περιέχουν πατέντες ή πληροφορία για μελλοντική δημοσίευση βρίσκονται σ' αυτή την κατηγορία πρόσβασης.

3.2.3 Επιλογή πολιτικής πρόσβασης: συστάσεις από το Virginia Tech

Μια πρόσφατη έρευνα αποκάλυψε τα ποσοστά των επιπέδων πρόσβασης που προτιμούνται από τους φοιτητές του VT σε 4.224 ETDs. Τα ποσοστά είναι τα ακόλουθα [Fox, 2002]:

- Απεριόριστο επίπεδο πρόσβασης: 52,6%
- Περιορισμένη πρόσβαση στο VT μόνο: 27,3%
- Μικτή: 2,9%
- Παρακρατημένη: 17,2%

Οι λόγοι που επηρεάζουν τους φοιτητές στο να επιλέγουν περιορισμένη πολιτική πρόσβασης είναι: α) συμβουλές των καθηγητών (48,58%), β) προσωπική επιλογή (25,81%), άλλοι λόγοι (8,73%), δ) συμβουλές άλλων (9,49%), ε) πατέντες (3,23%) και στ) συμβουλές εκδοτών [Fox, 2002]. Επίσης, η επιλογή της πολιτικής πρόσβασης διαφέρει ανάμεσα στα κολέγια και στα τμήματα [Thompson, 2001].

Ωστόσο, οι φόβοι των φοιτητών και συμβούλων, ότι ένα ελεύθερα προσβάσιμο ETD μπορεί να θεωρείται ως προηγούμενη δημοσίευση από τους εκδότες είναι ανεδαφικοί [McMillan, 2001b]. Κανένας από τους φοιτητές όχι μόνο δεν είχε τέτοια προβλήματα με τους εκδότες, αλλά επίσης οι εκδότες θεωρούν ένα ελεύθερα προσβάσιμο ETD ως ένα σημαντικό λόγο για μελλοντική δημοσίευση [McMillan, 2001a]. Επίσης, υπάρχουν συστάσεις από τους καθηγητές του VT, για περισσότερο άνοιγμα στα βιβλιογραφικά δεδομένα και στο διαδανεισμό, ελαχιστοποίηση του αριθμού των επιπέδων πρόσβασης και αυτόματη αλλαγή της πρόσβασης σε λιγότερο περιοριστικά επίπεδα [Thompson, 2001].

3.2.4 Πολιτικές πρόσβασης ETDs στο West Virginia University

Το WVU, έχει υλοποιήσει και εφαρμόσει τέσσερις πολιτικές πρόσβασης, που αναφέρονται σε τέσσερις πολιτικές διανομής [Hagen, 2002] μέσω του *ιστού* (web).

3.2.4.1 Παγκόσμια πρόσβαση

Το *πανεπιστήμιο* και η *ομάδα εργασίας* των ETD συνιστούν αυτή την πολιτική [WVU ETD Task Force, 1999], η οποία κάνει το ETD ελεύθερα διαθέσιμα, παγκόσμια, για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Ο χρήστης μπορεί να αναζητήσει τα μεταδεδομένα από τον συλλογικό κατάλογο του NDLTD ή από την ETD βάση του WVU και μετά μπορεί να κατεβάσει και αποθηκεύσει οποιοδήποτε ETD ως PDF αρχείο.

3.2.4.2 Πρόσβαση εντός πανεπιστημίου μόνο

Αυτή η πολιτική συστήνεται σε φοιτητές που έχουν δημοσιεύσει μέρη των ETDs τους, αλλά δεν είναι σίγουροι για το πώς οι εκδότες τους αντιμετωπίζουν το ζήτημα της προηγούμενης δημοσίευσης. Επιπροσθέτως, αυτή η επιλογή αντιμετωπίζει καταστάσεις, όπως, όταν ο εκδότης θεωρεί ότι η προηγούμενη δημοσίευση ενός βιβλίου ή άρθρου διαμέσου μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τις πωλήσεις του εκδότη. Το WVU συμβουλεύει τους φοιτητές του να επικοινωνούν με τους εκδότες, που πιθανόν να δημοσιεύσουν εργασίες τους, σχετικά με αυτό το θέμα.

Η άμεση πρόσβαση στο πλήρες κείμενο είναι περιορισμένη μόνο μέσα από WVU IP διευθύνσεις, που σημαίνει ότι τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα μόνο από υπολογιστές της πανεπιστημιούπολης του WVU. Το *Τμήμα Διαδανεισμού των Πανεπιστημιακών Βιβλιοθηκών* του WVU δανείζει το ηλεκτρονικό ή έντυπο αντίγραφο με συμβολική χρέωση. Τα μεταδεδομένα αυτών των ETDs, είναι

διαθέσιμα, αναζητήσιμα και ανακτήσιμα για εξωτερικούς χρήστες, μέσα από τον συλλογικό κατάλογο του NDLTD, ή την ETD βάση του WVU, ή τον online κατάλογο της βιβλιοθήκης του WVU. Οι φοιτητές μπορούν να περιορίσουν τα ETDs για πρόσβαση μόνο μέσα από το WVU για μέχρι πέντε χρόνια. Αν δεν υπάρξει ειδοποίηση από τους φοιτητές, η *περιορισμένη πρόσβαση – WVU διανομή μόνο*, θα συνεχίσει για πέντε χρόνια και μετά αυτόματα θα αλλάξει σε *παγκόσμια πρόσβαση – διανομή* [WVU ETD Task Force, 1999].

3.2.4.3 Κωδικοποιημένη πρόσβαση εντός πανεπιστημίου

Αυτή η πολιτική, συστήνεται σε φοιτητές των οποίων τα ETD έχουν περιεχόμενο, το οποίο έχει ήδη δημοσιευθεί από τον συγγραφέα, ή πρόκειται να δημοσιευθεί κατά την αποφοίτηση. Επίσης, αυτή η επιλογή, είναι χρήσιμη για συμπερίληψη στο ETD περιεχομένου τρίτων με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, όπου ο εκδότης μπορεί να έχει ζητήσει τουλάχιστον έναν αρχικό περιορισμό. Τα ETDs είναι απευθείας διαθέσιμα μόνο σε χρήστες του πανεπιστημίου του WVU, η πρόσβαση είναι περιορισμένη σε WVU IP διευθύνσεις και οι χρήστες πρέπει να έχουν συγκεκριμένο *συνθηματικό* (password) για να ανοίξουν τα τεκμήρια. Η πρόσβαση μέσω διαδανεισμού είναι συμβατική (έντυπη), δηλαδή δανείζεται μόνο το έντυπο αντίγραφο με χρέωση [Fox, 1997]. Αυτή η πολιτική είναι παρεμφερής με την πολιτική *πρόσβασης εντός πανεπιστημίου*, εκτός του ότι η χρήση συνθηματικού είναι απαραίτητη για ηλεκτρονική πρόσβαση, και ο διαδανεισμός είναι μόνο έντυπος. Τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα διαθέσιμα σε όλους.

Τα ETDs που έχουν αυτή την πολιτική πρόσβασης (*κωδικοποιημένη πρόσβαση εντός πανεπιστήμιου*), μπορούν να *αποκλειστούν* [137] – αναφέρεται στο κατηγορία *«αποκλεισμού ύστερα από προσωπικό αίτημα»* – ύστερα από αίτημα των φοιτητών (συγγραφέων) αρχικά για τρία χρόνια. Οι φοιτητές μπορούν να ζητήσουν μια παράταση αυτής της πολιτικής το ανώτερο έως πέντε χρόνια. Οι φοιτητές μπορούν να ζητήσουν απομάκρυνση του ETD από την κατάσταση *αποκλεισμού* οποιαδήποτε στιγμή, ή μπορούν να στοχεύσουν σε μικρότερη αρχικά περίοδο *αποκλεισμού*. Εάν, ο *αποκλεισμός* διακοπεί πριν τα πέντε χρόνια μετά την υποβολή του ETD, το ETD, θα τοποθετηθεί στην *WVU διανομή μόνο*, εκτός εάν ζητηθεί, από το συγγραφέα, πολιτική *παγκόσμιας διανομής* [WVU ETD Task Force, 1999]. Εάν το ETD βρίσκεται στην κατηγορία *«αποκλεισμού ύστερα από προσωπικό αίτημα»* για πέντε χρόνια, τότε θα μετακινηθεί κατευθείαν στην πολιτική *παγκόσμιας διανομής*, μετά την έλευση αυτού του διαστήματος. Σε κάθε περίπτωση, ETDs τα οποία βρίσκονται για πέντε χρόνια στην παραπάνω κατηγορία *αποκλεισμού* θα μετακινούνται αυτόματα στην κατάσταση – πολιτική *παγκόσμιας διανομής*.

3.2.4.4 Έλλειψη πρόσβασης

Αυτή η πολιτική, συστήνεται σε φοιτητές που έχουν πατέντες που εκκρεμούν ή που έχουν ανησυχίες για περιεχόμενο τρίτων με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Η πολιτική της *έλλειψης πρόσβασης*, αντιμετωπίζει περιπτώσεις, όπως, για παράδειγμα

[137] Υπάρχουν δύο είδη *αποκλεισμού*. *Αποκλεισμός για πατέντες η ιδιοκτησιακούς σκοπούς*, ο οποίος αναφέρεται σε πατέντες που εκκρεμούν ή ανησυχίες για περιεχόμενο τρίτων με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας και χρησιμοποιείται συνήθως στην *περιορισμένη πολιτική πρόσβασης*. *Αποκλεισμός ύστερα από προσωπικό αίτημα*, ο οποίος χρησιμοποιείται συνήθως στην *κωδικοποιημένη πολιτική πρόσβασης εντός πανεπιστημίου*.

όταν μια εφαρμογή πατέντας είναι προγραμματισμένη, ή υπάρχει διαμάχη – κατάσταση αντιπαλότητας ως προς τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η *έλλειψη πρόσβασης*, ισχύει έως ότου οι νομικές καταστάσεις ξεκαθαρίσουν. Τα ETDs, δεν είναι διαθέσιμα σε κανένα χρήστη. Ούτε χρήστες από το πανεπιστήμιο του WVU ή από υπολογιστές στο WVU, μπορούν να έχουν πρόσβαση στα ETDs.
Οι φοιτητές μπορούν να θέσουν τα ETDs τους, σ' αυτή την κατάσταση *έλλειψης πρόσβασης*, μέχρι ένα χρόνο. Αυτός ο *αποκλεισμός* – αναφέρεται σε *«αποκλεισμό για πατέντες η ιδιοκτησιακούς σκοπούς»* – μπορεί να επεκταθεί για ένα επιπλέον χρόνο, εάν είναι απαραίτητο, αλλά ο φοιτητής πρέπει να επικοινωνήσει με τον ETD αρχειονόμο για να αποκτήσει αυτή την παράταση. Όταν ο αποκλεισμός τελειώσει, το ETD θα μετακινηθεί στην *WVU διανομή μόνο*. Πέντε χρόνια μετά την υποβολή, το ETD, θα με μετακινείται στην *παγκόσμια διανομή*, έκτός εάν ο ETD αρχειονόμος έχει χορηγήσει μια εξαίρεση [WVU ETD Task Force, 1999].

3.2.5 Σύγκριση των υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης (EKT, VT, WVU)

Στον πίνακα 1, παρουσιάζονται οι διαφορές μεταξύ των υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης των τριών ινστιτούτων (EKT, VT, WVU). Η πρώτη στήλη, παρουσιάζει τα ονόματα των υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης. Η δεύτερη, περιέχει τα ινστιτούτα που έχουν υλοποιήσει τις πολιτικές. Η τρίτη, δείχνει την προσβασιμότητα, πολιτική πρόσβασης, των μεταδεδομένων για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η τέταρτη, δείχνει την πρόσβαση του πλήρους κειμένου των ETDs, για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η πέμπτη, παρουσιάζει την μέθοδο διανομής. Η έκτη, δείχνει εάν υπάρχουν περιορισμοί στο περιεχόμενο. Η έβδομη, δείχνει εάν έχουν εφαρμοστεί χρονικοί περιορισμοί [Koulouris, 2003b: 87].

Πίνακας 1. Διαφορές ανάμεσα στις πολιτικές πρόσβασης για ETDs των τριών ινστιτούτων: EKT, VT και WVU

Πολιτικές	*Ινστιτούτα*	*Προσβασιμότητα μεταδεδομένων*		*Πρόσβαση*		*Μέθοδος διανομής*	*Περιορισμοί περιεχομένου*	*Περιορισμοί χρόνου*
		Εσωτερικοί χρήστες	*Εξωτερικοί χρήστες*	*Εσωτερικοί χρήστες*	*Εξωτερικοί χρήστες*			
Απεριόριστη πρόσβαση	VT	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Online	Όχι	Όχι
Παγκόσμια πρόσβαση	WVU	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Online	Όχι	Όχι
Ελεύθερη πρόσβαση	EKT	Ναι	Ναι	Διαφέρει *	Διαφέρει *	Online, ILL+	Όχι	Μέχρι 3 χρόνια
Περιορισμένη πρόσβαση	VT	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Online	Όχι	Μέχρι 3 χρόνια
Πρόσβαση εντός πανεπιστημίου μόνο	WVU	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Online, ILL+, ILL ηλεκτρονικό	Όχι	Μέχρι 5 χρόνια
Κωδικοποιημένη πρόσβαση εντός πανεπιστημίου	WVU	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Online, ILL+	Όχι	Μέχρι 5 χρόνια
Μικτή πρόσβαση	VT	Ναι	Ναι	Ναι	Διαφέρει	Online	Ναι	Όχι
Παρακρατημένη πρόσβαση	VT	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι
Έλλειψη πρόσβασης	WVU	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Μέχρι 2 χρόνια

*Το πλήρες κείμενο από κάποιες διδακτορικές μπορεί να μην είναι διαθέσιμο σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες για μέχρι τρία χρόνια.
+Ο διαδανεισμός παρέχεται σε έντυπη μορφή με χρέωση.

Όταν η πρόσβαση παρέχεται, τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, εκτός από το ΕΚΤ, όπου οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χρήστες δεν έχουν πρόσβαση στις διατριβές που είναι αποκλεισμένες για μέχρι τρία χρόνια. Επίσης, οι χρονικοί περιορισμοί αφορούν γενικά την πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες, εκτός από το ΕΚΤ όπου εφαρμόζονται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες [Koulouris, 2003b: 87].

Η πολιτική *ελεύθερης πρόσβασης* του ΕΚΤ, η πολιτική *απεριόριστης πρόσβασης* του VT και η πολιτική *παγκόσμιας πρόσβασης* του WVU, έχουν κοινά χαρακτηριστικά: τα μεταδεδομένα και τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα σε όλους, η μέθοδος διανομής-παράδοσης είναι online, τα ETDs είναι προσβάσιμα σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, χωρίς περιορισμούς περιεχομένου και χρόνου. Ωστόσο, υπάρχουν δύο διαφορές: η κατάσταση αποκλεισμού σε μερικές διατριβές του ΕΚΤ, και ο έντυπος διαδανεισμός με χρέωση, που παρέχεται από το ΕΚΤ, είναι επιπλέον της online μεθόδου διανομής [Koulouris, 2003b: 88].
Η κατάσταση αποκλεισμού της πολιτικής *ελεύθερης πρόσβασης* του ΕΚΤ, είναι παρόμοια με την πολιτική *παρακρατημένης (έλλειψη) πρόσβασης* του VT. Ωστόσο, στην πολιτική *παρακρατημένης πρόσβασης*, ούτε τα μεταδεδομένα είναι προσβάσιμα και τα ETDs, μπορεί να παρακρατηθούν όχι μόνο για τρία χρόνια, αλλά και για περισσότερο. Επιπροσθέτως, η πολιτική *παρακρατημένης πρόσβασης* του VT, είναι παρεμφερής με την πολιτική *έλλειψης πρόσβασης* του WVU. Σ' αυτές τις δύο πολιτικές, τα μεταδεδομένα και τα ETDs δεν είναι προσβάσιμα από κανέναν. Όμως, στην πολιτική *έλλειψης πρόσβασης* του WVU, τα ETDs, γίνονται προσβάσιμα για χρήστες του WVU μετά την πάροδο δύο ετών, ενώ, για όλους[138] τους χρήστες, γίνονται προσβάσιμα ύστερα από πέντε χρόνια. Από την άλλη μεριά, στην πολιτική *παρακρατημένης πρόσβασης*, δεν υπάρχει διαβεβαίωση ότι τα ETDs θα είναι προσβάσιμα στο μέλλον [Koulouris, 2003b: 88].

Η πολιτική *περιορισμένης πρόσβασης* του VT, είναι παρεμφερής με τις πολιτικές: *πρόσβαση εντός πανεπιστημίου* και *κωδικοποιημένη πρόσβαση εντός πανεπιστημίου* του WVU. Σ' αυτές τις τρεις πολιτικές, τα ETDs είναι προσβάσιμα μόνο για εσωτερικούς χρήστες και η πρόσβαση ελέγχεται μέσα από IP διευθύνσεις. Οι διαφορές εντοπίζονται στη χρονική διάρκεια (στους χρονικούς περιορισμούς) και στον διαδανεισμό. Ειδικότερα:

- Διαφορετικό χρονικοί περιορισμοί – μέχρι τρία χρόνια (πολιτική *περιορισμένης πρόσβασης* του VT), μέχρι πέντε χρόνια (πολιτικές: *πρόσβαση εντός πανεπιστημίου* και *κωδικοποιημένη πρόσβαση εντός πανεπιστημίου* του WVU).
- Πρόσβαση μέσω διαδανεισμού δεν παρέχεται στην πολιτική *περιορισμένης πρόσβασης* του VT.
- Κάποιο συνθηματικό είναι απαραίτητο για ηλεκτρονική πρόσβαση, και ο διαδανεισμός είναι μόνο έντυπος στην πολιτική *πρόσβασης εντός πανεπιστημίου* του WVU.

Μόνο το VT χρησιμοποιεί την πολιτική *μικτής πρόσβασης*, στην οποία περιορισμοί περιεχομένου μπορεί να υπάρχουν [Koulouris, 2003b: 88].

[138] Δηλαδή, παγκοσμίως προσβάσιμα.

3.2.6 Προτεινόμενες πολιτικές πρόσβασης για ETDs

Προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη προσβασιμότητα των ETDs, προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης. Οι προτεινόμενες (εναλλακτικές) πολιτικές πρόσβασης, στοχεύουν στην αντιμετώπιση ζητημάτων, που προκύπτουν σε σχέση με τα πνευματικά δικαιώματα και την εξάλειψη των φόβων σχετικά με την ηλεκτρονική διαθεσιμότητα των ETDs. Μερικές πολιτικές μπορεί να φαίνονται πιο περιοριστικές. Οι πιο περιοριστικές προτεινόμενες πολιτικές, προσπαθούν να διασφαλίσουν μεγαλύτερη ασφάλεια του ψηφιακού περιεχομένου, να εξαλείψουν τους φόβους των εκδοτών για την προηγούμενη δημοσίευση, να διασφαλίσουν πόρους για τη βιωσιμότητα των ψηφιακών βιβλιοθηκών των ETDs ή να υπηρετήσουν τις διαφορετικές κατηγορίες χρηστών, ανάλογα με τις ποικίλες ανάγκες και οικονομικές δυνατότητες τους. Οι προτεινόμενες πολιτικές ταξινομούνται με ένα ομοιόμορφο τρόπο, για να εξασφαλίζουν τη διαλειτουργικότητα, την απλότητα και την ευκολότερη εξαγωγή στατιστικών στοιχείων για τις πολιτικές [Koulouris, 2003b: 88].

Οι προτεινόμενες πολιτικές έχουν κοινά χαρακτηριστικά:

- Τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες.
- Η πρόσβαση στα ETDs είναι πάντοτε ελεύθερη για τους εσωτερικούς χρήστες.
- Ο διαδανεισμός παρέχεται σε ηλεκτρονικό ή έντυπο αντίγραφο με χρέωση.

Στον πίνακα 2, παρουσιάζεται μια σύνοψη των προτάσεων των πολιτικών πρόσβασης για τα ETDs και τονίζονται οι διαφορές τους. Η πρώτη στήλη παρουσιάζει τα ονόματα των προτεινόμενων πολιτικών. Η δεύτερη στήλη δείχνει την πρόσβαση για τους εξωτερικούς χρήστες. Η τρίτη στήλη παρουσιάζει τη μέθοδο διανομής-παράδοσης. Η τέταρτη στήλη δείχνει αν υπάρχουν περιορισμοί σο περιεχόμενου. Η πέμπτη στήλη δηλώνει εάν η πρόσβαση παρέχεται με χρέωση. Η τελευταία στήλη περιέχει πιθανά σχόλια για κάθε περίπτωση [Koulouris, 2003b: 88].

Πίνακας 2. Προτάσεις πολιτικών πρόσβασης για ETDs

Πολιτικές	*Πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες*	*Μέθοδος διανομής*	*Περιορισμοί περιεχομένου*	*Πρόσβαση με χρέωση*	*Σχόλια*
Ελεύθερη πρόσβαση	Ναι	Online, ILL	Όχι	Όχι	
Μερική πρόσβαση	Μερική	Online, ILL	Ναι	Ναι	Μέρος των ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα. Άλλα μέρη είναι προσβάσιμα με χρέωση
Ελεγχόμενη απομακρυσμένη πρόσβαση	Καθορισμένη χρήστες	Online, ILL	Όχι	Ναι	Η πρόσβαση παρέχεται σε εγγεγραμμένες βιβλιοθήκες και πελάτες
Πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου	Ναι	Online	Ναι	Όχι	Μέρη των ETDs είναι περιορισμένα
Πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου και χρέωση	Ναι	Online	Ναι	Ναι	Μέρη των ETDs είναι περιορισμένα
Πρόσβαση ανά κατηγορία χρηστών	Διαφοροποιείται	Online, ILL	Όχι	Διαφοροποιείται	Η πρόσβαση και ο τρόπος χρέωσης διαφοροποιείται ανάλογα με την κατηγορία χρηστών
Πρόσβαση ανά πανεπιστήμιο	Ποικίλλει	Online, ILL	Ναι	Ναι	Κάθε πανεπιστήμιο έχει πρόσβαση στα δικά του
Η πιο γενική	Διαφοροποιείται	Online, ILL	Ναι	Διαφοροποιείται	

3.2.6.1 Ελεύθερη πρόσβαση

Όλα τα ινστιτούτα που εξετάστηκαν έχουν εφαρμόσει την πολιτική ελεύθερης πρόσβασης, σύμφωνα με την οποία, τα βιβλιογραφικά δεδομένα και το ψηφιακό περιεχόμενο, είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, μέσω Διαδικτύου, χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. Ο χρήστης μπορεί να δει, κατεβάσει, αποθηκεύσει και εκτυπώσει τα ETDs. Στην συγκεκριμένη πολιτική, προτείνεται συμπληρωματικά και ως εναλλακτική μορφή πρόσβασης, η παροχή ηλεκτρονικού ή / και έντυπου διαδανεισμού με χρέωση.

3.2.6.2 Μερική πρόσβαση

Στη δεύτερη προτεινόμενη πολιτική πρόσβασης, τα ETDs είναι διαθέσιμα σε εσωτερικούς χρήστες. Επίσης, τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα προσβάσιμα για όλους τους χρήστες. Για τους εξωτερικούς χρήστες, μέρος από κάθε ETD μπορεί να είναι ελεύθερα προσβάσιμα στο Διαδίκτυο. Για παράδειγμα, η σελίδα τίτλου, ο πίνακας περιεχομένων, η εισαγωγή ή / και κάποια κεφάλαια κλπ. από κάθε ETD μπορεί να είναι ελεύθερα προσβάσιμα. Τα υπόλοιπα μέρη, μπορεί να αποθηκεύονται, εκτυπώνονται ύστερα από σχετικό αίτημα του χρήστη. Ιδιαίτερα για τους εξωτερικούς χρήστες, η πρόσβαση στα περιορισμένα μέρη των ETDs θα είναι με χρέωση. Κάθε σελίδα που αποθηκεύεται η εκτυπώνεται θα χρεώνεται. Επίσης, ο διαδανεισμός μπορεί να παρέχεται έντυπα ή ηλεκτρονικά με χρέωση [Koulouris, 2003b].

3.2.6.3 Ελεγχόμενη απομακρυσμένη πρόσβαση

Σ΄ αυτή την πολιτική, τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα σε εσωτερικούς χρήστες. Για τους εξωτερικούς χρήστες, η απομακρυσμένη πρόσβαση είναι διαθέσιμοι μόνο σε συγκεκριμένες ομάδες χρηστών, για παράδειγμα εγγεγραμμένες βιβλιοθήκες, εγγεγραμμένοι πελάτες, και με χρέωση. Απομακρυσμένη πρόσβαση δεν παρέχεται σε μη εξουσιοδοτημένους εξωτερικούς χρήστες. Κάθε σελίδα που αποθηκεύεται ή εκτυπώνεται θα χρεώνεται. Επίσης, ο διαδανεισμός μπορεί να παρέχεται με χρέωση για ηλεκτρονικά ή έντυπα αντίγραφα [Koulouris, 2003b].

3.2.6.4 Πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου

Σ' αυτή την πολιτική, τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Τα ETDs είναι επίσης ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, εκτός από κάποια μέρη που είναι περιορισμένα λόγω πατέντας ή μελλοντικής δημοσίευσης που εκκρεμούν [Koulouris, 2003b].

3.2.6.5 Πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου και χρέωση

Αυτή η πολιτική, είναι παρεμφερής με την προηγούμενη – *πρόσβαση με περιορισμούς περιεχομένου*. Η διαφορά είναι ότι, τα περιορισμένα μέρη είναι ελεύθερα προσβάσιμα από εωτερικούς χρήστες, αλλά για τους εξωτερικούς είναι προσβάσιμα με χρέωση [Koulouris, 2003b].

3.2.6.6 Πρόσβαση ανά κατηγορία χρηστών

Σ΄ αυτή την πολιτική, τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα για όλους τους χρήστες. Η πρόσβαση στα ETDs είναι ελεύθερη για εσωτερικούς χρήστες. Για τους εξωτερικούς χρήστες, η πρόσβαση είναι απόλυτα ελεγχόμενη με χρέωση και διαφοροποιείται ανάλογα με την κατηγορία χρηστών. Η πολιτική διαφοροποιείται ανάλογα με τις διαφορετικές κατηγορίες χρηστών, όσον αφορά, τα δικαιώματα πρόσβασης και τους τρόπους χρέωσης. Επίσης, ο διαδανεισμός μπορεί να παρέχεται με χρέωση για ηλεκτρονικά ή έντυπα αντίγραφα [Koulouris, 2003b].

3.2.6.7 Πρόσβαση ανά πανεπιστήμιο

Στην πολιτική αυτή, τα μεταδεδομένα είναι προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Κάθε πανεπιστήμιο (προσωπικό, καθηγητές, φοιτητές, βιβλιοθήκες κλπ.) έχουν πρόσβαση στα δικά τους ETDs. Αυτό σημαίνει, ότι τα ETDs που υποβάλλονται σε κάθε πανεπιστήμιο είναι ελεύθερα προσβάσιμα για τους χρήστες του. Εάν οι χρήστες θέλουν πρόσβαση σε ETDs από άλλα πανεπιστήμια, τότε απαιτείται πληρωμή. Επίσης, ο διαδανεισμός μπορεί να παρέχεται με χρέωση για ηλεκτρονικά ή έντυπα αντίγραφα [Koulouris, 2003b].

3.2.6.8 Η πιο γενική

Σ' αυτή την πολιτική, τα μεταδεδομένα είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η πρόσβαση και οι τρόποι χρέωσης διαφοροποιούνται για τους εξωτερικούς χρήστες, σύμφωνα με την κατηγορία χρηστών. Επίσης, ο διαδανεισμός μπορεί να παρέχεται με χρέωση για ηλεκτρονικά ή έντυπα αντίγραφα. Αυτή η πολιτική είναι παρεμφερής με την πολιτική *πρόσβασης ανά κατηγορία χρηστών*. Η διαφορά είναι ότι στην *πιο γενική* πολιτική πρόσβασης εφαρμόζονται περιορισμοί περιεχομένου [Koulouris, 2003b].

3.2.7 Σύγκριση προτεινόμενων και υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης

Τονίζονται οι πολιτικές που είναι τελείως διαφορετικές από τις εφαρμοσμένες πολιτικές των τριών ινστιτούτων (ΕΚΤ, VT, WVU).

Στην *πολιτική μερικής πρόσβασης*, τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς χρήστες. Αντίθετα, για τους εξωτερικούς χρήστες κάποια μέρη των ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα, αλλά, κάποια άλλα είναι προσβάσιμα μόνο με χρέωση.

Στην πολιτική *ελεγχόμενης απομακρυσμένης πρόσβασης*, τα ETDs είναι ελεύθερα προσβάσιμα για εσωτερικούς χρήστες, αλλά για εξωτερικούς χρήστες η πρόσβαση είναι περιορισμένη σε συγκεκριμένες ομάδες χρηστών (εγγεγραμμένες βιβλιοθήκες και πελάτες) με χρέωση.

Στην πολιτική *πρόσβασης ανά κατηγορία χρηστών*, η πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες παρέχεται με χρέωση. Επίσης, η πρόσβαση και οι τρόποι χρέωσης για εξωτερικούς χρήστες διαφοροποιούνται σύμφωνα με την κατηγορία χρηστών.

Η *πιο γενική* πολιτική πρόσβασης είναι παρεμφερής με την πολιτική *πρόσβασης ανά κατηγορία χρηστών*. Η μόνη διαφορά, είναι ότι στην *πιο γενική* πολιτική υπάρχουν περιορισμοί στο περιεχόμενο.

Τέλος, στην πολιτική *πρόσβασης ανά πανεπιστήμιο*, κάθε πανεπιστήμιο έχει πρόσβαση στα δικά του ETDs. Τα ETDs των άλλων πανεπιστημίων είναι προσβάσιμα με χρέωση – ο χρήστης πληρώνει για να τα δει. Αυτή η πολιτική , μπορεί να υλοποιηθεί σε ένα συλλογικό κατάλογο με ETDs [Koulouris, 2003b: 88].

3.2.8 Συμπεράσματα για τις πολιτικές πρόσβασης των ETDs

Εξετάστηκαν και συγκρίθηκαν οι πολιτικές πρόσβασης που χρησιμοποιούνται από τρία ινστιτούτα (EKT, VT, WVU). Επίσης, προτάθηκαν εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης.

Η διαθεσιμότητα των ETDs, εξαρτάται από την επιλογή της πολιτικής πρόσβασης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα ETDs είναι ελεύθερα διαθέσιμα σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις που υπάρχουν περιορισμοί τα ETDs, είναι προσβάσιμα μόνο σε εσωτερικούς χρήστες ή δεν είναι προσβάσιμα από κανένα. Μερικοί από τους λόγους εφαρμογής αυτών των περιορισμών είναι:

- Φόβοι για προηγούμενη δημοσίευση.
- Συμβουλές καθηγητών και προσωπικού των πανεπιστημίων.
- Φοιτητές που δεν είναι εξοικειωμένοι με την ηλεκτρονική υποβολή και πρόσβαση.
- Φοιτητές και ακαδημαϊκοί που φοβούνται την ηλεκτρονική διαθεσιμότητα των ETDs.
- Η έλλειψη ασφάλειας στο ψηφιακό περιεχόμενο.
- Ανεπαρκής νομοθεσία για πνευματικά δικαιώματα.

Προτάθηκαν εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης, ελεύθερες, έτσι ώστε τα ETDs να είναι περισσότερο προσβάσιμα και ανοικτά, και πιο περιοριστικές που διασφαλίζουν μεγαλύτερη ασφάλεια στο ψηφιακό περιεχόμενο, εξαλείφουν τους φόβους των εκδοτών για την προηγούμενη δημοσίευση και διασφαλίζουν πόρους για τη βιωσιμότητα των ψηφιακών βιβλιοθηκών των ETDs.

Τα ETDs ανήκουν στην κατηγορία της «γκρίζας βιβλιογραφίας», η οποία είναι σημαντικό να είναι γνωστή στους ερευνητές, ακαδημαϊκούς, φοιτητές κλπ. Εκτός των περιπτώσεων όπου εκκρεμεί πατέντα, τα ETDs πρέπει να είναι ανοικτά και προσβάσιμα απ' όλους, γιατί αυτός είναι ο σκοπός της ύπαρξης ψηφιακών βιβλιοθηκών με μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες. Η ηλεκτρονική υποβολή και πρόσβαση στα ETDs, δίνει την ευκαιρία σε φοιτητές και ακαδημαϊκούς να γνωρίζουν για την εξέλιξη της έρευνας στο αντικείμενο τους. Αυτό διασφαλίζει την προαγωγή της έρευνας και την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών. Σε αντίθεση, τα έντυπα μεταπτυχιακά και διδακτορικά ήταν άγνωστα και χρησιμοποιούταν σπάνια. Συμπερασματικά, ο στόχος είναι η ανάπτυξη μιας *παγκόσμιας ψηφιακής βιβλιοθήκης* με ETDs, η οποία θα είναι πολύ χρήσιμη για όλους [Koulouris, 2003b: 88].

3.3 Προδιαγραφές συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής ETDs: ο οδηγός της UNESCO

Η γκρίζα βιβλιογραφία, συμπεριλαμβανομένων των μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών, αποτελεί μια ιδιαίτερη μορφή μη δημοσιευμένου συνήθως υλικού και η γνώση της είναι πολύ σημαντική για ολόκληρη την ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα [Κουλούρης, 2003β: 321]. Το *Τέταρτο Συνέδριο Γκρίζας Βιβλιογραφίας* που έγινε στην Ουάσιγκτον το 1999, καθόρισε ότι η γκρίζα βιβλιογραφία είναι εκείνο το είδος υλικού το οποίο παράγεται από κυβερνητικούς φορείς, πανεπιστήμια και επιχειρήσεις σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, αλλά δεν ελέγχεται και δεν δημοσιεύεται-εκδίδεται από εμπορικούς έκδοτες [New York Academy of Medicine Library, 2003].

Γενικά, η γκρίζα βιβλιογραφία είναι ένας μη συνηθισμένος, μη συμβατικός τύπος υλικού και πολλές φορές περιλαμβάνει εφήμερες εκδόσεις [Κουλούρης, 2003β: 325]. Η γκρίζα βιβλιογραφία μπορεί να περιλαμβάνει τους ακόλουθους τύπους υλικού: εκθέσεις (σε αρχικό ή προηγμένο στάδιο), τεχνικές και στατιστικές εκθέσεις, εκθέσεις έρευνας αγοράς, μνημόνια, υπομνήματα, αναφορές, ανεπίσημα διπλωματικά έγγραφα, αλληλογραφία (συνήθως εσωτερική), μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, πρακτικά συνεδρίων, μη εμπορικές μεταφράσεις, βιβλιογραφίες, τεχνικά και εμπορικά τεκμήρια μη δημοσιευμένα από εκδότες (π.χ. αρχικές κυβερνητικές εκθέσεις και τεκμήρια) [New York Academy of Medicine Library, 2003].

Όμως, η έντυπη γκρίζα βιβλιογραφία, λόγω της φύσης της, σπάνια γίνεται ευρέως γνωστή, διότι λίγοι γνωρίζουν την παραγωγή της [Κουλούρης, 2003β: 325]. Ακόμη και όταν είναι γνωστή, η πρόσβαση στα έντυπα αντίγραφα δεν είναι πάντα εύκολη. Βεβαίως, υπάρχουν προσπάθειες[139] συγκέντρωσης της γκρίζας βιβλιογραφίας, όπου γίνεται ευρύτερα γνωστή, κυρίως όταν διατίθεται και ηλεκτρονικά.

Αντίθετα, η ηλεκτρονική γκρίζα βιβλιογραφία μπορεί εύκολα να εντοπιστεί, αναζητηθεί και ανακτηθεί [Κουλούρης, 2003β: 325]. Στη διεθνή επιστημονική κοινότητα υπάρχουν πρωτοβουλίες για κατάθεση, συγκέντρωση και διάθεση της γκρίζας βιβλιογραφίας σε ηλεκτρονική μορφή. Η πιο σημαντική είναι αυτή των ETDs. Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε από το πανεπιστήμιο του Virginia Tech [140] και κατέληξε στη δημιουργία του NDLTD [2002], ενός δικτύου 200 περίπου μελών που συγκεντρώνουν και διαθέτουν ηλεκτρονικά τις μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες τους [Κουλούρης, 2003β: 325]. Ουσιαστικά κατέληξε στη δημιουργία μιας ενιαίας ψηφιακής βιβλιοθήκης ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών από 200 περίπου μέλη, ή αλλιώς ενός ενιαίου συλλογικού καταλόγου σε σύνδεση με το ψηφιακό περιεχόμενο.

Η ηλεκτρονική υποβολή και διάθεση των μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών γίνεται πολύ λειτουργικότερη με τη χρήση κατάλληλων προδιαγραφών. Οι προδιαγραφές αφορούν στο τρόπο συγγραφής και κατάθεσης – ηλεκτρονικής υποβολής αυτών των εργασιών [Κουλούρης, 2003β: 325]. Μια σημαντική πρωτοβουλία για τη δημιουργία προδιαγραφών αποτελεί ο *οδηγός της UNESCO* για

[139] π.χ. συγκέντρωση διδακτορικών διατριβών στο ΕΚΤ, ή άλλες προσπάθειες διαφόρων ελληνικών πανεπιστημίων για τη συγκέντρωση γκρίζας βιβλιογραφίας.

[140] Το Virginia Tech ήταν το πρώτο πανεπιστήμιο που από το 1997 θεσμοθέτησε την ηλεκτρονική κατάθεση των μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών.

τη δημιουργία ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών (*UNESCO Guide for Creating Electronic Theses and Dissertations*). Ο *οδηγός* αυτός, έχει ως στόχο τη δημιουργία ενοποιημένων προδιαγραφών συγγραφής και κατάθεσης – ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs, που θα εφαρμόζονται στα πανεπιστήμια που συμμετέχουν στο NDLTD, καθώς επίσης και σε όποια ερευνητικά έργα και προγράμματα αφορούν τα ETDs [Κουλούρης, 2003β: 325]. Ο τελικός στόχος αυτού του οδηγού είναι οι φοιτητές από όλα τα πανεπιστήμια να δημιουργούν ηλεκτρονικά μεταπτυχιακά και διδακτορικά με παρόμοια εμφάνιση αλλά κυρίως με παρόμοια δόμηση του περιεχομένου τους, ώστε να είναι ευκολότερα εντοπίσιμα και προσβάσιμα, ανεξάρτητα του περιβάλλοντος που αυτά δημιουργούνται [Fox, 2001b]. Επίσης, ο οδηγός αυτός βοηθάει στη βελτίωση της ποιότητας του ηλεκτρονικού περιεχομένου και στη διάδοση της γκρίζας βιβλιογραφίας.

Αναλύονται τα κύρια σημεία αυτού του οδηγού που είναι σχετικά με τη συγγραφή διατριβών – όπου οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να βοηθήσουν στην εφαρμογή τους – δείχνοντας πως μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη ενός πλαισίου υποδομής από τα πανεπιστήμια για την ηλεκτρονική δημοσίευση και τις ψηφιακές βιβλιοθήκες. Επίσης, πως μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για το βιβλιογραφικό έλεγχο του ηλεκτρονικού περιεχομένου. Πως μπορεί να προάγει τη διάχυση της γνώσης που παρέχεται μέσω της γκρίζας βιβλιογραφίας και τη συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων η οποία θα διαπερνά τις χώρες και τα σύνορα. Το τελικό αποτέλεσμα μπορεί να είναι η δημιουργία ενός παγκόσμιου βιώσιμου προγράμματος, για τη διάχυση της γνώσης σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένου της επιστήμης, της τεχνολογίας και του πολιτισμού [Κουλούρης, 2003β: 322].

Πιο αναλυτικά, στο κεφάλαιο 3.3.1, αναφέρονται σημαντικές πρωτοβουλίες κατάθεσης, συγκέντρωσης ή διάθεσης ηλεκτρονικής γκρίζας βιβλιογραφίας. Στο κεφάλαιο 3.3.2, αναλύονται τα βασικότερα σημεία του οδηγού, κυρίως αυτά που έχουν σχέση με τη συγγραφή και ηλεκτρονική υποβολή των ETDs. Τέλος, στο κεφάλαιο 3.3.3, παραθέτονται συμπεράσματα σχετικά με τη σημαντικότητα του οδηγού, δηλαδή, με τη σημασία που έχουν οι κοινές και ενοποιημένες πολιτικές συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs, και πως μπορούν να ενσωματωθούν και να βοηθήσουν τα ελληνικά πανεπιστήμια. Κυρίως, συμπεράσματα και προτάσεις, με το πώς, αυτός ο οδηγός, μπορεί να αποτελέσει το μοχλό που θα ενεργοποιήσει διαδικασίες δημιουργίας και ηλεκτρονικής υποβολής γκρίζας βιβλιογραφίας στα ελληνικά πανεπιστήμια.

3.3.1 Σημαντικές πρωτοβουλίες κατάθεσης, συγκέντρωσης ή διάθεσης ηλεκτρονικής γκρίζας βιβλιογραφίας

Στην ενότητα αυτή αναφέρονται ενδεικτικές προσπάθειες κατάθεσης-υποβολής, συγκέντρωσης ή διάθεσης ηλεκτρονικής γκρίζας βιβλιογραφίας, ιδιαίτερα μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών, στον ελληνικό και διεθνή χώρο [Κουλούρης, 2003β: 326].

Στην Ελλάδα, σημαντική είναι η συγκέντρωση και διάθεση των διδακτορικών διατριβών από το ΕΚΤ, που ψηφιοποίησε τις διδακτορικές διατριβές και τις διαθέτει και σε ψηφιακή μορφή. Σήμερα το ΕΚΤ, συγκεντρώνει τις διατριβές σε έντυπη και μερικές φορές ανεπίσημα σε ηλεκτρονική μορφή [Κουλούρης, 2003β: 326].

Μια δεύτερη προσπάθεια, αποτελεί το σύστημα *ΑΡΤΕΜΙΣ* που είναι ένα ολοκληρωμένο κατανεμημένο πληροφοριακό σύστημα διαχείρισης της γκρίζας βιβλιογραφίας των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας. Το σύστημα *ΑΡΤΕΜΙΣ* είναι μια ολοκληρωμένη κατανεμημένη μονάδα ηλεκτρονικής τεκμηρίωσης το οποίο περιλαμβάνει το σύνολο της γκρίζας βιβλιογραφίας των βιβλιοθηκών ΑΕΙ και ΤΕΙ. Σκοπός του *ΑΡΤΕΜΙΣ* είναι η συστηματική ψηφιακή αρχειοθέτηση και διάδοση της πνευματικής παραγωγής των ΑΕΙ και ΤΕΙ της χώρας [Εργαστήριο Υπολογιστικών Συστημάτων – Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, 1999β]. Παρόλα αυτά, το σύστημα *ΑΡΤΕΜΙΣ*, δεν έχει ολοκληρώσει το έργο και την αποστολή για την οποία ξεκίνησε, αλλά και πάλι αποτελεί μια σημαντική προσπάθεια για την ελληνική πραγματικότητα. Επίσης, μια αξιόλογη πρωτοβουλία, από τις πρώτες για τον ελληνικό χώρο, αποτελεί η ψηφιακή βιβλιοθήκη του *Πανεπιστημίου Κρήτης*. Εκεί υπάρχει συγκεντρωμένη και διατίθεται ψηφιακά η γκρίζα βιβλιογραφία (μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, σημειώσεις μαθημάτων, τεχνικές αναφορές, οδηγοί σπουδών κλπ.) των διαφόρων τμημάτων του πανεπιστημίου [Κουλούρης, 2003β: 326].

Στο διεθνή χώρο, σημαντική είναι η προσπάθεια της *New York Academy of Medicine Library*, που αποκτά (ύστερα από τις πιέσεις των ερευνητών) πλέον την γκρίζα βιβλιογραφία, από διάφορους οργανισμούς που την εκδίδουν (μη-κερδοσκοπικοί οργανισμοί, κυβερνητικές υπηρεσίες κλπ.) και την κάνει ελεύθερα προσβάσιμη στο Διαδίκτυο, μέσω της *έκθεσης γκρίζας βιβλιογραφίας* [New York Academy of Medicine Library, 2003].

Στις προαναφερθείσες πρωτοβουλίες, η γκρίζα βιβλιογραφία μπορεί να συγκεντρώνεται και να διατίθεται ψηφιακά, αλλά χωρίς προδιαγραφές για εσωτερική οργάνωση και δόμηση του περιεχομένου. Η πιο σημαντική πρωτοβουλία για κατάθεση, συγκέντρωση, ομοιογενοποίηση (κοινή δόμηση περιεχομένου με κοινές προδιαγραφές συγγραφής) και διάθεση της γκρίζας βιβλιογραφίας σε ηλεκτρονική μορφή είναι αυτή των ETDs και του NDLTD [Κουλούρης, 2003β: 326].

3.3.2 Οδηγός της UNESCO για τα ETDs

Ο οδηγός της UNESCO, περιέχει προδιαγραφές για τη συγγραφή, ηλεκτρονική υποβολή, δόμηση και εμφάνιση του περιεχομένου των ETDs. Γεννήθηκε ως αποτέλεσμα της υποστήριξης της UNESCO, με πόρους που έδωσε, στο Virginia Tech και στο πανεπιστήμιο του Μόντρεαλ. Οι συγγραφείς του ανήκουν σε μια διεθνή ομάδα καθηγητών πανεπιστημίου και άλλου προσωπικού. Η μετάφραση του σε μια μεγάλη ποικιλία γλωσσών, είναι το αποτέλεσμα των ομάδων μετάφρασης που χρηματοδοτήθηκαν εν μέρει από την UNESCO ή πρόσφεραν εθελοντικά τη βοήθεια τους. Ο οδηγός είναι ένα συνεχώς εξελισσόμενο τεκμήριο που θα συνεχίσει να ενημερώνεται σε συνδυασμό με το έργο του NDLTD [Fox, 2001b].

Ο οδηγός έχει διάφορους στόχους όπως:

- Τη δημιουργία ενοποιημένων προδιαγραφών συγγραφής και κατάθεσης – ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs, που θα εφαρμόζονται στα πανεπιστήμια που συμμετέχουν στο NDLTD, καθώς επίσης και σε ερευνητικά έργα και προγράμματα που αφορούν τα ETDs
- Τη δημιουργία ETDs με παρόμοια εμφάνιση αλλά κυρίως με παρόμοια δόμηση του περιεχομένου τους, ώστε να είναι ευκολότερα εντοπίσιμα και προσβάσιμα,

ολόκληρα ή συγκεκριμένα μέρη αυτών, ανεξάρτητα του περιβάλλοντος που δημιουργούνται

- Την ανάπτυξη ενός πλαισίου υποδομής από τα πανεπιστήμια για την ηλεκτρονική δημοσίευση και τις ψηφιακές βιβλιοθήκες
- Τη βελτίωση της ποιότητας του ηλεκτρονικού περιεχομένου και τη διάδοση της γκρίζας βιβλιογραφίας
- Τη διάχυση της γνώσης που παρέχεται μέσω της γκρίζας βιβλιογραφίας και τη συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων η οποία θα διαπερνά τις χώρες και τα σύνορα
- Τη δημιουργία ενός παγκόσμιου βιώσιμου προγράμματος, για τη διάχυση της γνώσης σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένου της επιστήμης, της τεχνολογίας και του πολιτισμού
- Το βιβλιογραφικό έλεγχο του ηλεκτρονικού περιεχομένου
- Τη διάχυση της γκρίζας βιβλιογραφίας μέσω της ηλεκτρονικής δημοσίευσης και των ψηφιακών βιβλιοθηκών [Fox, 2001b]

Ο οδηγός της UNESCO χωρίζεται στα ακόλουθα μέρη: *εισαγωγή*, *πανεπιστήμια*, *φοιτητές*, *τεχνικά θέματα*, *εκπαίδευση* και το *μέλλον* και εστιάζει στα σημεία που αφορούν τη συγγραφή και ηλεκτρονική υποβολή των ETDs.

3.3.2.1 Τι είναι τα ETDs

Τα ETDs είναι ηλεκτρονικά τεκμήρια μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών. Υπάρχουν δύο τύποι ETDs, εκ των οποίων ο πρώτος, ο οποίος σημειωτέον προτιμάται και από τους συγγραφείς (φοιτητές), αφορά ηλεκτρονικά αρχεία που δημιουργούνται από τους ίδιους τους δημιουργούς, χρησιμοποιώντας κάποια ηλεκτρονικά εργαλεία (π.χ. MS Word, LaTeX). Στη συνέχεια, μετατρέπονται από τους συγγραφείς σε PDF ή XML και αφού εγκριθούν, υποβάλλονται ηλεκτρονικά μέσω του δικτύου του πανεπιστημίου, μαζί με τα μεταδεδομένα τους. Μόλις τα ETDs υποβληθούν ηλεκτρονικά, είναι διαθέσιμα προς αναζήτηση μέσω των μεταδεδομένων ή μέσω του πλήρους κειμένου τους [Fox, 2001c].

Ο δεύτερος τύπος ETD είναι αυτός που προκύπτει μέσα από την ψηφιοποίηση του έντυπου υλικού. Το αποτέλεσμα έχει αρκετά μειονεκτήματα όπως: χρειάζεται μεγαλύτερος χώρος αποθήκευσης, δεν μπορεί να γίνει αναζήτηση πλήρους κειμένου κλπ. Τα πανεπιστήμια που συμμετέχουν στο NDLTD προωθούν και πολλές φορές απαιτούν μόνο ETDs, που εμπίπτουν στον πρώτο τύπο[141] [Κουλούρης, 2003β: 327].

3.3.2.2 Πλεονεκτήματα των ETDs σε σχέση με τα έντυπα

Τα ETDs πλεονεκτούν έναντι των εντύπων για πολλούς λόγους. Μερικοί από αυτούς παρατίθενται στη συνέχεια:

- Μείωση της παραγωγής πανομοιότυπων μεταπτυχιακών και διδακτορικών διότι οι φοιτητές μπορούν εύκολα να εντοπίσουν αν υπάρχει κάτι σχετικό στον τομέα τους [Κουλούρης, 2003β: 328]
- Βελτίωση των δυνατοτήτων εντοπισμού των διδακτορικών και μεταπτυχιακών, σε αντίθεση με τα έντυπα όπου είναι συνήθως μη εντοπίσιμα και άγνωστα. Πολλές

[141] Δηλαδή, γεννημένα ψηφιακά ETDs.

φορές αγνοείται η ύπαρξη των εντύπων μεταπτυχιακών και διδακτορικών πολλών πανεπιστημίων, ιδιαίτερα των «μικρών[142]» [Κουλούρης, 2003β: 328]

- Βελτίωση των δυνατοτήτων αναζήτησης και εύρεσης υλικού με την βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας. Τα ETDs καταχωρούνται αμέσως μετά την ηλεκτρονική υποβολή και έγκριση τους στον συλλογικό κατάλογο του NDLTD και έτσι ο χρήστης μπορεί πιο εύκολα να τα εντοπίσει και να τα ανακτήσει. Υπάρχει άμεση προσβασιμότητα στο υλικό [Κουλούρης, 2003β: 328]
- Βελτίωση της ποιότητας της γκρίζας βιβλιογραφίας, εφόσον ένα ETD μπορεί να περιέχει συνοδευτικό υλικό (π.χ. εικόνα, ήχος, βίντεο), που πριν δεν ήταν εφικτό να ανακτηθεί [Κουλούρης, 2003β: 328]
- Γνωστοποίηση της δουλειάς των φοιτητών με αποτέλεσμα την προώθηση της ακαδημαϊκής έρευνας και των συνεργασιών, ανεξάρτητος συνόρων ή χωρών
- Εξοικονόμηση χρόνου και κόπου μέσω της ηλεκτρονικής υποβολής
- Μείωση του κόστους, διότι η ηλεκτρονική υποβολή έχει μηδενικό κόστος. Αντίθετα η έντυπη έκδοση έχει μεγάλο κόστος [Κουλούρης, 2003β: 328]
- Χρήση των ψηφιακών βιβλιοθηκών και των νέων τεχνολογιών από τους φοιτητές
- Ανάπτυξη υπηρεσιών ψηφιακής βιβλιοθήκης από τα πανεπιστήμια και βελτίωση της υποδομής τους
- Αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων [Moxley *et al*, 2001b]
- Αύξηση της συνεργασίας των φοιτητών μεταξύ του ίδιου ή διαφορετικών πανεπιστημίων
- Ενίσχυση της πρόσβασης (των χρηστών) στην πανεπιστημιακή έρευνα
- Δυνατότητα επιλογής του τρόπου διάθεσης του περιεχομένου των ETDs από τους δημιουργούς. Εφόσον, οι φοιτητές έχουν τα πνευματικά δικαιώματα των ETDs, μπορούν να διαφοροποιούν την πολιτική πρόσβασης, ακόμα και στο ίδιο το τεκμήριο. Για παράδειγμα, μέρος του ETD μπορεί να είναι ελεύθερα προσβάσιμο σε όλους, μέρος να είναι μόνο σε εσωτερικούς χρήστες και μέρος να μην είναι προσβάσιμο από κανένα. Αυτές οι επιλογές δεν υπάρχουν στην έντυπη μορφή
- Μείωση της λογοκλοπής λόγω της εύκολης δυνατότητας εντοπισμού της πανομοιότυπης εργασίας [Κουλούρης, 2003β: 328]

3.3.2.3 Προδιαγραφές συγγραφής των ETDs

Αυτή η ενότητα του οδηγού της UNESCO, δίνει έμφαση σε θέματα τα οποία ενδιαφέρουν τους φοιτητές που θέλουν να γράψουν ή να αναφερθούν σε ένα ETD. Ο οδηγός παρέχει προδιαγραφές συγγραφής στους φοιτητές ορίζοντας το πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να κινηθούν για να ολοκληρώσουν τη διαδικασία της συγγραφής. Το πλαίσιο αναφέρεται στη ποικιλία των τεχνολογιών που υπάρχουν για τη συγγραφή ηλεκτρονικών τεκμηρίων, αλλά και τις πολιτικές και πρακτικές που ακολουθούνται στα διάφορα πανεπιστήμια. Ο στόχος είναι να υπάρξει ένα ενιαίο πλαίσιο συγγραφής ηλεκτρονικών τεκμηρίων στα πανεπιστήμια που έχουν ETDs [Κουλούρης, 2003β: 328].

Το 1994, στη Βιρτζίνια, σε μια συνάντηση δέκα πανεπιστημίων που συζητούσαν για τα ETDs, συστήθηκε στους φοιτητές να ετοιμάζουν τα ETDs σε φωτοσκιασμένες και περιγραφικές μορφές, όπως: PDF και SGML. Το PDF εξασφαλίζει ότι ο αναγνώστης βλέπει το περιεχόμενο όπως ο συγγραφέας επιθυμεί και η SGML μορφή δίνει έμφαση

[142] «Μικρά», θεωρούνται πολλές φορές πανεπιστήμια που είναι περιφερειακά έχουν λίγα τμήματα, δεν έχουν πολλές πόρους και υποτιμούνται από την ακαδημαϊκή κοινότητα ή δεν είναι ιδιαίτερα γνωστά.

στην αναλυτική δομή και περιεχόμενο (όπως οι HTML σελίδες) και κάνει πιο εύκολη τη διευκρίνιση του σκοπού της έρευνας. Ωστόσο, κανείς σχεδόν συγγραφέας (φοιτητής) δεν έγραφε μόνο σε PDF μορφή και λίγοι κατευθείαν δημιουργούσαν SGML αρχεία. Αντίθετα, πολλοί επέλεγαν εργαλεία με βάση το κόστος, τη διαθεσιμότητα, την αποτελεσματικότητα και άλλα κριτήρια. Για κάποιους η επιλογή ήταν το MS Word το οποίο υπήρχε ήδη εγκατεστημένο με την αγορά του υπολογιστή τους. Άλλοι, όπως οι μαθηματικοί, που δουλεύουν με μαθηματικές αποδείξεις και εξισώσεις, χρησιμοποιούσαν το LaTeX [Fox, 2001a].

Τέτοιες επιλογές μπορεί να βασίζονται στο τι εργαλεία συνήθως χρησιμοποιούνται από καθηγητές και φοιτητές που βρίσκονται στην ίδια ομάδα εργασίας, ή χρησιμοποιούν τον ίδιο υπολογιστικό εξοπλισμό. Αν δεν υπάρχει επιβεβλημένη επιλογή (από το πανεπιστήμιο, τους καθηγητές κλπ.), τότε, η επιλογή των εργαλείων και ο τρόπος συγγραφής ενός ETD, μπορεί να βασιστεί σε πληροφορίες που παρέχονται στον οδηγό της UNESCO [Κουλούρης, 2003β: 329].

3.3.2.3.1 Επιλογές και εργαλεία για τη συγγραφή και μετατροπή των ETDs

Στη δημιουργία των ETDs υπάρχουν απαραίτητα δύο φάσεις. Η πρώτη αφορά στο γράψιμο του κειμένου, συνήθως με κάποιο επεξεργαστή κειμένου (*MS Word*, *Word Perfect*, *LaTeX* κλπ.) και η δεύτερη στη μετατροπή του ήδη γραμμένου κειμένου σε *PDF*, ή / και *SGML/XML*, έτσι ώστε να παραχθεί μια εύκολα αρχειακή μορφή [Κουλούρης, 2003β: 329].

Σύμφωνα με τον οδηγό της UNESCO, οι φοιτητές των πανεπιστημίων που έχουν ETDs, μπορούν να χρησιμοποιούν για τη συγγραφή, εργαλεία όπως, το *MS Word*[143], *Word Perfect* [144], *FrameMaker* [145], το *LaTeX* [146] κλπ. Επίσης, μπορούν να χρησιμοποιούν με μεγάλη σιγουριά τα εργαλεία του *MS Office 2000*, διότι έχουν αποδειχθεί αξιόπιστα για τη συγγραφή ETDs, βάσει έρευνας που έγινε στο *Digital Media Institute / University of South Florida* [Moxley, 2001a]. Τα ETDs που δημιουργούνται με τη χρηση των παραπάνω εργαλείων, είναι εύκολο να μετατραπούν

[143] Το *MS Word* είναι ο επεξεργαστής κειμένου που χρησιμοποιείται από την πλειοψηφία των φοιτητών για τη συγγραφή των ETDs.

[144] Το *Word Perfect* χρησιμοποιείται και αυτό πολύ συχνά για τη συγγραφή ETDs.

[145] Το *FrameMaker* είναι διάσημο για τη συγγραφή των ETDs, αλλά χρησιμοποιείται λιγότερο από το *MS Word*, γιατί είναι πιο δύσκολο στο να το μάθει κανείς και κοστίζει πιο πολύ. Παρόλα αυτά, το *FrameMaker* είναι πιο ισχυρό και χρησιμοποιείται σε επαγγελματικές συγγραφικές προσπάθειες. Επίσης, είναι καλύτερο εργαλείο, από το MS Word, για την ηλεκτρονική δημοσίευση διότι βοηθάει:

- Τη συγγραφή δομημένων κειμένων
- Τη συγγραφή σημασιολογικά δομημένων κειμένων
- Τη συγγραφή κειμένων με ομοιόμορφη δόμηση και διάταξη η οποία χρησιμοποιείται από πολλούς εκδότες
- Τη δυνατότητα παραγωγής και μετατροπής (από Word κλπ.), πολύ καλών PDF αρχείων
- Τη δυνατότητα εύκολης μετατροπής των ήδη γραμμένων κειμένων (σε Word κλπ.), σε SGML ή XML πολύ καλής ποιότητας [Κουλούρης, 2003β: 329]

[146] Το *LaTeX* είναι ένα σύστημα δημιουργίας κειμένου, ή αλλιώς μια γλώσσα τυποποίησης κειμένου με μακροεντολές και χρησιμοποιείται κυρίως από μαθηματικούς και μηχανικούς που έχουν να γράψουν μαθηματικές αποδείξεις, εξισώσεις κλπ. Ο *οδηγός της UNESCO*, δίνει οδηγίες για τη χρησιμοποίηση του *LaTeX*, ακολουθώντας συγκεκριμένους κανόνες ως προς τη δομή, τη διάταξη, το στυλ και την τεχνοτροπία του ETD [Κουλούρης, 2003β: 329].

σε PDF αρχεία. Επίσης, μπορούν να μετατραπούν και σε *SGML* ή *XML*[147] αρχεία. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή χρειάζεται μεθόδευση, σχεδιασμό, έλεγχο και επιμέλεια του τελικού (PDF) αρχείου, έτσι ώστε να εξακριβωθεί ότι η μετατροπή έγινε με επιτυχία [Κουλούρης, 2003β: 330].

Ο οδηγός δίνει πληροφορίες και προδιαγραφές για το πώς μπορούν να δημιουργηθούν τα PDF αρχεία. Προτρέπει τους συγγραφής να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία της *Adobe* για τη συγγραφή κατευθείαν σε PDF μορφή, ή τη μετατροπή των ήδη γραμμένων τεκμηρίων (MS Word, Word Perfect, FrameMaker, LaTeX κλπ.) σε PDF. Δίνει οδηγίες για διάφορα άλλα εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μετατροπή σε PDF αρχεία. Αναφέρει αναλυτικές οδηγίες για τη μετατροπή από LaTeX σε PDF, από Word σε XML, και γενικότερα τις προδιαγραφές που πρέπει να ακολουθηθούν για τη μετατροπή σε SGML/XML ανάλογα με το ποια είναι η αρχική μορφή του αρχείου [Dobratz, 2001b].
Επίσης, οι συγγραφείς μπορούν να χρησιμοποιήσουν πολυμέσα για να ετοιμάσουν γραφικά, μουσικές συνθέσεις κλπ. Διάφορα εργαλεία χρησιμοποιούνται επίσης για τη μετατροπή φωτογραφιών, βίντεο, μουσικής κλπ. Πολλές φορές το περιεχόμενο των πολυμέσων ενσωματώνεται στα PDF αρχεία, ή στην τελική μορφή των ETDs ως συνοδευτικό υλικό. Ωστόσο, ανεξάρτητα από τα μέσα που χρησιμοποιούνται, τα διεθνή πρότυπα πρέπει να ακολουθούνται, έτσι ώστε, τα ETDs που παράγονται για να αρχειοθετηθούν, να μπορούν να διατηρηθούν στο μέλλον ως αρχεία και να είναι πάντα αναζητήσιμα και προσβάσιμα από τους χρήστες [Κουλούρης, 2003β: 330].

Η βασικότερη προδιαγραφή που προτείνεται από τον οδηγό της UNESCO, είναι να υπάρχει συγκεκριμένη δομή στο περιεχόμενο του ETD με οποιοδήποτε εργαλείο και αν χρησιμοποιείται. Δηλαδή, το περιεχόμενο των ETDs, να έχει ομοιόμορφη δομή η οποία προσδιορίζεται σύμφωνα με συγκεκριμένο *μοντέλο περιεχομένου* (*document type definition* – DTD). Το DTD, είναι ένα μοντέλο περιεχομένου με συγκεκριμένους κανόνες και περίγραμμα, που χρησιμοποιείται για τη συγγραφή και παραγωγή ομοιόμορφα δομημένων ETDs. Καθώς υπάρχουν ήδη διαφορετικά DTDs στα πανεπιστήμια υπάρχει ανάγκη για τυποποίηση. Παρόλα αυτά, τα DTDs έχουν δημιουργηθεί πάνω σε βασικές και πανομοιότυπες αρχές. Έτσι, οι ηλεκτρονικές διατριβές έχουν ίδια δομή περιεχομένου και αποτελούνται από συγκεκριμένα μέρη, τα οποία με τη σειρά τους υποδιαιρούνται σε άλλα μικρότερα:

- *Σελίδα τίτλου*, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει περίληψη, δηλώσεις κλπ.
- *Κύριο μέρος (σώμα)*, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει κείμενο, εικόνες, βίντεο, ήχο, πίνακες κλπ.
- *Παράρτημα*, το οποίο μπορεί να περιλαμβάνει βιβλιογραφία, ευχαριστήρια κλπ. [Dobratz, 2001b]

[147] Γράφοντας κατευθείαν σε *SGML* ή *XML* επιμελητή κειμένου (editor) θα ήταν το ιδανικό για την αναζήτηση αρχειοθετημένων ETDs. Ωστόσο, η συγγραφή με *SGML* ή *XML* editor παρουσιάζει κάποια προβλήματα σε σχέση με το *Corel Word Perfect*, το *MS Word*, το *FrameMaker* κλπ. Μερικά από τα προβλήματα είναι ότι οι *XML editors*:

- Δεν μπορούν να παράγουν κατάλληλα και δομημένα έντυπα φωτοαντίγραφα
- Δεν μπορούν να παράγουν καλής ποιότητας PDF αρχεία
- Δεν παρέχουν λειτουργίες που οι περισσότεροι επεξεργαστές κειμένου έχουν (χρώματα, διαχείριση πινάκων, διαχείριση συνδέσμων, style sheets, αυτόματη αρίθμηση κλπ.)
- Δεν παρέχουν υποστήριξη γραφικών interface
- Δεν έχουν σταθερότητα στη χρήση
- Δεν είναι εμπορικά διαθέσιμα πακέτα και πολλές φορές είναι ακριβά [Dobratz, 2001c]

Επίσης, σε κάθε διατριβή υπάρχουν κάποια πεδία περιεχομένου τα οποία χρησιμοποιούνται υποχρεωτικά από τους συγγραφείς και κάποια προαιρετικά ανάλογα με την επιστήμη [Κουλούρης, 2003β: 331].
Εφόσον τα DTDs καθορίζουν κοινή δόμηση του περιεχομένου των ETDs, τα πανεπιστήμια χρησιμοποιώντας παρόμοια style sheets, βοηθούν στη δημιουργία ETDs και με παρόμοια εμφάνιση. Τα style sheets, προσδιορίζουν τη συγκεκριμένη περιγραφή εμφάνισης που πρέπει να έχουν τα ETDs, προκειμένου να παρουσιαστούν ή εκτυπωθούν. Ο οδηγός της UNESCO, προτείνει τη χρησιμοποίηση εργαλείων αλλά και προδιαγραφών που καταλήγουν στη δημιουργία ενός τυποποιημένου PDF, SGML ή XML αρχείου. Αυτές είναι οι τελικές μορφές των ETDs που αρχειοθετούνται. Χρησιμοποιώντας κοινά DTDs και style sheets, τα ETDs, έχουν κοινή δόμηση και εμφάνιση του περιεχομένου τους και έτσι, είναι εντοπίσιμα (ολόκληρα ή μέρη τους), προσβάσιμα και διατηρήσιμα στο χρόνο [Κουλούρης, 2003β: 331].

3.3.2.3.2 Τυποποίηση και πρότυπα μεταδεδομένων για τα ETDs

Μέσα από τη διαδικασία συγγραφής και μετατροπής των ETDs με τα συγκεκριμένα εργαλεία (MS Word, Word Perfect κλπ.), είναι δυνατό να παραχθούν και τα μεταδεδομένα, είτε κατευθείαν, είτε κυρίως κατά τη μετατροπή. Ωστόσο, γενικά οι συγγραφείς ετοιμάζουν και υποβάλλουν τα μεταδεδομένα των ETDs, είτε συμπληρώνοντας κάποιες τυποποιημένες *φόρμες* που χρησιμοποιεί το εκάστοτε πανεπιστήμιο, είτε εισάγοντας την κατάλληλη πληροφορία στη βάση δεδομένων που θα αποθηκευθούν τα μεταδεδομένα. Τα μεταδεδομένα που υποβάλλονται από το συγγραφέα μπορεί να περιέχουν πληροφορίες για τη διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων και της πνευματικής ιδιοκτησίας. Υπάρχουν συγκεκριμένες προδιαγραφές για το είδος, το περιεχόμενο και τον τρόπο αποθήκευσης των μεταδεδομένων, οι οποίες ακολουθούνται από τους φορείς που συμμετέχουν στο NDLTD. Το σχήμα και τα πρότυπα μεταδεδομένων που χρησιμοποιούνται είναι συγκεκριμένα (Dublin Core, OAI, κλπ.), έτσι ώστε, να εξασφαλίζεται η συνεχής πρόσβαση και διαλειτουργικότητα [Κουλούρης, 2003β: 331].

3.3.2.4 Προδιαγραφές και διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs

Στην ενότητα αυτή εξετάζονται οι προδιαγραφές και διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs, που υλοποιούν οι διάφοροι φορείς που συμμετέχουν στο NDLTD.

3.3.2.4.1 Έλεγχος και διόρθωση των ETDs

Όταν ο φοιτητής (συγγραφέας) έχει γράψει το ETD, τότε η ανάλογη υπηρεσία του πανεπιστημίου, όπως η βιβλιοθήκη ή το υπολογιστικό κέντρο, πρέπει να ελέγξουν αν το ETD είναι πλήρες και σωστό. Υπάρχει μια λίστα ελέγχου όπου εξετάζονται τα διάφορα μέρη του ETD και είναι ανοιχτή στους συγγραφείς για αυτοέλεγχο. Η λίστα περιέχει τα ακόλουθα σημεία ελέγχου:

- *Οργανωτικές ερωτήσεις*. Για παράδειγμα, ανήκει ο φοιτητής στο πανεπιστήμιο; Έχει περάσει επιτυχώς τις εξετάσεις;
- *Έλεγχος του WinWord, Word Perfect ή του LaTeX τεκμηρίου*. Έχει η σελίδα περιεχομένου τα πλήρη στοιχεία; Έχει ο φοιτητής ακολουθήσει τις προδιαγραφές για τους πίνακες περιεχομένων, τις επικεφαλίδες των κεφαλαίων, τους πίνακες, τις βιβλιογραφικές αναφορές κλπ; Έχει ο φοιτητής ακολουθήσει τον οδηγό, τους

κανόνες, τα style sheets, το περίγραμμα, τα πρότυπα, την τεχνοτροπία των εργαλείων που χρησιμοποίησε;

- *Έλεγχος της PDF, SGML/XML έκδοσης μια ψηφιακής διατριβής*. Είναι κατάλληλο για αρχειοθέτηση το παραγόμενο ψηφιακό αρχείο; Έχει την αναμενόμενη ποιότητα; Είναι αναγνώσιμο; Περιέχει όλα τα μέρη του κειμένου; Περιέχει *υπερσυνδέσμους* (hyperlinks) και πολυμέσα; Έχει ακολουθήσει ο φοιτητής τις προτεινόμενες ροές / πακέτα εργασίας που εμπεριέχονται στην πολιτική αρχειοθέτησης;
- *Έλεγχος των μεταδεδομένων*. Παρέχει ο συγγραφέας τα απαραίτητα Dublin Core μεταδεδομένα που του έχουν ζητηθεί; Υπάρχουν λέξεις κλειδιά σε διαφορετικές γλώσσες σύμφωνα με τα διαφορετικά σχήματα ταξινόμησης [Dobratz, 2001a].

3.3.2.4.2 Διαδικασία αρχειοθέτησης του SGML/XML ETD

Προκειμένου να αρχειοθετηθεί ένα ETD (σε SGML/XML μορφή), υπάρχουν δύο διαφορετικές πολιτικές με τις ανάλογες ροές εργασίας. Σύμφωνα με την πρώτη πολιτική, ο συγγραφέας δημιουργεί το αρχείο (WinWord Word Perfect κλπ.) με βάση τον οδηγό και τα style sheets που του έχουν δοθεί. Υποβάλλει ηλεκτρονικά το αρχείο στην αντίστοιχη υπηρεσία του πανεπιστημίου, όπου το ελέγχει για τα style sheets, το μετατρέπει σε SGML/XML και το επανελέγχει με αυτόματο τρόπο (SGML/XML parser). Στη δεύτερη πολιτική, ο συγγραφέας δημιουργεί το αρχικό (WinWord, Word Perfect, LaTeX κλπ.) αλλά και το SGML/XML αρχείο. Έπειτα το SGML/XML αρχείο ελέγχεται αυτόματα με ένα SGML/XML parser, από τον συγγραφέα. Η δεύτερη πολιτική, έχει το πλεονέκτημα της μείωσης του χρόνου που διαρκεί η διαδικασία. Ωστόσο, το μειονέκτημα είναι ότι ο συγγραφέας χρειάζεται συνεχή υποστήριξη για την μετατροπή και τον έλεγχο του XML αρχείου [Dobratz, 2001a].

3.3.2.4.3 Ηλεκτρονική υποβολή των ETDs

Τα πανεπιστήμια που απαιτούν ETDs, παρέχουν στους φοιτητές την απαραίτητη υποστήριξη σε εξοπλισμό (υπολογιστές κλπ.) και λογισμικό (όπως επεξεργαστές κειμένου και άλλα προγράμματα, όπως, προγράμματα ήχου και εικόνας). Επίσης, εκπαίδευση για τη χρήση του εξοπλισμού και των προγραμμάτων, αλλά και για τον τρόπο της ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs [McMillan, 2001c].

Για παράδειγμα, το *Australian Digital Theses Program* (ADT), που είναι μια πρωτοβουλία των Αυστραλιανών πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, παρέχει τοπική υποστήριξη στους ακαδημαϊκούς και στους φοιτητές η οποία διαφέρει ανάλογα με το βαθμό εμπειρίας του καθενός. Η υποστήριξη περιλαμβάνει:

- Παροχή υπολογιστών και λογισμικού στο χώρο της βιβλιοθήκης, που χρησιμοποιείται για τη διαδικασία ηλεκτρονικής υποβολής των ETD από τους φοιτητές.
- Τεχνική υποστήριξη από το προσωπικό της βιβλιοθήκης στους φοιτητές για τη μετατροπή και ηλεκτρονική υποβολή των PDF.
- Βασικές οδηγίες στους φοιτητές που θέλουν να υποβάλουν τα ETD τους, ανεξάρτητα, δηλαδή εκτός του χώρου της βιβλιοθήκης.
- Ευρύτερη υποστήριξη σε επίπεδο πανεπιστημίου – διάχυση της γνώσης, της εμπειρίας και της πληροφορίας για τα ETDs και το ADT.

Ωστόσο, η υποστήριξη και οι άλλες πολιτικές (αποθήκευσης και πρόσβασης των ETDs, διαχείρισης δικαιωμάτων χρηστών κλπ.) διαφέρουν μεταξύ των μελών του ADT. Τα κοινά στοιχεία είναι ότι οι βιβλιοθήκες είναι υπεύθυνες για το ADT πρόγραμμα, παρέχουν όλη την υποστήριξη και πληροφορία και αποδέχονται μόνο ερευνητικά ETDs. Αυτό που είναι λιγότερο κοινό, είναι οι τοπικές διαδικασίες που χρησιμοποιούνται έως σήμερα, όπως, πως αποθηκεύονται τα ETDs στον τοπικό *εξυπηρετητή-διαθέτη* (server) και πως τα ADT μεταπτυχιακά ενσωματώνονται στο τοπικό τεχνολογικό πλαίσιο. Επίσης, οι πολιτικές πρόσβασης διαφέρουν μεταξύ των ινστιτούτων. Ενώ υποστηρίζεται κυρίως η ανοιχτή και ελεύθερη πρόσβαση στα ETDs, κάποιοι τα έχουν διαθέσιμα μόνο τοπικά, σε *εσωτερικούς* (onsite) χρήστες, και κάποιοι εφαρμόζουν προσωρινούς περιορισμούς στην πρόσβαση, για λόγους πατέντας, πνευματικών δικαιωμάτων, μελλοντικής δημοσίευσης κλπ. [Κουλούρης, 2003β: 333].

3.3.3 Συμπεράσματα για τον οδηγό της UNESCO

Η γκρίζα βιβλιογραφία, συμπεριλαμβανομένων των μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών, αποτελεί μια ιδιαίτερη μορφή μη δημοσιευμένου συνήθως υλικού και η γνώση της είναι πολύ σημαντική για ολόκληρη την ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα. Όμως, η έντυπη γκρίζα βιβλιογραφία σπάνια γίνεται ευρέως γνωστή, διότι λίγοι γνωρίζουν την παραγωγή της. Ακόμη και όταν είναι γνωστή, η πρόσβαση στα έντυπα αντίγραφα δεν είναι πάντα εύκολη. Η ηλεκτρονική γκρίζα βιβλιογραφία πλεονεκτεί έναντι της έντυπης, διότι είναι πιο εύκολο να εντοπιστεί, αναζητηθεί και αποκτηθεί. Επίσης, είναι ευκολότερα προσβάσιμη σε όλους μέσω του Διαδικτύου και με αυτό τον τρόπο γίνεται ευρύτερα γνωστή [Κουλούρης, 2003β: 333].

Η δημιουργία ηλεκτρονικής γκρίζας βιβλιογραφίας απαιτεί την εφαρμογή προδιαγραφών συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής – κατάθεσης της. Ο οδηγός της UNESCO, αποτελεί την πιο σημαντική πρωτοβουλία σε αυτό τον τομέα. Το ότι η UNESCO, ένας οργανισμός με σκοπό τη διατήρηση της πολιτιστικής και πνευματικής κληρονομιάς, αποφάσισε να στηρίξει και να χρηματοδοτήσει αυτή την πρωτοβουλία, σημαίνει ότι η πνευματική παραγωγή των πανεπιστημίων είναι σημαντικό να διασωθεί, να διατηρηθεί στο χρόνο και να είναι προσβάσιμη σε όλους [Κουλούρης, 2003β: 333].

Ο οδηγός της UNESCO, περιέχει προδιαγραφές συγγραφής και ηλεκτρονικής υποβολής των ETDs. Βοηθάει στη δημιουργία ETDs με παρόμοια δόμηση, σύμφωνα με συγκεκριμένο μοντέλο περιεχομένου (DTD), κανόνες και περίγραμμα. Ο οδηγός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη συγγραφή και παραγωγή ομοιόμορφα δομημένων ETDs. Προτείνει επίσης τη δημιουργία ETDs με παρόμοια εμφάνιση του περιεχομένου τους, που επιτυγχάνεται με τη χρησιμοποίηση συγκεκριμένων style sheets [Κουλούρης, 2003β: 333]. Με αυτό τον τρόπο τα ETDs είναι ευκολότερα εντοπίσιμα και προσβάσιμα, ανεξάρτητα του περιβάλλοντος που δημιουργούνται. Αποτελεί σημαντικό εργαλείο για το βιβλιογραφικό έλεγχο του ηλεκτρονικού περιεχομένου και τη διάχυση της γκρίζας βιβλιογραφίας μέσω της ηλεκτρονικής δημοσίευσης και των ψηφιακών βιβλιοθηκών [Κουλούρης, 2003β: 333-334]. Βοηθάει στη διαλειτουργικότητα και στη διατήρηση της ηλεκτρονικής γκρίζας βιβλιογραφίας. Έχει ως τελικό σκοπό, τη δημιουργία ενός παγκόσμιου βιώσιμου προγράμματος ETDs, για τη διάχυση της γνώσης σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένου της επιστήμης, της τεχνολογίας και του πολιτισμού [Κουλούρης, 2003β: 334].

Τέλος, ο οδηγός ελπίζουμε να αποτελέσει το μοχλό που θα ενεργοποιήσει και θα επεκτείνει διαδικασίες δημιουργίας και ηλεκτρονικής υποβολής γκρίζας βιβλιογραφίας στα ελληνικά πανεπιστήμια [Κουλούρης, 2003β: 334].

4. Πολιτικές σε διαφορετικούς τύπους ψηφιακού περιεχομένου και βιβλιοθηκών

Ύστερα από την εξέταση των πολιτικών σε συγκεκριμένους τύπους περιεχομένου (π.χ. ETDs), εξετάζονται οι πολιτικές σε διαφορετικούς *τύπους* (κατηγορίες – είδη) βιβλιοθηκών και σε διαφορετικούς *τύπους* (είδη) περιεχομένου, που έχουν στις συλλογές τους. Έχει διαπιστωθεί ότι ο τύπος του ψηφιακού περιεχομένου, όπως, κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο κλπ. επηρεάζει τις πολιτικές [Arms, 1998]. Εξίσου, διαπιστώνεται ότι οι πολιτικές επηρεάζονται και από τον τύπο της βιβλιοθήκης. Για το λόγο αυτό, εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής σε σχέση με τη μέθοδο πρόσκτησης, και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε διαφορετικούς τύπους ψηφιακού περιεχομένου, όπως, κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο κλπ. και σε διαφορετικούς τύπους βιβλιοθηκών, όπως εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Η ανάλυση των πολιτικών γίνεται σε επίπεδο συλλογών των διαφόρων βιβλιοθηκών, γιατί πολλές φορές και στην ίδια βιβλιοθήκη διαφοροποιούνται οι πολιτικές ανά συλλογή.

Η επιλογή των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, έγινε, αφενός μεν γιατί ο πυρήνας της έρευνας αφορά σε μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες όπου κύριος εκφραστής τους είναι οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και αφετέρου, γιατί οι αυτοί οι τύποι των βιβλιοθηκών διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη συγκέντρωση ψηφιακού περιεχομένου, στη διάχυση της ψηφιακής πληροφορίας, στην ανάπτυξη ψηφιακών βιβλιοθηκών και έχουν σημαίνουσα θέση στην επιστημονική, ακαδημαϊκή κοινότητα κάθε χώρας, αλλά και γενικότερα στην κοινωνία. Επίσης, έχουν αναπτύξει αξιόλογες συνεργασίες, έχουν εφαρμόσει πρακτικές πολιτικών που μπορούν εύκολα να διαχυθούν και σε άλλους τύπους βιβλιοθηκών, όπως δημόσιες κλπ. Η εξέταση εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, επιλέγεται διότι οι πρακτικές και πολιτικές που εφαρμόζουν διαφέρουν και έτσι μπορούμε να έχουμε μια πληρέστερη εικόνα για τις πολιτικές που εφαρμόζονται, διαπιστώνοντας παράλληλα την πρακτική αντιμετώπιση του προβλήματος.

Στο κεφάλαιο 4.1, αναλύονται οι πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών. Στη συνέχεια ταξινομούνται και ομαδοποιούνται οι εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής σύμφωνα με τον παράγοντα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Εξάγονται τα σχετικά συμπεράσματα για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των εθνικών βιβλιοθηκών που ήδη εφαρμόζουν για το ψηφιακό τους περιεχόμενο. Προτείνονται εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης, διανομής και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών. Εξετάζονται οι εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, σε σχέση με τους παράγοντες, όπως, ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου, ο τύπος περιεχομένου, η μέθοδος πρόσκτησης του και η πνευματική του ιδιοκτησία. Εντοπίζονται και αναλύονται οι μέθοδοι πρόσκτησης που χρησιμοποιούνται για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών και οι τάσεις που δείχνουν να επικρατούν. Διαπιστώνεται ότι οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν τις πολιτικές και εξάγονται ποσοτικές παρατηρήσεις και κανόνες για τη σχέση παραγόντων και πολιτικών. Συγκεκριμένα, εξάγονται κανόνες για τις σχέσεις:

- Μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και πρόσβασης (εσωτερική και απομακρυσμένη)
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής (ιδιωτική και άλλης χρήσης)

Στο κεφάλαιο 4.2, αναλύονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δέκα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, διαδοχικά για κάθε βιβλιοθήκη που εξετάστηκε. Στη συνέχεια, ταξινομούνται και ομαδοποιούνται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, σύμφωνα με τους παράγοντες που τις επηρεάζουν (τύπος δημιουργίας περιεχομένου, τύπος περιεχομένου, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία). Αναλύεται η σχέση παραγόντων και πολιτικών και παρουσιάζονται ποσοτικά δεδομένα για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές και πως οι παράγοντες επηρεάζουν τις πολιτικές. Οι ποσοτικές παρατηρήσεις, αφορούν τις σχέσεις:

- Μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και απομακρυσμένης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και απομακρυσμένης πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και ιδιωτικής αναπαραγωγής
- Πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής άλλης χρήσης

Στη συνέχεια, εξάγονται, η κοινή πρακτική και γενικευμένοι κανόνες για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Οι κανόνες παρουσιάζονται χωριστά για το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, διότι ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου διαφοροποιεί ιδιαίτερα τις πολιτικές. Οι κανόνες πολιτικών αφορούν τους πιο κοινούς κανόνες πολιτικών που χρησιμοποιούνται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και συμπληρώνονται από λιγότερο χρησιμοποιούμενους κανόνες, που αφορούν εναλλακτικές πολιτικές προσεγγίσεις και επιλογές. Στη συνέχεια, αντιστοιχούνται, συνοπτικά, οι συμβατικές πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής με τις ομόλογες ψηφιακές και συγκρίνονται, εστιάζοντας περισσότερο στις διαφορές τους. Εξετάζεται ποιες συμβατικές πολιτικές μπορούν να αντιστοιχηθούν σε νέες ψηφιακές πολιτικές και αναπτύσσονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτής της μετάβασης. Τέλος, παρουσιάζονται τα συμπερασματικά σχόλια για τις εφαρμοσμένες πολιτικές του ψηφιακού περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και τονίζεται η ανάγκη εξεύρεσης ενός νέου μοντέλου πολιτικών.

Ύστερα από την ανάλυση ενός μεγάλου δείγματος εθνικών – όλων των εθνικών βιβλιοθηκών παγκόσμια – και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (του συνόλου σχεδόν), αποφασίστηκε η παρουσίαση και ανάλυση μερικών απ' αυτών, η οποία βασίστηκε σε συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία αναλύονται στα αντίστοιχα κεφάλαια (4.1 και 4.2).

4.1 Πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου εθνικών βιβλιοθηκών

Οι εθνικές βιβλιοθήκες διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη συγκέντρωση της πνευματικής παραγωγής κάθε χώρας σε έντυπη μορφή. Στην σημερινή ψηφιακή εποχή, υπάρχει μια τρέχουσα, συνεχής και σε εξέλιξη προσπάθεια από τις εθνικές βιβλιοθήκες για συγκέντρωση – δημιουργία και παροχή ψηφιακού περιεχομένου [Koulouris, 2003c: 409]. Στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα οι εθνικές βιβλιοθήκες αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα που συνδέονται με τις πολιτικές του ψηφιακού περιεχομένου, πολιτικές που αφορούν την πρόσκτηση, την πνευματική ιδιοκτησία που σχετίζονται και επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής.

Εξετάστηκαν οι πολιτικές του συνόλου των εθνικών βιβλιοθηκών παγκόσμια[148]. Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών, σε σχέση με τους παράγοντες πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας που επηρεάζουν τις παραπάνω πολιτικές.

Η επιλογή των εξεταζόμενων εθνικών βιβλιοθηκών βασίστηκε στην ποικιλομορφία του ψηφιακού τους περιεχομένου, στην παράδοση που έχουν στη συλλογή, δημιουργία και παροχή εντύπου και ψηφιακού περιεχομένου, στη γεωγραφική τους θέση – επιλέχθηκαν βιβλιοθήκες που αντιπροσωπεύουν και τις πέντε ηπείρους – και κυρίως στη διαφοροποίηση των πολιτικών τους. Επιπροσθέτως, κριτήρια όπως, το κύρος τους, το μέγεθος των συλλογών τους και το ενδιαφέρον τους για τις πολιτικές λήφθηκαν σοβαρά υπόψη.

Αναφορικά με το γεωγραφικό κριτήριο, 8 από τις 13 εθνικές βιβλιοθήκες που αναλύονται, ανήκουν στον αγγλοσαξονικό κόσμο και είναι εκφραστές της ίδιας σχεδόν «κουλτούρας». Ο λόγος είναι ότι αυτές οι βιβλιοθήκες, όπως διαφαίνεται από την έρευνα, είναι πιο ενεργές στη δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου και στην υλοποίηση πολιτικών, επομένως και αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα. Παρόλα αυτά, εθνικές βιβλιοθήκες, όπως της *Γερμανίας*, ή της *Γαλλίας*, οι οποίες μάλιστα έχουν και παράδοση στην κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων, δεν παραλείπονται, απλά ανήκουν στον πληθυσμό των βιβλιοθηκών που συμμετείχαν στην έρευνα με ερωτηματολόγιο (βλ κεφάλαιο 5), οπότε θα ήταν πλεονασμός να αναλυθούν διεξοδικά και σ' αυτό το κεφάλαιο. Για τον ίδιο λόγο, δεν αναλύεται και η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Χιλής*, η οποία έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις πολιτικές αναπαραγωγής, εκφράζοντας την «λατινοαμερικάνικη» νοοτροπία.

Η ανάλυση των πολιτικών γίνεται σε επίπεδο συλλογής, γιατί πολλές εθνικές βιβλιοθήκες διαφοροποιούν τις πολιτικές τους ανά συλλογή. Επιλέχθηκαν εθνικές βιβλιοθήκες που έχουν συλλογές με ποικίλους *τύπους δημιουργίας περιεχομένου* (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς ψηφιακό), ποικίλους τύπους περιεχομένου (εικόνα, ήχος, βίντεο, κείμενο κλπ.) διάφορους πνευματικούς δημιουργούς και ιδιοκτήτες (βιβλιοθήκες, ιδιώτες, οργανισμούς όπως εκδότες κλπ.), διαφορετικές πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής και ποικίλες μεθόδους πρόσκτησης (άδεια χρήσης, αγορά, ψηφιοποίηση περιεχομένου βιβλιοθήκης ή άλλων πνευματικών δημιουργών κλπ.). Περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκες, θα μας έδιναν ποσοτικά και όχι ποιοτικά αποτελέσματα.

Σκοπός είναι να αποτυπωθούν οι διαφορές ανάμεσα στις εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης αυτών των εθνικών βιβλιοθηκών. Αναλύονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής που αυτές οι βιβλιοθήκες έχουν εφαρμόσει για το ψηφιακό τους περιεχόμενο, δείχνοντας τα διαφορετικά επίπεδα πρόσβασης, τα πνευματικά δικαιώματα, τα δικαιώματα ιδιωτικότητας και δημοσιότητας. Αναφέρονται επίσης οι πολιτικές πρόσκτησης, γιατί, συχνά, οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής σχετίζονται με τον τρόπο τον οποίο η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει το περιεχόμενο,

[148] Με το σκεπτικό αυτό, μελετήθηκαν επίσης ερευνητικά έργα τα οποία ασχολούνται με την παροχή πρόσβασης σε ετερογενής πηγές (π.χ., *MetaLib* [Ex Libris LTD, 2003] κλπ.), ή έργα που συνηθίζουν τα παρέχουν στους αναγνώστες πρόσβαση σε πληροφορία για βιβλιοθήκες (π.χ. *The Description of resources Internet Dublin Core* [Russian State Library, 1998]), αλλά αυτά δεν ήταν τόσο σχετικά με τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής που εξετάζονται. Αυτά τα έργα αναφέρονται περισσότερο σε αναζήτηση μεταδεδομένων σε εικονικές βιβλιοθήκες και όχι σε πολιτικές [Koulouris, 2003a: 35].

δηλαδή με τη μέθοδο πρόσκτησης, και με το καθεστώς της πνευματικής του ιδιοκτησίας [Koulouris, 2003a: 35].

Οι εθνικές βιβλιοθήκες έχουν υλοποιήσει-εφαρμόσει απλές πολιτικές πρόσβασης για το ψηφιακό τους περιεχόμενο. Πολλές εθνικές βιβλιοθήκες έχουν το ψηφιακό τους περιεχόμενο ελεύθερα προσβάσιμο μέσω Διαδικτύου για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Μερικές βιβλιοθήκες περιορίζουν μέρος του περιεχομένου τους από εξωτερική χρήση λόγω των πνευματικών δικαιωμάτων ή δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και δημοσιότητας. Άλλες απαιτούν εξουσιοδοτημένη χρήση του ψηφιακού τους περιεχομένου, με χρέωση ή με έχουν συμφωνίες αδειών χρήσης. Άλλες, έχουν το ψηφιακό τους περιεχόμενο προσβάσιμο μόνο για εσωτερικούς χρήστες (προσωπικό, φοιτητές, ερευνητές κλπ.), μέσα από αναγνωστήρια ή μέσα από τοπικούς *σταθμούς εργασίας* (χώρους με ηλεκτρονικούς υπολογιστές για πρόσβαση στο περιεχόμενο) της βιβλιοθήκης. Τέλος, άλλες βιβλιοθήκες αποκρύπτουν την πρόσβαση στο ψηφιακό τους περιεχόμενο, ή ακόμα καθυστερούν να το ψηφιοποιήσουν, όταν η κατάλληλη πολιτική πρόσβασης δεν είναι σαφής [Koulouris, 2003a: 35].

Όταν το ψηφιακό περιεχόμενο (κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο κλπ.), δεν έχει περιορισμούς (περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων, περιορισμούς δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και δημοσιότητας, περιορισμούς διανομής κλπ.), τότε η πιο κοινή, συνήθης, πολιτική πρόσβασης είναι η «ελεύθερη πρόσβαση». Διαφορετικά, όταν το ψηφιακό περιεχόμενο έχει περιορισμούς, τότε η πολιτική πρόσβασης είναι περιορισμένη σε εσωτερικούς χρήστες μόνο και η αναπαραγωγή προϋποθέτει γραπτή άδεια ή πληρωμή (αμοιβή-fee) [Koulouris, 2003a: 35].

Οι εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης διαφέρουν από πολλές απόψεις. Γενικεύονται σε μια ενοποιημένη-ενιαία πολιτική, η οποία μπορεί να υλοποιήσει τις συγκεκριμένες πολιτικές διαφοροποιώντας ορισμένες από τις παραμέτρους τους. Οι παράμετροι αυτοί μελετώνται και εξηγούνται οι πιο χρήσιμες εναλλακτικές αξίες-τιμές και η σημασιολογία τους. Επίσης, προβλέπονται νέες παράμετροι πολιτικών οι οποίοι είναι κατάλληλοι για πιο σύνθετες πολιτικές που θα χρειαστούν σύντομα [Koulouris, 2003a: 35].

Εξετάζονται οι πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών: η *Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου* (*Library of Congress* – LC), η *Εθνική Βιβλιοθήκη του Ηνωμένου Βασιλείου* ή αλλιώς *Βρετανική Βιβλιοθήκη* (*British Library* – BL), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας* (*National Library of Australia* – NLA), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας* (*National Library of New Zealand* – NLNZ), η *Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά* (*National Library of Canada* – NLC), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας* (*National Library of Wales* – NLW), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας* (*National Library of Scotland* – NLS), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας* (*Helsinki University Library – National Library of Finland* – NLF), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας* (*National Library of Greece* – NLG), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας* (*Koninklijke Bibliotheek – National Library of the Netherlands* – KB), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας* (*National Library of China* – NLCh), η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας* (*National Library of Ireland* – NLI) και η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας* (*National Library of Russia* – NLR).

Στο κεφάλαιο 4.1.1, παρουσιάζονται οι πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής των εθνικών βιβλιοθηκών. Στο κεφάλαιο 4.1.2, ταξινομούνται οι υλοποιημένες πολιτικές πρόσβασης ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους. Γενικεύονται σε μια ενιαία πολιτική και εξετάζονται οι πιθανές παραλλαγές της. Τέλος, στο κεφάλαιο 4.1.4 παραθέτονται τα συμπεράσματα για τις πολιτικές των εθνικών βιβλιοθηκών.

4.1.1 Ανάλυση πολιτικών πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών

Σε αυτή την ενότητα, εξετάζονται οι πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής που έχουν εφαρμοστεί από τις δεκατρείς εθνικές βιβλιοθήκες. Οι εξεταζόμενες βιβλιοθήκες είναι οι ακόλουθες:

4.1.1.1 Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (LC)

4.1.1.1.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου* (LC) αποκτά περιεχόμενο με αγορά, ανταλλαγή, δωρεά, μεταφορά, με το πρόγραμμα *Καταλογογράφησης σε Δημοσιεύσεις* (*Cataloguing in Publication* – CIP) και με *κατάθεση για κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων* (copyright deposit) δηλαδή *κατά νόμο κατάθεση* (legal deposit). Η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου αποκτά περιεχόμενο διαμέσου τέτοιων πηγών, όπως, ανταλλαγή με βιβλιοθήκες και άλλους οργανισμούς, των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, και του εξωτερικού, δωρεά, μεταφορά από τοπικούς κρατικούς και ομοσπονδιακούς συντελεστές, αγορά, κατάθεση πνευματικών δικαιωμάτων, και από εμπορικούς παροχείς περιεχομένου, ιδιώτες και εκδότες. Η κατάθεση για κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων αποτελεί τον πυρήνα των συλλογών, ιδιαίτερα αυτών που έχουν χάρτες, μουσική, κινούμενες εικόνες, και των τμημάτων εντύπων και φωτογραφιών [Library of Congress, 1999a].

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, απαιτήσεις *υποχρεωτικής κατάθεσης* (κατάθεση πνευματικών δικαιωμάτων) υπάρχουν στο *Κεφάλαιο 407 της Νομοθετικής Πράξης (Νόμος) Πνευματικής Ιδιοκτησίας του 1976* (*Section 407 of the Copyright Act of 1976*). Όλα τα πνευματικά έργα που βρίσκονται κάτω από καθεστώς προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων και που έχουν δημοσιευθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες υπόκεινται στο άρθρο περί υποχρεωτικής κατάθεσης του *νόμου πνευματικής ιδιοκτησίας*. Μολονότι οι απαιτήσεις κατάθεσης περιορίζονται για πνευματικά έργα που έχουν δημοσιευθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες, εφαρμόζονται και σε έργα που έχουν αρχικά δημοσιευθεί σε ξένη χώρα και αναδημοσιεύονται στις Ηνωμένες Πολιτείες, διαμέσου της διανομής αντιγράφων ή δίσκων φωνογράφων που είτε έχουν εισαχθεί ή αποτελούν μέρος μιας αμερικάνικης έκδοσης [U.S. Copyright Office, 2003]. Διαμέσου του *Κώδικα Ομοσπονδιακών Κανονισμών* (*Code of Federal Regulations*), συγκεκριμένες κατηγορίες περιεχομένου εξαιρούνται από τις απαιτήσεις κατάθεσης.

Από το 1998, κατάθεση απαιτείται για συγκεκριμένο δημόσια διαθέσιμο ηλεκτρονικό περιεχόμενο σε υλικό μέσο, όπως, μαγνητικές ταινίες, *οπτικοί δίσκοι υπολογιστών* (CD-ROMs) και *αντίγραφα σε σμίκρυνση* (microforms). Από το 1993, οι συμφωνίες

για τα CD-ROMs ορίζουν πώς η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου μπορεί να χρησιμοποιήσει τεκμήρια που κατατίθενται σ' αυτό το μορφότυπο. Για παράδειγμα, οι εκδότες των CD-ROMs μπορούν να καταθέσουν ένα αντίγραφο απαιτώντας χρήση σε εξουσιοδοτημένο τοπικό δίκτυο στα αναγνωστήρια της βιβλιοθήκης για μέχρι πέντε ταυτόχρονα χρήστες, ή να καταθέσουν δύο αντίγραφα. Η υποχρεωτική κατάθεση δεν εφαρμόζεται ακόμα σε online ηλεκτρονικά πνευματικά έργα. Η κατά νόμο κατάθεση δεν εφαρμόζεται και δεν ισχύει για το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο [Koulouris, 2003a: 36].

4.1.1.1.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, έχει αναπτύξει διάφορες πρωτοβουλίες για τη δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης και έχει και καθορισμένη στρατηγική στον τομέα αυτό [National Academy Press, 2000a]. Η πρώτη απ' αυτές ήταν το πιλοτικό πρόγραμμα *American Memory*, το οποίο αφορούσε αρχικά την ψηφιοποίηση ιστορικών συλλογών της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, δηλαδή συλλογών που αφορούν την ιστορία του έθνους [Fleischhauer, 1995]. Το έργο αυτό κατέληξε στη δημιουργία της συλλογής *American Memory*, η οποία αποτελείται από πολλές επιμέρους συλλογές και επίσης στην δημιουργία ενός *Εθνικού Προγράμματος Ψηφιακής Βιβλιοθήκης* (*National Digital Library Program*), για τη δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Τελικά η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, κατάφερε να δημιουργήσει μια εξαιρετικά αξιόλογη ψηφιακή βιβλιοθήκη που περιέχει πολλές ενδιαφέρουσες, από άποψη περιεχομένου και πολιτικών, ψηφιακές συλλογές.

Το ενδιαφέρον των συλλογών αυτών σχετικά με τις πολιτικές και η βαρύτητα που έδωσαν σ' αυτό το θέμα, ιδιαίτερα όσον αφορά την πνευματική ιδιοκτησία πριν και κατά τη διάρκεια δημιουργίας και ψηφιοποίησης των συλλογών, η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου και το *Αμερικάνικο Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας* (*U.S. Copyright Office*), γίνεται ορατό από σχετικές δημοσιεύσεις. Για παράδειγμα, δημοσιεύσεις που αφορούν ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας που αντικατοπτρίζουν τις πρώτες προσπάθειες για την ηλεκτρονική καταγραφή της πνευματικής ιδιοκτησίας σε ψηφιακά έργα [Levering, 1996]. Επίσης, δημοσιεύσεις που αφορούν το θέμα της πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή εποχή και τη θέση της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου σ' αυτό το φλέγον ζήτημα [Levering, 1995].

Τελικά, η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, κατέληξε να έχει συγκεκριμένες διατάξεις[149] και δηλώσεις αναφορικά με την πνευματική ιδιοκτησία των ψηφιακών συλλογών της, οι οποίες καθοδηγούν τους χρήστες για την εύρεση της σχετικής πληροφορίας. Επίσης, το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας διαφέρει από συλλογή σε συλλογή, γι' αυτό και κάθε συλλογή έχει τις δικές τις δηλώσεις – παράδειγμα, η συλλογή *American Memory* [Library of Congress, 2002l] και ο *Online Κατάλογος Εντύπων και Φωτογραφιών* (*Print & Photographs Online Catalog* – PPOC) [Ison, 2001].

Τέλος, η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, ενδιαφέρεται ιδιαίτερα και για τον κύκλο ζωής της ψηφιακής πληροφορίας [Library of Congress, 1999b], που αφορά κυρίως θέματα διατήρησης, γι' αυτό και έχει αναπτύξει ένα πρόγραμμα διατήρησης [Library of Congress, 1999c] με τα σχετικά κριτήρια επιλογής του ψηφιακού περιεχομένου που

[149] Οι διατάξεις και οι δηλώσεις πνευματικής ιδιοκτησίας στις διάφορες ψηφιακές συλλογές της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, αναλύονται στη συνέχεια για κάθε συλλογή.

θα διατηρείται [Library of Congress, 1999d] και τις ανάλογες αρχές και προδιαγραφές διατήρησης που θα ακολουθούνται [Library of Congress, 2000].

Για να εξεταστούν οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου και να αναλυθεί η σχέση τους ανάλογα με το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, χρησιμοποιήθηκε ένα χαρακτηριστικό δείγμα των ψηφιακών συλλογών της, το οποίο περιέχει συλλογές που διαφοροποιούνται σε πνευματική ιδιοκτησία και πολιτικές..

Η *American Memory* [Library of Congress, 2002e] – η οποία πολλές φορές έχει αποτελέσει το επίκεντρο δημοσιευμάτων [National Digital Library Program, 2000] – περιέχει συλλογές πολυμέσων από ψηφιοποιημένα τεκμήρια, φωτογραφίες, ηχογραφήσεις, κινούμενες εικόνες και κείμενα από τις *Americana Collections* της βιβλιοθήκης. Η *American Memory* έχει περισσότερα από 7,5 εκατομμύρια ψηφιακά τεκμήρια από περισσότερες από 100 ιστορικές συλλογές [Library of Congress, 2002f].

Η συλλογή *American Story form America's Library* [Library of Congress, 2002a] περιέχει πολλά έντυπα τεκμήρια, δωτογραφίες, χάρτες, ηχογραφήσεις, βίντεο, ταινίες και άλλο περιεχόμενου του παρελθόντος.

Η *Meeting of Frontiers* [Library of Congress, 2002h] είναι μια δίγλωσση, αγγλική – ρώσικη, ψηφιακή βιβλιοθήκη πολυμέσων. Περιέχει 70.000 εικόνες από σπάνια βιβλία, χειρόγραφα, φωτογραφίες, χάρτες, φιλμ και ηχογραφήσεις από τις συλλογές της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Περιέχει επίσης ψηφιακές εικόνες από συνεταιρικά ινστιτούτα στην Αλάσκα και στη Ρωσία, σπάνια χάρτες, άλμπουμ με φωτογραφίες, μουσική τυπωμένη σε φύλλα δηλαδή παρτιτούρες και ψηφιοποιημένο περιεχόμενο από επιλεγμένες συλλογές βιβλιοθηκών και αχρείων της δυτικής Σιβηρίας.

Οι συλλογές *American Memory*, *American Story form America's Library* [Library of Congress, 2002b; 2002c; 2002d] και *Meeting of Frontiers* [Library of Congress, 2002i] είναι ελεύθερα προσβάσιμες μέσω Διαδικτύου για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Μικρός αριθμός τεκμηρίων προστατεύονται, προφυλάσσονται, λόγω πνευματικών δικαιωμάτων και άλλων περιορισμών, όπως, περιορισμοί, δωρητών, δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και δημοσιότητας [Library of Congress, 1995], δικαιωμάτων αδειών χρήσης και δικαιωμάτων εμπορικών σημάτων [Library of Congress, 1998a]. Η μεταβίβαση και η αναπαραγωγή αυτού του προστατευόμενου περιεχομένου πέρα από τη θεμιτή χρήση, απαιτεί γραπτή άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη. Η βιβλιοθήκη, λόγω του δημόσιου χαρακτήρα της, δεν χρεώνει αντίτιμο άδειας για τη χρήση αυτού του περιεχομένου και δεν μπορεί να δώσει ή να αρνηθεί άδεια για δημοσίευση ή διανομή. Είναι υποχρέωση του ερευνητή να διαπιστώσει και να ικανοποιήσει περιορισμούς, πνευματικής ιδιοκτησίας ή άλλης χρήσης. Οι εγγραφές του καταλόγου ή άλλα κείμενα τα οποία συνοδεύουν τις συλλογές παρέχουν πληροφορία για τους πνευματικούς ιδιοκτήτες και για άλλους περιορισμούς [Library of Congress, 1998a].

Ο *Online Κατάλογος Εντύπων και Φωτογραφιών της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου* (*Library's Print & Photographs Online Catalog* – PPOC), περιέχει εγγραφές καταλόγου και ψηφιακές εικόνες (περίπου 13,6 εκατομμύρια εικόνες) που αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα – διατομή – από ακίνητες εικόνες οι οποίες υπάρχουν στο *Τμήμα Εντύπων και Φωτογραφιών* (Print & Photograph Division) και σε άλλα

τμήματα της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Επίσης, περιλαμβάνει φωτογραφίες, άριστης ποιότητας και δημοφιλή έντυπα και σχέδια, αφίσες και σχέδια μηχανικών.

Στον PPOC, δεν είναι όλες οι εικόνες ελεύθερες για δημόσια χρήση. Κάποιες μπορεί να προστατεύονται από τον *Αμερικάνικο Νόμο Πνευματικής Ιδιοκτησίας* ή από πνευματικά δικαιώματα ή από νόμους δικαιωμάτων άλλων γειτονικών κρατών [Library of Congress, 2002j]. Επιπροσθέτως, περίπου το 90% (πάνω από 650.000 τεκμήρια) των εγγραφών του καταλόγου, συνοδεύονται από ψηφιακές εικόνες και είναι ελεύθερα προσβάσιμες μέσω Διαδικτύου, ιδιαίτερα μέσω της ιστοσελίδας του αναγνωστηρίου της βιβλιοθήκης στο Διαδίκτυο. Ωστόσο, σε μερικές συλλογές, μόνο *εικόνες μικρής και χαμηλής ανάλυσης* (thumbnail), δηλαδή *μικρές εικόνες*, εμφανίζονται σε εκείνους που αναζητούν έξω από το κτίριο της βιβλιοθήκης, λόγω ενδεχόμενων σκέψεων που αφορούν σε περιορισμούς δικαιωμάτων.
Συνεπώς, μερικές εικόνες είναι προσβάσιμες για όλους τους χρήστες (εσωτερικούς και εξωτερικούς), άλλες είναι προσβάσιμες σε διαφορετική μορφή και ανάλυση για τους εξωτερικούς χρήστες, και άλλες δεν είναι προσβάσιμες από κανέναν. Για παράδειγμα, οι εικόνες της *Look Magazine* συλλογής δεν είναι προσβάσιμες από κανέναν. Οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χρήστες μπορούν να δουν μόνο τις βιβλιογραφικές εγγραφές [Koulouris, 2003a: 36].

Η μεταβίβαση και αναπαραγωγή των προστατευόμενων τεκμηρίων, πέρα απ' αυτή που επιτρέπεται από τη θεμιτή χρήση, απαιτεί γραπτή άδεια από τους *κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων* (πνευματικούς ιδιοκτήτες). Είναι υποχρέωση του χρήστη να εξακριβώσει και να ικανοποιήσει περιορισμούς, πνευματικής ιδιοκτησίας ή άλλης χρήσης (όπως, περιορισμοί, δωρητών, δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και δημοσιότητας, δικαιωμάτων αδειών χρήσης και δικαιωμάτων εμπορικών σημάτων), προκειμένου να εκδώσει ή να διανείμει περιεχόμενο που έχει βρεθεί στην συλλογή του συγκεκριμένου τμήματος της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Ωστόσο, το *τμήμα* είναι υπεύθυνο να ενημερώσει τους χρήστες για πιθανούς περιορισμούς δωρητών. Οι περιορισμοί δωρητών, είναι συμφωνίες μεταξύ της *βιβλιοθήκης* και των δωρητή για τη χρήση της συλλογής. Επιπροσθέτως, η *βιβλιοθήκη*, όπου είναι δυνατό, ενημερώνει το χρήστη για το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας του περιεχομένου μέσω των μεταδεδομένων.

4.1.1.2 Βρετανική Βιβλιοθήκη (BL)

4.1.1.2.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Βρετανική Βιβλιοθήκη* (BL) είναι το νόμιμο αποθετήριο για το έντυπο περιεχόμενο που δημοσιεύεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία ή για περιεχόμενο που αρχικά έχει δημοσιευθεί αλλού, αλλά διανέμεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία. Οι εκδότες και διανομείς περιεχομένου στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία έχουν τη νομική υποχρέωση να στέλνουν ένα αντίγραφο από κάθε δημοσίευση τους στο *Γραφείο Νομικής Κατάθεσης* (Legal Deposit Office) της Βρετανικής Βιβλιοθήκης μέσα σε ένα μήνα από τη δημοσίευση [British Library, 1998e]. Ωστόσο, κάποιες κατηγορίες περιεχομένου (εσωτερικές εκθέσεις, γραπτά εξετάσεων κλπ.) – εκτός αν υπάρχει γραπτή απαίτηση σε αυτούς από την Βρετανική Βιβλιοθήκη – εξαιρούνται από τους κανονισμούς νομικής κατάθεσης.

Η κατά νόμο κατάθεση δεν εφαρμόζεται στο ψηφιακό περιεχόμενο, ιδιαίτερα στο online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. Ωστόσο, υπάρχει μια συμφωνία μεταξύ των βιβλιοθηκών νομικής κατάθεσης (π.χ. Βρετανική Βιβλιοθήκη, Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας) και των εμπορικών εκδοτών για *εθελοντική κατάθεση* (voluntary deposit) των μη εντύπων δημοσιεύσεων-εκδόσεων. Αυτή η συμφωνία, ο *κώδικας πρακτικής* (code of practice[150]), καλύπτει την κατάθεση των μη εντύπων εκδόσεων του Ηνωμένου Βασιλείου, δηλαδή, αντίγραφα σε σμίκρυνση και offline ηλεκτρονικά μέσα [Secretary of State for Culture, Media and Sport Working Party, 1998a]. Οι online εκδόσεις εκπίπτουν από τον επίσημο σκοπό αυτού του *κώδικα πρακτικής*. Ωστόσο, υπάρχουν σκέψεις ότι παράλληλα με την εφαρμογή και λειτουργία του σχήματος εθελοντικής κατάθεσης για αντίγραφα σε σμίκρυνση και offline ηλεκτρονικά μέσα, μια άλλη δράση πρέπει να προχωρήσει από κοινού, μεταξύ των εκδοτών και των βιβλιοθηκών νομικής κατάθεσης, να διεξάγουν δοκιμές για την κατάθεση συγκεκριμένων τύπων σε online και υβριδικές (online/offline) εκδόσεις. Επιπροσθέτως, οι συνεχιζόμενα ενημερωμένες εκδόσεις, όπως βάσεις δεδομένων επίσης δεν καταθέτονται. Αυτό ο κώδικας πρακτικής εφαρμόζεται σε δημοσιεύσεις μετά τις 4 Ιανουαρίου του 2000. Ο *κώδικας πρακτικής* περιέχει συμφωνίες σχετικά με την πρόσβαση των εκδόσεων που έχουν κατατεθεί.

Τέλος, αφού αμφότεροι εκδότες και βιβλιοθήκες, δεν είναι ακόμα έτοιμοι να αναλάβουν τη συστηματική κατάθεση και αρχειοθέτηση του online πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου, η πρόσκτηση του είναι σε εθελοντική[151] βάση άνευ συγκεκριμένων νομικών υποχρεώσεων και δεσμεύσεων [Koulouris, 2003a: 37].

4.1.1.2.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Βρετανική Βιβλιοθήκη, έχει αναπτύξει ενδιαφέρουσες στρατηγικές [British Library, 2002] και πολιτικές, που αφορούν την ψηφιοποίηση συλλογών [British Library, 1998c], την ανάπτυξη ψηφιακών συλλογών γενικότερα [British Library, 1998f], την πρόσβαση στις ψηφιακές συλλογές και γενικότερα την ελευθερία της πληροφορίας [British Library, 1998d]. Επίσης, δίνει βαρύτητα στη δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης και ψηφιακού περιεχομένου [British Library, 1998g]. Εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής δύο ψηφιακών συλλογών: της *Electronic Beowulf* και του *International Dunhuang Project*.

Ο σκοπός του *Electronic Beowulf Έργου* είναι να αυξήσει την πρόσβαση στις συλλογές της Βρετανικής Βιβλιοθήκης με τη χρήση οπτικοποίησης και δικτυακών τεχνολογιών [Meyyappan, 2000]. Η ψηφιακή συλλογή *Electronic Beowulf* περιέχει μια συλλογή χειρογράφων από το σπουδαίο παλιό αγγλικό ποίημα Beowulf που επέζησε, σώθηκε, στη Βρετανική Βιβλιοθήκη.

Επιλεγμένες ψηφιακές εικόνες της συλλογής *Electronic Beowulf* είναι ελεύθερα προσβάσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Η αναπαραγωγή των εικόνων αυτών απαιτεί γραπτή άδεια από τη Βρετανική

[150] Βλέπε Secretary of State for Culture, Media and Sport Working Party, 1998a. *Code of practice for the voluntary deposit on non-print publications*, http://www.bl.uk/about/policies/codeprac.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

[151] Πάντως γίνονται προσπάθειες για επέκταση της νομικής κατάθεσης και για το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, βλέπε Great Britain, 2003b. *Legal Deposit Libraries Act 2003*, http://www.hmso.gov.uk/acts/acts2003/30028--a.htm#1 [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-05].

Βιβλιοθήκη. Ολόκληρο το χειρόγραφο είναι σε ηλεκτρονική μορφή, σε δύο CD-ROMs, και μπορεί να αποκτηθεί με πληρωμή.

Το *Έργο International Dunhuang* περιέχει 26.000 χειρόγραφα και έντυπα τεκμήρια από την Κεντρική Ασία που βρίσκονται στη συλλογή της Βρετανικής Βιβλιοθήκης, και περιλαμβάνει υψηλής ποιότητας έγχρωμες εικόνες από αποκόμματα χειρογράφων [British Library, 1998c].

Είναι μια ελεύθερα προσβάσιμη ψηφιακή συλλογή, αλλά κάποιες εικόνες της βάσης βρίσκονται σε καθεστώς προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων. Αυτές οι εικόνες δεν μπορούν να αναπαραχθούν σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή για κανένα σκοπό, συμπεριλαμβανομένου αυτόν της ιδιωτικής μελέτης, χωρίς την άδεια του πνευματικού ιδιοκτήτη. Επιπροσθέτως, προσωπικός κωδικός χρήστη και συνθηματικό απαιτούνται για τη χρήση αυτής της ψηφιακής συλλογής [British Library, 1998c].

Η Βρετανική Βιβλιοθήκη κρατάει τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου (εικόνες, κείμενο, ήχος και αρχεία βίντεο κλπ.) του δικτυακού τόπου της, εκτός αν κάτι άλλο δηλώνεται (δίπλα ή εντός του περιεχομένου), όπως, το ότι το περιεχόμενο ανήκει σε άλλους καθορισμένους πνευματικούς ιδιοκτήτες. Ο χρήστης, μπορεί να έχει πρόσβαση, να εκτυπώσει και να αποθηκεύσει το περιεχόμενο σε αναλλοίωτη μορφή, αναγνωρίζοντας και αναφέροντας την πνευματική ιδιοκτησία και πηγή, σε προσωρινή βάση για προσωπική μελέτη και μη εμπορική χρήση. Ο χρήστης, για οποιαδήποτε άλλη χρήση, συμπεριλαμβανομένων, της αναπαραγωγής σε οποιαδήποτε μορφή, της μεταβίβασης με οποιαδήποτε μέθοδο, της αποθήκευσης σε οποιοδήποτε μέσο κλπ., πρέπει να αποκτήσει γραπτή άδεια από τη Βρετανική Βιβλιοθήκη [British Library, 1998b].

4.1.1.3 Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας (NLA)

4.1.1.3.1 Πολιτική πρόσκτησης

Οι διατάξεις νομικής κατάθεσης που εφαρμόζονται στην *Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας* (NLA) συμπεριλαμβάνονται στη *Νομοθετική Πράξη Πνευματικής Ιδιοκτησίας του 1968* της Κοινοπολιτείας της Αυστραλίας (Commonwealth of Australia *Copyright Act 1968*), κεφάλαιο 201. Αυτή η *Πράξη*, δηλώνει ότι οι εκδότες πρέπει να καταθέτουν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας, ένα αντίγραφο από κάθε περιεχόμενο βιβλιοθήκης που δημοσιεύεται στην Αυστραλία [Gatenby, 2002]. Ο ορισμός του περιεχομένου βιβλιοθήκης στην *Πράξη*, οριοθετεί με αποτελεσματικό τρόπο τις απαιτήσεις και περιορίζει την κατάθεση για τεκμήρια που είναι σε έντυπη μορφή, όπως, βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, φυλλάδια, παρτιτούρες, χάρτες, σχέδια, διαγράμματα ή πίνακες, δραματικές και μουσικές ή καλλιτεχνικές δημιουργίες. Αυτό σημαίνει ότι οι εκδότες δεν είναι υποχρεωμένοι να καταθέτουν καθόλου ηλεκτρονικές εκδόσεις στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας, ούτε αυτές σε υλικό μέσο, όπως CD-ROM και δισκέτες, και ούτε αυτές που δημοσιεύονται στον *ιστό* (web).

Ωστόσο, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας έχει υλοποιήσει ένα *σχήμα εθελοντικής κατάθεσης* για τις ηλεκτρονικές εκδόσεις σε υλικό μέσο (*Voluntary Deposit Scheme for Physical Format Electronic Publications*) [National Library of Australia, 2002k], μαζί με μια *πολιτική* για τη χρήση των Αυστραλέζικων CD-ROMs

και άλλου ηλεκτρονικού περιεχομένου που έχει αποκτηθεί με κατάθεση (*Policy on the Use of Australian CD-ROMs & Other Electronic Materials Acquired by Deposit*) [National Library of Australia, 2002i]. Η *εθελοντική κατάθεση* αφορά περισσότερο σε τίτλους που διατίθενται σε CD-ROMs και δισκέτες. Η *πολιτική* θέτει αυστηρά όρια στη χρήση, που η βιβλιοθήκη μπορεί να κάνει στο περιεχόμενο που έχει εθελοντικά κατατεθεί, ώστε να προστατεύει τα ενδιαφέροντα και συμφέροντα των εκδοτών. Για παράδειγμα, αυτό το περιεχόμενο είναι συνήθως περιορισμένο μόνο για εσωτερική χρήση. Επιπροσθέτως, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας, διαπραγματεύεται με εκδότες για την αρχειοθέτηση εκδόσεων και τίτλων του ιστού στο *PANDORA* [PANDORA, 2001].

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας και το *Εθνικό Αρχείο Φιλμ και Ήχου*, το *ScreenSound Australia* συνεργάζονται για να τροποποιήσουν τη νομοθεσία που αφορά στην κατά νόμο κατάθεση, ώστε να περιλαμβάνει ηλεκτρονικό περιεχόμενο από το 1995, αλλά η διαδικασία αλλαγής της νομοθεσίας είναι αρκετά χρονοβόρα.

Τέλος, η κατάσταση διαφέρει σε σχέση με τη νομοθεσία για την κατά νόμο κατάθεση μεταξύ των Πολιτειών της Αυστραλίας [National Library of Australia, 2003]. Μερικές Πολιτείες ακόμα δεν έχουν νομοθεσία που να καλύπτει τις ηλεκτρονικές εκδόσεις, άλλες έχουν νομοθεσία που καλύπτει μόνο τις ηλεκτρονικές εκδόσεις σε υλικό μέσο και τουλάχιστον μία, η Τασμανία, έχει νομοθεσία η οποία καλύπτει όλες τις μορφές. Η πρόσκτηση του ηλεκτρονικού περιεχομένου στην Αυστραλία, βασίζεται στην εθελοντική κατάθεση, αλλά υπάρχουν πολλές προσπάθειες για την επέκταση της νομοθεσίας νομικής κατάθεσης [Koulouris, 2003a: 38].

4.1.1.3.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη ψηφιακής βιβλιοθήκης, αλλά και στις πολιτικές που αφορούν τις ηλεκτρονικές-ψηφιακές πηγές. Ειδικότερα, πολιτικές που αφορούν: τις *Αυστραλέζικες Ηλεκτρονικές Δημοσιεύσεις*, ιδιαίτερα τις δικτυακές [National Library of Australia, 2000c], την αρχειοθέτηση διαδικτυακών πηγών, ιδιαίτερα αναφορικά με τα νομικά θέματα που προκύπτουν στη διαδικασία αρχειοθέτηση τέτοιων πηγών [Charlesworth, 2003], την αρχειοθέτηση ηλεκτρονικών πηγών γενικότερα [Gatenby, 2002], την πρόσκτηση ηλεκτρονικών πηγών, σε υλικό μέσο [National Library of Australia, 2002b] ή σε δυναμική μορφή, την ψηφιοποίηση [National Library of Australia, 2000b], την πρόσβαση ηλεκτρονικών πηγών [National Library of Australia, 2002h], τη χρήση προτύπων [Campbell, 2004] και τη διατήρηση των ψηφιακών πηγών [National Library of Australia, 2002a], για παράδειγμα το πρόγραμμα διατήρησης *PADI* [Hanley, 2004]. Το ενδιαφέρον της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αυστραλίας για τις ηλεκτρονικές-ψηφιακές πηγές, γίνεται ορατό και από προηγούμενα *σχέδια δράσης*[152] [National Library of Australia, 2001] και στρατηγικές [153] [National Library of Australia, 2002g]. Όλα αυτά εντάσσονται στο γενικότερο στόχο της Εθνικής

[152] π.χ. National Library of Australia, 2001. *Electronic Information Resources Strategies and Action Plan 2001-2002: report on progress,* http://www.nla.gov.au/policy/electronic/resourcesplan2001report.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

[153] π.χ. National Library of Australia, 2002g. *Electronic Information Resources Strategies and Action Plan 2002-2003,* http://www.nla.gov.au/policy/electronic/resourcesplan2002.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

Βιβλιοθήκης της Αυστραλίας, που είναι να αποτελέσει τον εθνικό κόμβο για την αυστραλέζικη έντυπη [Haddad, 1999] και ηλεκτρονική-ψηφιακή βιβλιογραφία.

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας έχει υλοποιήσει ένα μεγάλο πρόγραμμα ψηφιοποίησης και ψηφιακών υπηρεσιών [National Library of Australia, 2000a], επιθυμώντας μέσω της ψηφιοποίησης να παρέχει μεγαλύτερη πρόσβαση σε συλλογές που περιλαμβάνουν, φωτογραφίες, ταχυδρομικές κάρτες, γελοιογραφίες, σχέδια, διαφάνειες, αρνητικά φωτογραφιών, χάρτες, μουσική, παρτιτούρες, προφορικές ηχογραφήσεις για την ιστορία, εικόνες και έντυπες συλλογές, όπως, βιβλία και περιοδικά [National Library of Australia, 2002d].

Οι ψηφιακές συλλογές χωρίζονται σε δύο μείζονες κατηγορίες:
- Ψηφιακές συλλογές που συνεχίζουν να ψηφιοποιούνται και
- Ψηφιακές συλλλογές που έχουν ψηφιοποιηθεί μέχρι σήμερα [National Library of Australia, 2002e; 2002f].

Η υποδομή ψηφιακής βιβλιοθήκης για τις ψηφιακές συλλογές της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αυστραλίας, υποστηρίζει, τη σύλληψη, αποθήκευση, διαχείριση, αναγνώριση, πρόσβαση, διανομή και μακροπρόθεσμη διατήρηση τους. Ένα δομημένο σύστημα αρχείων έχει αναπτυχθεί, ώστε να αποθηκεύει εικόνες, αρχεία ήχου, ψηφιακά αρχεία που είναι αποθηκευμένα σε κασέτα, και παράγωγα του ιστού που είναι αποθηκευμένα σε σκληρούς δίσκους. Η *Βιβλιοθήκη*, για τη διαχείριση αυτών των νέων ψηφιακών πόρων, αναπτύσσει επίσης μια εφαρμογή βάσης δεδομένων, η οποία ονομάζεται *Διαχειριστής Ψηφιακής Συλλογής* (*Digital Collection Manager* – DCM). Το DCM υποστηρίζει τη φόρτωση και αποθήκευση αρχείων από και προς το σύστημα αποθήκευσης της Βιβλιοθήκης και την ψηφιοποίηση εικόνων, χαρτών, χειρογράφων, έντυπης μουσικής, βιβλίων και περιοδικών [National Library of Australia, 2002d]. Στο μέλλον, το DCM θα περιλαμβάνει υποστήριξη για αρχεία ήχου, πληροφορία διαχείρισης δικαιωμάτων και διαδικασίες διατήρησης. Η πληροφορία, η οποία αποθηκεύεται στο DCM, περιλαμβάνει βιβλιογραφικά, τεχνικά και δομικά μεταδεδομένα.

Η γενική πολιτική πρόσβασης που ακολουθείται είναι η ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις ψηφιοποιημένες συλλογές μέσω του *καταλόγου της βιβλιοθήκης* (ως το κύριο σημείο πρόσβασης) και μέσω κατανεμημένων υπηρεσιών ανακάλυψης πηγών, όπως το *PictureAustralia* και το *MusicAustralia* και μέσω λίστας με URL. Ένα γενικό διαδικτυακό σύστημα διανομής αναπτύσσεται και παρέχει διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιακές συλλογές μαζί με τις βιβλιογραφικές τους περιγραφές, και υπηρεσίες για ξεφύλλισμα σελίδων, εστίαση και άλλες βοήθειες-μέσα πλοήγησης. Περαιτέρω ανάπτυξη αυτής της υπηρεσίας, περιλαμβάνει ένα διαδικτυακό σύστημα διανομής χειρογράφων, περιοδικών, μονογραφιών και προφορικού ιστορικού περιεχομένου. Προς το παρόν, τα χειρόγραφα είναι διαθέσιμα και διανέμονται μέσω των *Online Εκθέσεων της Βιβλιοθήκης* (*Library's Online Exhibitions*) [National Library of Australia, 2000b].

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας έχει μια ελεύθερη πολιτική πρόσβασης και το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο (χάρτες, χειρόγραφα, εικόνες, μουσική, βιβλία, περιοδικά κλπ.) είναι προσβάσιμο online μέσω: του *Καταλόγου της Βιβλιοθήκης*, του *Καταλόγου των Εικόνων* και του *Διαδικτύου* (*Online Exhibitions*, *Kinetica Service*, κατανεμημένες υπηρεσίας ανακάλυψης πηγών, όπως, το *PictureAustralia*, το

MusicAustralia και λίστα με URL). Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες κατηγορίες ψηφιοποιημένου περιεχομένου που είναι προσβάσιμες μόνο για εσωτερικούς χρήστες και χρήση (μέσα στη βιβλιοθήκη γενικότερα ή σε συγκεκριμένα αναγνωστήρια της) λόγω περιορισμών πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλων, συμπεριλαμβανομένων και πολιτιστικών ευαισθησιών. Για παράδειγμα, η συλλογή *Daisy Bates Special Map* [National Library of Australia, 2002c] είναι προσβάσιμη μόνο μέσω των αναγνωστήριων της βιβλιοθήκης για λόγους πολιτιστικής ευαισθησίας. Επίσης, το ψηφιακό περιεχόμενο είναι γενικά ελεύθερο, αλλά στο μέλλον, η πολιτική πρόσβασης θα ελέγχεται και θα βασίζεται σε περιορισμούς που θα εφαρμόζονται ανάλογα με την ψηφιακή συλλογή και την τοποθεσία εγγραφής τω χρηστών [National Library of Australia, 2002d].

Τέλος, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας έχει τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου που δημοσιεύεται στον δικτυακό τόπο της. Ο χρήστης μπορεί να δει, κατεβάσει, αποθηκεύσει, εκτυπώσει και αναπαραγάγει το περιεχόμενο για προσωπική και όχι εμπορική χρήση, αλλά μόνο σε αναλλοίωτη μορφή και με αναφορά στον πνευματικό ιδιοκτήτη και στην πηγή. Για αναπαραγωγή περαιτέρω χρήσης (π.χ. εμπορική) τεκμηρίων από τις ψηφιακές συλλογές της βιβλιοθήκης απαιτείται άδεια από τη βιβλιοθήκη.

4.1.1.4 Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας (NLNZ)

4.1.1.4.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας* (NLNZ) είναι το νόμιμο αποθετήριο για όλα τα βιβλία, περιοδικά και εφημερίδες που εκδίδονται, δημοσιεύονται, στη Νέα Ζηλανδία ή παραγγέλνονται από εκδότες που είναι μόνιμα εγκατεστημένοι στη Νέα Ζηλανδία. Κάθε εκδότης είναι υποχρεωμένος να δώσει στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας τρία αντίγραφα από κάθε έκδοση ή τεύχος, εκτός αν μερικές φορές είναι λιγότερα λόγω διαπραγμάτευσης.

Ο νέος νόμος *(National Library New Zealand Act 2003* [National Library of New Zealand, 2003]), ο οποίος αντικαθιστά την νομοθετική πράξη, νόμο του 1965, *National Library of New Zealand Act 1965*, διευρύνει το σκοπό της κατά νόμο κατάθεσης. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας έχει τη νομική υποχρέωση να απαιτεί από τους εκδότες να καταθέτουν ηλεκτρονικές εκδόσεις, όπως, ιστοσελίδες – δικτυακούς τόπους και CD-ROMs, και να επιτρέπουν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας να παίρνει αντίγραφα από online πληροφορία που δημιουργείται ή συλλέγεται στη Νέα Ζηλανδία. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας μπορεί να συγκεντρώσει ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις και έχει την πρωτοπορία στο πεδίο της κατάθεσης ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων [Koulouris, 2003a: 38].

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας είναι απίθανο να συγκεντρώνει όλο το ηλεκτρονικό περιεχόμενο που δημοσιεύεται στη Νέα Ζηλανδία, αλλά αυτό θα καθοριστεί αργότερα στο 2006 [154] ακολουθώντας συσκέψεις, συμβούλια και διαπραγματεύσεις με τους ηλεκτρονικούς εκδότες. Αυτές οι διαπραγματεύσεις θα περιλαμβάνουν για παράδειγμα, θέματα εμπορικού ενδιαφέροντος, θέματα που

[154] Μέχρι σήμερα (Μάρτιος 2006), δηλαδή τη χρονική στιγμή συγγραφής της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής δεν υπάρχει κάποια εξέλιξη σ' αυτό το θέμα.

αφορούν τα μορφόρτυπα των αντιγράφων, θέματα που αφορούν την επιλογή του κατάλληλου χρόνου για την παροχή της πρόσβασης κλπ. Προς το παρόν, και υπό την νέα *πράξη*, ηλεκτρονικό τεκμήριο, σημαίνει, ένα δημόσιο τεκμήριο, στο οποίο υπάρχει αποθηκευμένη πληροφορία, συμπεριλαμβανομένων και τεκμηρίων του Διαδικτύου [National Library of New Zealand, 2003]. Η κατά νόμο κατάθεση θα διευθετηθεί μέσω υπουργικών ανακοινώσεων, όπου θα έχουν τη δύναμη του κανονισμού, και θα δημοσιευθούν στην *Gazette*. Το ηλεκτρονικό-ψηφιακό περιεχόμενο θα αποθηκεύεται στο *αποθετήριο ψηφιακής βιβλιοθήκης*.

Η πολιτική πρόσκτησης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Νέας Ζηλανδίας επηρεάζει τη χρήση και πολιτική πρόσβασης των ηλεκτρονικά κατατιθέμενων τεκμηρίων. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας μπορεί να παρέχει μέχρι τρία αντίγραφα ενός κατατιθέμενου τεκμηρίου για χρήση από εσωτερικούς ή / και εξωτερικούς χρήστες. Ωστόσο, η βιβλιοθήκη δεν πρέπει να έχει τα τεκμήρια αυτά διαθέσιμα μέσω Διαδικτύου, εκτός και αν υπάρχουν συμφωνίες εκδοτών, ή οι ίδιοι οι εκδότες έχουν επίσης τα κατατιθέμενα τεκμήρια δημόσια διαθέσιμα στο Διαδίκτυο χωρίς περιορισμούς στην πρόσβαση τους [National Library of New Zealand, 2003]. Τέλος, η βιβλιοθήκη θα σεβαστεί οποιουσδήποτε περιορισμούς πρόσβασης που θα έχουν συμφωνηθεί με τους εκδότες.

4.1.1.4.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Οι ψηφιακές συλλογές της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Νέας Ζηλανδίας περιέχουν online εικόνες, φωτογραφίες, έργα τέχνης, εφημερίδες, περιοδικά και προφορικές συνεντεύξεις ιστορίας.

Η ψηφιακή συλλογή *Timeframes* [National Library of New Zealand, 2002f] περιέχει περισσότερες από 21.000 εικόνες πνευματικής κληρονομιάς από τη βιβλιοθήκη *Alexander Turnbull*. Όλες οι εικόνες είναι αρχεία jpeg. Επίσης περιέχει γελοιογραφίες. Σ' αυτή τη συλλογή, οι εικόνες μπορούν να αποθηκευθούν, τοπικά στο υπολογιστή κάθε χρήστη, ελεύθερα από το Διαδίκτυο χωρίς περιορισμούς και χρέωση. Ωστόσο, για περαιτέρω χρήση των εικόνων στο Διαδίκτυο, χρειάζεται γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη. Για παράδειγμα, αν ο χρήστης θέλει να χρησιμοποιήσει κάποιες από τις εικόνες της συλλογής *Timeframes* στο Διαδίκτυο, σε κάποια ιστοσελίδα, τότε θα πρέπει να δώσει στη βιβλιοθήκη τη διεύθυνση της ιστοσελίδας αυτής, έτσι ώστε, η βιβλιοθήκη να παρακολουθεί πώς χρησιμοποιούνται αυτές οι εικόνες. Επίσης, δεν πρέπει να τροποποιήσει, αλλάξει τις εικόνες αυτές. Τέλος, οι εικόνες πρέπει να συνοδεύονται από το ακόλουθο κείμενο "Permisison of the Alexander Turnbull Library, National Library of New Zealand, Te Puna Mataura o Aotearoa" [National Library of New Zealand, 2000a].

Η αναπαραγωγή των εικόνων χρειάζεται άδεια από τη βιβλιοθήκη και *πληρωμή* (καταβολή χρηματικού τιμήματος) στη βιβλιοθήκη, σαν συνεισφορά πόρων για τη διατήρηση των τεκμηρίων που βρίσκονται στις συλλογές της βιβλιοθήκης. Επίσης, για όλο το περιεχόμενο που είναι διαθέσιμο στη συλλογή *Timeframes*, εκτός από τις γελοιογραφίες, που δεν έχουν περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, ο χρήστης είναι υπεύθυνος στο να αποσαφηνίσει το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας και να σεβαστεί οποιεσδήποτε άλλες απαιτήσεις υπάρχουν στα τεκμήρια από τον ιδιοκτήτη, το δωρητή και το δημιουργό του πρωτότυπου. Επιπροσθέτως, αν οι χρήστες θέλουν να αναπαραγάγουν αντίγραφα πρωτότυπων που ανήκουν σε άλλα ινστιτούτα ή σε

άλλους ιδιοκτήτες, θα χρειαστεί να αποκτήσουν τα αντίγραφα από τον ιδιοκτήτη ή να πάρουν γραπτή άδεια από τον ιδιοκτήτη [National Library of New Zealand, 2000a]. Τέλος, η Βιβλιοθήκη δεν έχει την πνευματική ιδιοκτησία στις γελοιογραφίες της συλλογής Timeframes. Η Βιβλιοθήκη, θα παρέχει πληροφορία, έτσι ώστε, οι χρήστες να εντοπίσουν τους πνευματικούς ιδιοκτήτες και να αποκτήσουν γραπτή άδεια για τη χρήση των γελοιογραφιών.

Στην ψηφιακή συλλογή *Papers Past* [National Library of New Zealand, 2000b], οι εικόνες έχουν ελεύθερη πολιτική πρόσβασης, δηλαδή, μπορούν να αποθηκευθούν ελεύθερα από το Διαδίκτυο κλπ. Η μόνη απαίτηση είναι να γίνεται αναφορά στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας, ως η πηγή για την πληροφορία που χρησιμοποιήθηκε.
Η ψηφιακή συλλογή του *Ranfurly* αποτελείται από τρία τμήματα: *έργα ζωγραφικής και σχέδια*, *επιστημονικές ανακοινώσεις* και *φωτογραφίες*, που εκπονήθηκαν από τον λόρδο Ranfurly, Κυβερνήτη της Νέας Ζηλανδίας από το 1897 έως το 1904, και το περιβάλλον του (συνεργάτες κλπ.) [National Library of New Zealand, 2000c].

Η γενική πολιτική πρόσβασης των τριών τμημάτων είναι η ελεύθερη πρόσβαση μέσω Διαδικτύου. Ωστόσο, υπάρχουν μερικές διαφορές μεταξύ των πολιτικών πρόσβασης που εφαρμόζονται σε κάθε τμήμα. Στα *έργα ζωγραφικής και σχέδια* [Alexander Turnbull Library, 2000b], η πρόσβαση είναι απεριόριστη και τα τεκμήρια μπορούν να αποθηκευθούν, τοπικά στο σκληρό δίσκο, ελεύθερα σαν PDF αρχεία. Στις *επιστημονικές ανακοινώσεις* [Alexander Turnbull Library, 2000c], υπάρχει ένα μερικός περιορισμός της πρόσβασης, γιατί κάποια τεκμήρια είναι περιορισμένα και δεν μπορούν να *καταφορτωθούν μηχανικά* (download), έως ότου η διατήρηση ολοκληρωθεί. Τα τεκμήρια είναι αρχεία PDF. Τέλος, οι *φωτογραφίες*, μπορούν να καταφορτωθούν μηχανικά σαν jpeg αρχεία, που σημαίνει ότι η πολιτική πρόσβασης είναι απεριόριστη, εκτός μικρού αριθμού εξαιρέσεων, όπως στη συλλογή *Various Artists* [Alexander Turnbull Library, 2000d].

Το έργο *Kilbirnie-Lyall Bay Community Centre Oral History* [National Library of New Zealand, 2002a], περιέχει αποσπάσματα ψηφιακών ηχογραφημένων και βιντεοσκοπημένων συνεντεύξεων που αφορούν σε ζωντανές ιστορίες ζωής επτά ντόπιων κατοίκων του *Kilbirnie-Lyall Bay* [Alexander Turnbull Library, 2000a]. Τα αποσπάσματα των συνεντεύξεων είναι ελεύθερα προσβάσιμα μέσω Διαδικτύου, που σημαίνει ότι η πρόσβαση είναι απεριόριστη. Ωστόσο, το πλήρες περιεχόμενο αυτών των συνεντεύξεων είναι διαθέσιμο μέσω του *Κέντρου Προφορικής Ιστορίας* ή οι χρήστες μπορούν να τις δανειστούν από την τοπική τους βιβλιοθήκη. Αντίγραφα των συνεντεύξεων και περιλήψεις είναι διαθέσιμα στη Βιβλιοθήκη *Kilbirnie* αλλά όχι για αγορά. Επίσης, η *Δημόσια Βιβλιοθήκη Kilbirnie*, έχει τα πνευματικά δικαιώματα και παρότι δεν υπάρχουν άλλοι επίσημοι περιορισμοί στη χρήση της συλλογής, συστήνεται στους χρήστες, να επικοινωνούν με τη βιβλιοθήκη για οποιαδήποτε περαιτέρω χρήση.

4.1.1.5 Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά (NLC)

4.1.1.5.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η κατά νόμο κατάθεση στο Καναδά καλύπτεται από την *Νομοθετική Πράξη της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά* (*Library and Archives of Canada Act*[155]) και από τους *Κανονισμούς Κατάθεσης Βιβλίων της Εθνικής Βιβλιοθήκη του Καναδά* του 1995 (*National Library Book Deposit Regulations*[156], 1995) [National Library of Australia, PADI, 2000d]. Η *Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά* (NLC) είναι το νόμιμο αποθετήριο για βιβλία, περιοδικές εκδόσεις, ηχογραφήσεις, πολυμέσα, μικροφίλμ, βιντεοσκοπήσεις, CD-ROMs και άλλο ηλεκτρονικό περιεχόμενο σε υλικό μέσο. Υπάρχουν πολλά νομικά θέματα και θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, που πρέπει να επιλυθούν για να εφαρμοστεί η νομοθεσία νομικής κατάθεσης σε online [157] ηλεκτρονικά τεκμήρια. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις, όπως η *Ηλεκτρονική Συλλογή* (*Electronic Collection*) της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, που περιέχει online βιβλία και περιοδικά, όπου έχει ως μέθοδο πρόσκτησης την εθελοντική κατάθεση [Koulouris, 2003a: 39]. Γενικότερα, η πρόσκτηση του online ηλεκτρονικού-ψηφιακού περιεχομένου είναι σε εθελοντική βάση, σύμφωνα με την τελική έκθεση του *Electronic Publications Pilot Project* (EPPP) [Electronic Publications Pilot Project Team, Electronic Collections Committee, 1996] και τις υποδείξεις, συστάσεις της ομάδας του συγκεκριμένου έργου.

4.1.1.5.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά έχει αναπτύξει ένα στρατηγικό σχέδιο για τη θέση που θα πρέπει να έχει η βιβλιοθήκη στο ψηφιακό περιβάλλον [National Library of Canada, 2001b]. Επίσης, έχει δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη δημιουργία και ανάπτυξη της κατάλληλης υποδομής-πλαισίου ψηφιακής βιβλιοθήκης [Hodges, 1998]. Το ενδιαφέρον αυτό κατέληξε στη δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης με ποικίλες και αξιόλογες συλλογές, που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από άποψη πολιτικών, ιδιαίτερα πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής.

Η γενική πολιτική πρόσβασης των δικτυακών ηλεκτρονικών πηγών και ψηφιακών συλλογών της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, είναι η παροχή καθολικής, ισόνομης, πρόσβασης ως δημόσιο αγαθό, που σημαίνει ότι όλες οι ηλεκτρονικές-ψηφιακές συλλογές είναι κατ' αρχήν προσβάσιμες σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η πολιτική των ηλεκτρονικών-ψηφιακών συλλογών παρέχεται με τέτοιο τρόπο, ώστε τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας να γίνονται σεβαστά, όπως απαιτείται από τον Καναδικό νόμο. Ωστόσο, μπορεί κατά διαστήματα να υπάρξουν

---

[155] Το Μάιο του 2004, η *Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά* και τα *Εθνικά Αρχεία του Καναδά*, συγχωνεύθηκαν και δημιούργησαν το νέο εθνικό φορέα *Βιβλιοθήκη και Αρχεία του Καναδά* (*Library and Archives of Canada*), βλέπε http://www.nla.gov.au/padi/topics/67.html#Can [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06]. Η *Νομοθετική Πράξη της Βιβλιοθήκης και Αρχείων του Καναδά* (*Library and Archives of Canada Act*), είναι διαθέσιμη στο http://laws.justice.gc.ca/en/L-7.7/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06].

[156] Βλέπε *National Library Book Deposit Regulations, 1995*, http://laws.justice.gc.ca/en/N-12/SOR-95-199/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06].

[157] Παρόλα αυτά, σύμφωνα με το νέο νόμο *Library and Archives of Canada Act* και τις νέες ρυθμίσεις που πρόκειται να εφαρμοστούν από τον Ιανουάριο του 2007, η κατά νόμο κατάθεση θα επεκταθεί και σε online ηλεκτρονικό περιεχόμενο, βλέπε http://www.nla.gov.au/padi/topics/67.html#Can [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06].

περιορισμοί στην πρόσβαση σε μέρος του περιεχομένου [Electronic Collections Coordinating Group, National Library of Canada, 1998]. Όπου είναι δυνατό, οι περιορισμοί στην πρόσβαση θα είναι για διαπραγματεύσιμη, περιορισμένη χρονικά περίοδο.

Η πρόσβαση περιλαμβάνει, βιβλιογραφική πρόσβαση μέσω του *Καταλόγου Amicus*, ενοποιημένη με πλήρη πρόσβαση, πρόσβαση πλήρους κειμένου, σε δημοσιεύσεις και λίστες δημοσιεύσεων. Η Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά έχει ως βασική θέση την καθολική και ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις των συλλογών της με διαπραγματευόμενα δικαιώματα πρόσβασης, ως δεύτερη επιλογή, όταν απαιτείται. Μερικές ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις είναι ελεύθερα προσβάσιμες σε όλους τους χρήστες (εσωτερικούς και εξωτερικούς) της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, είτε γιατί τα πνευματικά δικαιώματα έχουν λήξει, είτε γιατί οι πνευματικοί ιδιοκτήτες έχουν δώσει την άδεια τους, ώστε η Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά να διαθέτει τις δημοσιεύσεις τους ελεύθερα μέσω του *διαθέτη-εξυπηρετητή* της. Ωστόσο, για άλλες δημοσιεύσεις υπάρχει περιορισμένη πολιτική πρόσβασης, μόνο για χρήστες στο κτίριο της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, δηλαδή μόνο για εσωτερικούς χρήστες.

Η Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά σχεδιάζει να υλοποιήσει τέσσερις διαφορετικές επιλογές στην πρόσβαση, οι οποίες θα εξαρτώνται από το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, τον τύπο περιεχομένου, τις διαφορετικές κατηγορίες χρηστών κλπ.:

- *Ανοικτή πρόσβαση* (open access). Η πρόσβαση είναι απεριόριστη για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, είτε γιατί τα πνευματικά δικαιώματα έχουν λήξει, είτε γιατί οι πνευματικοί ιδιοκτήτες έχουν δώσει την άδεια τους, στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά να διαθέτει τις δημοσιεύσεις τους ελεύθερα.
- *Ελεγχόμενη απομακρυσμένη πρόσβαση* (controlled remote access). Η απομακρυσμένη πρόσβαση είναι διαθέσιμη μόνο σε συγκεκριμένες κατηγορίες χρηστών, για παράδειγμα, εγγεγραμμένες βιβλιοθήκες, εγγεγραμμένοι χρήστες κλπ. ή η απομακρυσμένη πρόσβαση είναι περιορισμένη σε διαφορετικά επίπεδα πληροφορίας της δημοσίευσης, όπως, βιβλιογραφικά δεδομένα, πίνακες περιεχομένων, περιλήψεις και πλήρες περιεχόμενο.
- *Χρονικό παράθυρο* (time windowing). Η απομακρυσμένη πρόσβαση σε μερικές ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις είναι αρχικά περιορισμένη για δεδομένη χρονική περίοδο και έπειτα, γίνεται πιο ελεύθερη.
- *Εσωτερική χρήση* (on-site consultation). Η πρόσβαση είναι περιορισμένη μόνο για χρήστες που ανήκουν στη σφαίρα αρμοδιότητας της βιβλιοθήκης. Δηλαδή, υπάρχει περιορισμένη πρόσβαση μόνο για εσωτερικούς χρήστες και μέσα στη Βιβλιοθήκη. Επίσης, ένα ενισχυμένο επίπεδο αυτής της επιλογής, μπορεί να επιτρέπει να στέλνονται ηλεκτρονικά δημοσιεύσεις σε εγγεγραμμένες βιβλιοθήκης του δικτύου της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, για παροχή πρόσβασης σε χρήστες (εσωτερικούς) που βρίσκονται σε κτίρια ή βιβλιοθήκες του δικτύου της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά [Electronic Collections Coordinating Group, National Library of Canada, 1998].

Προκειμένου να αναλυθούν περαιτέρω οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, εξετάζονται τρεις χαρακτηριστικές σε διαφοροποίηση πολιτικών ψηφιακές συλλογές, που αντιπροσωπεύουν και το σύνολο των εφαρμοζόμενων πολιτικών: *Ηλεκτρονική Συλλογή της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά* (*National Library of Canada's*

Electronic Collection), *Glen Gould Archive* και *Virtual Gramophone: Canadian Historical Sound Recordings*.

Η *Ηλεκτρονική Συλλογή* είναι μια πλήρους κειμένου πρωτογενώς ηλεκτρονική συλλογή με Καναδικά βιβλία και περιοδικά που δημοσιεύονται online. Περιέχει 7.653 τίτλους δημοσιευμένους από εμπορικούς και κυβερνητικούς εκδότες. Η πολιτική πρόσβασης της *Ηλεκτρονικής Συλλογής* είναι ελεύθερη για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Επίσης, στο διαδικτυακό online κατάλογο *AMICUS*, της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, υπάρχει σύνδεσμος στη βιβλιογραφική εγγραφή, που παρέχει άμεση πρόσβαση στο πλήρες κείμενο των online δημοσιεύσεων. Ωστόσο, μερικοί τίτλοι, οι οποίοι έχουν τη χαρακτηριστική επικεφαλίδα «περιορισμένη πρόσβαση», είναι προσβάσιμοι μόνο για εσωτερικούς χρήστες, εντός βιβλιοθήκης, δηλαδή, προσωπικό και χρήστες που έχουν πρόσβαση μόνο από τα ηλεκτρονικά αναγνωστήρια της βιβλιοθήκης [National Library of Canada, 1998a].

Η ψηφιακή συλλογή *Glen Gould Archive* [National Library of Canada, 1996], είναι μια αρχειακή συλλογή μαγνητοταινιών ήχου, η οποία, περιέχει ηχογραφήσεις, με ομιλίες-λόγους του *Glen Gould* και με συναυλίες πιάνου που ηχογραφήθηκαν στο σπίτι του ή στο στούντιο. Η πολιτική πρόσβασης είναι ελεύθερη για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, όπου μπορούν μέσω Διαδικτύου να ακούσουν και να αποθηκεύσουν ελεύθερα τις ηχογραφήσεις.

Η συλλογή *Virtual Gramophone* [National Library of Canada, 1998b] περιέχει επιλεγμένες ηχογραφήσεις από τη *συλλογή του 1978* της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, οι οποίες ψηφιοποιήθηκαν και είναι ελεύθερα προσβάσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Οι χρήστες μπορούν να ακούσουν και να αποθηκεύσουν τις επιλεγμένες ηχογραφήσεις

Η Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά πληροφορεί και ενημερώνει τους χρήστες της, για την αναπαραγωγή περιεχομένου που βρίσκεται στο δικτυακό της τόπο. Ο χρήστης μπορεί να βρει πληροφορία για το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας στο *σύνδεσμο πνευματικής ιδιοκτησίας* της πηγής, ο οποίος βρίσκεται ακριβώς κάτω από τις εικόνες ή τα κείμενα. Αν η ιστοσελίδα την οποία επισκέπτεται ο χρήστης, δεν παρέχει σύνδεσμο πνευματικής ιδιοκτησίας, τότε ο χρήστης, πρέπει να επικοινωνήσει με το *Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, προκειμένου να αποκτήσει πληροφορία για την πνευματική ιδιοκτησία ή /και πληροφορία για τους περιορισμούς στην αναπαραγωγή του περιεχομένου [National Library of Canada, 2002].

Ο δικτυακός τόπος της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, περιέχει τέσσερις τύπους περιεχομένου, με διαφορετικούς όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής:

- *Περιεχόμενο τρίτων* (third-party material). Αυτό το περιεχόμενο προστατεύεται από πνευματική ιδιοκτησία και ανήκει σε άλλους οργανισμούς ή ιδιώτες. Η αναπαραγωγή τέτοιου περιεχομένου, απαιτεί άδεια από τους *πνευματικούς ιδιοκτήτες* (δημιουργούς ή κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων). Ο χρήστης, μπορεί να αποκτήσει πληροφορίες επικοινωνίας για τους πνευματικούς ιδιοκτήτες μέσω του *Γραφείου Πνευματικής Ιδιοκτησίας* (Copyright Bureau). Αν ο χρήστης αποκτήσει άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη για να αναπαραγάγει το περιεχόμενο του από το δικτυακό τόπο της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, τότε πρέπει να γίνει σχετική αναφορά στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά.

- *Δημόσιο περιεχόμενο* (public domain material). Το *δημόσιο*, ή *δημόσιας χρήσης*, ή *δημόσιας κυριότητας* (public domain) περιεχόμενο είναι ελεύθερο από πνευματικά δικαιώματα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ελεύθερα, εφόσον γίνεται αναφορά στην πηγή.
- *Περιεχόμενο με προ-εξουσιοδοτημένη άδεια χρήσης* (material with a pre-authorized license). Συγκεκριμένοι δικτυακοί τόποι, όπως, το *Canadian Olympians*, *Images Canada* κλπ. περιλαμβάνουν προ-εξουσιοδοτημένη άδεια χρήσης, η οποία επιτρέπει στους χρήστες να αναπαράγουν περιεχόμενο που βρίσκεται σ' αυτούς τους δικτυακούς τόπους για συγκεκριμένους σκοπούς και χωρίς να αποκτήσουν άδεια του πνευματικού ιδιοκτήτη. Αν ο χρήστης, τηρεί τους όρους της άδειας, είναι ελεύθερος να αναπαραγάγει περιεχόμενο που ανήκει σ' αυτή την κατηγορία.
- *Εκπαιδευτικό περιεχόμενο* (educational material). Ο χρήστης μπορεί να αναπαραγάγει ή να διανείμει τις στρατηγικές διδασκαλίας που βρίσκονται στο δικτυακό τόπο της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, για μη εμπορικούς σκοπούς. Αυτό εφαρμόζεται σε στρατηγικές διδασκαλίας που βρίσκονται σε περιεχόμενο με τους ακόλουθους τίτλους: «Εκπαιδευτικές πηγές», «Ιδέες για την τάξη» κλπ. Ο χρήστης είναι υποχρεωμένος να αναφέρει τον πνευματικό ιδιοκτήτη και την πηγή του περιεχομένου. Ωστόσο, η αναπαραγωγή εκπαιδευτικού περιεχομένου για εμπορικούς σκοπούς, απαιτεί άδεια από το Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright Bureau) [National Library of Canada, 2002].

Συμπερασματικά, ο χρήστης, πριν αναπαραγάγει περιεχόμενο από το δικτυακό τόπο της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, πρέπει να διαβάσει την πληροφορία που παρέχεται από τη βιβλιοθήκη ή διαφορετικά, να επικοινωνήσει με το Γραφείο Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Copyright Bureau) [Koulouris, 2003a: 40].

4.1.1.6 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας (NLW)

4.1.1.6.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας* (NLW) έχει την ίδια πολιτική πρόσκτησης με την Βρετανική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας είναι η βιβλιοθήκη νομικής κατάθεσης για το έντυπο περιεχόμενο που δημοσιεύεται και διανέμεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία. Ο *κώδικας πρακτικής* (code of practice) είναι η συμφωνία που εφαρμόζεται για την κατάθεση των αντιγράφων σε σμίκρυνση και των offline ηλεκτρονικών μέσων. Οι δύο κύριοι συντελεστές του συστήματος νομικής κατάθεσης (βιβλιοθήκες – εκδότες), ακολουθούν έναν κοινά αποδεκτό *κώδικα πρακτικής* (code of practice). Η κατά νόμο κατάθεση δεν εκτείνεται για το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο και η πρόσκτηση του είναι σε εθελοντική βάση [Koulouris, 2003a: 41]. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας ψηφιοποίησε μέρος του συμβατικού περιεχομένου της και δημιούργησε την ψηφιακή της βιβλιοθήκη.

4.1.1.6.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας αποτελεί το «σπίτι» των πιο σημαντικών *θησαυρών* (πνευματικών έργων) του έθνους της Ουαλίας. Η *Digital Mirror* [LLGC/NLW, 1996b], η οποία είναι η ψηφιακή βιβλιοθήκη της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ουαλίας, περιέχει ορισμένους από αυτούς τους θησαυρούς, όπως εικόνες, ήχο και

κείμενα [LLGC/NLW, 1996a]. Η Βιβλιοθήκη έχει ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα ψηφιοποίησης των θησαυρών της και όλο και περισσότερες εικόνες προστίθενται περιοδικά στην ψηφιακή της βιβλιοθήκη. Επίσης, αναπτύσσει και άλλα προγράμματα ψηφιοποίησης, τα οποία περιέχουν φωτογραφίες, εφημερίδες, περιοδικά, πολιτικές γελοιογραφίες, βιβλία κλπ.

Η πολιτική πρόσβασης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ουαλίας, δηλώνει ότι το ψηφιακό περιεχόμενο που βρίσκεται στο δικτυακό της τόπο είναι ελεύθερα προσβάσιμο από εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες χωρίς περιορισμούς και χρέωση. Επίσης, υπάρχει μια περιορισμένη υπηρεσία με χρέωση για απαιτήσεις ψηφιακών παραγγελιών. Στο μέλλον, θα υπάρξει διαφοροποίηση της διαθεσιμότητας του ψηφιακού περιεχομένου. Μέρος του θα είναι προσβάσιμο από εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, άλλο μέρος του από εσωτερικούς χρήστες μόνο και άλλο από τεχνικό προσωπικό μόνο. Δηλαδή, θα υπάρχει διαφοροποιημένη πρόσβαση όχι μόνο μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών, αλλά και μεταξύ εσωτερικών χρηστών. Επιπλέον, το βασικό σύστημα διανομής για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο θα είναι το Διαδίκτυο, αλλά η πλήρης ανάλυση κάποιων εικόνων θα είναι διαθέσιμη μόνο σε αναγνώστες του εσωτερικού δικτύου της βιβλιοθήκης. Επιπροσθέτως, είναι υπό σκέψη η εφαρμογή πολιτικής χρέωσης για μέρος του ψηφιακού περιεχομένου που είναι διαθέσιμο στο Διαδίκτυο [LLGC/NLW, 1998].

4.1.1.7 Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας (NLS)

4.1.1.7.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας* (NLS), είναι το νόμιμο αποθετήριο για κάθε βιβλίο που δημοσιεύεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Βρετανική Βιβλιοθήκη, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας, έχουν κοινό νόμο για την κατά νόμο κατάθεση [National Library of Scotland, 1999b]. Από τις αρχές του 2000, ο *κώδικας πρακτικής* αποτελεί το σχήμα εθελοντικής κατάθεσης των μη-έντυπων εκδόσεων (αντίγραφα σε σμίκρυνση και offline ηλεκτρονικά μέσα) μέσα στις βιβλιοθήκες αποθετήρια του Ηνωμένου Βασιλείου. Ωστόσο, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας δεν αποτελεί τι νόμιμο αποθετήριο για το online ψηφιακό περιεχόμενο, ιδιαίτερα για το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. Η πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου είναι σε εθελοντική βάση χωρίς νομικές δεσμεύσεις [Koulouris, 2003a: 40].

4.1.1.7.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας έχει μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που περιέχει αξιοσημείωτες ψηφιοποιημένες πηγές που βρίσκονται στην κατοχή της Βιβλιοθήκης. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας ψηφιοποιεί πηγές, όπως, χάρτες, σπάνια βιβλία, ημερολόγια, χειρόγραφα [National Library of Scotland, 1999a] κλπ. προκειμένου αυτό το περιεχόμενο να είναι παγκόσμια προσβάσιμο.

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Σκωτίας έχει υλοποιήσει μια ελεύθερη πολιτική πρόσβασης για το ψηφιακό της περιεχόμενο. Οποιοσδήποτε, μέσω Διαδικτύου, μπορεί να δει, να καταφορτώσει μηχανικά ή / και να εκτυπώσει το ψηφιακό περιεχόμενο. Ωστόσο, για αναπαραγωγή περαιτέρω χρήσης, απαιτείται γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη και πληρωμή-αμοιβή στη βιβλιοθήκη [National Library of Scotland, 2000a]. Ειδικότερα

για την αναπαραγωγή των ψηφιακών εικόνων, εκτός αν είναι για ιδιωτική χρήση, υπάρχει μια ειδική άδεια χρήσης, στην οποία διευκρινίζονται οι όροι αναπαραγωγής και πληρωμής [National Library of Scotland, 2000b].

4.1.1.8 Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας (NLF)

4.1.1.8.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας* (NLF) είναι το νόμιμο αποθετήριο για το έντυπο και το οπτικοακουστικό περιεχόμενο σύμφωνα με τη *Νομοθετική Πράξη Νομικής Κατάθεσης του 1980* (*Legal Deposit Act, 1980*). Κατά τη διάρκεια των ετών 1997-1998, ιδρύθηκε από το *Φιλανδικό Υπουργείο Παιδείας*, μια ομάδα εργασίας η οποία ανέλαβε το έργο της αναθεώρησης της *Νομοθετικής Πράξης του 1980*. Οι προτεινόμενες αλλαγές και αναθεωρήσεις, περιλαμβάνουν άρθρα-διατάξεις, για την κατά νόμο κατάθεση του ηλεκτρονικού περιεχομένου σε υλικό μέσο και σε online μορφή. Ωστόσο, το online ηλεκτρονικό περιεχόμενο, διαιρείται σε δύο κατηγορίες: περιεχόμενο που θεωρείται ότι είναι «πραγματική» ηλεκτρονική δημοσίευση (όπως ηλεκτρονικά βιβλία και άρθρα εφημερίδων και περιοδικών), για το οποίο θα υπάρχει υποχρέωση κατάθεσης, και περιεχόμενο διαθέσιμο online χωρίς περιορισμούς, το οποίο θα συλλέγεται αυτόματα [National Library of Australia, PADI, 2000d].

Ο *Φιλανδικός Νόμος Νομικής Κατάθεσης* (*Legal Deposit Act, 2000*) δεν περιλαμβάνει ακόμα ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις. Η αναθεώρηση του νόμου αναμένεται να ισχύσει μέσα στο 2006[158]. Το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο θα θεωρούνται ισότιμα, δεν θα υπάρχει διάκριση, ενώπιον του νόμου νομικής κατάθεσης. Ψηφιοποιημένο ελεύθερο, χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, περιεχόμενο όπως οι βάσεις *HELMI* [Helsinki University Library: the National Library of Finland, 2000] και *MUISTI* [Helsinki University Library: the National Library of Finland, 1996c] είναι ελεύθερα προσβάσιμο από το Διαδίκτυο. Όλο το καινούργιο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας, θα χρησιμοποιείται σύμφωνα με τους κανονισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας και τις συμφωνίες μεταξύ της βιβλιοθήκης και των πνευματικών ιδιοκτητών. Γι' αυτό το λόγο το πλήρες κείμενο των δημοσιεύσεων (ηλεκτρονικών διδακτορικών και μεταπτυχιακών εργασιών) του *E-thesis* [Helsinki University Library: the National Library of Finland, 1999] είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω Διαδικτύου: οι συγγραφείς έχουν υπογράψει συμφωνία δημοσίευσης με την Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας.

Συμπερασματικά, ο νόμος νομικής κατάθεσης στη Φιλανδία, δεν αφορά το ψηφιακό περιεχόμενο και ιδιαίτερα το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. Για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, υπάρχουν συμφωνίες μεταξύ της βιβλιοθήκης και των πνευματικών ιδιοκτητών.

[158] Μέχρι σήμερα (Μάρτιος 2006), δηλαδή τη χρονική στιγμή συγγραφής της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής, δεν έχει εφαρμοστεί η αναθεώρηση του νόμου. Η τελευταία εξέλιξη στο θέμα αυτό, είναι ότι η *φιλανδική κυβέρνηση* και η σχετική *επιτροπή* που ασχολείται με την αναθεώρηση του *φιλανδικού νόμου νομικής κατάθεσης*, αναμένουν την έκδοση μιας γενικής οδηγίας για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, βλέπε *PADI – Legal deposit*, http://www.nla.gov.au/padi/topics/67.html#Fin [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06].

4.1.1.8.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής τριών ψηφιακών συλλογών: *E-thesis*, *HELMI* και *MUISTI*.

Η συλλογή *E-thesis* περιέχει διδακτορικές διατριβές και μεταπτυχιακές εργασίες από το Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι. Υπάρχει ελεύθερη πολιτική πρόσβασης και όλες οι δημοσιεύσεις του *E-thesis* είναι ελεύθερα προσβάσιμες μέσω Διαδικτύου. Οι ηλεκτρονικές μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες μπορούν να αποθηκευθούν ως PDF αρχεία και να εκτυπωθούν χωρίς περιορισμούς ή χρέωση, για ιδιωτική, προσωπική χρήση. Υπάρχει η έγγραφη δήλωση ότι η μη εξουσιοδοτημένη εμπορική χρήση του ψηφιακού περιεχομένου απαγορεύεται [Helsinki University Library: the National Library of Finland, 1999].

Η βάση *HELMI* περιέχει εθνικό περιεχόμενο, το οποίο έχει ψηφιοποιηθεί, όπως, βιβλία, αποκόμματα εφημερίδων, χάρτες, έντυπη μουσική, εικόνες και χειρόγραφα από το μεσαίωνα μέχρι τη πρόσφατη Φιλανδική ανεξαρτησία. Αυτό το ψηφιακό περιεχόμενο είναι ελεύθερο, χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς χρέωση. Ωστόσο, η πηγή Helsinki University Library πρέπει να αναφέρεται κάθε φορά που οι ψηφιακές εικόνες χρησιμοποιούνται [Helsinki University Library: the National Library of Finland, 2000]. Υπάρχει ελεύθερη πολιτική πρόσβασης και το ψηφιακό περιεχόμενο είναι (ελεύθερα) προσβάσιμο για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου.

Η βάση *MUISTI* περιέχει 8.500 ψηφιακές εικόνες από 3.000 εθνικά τεκμήρια χωρίς πνευματικούς περιορισμούς, για χρήση στο Διαδίκτυο. Επίσης, έχει συνδέσμους με άλλες τοπικές βάσεις εικόνων, οι οποίες περιέχουν επίσης ψηφιοποιημένα κείμενα, χειρόγραφα και χάρτες [Helsinki University Library: the National Library of Finland, 1996c]. Το ψηφιακό περιεχόμενο είναι ελεύθερα προσβάσιμο απ' όλους τους χρήστες μέσω Διαδικτύου.

Γενικά, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας, επιλέγει για ψηφιοποίηση περιεχόμενο χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Η γενική πολιτική πρόσβασης, είναι, ότι οι ψηφιακές συλλογές είναι ελεύθερα προσβάσιμες μέσω Διαδικτύου χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, η πηγή πρέπει να αναφέρεται και η μη εξουσιοδοτημένη εμπορική χρήση απαγορεύεται.

4.1.1.9 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (NLG-EBE)

4.1.1.9.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος* (NLG) είναι το αποθετήριο για την κατά νόμο κατάθεση του εντύπου και μη εντύπου περιεχομένου που παράγεται στην Ελλάδα, καθώς και περιεχομένου που παράγεται στο εξωτερικό, αλλά συνδέεται ή έχει συνάφεια με τους ανθρώπους, τη χώρα, τις παραδόσεις και τον πολιτισμό της Ελλάδας σε οποιαδήποτε γλώσσα και μορφή και αν βρίσκεται. Για το σκοπό αυτό η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος συγκεντρώνει, επεξεργάζεται, συντηρεί, διαφυλάσσει, προβάλλει και καθιστά το περιεχόμενο της συλλογής της προσιτό σε κάθε ενδιαφερόμενο, κατά τρόπο ισότιμο και με γνώμονα την ελευθερία της γνώσης, της πληροφόρησης και της έρευνας. Η κατά νόμο κατάθεση του περιεχομένου αφορά

στην δημιουργία της Εθνικής Συλλογής Παρακαταθήκης [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004γ].

Η κατά νόμο κατάθεση γίνεται σύμφωνα με το νόμο Ν.3149/2003 και αφορά την κατάθεση κάθε αντικείμενου που δημιουργείται για να αποθηκεύσει ή να μεταφέρει, με οποιοδήποτε μέσο, πληροφορίες σε χειρόγραφη, έντυπη, γραφική, ψηφιακή, οπτική, ακουστική ή οποιαδήποτε άλλη δυνατή μορφή [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004γ]. Επομένως, η κατά νόμο κατάθεση αφορά το έντυπο αλλά και το ψηφιακό περιεχόμενο.

Πιο συγκεκριμένα, η υποχρέωση κατάθεσης αφορά το έντυπο περιεχόμενο, αλλά και τις οπτικοακουστικές και τις ηλεκτρονικές εκδόσεις σε υλικό μέσο, αλλά και σε δυναμική μορφή, όπως ηλεκτρονικές εκδόσεις σε μορφή προσβάσιμη μέσω του Διαδικτύο, σε ένα αντίτυπο. Υποχρέωση κατάθεση έχουν οι εκδότες, οι συγγραφείς όταν δεν υπάρχουν εκδότες και οι τυπογράφοι που υποχρεούνται να καταθέτουν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος δύο αντίτυπα κάθε είδους εντύπων [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004γ].

Ειδικότερα για το έντυπο περιεχόμενο, σε περίπτωση διαδοχικών εκδόσεων ή ανατυπώσεων του ιδίου εντύπου η υποχρέωση προς κατάθεση αναφέρεται σε κάθε έκδοση ή ανατύπωση εφόσον αυτή είναι εμπλουτισμένη ή αναθεωρημένη. Σε περίπτωση ύπαρξης κοινής και πολυτελούς έκδοσης, η υποχρέωση για κατάθεση στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος αφορά ένα αντίτυπο της κοινής και ένα της πολυτελούς έκδοσης [Καλλινίκου, 2005: 57]. Οι εκδότες περιοδικών εκδόσεων κάθε μορφής και εφημερίδων, υποχρεούνται να καταθέτουν μέσα σε ένα μήνα από την κυκλοφορία του εντύπου, ένα αντίτυπο της περιοδικής έκδοσης ή της εφημερίδας στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Περιεχόμενο που δεν έχει εκδοθεί και είναι σε πρωτότυπη χειρόγραφη μορφή μπορεί να κατατίθεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος για ένταξή του στις συλλογές της από συγγραφείς, ποιητές σεναριογράφους. Το περιεχόμενο για να ενταχθεί στην συλλογή θα πρέπει να κατατίθεται βιβλιοδετημένο με δερμάτινο εξώφυλλο και να φέρει βιβλιογραφικά στοιχεία περιγραφής όπως: όνομα συγγραφέα, τίτλο, ημερομηνία και τόπο δημοσίευσης. Η κατάθεση αυτή δεν έχει σχέση με την κατοχύρωση πνευματικής ιδιοκτησίας[159] [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004γ].

Η κατάθεση πρέπει να γίνεται ένα μήνα πριν από την κυκλοφορία του εντύπου. Η κατάθεση εφημερίδων και περιοδικών εκδόσεων ανεξαρτήτως μορφής πρέπει να γίνεται σε ένα μήνα από την κυκλοφορία του εντύπου. Για εκδόσεις κάθε είδους εντύπων κατατίθενται τρία αντίτυπα. Για οπτικοακουστικές και ηλεκτρονικές εκδόσεις σε υλικό μέσο κατατίθεται ένα αντίτυπο. Για περιοδικές εκδόσεις κάθε μορφής και εφημερίδων κατατίθεται ένα αντίτυπο [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004γ].

[159] Πιο συγκεκριμένα, «*Στην πνευματική ιδιοκτησία δεν χρειάζεται καμιά διοικητική ενέργεια για την αναγνώριση ή την κτήση του δικαιώματος. Η κατάθεση αντιτύπου στην Εθνική Βιβλιοθήκη αποτελεί μια καθαρά διοικητική διαδικασία που σκοπό έχει τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των εμπλουτισμό των εθνικών αρχείων, αλλά δεν αποτελεί προϋπόθεση για την κτήση ή την κατοχύρωση του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας. Κατά συνέπεια είναι εντελώς ανακριβές αυτό το οποίο συνηθίζεται να λέγεται, ότι η κατάθεση στην Εθνική Βιβλιοθήκη «κατοχυρώνει» την πνευματική ιδιοκτησία*», βλέπε Καλλινίκου, Δ., 2005. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας Α.Ε.Ε.Ε, 2005, σ. 57.

Υπάρχουν όμως και κατηγορίες περιεχομένου που σύμφωνα με το νόμο Ν. 3149/2003, εκπίπτουν της κατά νόμο κατάθεσης. Οι παρακάτω κατηγορίες περιεχομένου δεν εντάσσονται στις συλλογές της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος:

- Περιεχόμενο που δεν έχει αναπαραχθεί με την διαδικασία της εκτύπωσης
- Διδακτορικές διατριβές
- Προπτυχιακές ή μεταπτυχιακές εργασίες
- Φοιτητικές σημειώσεις
- Διαφημιστικά, ενημερωτικά φυλλάδια
- Ημερολόγια τοίχου
- Κατάλογοι παραγγελιών, εκθέσεων, εκδοτών, γραμματοσήμων
- Παιχνίδια ηλεκτρονικών υπολογιστών
- Συμβόλαια
- Προσκλήσεις
- Λίστες εργασίας
- Λίστες κληρώσεων λαχείων κλπ
- Οδηγίες
- Κανόνες παιχνιδιών
- Σχολικοί κατάλογοι
- Τηλεφωνικοί κατάλογοι
- Προγράμματα θεάτρων, κονσέρτων και κινηματογράφου
- Δρομολόγια
- Ταξιδιωτικοί οδηγοί [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004γ]

Διαπιστώνεται, ότι η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος πρωτοπορεί στην κατά νόμο κατάθεση εντάσσοντας και το ηλεκτρονικό-ψηφιακό περιεχόμενο, άρα πρωτοπορεί, τουλάχιστον σε νομοθεσία[160], στην πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου, κάτι που δεν συμβαίνει σε πολλές εθνικές βιβλιοθήκες του κόσμου, εκτός από κάποιες μεμονωμένες εξαιρέσεις (π.χ. Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας).

4.1.1.9.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος έχει ψηφιοποιήσει και διαθέτει ψηφιακά τις παρακάτω ψηφιακές συλλογές [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004στ], όπου και εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής τους:

- *Πανεπιστημιακές Επετηρίδες* [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004ε] που περιέχει, πιο συγκεκριμένα, τις *Επιστημονικές Επετηρίδες των Φιλοσοφικών*

[160] Στην πράξη, σε ότι αφορά τη συλλογή των online ηλεκτρονικών δημοσιεύσεων και παρά τη θετική θέση της διοίκησης της Ε.Β.Ε. καθώς και της Βιβλιοθήκης της Βουλής, ακόμα δεν έχουν προχωρήσει οι διαδικασίες συλλογής, κι αυτό γιατί πρωτίστως απαιτείται η επίλυση κυρίως τεχνικών αλλά και οργανωτικών, οικονομικών και νομικών ζητημάτων. Πρόοδος υπάρχει για το offline ηλεκτρονικό περιεχόμενο, όπου τα τελευταία χρόνια καταβάλλεται προσπάθεια συλλογής offline δημοσιεύσεων, όπως, CD-ROMs, DVD-ROMs, κασέτες και βιντεοταινίες. Τέλος, στην Ε.Β.Ε και τη Βιβλιοθήκη της Βουλής η διαδικασία της κατάθεσης των έντυπων δημοσιεύσεων συνεχίζεται παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη υποστήριξη από την πλευρά των δημιουργών ή των εκδοτών. Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Β.Ε. το έτος 2004 κατατέθηκαν συνολικά 10.376 μονογραφίες σε έντυπη μορφή. Για περαιτέρω πληροφορίες, βλέπε Στρακαντούνα, Β., 2006. Η νομική κατάθεση (κατά νόμο κατάθεση) στο σύγχρονο περιβάλλον δημοσίευσης, *Πρακτικά Συνεδρίου «Αρχεία, Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2-3 Φεβρουάριου 2006, σ. 12, http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Straka.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06].

Σχολών του Πανεπιστημίου Αθήνας και Θεσσαλονίκης για τα έτη από 1925 έως το 1977 [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004α.] και

- *e-φημερίς: ψηφιακή βιβλιοθήκη εφημερίδων και περιοδικού τύπου* [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004δ].

Η συλλογή των *πανεπιστημιακών επετηρίδων*, έχει ψηφιοποιηθεί από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος. Η αναζήτηση στη συγκεκριμένη ψηφιακή συλλογή μπορεί να γίνει κατά τίτλο άρθρου και συγγραφέα. Επίσης, διατίθεται μέσω Διαδικτύου πλήρης αλφαβητικός κατάλογος των συγγραφέων και των άρθρων, όπου ο χρήστης μπορεί να πλοηγηθεί και να επιλέξει το άρθρο ή συγγραφέα (μαζί με το άρθρο) που τον ενδιαφέρει [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004β]. Οι *πανεπιστημιακές επετηρίδες*, είναι ελεύθερα προσβάσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. Ο χρήστης, μπορεί να δει, *φορτώσει στο υπολογιστή του* (download) και εκτυπώσει είτε ολόκληρο το άρθρο (ως PDF αρχείο) ή σελίδα προς σελίδα. Η ιδιωτική αναπαραγωγή επιτρέπεται, αλλά οποιαδήποτε άλλη χρήση (εμπορική αναπαραγωγή, αναδημοσίευση κλπ.) απαγορεύεται.

Η ψηφιακή συλλογή *e-φημερίς*, αποτελεί ένα συνεχιζόμενο, εξελισσόμενο και μεγαλόπνοο έργο-πρόγραμμα ψηφιοποίησης των συλλογών των εφημερίδων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004δ]. Η συλλογή αυτή, περιέχει ψηφιοποιημένες σελίδες των εφημερίδων: *Ελευθερία*, *Εμπρός*, *Ριζοσπάστης*, *Σκριπ* και *Ταχυδρόμος (της Αιγύπτου)*. Οι σελίδες των εφημερίδων είναι αναζητήσιμες με βάση τον τίτλο της εφημερίδας, την ημερομηνία έκδοσης, αλλά και επίσης με βάση το περιεχόμενο, ύστερα από διαδικασίες οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων (OCR) που εφαρμόστηκαν. Επίσης, στην εφημερίδα *Ελευθερία* δίνεται η δυνατότητα αναζήτησης σε άρθρα από ένα σύνολο 944.361 άρθρων της συγκεκριμένης εφημερίδας, ενώ στην εφημερίδα *Ριζοσπάστης* έχουν αποδελτιοποιηθεί 33.851 άρθρα τα οποία μπορούν να αναζητηθούν είτε με τον τίτλο του άρθρου είτε με τον συγγραφέα [Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, 2004δ].

Οι εφημερίδες, είναι ελεύθερα προσβάσιμες, δωρεάν, δηλαδή χωρίς χρέωση, και χωρίς περιορισμούς, σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Ο χρήστης, μπορεί να δει, φορτώσει στον υπολογιστή του και εκτυπώσει, σελίδα προς σελίδα τις σελίδες των εφημερίδων, ή ακόμα και τα άρθρα, όποτε και όπου υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Η ιδιωτική αναπαραγωγή επιτρέπεται, αλλά οποιαδήποτε άλλη χρήση (εμπορική αναπαραγωγή, αναδημοσίευση κλπ.) απαγορεύεται.

4.1.1.10 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας (KB)

4.1.1.10.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η Ολλανδία είναι μία από τις ελάχιστες χώρες στον κόσμο που δεν έχουν νομοθεσία για κατά νόμο κατάθεση. Αντίθετα, η κατάθεση είναι σε εθελοντική βάση και βασίζεται σε διμερής συμφωνίες της *Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας* (KB) με τους εκδότες [National Library of Australia, PADI, 2000d]. Ακολουθώντας μια εκτενή περίοδο διαπραγματεύσεων, το μεγαλύτερο μέρος του εντύπου Ολλανδικού περιεχομένου κατατίθεται πλέον στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας.

Το 1993, ξεκίνησε το *Έργο Κατάθεσης των Ολλανδικών Ηλεκτρονικών Εκδόσεων* (*Deposit of Dutch Electronic Publications – DNEP*) προκειμένου να δημιουργηθεί ένα σύστημα για την κατάθεση των ψηφιακών εκδόσεων-δημοσιεύσεων της χώρας. Το 1996, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας έγινε το αποθετήριο για το offline ηλεκτρονικό περιεχόμενο, όπως, CD-ROMs, δισκέτες και μαγνητικούς οπτικούς δίσκους [Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands, 2003b]. Το 1999, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας και η *Ένωση Ολλανδών Εκδοτών* συμφώνησαν για την κατάθεση των ηλεκτρονικών εκδόσεων (online και offline) στο *Αποθετήριο Ολλανδικών Εκδόσεων* της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας [Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands, 1999].

Οι κατατεθειμένες ηλεκτρονικές εκδόσεις είναι προσβάσιμες σε εξουσιοδοτημένους εσωτερικούς χρήστες, καθώς οι συμφωνίες πνευματικής ιδιοκτησίας με τους εκδότες δεν επιτρέπουν την απομακρυσμένη πρόσβαση. Ιδιώτες, δηλαδή μόνιμοι, εγγεγραμμένοι με όνομα, χρήστες της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας έχουν πρόσβαση στις κατατεθειμένες ηλεκτρονικές εκδόσεις μέσω των ειδικών χώρων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές που βρίσκονται στους κατάλληλους δημόσιους χώρους της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας. Επίσης, η εκτύπωση αυτού του ηλεκτρονικού-ψηφιακού περιεχομένου για ιδιωτική χρήση, επιτρέπεται κάτω από τους ίδιους όρους, όπως επιτρέπεται σε κάποιο χρήστη να κάνει φωτοαντίγραφα για ιδιωτική χρήση (*κεφάλαιο 16β* από τη *Νομοθετική Πράξη Πνευματικής Ιδιοκτησίας του 1912*) [Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands, 1999]. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι η εκτύπωση δεν είναι ποτέ περισσότερη από 10.000 λέξεις της ίδιας δημοσίευσης, δηλαδή, μέχρι 25 φύλλα σε Α4.

Τέλος, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας, χωρίς να έχει νομοθεσία για κατά νόμο κατάθεση, έχει πρωτοποριακό ρόλο στην κατάθεση ηλεκτρονικών-ψηφιακών δημοσιεύσεων σε εθελοντική βάση. Ένα παράδειγμα αυτού του ενεργού ρόλου της, είναι η συμφωνία της με τον Elsevier, η οποία διευκρινίζει ότι η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας θα γίνει το πρώτο επίσημο ψηφιακό αρχείο για τα περιοδικά του Elsevier [Hunter, K., 2002]. Το σύστημα της εθελοντικής κατάθεσης στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας, δείχνει να λειτουργεί πιο αποτελεσματικά από την κατά νόμο κατάθεση, που εφαρμόζεται σε ελάχιστες εθνικές βιβλιοθήκες. Μ' αυτό τον τρόπο, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας, έχει θεσπίσει επιτυχείς διαδικασίες για την κατάθεση ηλεκτρονικού περιεχομένου, όπως το πρόγραμμα *e-deposit* [Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands, 2003b]. Επίσης, παρέχει σαφής οδηγίες που αφορούν στην εθελοντική κατάθεση [Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands, 2003a], οι οποίες έχουν οδηγήσει στη δημιουργία αξιόλογων συλλογών που στηρίζονται στην εθελοντική κατάθεση [Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands, 2003c].

4.1.1.10.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας έχει πολλές ψηφιακές συλλογές. Μερικές, όπως η συλλογή *Web Exhibitions* – μια ψηφιακή συλλογή που περιέχει χειρόγραφα, εικόνες και άτλαντες – είναι ελεύθερα προσβάσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Από την άλλη μεριά, υπάρχουν ψηφιακές συλλογές που δεν είναι προσβάσιμες από απομακρυσμένους εξωτερικούς χρήστες, αλλά μόνο από εγγεγραμμένους εσωτερικούς χρήστες και μόνο μέσα από το κτίριο της βιβλιοθήκης. Αυτό συμβαίνει λόγω της εθελοντικής κατάθεσης, δηλαδή των συμφωνιών της

Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας με τους εκδότες, όπου εκεί ορίζονται (βλέπε κεφάλαιο 4.1.1.10.1) οι όροι και οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Για παράδειγμα, η συλλογή των *ηλεκτρονικών περιοδικών* της βιβλιοθήκης είναι προσβάσιμη μόνο εντός βιβλιοθήκης και μόνο από εγγεγραμμένους χρήστες με τη χρήση *κωδικού* (user name) και *συνθηματικού* (password).

4.1.1.11 Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας (NLCh)

4.1.1.11.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας* (NLCh) είναι το αποθετήριο για την κατά νόμο κατάθεση του εντύπου περιεχόμενου που δημοσιεύεται στην Κίνα. Η υποχρέωση νομικής κατάθεσης δεν αφορά το ψηφιακό περιεχόμενο, αλλά υπάρχουν κάποιες προσπάθειες γι' αυτό το ζήτημα. Προς το παρόν, η πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου είναι σε εθελοντική βάση [National Library of China, 2001e].

4.1.1.11.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας, διαθέτει διάφορες ηλεκτρονικές πηγές πληροφορίας [National Library of China, 2001d] και έχει αναπτύξει και το ανάλογο *Κέντρο Ηλεκτρονικής Πληροφορίας* (*Electronic Information Center*) [National Library of China, 2001c] που τις διαχεορίζεται. Εξετάζονται οι πολιτικές των συλλογών: *Κινέζικα Ηλεκτρονικά Βιβλία* (*Chinese E-Books*), *Ηλεκτρονικά Περιοδικά σε Δυτικές Γλώσσες* (*E-Journals in Western Languages*) και *Βάσεις Δεδομένων σε CD-ROM* (*CD-ROM Databases*).

Η συλλογή *Κινέζικα Ηλεκτρονικά Βιβλία*, περιέχει 170.000 τίτλους με Κινέζικα έντυπα βιβλία, τα οποία έχουν ψηφιοποιηθεί και μετατραπεί σε ηλεκτρονικά βιβλία με τις σχετικές βιβλιογραφικές εγγραφές τους και τους πίνακες περιεχομένων τους [National Library of China, 2001d]. Αυτή η ψηφιοποιημένη συλλογή είναι προσβάσιμη για εγγεγραμμένους, που έχουν τη ιδιότητα του μέλους της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Κίνας, εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Οποιοσδήποτε έχει την ιδιότητα του μέλους, μπορεί να χρησιμοποιήσει τη συλλογή στο Διαδίκτυο. Είναι μια ελεγχόμενη πολιτική πρόσβασης και το ψηφιακό περιεχόμενο είναι προσβάσιμο μόνο σε εγγεγραμμένους χρήστες.

Η συλλογή *Ηλεκτρονικά Περιοδικά σε Δυτικές Γλώσσες* περιέχει 1.100 τίτλους ηλεκτρονικών περιοδικών με πλήρη κείμενα του Elsevier. Λόγω του ελέγχου των IP από τον εκδότη, τα *ηλεκτρονικά περιοδικά* είναι προσβάσιμα μόνο για εσωτερικούς χρήστες μέσω του *ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου* της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Κίνας [[National Library of China, 2001d].

Οι *Βάσεις Δεδομένων με CD-ROM*, είναι προσβάσιμες μόνο για εσωτερικούς χρήστες. Για τους εξωτερικούς χρήστες οι *Βάσεις Δεδομένων με CD-ROM*, είναι προσβάσιμες σ' αυτούς που είναι εγγεγραμμένοι στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας και μόνο εντός της βιβλιοθήκης. Επομένως, η πρόσβαση στις βάσεις αυτές είναι μόνο εντός βιβλιοθήκης για εσωτερικούς και εξωτερικούς εγγεγραμμένους χρήστες.

Επίσης, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Κίνας διαθέτει ένα *κέντρο με υπηρεσίες διανομής τεκμηρίων* (*Document Delivery Service Center*), που παρέχει υπηρεσίες με χρέωση σε

θεμελιώδους σημασίας εθνικά προγράμματα, σε μονάδες παραγωγής και στο κοινό, με υπηρεσίες συλλογής, ανάκτησης και διάχυσης της πληροφορίας, ενσωματώνοντας συμβατικές-παραδοσιακές μεθόδους εξυπηρέτησης χρηστών και προηγμένες τεχνολογίες δικτύων της πληροφορίας. Η πιο καινοτομική απ' αυτές της υπηρεσίες είναι η υπηρεσία αποστολής τεκμηρίων με ηλεκτρονική αλληλογραφία. Αυτή η υπηρεσία, χρησιμοποιεί το σύστημα *Ariel*, ένα γρήγορο σύστημα διανομής τεκμηρίων, που μπορεί να ενσωματώσει διαδικασίες σάρωσης, μεταβίβασης και φωτοαντιγράφησης, και μπορεί να διανέμει τεκμήρια σε IP διευθύνσεις χρηστών μέσω Διαδικτύου [National Library of China, 2001b]. Μια εξ΄ αποστάσεως (online) υπηρεσία διανομής τεκμηρίων παρέχεται σε συγκεκριμένες διευθύνσεις IP που ανήκουν σε εγγεγραμμένους εξωτερικούς απομακρυσμένους χρήστες.

4.1.1.12 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας (NLI)

4.1.1.12.1 Πολιτική πρόσκτησης

Οι εκδότες στην Ιρλανδία έχουν τη νομική υποχρέωση να στέλνουν ένα αντίγραφο από κάθε τίτλο τους και χωρίς χρέωση στην *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας* (NLI), μέσα σ' ένα μήνα από την ημέρα της δημοσίευσης. Εάν μια δημοσίευση έχει εκδοθεί με δύο δεσίματα, δηλαδή, χαρτόδετη και με σκληρό κάλυμμα, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας έχει δικαίωμα να παραλάβει την ανώτερη-καλύτερη (με σκληρό κάλυμμα) έκδοση. Όλα τα βιβλία που παραλαμβάνει η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας με κατά νόμο κατάθεση συνοδεύονται από γραπτή απόδειξη παραλαβής. Συχνά, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας έχει τα μοναδικά αντίγραφα συγκεκριμένου περιεχομένου, τα οποία είναι άμεσα διαθέσιμα στο κοινό.

Ωστόσο, η κατά νόμο κατάθεση δεν εκτείνεται στο ηλεκτρονικό-ψηφιακό περιεχόμενο. Μολονότι η *Νομοθετική Πράξη Πνευματικής Ιδιοκτησίας του 2000*, διευρύνει την ποικιλία του νομικά κατατιθέμενου περιεχομένου ώστε να περιλαμβάνει ηλεκτρονικό περιεχόμενο, αυτή η συγκεκριμένη διάσταση της *Πράξης*, δεν έχει ακόμα τεθεί σε ισχύ. Η πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου είναι σε εθελοντική βάση. Σε μερικές περιπτώσεις, όπως στον *Online Κατάλογο Εντύπων και Σχεδίων*, η πρόσκτηση του περιεχομένου προέρχεται από την ψηφιοποίηση του συμβατικού περιεχομένου, το οποίο είναι ελεύθερο από περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, ή για το οποίο υπάρχουν συμφωνίες μεταξύ της βιβλιοθήκης και των πνευματικών ιδιοκτητών.

4.1.1.12.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας διαθέτει πολλούς online καταλόγους [National Library of Ireland, 2001a]. Πολλές από τις εγγραφές στον *Κατάλογο Εντύπων και Σχεδίων* και στον *Κατάλογο των Φωτογραφιών* περιλαμβάνουν συνδέσμους στις σχετικές εικόνες [National Library of Ireland, 2001b].

Συγκεκριμένα, πολλές από τις εικόνες της συλλογής *εντύπων και σχεδίων* (*print and drawings*), έχουν ψηφιοποιηθεί και είναι διαθέσιμες μαζί με τις σχετικές βιβλιογραφικές εγγραφές μέσω του *Online Καταλόγου Εντύπων και Σχεδίων*. Τα μεταδεδομένα και οι ψηφιοποιημένες εικόνες είναι ελεύθερα προσβάσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες διαμέσου του *Online Καταλόγου Εντύπων και Σχεδίων* στο Διαδίκτυο.

Η αναπαραγωγή των ψηφιοποιημένων εντύπων και σχεδίων είναι χωρίς χρέωση, εάν οι εκτυπώσεις αφορούν σε προσωπική χρήση. Ωστόσο, η αναπαραγωγή εντύπων και σχεδίων για δημοσίευση, μεταβίβαση ή ραδιοφωνική εκπομπή, ή για δημοσίευση σε δημόσιο μέσο, χρειάζεται άδεια από το Council of Trustees της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ιρλανδίας και πληρωμή του σχετικού αντιτίμου στο Council of Trustees. Η άδεια του Council of Trustees που πρέπει να υπάρχει για την αναπαραγωγή, πέρα από ιδιωτική χρήση, του ψηφιοποιημένου περιεχομένου πρέπει να είναι γραπτή. Επιπροσθέτως, ένα μια εικόνα πρόκειται να χρησιμοποιηθεί στην τηλεόραση, σε κινηματογραφική ταινία ή ηλεκτρονικό μέσο, άδεια χρειάζεται από το σχετικό υπεύθυνο του *Τμήματος Εντύπων και Εικόνων*. Επίσης, όλες οι καλλιτεχνικές εργασίες που έχουν αναπαραχθεί, πρέπει να φέρουν την ευχαριστία "*Courtesy of the National Library of Ireland*" και να παραθέτουν το σχετικό αριθμό αναφοράς των εντύπων και σχεδίων [National Library of Ireland, 2001h].

Η συλλογή *φωτογραφιών* (*photographs*) [National Library of Ireland, 2001g] αποτελείται από 600.000 φωτογραφίες, η πλειοψηφία των οποίων είναι Ιρλανδικές. Η συλλογή *φωτογραφιών* αποτελείται από επιμέρους συλλογές. Ενώ οι περισσότερες συλλογές φωτογραφιών είναι ιστορικές, υπάρχουν επίσης και μερικές σύγχρονες συλλογές. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία στα θέματα των φωτογραφιών, τοπογραφικές εικόνες, προσωπογραφίες, φωτογραφίες με πολιτικά γεγονότα, έως και πρόσφατες τουριστικές φωτογραφίες [National Library of Ireland, 2001g]. Η συλλογή *φωτογραφιών*, βρίσκεται στο *Εθνικό Αρχείο Φωτογραφιών* της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ιρλανδίας [National Library of Ireland, 2001e].

Προκειμένου να βελτιωθεί η πρόσβαση, οι φωτογραφίες καταλογογραφούνται και περιλαμβάνονται στον *Online Δημόσιο Κατάλογο Πρόσβασης* (OPAC) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ιρλανδίας. Επιλεγμένες φωτογραφίες από τις συλλογές *Eason*, *Keogh*, *Lawrence*, *Poole*, *Valentine* και *Wiltshire*, έχουν επίσης καταλογογραφηθεί και βρίσκονται στον OPAC της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ιρλανδίας, συνοδευόμενες από ψηφιοποιημένες εικόνες για εύκολη πρόσβαση [National Library of Ireland, 2001f]. Τα μεταδεδομένα και οι ψηφιοποιημένες εικόνες είναι ελεύθερα προσβάσιμα και προσβάσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω του Διαδικτύου. Η αναπαραγωγή των ψηφιοποιημένων εικόνων είναι ελεύθερη για προσωπική χρήση, δηλαδή, χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. Γραπτή άδεια και πληρωμή απαιτείται για την αναπαραγωγή όταν αφορά (δημοσίευση, μεταβίβαση, ραδιοφωνική εκπομπή κλπ.) άλλη χρήση των εικόνων [National Library of Ireland, 2001i].
Απ' την άλλη μεριά, φωτογραφίες από άλλες συλλογές, όπως, *O'Dea*, *Cardall* κλπ. είναι διαθέσιμες μόνο σε εσωτερικούς χρήστες μέσω του *αναγνωστηρίου* του Εθνικού Αρχείου Φωτογραφιών [National Library of Ireland, 2001c]. Επίσης, υπάρχουν συλλογές φωτογραφιών (*Panoramic Photograph Albums*, *Westropp Antiquities Albums* κλπ.) που είναι προσβάσιμες μέσω του Εθνικού Αρχείου Φωτογραφιών, αλλά με προκαθορισμένο ραντεβού. Επιπλέον, υπάρχουν συλλογές, όπως Wynne, που δεν είναι προσβάσιμες από κανέναν, λόγω της έλλειψης συνοδευτικών βιβλιογραφικών εγγράφων των εικόνων [National Library of Ireland, 2001d].

4.1.1.13 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας (NLR)

4.1.1.13.1 Πολιτική πρόσκτησης

Η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας* (NLR) αποκτά το περιεχόμενο της μέσω νομικής κατάθεσης, αγοράς, δωρεάς και ανταλλαγής βιβλίων (συμπεριλαμβανομένης και διεθνής ανταλλαγής). Η διαδικασία για τις νέες προσκτήσεις – νέα αποκτήματα – γίνεται με τη χρήση του συστήματος αυτοματισμού της βιβλιοθήκης ανεξάρτητα από την προέλευση τους (νομική κατάθεση, αγορά, δωρεά κλπ.)

Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας είναι το νόμιμο αποθετήριο για εκδόσεις και άλλη πληροφορία, σύμφωνα με το *Νόμο του Ομοσπονδιακού Κρατικού Ινστιτούτου «Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας»* (Statute of Federal State Institution "The National Library of Russia") [Kasyanov, 2001]. Η κατά νόμο κατάθεση χρονολογείται από το 1810, όταν το *Τμήμα Εθνικής Βιβλιογραφίας των Γλωσσών της Ρωσικής Ομοσπονδίας* [National Library of Russia, 2000c] υιοθέτησε την κατά νόμο κατάθεση ως τη βασική μέθοδο πρόσκτησης για το περιεχόμενο του. Παρότι, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας είναι το νόμιμο αποθετήριο για το έντυπο περιεχόμενο, η πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου είναι σε εθελοντική βάση [Koulouris, 2003a: 41].

4.1.1.13.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

«Οι Εθνικές Βιβλιοθήκες γίνονται εργαλεία επικοινωνίας και πληροφορίας σε εικοσιτετράωρη βάση που παρέχουν πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας πληροφορία και σε δημόσιες υπηρεσίες σε ψηφιακή μορφή διαμέσου των ετών, χωρών και ηπείρων» [Barysheva, O., 2000]. Αυτός είναι ο πιο σημαντικός λόγος για τη ψηφιοποίηση μοναδικού και σπάνιου περιεχομένου από τις συλλογές της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας. Αυτή η συνεχιζόμενη διαδικασία κατέληξε στη δημιουργία της *ψηφιακής βιβλιοθήκης* της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας, η οποία αναπτύσσεται και εξελίσσεται με νέο περιεχόμενο που προστίθεται συνεχώς.

Προκειμένου να εξεταστούν οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας, εξετάστηκε δείγμα των ψηφιακών συλλογών της. Εξετάζονται οι ψηφιακές συλλογές *Meeting of Frontiers* και *Images of Saint-Petersburg*.

Η *Meeting of Frontiers* είναι μια δίγλωσση, Αγγλική – Ρωσική ψηφιακή βιβλιοθήκη με πολυμέσα. Αυτή η ψηφιακή συλλογή είναι ελεύθερα προσβάσιμη για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Για την διανομή, αναπαραγωγή ή άλλη χρήση των προστατευόμενων τεκμηρίων της συλλογής πέρα από τη θεμιτή χρήση ή άλλες νόμιμες εξαιρέσεις, χρειάζεται γραπτή άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη, ή / και άλλους κατόχους δικαιωμάτων (όπως, κατόχους δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και δημοσιότητας).

Η συλλογή *Images of Saint-Petersburg* (συλλογή Churakov), περιέχει ψηφιοποιημένες ταχυδρομικές κάρτες που αντικατοπτρίζουν την Αγία Πετρούπολη σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Είναι η μεγαλύτερη και μοναδική συλλογή από όψεις πόλεων ανά τον κόσμου στον *τομέα ταχυδρομικών καρτών* του *Τμήματος Εντύπων* της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας. Κατά το ήμισυ, η συλλογή περιγράφει εγχώριες πόλεις της Ρωσίας και το άλλο μισό περιλαμβάνει περιεχόμενο ξένων

χωρών και ιδιαίτερα της Γερμανίας, Γαλλίας και Ελβετίας. Η βιβλιοθήκη απέκτησε της συλλογή το 1941 – 1942. Οι ταχυδρομικές κάρτες ομαδοποιούνται σε δύο περιόδους: από το 1900 έως το 1917 και από το 1918 έως το 1941 [National Library of Russia, 2003].

Περίπου 900 εικόνες της Αγίας Πετρούπολης (Petrograd – Leningrad) είναι διαθέσιμες online και προσβάσιμες μέσω Διαδικτύου. Το τμήμα αυτό της συλλογής (οι επιλεγμένες ψηφιοποιημένες εικόνες) είναι ελεύθερα προσβάσιμο για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Εκτός των περιπτώσεων ιδιωτικής χρήσης (έρευνα, εκπαιδευτικοί σκοποί), η αναπαραγωγή αυτών των εικόνων απαιτεί γραπτή άδεια από τη Βιβλιοθήκη.

Γενικά, για την αναπαραγωγή του ψηφιοποιημένου περιεχομένου, γραπτή άδεια χρειάζεται από τη βιβλιοθήκη ή άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη και πιθανόν να χρειαστεί και πληρωμή. Αυτό είναι επιβεβαιωμένο από τη δήλωση πνευματικής ιδιοκτησίας της *Υπηρεσίας Διανομής Ηλεκτρονικών Τεκμηρίων* της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας. Αυτή η δήλωση αποσαφηνίζει ότι ο χρήστης της Υπηρεσίας Διανομής Ηλεκτρονικών Τεκμηρίων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας, αναλαμβάνει την υποχρέωση να πειθαρχεί με τις ακόλουθες διατάξεις που αφορούν στη νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας:

- να χρησιμοποιεί τα αντίγραφα που απέκτησε κατ' αυτόν τον τρόπο, για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς μόνο,
- να μην δημιουργεί πανομοιότυπες εκδόσεις των αντιγράφων που απέκτησε κατ' αυτόν τον τρόπο,
- να μην αναπαραγάγει τα αντίγραφα σε οποιαδήποτε άλλη μορφή, εκτός απ' αυτή που διευκρινίζεται από το νόμο (μοναδικές εκτυπώσεις ηλεκτρονικών αρχείων),
- να μην διανέμει τα αντίγραφα που απέκτησε κατ' αυτόν τον τρόπο σε άλλα πρόσωπα ή οργανισμούς ή οποιαδήποτε αρχή και
- να καταβάλλει επιπλέον χρεώσεις όταν αυτό απαιτείται από τη Βιβλιοθήκη, στις περιπτώσεις που απαιτείται αντιμισθία για πνευματική ιδιοκτησία και στην ποσότητα που καθορίζεται από τη Βιβλιοθήκη σύμφωνα με τις υπάρχουσες εθνικές και διεθνής διατάξεις στη σφαίρα των νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας [National Library of Russia, 2000b].

4.1.2 Ταξινόμηση των εφαρμοσμένων πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών

Οι εθνικές βιβλιοθήκες παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση στα μεταδεδομένα και στο ψηφιακό περιεχόμενο χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Στο ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο υπάρχουν περιορισμοί πνευματικής ιδιοκτησίας, οι βιβλιοθήκες, τις περισσότερες φορές, εμπιστεύονται τους χρήστες και το διαθέτουν απευθείας χωρίς περιορισμούς σε εσωτερικούς και εξωτερικούς. [Koulouris, 2003a: 42]. Παρόλα αυτά, υπάρχουν διαφοροποιήσεις των πολιτικών τους, στον τρόπο που χειρίζονται το περιεχόμενο με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδιαίτερα για τους εξωτερικούς χρήστες, δηλαδή όσον αφορά την απομακρυσμένη πρόσβαση.

Πίνακας 3. Εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των εθνικών βιβλιοθηκών σε ψηφιακό περιεχόμενο με πνευματικά δικαιώματα

Συλλογές	*Πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες*	*Γραπτή άδεια ή / και άδεια χρήσης για αναπαραγωγή*	*Πληρωμή για αναπαραγωγή*	*Σχόλια*
American Memory / LC	Ναι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	
America's Story from America's Library / LC	Ναι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	
Meeting of Frontiers / LC, NLR	Ναι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	
PPOC/ LC	Ενίοτε μικρές εικόνες	Άδεια	Ιδιοκτήτης	Μερικές εικόνες δεν είναι προσβάσιμες από κανένα
Electronic Beowulf / BL	Επιλεγμένες εικόνες	Άδεια	Βιβλιοθήκη	Το πλήρες περιεχόμενο είναι διαθέσιμο σε CD-ROM με πληρωμή ακόμα και για ιδιωτική χρήση
International Dunhuang Project / BL	Ναι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	Άδεια ακόμα και για ιδιωτική χρήση
Collections / NLA	Διαφέρει	Άδεια	Βιβλιοθήκη ή Ιδιοκτήτης+	Μέρος του ψηφιοποιημένου περιεχομένου είναι προσβάσιμο μόνο για εσωτερικούς χρήστες
Timeframes / NLNZ	Ναι	Άδεια	Βιβλιοθήκη* και Ιδιοκτήτης	
Papers Past / NLNZ	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι εμπορική χρήση
Ranfurly Collection / NLNZ	Ναι	Όχι	Όχι	Το downloading δεν είναι δυνατό σε μερικά τεκμήρια για λόγους διατήρησης
Oral History Project (Excerpts) / NLNZ	Ναι	Όχι	Όχι	Πρόσβαση στο πλήρες περιεχόμενο εντός βιβλιοθήκης ή μέσω συμβατικού διαδανεισμού
Electronic Collection / NLC	Μερική	Άδεια	Ιδιοκτήτης	Ο χρήστης καλείται να διαβάσει τη γενική σημείωση που αφορά στους διαφορετικούς όρους, ανάλογα με το περιεχόμενο, αναπαραγωγής
Glen Gould Archive / NLC	Ναι	Ανά περίπτωση	Ανά περίπτωση	
Virtual Gramophone / NLC	Ναι			
Digital Mirror / NLW	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι εμπορική χρήση
Digital Images / NLS	Διαφέρει	Άδεια χρήσης	Βιβλιοθήκη ή Ιδιοκτήτης	
E-thesis / NLF	Ναι	Όχι	Όχι	Η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται
HELMI / NLF	Ναι	Όχι	Όχι	
MUISTI / NLF	Ναι	Όχι	Όχι	
Πανεπιστημιακές Επετηρίδες / NLG	Ναι	Όχι	Όχι	
e-φημερίς / NLG	Ναι	Όχι	Όχι	
Web Exhibitions / KB	Ναι	Άδεια	Βιβλιοθήκη και Ιδιοκτήτης	
E-Journals / KB	Όχι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	
Chinese E-Books / NLCh	Ναι	Άδεια	Βιβλιοθήκη	Η ιδιότητα του μέλους είναι απαραίτητη για την πρόσβαση
E-Journals in Western Languages / NLCh	Όχι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	
CD-ROM Databases / NLCh	Όχι	Άδεια	Ιδιοκτήτης	
Print and Drawings / NLI	Ναι	Άδεια	Βιβλιοθήκη	
Photographs / NLI	Μερική++	Άδεια	Βιβλιοθήκη	
Images of Saint-Petersburg / NLR	Ναι	Άδεια	Βιβλιοθήκη	

+Εξαρτάται απ' τη συλλογή.
*Η πληρωμή για την αναπαραγωγή δεν είναι για λόγους πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά για λόγους διατήρησης. Οποιαδήποτε πληρωμή σε άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη, είναι επιπλέον της πληρωμής, στη βιβλιοθήκη, για την αναπαραγωγή. Συνήθως, η βιβλιοθήκη δεν χρεώνει για την αναπαραγωγή όταν υπάρχει χρέωση για πνευματική ιδιοκτησία.
++Κάποιες φωτογραφίες που δεν είναι ψηφιοποιημένες, είναι προσβάσιμες μόνο εντός βιβλιοθήκης για εσωτερικούς χρήστες, προσβάσιμες εντός βιβλιοθήκης με ραντεβού ή μη προσβάσιμες από κανέναν.

Στον πίνακα 3, υπάρχει μα σύνοψη των εφαρμοσμένων πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το περιεχόμενο με πνευματικά δικαιώματα. Η πρώτη στήλη περιέχει τις εξεταζόμενες ψηφιακές συλλογές και μετά την κάθετο ακολουθεί η συντομογραφία της βιβλιοθήκης στην οποία υπάρχει η εκάστοτε συλλογή. Η δεύτερη στήλη δείχνει αν οι εξωτερικοί χρήστες μπορούν να έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση στο περιεχόμενο. Η τρίτη στήλη δείχνει αν γραπτή άδεια ή άδεια χρήσης απαιτούνται για την μη ιδιωτική αναπαραγωγή του περιεχομένου με πνευματικά δικαιώματα. Η τέταρτη στήλη δείχνει αν απαιτείται πληρωμή για τη μη ιδιωτική αναπαραγωγή. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι μόνο η βιβλιοθήκη απαιτεί πληρωμή, ενώ *ιδιοκτήτης*, σημαίνει ότι άλλος, εκτός της βιβλιοθήκης, ιδιοκτήτης, απαιτεί πληρωμή. Η τελευταία, πέμπτη στήλη, έχει συμπληρωματικά σχόλια για κάθε περίπτωση [Koulouris, 2003a: 42].

Παρατίθεται η ανάλυση και τα συμπεράσματα που εξάγονται από την παραπάνω ταξινόμηση και ομαδοποίηση των υλοποιημένων πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής και επίσης, προτείνονται εναλλακτικές προτάσεις πολιτικών πρόσβασης, διανομής και αναπαραγωγής.

4.1.2.1 Ανάλυση των εφαρμοσμένων πολιτικών πρόσβασης για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες

Η διάκριση που γίνεται στη πρόσβαση αφορά τους εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, ή αλλιώς την εσωτερική, εντός βιβλιοθήκης πρόσβαση, που μπορεί να γίνεται μέσω Διαδικτύου αλλά από υπολογιστές που βρίσκονται στη βιβλιοθήκη, και την απομακρυσμένη μέσω Διαδικτύου, εκτός βιβλιοθήκης, πρόσβαση. Στην ανάλυση που ακολουθεί, όταν αναφέρεται ο όρος *πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες*, αφορά εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες που έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο από τα τερματικά που βρίσκονται εντός της βιβλιοθήκης. Αντίθετα, όταν αναφέρεται ο όρος *πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες*, αφορά την απομακρυσμένη μέσω Διαδικτύου πρόσβαση για όλους τους χρήστες.

Η πρόσβαση στο χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας περιεχόμενο και στα μεταδεδομένα είναι ελεύθερη για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας είναι συνήθως ελεύθερη για εσωτερικούς χρήστες και διαφοροποιείται για εξωτερικούς, ανάλογα με τη συλλογή [Koulouris, 2003a: 43]. Σχετικά με την πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες, αυτή μπορεί να μην είναι ελεύθερη σε περιπτώσεις που μέρος του περιεχομένου είναι ψηφιοποιημένο, επομένως η πρόσβαση στο πλήρες περιεχόμενο ή στο υπόλοιπο μη ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, παρέχεται σε συμβατική μορφή (π.χ. *Photographs*, *Oral History Project*) μόνο εντός βιβλιοθήκης, ή και επίσης εκτός βιβλιοθήκης αλλά σε συγκεκριμένους χρήστες με συμβατικό διαδανεισμό (*Oral History Project*). Επίσης, υπάρχει μια ακόμα περίπτωση που ενώ το περιεχόμενο υπάρχει ολόκληρο σε ψηφιακή μορφή, να διατίθεται διαδικτυακά μέρος του σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, και το πλήρες ψηφιακό περιεχόμενο να διατίθεται σε άλλο μέσο, όπως CD-ROM, αλλά με πληρωμή (π.χ. *Electronic Beowulf*). Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση μέρος του περιεχομένου να μην διατίθεται σε κανέναν χρήστη, είτε σε ψηφιακή (π.χ. *PPOC*), είτε σε συμβατική μορφή (π.χ. *Photographs*). Γενικά, όμως ο κανόνας είναι ότι η πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη στο ψηφιακό περιεχόμενο, είτε έχει είτε δεν έχει περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας.

Όσον αφορά την απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες, στο ψηφιακό περιεχόμενο με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, αυτή διαφοροποιείται και εδώ είναι το σημείο της διαφορετικότητας των πολιτικών των εθνικών βιβλιοθηκών. Στις περισσότερες περιπτώσεις η πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις είναι μερική, δηλαδή παρέχεται για μέρος του περιεχομένου (π.χ. *Electronic Collection*), ή παρέχεται με διαφορετική ανάλυση κυρίως σε συλλογές με εικόνες (π.χ. *PPOC*). Σε άλλες περιπτώσεις διαφέρει ανά τεκμήριο (π.χ. *Digital Images*), ή ανά συλλογή (π.χ. *Collections*), ενώ σε κάποιες άλλες απαγορεύεται, κυρίως όταν πρόκειται για πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο (π.χ. *E-Journals*, *E-Journals in Western Languages*, *CD-ROM Databases*).

Μερικές εθνικές βιβλιοθήκες σχεδιάζουν να εφαρμόσουν διαφορετικές πολιτικές πρόσβασης για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, δηλαδή, για παράδειγμα να διαφοροποιούν τους εξωτερικούς από τους εσωτερικούς χρήστες ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης (π.χ. *Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας*, *Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά*), ή να χρεώνουν τους εξωτερικούς χρήστες (π.χ. *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας*) για την πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Άλλες, σκέφτονται να υλοποιήσουν διαφοροποιήσεις πολιτικών πρόσβασης ακόμα και για τους εσωτερικούς χρήστες (π.χ. *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ουαλίας*) ή σκέφτονται να εφαρμόσουν πιο σύνθετες πολιτικές (π.χ. *Εθνική Βιβλιοθήκη του Καναδά*, της *Αυστραλίας*, *Σκωτίας* κλπ.). Όμως, παρά τα σχέδια αυτά, καθυστερούν στην υλοποίηση, πιθανόν λόγω της απουσίας υποψήφιων πολιτικών [Koulouris, 2003a: 43], ή λόγω της μη ύπαρξης ενός μοντέλου εναλλακτικών πολιτικών ή λόγω της μη ύπαρξης βούλησης για την εφαρμογή των πολιτικών.

4.1.2.2 Ανάλυση των εφαρμοσμένων πολιτικών αναπαραγωγής

Στις περισσότερες περιπτώσεις, γραπτή άδεια και πληρωμή χρειάζεται για τη μη ιδιωτική αναπαραγωγή του ψηφιακού περιεχομένου, δηλαδή, για αναπαραγωγή που αφορά άλλη χρήση (π.χ. εμπορική αναπαραγωγή, αναδιανομή κλπ.), αλλά όχι για την online πρόσβαση. Αυτό είναι φυσιολογικό να γίνεται, γιατί ικανοποιεί τους νομικούς όρους [Koulouris, 2003a: 43].

Η γραπτή άδεια δίδεται από τον κάτοχο ή το διαχειριστή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, που πολλές φορές μπορεί να είναι η ίδια η βιβλιοθήκη (π.χ. *Print and Drawings*), ή κάποιο άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο (*άλλος πνευματικός ιδιοκτήτης* ή *ιδιοκτήτης*) (π.χ. *American Memory*). Επιπλέον, η γραπτή άδεια μπορεί να δίνεται από τη βιβλιοθήκη ή από άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη: α) ανάλογα με το ποιος έχει ή διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία και β) όταν υπάρχουν άδειες χρήσης, όπου καθορίζουν τους όρους πρόσβασης και αναπαραγωγής (π.χ. *Digital Images*). Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπου η γραπτή άδεια για τη μη ιδιωτική αναπαραγωγή, δίνεται από τη βιβλιοθήκη και τον ιδιοκτήτη, όταν η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται ή διαφέρει ανά τεκμήριο (π.χ. *Web Exhibitions*).

Επίσης, για τη μη ιδιωτική αναπαραγωγή χρειάζεται πληρωμή και δίνεται σ' αυτόν, που έχει την πνευματική ιδιοκτησία ή που χορηγεί τη γραπτή άδεια. Συνήθως, όποιος χορηγεί την γραπτή άδεια παίρνει και την πληρωμή. Δηλαδή, και εδώ, ισχύουν ανάλογες με τη γραπτή άδεια περιπτώσεις: πληρωμή στη βιβλιοθήκη, πληρωμή σε άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη, πληρωμή στη βιβλιοθήκη ή σε άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη, και πληρωμής και στους δύο. Ενώ η πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη

είναι για λόγους πνευματικής ιδιοκτησίας, η πληρωμή στη βιβλιοθήκη μπορεί να αφορά την κάλυψη των εξόδων αναπαραγωγής ή διατήρησης [Koulouris, 2003a: 43].

Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις, που η γραπτή άδεια και πληρωμή κρίνεται ανά περίπτωση (π.χ. *Glen Gould Archive*, *Virtual Gramophone*) και περιπτώσεις που δεν χρειάζεται άδεια, γιατί η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται ρητά (π.χ. *Papers Past*, *E-thesis*, *e-φημερίς*). Μια ιδιαίτερη εξαίρεση, αφορούν οι περιπτώσεις στις οποίες γραπτή άδεια χρειάζεται ακόμα και για την ιδιωτική αναπαραγωγή, όπου συνήθως σ' αυτές τις περιπτώσεις και η πρόσβαση στο πλήρες περιεχόμενο είναι επί πληρωμή (π.χ. *Electronic Beowulf*).

4.1.2.3 Εναλλακτικές προτάσεις πολιτικών πρόσβασης, διανομής και αναπαραγωγής

Ταξινομούνται οι εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης των εθνικών βιβλιοθηκών σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά τους. Προς το παρόν, οι περισσότερες βιβλιοθήκες έχουν ψηφιοποιήσει ή διαθέτουν ψηφιακά, μέρος του περιεχομένου τους, αυτό που είναι πιο απλό σε περιορισμούς πρόσβασης, το οποίο ήταν απλούστερο να το ψηφιοποιήσουν ή να το διαθέσουν ψηφιακά, και πιο κατάλληλο να το κάνουν πρώτα. Όσο αυτή η διαδικασία εξελίσσεται και ωριμάζει, οι βιβλιοθήκες θέλουν να έχουν περισσότερο περιεχόμενο ψηφιακά διαθέσιμο και αυτό θα τις αναγκάσει να χειριστούν περιεχόμενο που είναι πιο σύνθετο και πολύπλοκο σε όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και πρόσβασης. Οι πολιτικές που θα εφαρμοστούν για την πρόσβαση σ' αυτό το νέο περιεχόμενο, πρέπει οπωσδήποτε να είναι πιο λεπτομερείς και σύνθετες. Γι' αυτό το λόγο, νέες διαφοροποιημένες και εναλλακτικές πολιτικές πρέπει να προβλεφθούν και να τυποποιηθούν, υπό τη μορφή μοντέλων [Koulouris, 2003a: 43].

Οι πολιτικές πρόσβασης που χρησιμοποιούνται από τις εθνικές βιβλιοθήκες διαφέρουν από ποικίλες απόψεις [Koulouris, 2003c: 409]. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, προτείνεται μια ενοποιημένη-ενιαία πολιτική, η οποία μπορεί να υλοποιήσει τις εφαρμοσμένες πολιτικές διαφοροποιώντας ορισμένες από τις παραμέτρους τους. Στην προτεινόμενη γενικευμένη πολιτική πρόσβασης, οι χρήστες ταξινομούνται σε τέσσερις ομάδες που δεν έχουν αυξανόμενες δυνατότητες πρόσβασης, καθώς αυτές είναι ήδη καθορισμένες και οροθετημένες από την εφαρμοσμένη εκάστοτε πολιτική. Οι ομάδες των χρηστών είναι οι *εσωτερικοί* χρήστες μόνο, οι χρήστες *συνεργαζόμενων ινστιτούτων*, *οι ιδιώτες*-ατομικοί (άτομα) χρήστες και οι *υπόλοιποι* χρήστες [Koulouris, 2003a: 43].

Οι *εσωτερικοί* χρήστες είναι το προσωπικό και χρήστες που έχουν πρόσβαση από τα κτίρια της βιβλιοθήκης, όπως για παράδειγμα, τα αναγνωστήρια. Τα *συνεργαζόμενα ινστιτούτα* έχουν υψηλό επίπεδο πρόσβασης στο περιεχόμενο της βιβλιοθήκης και είναι κυβερνητικοί οργανισμοί ή βιβλιοθήκες που χρειάζονται απομακρυσμένη πρόσβαση στις συλλογές. Οι *ιδιώτες* χρήστες, είναι απομακρυσμένοι χρήστες – «πελάτες» της βιβλιοθήκης, όπως χρήστες με ετήσια συνδρομή. Οι *υπόλοιποι* χρήστες μπορεί να είναι χρήστες που συμβουλεύονται (αναζητούν, ανακτούν κλπ.) την ψηφιακή βιβλιοθήκη σπάνια, ή μιας φοράς επισκέπτες κλπ. [Koulouris, 2003a: 43].

Η πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο μπορεί να είναι με ή χωρίς χρέωση. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το ψηφιακό περιεχόμενο με πνευματικής ιδιοκτησίας περιορισμούς θα είναι διαθέσιμο με χρέωση. Η χρέωση αποτελεί μια μέθοδο που

μπορεί να λύσει νομικά θέματα, όπως, περιορισμοί πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλοι. Επιπροσθέτως, σε μερικές περιπτώσεις, η χρέωση εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα της ψηφιακής βιβλιοθήκης καλύπτοντας κάποια κόστη και έξοδα της [Koulouris, 2003a: 43].

Μια άλλη παράμετρος πολιτικής είναι η μέθοδος διανομής του μη ελεύθερου, με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόσβασης κλπ., ψηφιακού περιεχομένου. Η μέθοδος διανομής μπορεί να είναι online, με συμβατικό ή / και ηλεκτρονικό διαδανεισμό και μέσω μη αυτοματοποιημένων διαδικασιών, ειδικά όταν εμπλέκεται η γραπτή άδεια. Το ελεύθερο ψηφιακό περιεχόμενο διανέμεται online από το σύστημα. Το μη ελεύθερο ψηφιακό περιεχόμενο, μπορεί να διανέμεται online, όταν η διαδικασία χορήγησης άδειας είναι αυτόματη, ή να αποστέλλεται, διανέμεται, μέσω συμβατικού ή / και ηλεκτρονικού διαδανεισμού, ή τέλος, να αποστέλλεται από το πρόσωπο που χορηγεί την άδεια [Koulouris, 2003a: 43].

Μια άλλη παραλλαγή που εκφράζεται από μια παράμετρο, είναι η άδεια για την αναπαραγωγή. Παρόλο ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις πρέπει δίνεται εγγράφως, δηλαδή να είναι γραπτή άδεια, αυτό δεν είναι πρακτικό, γι΄ αυτό προτείνεται η παρακάτω αυτόματη διαδικασία. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η άδεια χορηγείται τελικά. Κατά συνέπεια, η ψηφιακή βιβλιοθήκη μπορεί να ενημερώνει το χρήστη για τους όρους της άδειας και να του τη χορηγεί όταν ο χρήστης του αποδέχεται, πληροφορώντας από την άλλη όμως μεριά, ταυτόχρονα, τον πνευματικό ιδιοκτήτη για τη νέα άδεια που χορηγήθηκε [Koulouris, 2003a: 43].

4.1.3 Σχέση παραγόντων και πολιτικών στις ψηφιακές συλλογές των εθνικών βιβλιοθηκών

Διαπιστώνεται ότι συγκεκριμένοι παράγοντες, όπως, ο *τύπος δημιουργίας περιεχομένου*, δηλαδή αν το περιεχόμενο είναι ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό, η *μέθοδος πρόσκτησης* και η *πνευματική ιδιοκτησία*, επηρεάζουν τις πολιτικές *πρόσβασης* και *αναπαραγωγής*. Εξετάζεται και αναλύεται η σχέση παραγόντων και πολιτικών σε συγκεκριμένες ψηφιακές συλλογές εθνικών βιβλιοθηκών και αποτυπώνεται στον συνοπτικά στον πίνακα 4.

Στον πίνακα 4, ταξινομούνται και ομαδοποιούνται οι εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των εθνικών ψηφιακών συλλογών ανάλογα με τους προαναφερθέντες παράγοντες, αναλύεται η σχέση τους και καταδεικνύονται οι διαφοροποιημένες πολιτικές που προκύπτουν. Κάποιες *τιμές* του πίνακα 4 είναι συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται για λόγους μορφοποίησης. Οι τιμές αναφέρονται για κάθε στήλη και περίπτωση και εξηγούνται παρακάτω. Ο πίνακας 4, είναι χωρισμένος σε δύο τμήματα. Το πρώτο τμήμα, στο αριστερό μέρος του πίνακα 4, δηλαδή οι πέντε αριστερές στήλες αφορούν στους παράγοντες των εθνικών ψηφιακών συλλογών. Το δεύτερο τμήμα, οι πέντε στήλες στα δεξιά, αφορά στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής.

Αναλυτικότερα, ο πίνακας 4 ταξινομείται σύμφωνα με την τρίτη στήλη (τιμή: *Τδ-π*), που αφορά στον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου των εθνικών ψηφιακών συλλογών, δηλαδή αν περιέχουν ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. Ο πίνακας 4 ταξινομείται αρχικά σύμφωνα μ' αυτόν τον παράγοντα, διότι είναι πολύ σημαντικός και επηρεάζει πρωτίστως τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής.

Έτσι, δημιουργούνται δύο κατηγορίες επίπεδα:, ψηφιοποιημένο (τιμή: *Ψηφ*) και πρωτογενός ψηφιακό (τιμή: *Π-ψ*). Στη συνέχεια, κάθε επίπεδο ταξινομείται αλφαβητικά σύμφωνα με τη γεωγραφική τοποθεσία (δεύτερη στήλη, τιμή: *Τοπ*) των συλλογών και τέλος, οι συλλογές (πρώτη στήλη, τιμή: *Συλ*) ταξινομούνται αλφαβητικά για κάθε γεωγραφική τοποθεσία.

Η πρώτη (*Συλ*) και η δεύτερη (*Τοπ*) στήλες, δίνουν πληροφορία για τα ονόματα των συλλογών και τη γεωγραφική τους θέση αντίστοιχα. Η πρώτη στήλη περιέχει τα συντομευμένα ονόματα των ψηφιακών συλλογών δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών. Παρουσιάζονται οι συντομογραφίες των εθνικών ψηφιακών συλλογών με τη σειρά την οποία συναντώνται στον πίνακα 4: *Daisy Bates Special Map Collection* (DB) και *Manuscript Collection* (Manu) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Αυστραλίας, *Glen Gould Archive* (GGA) και *Virtual Gramophone* (VG) της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, *Chinese E-Books* (CEB) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Κίνας, *E-thesis* (ET), *HELMI* (HEL) και *MUISTI* (MUI) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Φιλανδίας, *e-φημερίς* (ΕΦ) και *Πανεπιστημιακές Επετηρίδες* (ΠΕ) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, *Web Exhibitions* (WE) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας, *Print & Drawings* (PD) και *Photographs* (Pho) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ιρλανδίας, *Kilbirnie-Lyall Bay Community Centre Oral History* (OHP), *Papers Past* (PP), *Ranfurly Collection: papers section* (RC: p), *Ranfurly Collection: prints & drawings section* (RC: pd), *Ranfurly Collection: photographs section* (RC: ph) και *Timeframes* (TF) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Νέας Ζηλανδίας, *Images of Saint-Petersburg* (ISP) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ρωσίας, *Digital Images* (DI) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σκωτίας, *Electronic Beowulf* (EB) και *International Dunhuang Project* (IDP) της Βρετανικής Βιβλιοθήκης, *American Memory* (AM), *Meeting of Frontiers* (MF), και *Print & Photographs Online Catalog* (PPOC) της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, *Digital Mirror* (DM) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ουαλίας, *Electronic Collection* (EC) της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Καναδά, *CD-ROM Databases* (CD) και *E-Journals in Western Languages* (EJWL) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Κίνας και τέλος, *E-Journals* (EJ) της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας.

Η δεύτερη, τρίτη, τέταρτη και πέμπτη στήλη περιγράφουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές. Η δεύτερη στήλη (*Τοπ*) περιέχει τις συντομογραφίας των χωρών στις οποίες βρίσκονται οι συλλογές, δηλαδή τη γεωγραφική τους τοποθεσία και είναι με τη σειρά: *Αυστραλία* (AU), *Καναδάς* (CA), *Κίνα* (CH), *Φιλανδία* (FIN), *Ελλάδα* (GRE), *Ολλανδία* (HO), *Ιρλανδία* (IRE), *Νέα Ζηλανδία* (NZ), *Ρωσία* (RU), *Σκωτία* (SK), *Ηνωμένο Βασίλειο* (UK), *Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής* (US) και *Ουαλία* (WA).

Η τρίτη στήλη (*Τδ-π*) δείχνει τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου, δηλαδή πως δημιουργήθηκε το ψηφιακό περιεχόμενο, και υπάρχουν δύο περιπτώσεις: *ψηφιοποιημένο* (*Ψηφ*) ή *πρωτογενώς ψηφιακό* (*Π-ψ*). Η τέταρτη στήλη (*Μ-π*) δείχνει τη μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου, η οποία έχει έξη τιμές: *βιβλιοθήκη*, *περιεχόμενο τρίτων*, *public domain* (*δημόσιο περιεχόμενο*) *άδεια χρήσης*, *αγορά* και *εθελοντική κατάθεση*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι το ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, δημιουργήθηκε από συλλογές που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη, στις οποίες η βιβλιοθήκη μπορεί να έχει ή να διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία, αλλά μπορεί και να μην την έχει. Δηλαδή, μπορεί η βιβλιοθήκη να ψηφιοποίησε δικό της ή public domain περιεχόμενο ή να δημιούργησε πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο έχει την πνευματική ιδιοκτησία, αλλά

μπορεί να δημιούργησε ψηφιακό περιεχόμενο από συλλογές που βρίσκονται στη βιβλιοθήκη και οι οποίες έχουν περιεχόμενο χωρίς πνευματική ιδιοκτησία, η περιεχόμενο τρίτων το οποίο έχει πνευματική ιδιοκτησία, αλλά οι τρίτοι ιδιοκτήτες επέτρεψαν στη βιβλιοθήκη να το ψηφιοποιήσει κλπ. *Περιεχόμενο τρίτων*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη ψηφιοποίησε ή απέκτησε πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο από τρίτους, το οποίο μπορεί να είναι ελεύθερο ή όχι, δηλαδή που το δίνουν με ή χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνήθως, στο περιερχόμενο τρίτων, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε *άλλους* πνευματικούς ιδιοκτήτες, που μπορεί να είναι *ιδιώτες* ή *οργανισμοί* όπως *εκδότες* κλπ. *Public domain* (δημόσιο περιεχόμενο), σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη ψηφιοποίησε περιεχόμενο στο οποία η πνευματική ιδιοκτησία έχει λήξει, δηλαδή, κανένας δεν έχει ή εγείρει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο ψηφιοποιημένο public domain περιεχόμενο, συνήθως την πνευματική ιδιοκτησία τη διαχειρίζεται η βιβλιοθήκη που το ψηφιοποίησε ή δεν την έχει κανένας. *Άδεια χρήσης* (license), σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, μέσω αδειών χρήσης οι οποίες καθορίζουν τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόσβασης και αναπαραγωγής. *Αγορά*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αγοράσει ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, συνήθως από τρίτους ιδιώτες, οργανισμούς κλπ. *Εθελοντική κατάθεση*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο με εθελοντική κατάθεση ψηφιακών αντιγράφων από διάφορους παροχείς περιεχομένου.

Η πέμπτη στήλη (*Π-ι*) παρουσιάζει τον πνευματικό ιδιοκτήτη και έχει τέσσερις τιμές: *βιβλιοθήκη*, *ιδιώτης*, *οργανισμός* και *public domain*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει ή διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία του περιεχομένου. *Ιδιώτης* ή *οργανισμός*, σημαίνει ότι η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε *άλλους ιδιοκτήτες* και όχι στη βιβλιοθήκη, οι οποίοι μπορεί να είναι ιδιώτες ή / και οργανισμοί, όπως εκδότες και άλλοι παροχείς περιεχομένου, αντίστοιχα. Αυτό είναι το νόημα του όρου *άλλος ιδιοκτήτης* ή *άλλοι ιδιοκτήτες*, που συναντάται στα παρακάτω κεφάλαια, όπου αναλύεται η σχέση παραγόντων και πολιτικών. *Public domain*, σημαίνει ότι κανένας δεν έχει ή δεν εγείρει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας γιατί η πνευματική ιδιοκτησία έχει λήξει.

Η έκτη, έβδομη, όγδοη, ένατη και δέκατη στήλη, αφορούν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Η *πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες*, δηλαδή η *πρόσβαση εντός βιβλιοθήκης*, είναι πάντοτε, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις που αναλύθηκαν, ελεύθερη, γι΄ αυτό και δεν υπάρχει η αντίστοιχη στήλη στον πίνακα 4. Η έκτη στήλη (*Offsite*) δείχνει την πολιτική πρόσβασης για *εξωτερικούς χρήστες*, δηλαδή την *απομακρυσμένη, μέσω Διαδικτύου, πρόσβαση εκτός βιβλιοθήκης*, για όλους τους χρήστες και έχει τέσσερις τιμές: *ναι*, *όχι* και *μερική* και *μέλη*. *Ναι*, σημαίνει ότι η εξωτερική, απομακρυσμένη πρόσβαση είναι ελεύθερη χωρίς περιορισμούς ή χρέωση. *Όχι*, σημαίνει ότι δεν παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση. *Μερική*, σημαίνει ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση είναι *περιορισμένη*, δηλαδή παρέχεται μερικές φορές, σε μέρος του περιεχομένου ή είναι διαφορετικής ποιότητας, π.χ. εικόνες μικρής ανάλυσης, από την εσωτερική. *Μέλη*, σημαίνει ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση παρέχεται σε χρήστες που έχουν την ιδιότητα του μέλους της εθνικής βιβλιοθήκης, δηλαδή σε εγγεγραμμένους χρήστες.

Η έβδομη στήλη (*Ι-α*), δηλώνει την πολιτική *ιδιωτικής αναπαραγωγής* (ή αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση), η οποία έχει τέσσερις τιμές: *ναι*, *θεμιτή χρήση* (*Θ-*

χ), *άδεια χρήσης* (*Α-χ*) και *γραπτή άδεια* (*Γ-π*). *Ναι*, σημαίνει ότι η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με *αναφορά* στην πηγή – συνήθως την εθνική βιβλιοθήκη που παρέχει την πηγή ή τον δικτυακό τόπο της, αλλά και ίσως το συγγραφέα, δημιουργό κλπ. *Θεμιτή χρήση* (*Θ-χ*), σημαίνει ότι η ιδιωτική αναπαραγωγή παρέχεται ελεύθερα με βάση τον κανόνα της *θεμιτής χρήσης* (fair use). *Άδεια χρήσης* (*Α-χ*), σημαίνει ότι οι όροι ιδιωτικής αναπαραγωγής καθορίζονται από την άδεια χρήσης με την οποία η βιβλιοθήκη απέκτησε το περιεχόμενο και *γραπτή άδεια* (*Γ-α*), σημαίνει ότι ακόμα και για την ιδιωτική αναπαραγωγή χρειάζεται γραπτή άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη, τη βιβλιοθήκη ή άλλο ιδιοκτήτη. Συνήθως, γραπτή άδεια γιοα ιδιωτική αναπαραγωγή, απαιτείται σε περιεχόμενο που άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία και χορηγείται επίσης απ' αυτούς.

Η όγδοη, ένατη και δέκατη στήλη, αφορούν την πολιτική *αναπαραγωγής για άλλη χρήση* (*Αναπαραγωγή άλλης χρήσης*), που αφορά κυρίως την εμπορική αναπαραγωγή, αναδιανομή κλπ, δηλαδή αναπαραγωγή για μη ιδιωτικούς σκοπούς. Η όγδοη στήλη (*Επι*) δηλώνει αν επιτρέπεται η αναπαραγωγή άλλης χρήσης και έχει τέσσερις τιμές: *ναι*, *όχι*, *άδεια χρήσης* (*Α-χ*) και *ανά περίπτωση* (*Α-π*). *Ναι* σημαίνει ότι η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στο ιδιοκτήτη (βιβλιοθήκη ή /και άλλος ιδιοκτήτης). *Όχι*, σημαίνει ότι η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται, όπου όταν απαγορεύεται δεν ισχύει, δεν εφαρμόζεται, δεν υπάρχει γραπτή άδεια και πληρωμή. *Άδεια χρήσης* (*Α-χ*), σημαίνει ότι η εμπορική αναπαραγωγή διέπεται από τους κανόνες που περιέχονται στην άδεια χρήσης βάσει της οποίας η βιβλιοθήκης απέκτησε το συγκεκριμένο περιεχόμενο. *Ανά περίπτωση* (*Α-π*), σημαίνει ότι τα αιτήματα αναπαραγωγής για άλλη χρήση, κρίνονται ανά περίπτωση από τη βιβλιοθήκη.

Η ένατη στήλη (Γ-α) δηλώνει ποιος δίνει, όταν χρειάζεται, τη γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης και έχει έξη τιμές: *βιβλιοθήκη*, *ιδιοκτήτης*, *ανά περίπτωση*, *δεν ισχύει*, *βιβλιοθήκη ή ιδιοκτήτης*, και *βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτης*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η γραπτή άδεια δίνεται από τη βιβλιοθήκη, *ιδιοκτήτης* σημαίνει ότι δίνεται από άλλους ιδιοκτήτες. *Ανά περίπτωση*, σημαίνει ότι η γραπτή άδεια εξετάζεται για κάθε περίπτωση χωριστά, *δεν ισχύει* σημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται γραπτή άδεια, που συμβαίνει όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται. *Βιβλιοθήκη ή ιδιοκτήτης*, σημαίνει ότι η γραπτή άδεια δίνεται είτε από τη βιβλιοθήκη ή από άλλο ιδιοκτήτη. Τέλος, *βιβλιοθήκη* και *ιδιοκτήτης* μπορούν να εμφανιστούν ως τιμή *βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτης*, που σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη και άλλος ιδιοκτήτης μπορεί να απαιτήσουν γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης.

Η δέκατη στήλη (*Πλη*) σε ποιόν δίνεται η πληρωμή για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης και έχει έχει έξη τιμές: *βιβλιοθήκη*, *ιδιοκτήτης*, *ανά περίπτωση*, *δεν ισχύει*, *βιβλιοθήκη ή ιδιοκτήτης*, και *βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτης*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η πληρωμή δίνεται στη βιβλιοθήκη. *Ιδιοκτήτης*, σημαίνει ότι η πληρωμή δίνεται σε άλλο ιδιοκτήτη. *Ανά περίπτωση*, σημαίνει ότι η πληρωμή κρίνεται ανά περίπτωση. *Δεν ισχύει*, σημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται πληρωμή και συμβαίνει όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται. *Βιβλιοθήκη ή ιδιοκτήτης*, σημαίνει ότι η πληρωμή δίνεται είτε στη βιβλιοθήκη ή σε άλλο ιδιοκτήτη. Τέλος, αν η τιμή *βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτης*, εμφανιστεί, τότε η πληρωμή δίνεται στη βιβλιοθήκη και σε άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη. Στις περιπτώσεις αυτές, μπορεί η πληρωμή να δίνεται

πρωτίστως στη βιβλιοθήκη ή στον ιδιοκτήτη, και για διαφορετικούς λόγους σε κάθε περίπτωση, πάντως αυτό που έχει σημασία είναι ότι και οι δύο απαιτούν πληρωμή.

Πίνακας 4. Παράγοντες πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής σε ψηφιακές συλλογές εθνικών βιβλιοθηκών

Συλ	*Τοπ*	*Τδ-π*	*Μ-π*	*Π-ι*	*Offsite*	*Ι-α*	*Αναπαραγωγή άλλης χρήσης*		
							Επι	*Γ-α*	*Πλη*
DB	AU	Ψηφ	Περιεχόμενο τρίτων	Ιδιώτης	Όχι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
Manu	AU	Ψηφ	Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Public domain	Ναι	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης
GGA	CA	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Οργανισμός, Public domain	Ναι	Ναι	Α-π	Ανά περίπτωση	Ανά περίπτωση
VG	CA	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Οργανισμός, Public domain	Ναι	Ναι	Α-π	Ανά περίπτωση	Ανά περίπτωση
CEB	CH	Ψηφ	Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός	Μέλη	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
ET	FIN	Ψηφ	Άδεια χρήσης, Περιεχόμενο τρίτων	Ιδιώτης	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
HEL	FIN	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Public domain	Βιβλιοθήκη, Public domain	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
MUI	FIN	Ψηφ	Άδεια χρήσης, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Οργανισμός	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
ΕΦ	GRE	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
ΠΕ	GRE	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
WE	HO	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός	Ναι	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης
PD	IRE	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη	Ναι	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
Pho	IRE	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη	Μερική+	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
OHP	NZ	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη	Μερική+	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
PP	NZ	Ψηφ	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
RC: p	NZ	Ψηφ	Αγορά, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης	Μερική!	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
RC: pd	NZ	Ψηφ	Αγορά, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
RC: ph	NZ	Ψηφ	Αγορά, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης	Μερική	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
TF	NZ	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός, Public domain	Ναι	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη* Ιδιοκτήτης	Βιβλιοθήκη* Ιδιοκτήτης

ISP	RU	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη		Μερική+	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
DI	SC	Ψηφ	Άδεια χρήσης	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός		Διαφέρει	Α-χ	Α-χ	Βιβλιοθήκη ή Ιδιοκτήτης	Βιβλιοθήκη ή Ιδιοκτήτης
EB	UK	Ψηψ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη		Μερική	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
IDP	UK	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός		Ναι	Γ-α	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
AM	US	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Άδεια χρήσης Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Ιδιώτης, Οργανισμός, Public domain		Ναι	Θ-χ	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
MF++	US	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Βιβλιοθήκη, Οργανισμός, Public domain		Ναι	Θ-χ	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
PPOC	US	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Άδεια χρήσης Περιεχόμενο τρίτων, Public domain	Ιδιώτης, Οργανισμός, Public domain		Μερική	Θ-χ	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
DM	WA	Ψηφ	Βιβλιοθήκη, Περιεχόμενο τρίτων	Βιβλιοθήκη		Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
EC	CA	Π-ψ	Περιεχόμενο τρίτων, Εθελοντική κατάθεση, Άδεια χρήσης	Ιδιώτης, Οργανισμός		Μερική	Ναι	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
CD	CH	Π-ψ	Περιεχόμενο τρίτων	Οργανισμός		Όχι	Ναι	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
EJWL	CH	Π-ψ	Περιεχόμενο τρίτων	Οργανισμός		Όχι	Ναι	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
EJ	HO	Π-ψ	Περιεχόμενο τρίτων, Εθελοντική κατάθεση, Άδεια χρήσης	Οργανισμός		Όχι	Ναι	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης

+ Λόγω μη ψηφιοποίησης όλου του περιεχομένου.
! Το downloading δεν είναι δυνατό σε μερικά τεκμήρια για λόγους διατήρησης.
* Η πληρωμή για την αναπαραγωγή δεν είναι για λόγους πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά για λόγους διατήρησης. Οποιαδήποτε πληρωμή σε άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη, είναι επιπλέον της πληρωμής, στη βιβλιοθήκη, για την αναπαραγωγή. Συνήθως, η βιβλιοθήκη δεν χρεώνει για την αναπαραγωγή όταν υπάρχει χρέωση για πνευματική ιδιοκτησία.
++ Η συλλογή MF υπάρχει και στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας, αλλά διατίθεται από τον δικτυακό τόπο της βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.

4.1.3.1 Ανάλυση της σχέσης παραγόντων και πολιτικών

Από την παραπάνω ανάλυση, παρατηρείται ότι συγκεκριμένοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Αναλύεται η σχέση παραγόντων και πολιτικών και εξάγονται παρατηρήσεις και συμπεράσματα για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Οι παρατηρήσεις των πολιτικών ομαδοποιούνται συνήθως κάτω από τον παράγοντα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ομαδοποίηση αυτή γίνεται γιατί οι παράγοντες της πνευματικής ιδιοκτησίας και του τύπου δημιουργίας του περιεχομένου επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις πολιτικές.

4.1.3.1.1 Πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου στις εθνικές βιβλιοθήκες: κατά νόμο κατάθεση, εθελοντική κατάθεση

- Οι εθνικές βιβλιοθήκες δεν χρησιμοποιούν πολύ συχνά την κατά νόμο κατάθεση ως μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού τους περιεχομένου. Η κατά νόμο κατάθεση ισχύει σε λίγες περιπτώσεις (π.χ. Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας). Στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, ισχύει και για το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο ή αλλιώς το ψηφιακό περιεχόμενο σε υλικό μέσο και σε online μορφή. Στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας, ενώ υπάρχει σχετική νομοθετική πράξη για την κατά νόμο κατάθεση, αυτή ισχύει για το ψηφιακό περιεχόμενο σε υλικό μέσο, ενώ για το online ψηφιακό περιεχόμενο η πράξη δεν έχει τεθεί σε ισχύ και υπάρχουν ακόμα διαπραγματεύσεις με τους εκδότες.
- Σε ορισμένες εθνικές βιβλιοθήκες, όπως η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας δεν υπάρχει νομική κατάθεση για το ψηφιακό, αλλά ούτε και για το συμβατικό περιεχόμενο. Παρόλα αυτά, υπάρχει σχήμα εθελοντικής κατάθεσης, για το συμβατικό και το ψηφιακό, σε υλικό μέσο ή σε online μορφή, το οποίο λειτουργεί πολύ αποδοτικά στην πράξη, καλύτερα ακόμα και από την κατά νόμο κατάθεση.
- Στις περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκες, υπάρχουν σχήματα εθελοντικής κατάθεσης για το ψηφιακό περιεχόμενο σε υλικό μέσο (Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, Βρετανική Βιβλιοθήκη, Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας, του Καναδά, της Ουαλίας, Σκωτίας, Ιρλανδίας κλπ.).
- Σε πολλές εθνικές βιβλιοθήκες, υπάρχουν προσπάθειες για την επέκταση της εθελοντικής κατάθεσης και στο online ψηφιακό περιεχόμενο (Βρετανική Βιβλιοθήκη, Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας, του Καναδά, της Ουαλίας, Σκωτίας, Ιρλανδίας, Φιλανδίας κλπ.).
- Σε αρκετές εθνικές βιβλιοθήκες και κράτη, υπάρχουν νομοθετικές πράξεις που περιλαμβάνουν την κατά νόμο κατάθεση του ψηφιακού περιεχομένου, σε υλικό μέσο και online μορφή, αλλά ακόμα δεν έχουν τεθεί σε εφαρμογή λόγω διαφόρων προβλημάτων που αφορούν κυρίως το online ψηφιακό περιεχόμενο. Παρόλα αυτά, οι νομοθετικές αυτές πράξεις σε πολλές εθνικές βιβλιοθήκες και χώρες πρόκειται στο άμεσο μέλλον να τεθούν σε ισχύ (π.χ. Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας, Εθνική Βιβλιοθήκη της Φιλανδίας, Εθνική Βιβλιοθήκη της Ιρλανδίας).
- Γενικότερα, υπάρχει μια τάση στις εθνικές βιβλιοθήκες για αναθεώρηση του νόμου σχετικά με την κατά νόμο κατάθεση και την επέκταση του στο ψηφιακό περιεχόμενο. Επίσης, συχνά χρησιμοποιείται η εθελοντική κατάθεση για το offline ψηφιακό περιεχόμενο και γίνεται σε πολλές εθνικές βιβλιοθήκης προσπάθεια επέκτασης του και στο online.
- Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις χωρών[161], στις οποίες ισχύουν παράλληλα η κατά νόμο κατάθεση αλλά και σχήματα εθελοντικής κατάθεσης για το ψηφιακό περιεχόμενο.

4.1.3.1.2 Πρόσκτηση και πνευματική ιδιοκτησία

- Οι εθνικές βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν περιεχόμενο το οποίο βρίσκεται στις συλλογές τους και έχει ξεκάθαρους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό σημαίνει, ότι στο περιεχόμενο η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει στη βιβλιοθήκη ή

[161] π.χ. στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου γίνεται σημαντική προσπάθεια στήριξης και επέκτασης του θεσμού της νομικής κατάθεσης, με την *Legal Deposit Libraries Act 2003*, http://www.hmso.gov.uk/acts/acts2003/30028--a.htm#1 [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-05].

πολλές φορές ανήκει σε *άλλους ιδιοκτήτες* (ιδιώτες, οργανισμοί), που όμως έχουν δώσει άδεια στη βιβλιοθήκη να το ψηφιοποιήσει.

- Επίσης, συχνά, οι εθνικές βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν περιεχόμενο τρίτων, το οποίο βρίσκεται στις συλλογές τους, και η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει κυρίως σε άλλους ιδιοκτήτες, ή μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών, ή οι ιδιοκτήτες έχουν εξουσιοδοτήσει τη βιβλιοθήκη να διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία. Επομένως, το περιεχόμενο τρίτων, μπορεί να είναι *ελεύθερο* από τους ιδιοκτήτες, χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας όπου δίνουν την έγκριση τους στη βιβλιοθήκη να το ψηφιοποιήσει και να το διαχειρίζεται, ή να έχει περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή να κρατούν οι άλλοι ιδιοκτήτες την πνευματική ιδιοκτησία και να υπάρχουν συμφωνίες μεταξύ βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών για τη χρήση του.
- Κάποιες φορές οι εθνικές βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν περιεχόμενο τρίτων, όπου το αποκτούν με αγορά και η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ των βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών, που σημαίνει ότι η βιβλιοθήκες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία για τις ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων, ενώ οι άλλοι ιδιοκτήτες, που είναι συνήθως ιδιώτες, έχουν την πνευματική ιδιοκτησία για το συμβατικό περιεχόμενο, δηλαδή για το περιεχόμενο που αγόρασε η βιβλιοθήκη πριν το ψηφιοποιήσει.
- Οι εθνικές βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν μερικές φορές περιεχόμενο τρίτων το οποίο αποκτούν με άδειες χρήσης, συμφωνίες δηλαδή μεταξύ των βιβλιοθηκών και των ιδιοκτητών για την πνευματική ιδιοκτησία και τη χρήση του (πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής κλπ.). Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, ή μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών.
- Αρκετές επίσης φορές, οι εθνικές βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν *δημόσιο* (public domain) περιεχόμενο. Στο ψηφιοποιημένο δημόσιο περιεχόμενο, είτε κρατούν την πνευματική ιδιοκτησία είτε δεν την κρατούν και το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο συνεχίζει να είναι public domain, δηλαδή χωρίς κανένας να έχει ή να εγείρει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, οι εθνικές βιβλιοθήκες το αποκτούν κυρίως με άδειες χρήσης και κάποιες φορές με εθελοντική κατάθεση, από άλλους ιδιοκτήτες. Πρόκειται για περιεχόμενο τρίτων, όπου η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες.

4.1.3.1.3 Πνευματική ιδιοκτησία και απομακρυσμένη πρόσβαση

- Οι εθνικές βιβλιοθήκες διαφοροποιούν τις πολιτικές πρόσβασης τους, αναφορικά με την απομακρυσμένη, δηλαδή την εξωτερική, εκτός βιβλιοθήκης πρόσβαση, που γίνεται μέσω Διαδικτύου και όχι την εσωτερική, εντός βιβλιοθήκης πρόσβαση. Σχεδόν πάντοτε, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων που αναλύθηκαν, η εσωτερική πρόσβαση είναι πάντοτε ελεύθερη σε όλους τους χρήστες.
- Οι διαφοροποιήσεις στην απομακρυσμένη πρόσβαση αφορούν κυρίως το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, όπου η πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει και επομένως και οι πολιτικές απομακρυσμένης πρόσβασης.
- Για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει συνήθως σε άλλους ιδιοκτήτες, η απομακρυσμένη πρόσβαση δεν παρέχεται (απαγορεύεται) κυρίως, ή παρέχεται μερικώς.
- Στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, η πολιτική που προτιμάται είναι να παρέχεται πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση. Ως δεύτερη επιλογή, παρέχεται μερική

απομακρυσμένη πρόσβαση και σπάνια χρησιμοποιούμενες επιλογές είναι η απομακρυσμένη πρόσβαση να διαφέρει ανά τεκμήριο ή να μην παρέχεται καθόλου (απαγορεύεται). Τέλος, σπάνια εξαίρεση αποτελεί και η παροχή απομακρυσμένης πρόσβασης μόνο σε μέλη, δηλαδή σε εγγραμμένους χρήστες.

- Όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση είναι ελεύθερη, τότε κυρίως, η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται ανάμεσα στη βιβλιοθήκη και σε άλλους ιδιοκτήτες, είτε ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, είτε δεν ανήκει σε κανένα, είτε διαχειρίζεται αποκλειστικά στη βιβλιοθήκη. Όταν η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών και ιδιοκτητών, τότε η πρόσβαση καθορίζεται με διμερείς συμφωνίες, όπου οι ιδιοκτήτες έχουν δώσει την έγκριση τους για ελεύθερη και πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση. Όταν η πνευματική ιδιοκτησία δεν ανήκει σε κανέναν (public domain), τότε είναι φυσικό η απομακρυσμένη πρόσβαση να είναι ελεύθερη. Όταν την έχουν μόνο άλλοι ιδιοκτήτες, τότε έχουν συμφωνήσει να δίνουν ελεύθερη και πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση. Τέλος, σε κάποιες περιπτώσεις που η βιβλιοθήκη διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία, είτε γιατί ψηφιοποίησε δικό της περιεχόμενο στο οποίο έχει την πνευματική ιδιοκτησία, είτε γιατί ψηφιοποίησε ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων ή public domain περιεχόμενο, τότε είναι και πάλι λογικό να παρέχεται ελεύθερη και πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση.
- Όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση είναι μερική, τότε η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει κυρίως στη βιβλιοθήκη ή μοιράζεται μεταξύ της βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών ή ανήκει μόνο σε άλλους ιδιοκτήτες. Στην πρώτη περίπτωση, η βιβλιοθήκη δίνει μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, αλλά και μερική εσωτερική πρόσβαση, είτε γιατί το περιεχόμενο δεν είναι όλο ψηφιοποιημένο, επομένως υπάρχει μέρος του που δίνεται μόνο σε συμβατική μορφή – εντός βιβλιοθήκης, με δανεισμό για εσωτερικούς χρήστες και με διαδανεισμό για εξωτερικούς – είτε γιατί σπάνια, το πλήρες ψηφιοποιημένο περιεχόμενο διατίθεται από τη βιβλιοθήκη σε άλλο μέσο (π.χ. CD-ROM) με χρέωση. Στην περίπτωση όπου η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται, τότε η μερική πρόσβαση δίνεται, είτε για λόγους διατήρησης, όπου απαγορεύονται κάποιες λειτουργίες σχετικά με την ψηφιακή αναπαραγωγή (π.χ. downloading), είτε λόγω περιορισμών πνευματικής ιδιοκτησίας από τους άλλους ιδιοκτήτες που δεν επιτρέπουν πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση.
- Όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση διαφέρει ανά τεκμήριο, τότε υπάρχουν άδειες χρήσης που καθορίζουν το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας και τους όρους πρόσβασης και αναπαραγωγής ανά τεκμήριο.
- Όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση απαγορεύεται, τότε η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες και οι οποίοι θέτουν αυτόν τον περιορισμό.
- Τέλος, η σπάνια εξαίρεση της παροχής απομακρυσμένης, αλλά και εσωτερικής πρόσβασης, μόνο σε μέλη, συμβαίνει όταν η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται και οι άλλοι ιδιοκτήτες έχουν εξουσιοδοτήσει τη βιβλιοθήκη ώστε να έχει τον πλήρη έλεγχο της πρόσβασης και της αναπαραγωγής.
- Γενικότερα, όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση δεν είναι ελεύθερη και πλήρης, συνήθως υπάρχουν περιορισμοί πνευματικής ιδιοκτησίας και αδειών χρήσης, ή υπάρχουν προβλήματα διατήρησης, ή συνυπάρχουν ψηφιακές και συμβατικές πολιτικές γιατί το πλήρες περιεχόμενο δεν είναι ψηφιοποιημένο, ή τέλος, γιατί γ βιβλιοθήκη χρεώνει για το πλήρες ψηφιακό περιεχόμενο.

4.1.3.1.4 Πνευματική ιδιοκτησία και ιδιωτική αναπαραγωγή

- Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη ανεξάρτητα από το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή, από το ποιος έχει την πνευματική ιδιοκτησία. Αυτό δείχνει, ότι οι εθνικές βιβλιοθήκες, ανεξάρτητα από το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, διαχειρίζονται εκείνες το περιεχόμενο ως προς την χάραξη πολιτικής ιδιωτικής αναπαραγωγής και εμπιστεύονται τους χρήστες παρέχοντας ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή.
- Η ιδιωτική αναπαραγωγή, στις περισσότερες περιπτώσεις, είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή – κυρίως στην εθνική βιβλιοθήκη από τον δικτυακό τόπο της οποίας διατίθεται η συλλογή – ή λιγότερο, παρέχεται ελεύθερα βάσει του κανόνα της θεμιτής χρήσης. Το κριτήριο της διαφοροποίησης αυτής είναι γεωγραφικό. Δηλαδή, στις Ηνωμένες Πολιτείες, χρησιμοποιείται ο κανόνας της θεμιτής χρήσης, ενώ στις υπόλοιπες χώρες ο κανόνας της αναφοράς στην πηγή.
- Εξαίρεση αποτελεί το γεγονός, η ιδιωτική αναπαραγωγή να καθορίζεται ανά τεκμήριο και αυτό συμβαίνει όταν οι όροι αναπαραγωγής και πρόσβασης, όπως επίσης και το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας καθορίζονται από άδεια χρήσης βάσει της οποίας αποκτήθηκε το ψηφιακό περιεχόμενο.
- Σπάνια εξαίρεση, αποτελεί το γεγονός, να χρειάζεται γραπτή άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη, ακόμα και για την ιδιωτική αναπαραγωγή, αλλά αυτό συμβαίνει όταν υπάρχουν περιορισμοί πνευματικής ιδιοκτησίας από άλλους ιδιοκτήτες.
- Τέλος, σπανίως, η ιδιωτική αναπαραγωγή του πλήρους περιεχομένου χρειάζεται πληρωμή στη βιβλιοθήκη και αυτό συμβαίνει όταν και η πλήρης πρόσβαση απαιτεί επίσης πληρωμή.

4.1.3.1.5 Πνευματική ιδιοκτησία και αναπαραγωγή άλλης χρήσης

- Στις περισσότερες περιπτώσεις η αναπαραγωγή άλλης χρήσης (π.χ. εμπορική αναπαραγωγή, αναδιανομή) επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη (βιβλιοθήκη ή /και άλλοι ιδιοκτήτες). Ως δεύτερη επιλογή, η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται και σ' αυτές τις περιπτώσεις η γραπτή άδεια και πληρωμή δεν εφαρμόζεται. Τέλος, σπάνια η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση ή διαφοροποιείται ανά τεκμήριο σύμφωνα με την άδεια χρήσης βάσει της οποίας αποκτήθηκε το περιεχόμενο.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης χρειάζεται γραπτή άδεια από τον ιδιοκτήτη, τότε και πληρωμή δίνεται στο ιδιοκτήτη.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στον ιδιοκτήτη, τότε η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται ανάμεσα σε βιβλιοθήκες, ιδιώτες και οργανισμούς, ή μοιράζεται ανάμεσα σε βιβλιοθήκες και ιδιώτες.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη ή στον ιδιοκτήτη, τότε υπάρχει άδεια χρήσης που καθορίζει και διαφοροποιεί ανά τεκμήριο το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας και τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη, τότε η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει στη βιβλιοθήκη, ή σε ελάχιστες περιπτώσεις μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών, ιδιωτών και οργανισμών. Στην τελευταία περίπτωση, οι άλλοι ιδιοκτήτες, έχουν συμφωνήσει να είναι η βιβλιοθήκη υπεύθυνη για τη χρήση και αναπαραγωγή του περιεχομένου.

- Όταν η αναπαραγωγή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή σε άλλους ιδιοκτήτες, τότε η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε οργανισμούς ή μοιράζεται μεταξύ ιδιωτών και οργανισμών, αλλιώς, λιγότερο, μοιράζεται ανάμεσα σε βιβλιοθήκες, ιδιώτες και οργανισμούς, ή ανάμεσα σε βιβλιοθήκες και οργανισμούς.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται, τότε η πνευματική ιδιοκτησία, (κυρίως) μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών ή ανήκει μόνο σε άλλους ιδιοκτήτες, και σε μικρότερο βαθμό ανήκει μόνο στη βιβλιοθήκη.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση, τότε η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, κυρίως οργανισμούς, όπως εκδότες.
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης διαφοροποιείται ανά τεκμήριο, τότε υπάρχουν άδειες χρήσης που διαφοροποιούν την πνευματική ιδιοκτησία, πρόσβαση και αναπαραγωγή ανά τεκμήριο.
- Όταν η βιβλιοθήκη έχει ή διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη ή λιγότερο, σε κάποιες περιπτώσεις, απαγορεύεται.
- Όταν ιδιώτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται.
- Όταν οργανισμοί έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στους οργανισμούς.
- Όταν ιδιώτες και οργανισμοί μοιράζονται την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στους ιδιοκτήτες, ιδιώτες και οργανισμούς.
- Όταν βιβλιοθήκη και ιδιώτες μοιράζονται την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται, ή λιγότερο, επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στους ιδιώτες.
- Όταν βιβλιοθήκη και οργανισμοί μοιράζονται την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης είτε επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στους οργανισμούς ή απαγορεύεται.
- Όταν βιβλιοθήκη, ιδιώτες και οργανισμοί μοιράζονται την πνευματική ιδιοκτησία, τότε η αναπαραγωγή άλλης χρήσης εξίσου απαγορεύεται ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στους άλλους ιδιοκτήτες, αλλιώς επιτρέπεται με πληρωμή στη βιβλιοθήκη, επιτρέπεται με πληρωμή στον ιδιοκτήτη και τέλος επιτρέπεται με πληρωμή στη βιβλιοθήκη ή στον ιδιοκτήτη, ανάλογα με το τι ορίζει η άδεια χρήσης.

4.1.4 Συνοπτικά συμπεράσματα για τις πολιτικές πρόσκτησης, πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών

Διαπιστώνεται μια συνεχιζόμενη και σε εξέλιξη προσπάθεια των εθνικών βιβλιοθηκών να παρέχουν ψηφιακό περιεχόμενο. Το ψηφιακό περιεχόμενο είναι είτε πρωτογενώς ψηφιακό, ή είναι ψηφιοποιημένο, δηλαδή έχει μετατραπεί μέσω ψηφιοποίησης του συμβατικού περιεχομένου.

Υπάρχουν πολλαπλοί λόγοι για τους οποίους οι εθνικές βιβλιοθήκες θέλουν περισσότερο ψηφιακό περιεχόμενο. Πρώτο, το ψηφιακό περιεχόμενο είναι ευκολότερα αναζητήσιμο, ανακτήσιμο και πρόσβασιμο από το συμβατικό. Επιπλέον, το ψηφιακό περιεχόμενο βοηθά την διατήρηση σημαντικών και πολύτιμων συλλογών,

δηλαδή περιεχομένου. Επιπροσθέτως, είναι πιο εύκολο στην ενημέρωση, αναθεώρηση, διόρθωση και διατήρηση [Koulouris, 2003a: 43].

Οι εθνικές βιβλιοθήκες είναι τα νόμιμα αποθετήρια για το έντυπο περιεχόμενο, αλλά όχι για το ψηφιακό, ιδιαίτερα για το online πρωτογενώς ψηφιακό. Η νομοθεσία νομικής κατάθεσης σε πολλές χώρες αντικατοπτρίζει και προχρονολογεί την εποχή της έντυπης πληροφορίας και απαιτείται ένα νέο νομικό πλαίσιο, προκειμένου να περιλάβει και τη ψηφιακή πληροφορία, το ψηφιακό περιεχόμενο. Οι περιπλοκές συνδέονται με τις συλλογές και τον έλεγχο του ηλεκτρονικού περιεχομένου, όπου μαζί με την απουσία αποτελεσματικού, περιεκτικού και αναλυτικού νομικού μοντέλου, έχουν κάνει την προσχεδιασμένη κατάλληλη νομοθεσία, προβληματική και αργή [Koulouris, 2003a: 43]. Παρόλα αυτά, η νομοθεσία σε κάποιες χώρες (π.χ. Ελλάδα) προβλέπει την κατά νόμο κατάθεση για το ψηφιακό περιεχόμενο, σε υλικό μέσο και σε online μορφή, αλλά στην πράξη δεν εφαρμόζεται. Σε άλλες χώρες (π.χ. Νέα Ζηλανδία, Φιλανδία, Ιρλανδία), ενώ η νομοθεσία υπάρχει για την κατά νόμο κατάθεση του ψηφιακού περιεχομένου, δεν έχει ακόμα τεθεί σε ισχύ, λόγω προβλημάτων που αφορούν το online ψηφιακό περιεχόμενο. Παρόλα αυτά, υπάρχουν σχέδια για να τεθεί σε ισχύ στο άμεσο μέλλον.

Επίσης, διεθνώς, σχήματα εθελοντικής κατάθεσης – συνήθως συμφωνίες μεταξύ βιβλιοθηκών και πνευματικών ιδιοκτητών, δηλαδή εκδοτών κλπ. – αρχίζουν να καθιερώνονται ως προσωρινοί διακανονισμοί και μέθοδοι για τη συλλογή ηλεκτρονικών εκδόσεων, έως ότου γίνουν αλλαγές στη σχετική νομοθεσία. Τρέχουσες και επίκαιρες τάσεις, δείχνουν ότι σε μερικές περιπτώσεις, οι *εθελοντικοί κώδικες* θα γίνουν μόνιμη κατάσταση, ιδιαίτερα όπου οι κυβερνήσεις αποδεικνύονται απρόθυμες να αλλάξουν τους νόμους και όταν η κατά νόμο κατάθεση καταλήγει να αποτελεί χαμηλή προτεραιότητα τους για διόρθωση, τροποποίηση και βελτίωση. Σε μερικές χώρες (Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, Ουαλία, Σκωτία κλπ), που έχουν ήδη εφαρμόσει *εθελοντικούς κώδικες*, συνήθως για το ψηφιακό περιεχόμενο σε υλικό μέσο, οι κυβερνήσεις τους είναι πρόθυμες και έχουν τη θέληση να αλλάξουν τη νομοθεσία νομικής κατάθεσης και να ενσωματώσουν αυτούς τους *κώδικες*. Επίσης, γίνεται προσπάθεια επέκτασης της εθελοντικής κατάθεσης και των κωδίκων που έχουν ήδη εφαρμοστεί για το ψηφιακό περιεχόμενο σε υλικό μέσο, να εφαρμοστούν και για το online ψηφιακό περιεχόμενο.

Γενικότερα, υπάρχει μια τάση στις εθνικές βιβλιοθήκες για αναθεώρηση του νόμου σχετικά με την κατά νόμο κατάθεση και την επέκταση του στο ψηφιακό περιεχόμενο. Επίσης, συχνά χρησιμοποιείται η εθελοντική κατάθεση για το offline ψηφιακό περιεχόμενο και γίνεται σε πολλές εθνικές βιβλιοθήκης προσπάθεια επέκτασης του και στο online. Τέλος, ο τρόπος με τον οποίο οι βιβλιοθήκες αποκτούν το ψηφιακό περιεχόμενο τους, δηλαδή η μέθοδος πρόσκτησης, επηρεάζει τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής που χρησιμοποιούνται από τις βιβλιοθήκες [Koulouris, 2003a: 43].

Οι εθνικές βιβλιοθήκες έχουν εφαρμόσει-υλοποιήσει πολιτικές πρόσβασης για το ψηφιακό περιεχόμενο τους. Η πιο κοινή και συνηθισμένη πολιτική πρόσβασης των δεκατριών εθνικών βιβλιοθηκών είναι ότι το ψηφιακό περιεχόμενο (π.χ. κείμενο, εικόνα, ήχος, βίντεο) είναι ελεύθερα προσβάσιμο για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, το ψηφιακό περιεχόμενο είναι προσβάσιμο μόνο για εσωτερικούς χρήστες, ή δεν είναι προσβάσιμο από κανένα, λόγω πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλων περιορισμών

[Koulouris, 2003a: 43-44]. Επιπροσθέτως, η αναπαραγωγή του ψηφιακού περιεχομένου μπορεί να χρειάζεται άδεια από τη βιβλιοθήκη ή από άλλον πνευματικό ιδιοκτήτη, ανάλογα με το ποιος είναι ο πνευματικός ιδιοκτήτης. Επίσης, πληρωμή για την αναπαραγωγή μπορεί να δίνεται στη βιβλιοθήκη ή σε άλλον πνευματικό ιδιοκτήτη. Ενώ, η πληρωμή στον ιδιοκτήτη είναι για λόγους πνευματικής ιδιοκτησίας, η πληρωμή στη βιβλιοθήκη μπορεί να αφορά κάλυψη του κόστους και των εξόδων αναπαραγωγής ή διατήρησης [Koulouris, 2003a: 44].

Οι πολιτικές πρόσβασης που χρησιμοποιούνται από τις εθνικές βιβλιοθήκες διαφέρουν από ποικίλες απόψεις. Γενικεύονται σε μια ενοποιημένη-ενιαία πολιτική, η οποία μπορεί να υλοποιήσει τις συγκεκριμένες πολιτικές διαφοροποιώντας ορισμένες από τις παραμέτρους τους. Οι παράμετροι αυτοί μελετώνται και εξηγούνται οι πιο χρήσιμες εναλλακτικές αξίες-τιμές και η σημασιολογία τους. Επίσης, προβλέπονται νέες παράμετροι πολιτικών οι οποίοι είναι κατάλληλοι για πιο σύνθετες πολιτικές που θα χρειαστούν σύντομα. Οι πιο σύνθετες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής θα χρειαστούν σύντομα, λόγω των αυξανόμενων και διαφορετικών αναγκών των χρηστών και λόγω της ψηφιοποίησης περιεχομένου που θα είναι πιο πολύπλοκο και σύνθετο σε όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και πρόσβασης [Koulouris, 2003a: 44].

Επιπροσθέτως, οι τάσεις είναι: α) αύξηση του ψηφιακού περιεχομένου, δηλαδή παροχή περισσότερου ψηφιακού περιεχομένου, β) ελεύθερη πολιτική πρόσβασης όταν υπάρχουν διαθέσιμοι πόροι, και γ) πολιτική πρόσβασης με πληρωμή, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα των ψηφιακών βιβλιοθηκών όταν και εφόσον δεν υπάρχουν διαθέσιμοι πόροι [Koulouris, 2003a: 44].

Συμπερασματικά, το ψηφιακό περιεχόμενο αυξάνεται. Ωστόσο, η επιλογή των πολιτικών πρόσβασης είναι κρίσιμη για την αποδοχή και διατήρηση, βιωσιμότητα, των ψηφιακών βιβλιοθηκών. Η επιτυχία για κάθε συμβατική ή ψηφιακή βιβλιοθήκη εξαρτάται από τη χρήση του περιεχομένου της από τους χρήστες, η οποία συνδέεται με την πολιτική πρόσβασης [Koulouris, 2003c: 409].

4.2 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Οι βιβλιοθήκες είναι σε μια μεταβατική περίοδο από το συμβατικό στο ψηφιακό περιεχόμενο και δεν έχουν ακόμα αναπτύξει κοινές πρακτικές και παραδόσεις στις πολιτικές του ψηφιακού περιεχομένου. Αυτό μπορεί να εμποδίσει τη συνεργασία και διαλειτουργικότητα των βιβλιοθηκών, περιορίζοντας τη χρησιμότητα των υπηρεσιών τους. Οι συμβατικές πολιτικές δεν αντιστοιχούν άμεσα στις ψηφιακές και έχουν διαφορές που οφείλονται κυρίως στις ιδιότητες, εύκολης αντιγραφής και αναπαραγωγής, του ψηφιακού περιεχομένου [Koulouris, 2005a: 25].

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν καθιερωμένες παραδόσεις συνεργασίας, και έχουν πρωτοποριακό ρόλο στην παραγωγή και διάχυση του ψηφιακού περιεχομένου. Επίσης, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν πρωτοποριακό και ηγετικό ρόλο στην χρησιμοποίηση των νέων τεχνολογιών, όπως οι ψηφιακές βιβλιοθήκες. Έχουν υλοποιήσει το κατάλληλο πλαίσιο υποδομής για την ανάπτυξη ψηφιακών βιβλιοθηκών και πολιτικών, και διευκολύνουν τη χρήση των νέων τεχνολογιών από τους φοιτητές. Λόγω της σημαίνουσας θέσης τους στο ακαδημαϊκό σύστημα και στην επιστημονική κοινότητα, έχουν κύρος και οι πολιτικές και πρακτικές τους μπορούν

εύκολα να διαχυθούν σε άλλα είδη βιβλιοθηκών (εθνικές, δημόσιες βιβλιοθήκες κλπ.) [Koulouris, 2005a: 25].

Εξετάστηκαν οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών είκοσι πρωτοπόρων ακαδημαϊκών ψηφιακών βιβλιοθηκών, από τρεις ηπείρους, δέκα εκ των οποίων αναλύονται περαιτέρω. Παρουσιάζονται εκείνες οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες που έχουν τις πιο διαφοροποιημένες και καινοτόμες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής και είναι οι πιο δραστήριες, ενεργές, στην περιοχή των ψηφιακών βιβλιοθηκών. Πρόκειται για βιβλιοθήκες που έχουν ή αναπτύσσουν μεγάλα προγράμματα ψηφιοποίησης και κατά προτίμηση χρησιμοποιούν, ή ακόμα και αναπτύσσουν, ευρέως χρησιμοποιούμενα προγράμματα και λογισμικό, όπως το *Greenstone* [Witten, 2003], *DSpace*, [Barton, 2002; Bass, 2002a; 2002b; Smith *et al*, 2003; Tansley *et al*, 2003] *Fedora* [Cornell University, 2003; Staples, 2003a] κλπ., για να παρέχουν το ψηφιακό τους περιεχόμενο.

Επιπροσθέτως, βιβλιοθήκες, οι οποίες έχουν συλλογές με ποικίλους *τύπους δημιουργίας* περιεχομένου (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς ψηφιακό), ποικίλους τύπους περιεχομένου (βίντεο, ήχο κλπ.), ποικίλους πνευματικούς ιδιοκτήτες (βιβλιοθήκες, ιδιώτες, οργανισμοί, όπως εκδότες κλπ.), διαφοροποιημένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής και ποικίλες μεθόδους πρόσκτησης (άδεια χρήσης, αγορά, ψηφιοποίηση περιεχομένου βιβλιοθήκης ή τρίτων κλπ.). Οι βιβλιοθήκες που μελετήθηκαν και που πληρούν τα παραπάνω κριτήρια, είναι οι κεντρικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες μεγάλων πανεπιστήμιων, οι οποίες αποτελούν το συντονιστικό όργανο-φορέα για ολόκληρο το σύστημα βιβλιοθηκών των πανεπιστημίων τους [Koulouris, 2005a: 25-26].

Αναλύοντας και μελετώντας ένα μεγάλο δείγμα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών – σχεδόν όλες τις κεντρικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες παγκόσμια –, εξήχθη το συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών ακολουθεί κοινούς κανόνες πολιτικών και κοινά μοντέλα. Επιλέχθηκαν είκοσι απ' αυτές για να αναλυθούν περισσότερο, γιατί διαφοροποιούνται σε πολιτικές, περιεχόμενο και όραμα. Η εξέταση περισσότερων βιβλιοθηκών θα έδινε περισσότερα ποσοτικά παρά ποιοτικά αποτελέσματα. Παρουσιάζονται, δέκα απ' αυτές, γιατί περιέχουν όλες τις εφαρμοζόμενες πολιτικές που υπάρχουν στις είκοσι βιβλιοθήκες που αναλύθηκαν εκτενέστερα [Koulouris, 2005d: 357].

Προηγούμενες σχετικές εργασίες και έρευνες έχουν γίνει από το Meyyappan [2000], ο οποίος περιγράφει την κατάσταση είκοσι ψηφιακών βιβλιοθηκών, αναφέροντας επίσης τις πολιτικές πρόσβασης τους. Επιπροσθέτως,ο Walters [2003], παρουσιάζει μια εισαγωγή για την πρόσκτηση βιντεοκασετών και DVD σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, δίνοντας έμφαση στις διαδικασίες που θεωρούνται πιο κατάλληλες για κολέγια. Ωστόσο, καμία προηγούμενη έρευνα ή εργασία, δεν εστιάζει αποκλειστικά στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής [Koulouris, 2005a: 26].

Η συλλογή των δεδομένων, στα οποία βασίστηκε η έρευνα των πολιτικών των ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών και βιβλιοθηκών, έγινε με εξαγωγή πληροφοριών από τους δικτυακούς τόπους των βιβλιοθηκών και σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε συμπληρωματικά επικοινωνία με το προσωπικό των βιβλιοθηκών. Επίσης, εξετάστηκε η σχετική με το θέμα της έρευνας βιβλιογραφία, δηλαδή, άρθρα

περιοδικών – ήδη αναφέρθηκαν ορισμένα παραπάνω –, δημοσιεύσεις σε συνέδρια, βιβλία κλπ.

Οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δέκα πρωτοπόρων ακαδημαϊκών ψηφιακών βιβλιοθηκών παγκοσμίως, ταξινομούνται σύμφωνα με παράγοντες, όπως, ο τύπος δημιουργίας του περιεχομένου, η μέθοδος πρόσκτησης, η πνευματική ιδιοκτησία κλπ. Η σχέση παραγόντων και πολιτικών αναλύεται, καταδεικνύοντας πως οι μέθοδοι πρόσκτησης και η πνευματική ιδιοκτησία επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών. Εξάγονται κανόνες για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Για παράδειγμα, όταν η βιβλιοθήκη έχει τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου, η αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση είναι ελεύθερη με τον όρο να υπάρχει αναφορά στην πηγή ή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, αλλά η εμπορική αναπαραγωγή απαιτεί γραπτή άδεια και πληρωμή. Τέλος εξάγεται η κοινή πρακτική στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής και οι συμβατικές πολιτικές αντιστοιχούνται στις ψηφιακές.

Η αναλυτική διάρθρωση του κεφαλαίου 4.2 είναι η ακόλουθη. Στο κεφάλαιο 4.2.1, αναλύονται, διαδοχικά για κάθε βιβλιοθήκη που εξετάστηκε, οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών. Στο κεφάλαιο 4.2.2, ταξινομούνται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, σύμφωνα με παράγοντες όπως, ο τύπος δημιουργίας του περιεχομένου, η μέθοδος πρόσκτησης του, η πνευματική του ιδιοκτησία κλπ. και παρουσιάζονται μερικά ποσοτικά δεδομένα, υποδηλώνοντας ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Επίσης, αναλύεται πως οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν τις πολιτικές. Στο κεφάλαιο 4.2.3, εξάγονται, η κοινή πρακτική και γενικευμένοι κανόνες για το ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο χωριστά. Παρουσιάζονται οι πιο κοινές (διαδεδομένες, συνήθης) πρακτικές πολιτικών, τις οποίες ακολουθούν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Στο κεφάλαιο 4.2.4, αντιστοιχούνται, συνοπτικά, οι συμβατικές πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής, δανεισμού και διαδανεισμού με τις ομόλογες ψηφιακές και συγκρίνονται, εστιάζοντας περισσότερο στις διαφορές τους. Εξετάζεται ποιες συμβατικές πολιτικές μπορούν να αντιστοιχηθούν σε νέες ψηφιακές πολιτικές και αναπτύσσονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτής της μετάβασης. Τέλος, τα συμπερασματικά σχόλια για τις εφαρμοσμένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών παρουσιάζονται στο κεφάλαιο 4.2.5, και τονίζεται η ανάγκη εξεύρεσης ενός νέου μοντέλου πολιτικών.

4.2.1 Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δέκα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Σ’ αυτό το κεφάλαιο, αναλύονται εν συντομία οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών για κάθε βιβλιοθήκη, που μελετήθηκε, χωριστά.

4.2.1.1 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Aladin (ADL) του Washington Research Library Consortium

Η *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Aladin* (ADL) περιέχει ψηφιοποιημένο περιεχόμενο από τις ειδικές συλλογές επτά πανεπιστημίων του *Washington Research Library Consortium*

[Washington Research Library Consortium, 1998b], οι οποίες, εκτός από τη συλλογή *Felix E. Grant* (FEG) [Washington Research Library Consortium, 1998a], είναι ελεύθερα προσβάσιμες σε *εσωτερικούς* (φοιτητές, διδάσκοντες, προσωπικό της βιβλιοθήκης και του πανεπιστημίου) και *εξωτερικούς* (χρήστες εκτός πανεπιστημίου) χρήστες μέσω Διαδικτύου. Οι χρήστες μπορούν να δουν και να αποθηκεύσουν το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο χωρίς περιορισμούς ή χρέωση [Koulouris, 2004: 159].

Οι χρήστες μπορούν να βρουν από τα μεταδεδομένα, πληροφορίες για τους όρους αναπαραγωγής και πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης, για την αναπαραγωγή και το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, οι χρήστες μπορούν να συμβουλευθούν τα πανεπιστήμια του Washington Research Library Consortium που έχουν το περιεχόμενο. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η *ιδιωτική* αναπαραγωγή (ή αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση) είναι ελεύθερη με τον όρο να υπάρχει αναφορά στην πηγή [Koulouris, 2005a: 26]. Συνήθως, ένα υδατογράφημα δηλώνει τον πνευματικό ιδιοκτήτη της πηγής, που είναι τις περισσότερες φορές κάποιο πανεπιστήμιο του Washington Research Library Consortium [Koulouris, 2004: 159].

Τα ψηφιακά αρχεία ήχου της συλλογής FEG, είναι περιορισμένα μόνο για εγγεγραμμένους εσωτερικούς χρήστες για προσωπική ή εκπαιδευτική χρήση [LRD/UDC, 1998a; 1998b; 1998c]. Οποιαδήποτε *άλλη* χρήση (εμπορική αναπαραγωγή, διανομή, αναδιανομή, δημοσίευση, αναδημοσίευση, μεταβίβαση σε οποιοδήποτε ηλεκτρονικό ή άλλο μέσο, αντιγραφή, αποθήκευση σε οποιοδήποτε μέσο, συστηματικό ή καταχρηστικό downloading κλπ.) χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια απαγορεύεται ρητά. Αυτό το περιεχόμενο, μπορεί να έχει επιπλέον περιορισμούς, οι οποίοι μπορεί να περιλαμβάνουν περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας ή περιορισμούς δικαιωμάτων ιδιωτικότητας και δημοσιότητας, που επιβάλλονται περισσότερο από άλλους ιδιοκτήτες και σπανιότερα από το *Πανεπιστήμιο της Περιφέρειας του Columbia*. Οι χρήστες είναι υπεύθυνοι να διαπιστώσουν την ύπαρξη τέτοιων δικαιωμάτων – περιορισμών και να αποκτήσουν γραπτή άδεια και να πληρώσουν το σχετικό αντίτιμο, το οποίο μπορεί να είναι απαραίτητο για περαιτέρω χρήση [Learning Resources Division, University of the District of Columbia, 1998]. Συνήθως, για οποιαδήποτε άλλη χρήση απαιτείται γραπτή άδεια και πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη.

4.2.1.2 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Κολεγίου του Dartmouth (DCDL)

Η *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Κολεγίου του Dartmouth* (DCDL) [Trustees of Dartmouth College, 2003c; 2003d; 20003e], περιέχει πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο στο οποίο έχει την πνευματική ιδιοκτησία ή το οποίο έχει αποκτήσει με άδεια χρήσης, όπου άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία [Koulouris, 2005: 26]. Λόγω των αδειών χρήσης, οι ψηφιακές πηγές, έχουν μια ποικιλία διαφορετικών πολιτικών πρόσβασης (ελεύθερη, ελεύθερη μόνο για εσωτερικούς χρήστες, ελεύθερη μόνο για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου κλπ.) [Trustees of Dartmouth College, 2001a].

Ειδικότερα, κάποιες ψηφιακές πηγές (π.χ. κυβερνητική πληροφορία) είναι ελεύθερα προσβάσιμες από όλους τους χρήστες μέσω Διαδικτύου. Άλλες πηγές, είναι προσβάσιμες μόνο από μέλη (διδάσκοντες, φοιτητές και άλλο προσωπικό) της κοινότητας του Κολεγίου του Dartmouth, είτε αυτοί βρίσκονται εντός είτε εκτός πανεπιστήμιου. Όμως σε ορισμένες περιπτώσεις, λόγω των ορίων που τίθενται από

τις άδειες χρήσης, η πρόσβαση περιορίζεται μόνο εντός πανεπιστημίου. Οι εξωτερικοί χρήστες δεν μπορούν να έχουν καθόλου πρόσβαση στις περιορισμένες, για την κοινότητα του Dartmouth, ψηφιακές πηγές [Koulouris, 2004: 160].

Ο *οδηγός* [Trustees of Dartmouth College, 2001d] *και η πολιτική πνευματικής ιδιοκτησίας* [Trustees of Dartmouth College, 2001c; 2001e] του Κολεγίου του Dartmouth, διευκρινίζει ότι οι πνευματικοί ιδιοκτήτες έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να αναπαραγάγουν, διανέμουν, διαθέτουν δημόσια και προετοιμάζουν παράγωγες δημοσιεύσεις, που στηρίζονται σε πνευματικές εργασίες που βρίσκονται κάτω από καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας [Trustees of Dartmouth College, 2001b; 2001f; 2001g; 2001h; 2001i]. Επίσης, η αναπαραγωγή πέρα από τον κανόνα της θεμιτής χρήσης [Trustees of Dartmouth College, 2001d], 2003a, 2003b, απαιτεί γραπτή άδεια από τον κάτοχο της πνευματικής ιδιοκτησίας (την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Κολεγίου του Dartmouth ή οποιοδήποτε άλλο πνευματικό ιδιοκτήτη) [Trustees of Dartmouth College, 2001c].

4.2.1.3 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard (HUL)

Η *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard* (HUL), περιέχει ψηφιοποιημένο ή / και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο στο οποίο έχει την πνευματική ιδιοκτησία, ή είναι αποθηκευμένο στη βιβλιοθήκη ή έχει αποκτηθεί με άδεια χρήσης από τη βιβλιοθήκη. Η άδεια χρήσης αποτελεί τη βασική μέθοδο πρόσκτησης για τις ψηφιακές πηγές της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Harvard [Harvard University Library, 1999b; 1999e]. Η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard διαπραγματεύεται τους όρους αδειών χρήσης, προκειμένου να διασφαλίσει διευρυμένα δικαιώματα χρήσης της πληροφορίας για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς. Άλλες μέθοδοι πρόσκτησης αποτελούν η αγορά περιεχομένου τρίτων – περιεχόμενο που έχει άλλους πνευματικούς ιδιοκτήτες – και η ψηφιοποίηση συμβατικού περιεχομένου που ανήκει στη Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard, στο οποίο έχει τα πνευματικά δικαιώματα [Koulouris, 2004: 160].

Το ψηφιακό περιεχόμενο παρέχεται μόνο για εκπαιδευτική ή ιδιωτική χρήση. Οποιαδήποτε άλλη χρήση, όπως, εμπορική αναπαραγωγή, αναδιανομή κλπ. απαιτεί γραπτή άδεια από την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard [Harvard University Library, 1999c]. Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα από τον κάτοχο της πνευματικής ιδιοκτησίας του περιεχομένου (Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard, είτε οποιοσδήποτε άλλος ιδιοκτήτης), η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard είναι υπεύθυνη για τη χρήση και αναπαραγωγή του περιεχομένου.

Οι περισσότερες ψηφιακές πηγές είναι προσβάσιμες μόνο για εσωτερικούς χρήστες [Harvard University Library, 1999d; 2000a]. Άλλες, λόγω του τύπου του περιεχομένου (π.χ. CD-ROMs) ή των αδειών χρήσης [Harvard University Library, 2000b], είναι προσβάσιμες μόνο για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου. Οι εξωτερικοί χρήστες δεν έχουν συνήθως πρόσβαση στις περισσότερες ψηφιακές πηγές [President and Fellows of Harvard College, 2001; 2002c]. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες πηγές, όπως, οι *Ετήσιες Εκθέσεις του Harvard*, που είναι προσβάσιμες απ' όλους [Koulouris, 2005a: 26].

4.2.1.4 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern (NUL)

Η *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern* (NUL), αποκτά πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο μέσω αδειών χρήσης [Northwestern University Library, 2000] ή αγοράς και ψηφιοποιεί περιεχόμενο στο οποίο κατέχει την πνευματική ιδιοκτησία, ή περιεχόμενο άλλων πνευματικών ιδιοκτητών που είναι ελεύθερο, χωρίς περιορισμούς από τους πνευματικούς ιδιοκτήτες. Κάθε συλλογή ή τύπος περιεχομένου μπορεί να έχει διαφορετικούς περιορισμούς και όρους πνευματικής ιδιοκτησίας ή αναπαραγωγής. Λόγω της αβεβαιότητας αυτής, η αναπαραγωγή, κρίνεται ανά περίπτωση σύμφωνα με την πνευματική ιδιοκτησία [Koulouris, 2005a: 26].

Η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern παρέχει πρόσβαση στο περιεχόμενο της, για εκπαιδευτική, προσωπική και όχι εμπορική χρήση, υπό τον όρο ότι γίνεται αναφορά στον *πνευματικό ιδιοκτήτη* (κάτοχο πνευματικών δικαιωμάτων) του περιεχομένου. Πέρα από τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, η δημοσίευση, διανομή, αναπαραγωγή ή άλλη χρήση των προστατευόμενων τεκμηρίων (τεκμήρια με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας) απαιτεί γραπτή άδεια από τους πνευματικούς ιδιοκτήτες, τη *βιβλιοθήκη* ή / και άλλους ιδιοκτήτες [Northwestern University Library, 2003o].

Το περιεχόμενο της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Northwestern, μπορεί να προστατεύεται από τον *Αμερικάνικο Νόμο Πνευματικής Ιδιοκτησίας* ή από νόμους πνευματικής ιδιοκτησίας άλλων κρατών. Ο νόμος πνευματικής ιδιοκτησίας, προστατεύει το μη δημοσιευμένο και το δημοσιευμένο περιεχόμενο. Για ιστοσελίδες και ψηφιακά αρχεία που δημιουργούνται από την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern, η βιβλιοθήκη διατηρεί όλα τα δικαιώματα, όπως πνευματικά δικαιώματα σε όλα τα δεδομένα (εικόνες, κείμενα κλπ.). Ο χρήστης που θέλει να χρησιμοποιήσει σε μια δημοσίευση, δηλαδή να αναπαραγάγει, δημοσιευμένο η μη περιεχόμενο που βρίσκεται στις συλλογές της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Northwestern, πρέπει να εξακριβώσει αν το περιεχόμενο αυτό είναι δημόσιο (public domain) στο οποίο έχει λήξει η προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας, ή να βρει τον πνευματικό ιδιοκτήτη και να πάρει άδεια για να αναπαραγάγει το περιεχόμενο. Επιπλέον, αν η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern δεν έχει την πνευματική ιδιοκτησία ή το περιεχόμενο δεν είναι δημόσιο, οι άλλοι πνευματικοί ιδιοκτήτες μπορεί να απαιτήσουν επιπρόσθετη πληρωμή για την αναπαραγωγή τέτοιου περιεχομένου [Northwestern University Library, 2003o].

Το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο παρέχεται με διαφορετικές πολιτικές πρόσβασης [Northwestern University Library, 2003c] (ελεύθερη, ελεύθερη για εσωτερικούς χρήστες, ελεύθερη για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, ελεύθερη για εσωτερικούς και μερική για εξωτερικούς κλπ.) ανάλογα με την κατηγορία χρηστών (φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό, απόφοιτοι, και συνδεδεμένα μέλη και επισκέπτες), την πνευματική ιδιοκτησία, τις άδειες χρήσης του περιεχομένου ή άλλες συμφωνίες [Koulouris, 2005a: 26].

Πιο αναλυτικά, η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern έχει τέσσερις κατηγορίες χρηστών με διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης. Οι κατηγορίες είναι: *φοιτητές*, *διδακτικό και άλλο προσωπικό* [Northwestern University Library, 2003l], *απόφοιτοι* [Northwestern University Library, 2003j], και *συνδεδεμένα μέλη*

[Northwestern University Library, 2003i] *και επισκέπτες* [Northwestern University Library, 2003k].

Οι περισσότερες πρωτογενώς ψηφιακές πηγές είναι προσβάσιμες μόνο για μέλη (φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό) της *πανεπιστημιακής κοινότητας του Northwestern*, λόγω των αδειών χρήσης λογισμικού, περιορισμών πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλες συμφωνίες [Northwestern University Library, 2003h]. Η *πανεπιστημιακή κοινότητα*, έχει πρόσβαση στις περιορισμένες πρωτογενώς ψηφιακές πηγές, εντός και εκτός πανεπιστημίου [Northwestern University Library, 2003q; 2003p]. Μερικές από τις πρωτογενώς ψηφιακές πηγές, όπως οι μη δικτυακοί τίτλοι CD-ROMs [Northwestern University Library, 2003a], είναι προσβάσιμες μόνο για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης – και μάλιστα, σε συγκεκριμένα τμήματα της βιβλιοθήκης [Northwestern University Library, 2003b]. Μερικές φορές, μπορεί να παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση σε συγκεκριμένες κατηγορίες εξωτερικών χρηστών, όπως, διδακτικό και άλλο προσωπικό του Πανεπιστημίου του Northwestern που έχει συνταξιοδοτηθεί, προσωρινούς υπαλλήλους του πανεπιστημίου, διασυνδεδεμένους με το πανεπιστήμιο οργανισμούς κλπ. [Northwestern University Library, 2003i] Για τους υπόλοιπους εξωτερικούς χρήστες (επισκέπτες, χρήστες και οργανισμούς που δεν είναι διασυνδεδεμένοι με το πανεπιστήμιο), η πρόσβαση στις πρωτογενώς ψηφιακές πηγές παρέχεται μόνο εντός βιβλιοθήκης [Koulouris, 2004: 160].

Οι ψηφιοποιημένες πηγές, εκτός ελάχιστων περιπτώσεων (π.χ. *Video Encyclopedia of the 20th Century*) που η πρόσβαση είναι περιορισμένη μόνο για εσωτερικούς χρήστες, είναι ελεύθερα προσβάσιμες σε όλους τους χρήστες μέσω Διαδικτύου [Northwestern University Library, 2003o]. Οι ψηφιοποιημένες συλλογές, έχουν διαφορετικούς όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής. Παρουσιάζονται και αναλύονται τέσσερα χαρακτηριστικά παραδείγματα ψηφιοποιημένων συλλογών [Northwestern University Library, 2003e] με διαφορετικούς όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής [Koulouris, 2004: 161].

Τα πνευματικά δικαιώματα των ψηφιοποιημένων εικόνων της συλλογής *Africana Posters* [Northwestern University Library, 2001a; 2001b] ανήκουν στην Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern. Οι εικόνες παρέχονται ελεύθερα μέσω Διαδικτύου, στους φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό του πανεπιστημίου και σε άλλους ερευνητές, για ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς [Northwestern University Library, 2001c]. Περαιτέρω διανομή, αναπαραγωγή ή / και άλλη εμπορική χρήση των εικόνων δεν επιτρέπεται [Northwestern University Library, 2001c; 2001d].

Στη συλλογή *Edward S. Curtis's The North American Indian: photographic images* [Northwestern University Library, Library of Congress, 2001g], η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern, δεν έχει εντοπίσει περιορισμούς από τον *Αμερικάνικο Νόμο Πνευματικής Ιδιοκτησίας* ή άλλους περιορισμούς, που να αφορούν στη χρήση των πρωτότυπων έντυπων εκδόσεων [Northwestern University Library, Library of Congress, 2001i]. Απαιτεί μόνο την φυσική ιδιοκτησία των ψηφιακών αντιγράφων των εκδόσεων, δηλαδή, αξιώνει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για τις ψηφιοποιημένες εικόνες που δημιουργεί γι' αυτή την ψηφιακή συλλογή. Κάθε συγγραφέας έχει την πνευματική ιδιοκτησία για την εργασία του. Αυτή η ψηφιακή συλλογή παρέχεται ελεύθερα για σκοπούς έρευνας, διδασκαλίας και ιδιωτικής μελέτης. Για αυτούς τους σκοπούς, ο χρήστης μπορεί να αναπαραγάγει (έντυπα,

δηλαδή με φωτοαντίγραφα, ή ηλεκτρονικά, με downloading) το περιεχόμενο χωρίς γραπτή άδεια, με την προϋπόθεση ότι αναφέρει την πηγή για όλα τα αντίγραφα (έντυπα ή ψηφιακά) που κάνει [Koulouris, 2004: 161].

Για την online έκδοση της συλλογής *On the Fabric of the Human Body*, η οποία περιέχει την αγγλική μετάφραση του πρώτου τόμου των ανατομικών χαρτών του *Andreas Vesalius*, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει στους: Daniel Garison, Malcolm Hast και στο Πανεπιστήμιο του Northwestern [2003]. Σ' αυτή την ψηφιακή συλλογή, δεν απαιτείται άδεια για την πρόσβαση και για την αναπαραγωγή που αφορά σε ιδιωτικούς και μη εμπορικούς εκπαιδευτικούς σκοπούς, με την προϋπόθεση ότι γίνεται αναφορά στην πηγή. Τα κείμενα, εικόνες, γραφικά και άλλα αρχεία αυτής της συλλογής, δεν μπορούν να αντιγραφούν, αποθηκευθούν, περιληφθούν ή διατεθούν (online ή offline) από οποιοδήποτε άλλο δικτυακό τόπο και αναδιανεμηθούν χωρίς γραπτή άδεια [Koulouris, 2004: 161].

Η συλλογή *League of Nations*, περιέχει περιεχόμενο που έχει δημοσιευθεί σε έντυπη μορφή από τη *Συνομοσπονδία των Εθνών* και έχει ψηφιοποιηθεί από την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern [Northwestern University Library, 2001e]. Το έντυπο περιεχόμενο που έχει δημοσιευθεί από τη *Συνομοσπονδία των Εθνών* είναι δημόσιο και δεν υπόκειται σε περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, για την αναπαραγωγή του ψηφιοποιημένου, από την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern, περιεχομένου, απαιτείται αναφορά στην ιστοσελίδα της συλλογής και στην βιβλιοθήκη [Northwestern University Library, 2002].

4.2.1.5 Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου της North Carolina (NCSUL)

Οι *Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου της North Carolina* (NCSUL), ψηφιοποιούν το δικό τους περιεχόμενο, στο οποίο έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, και αποκτούν πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο από τρίτους, δηλαδή άλλων πνευματικών ιδιοκτητών, μέσω αδειών χρήσης ή αγοράς [North Carolina State University Libraries, 2002a]. Ωστόσο, τα πνευματικά δικαιώματα του ψηφιακού περιεχομένου είναι μπερδεμένα ή περίπλοκα, και διαφέρουν, όπως και η πρόσβαση (ελεύθερη, μόνο για εσωτερικούς χρήστες, μόνο για εσωτερικούς και κάποιους εξωτερικούς χρήστες κλπ.), από συλλογή σε συλλογή [Koulouris, 2005a: 27]. Μόνο οι εσωτερικοί χρήστες μπορούν να αναπαράγουν τις πηγές που έχουν αποκτηθεί μέσω αδειών χρήσης, για προσωπικούς ή εκπαιδευτικούς και όχι εμπορικούς σκοπούς. Οποιαδήποτε άλλη χρήση απαγορεύεται [North Carolina State University Libraries, 2002b]. Η αναπαραγωγή, πέρα από τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, απαιτεί γραπτή άδεια και πληρωμή των δικαιωμάτων χρήσης στον πνευματικό ιδιοκτήτη.

Όσον αφορά την πνευματική ιδιοκτησία, υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με την κατηγορία περιεχομένου [North Carolina State University Libraries, 2000a; 2000b]. Για παράδειγμα, μια κατηγορία είναι το δημόσιο περιεχόμενο, το οποίο δεν έχει περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Άλλη κατηγορία, αποτελεί το περιεχόμενο που δημιουργείται από φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό του North Carolina State University, στο οποίο οι δημιουργοί έχουν συνήθως την πνευματική ιδιοκτησία, ή μπορεί να την έχει το πανεπιστήμιο [North Carolina State University, 2003c]. Συνήθως, το πανεπιστήμιο παρέχει την απαραίτητη πληροφορία για την πνευματική ιδιοκτησία στα μεταδεδομένα, αλλά αν η πληροφορία δεν παρέχεται, τότε ο χρήστης είναι υπεύθυνος να εξακριβώσει το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας [North

Carolina State University Libraries, 2003b]. Το *Γραφείο Νομικών Υποθέσεων* του *North Carolina State University* [North Carolina State University, 2001b] είναι υπεύθυνο να βοηθά τους χρήστες σχετικά με ερωτήσεις που αφορούν τη θεμιτή χρήση και τη χορήγηση αδειών πνευματικής ιδιοκτησίας [Koulouris, 2004: 161].

Η πνευματική ιδιοκτησία και η μέθοδος πρόσκτησης καθορίζουν τη χρήση (πρόσβαση, αναπαραγωγή κλπ.) του περιεχομένου. Κατά γενικό κανόνα, ο χρήστης μπορεί να εκτυπώσει, να αναπαραγάγει και να χρησιμοποιήσει το περιεχόμενο που παρέχεται από τον δικτυακό τόπο των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου της North Carolina, για μη εμπορικούς, προσωπικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς [North Carolina State University Libraries, 2003b].

Οι περισσότερες πρωτογενώς ψηφιακές συλλογές υπόκεινται σε άδειες χρήσης που καθορίζουν την πρόσβαση και χρήση τους. Σύμφωνα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης του νόμου πνευματικής ιδιοκτησίας, οι χρήστες της βιβλιοθήκης μπορούν να αναζητήσουν, να δουν αυτές τις πηγές και να εκτυπώσουν ή αποθηκεύσουν λογικής ποσότητας αποσπάσματα αυτών των πηγών για εκπαιδευτικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς. Η εμπορική χρήση και το συστηματικό ή καταχρηστικό downloading, η αντιγραφή και η αναπαραγωγή ή διανομή αυτού του περιεχομένου απαγορεύεται [North Carolina State University Libraries, 2002b]. Πέρα από τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, η χρήση του περιεχομένου απαιτεί άδεια ή / και πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη. Το North Carolina State University παρέχει έναν *Οδηγό για Άδειες Πνευματικής Ιδιοκτησίας* [North Carolina State University Libraries, 2003a], και δείγματα από φόρμες και γράμματα, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει ο χρήστης για να ζητήσει άδεια, για εκπαιδευτική χρήση του περιεχομένου, για αναπαραγωγή, αντιγραφή, διανομή και εκπαιδευτική μετάδοση περιεχομένου με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας κλπ. [Koulouris, 2004: 161].

Η πολιτική πρόσβασης διαφοροποιείται ανά συλλογή ή ακόμα και ανά τεκμήριο, σύμφωνα με τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και πρόκτησης. Ορισμένες ψηφιακές πηγές είναι διαθέσιμες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Άλλες, συνήθως οι πηγές που έχουν αποκτηθεί με άδειες χρήσης, είναι προσβάσιμες για εσωτερικούς χρήστες εντός και εκτός πανεπιστημίου [North Carolina State University Libraries, 2001a], όπως, φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό του πανεπιστημίου ή διασυνδεδεμένοι χρήστες της βιβλιοθήκης. Οι εξωτερικοί χρήστες έχουν περιορισμένη πρόσβαση σ' αυτές τις πηγές.

4.2.1.6 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge (CUL)

Η *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge* (CUL), είναι ένα από τα έξη αποθετήρια νομικής κατάθεσης του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας [Cambridge University Library, 2003a]. Η κατά νόμο κατάθεση εφαρμόζεται στο έντυπο περιεχόμενο και όχι στο ψηφιακό (ιδιαίτερα το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο). Συνήθως, η πρόσκτηση του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου είναι μέσω αδειών χρήσης ή / και αγορά, ή σπανιότερα σε εθελοντική βάση χωρίς συγκεκριμένες νομικές δεσμεύσεις. Ωστόσο, ισχύει ο *κώδικας πρακτικής*, που αποτελεί μια συμφωνία μεταξύ των βιβλιοθηκών νόμιμα αποθετήρια και των εμπορικών εκδοτών, για την εθελοντική κατάθεση του μη έντυπου περιεχομένου – που εκδίδεται στο Ηνωμένο Βασίλειο – σε μικροφόρμες και offline ηλεκτρονικά μέσα [Secretary of State for Culture, Media and Sport Working Party, 1998a]. Ο

κώδικας εφαρμόζεται για εκδόσεις μετά τις 4 Ιανουαρίου 2005 και περιέχει διακανονισμούς πρόσβασης για το περιεχόμενο που κατατίθεται σε εθελοντική βάση [Koulouris, 2004: 162]. Συμπερασματικά, η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge, αποκτά πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο άλλων πνευματικών ιδιοκτητών – από τρίτους – μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς, ή σπανιότερα μέσω εθελοντικής κατάθεσης (*κώδικας πρακτικής* [Secretary of State for Culture, Media and Sport Working Party, 1998a]), και ψηφιοποιεί δικό της περιεχόμενο στο οποίο έχει τα πνευματικά δικαιώματα [Koulouris, 2005a: 27].

Η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge περιέχει πρωτογενώς ψηφιακές και ψηφιοποιημένες συλλογές με διαφορετικές πολιτικές πρόσβασης [Cambridge University Library, 2002c]. Το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο παρέχεται με διαφορετικές πολιτικές πρόσβασης, όπως, ελεύθερη, μόνο για εσωτερικούς χρήστες, μόνο για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου κλπ. [Cambridge University Library, 2002a].

Πιο αναλυτικά, μερικές πρωτογενώς ψηφιακές πηγές είναι ελεύθερες για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου (π.χ. τρόπος πρόσβασης: *απεριόριστη*). Άλλες, είναι *περιορισμένες*, δηλαδή, προσβάσιμες μόνο από εσωτερικούς χρήστες - την *πανεπιστημιακή κοινότητα* (φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό) του Cambridge [University of Cambridge Computing Service, 2002b; 2003]. Μερικές από τις περιορισμένες πηγές (πανεπιστημιακή κοινότητα μόνο) είναι προσβάσιμες εντός και εκτός πανεπιστημίου (π.χ. τρόπος πρόσβασης: *με συνθηματικό* [Cambridge University Library, 2002e], *με off-campus συνθηματικό*, *με IP / συνθηματικό*, *με IP / CUS* [Cambridge University Library, 2002b, University of Cambridge Computing Service, 2002a]), όμως άλλες, είναι προσβάσιμες μόνο εντός πανεπιστημίου (π.χ. τρόπος πρόσβασης: *μέσω πανεπιστημίου*, *μέσω αναγνωστήριων*) [Cambridge University Library, 2002a].

Πίνακας 5. Πολιτικές πρόσβασης για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cambridge

Τρόπος πρόσβασης	*Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες*	
	Εντός πανεπιστημίου	*Εκτός πανεπιστημίου*
Μέσω πανεπιστημίου	Με Αναγνώριση IP	Όχι
Μέσω αναγνωστήριων	Στα αναγνωστήρια της εκάστοτε βιβλιοθήκης (του πανεπιστημίου) που έχει το περιεχόμενο	Όχι
Με συνθηματικό	Με ATHENS [162] λογαριασμό πρόσβασης	Με ATHENS προσωπικό λογαριασμό χρήστη
Με off-campus συνθηματικό	Με ATHENS προσωπικό λογαριασμό χρήστη	Με ATHENS προσωπικό λογαριασμό χρήστη
Με IP / συνθηματικό	Με αναγνώριση IP	Με ATHENS προσωπικό λογαριασμό χρήστη
Με IP / CUS	Με αναγνώριση IP	CUS λογαριασμός
Απεριόριστη	Απεριόριστη	Απεριόριστη

Ο πίνακας 5 παρουσιάζει τις πολιτικές πρόσβασης για το πρωτογενώς ψηφιακό εριεχόμενο της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cambridge. Η πρώτη στήλη (*τρόπος πρόσβασης*), παρουσιάζει τους τρόπους πρόσβασης. Η δεύτερη και τρίτη στήλες, αφορούν στην πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες. Η δεύτερη στήλη (*εντός*

[162] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το σύστημα διαχείρισης πρόσβασης *Athens*, βλέπε http://www.athens.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

πανεπιστημίου), δείχνει τις μεθόδους πιστοποίησης που χρειάζονται για την πρόσβαση των εσωτερικών χρηστών εντός πανεπιστημίου, για κάθε τρόπο πρόσβασης. Η τρίτη στήλη (*εκτός πανεπιστημίου*), δείχνει αν παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες και ποια μέθοδος πιστοποίησης χρησιμοποιείται σε κάθε τρόπο πρόσβασης.

Οι ψηφιοποιημένες συλλογές, εκτός από τη συλλογή *Gutenberg Bible*[163], είναι ελεύθερα προσβάσιμες για προσωπική έρευνα και μη εμπορική χρήση. Οποιαδήποτε άλλη χρήση, απαιτεί γραπτή άδεια και πιθανόν πληρωμή στην Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge. Διαφορετικά, όταν το περιεχόμενο έχει άλλους πνευματικούς ιδιοκτήτες και όχι την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge, οποιαδήποτε άλλη χρήση χρειάζεται γραπτή άδεια και πληρωμή στους πνευματικούς ιδιοκτήτες, αλλά, η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge μπορεί να χρεώσει επιπλέον για την παροχή της υπηρεσίας [Koulouris, 2005a: 27].

Πιο αναλυτικά, οι ψηφιοποιημένες συλλογές αποτελούνται από εικόνες που έχουν ψηφιοποιηθεί από το *Τμήμα Φωτογραφικής Τέχνης* [Cambridge University Library, 2002g] της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cambridge και ανήκουν στις συλλογές με σπάνια βιβλία και χειρόγραφα του παραπάνω *τμήματος*. Η μόνη εξαίρεση είναι οι εικόνες της συλλογής *Gutenberg Bible*, οι οποίες έχουν ψηφιοποιηθεί – από ένα αντίγραφο της συγκεκριμένης συλλογής που βρίσκεται στην Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge – από το *Πανεπιστήμιου του Keio* ως μέρος ενός προγράμματος, το οποίο έχει ως στόχο να κάνει όλες τις εκδόσεις του *Gutenberg Bible*, διαθέσιμες ταυτόχρονα στο Διαδίκτυο για σκοπούς σύγκρισης [Koulouris, 2004: 162].

Η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge κρατάει τα πνευματικά δικαιώματα για το περιεχόμενο που έχει ψηφιοποιήσει. Ο χρήστης μπορεί να δει, αποθηκεύσει και αναπαραγάγει τις ψηφιοποιημένες εικόνες για ιδιωτική μελέτη και έρευνα, και για προσωπικούς μη εμπορικούς σκοπούς μόνο. Οποιαδήποτε άλλη χρήση (αντιγραφή [Cambridge University Library, 2002f], αναπαραγωγή, δημοσίευση, αποθήκευση σε οποιοδήποτε μέσο κλπ.) απαιτεί γραπτή άδεια και πιθανόν πληρωμή στην Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge. Στην περίπτωση που το περιεχόμενο έχει περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας – ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες – η άδεια πρέπει να ζητείται από τον πνευματικό ιδιοκτήτη, αλλά η βιβλιοθήκη έχει το δικαίωμα να χρεώσει για την παροχή της υπηρεσίας [Cambridge University Library, 2002d].

Για παράδειγμα, στη συλλογή *Royal Commonwealth Society Photographic Gallery* [Cambridge University Library, 2002d], διεθνώς αναγνωρισμένοι νόμοι προστατεύουν τις ψηφιακές εικόνες. Το Πανεπιστήμιο του Cambridge έχει αποκτήσει τα πνευματικά δικαιώματα των εικόνων και έχει κάνει όλα τα απαραίτητα βήματα, για να διασφαλίσει ότι η χρήση περιεχομένου τρίτων, όπως κείμενα, εικόνες κλπ., γίνεται σε πλήρη γνώση των πνευματικών ιδιοκτητών ή / και σύμφωνα με τις σχετικές νομικές διατάξεις. Η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge παρέχει την απαραίτητη πληροφορία για την πνευματική ιδιοκτησία στα μεταδεδομένα. Σύμφωνα με το *τμήμα των όρων χρήσης και σημειώσεων* [University of Cambridge,

[163] Η συλλογή *Gutenberg Bible*, είναι προσβάσιμη μόνο από εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου, όπως έχει απαιτηθεί από το Πανεπιστήμιο του Keio, που έχει και την πρωτότυπη συλλογή.

2003a], ο χρήστης, χωρίς συμφωνία, χωρίς άδεια χρήσης και χωρίς πληρωμή πνευματικών δικαιωμάτων, μπορεί να χρησιμοποιήσει και να αποθηκεύσει ένα αντίγραφο των κειμένων και εικόνων (περιεχομένου) που περιέχονται σ' αυτή τη συλλογή, για ιδιωτική μελέτη και έρευνα. Η χρήση και αναπαραγωγή πρέπει να αφορά μόνο ιδιωτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς και να μην έχει ως σκοπό οποιαδήποτε εμπορική εκμετάλλευση. Οποιαδήποτε σημείωση πνευματικής ιδιοκτησίας, που βρίσκεται εντός του περιεχομένου, και οι όροι χρήσης πρέπει να φαίνονται σε οποιοδήποτε αντίγραφο του περιεχομένου. Άλλη χρήση και αναπαραγωγή του περιεχομένου απαιτεί συγκεκριμένη γραπτή άδεια από την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge ή / και από άλλον πνευματικό ιδιοκτήτη [Koulouris, 2004: 162].

4.2.1.7 Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell (COUL)

Η *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell* (COUL), ψηφιοποιεί δικό της περιεχόμενο στο οποίο έχει τα πνευματικά δικαιώματα και αποκτά πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο τρίτων, άλλων πνευματικών ιδιοκτητών, μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς [Cornell University Library, 2003a].

Οι ψηφιακές συλλογές, στις οποίες η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell έχει τα πνευματικά δικαιώματα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ιδιωτικούς και ερευνητικούς σκοπούς μόνο [Cornell University Library, 1998a]. Οποιαδήποτε άλλη χρήση, πέρα από αυτή που επιτρέπεται από τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, απαιτεί γραπτή άδεια από την Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell η οποία θα δίνεται ή όχι ανά περίπτωση [Cornell University Library, 2003b]. Επίσης, η Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell μπορεί να απαιτήσει πληρωμή για τη χρήση, το ύψος της οποίας θα εξαρτάται από το είδος της προτεινόμενης χρήσης [Cornell University Library, 2003b]. Σε ψηφιακές συλλογές που η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες και όχι στην Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell, η χρήση, πέρα από τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, απαιτεί γραπτή άδεια και πληρωμή στους άλλους πνευματικούς ιδιοκτήτες.

Οι ψηφιακές συλλογές έχουν δύο πολιτικές πρόσβασης: ελεύθερη (*Samuel J. May Anti-Slavery Collection* – SJMAS [Division of Rare and Manuscript Collections, Cornell University Library, 2002], *Historical Monograph Collection* – HM [Cornell University Library, 2002a; 2002b], *Cornell University Image Collections* – IC [Cornell University, 2002a; 2002b] κλπ.) ή μόνο για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου (*Past Masters* – PM, *Patrologia Latina* – PL κλπ.). Ωστόσο, ακόμη και οι ελεύθερα προσβάσιμες συλλογές, έχουν διαφοροποιήσεις στους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόσβασης [Cornell University Library, 1998b] και αναπαραγωγής [Koulouris, 2005a: 27].

4.2.1.8 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Miguel de Cervantes (MdCDL)

Η *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Miguel de Cervantes* (MdCDL), ψηφιοποιεί δικό της περιεχόμενο, στο οποίο έχει τα πνευματικά δικαιώματα, ή δημόσιο περιεχόμενο, χωρίς πνευματική ιδιοκτησία ή ελεύθερο περιεχόμενο άλλων πνευματικών ιδιοκτητών, και δημιουργεί πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο έχει επίσης τα πνευματικά δικαιώματα [Bia, 2002a: 371]. Επιπλέον, αποκτά ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο μέσω αδειών χρήσης, στο οποίο έχει την

πνευματική ιδιοκτησία ή αυτή ανήκει σε ιδιώτες, ανάλογα με τους όρους των αδειών χρήσης. Η πρόσβαση [Benavent, 2000] για όλους τους χρήστες και η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη σε όλες τις συλλογές. Η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται αυστηρά [Koulouris, 2005a: 27].

4.2.1.9 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας (NZDL)

Οι ψηφιοποιημένες συλλογές της *Ψηφιακής Βιβλιοθήκης της Νέας Ζηλανδίας* (NZDL) [Witten, 1997: 495-503], είναι ελεύθερα προσβάσιμες, με τη χρήση του λογισμικού ψηφιακών βιβλιοθηκών *Greenstone* [Bainbridge *et al*, 2001; Witten 2001], για όλους τους χρήστες μέσω Διαδικτύου. Τα πνευματικά δικαιώματα μπορεί να ανήκουν σε διάφορους ιδιοκτήτες ή σε κανένα (public domain), ωστόσο, οι συλλογές είναι ελεύθερα προσβάσιμες. Ο χρήστης μπορεί να δει, να αποθηκεύσει και να εκτυπώσει το περιεχόμενο χωρίς περιορισμούς και χρέωση (π.χ. *Computer Science Technical Reports*, *Music Library*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή, αλλά η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται [Koulouris, 2005a: 27].

4.2.1.10 Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Glasgow (GDL)

Η κατανεμημένη *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Glasgow* (GDL), περιέχει ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο που δημιουργείται και συντηρείται από διαφορετικά προγράμματα [Glasgow Digital Library, 2002c], οργανισμούς, ινστιτούτα, πανεπιστήμια, βιβλιοθήκες και ιδιώτες [Glasgow Digital Library, 2002a]. Το ψηφιακό περιεχόμενο είναι ελεύθερα προσβάσιμο για όλους τους χρήστες μέσω Διαδικτύου. Τα πνευματικά δικαιώματα διαφέρουν και μπορεί να ανήκουν σε διάφορους πνευματικούς ιδιοκτήτες, όπως, εκδότες, βιβλιοθήκες, ιδιώτες κλπ., ανάλογα με τη συλλογή [Glasgow Digital Library, 2003]. Τα μεταδεδομένα κάθε συλλογής περιέχουν τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας και αναπαραγωγής [Koulouris, 2004: 163]. Συνήθως, η αναπαραγωγή για μη προσωπική χρήση, απαιτεί γραπτή άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη [Koulouris, 2005a: 27].

4.2.2 Ταξινόμηση, βάσει παραγόντων, των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής σε ακαδημαϊκές ψηφιακές συλλογές

Στον πίνακα 6[164], ταξινομούνται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών, σύμφωνα με τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου, τη μέθοδο πρόσκτησης και την πνευματική ιδιοκτησία. Αναλύεται η σχέση παραγόντων και πολιτικών και καταδεικνύονται οι διαφοροποιημένες πολιτικές που προκύπτουν. Έπειτα, παρουσιάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής που χρησιμοποιούνται για το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο χωριστά.

[164] Ο πίνακας 6, έχει δημοσιευθεί στα αγγλικά, στις ακόλουθες διεθνείς επιστημονικές δημοσιεύσεις: α) στη σελίδα **28** του "Koulouris, A., Kapidakis, S., 2005a. Access and reproduction policies of university digital collections, *Journal of Librarianship and Information Science (JOLIS)*, vol. 37, no. 1, pp. 25-33, March 2005", και β) στη σελίδα **359** του "Koulouris, A., Kapidakis, S., 2005d. Policy Model for University Digital Collections, *Proceedings of the 9th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2005)*, Vienna, Austria, 18-23 September 2005, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 3652, pp. 356-367".

Κάποιες *τιμές* του πίνακα 6 είναι συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται για λόγους μορφοποίησης. Οι τιμές αναφέρονται για κάθε στήλη και περίπτωση και εξηγούνται παρακάτω. Ο πίνακας 6, είναι χωρισμένος σε δύο τμήματα. Το πρώτο τμήμα, οι πρώτες πέντε στήλες αφορούν στους παράγοντες των ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών. Το δεύτερο τμήμα, οι υπόλοιπες έξη στήλες αφορούν στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Ο πίνακας 6 ταξινομείται σύμφωνα με τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου (τρίτη στήλη, τιμή: *Τδ-π*) Έτσι, δημιουργούνται τρεις κατηγορίες ή επίπεδα: ψηφιοποιημένο (τιμή: *Ψηφ*), ψηφιοποιημένο και *πρωτογενώς* ψηφιακό (τιμή: *Ψηφ, Π-ψ*), και πρωτογενώς ψηφιακό (τιμή: *Π-ψ*). Επακόλουθος, κάθε επίπεδο ταξινομείται αλφαβητικά σύμφωνα με τη γεωγραφική τοποθεσία (δεύτερη στήλη, τιμή: *Τοπ*) των συλλογών, και τέλος, οι συλλογές ή οι βιβλιοθήκες (πρώτη στήλη, τιμή: *Συλ / Βιβ*) ταξινομούνται αλφαβητικά για κάθε γεωγραφική τοποθεσία [Koulouris, 2005d: 358].

Πίνακας 6. Παράγοντες πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για ακαδημαϊκές ψηφιακές συλλογές

Συλ / Βιβ	*Τοπ*	*Τδ-π*	*Μ-π*	*Π-ι*	*Ο-c*	*Offsite*	*Ι-α*	*Αναπαραγωγή άλλης χρήσης*		
								Επι	*Γ-α*	*Πλη*
ADL	US	Ψηφ	Βιβ	Βιβλιοθήκη	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
FEG	US	Ψηφ	Βιβ	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός	Όχι	Όχι	Ναι	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
HM	US	Ψηφ	Βιβ	Βιβλιοθήκη, Public domain	Μερ	Μερ	Θ-χ	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
IC	US	Ψηφ	Βιβ, Π-τ	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης,	Ναι	Μερ	Θ-χ	Ναι	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης
NUL, NCSUL	US	Ψηφ	Βιβ, Π-τ	Βιβλιοθήκη+	Ναι	Κ-ν	Α-π	Α-π	Ανά περίπτωση	Ανά περίπτωση
NCSUL	US	Ψηφ	Βιβ	Διαφέρει	Ναι	Μερ	Θ-χ	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
SIJMAS	US	Ψηφ	Βιβ	Βιβλιοθήκη	Ναι	Ναι	Θ-χ	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
CUL	UK	Ψηφ	Βιβ, Π-τ	Βιβλιοθήκη+	Ναι	Κ-ν	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης
MdCDL	ES	Ψηφ	Βιβ, Π-τ	Βιβλιοθήκη, Public domain	Ναι	Ναι	Ναι	Μερ!	Βιβλιοθήκη	Όχι
NZDL	NZ	Ψηφ	Π-τ	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός, Public domain	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
HUL	US	Ψηφ, Π-ψ	Βιβ	Βιβλιοθήκη	Ναι	Κ-ο	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
			Α-χ, Αγο	Βιβλιοθήκη, Οργανισμός	Μερ	Κ-ο	Ναι	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη, Ιδιοκτήτης
MdCDL	ES	Ψηφ, Π-ψ	Ά-χ	Διαφέρει	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
GDL	SC	Ψηφ, Π-ψ	Βιβ, Π-τ	Βιβλιοθήκη, Ιδιώτης, Οργανισμός,	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ιδιοκτήτης κυρίως	Ιδιοκτήτης
DCDL	US	Π-ψ	Βιβ	Βιβλιοθήκη	Ναι	Μερ	Θ-χ	Ναι	Βιβλιοθήκη	Βιβλιοθήκη
			Α-χ, Αγο	Οργανισμός	Μερ	Όχι	Θ-χ	Ναι	Ιδιοκτήτης	Ιδιοκτήτης
NUL, NCSUL	US	Π-ψ	Α-χ, Αγο	Βιβλιοθήκη, Οργανισμός	Μερ	Όχι	Α-π	Α-π	Ανά περίπτωση	Ανά περίπτωση
NCSUL	US	Π-ψ	Α-χ, Αγο	Διαφέρει	Ναι	Μερ	Θ-χ	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
PM, PL	US	Π-ψ	Α-χ	Ιδιώτης	Ναι	Όχι	Θ-χ	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει
CUL	UK	Π-ψ	Α-χ, Αγο Ε-κ	Οργανισμός	Διαφ	Κ-ο	Ναι	Όχι	Δεν ισχύει	Δεν ισχύει

+ Η βιβλιοθήκη είναι συνήθως ο πνευματικός ιδιοκτήτης του περιεχομένου, αλλά ενίοτε υπάρχουν άλλοι ιδιοκτήτες ή το περιεχόμενο δεν έχει πνευματική ιδιοκτησία, είναι δημόσιο (public domain).
! Συνήθως, η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται, αλλά σε μερικές περιπτώσεις επιτρέπεται μερικώς με γραπτή άδεια από την MdCDL.

Η πρώτη (*Συλ*) και η δεύτερη (*Τοπ*) στήλη, δίνουν πληροφορία για τα ονόματα των συλλογών και τη γεωγραφική τους θέση αντίστοιχα. Η πρώτη στήλη περιέχει τα συντομευμένα ονόματα των ψηφιακών συλλογών από δέκα ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Κάθε γραμμή απεικονίζει είτε ολόκληρη τη βιβλιοθήκη ή μερικά από τα μέρη της (τα οποία χωρίζονται και παρουσιάζονται σε ξεχωριστές γραμμές), γιατί διαφοροποιούνται σε όρους παραγόντων και πολιτικών από τις υπόλοιπες συλλογές της βιβλιοθήκης που παρουσιάζεται ολόκληρη ως οντότητα [Koulouris, 2005d: 358].

Παρουσιάζονται οι συντομογραφίες των ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών ή βιβλιοθηκών με τη σειρά την οποία συναντώνται στον πίνακα 6: *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Aladin* (ADL), *Felix E. Grant Collection* (FEG) της ADL, *Historical Monograph Collection* (HM) της *Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cornell* (COUL), *Image Collections* (IC) της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cornell, *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern* (NUL), *Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες της North Carolina* (NCSUL), και *Samuel J. May Anti-Slavery Collection* (SJMAS) της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cornell. *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge* (CUL), *Ψηφιακή του Miguel de Cervantes* (MdCDL), *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας* (NZDL), *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard* (HUL), *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Glasgow* (GDL), *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Κολεγίου του Dartmouth* (DCDL), *Past Masters* (PM) και *Patrologia Latina* (PL) της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cornell.

Η δεύτερη, τρίτη, τέταρτη και πέμπτη στήλη περιγράφουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές. Η δεύτερη στήλη (*Τοπ*) περιέχει τις συντομογραφίας των χωρών στις οποίες βρίσκονται οι συλλογές, δηλαδή τη γεωγραφική τους τοποθεσία και είναι με τη σειρά: *Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής* (US), *Ηνωμένο Βασίλειο* (UK), Ισπανία (ES), *Νέα Ζηλανδία* (NZ), και *Σκωτία* (SK).

Η τρίτη στήλη (*Τδ-π*) δείχνει τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου, δηλαδή πως δημιουργήθηκε το ψηφιακό περιεχόμενο. Υπάρχουν τρεις περιπτώσεις: *ψηφιοποιημένο* (*Ψηφ*) ή *πρωτογενώς ψηφιακό* (*Π-ψ*) και μια συλλογή μπορεί να έχει είτε τον ένα ή και τους δύο (*Ψηφ, Π-ψ*) τύπου δημιουργίας περιεχομένου. Η τέταρτη στήλη (*Μ-π*) δείχνει τη μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου, η οποία έχει πέντε τιμές: *βιβλιοθήκη* (*Βιβ*), *περιεχόμενο τρίτων* (*Π-τ*), *άδεια χρήσης* (*Α-χ*), *αγορά* (*Αγο*) και *εθελοντική κατάθεση* (Ε-κ). *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει δημιουργήσει το δικό της ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, δηλαδή, περιεχόμενο που προέρχεται από συλλογές που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη, στις οποίες η βιβλιοθήκη μπορεί να έχει ή να διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία, αλλά μπορεί και να μην την έχει. *Περιεχόμενο τρίτων*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη ψηφιοποίησε ή / και απέκτησε πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο από τρίτους, το οποίο μπορεί να είναι ελεύθερο ή όχι από τον πνευματικό ιδιοκτήτη, δηλαδή, με ή χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. *Άδεια χρήσης* (license), σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει ψηφιοποιημένο ή / και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, μέσω αδειών χρήσης. *Αγορά*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αγοράσει ψηφιοποιημένο ή / και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. *Εθελοντική κατάθεση*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο με εθελοντική κατάθεση ψηφιακών αντιγράφων από διάφορους παροχείς περιεχομένου [Koulouris, 2005a: 29].

Η πέμπτη στήλη (*Π-ι*) παρουσιάζει τον πνευματικό ιδιοκτήτη και έχει πεντε τιμές: *βιβλιοθήκη*, *ιδιώτης*, *οργανισμός*, *διαφέρει* και *public domain*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η πνευματική ιδιοκτησία του περιεχομένου κατέχεται από το ίδρυμα (πανεπιστήμιο) στο οποίο ανήκει βιβλιοθήκη και διαχειρίζεται από την βιβλιοθήκη. *Ιδιώτης* ή *οργανισμός*, σημαίνει ότι η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε *άλλους ιδιοκτήτες* και όχι στη βιβλιοθήκη, οι οποίοι μπορεί να είναι ιδιώτες ή / και οργανισμοί αντίστοιχα. Αυτό είναι το νόημα του όρου *άλλος ιδιοκτήτης* ή *άλλοι ιδιοκτήτες*, που συναντάται στα παρακάτω κεφάλαια. *Διαφέρει*, σημαίνει ότι η πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει ανά τεκμήριο ή ανά συλλογή. *Public domain*, σημαίνει ότι κανένας δεν έχει, γιατί η πνευματική ιδιοκτησία έχει λήξει, ή δεν εγείρει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο δημόσιο περιεχόμενο [Koulouris, 2005d: 360].

Η έκτη, έβδομη, όγδοη, ένατη, δέκατη και ενδέκατη στήλη, αφορούν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Οι πολιτικές πρόσβασης δηλώνονται στη έκτη και έβδομη στήλη. Η *πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου* (on-campus onsite access) είναι πάντοτε ελεύθερη. Η έκτη στήλη (*Ο-c*) δείχνει την πολιτική *πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου* (off-campus onsite access), δηλαδή την πολιτική *απομακρυσμένης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες*. Η έβδομη στήλη (*Offsite*) δείχνει την πολιτική *πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες* (offsite access), δηλαδή την πολιτική *απομακρυσμένης* (μέσω Διαδικτύου και εκτός πανεπιστημίου) *πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες* – τους χρήστες που δεν είναι διασυνδεδεμένοι με το πανεπιστήμιο. Σ' αυτές τις στήλες, υπάρχουν τρεις τιμές: *ναι*, *όχι* και *μερική* (*Μερ*). *Ναι*, σημαίνει ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη. *Όχι*, σημαίνει ότι δεν παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. *Μερική*, σημαίνει ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες είναι *περιορισμένη*, δηλαδή παρέχεται σε μερικές περιπτώσεις. Στην απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες (έκτη στήλη), έχουμε επίσης την τιμή *διαφέρει* (*Διαφ*), που σημαίνει ότι η πολιτική απομακρυσμένης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες διαφέρει ανά τεκμήριο. Στην στήλη για την απομακρυσμένη πρόσβαση των εξωτερικών χρηστών (έβδομη στήλη), έχουμε επίσης τις τιμές *κυρίως ναι* (*Κ-ν*) και *κυρίως όχι* (*Κ-ο*), που σημαίνει αντίστοιχα, ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες παρέχεται ή δεν παρέχεται στις περισσότερες περιπτώσεις (κατά κόρον).

Η όγδοη στήλη (*Ι-α*), δηλώνει την πολιτική *ιδιωτικής αναπαραγωγής* (ή αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση), η οποία έχει τρεις τιμές: *ναι*, *θεμιτή χρήση* (*Θ-χ*) και *ανά περίπτωση* (*Α-π*). *Ναι*, σημαίνει ότι η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με *αναφορά* στην πηγή. *Θεμιτή χρήση* (*Θ-χ*), σημαίνει ότι η ιδιωτική αναπαραγωγή παρέχεται ελεύθερα με βάση τον κανόνα της *θεμιτής χρήσης*. *Ανά περίπτωση* (*Α-π*), σημαίνει ότι η ιδιωτική αναπαραγωγή κρίνεται για κάθε περίπτωση χωριστά – δηλαδή, μπορεί να αλλάζει ανά τεκμήριο.

Η ένατη, δέκατη και ενδέκατη στήλη, αφορούν την πολιτική *αναπαραγωγής για άλλη χρήση* (*Αναπαραγωγή άλλης χρήσης*), που αφορά κυρίως την εμπορική αναπαραγωγή, αναδιανομή κλπ, δηλαδή αναπαραγωγή για μη ιδιωτικούς σκοπούς. Η ένατη στήλη (*Επι*) δηλώνει αν επιτρέπεται η αναπαραγωγή άλλης χρήσης και έχει τέσσερις τιμές: *ναι*, *μερική* (*Μερ*), *όχι* και *ανά περίπτωση* (*Α-π*). *Ναι* σημαίνει ότι η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στο ιδιοκτήτη (βιβλιοθήκη ή

/ και άλλοι ιδιοκτήτες), αλλά μερικές φορές (π.χ. MdCDL) και ενώ απαιτείται γραπτή άδεια, δεν χρειάζεται πληρωμή. *Μερική* (*Μερ*), σημαίνει ότι η αναπαραγωγή άλλης χρήσης, επιτρέπεται μερικές περιστασιακά. *Όχι*, σημαίνει ότι η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται, όπου όταν απαγορεύεται *δεν ισχύει*, δεν εφαρμόζεται γραπτή άδεια και πληρωμή. *Ανά περίπτωση* (*Α-π*), σημαίνει ότι η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση [Koulouris, 2005a: 29].

Η δέκατη στήλη (Γ-α) δηλώνει ποιος δίνει, όταν χρειάζεται, τη γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης και έχει έξη τιμές: *βιβλιοθήκη*, *ιδιοκτήτης*, *ιδιοκτήτης κυρίως*, *ανά περίπτωση*, και *δεν ισχύει*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η γραπτή άδεια δίνεται από τη βιβλιοθήκη, *ιδιοκτήτης* σημαίνει ότι δίνεται από άλλους, από τη βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτες. Ιδιοκτήτης κυρίως, σημαίνει ότι η γραπτή άδεια δίδεται κυρίως, τις περισσότερες φορές, από άλλους ιδιοκτήτες και λιγότερο από τη βιβλιοθήκη. *Ανά περίπτωση*, σημαίνει ότι η γραπτή άδεια εξετάζεται για κάθε περίπτωση χωριστά και *δεν ισχύει* σημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται γραπτή άδεια, που συμβαίνει όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται. *Βιβλιοθήκη* και *ιδιοκτήτης* μπορούν να εμφανιστούν ως τιμή *βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτης*, που σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη και άλλοι ιδιοκτήτες μπορεί να απαιτήσουν γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης [Koulouris, 2005a: 29].

Η ενδέκατη στήλη (*Πλη*) δηλώνει σε ποιόν δίνεται, όταν χρειάζεται, η πληρωμή για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης και έχει πέντε τιμές: *βιβλιοθήκη*, *ιδιοκτήτης*, *ανά περίπτωση*, *όχι* και *δεν ισχύει*. *Βιβλιοθήκη*, σημαίνει ότι η πληρωμή δίνεται στη βιβλιοθήκη. *Ιδιοκτήτης*, σημαίνει ότι η πληρωμή δίνεται σε άλλους, από τη βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτες. *Ανά περίπτωση*, σημαίνει ότι η πληρωμή κρίνεται ανά περίπτωση. *Όχι*, σημαίνει ότι δεν υπάρχει χρέωση. *Δεν ισχύει*, σημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται πληρωμή και συμβαίνει όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται. Αν η τιμή *βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτης*, εμφανιστεί, τότε η πληρωμή δίνεται στη βιβλιοθήκη και σε άλλους πνευματικούς ιδιοκτήτες [Koulouris, 2005d: 360].

4.2.2.1 Παράγοντες και πολιτικές για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Από τον πίνακα 6, μπορούν να εξαχθούν μερικοί γενικοί κανόνες για το χειρισμό του ψηφιοποιημένου περιεχομένου. Η *απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου* (off-campus access) είναι ελεύθερη όταν η βιβλιοθήκη ψηφιοποιεί το δικό της περιεχόμενο και έχει τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *ADL*, *SJMAS*). Η *απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες* (offsite access) είναι συνήθως ελεύθερη ((π.χ. *ADL*) ή ενίοτε απαγορεύεται (π.χ. *HUL*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με τη μόνη απαίτηση της αναφοράς στην πηγή (π.χ. *ADL*) ή σπανιότερα, παρέχεται ελεύθερα με βάση τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (π.χ. *SJMAS*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη (π.χ. *SJMAS*) ή ενίοτε απαγορεύεται (π.χ. *ADL*) [Koulouris, 2005a: 29].

Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη, ή περιορισμένη ή απαγορεύεται όταν η βιβλιοθήκη ψηφιοποιεί το δικό της περιεχόμενο, αλλά η βιβλιοθήκη ή / και άλλοι ιδιοκτήτες ή / και *κανένας* (public domain) έχουν τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *NCSUL*, *HM*, *FEG*). Η απομακρυσμένη πρόσβαση γιοα εξωτερικούς χρήστες είναι περιορισμένη (π.χ. *HM*) ή απαγορεύεται (π.χ. *FEG*). Η

ιδιωτική αναπαραγωγή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (π.χ. *NCSUL*) ή σπανιότερα, είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (π.χ. *FEG*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται (π.χ. *NCSUL*), ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και κάποια πληρωμή στη βιβλιοθήκη (π.χ. *HM*) ή σε άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. *FEG*) [Koulouris, 2005a: 29].

Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη, όταν η βιβλιοθήκη ψηφιοποιεί το δικό της και περιεχόμενο τρίτων, και η βιβλιοθήκη έχει κυρίως τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *NUL*, *CUL*). Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι κυρίως ελεύθερη (π.χ. *NUL*, *CUL*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (π.χ. *CUL*), ή κρίνεται ανά περίπτωση (π.χ. *NUL*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση (π.χ. *NUL*), ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή κυρίως στη βιβλιοθήκη ή ενίοτε σε άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. *CUL*) [Koulouris, 2005a: 29].

Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες επιτρέπεται σε περιορισμένη βάση όταν η βιβλιοθήκη αποκτά ψηφιοποιημένο περιεχόμενο μέσω αδειών χρήσης και αγοράς, και κυρίως η βιβλιοθήκη έχει τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *HUL*) [Koulouris, 2005a: 29-30]. Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες απαγορεύεται κυρίως (π.χ. *HUL*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (π.χ. *HUL*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη και πληρωμή κυρίως στη βιβλιοθήκη ή ενίοτε σε άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. *HUL*) [Koulouris, 2005a: 30].

Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη όταν η βιβλιοθήκη ψηφιοποιεί το δικό της ή / και τρίτων περιεχόμενο, ή αποκτά ψηφιοποιημένο περιεχόμενο μέσω αδειών χρήσης, και η βιβλιοθήκη ή / και άλλοι ιδιοκτήτες ή / και κανένας έχουν τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *NZDL*, *MdCDL*, *IC*). Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη (π.χ. *NZDL*) ή σπανιότερα, επιτρέπεται σε περιορισμένη βάση (π.χ. *IC*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή(π.χ. *MdCDL*) ή σπανιότερα παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (π.χ. *IC*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται (π.χ. *NZDL*) ή σπανιότερα, επιτρέπεται μερικώς με γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη (π.χ. *MdCDL*), ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη ή σε άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. *IC*) [Koulouris, 2005a: 30].

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες των Ηνωμένων Πολιτειών επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή, εφαρμόζοντας κυρίως τον κανόνα της θεμιτής χρήσης. Οι υπόλοιπες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες άλλων χωρών, επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στους συγγραφείς. Ανάλογες παρατηρήσεις, ισχύουν και για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο [Koulouris, 2005a: 30].

4.2.2.2 Παράγοντες και πολιτικές για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Ανάλογοι κανόνες εφαρμόζονται και στο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη όταν η βιβλιοθήκη δημιουργεί το δικό της πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο και έχει τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *DCDL*). Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι περιορισμένη (π.χ. *DCDL*) ή απαγορεύεται (π.χ. *HUL*). Η ιδιωτική

αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (π.χ. *HUL*) ή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (π.χ. *DCDL*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια και κάποια πληρωμή στη βιβλιοθήκη (π.χ. *HUL*) [Koulouris, 2005a: 30].

Όταν η βιβλιοθήκη αποκτά περιεχόμενο μέσω αδειών χρήσης ή /και αγοράς ή / και μέσω εθελοντικής κατάθεσης και άλλοι ιδιοκτήτες έχουν τα πνευματικά δικαιώματα (π.χ. *DCDL*, *CUL*, *PM*, *PL*), η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι ελεύθερη, ή περιορισμένη, ή διαφέρει ανάλογα με τη συλλογή. Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες συνήθως απαγορεύεται (π.χ. *DCDL*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (π.χ. *PM*) ή σπανιότερα είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (π.χ. *CUL*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται (π.χ. *PL*), ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή σε άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. *DCDL*) [Koulouris, 2005a: 30].

Όταν η βιβλιοθήκη αποκτά πρωτογενώς ψηφιακό υλικό μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς, και τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στη βιβλιοθήκη και σε άλλους ιδιοκτήτες ή διαφοροποιούνται ανά τεκμήριο (π.χ. *HUL*, *NUL*), η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι περιορισμένη ή ελεύθερη. Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες απαγορεύεται (π.χ. *NUL*) ή σπανιότερα, είναι περιορισμένη (π.χ. *NCSUL*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (π.χ. *HUL*) ή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (π.χ. *NCSUL*), ή κρίνεται ανά περίπτωση (π.χ. *NUL*). Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται (π.χ. *NCSUL*), ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη και πληρωμή κυρίως στη βιβλιοθήκη ή ενίοτε σε άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. *HUL*), ή αλλιώς κρίνεται ανά περίπτωση (π.χ. *NUL*) [Koulouris, 2005a: 30].

4.2.2.3 Ποσοτική ανάλυση και παρατηρήσεις

Από την παραπάνω ανάλυση, διαπιστώνεται ότι συγκεκριμένοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Εξάγονται μερικές ποσοτικές παρατηρήσεις για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Οι παρατηρήσεις των πολιτικών σχετίζονται και ομαδοποιούνται συνήθως κάτω από τον παράγοντα της πνευματικής ιδιοκτησίας.

4.2.2.3.1 Πρόσκτηση και πνευματική ιδιοκτησία

- Οι βιβλιοθήκες προτιμούν (79%) να ψηφιοποιούν το δικό τους περιεχόμενο, στο οποίο έχουν την πνευματική ιδιοκτησία [Koulouris, 2005d: 361].
- Επίσης, οι βιβλιοθήκες συχνά ψηφιοποιούν ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων (43%) ή δημόσιο (public domain) (21%) περιεχόμενο [Koulouris, 2005d: 361].
- Το πρωτογενώς ψηφιακό περιερχόμενο αποκτιέται κυρίως (70%) μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς από άλλους πνευματικούς ιδιοκτήτες (οργανισμούς, ιδιώτες κλπ.) [Koulouris, 2005d: 361].
- Ενίοτε (στο 30% των περιπτώσεων), οι βιβλιοθήκες δημιουργούν το δικό τους πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο συνήθως έχουν την πνευματική ιδιοκτησία [Koulouris, 2005d: 361].
- Το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο σπάνια (στο 10% των περιπτώσεων) κατατίθεται εθελοντικά [Koulouris, 2005a: 30].

- Όταν η πρόσκτηση του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου είναι κυρίως μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς, τότε η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες (43%) ή στη βιβλιοθήκη και άλλους ιδιοκτήτες (29%), αλλιώς, διαφέρει ανά τεκμήριο (28%) [Koulouris, 2005d: 361].

4.2.2.3.2 Πνευματική ιδιοκτησία, απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες

- Στο 68% των περιπτώσεων παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες (68%). Στο 22% είναι περιορισμένη – παρέχεται μερικώς. Μόνο στο 5% απαγορεύεται η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες, και , στο 5% των περιπτώσεων, διαφοροποιείται ανά συλλογή Koulouris, 2005d: 361].
- 42% των βιβλιοθηκών παρέχουν πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες. 21% παρέχουν περιορισμένη – μερική απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες και 37% δεν παρέχουν καθόλου – απαγορεύουν την απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες Koulouris, 2005d: 361].
- Όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι περιορισμένη ή απαγορεύεται, υπάρχουν περιορισμοί λόγω των αδειών χρήσης ή / και η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες.. Ενίοτε (περίπου στο 11% των περιπτώσεων), ακόμη και όταν η βιβλιοθήκη είναι ο πνευματικός ιδιοκτήτης, η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι περιορισμένη ή απαγορεύεται γιατί η βιβλιοθήκη παρέχει μόνο πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες [Koulouris, 2005a: 30].
- Στο 47% των περιπτώσεων, η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες και η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες είναι διαφορετικές (διαφέρουν). Σ' αυτές τις περιπτώσεις, όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι περιορισμένη, η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες απαγορεύεται λόγω των περιορισμών, αδειών χρήσης και πνευματικής ιδιοκτησίας. Επιπροσθέτως, όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες επιτρέπεται, η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες επιτρέπεται μερικώς ή απαγορεύεται, γιατί, είτε η βιβλιοθήκη επιτρέπει μόνο πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες ή η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες. Τέλος, όταν η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες διαφέρει ανά τεκμήριο, η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες απαγορεύεται [Koulouris, 2005d: 361].

4.2.2.3.3 Πνευματική ιδιοκτησία και ιδιωτική αναπαραγωγή

- Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι συνήθως ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (στο 53% των περιπτώσεων) ή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (37%) ή κρίνεται ανά περίπτωση (10%) [Koulouris, 2005d: 362].
- Όταν η βιβλιοθήκη έχει την πνευματική ιδιοκτησία του περιεχομένου, τότε, η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (στο 50% των περιπτώσεων) ή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (50%) [Koulouris, 2005a: 31].
- Όταν κυρίως η βιβλιοθήκη, ή η βιβλιοθήκη και άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, τότε, η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (στο 60% των περιπτώσεων) ή παρέχεται ελεύθερα με τον

κανόνα της θεμιτής χρήσης (20%) ή κρίνεται ανά περίπτωση (20%) [Koulouris, 2005d: 362].

- Όταν άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, τότε, η ιδιωτική αναπαραγωγή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης (στο 67% των περιπτώσεων) ή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (33%) [Koulouris, 2005a: 31].

4.2.2.3.4 Πνευματική ιδιοκτησία και αναπαραγωγή άλλης χρήσης

- Στο 53% των περιπτώσεων, επιτρέπεται η αναπαραγωγή άλλης χρήσης με γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη (βιβλιοθήκη ή / και άλλοι ιδιοκτήτες). Στο 37% απαγορεύεται και στο 10% κρίνεται ανά περίπτωση [Koulouris, 2005d: 362].
- Όταν η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαιτεί γραπτή άδεια από τον ιδιοκτήτη, τότε, πληρωμή δίνεται επίσης στον ιδιοκτήτη [Koulouris, 2005d: 362].
- 75% των βιβλιοθηκών επιτρέπουν την αναπαραγωγή άλλης χρήσης με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη. 40% την επιτρέπουν με γραπτή άδεια και πληρωμή στους ιδιοκτήτες (όταν η βιβλιοθήκη, ιδιώτες και οργανισμοί έχουν την πνευματική ιδιοκτησία) [Koulouris, 2005d: 362].
- 50% των βιβλιοθηκών επιτρέπουν την αναπαραγωγή άλλης χρήσης με γραπτή άδεια και πληρωμή στους ιδιοκτήτες, όταν οργανισμοί έχουν την πνευματική ιδιοκτησία. Στο 50% των περιπτώσεων, απαγορεύεται [Koulouris, 2005d: 362].
- Όταν ιδιώτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, τότε, συνήθως, η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται [Koulouris, 2005d: 362].
- 67% των βιβλιοθηκών επιτρέπουν την αναπαραγωγή άλλης χρήσης με γραπτή άδεια (κυρίως από τη βιβλιοθήκη και σπανιότερα από άλλους ιδιοκτήτες) και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στους ιδιοκτήτες, όταν κυρίως η βιβλιοθήκη έχει τα πνευματικά δικαιώματα. Στο υπόλοιπο 33% η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση [Koulouris, 2005d: 362].
- Όταν η βιβλιοθήκη και οργανισμοί έχουν την πνευματική ιδιοκτησία, τότε, συνήθως, η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση [Koulouris, 2005a: 31].
- Όταν η βιβλιοθήκη και ιδιώτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία τότε, η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται με γραπτή άδεια (από τη βιβλιοθήκη ή άλλους ιδιοκτήτες) και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στους άλλους ιδιοκτήτες [Koulouris, 2005a: 31].
- Όταν η βιβλιοθήκη έχει την πνευματική ιδιοκτησία ή / και κανένας (public domain), τότε, η αναπαραγωγή άλλης χρήσης επιτρέπεται μερικώς με γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη ή επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη [Koulouris, 2005a: 31].

4.2.3 Κανόνες και προτάσεις πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Από αυτή την ανάλυση, μπορούν να εξαχθούν κάποιοι γενικοί κανόνες για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Η κοινή πρακτική δείχνει ότι η πρόσβαση για τους εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου είναι πάντα ελεύθερη (εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου), ανεξάρτητα από την πνευματική ιδιοκτησία και τον τύπο δημιουργίας (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς

ψηφιακό) του περιεχομένου. Επιπροσθέτως, όταν υπάρχουν αβεβαιότητες για την πνευματική ιδιοκτησία – δεν γνωρίζουμε που ανήκει –και ανεξάρτητα από τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου, κοινή λύση είναι η αναπαραγωγή (ιδιωτική και εμπορική) να κρίνεται ανά περίπτωση (π.χ. *NUL*, *NCSUL*) [Koulouris, 2005a: 31].

Παρουσιάζονται οι κανόνες πολιτικής για το ψηφιοποιημένο (σχήμα 1[165]) και το πρωτογενώς ψηφιακό (σχήμα 2[166]) περιεχόμενο χωριστά. Τα χοντρά βέλη δείχνουν τον πιο κοινό κανόνα και τα λεπτά βέλη τις εναλλακτικά χρησιμοποιούμενες επιλογές. Οι τελείες δείχνουν τις πολιτικές πρόσβασης και οι παύλες τις πολιτικές ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής [Koulouris, 2005a: 31]. Η χρήση αγγλικών όρων (π.χ., *off-campus*, *offsite*, *fees*, *fair use*) στα σχήματα, 1 και 2, γίνεται καθαρά για λόγους μορφοποίησης και συντομίας. Επιπροσθέτως, η αγγλική ορολογία αναφορικά με τις πολιτικές πρόσβασης, είναι καθιερωμένη, αποδεκτή και γνωστή στη βιβλιοθηκονομική κοινότητα.

Σχήμα 1. Κανόνες πολιτικής για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (τελείες: πολιτικές πρόσβασης, παύλες: πολιτικές αναπαραγωγής)

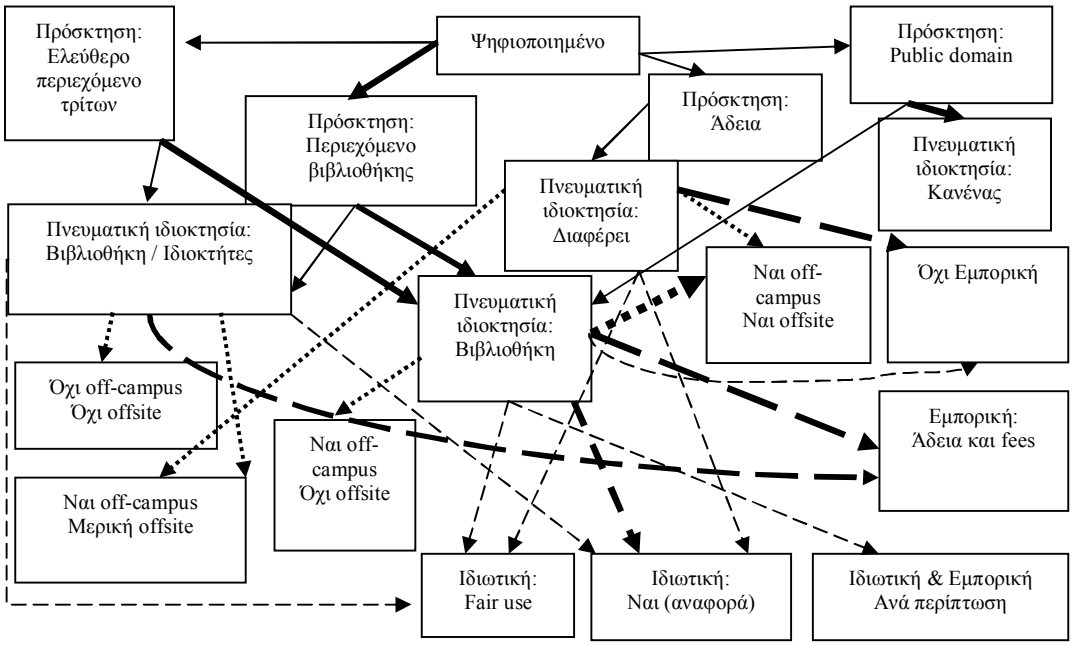

Οι περισσότερες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν αποφασίσει να ψηφιοποιούν το δικό τους περιεχόμενο στο οποίο έχουν τα πνευματικά δικαιώματα. Κοινή προσέγγιση είναι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες να κρατούν τα πνευματικά δικαιώματα για τις ψηφιοποιημένες εκδόσεις του ελεύθερου περιεχομένου τρίτων και του δημόσιου (public domain) περιεχομένου. Λογική επιλογή είναι για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, να παρέχουν το δικό τους ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, στο οποίο έχουν τα

[165] Το σχήμα 1, βρίσκεται επίσης δημοσιευμένο στα αγγλικά, στη σελίδα **31** της διεθνούς επιστημονικής δημοσίευσης "Koulouris, A., Kapidakis, S., 2005a. Access and reproduction policies of university digital collections, *Journal of Librarianship and Information Science (JOLIS)*, vol. 37, no. 1, pp. 25-33, March 2005"

[166] Το σχήμα 2, βρίσκεται επίσης δημοσιευμένο στα αγγλικά, στη σελίδα **32** της διεθνούς επιστημονικής δημοσίευσης "Koulouris, A., Kapidakis, S., 2005a. Access and reproduction policies of university digital collections, *Journal of Librarianship and Information Science (JOLIS)*, vol. 37, no. 1, pp. 25-33, March 2005"

πνευματικά δικαιώματα, με ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς (εντός και εκτός πανεπιστημίου) και εξωτερικούς χρήστες, να επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή και να απαιτούν γραπτή άδεια και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή [Koulouris, 2005a: 31].

Όταν η πνευματική ιδιοκτησία ποικίλει (βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες, άλλοι ιδιοκτήτες μόνο κλπ.) κοινή προσέγγιση είναι η παροχή ελεύθερης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες και η απαγόρευση της πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες. Η ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο στους εσωτερικούς χρήστες, με αναφορά στην πηγή, και με γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη (βιβλιοθήκη ή / και άλλοι ιδιοκτήτες) αντίστοιχα [Koulouris, 2005a: 31-32]. Μια άλλη συχνά χρησιμοποιούμενη πρακτική είναι η απαγόρευση της εμπορικής αναπαραγωγής.

Σχήμα 2. Κανόνες πολιτικής για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (τελείες: πολιτικές πρόσβασης, παύλες: πολιτικές αναπαραγωγής)

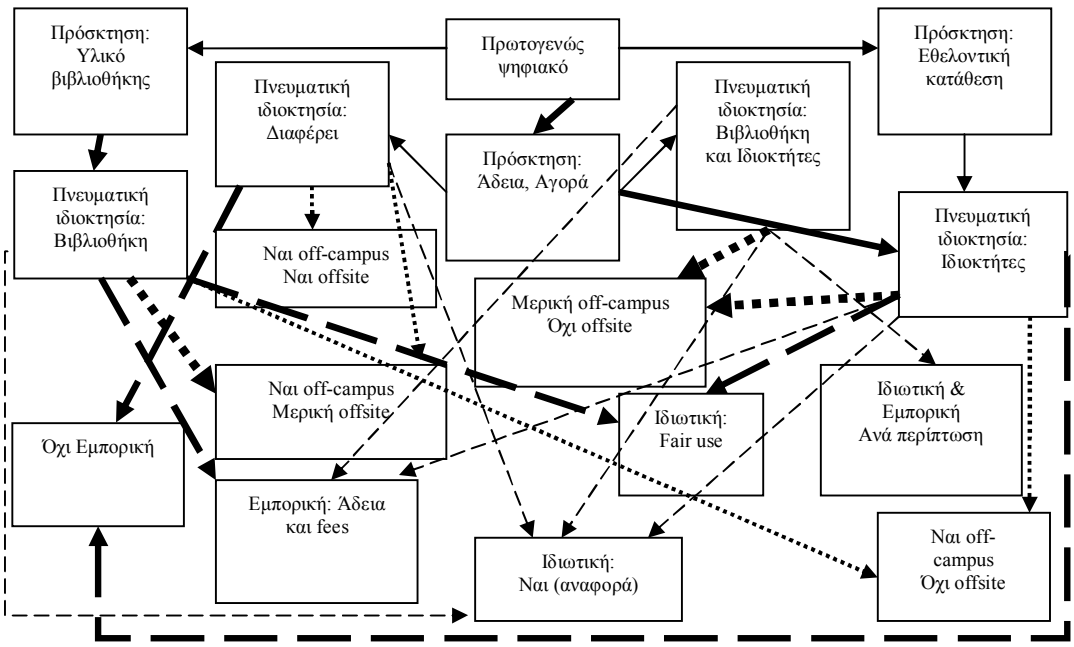

Οι περισσότερες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, αποκτούν το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο τους, μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς από οργανισμούς (π.χ. εκδότες) και ιδιώτες. Οι περισσότερες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, έχουν αποφασίσει να αποκτούν πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, με άδεια χρήσης ή / και αγορά, μόνο όταν – εφόσον – θα είναι υπεύθυνες για τη χρήση του. Η κοινή πρακτική δείχνει ότι συνήθως, άλλοι ιδιοκτήτες έχουν τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου που έχει αποκτηθεί μέσω αδειών χρήσης. Μια άλλη λογική προσέγγιση, είναι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες να μοιράζονται τα πνευματικά δικαιώματα του πρωτογενώς ψηφιακό περιεχομένου που έχει αποκτηθεί με άδεια χρήσης. Λογική επιλογή είναι για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, να παρέχουν το δικό τους πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο έχουν τα πνευματικά δικαιώματα, με ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς και με μερική πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες, να επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης και να απαιτούν γραπτή άδεια και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή [Koulouris, 2005a: 32].

Όταν υπάρχουν περιορισμοί λόγω των αδειών χρήσης και η πνευματική ιδιοκτησία ποικίλει (βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες, άλλοι ιδιοκτήτες μόνο κλπ.), κοινή προσέγγιση είναι η παροχή ελεύθερης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, μερικής πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου και η απαγόρευση της πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες. Η κοινή πρακτική δείχνει ότι η ιδιωτική αναπαραγωγή είτε είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή ή παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης και η εμπορική αναπαραγωγή απαγορεύεται. Μια άλλη εναλλακτική λογική επιλογή, είναι η παροχή εμπορικής αναπαραγωγής με γραπτή άδεια και πληρωμή στους ιδιοκτήτες [Koulouris, 2005a: 32].

4.2.4 Συνοπτική αντιστοίχηση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Οι συμβατικές πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής αντιστοιχούνται και συγκρίνονται με τις ομόλογες ψηφιακές πολιτικές. Εντοπίζονται και καταδεικνύονται, οι διαφορές μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Η συμβατική πρόσβαση εντός βιβλιοθήκης για το έντυπο περιεχόμενο, αντιστοιχεί στην διαδικτυακή πρόσβαση εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου για το ψηφιακό περιεχόμενο. Ωστόσο, η πρόσβαση μέσω Διαδικτύου (ψηφιακό περιεχόμενο), μπορεί να είναι παράλληλη και ταυτόχρονη (π.χ. μέσω των ηλεκτρονικών αναγνωστήριων της βιβλιοθήκης), κάτι που δεν ισχύει με τη συμβατική πρόσβαση λόγω του περιορισμένου αριθμού αντιτύπων (έντυπο περιεχόμενο). Ο συμβατικός, εντός βιβλιοθήκης, δανεισμός για τους εσωτερικούς χρήστες αντιστοιχεί στην πρόσβαση τους μέσω Διαδικτύου. Αντίθετα με το συμβατικό δανεισμό, για τον οποίο ο χρήστης πρέπει να επισκεφθεί τη βιβλιοθήκη, η διαδικτυακή πρόσβαση των εσωτερικών χρηστών είναι απομακρυσμένη (π.χ. δωμάτια φοιτητών στη εστία, δημόσια ηλεκτρονικά αναγνωστήρια εκτός βιβλιοθήκης) [Koulouris, 2005a: 32].

Ο συμβατικός διαδανεισμός αντιστοιχεί στην πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου. Ωστόσο, ο διαδανεισμός είναι πολύπλοκος, χρονοβόρος, περιορισμένος για χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών και χρειάζεται τη μεσολάβηση του βιβλιοθηκονόμου. Αντίθετα, η πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες μέσω Διαδικτύου είναι απλή, γρήγορη, απομακρυσμένη, δηλαδή από οπουδήποτε, και χωρίς τη μεσολάβηση του βιβλιοθηκονόμου [Koulouris, 2005a: 32].

Η ψηφιακή αναπαραγωγή (με αναφορά στην πηγή ή με θεμιτή χρήση), αντιστοιχεί στη συμβατική αναπαραγωγή (φωτοαντιγράφηση) εντός βιβλιοθήκης βάσει του κανόνα της θεμιτής χρήσης, και στη συμβατική διαδικασία διανομής τεκμηρίων. Ωστόσο, ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να περιορίσει την έκταση της φωτοαντιγράφησης και να επιβάλει περιορισμούς στους τοπικούς χρήστες. Αντίθετα, στην ψηφιακή αναπαραγωγή δεν μπορούν να επιβληθούν περιορισμοί και είναι στη διακριτική ευχέρεια του χρήστη να σεβαστεί τον κανόνα της θεμιτής χρήσης. Ωστόσο, σε περιπτώσεις που υπάρχουν περιορισμοί λόγω των αδειών χρήσης ή λόγω πνευματικής ιδιοκτησίας, η βιβλιοθήκη μπορεί να απαγορεύσει όχι μόνο την αναπαραγωγή αλλά και την απομακρυσμένη, μέσω Διαδικτύου, πρόσβαση [Koulouris, 2005a: 32].

Γενικότερα, οι ψηφιακές πολιτικές μπορεί να είναι πιο ελεύθερες από τις συμβατικές, γιατί δεν υπάρχουν οι περιορισμοί των πολλαπλών συμβατικών αντιγράφων ή τα

προβλήματα προστασίας. Ωστόσο, περιορισμοί πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να περιορίσουν και τις ψηφιακές πολιτικές [Koulouris, 2005a: 32].

Η αντιστοίχιση και σύγκριση που παρουσιάστηκε, αφορά πολιτικές ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και είναι συνοπτική. Περαιτέρω ανάλυση της αντιστοίχισης και σύγκρισης συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών, παρουσιάζεται στο σχετικό κεφάλαιο 6.

4.2.5 Ανάγκη εξεύρεσης ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών

Οι περισσότερες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αντιμετωπίζουν προβλήματα στο να λύσουν ζητήματα, όπως για παράδειγμα, η πρόσβαση σε ακαδημαϊκές ψηφιακές συλλογές από φοιτητές εντός πανεπιστημίου και εξ' αποστάσεως σπουδαστές, που προκύπτουν λόγω των ιδιοτήτων του ψηφιακού περιεχομένου. Η έρευνα αυτή, παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για τις πρακτικές των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών όσον αφορά τέτοια προβλήματα, και για τις κοινές πρακτικές που σχετίζονται με τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής [Koulouris, 2005a: 26].

Το στρατηγικό και φιλοσοφικό ερώτημα που προκύπτει, είναι αν η πολιτική πρέπει να αποφασίζεται στην αρχή του σχεδιασμού μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης ή στην πράξη πριν οι ηλεκτρονικές πηγές γίνουν δημόσια – στο ευρύ κοινό – διαθέσιμες. Προτείνεται ο διαχωρισμός των μηχανισμών υλοποίησης πολιτικών από τις ίδιες τις πολιτικές. Δηλαδή, οι μηχανισμοί πρέπει να σχεδιάζονται από την αρχή διαθέτοντας την κατάλληλη ευελιξία, προκειμένου να εφαρμόζουν τις πολιτικές, οι οποίες μπορεί να καθοριστούν αργότερα κατά τη διάρκεια της χρήσης μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης. Επίσης, οι μηχανισμοί θα πρέπει να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι ευπροσάρμοστοι σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινότητας χρηστών, όπου η κάθε ψηφιακή βιβλιοθήκη εστιάζει και θέλει να εξυπηρετήσει. Ωστόσο, καλό θα είναι να υπάρχει από την αρχή μια ιδέα για τις πολιτικές που θα χρησιμοποιηθούν, αλλά περισσότερη βαρύτητα πρέπει να δίνεται στην υλοποίηση ευέλικτων μηχανισμών. Εφόσον, έχουν προβλεφθεί, υπάρχουν και υλοποιηθεί οι ευέλικτοι μηχανισμοί πολιτικών, μπορεί να επιλεχθεί ή να αλλαχτεί, όποτε χρειάζεται, η κατάλληλη πολιτική για κάθε τύπο περιεχομένου. Τέτοιες καταστάσεις και προβλήματα συναντώνται συχνά και αφορούν ιδιαίτερα λόγους οργάνωσης και διαλειτουργικότητας [Koulouris, 2005d: 357-358].

Εξετάστηκε η σχέση μεταξύ συγκεκριμένων παραγόντων (τύπος δημιουργίας περιεχομένου, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία) και πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής των ψηφιακών συλλογών δέκα πρωτοπόρων ακαδημαϊκών ψηφιακών βιβλιοθηκών. Αναλύθηκαν και ταξινομήθηκαν οι πολιτικές και καταλήξαμε σε μερικούς γενικευμένους κανόνες και ποσοτικές παρατηρήσεις για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Για παράδειγμα, όταν η βιβλιοθήκη έχει τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου, η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι ελεύθερη με αναφορά στην πηγή σε ποσοστό 50% των περιπτώσεων. Επίσης, η πνευματική ιδιοκτησία καθορίζει τις πολιτικές για την εμπορική αναπαραγωγή, η οποία όταν επιτρέπεται, απαιτεί γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη. Τέλος, εξάχθηκε η κοινή πρακτική στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, και έγινε συνοπτική αντιστοίχιση και σύγκριση των συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών [Koulouris, 2005a: 32].

Παρατηρώντας τις πολιτικές και πρακτικές που εφαρμόζονται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες για το ψηφιακό τους περιεχόμενο, διαπιστώθηκε ότι έχουν μια πολυπλοκότητα. Η πολυπλοκότητα αυτή των πολιτικών, μπορεί να εντοπιστεί με την παρατήρηση και ανάλυση των σχετικών σχημάτων 1 και 2, που αναφέρονται στις πολιτικές και πρακτικές που εφαρμόζονται από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες για το ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο αντίστοιχα. Παρά την διατύπωση γενικών κανόνων, παρατηρείται ότι οι πολιτικές είναι συγκεχυμένες. Δηλαδή, όλοι οι παράγοντες ταιριάζουν με όλες τις πολιτικές. Δεν υπάρχει ένα ξεκάθαρο μοντέλο πολιτικών, όπου να δείχνει εναλλακτικούς δρόμους επιλογής πολιτικών ανάλογα με τους παράγοντες που ισχύουν κάθε φορά.

Για το λόγο αυτό στο κεφάλαιο 9, προτείνεται ένα μοντέλο πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, σε σχέση με τους παράγοντες του τύπου δημιουργίας περιεχομένου, της μεθόδου πρόσκτησης και της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών δεν αποτελείται μόνο από τις πιο κοινές πρακτικές που οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν υλοποιήσει, αλλά και από νέες εναλλακτικές πολιτικές και πρακτικές, που δεν έχουν εφαρμοστεί μέχρι σήμερα, και φιλοδοξούν να συμβάλλουν στο πρόβλημα της επιλογής πολιτικών. Επίσης, αποτελείται από γενικευμένους κανόνες για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές, οι οποίοι συμπληρώνονται από τις εξαιρέσεις τους, και από συστάσεις που μπορούν να βοηθήσουν όσους χαράζουν πολιτικές στις βιβλιοθήκες (π.χ. διευθυντές βιβλιοθηκών), στη χάραξη, στο σχηματισμό και στην επιλογή των κατάλληλων ψηφιακών πολιτικών [Koulouris, 2005d: 366].

5. Έρευνα με ερωτηματολόγιο για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών: στατιστική ανάλυση

5.1 Δομή και μεθοδολογία

Η δομή του κεφαλαίου και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε έχεις ως εξής. Στο κεφάλαιο 5.1.1, παρουσιάζονται οι λόγοι και ο σκοπός για τους οποίους διεξάχθηκε η έρευνα με το ερωτηματολόγιο, για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών. Στο κεφάλαιο 5.1.2, παρουσιάζονται τα θέματα που καλύπτονται από το ερωτηματολόγιο. Το κεφάλαιο 5.1.3, περιλαμβάνει πληροφορίες για το λογισμικό που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση των δεδομένων, και για τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά τη διάρκεια της ανάλυσης. Στο κεφάλαιο 5.1.4, αναπτύσσεται η μεθοδολογία επιλογής του δείγματος, και τα στάδια διεξαγωγής της έρευνας. Το κεφάλαιο 5.1.5, αναλύεται ο βαθμός ανταπόκρισης των βιβλιοθηκών σε σχέση με το τύπο της βιβλιοθήκης. Δηλαδή, πόσες συνολικά βιβλιοθήκες απάντησαν, και πόσες απ' αυτές ήταν εθνικές, ακαδημαϊκές και *άλλες*. Επίσης, στο κεφάλαιο 5.1.5, παρουσιάζεται η κατανομή των ψηφιακών συλλογών ανά τύπο βιβλιοθήκης, η κατανομή του πλήθους των συλλογών και η κατανομή του τύπου δημιουργίας περιεχομένου (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς ψηφιακό) που συναντάται στις συλλογές των βιβλιοθηκών.

Η ανάλυση βασίζεται σε επίπεδο συλλογών των βιβλιοθηκών, γιατί ακόμα και στον ίδιο τύπο βιβλιοθήκης, οι πολιτικές διαφοροποιούνται ανά συλλογή. Εξετάζεται, αν ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης. (κεφάλαιο 5.1.5).

Το κεφάλαιο 5.2, περιέχει το κύριο μέρος της στατιστικής ανάλυσης και τα αποτελέσματα που προκύπτουν. Στο κεφάλαιο 5.2.1, εξετάζεται αν ο τύπος περιεχομένου (βιβλία, περιοδικά κλπ.), εξαρτάται από τον τύπο βιβλιοθήκης. Στα κεφάλαια 5.2.1.1 – 5.2.1.8, παρουσιάζονται ποσοτικά στοιχεία ανά τύπο περιεχομένου. Στο κεφάλαιο 5.2.1.9, παρουσιάζονται οι παρατηρήσεις για τον τύπο περιεχομένου των ψηφιακών συλλογών του δείγματος.

Εντοπίζονται ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Διαπιστώνεται, ότι κυρίως οι παράγοντες της μεθόδου πρόσκτησης, της πνευματικής ιδιοκτησίας και του τύπου βιβλιοθήκης, επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Για το λόγο αυτό, εξετάζεται η σχέση τους με τις πολιτικές πρόσβασης (κεφάλαιο 5.2.3.1) και αναπαραγωγής (κεφάλαια: 5.2.3.2 και 5.2.3.3), αλλά και η σχέση των παραγόντων αυτών μεταξύ τους (κεφάλαιο 5.2.2.1 – 5.2.2.3).

Στο κεφάλαιο 5.2.2, εξετάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στη μέθοδο πρόσκτησης (κεφάλαιο 5.2.2.1) και στην πνευματική ιδιοκτησία (κεφάλαιο 5.2.2.2), γιατί οι παράγοντες αυτοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής. Επίσης, εξετάζονται οι σχέσεις: μεθόδου πρόσκτησης και τύπου βιβλιοθήκης (κεφάλαιο 5.2.2.1), πνευματικής ιδιοκτησίας και τύπου

βιβλιοθήκης (κεφάλαιο 5.2.2.1), και μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας (κεφάλαιο 5.2.2.3).

Στο κεφάλαιο 5.2.3 εξετάζονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Η πολιτική πρόσβασης, κεφάλαιο 5.2.3.1, εξετάζεται σε σχέση με τους παράγοντες του τύπου βιβλιοθήκης, της μεθόδου πρόσκτησης και της πνευματικής ιδιοκτησίας. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται:

- η διαφοροποίηση της πρόσβασης εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών σε σχέση με τους παραπάνω παράγοντες (κεφάλαιο 5.2.3.1.1),
- η πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου (ισχύει μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες) σε σχέση με τους παραπάνω παράγοντες (κεφάλαιο 5.2.3.1.2),
- η απομακρυσμένη (εκτός πανεπιστημίου) πρόσβαση εσωτερικών χρηστών (off-campus onsite access) – ισχύει μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες – σε σχέση με τους παραπάνω παράγοντες (κεφάλαιο 5.2.3.1.3),
- η απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες σε σχέση με τους παραπάνω παράγοντες (κεφάλαιο 5.2.3.1.4) και η
- κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης (κεφάλαιο 5.2.3.1.5).

Στο κεφάλαιο 5.2.3.2 εξετάζεται η πολιτική αναπαραγωγής, σε σχέση με τους παράγοντες του τύπου βιβλιοθήκης, της μεθόδου πρόσκτησης και της πνευματικής ιδιοκτησίας. Γίνεται η διάκριση μεταξύ ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής και εξετάζεται κάθε μία χωριστά σε σχέση με τους παράγοντες (κεφάλαια 5.2.3.2.1 και 5.2.3.2.2 αντίστοιχα).

Διαπιστώνεται ότι η εμπορική αναπαραγωγή έχει κάποιες απαιτήσεις, όπως της γραπτής άδειας και πληρωμής. Η σχέση της γραπτής άδειας για την εμπορική αναπαραγωγή με τους παράγοντες: τύπος βιβλιοθήκης, τύπος περιεχομένου, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία, αναπτύσσεται στο αντίστοιχο κεφάλαιο 5.2.3.3.1. Επίσης, η σχέση της πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή με τους ίδιους παράγοντες, αναπτύσσεται στο κεφάλαιο 5.2.3.3.2. Στο κεφάλαιο 5.2.3.4, εξετάζεται η σχέση των επιπλέον περιορισμών που μπορεί να εφαρμόζονται στην εμπορική αναπαραγωγή με τους ίδιους παράγοντες.

Τα συμπεράσματα της στατιστικής ανάλυσης και οι σχετικές παρατηρήσεις, αναπτύσσονται στο κεφάλαιο 5.3 και χωρίζονται σε κατηγορίες που αφορούν:

- Τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, δηλαδή, τη μέθοδο πρόσκτησης, την πνευματική ιδιοκτησία, τον τύπο δημιουργίας περιεχομένου, τον τύπο περιεχομένου και τον τύπο βιβλιοθήκης.
- Την πολιτική πρόσβασης.
- Την πολιτική ιδιωτικής αναπαραγωγής.
- Την πολιτική εμπορικής αναπαραγωγής.

Τέλος, τα σημαντικότερα συμπεράσματα της στατιστικής ανάλυσης, αναπτύσσονται στον επίλογο του κεφαλαίου (κεφάλαιο 5.4).

5.1.1 Έρευνα με ερωτηματολόγιο: σκοπός και στόχοι

Η έρευνα με το ερωτηματολόγιο πραγματοποιείται για να εντοπιστούν οι πολιτικές *πρόσβασης* και *αναπαραγωγής* που χρησιμοποιούν διαφορετικοί τύποι βιβλιοθηκών, όπως, εθνικές, πανεπιστημιακές-ακαδημαϊκές-ερευνητικές (βλ. επίσης *ακαδημαϊκές*), και άλλου *τύπου* (π.χ. δημόσιες, ειδικές). Στο ερωτηματολόγιο αποτυπώνονται οι πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών, σε σχέση με τους παράγοντες του *τύπου βιβλιοθήκης* (π.χ. εθνική, ακαδημαϊκή), του *τύπου δημιουργίας περιεχομένου* (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς ψηφιακό), του *τύπου περιεχομένου* (π.χ. βιβλία, περιοδικά, ήχος, βίντεο) της *μεθόδου πρόσκτησης* (π.χ. *περιεχόμενο βιβλιοθήκης*, *ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων*, *περιεχόμενο με άδεια χρήσης*, *με αγορά*) και της *πνευματικής ιδιοκτησίας* (π.χ. *βιβλιοθήκη*, *άλλοι ιδιόκτητες*, *κανένας*). Εξετάζεται πώς οι παραπάνω παράγοντες και κυρίως οι πιο σημαντικοί[167], επηρεάζουν ή πολλές φορές καθορίζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής που χρησιμοποιούνται από τις βιβλιοθήκες για το ψηφιακό τους περιεχόμενο.

Συγκεκριμένα, ο σκοπός του ερωτηματολογίου είναι η συγκέντρωση δεδομένων για:

- Τύπους ψηφιακού περιεχομένου (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, γκρίζα βιβλιογραφία, ήχος, βίντεο κλπ.).
- Μεθόδους πρόσκτησης (π.χ. *περιεχόμενο βιβλιοθήκης*, *περιεχόμενο τρίτων*, *ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων*, *δημόσιο περιεχόμενο*, *άδεια χρήσης*, *αγορά*).
- Πνευματική ιδιοκτησία (*βιβλιοθήκες*, *άλλοι ιδιοκτήτες*, βλ. ιδιώτες, οργανισμοί).
- Πολιτικές πρόσβασης για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες (π.χ. *εσωτερική*, *εντός βιβλιοθήκης πρόσβαση*, *απομακρυσμένη πρόσβαση*).
- Διαφοροποίηση δικαιωμάτων πρόσβασης.
- Κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς την πρόσβαση.
- Πολιτικές ιδιωτικής και εμπορική αναπαραγωγής (π.χ. *ελεύθερη*, *περιορισμένη*, *με συνδρομή*, *με πληρωμή ανά χρήση*, *με γραπτή άδεια*, *με γραπτή άδεια και πληρωμή*).
- Απαιτήσεις της εμπορικής αναπαραγωγής, όπως η γραπτή άδεια και πληρωμή.

Επίσης, σκοπός του ερωτηματολογίου, είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων για τις σχέσεις παραγόντων, όπως για παράδειγμα, τη σχέση πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά και για τις σχέσεις παραγόντων και πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής. Για παράδειγμα, τη σχέση πρόσβασης και πρόσκτησης, ή πρόσβασης και πνευματικής ιδιοκτησίας, ή αναπαραγωγής και πνευματικής ιδιοκτησίας[168] κλπ.

5.1.2 Θέματα που καλύπτονται από το ερωτηματολόγιο

Οι περισσότερες ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου ή πολλαπλών επιλογών. Σε πολλές ερωτήσεις υπάρχουν προκαθορισμένες τιμές. Υπάρχουν επίσης ευκαιρίες για τους ερωτηθέντες, να κάνουν περαιτέρω σχόλια ή να δώσουν επιπρόσθετη πληροφορία. Το κύριο μέρος της ανάλυσης, γίνεται σε επίπεδο ψηφιακών συλλογών. Το *ερωτηματολόγιο*[169] χωρίζεται στα εξής μέρη:

- Πληροφορίες που αφορούν την ψηφιακή βιβλιοθήκη

[167] Από την έρευνα αποδείχτηκε ότι οι παράγοντες που κυρίως επηρεάζουν τις πολιτικές, είναι, ο *τύπος δημιουργίας περιεχομένου*, η *μέθοδος πρόσκτησης* και η *πνευματική ιδιοκτησία*.

[168] Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με τις σχέσεις παραγόντων και πολιτικών, βλέπε κεφάλαιο 5.2.3.1 για την πολιτική πρόσβασης και κεφάλαια 5.2.3.2 , 5.2.3.3 για την πολιτική αναπαραγωγής.

[169] Περισσότερες πληροφορίες για τη δομή του *ερωτηματολογίου πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών*, βλέπε το σχετικό παράρτημα Β.

- Πληροφορίες για τις ψηφιακές συλλογές κάθε βιβλιοθήκης
- Για την κάθε συλλογή εξετάζονται:
    - οι παράγοντες, τύπος βιβλιοθήκης, τύπος δημιουργίας περιεχομένου, τύπος περιεχομένου, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία,
    - οι πολιτικές πρόσβασης, όπως, πρόσβαση για, εσωτερικούς χρήστες, εξωτερικούς χρήστες, εσωτερικούς χρήστες εντός και εκτός πανεπιστημίου – μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες κλπ. και
    - οι πολιτικές αναπαραγωγής, π.χ., ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής.

5.1.3 Ανάλυση δεδομένων ερωτηματολογίου

Η ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου, έγινε με χρήση του στατιστικού πακέτου *SPSS* 12 (Statistical Package for Social Science). Από το SPSS, προήλθαν οι πίνακες συχνοτήτων, οι *πίνακες διπλής εισόδου* (crosstabs) και οι έλεγχοι ανεξαρτησίας[170] χ^2, ενώ, τα διαγράμματα και η επεξεργασία των πινάκων έγιναν στο MS Excel.

Το *άλλου τύπου*[171] ψηφιοποιημένο περιεχόμενο παρουσιάζει μεγάλη συχνότητα (28,4%). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στον αρχικό σχεδιασμό του ερωτηματολογίου, δεν προβλέφθηκε ξεχωριστή κατηγορία για φωτογραφίες και χειρόγραφα, αλλά εντάχθηκαν στην κατηγορία του άλλου περιεχομένου. Οι συγκεκριμένοι τύποι περιεχομένου, περιλαμβάνονται σε περισσότερες συλλογές από ότι αρχικά εκτιμήθηκε. Το πρόβλημα εντοπίστηκε κατά την εισαγωγή των δεδομένων και δεν μπορούσε να διορθωθεί εκ των υστέρων[172].

5.1.4 Δειγματοληψία: μεθοδολογία επιλογής του δείγματος

Σχετικά με τον εντοπισμό του πληθυσμού των βιβλιοθηκών (*δείγμα*), ακολουθήθηκε η εξής μεθοδολογία. Αρχικά, με την παρατήρηση των δικτυακών τόπων σχεδόν όλων των εθνικών βιβλιοθηκών και μεγάλους μέρους των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών σε παγκόσμια κλίμακα, δημιουργήθηκε μια «*βάση δεδομένων*[173]» βιβλιοθηκών και ψηφιακών συλλογών[174]. Στη συνέχεια, επιλέχθηκαν από τη *βάση* αύτη και με τη χρήση συγκεκριμένων κριτηρίων, οι 54 βιβλιοθήκες οι οποίες θεωρήθηκαν ικανές να συμμετέχουν σε μια τέτοια έρευνα. Συντάχθηκε ένα *σύντομο ερωτηματολόγιο για το ψηφιακό περιεχόμενο και τις πολιτικές πρόσβασης των βιβλιοθηκών*[175], όπου στάλθηκε πιλοτικά στις 54 επιλεγμένες βιβλιοθήκες, τον Φεβρουάριο 2004, με σκοπό να

[170] Όταν η τιμή για το χ^2 είναι μικρότερη από 0,05 απορρίπτεται η στατιστική υπόθεση ότι οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες.

[171] Για τις κατηγορίες περιεχομένου, που εμπεριέχονται στο *άλλου τύπου ψηφιακό περιεχόμενο*, βλέπε κεφάλαιο 5.2.1.8.

[172] Αυτό εξηγεί το μεγάλο ποσοστό, για το *άλλου τύπου ψηφιακό περιεχόμενο*, βλέπε κεφάλαιο 5.2.1.8 και πίνακα 19, και ιδιαίτερα για το άλλου τύπου ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, βλέπε κεφάλαιο 5.2.1.9 και σχήμα 3.

[173] Βλ. κεφάλαιο 4 για την αναλυτική παράθεση μέρους των βιβλιοθηκών της «βάσης δεδομένων».

[174] Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ανάλυση γίνεται πάντα σε επίπεδο συλλογών, διότι οι πολιτικές μιας βιβλιοθήκης μπορεί να διαφοροποιούνται από συλλογή σε συλλογή, ή ακόμα και στην ίδια συλλογή, μπορεί να διαφοροποιούνται ανά τεκμήριο.

[175] Το *σύντομο ερωτηματολόγιο για το ψηφιακό περιεχόμενο και τις πολιτικές πρόσβασης των βιβλιοθηκών*, είναι 2 σελίδων και αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, συγκεντρώνει στοιχεία για τη βιβλιοθήκη και το πρόσωπο επαφής, και το δεύτερο, περιέχει ερωτήσεις για τις ψηφιακές συλλογές των βιβλιοθηκών, και την πολιτική πρόσβασης που ακολουθούν. Για περισσότερες πληροφορίες, βλέπε παράρτημα Α.

εντοπιστούν αφενός, τα πρόσωπα επικοινωνίας και αφετέρου, πιθανές παραλήψεις και προβλήματα του ερωτηματολογίου. Ανάμεσα στις 54 βιβλιοθήκες, ήταν και πέντε διαφορετικού τύπου ελληνικές βιβλιοθήκες, που επιλέχθηκαν με κριτήριο την ενεργητικότητα και εμπειρία που έχουν στη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών. Επιπροσθέτως, την ίδια χρονική περίοδο, το *σύντομο* ερωτηματολόγιο στάλθηκε επίσης και σε διεθνείς σχετικές λίστες αλληλογραφίας[176], στις οποίες ο αριθμός των παραληπτών δεν μπορεί να εξακριβωθεί, με σκοπό να εντοπιστούν οι βιβλιοθήκες εκείνες που πιθανόν να είχαν «ξεφύγει» από τη μέθοδο της παρατήρησης των δικτυακών τόπων και την προσωπική έρευνα.

Τελικά, οι θετικές απαντήσεις για τη συμμετοχή στην έρευνα που επιστράφηκαν, και μέσω των λιστών αλληλογραφίας, ήταν από τις ήδη επιλεγμένες 54 βιβλιοθήκες, οι οποίες και συμπλήρωσαν το *σύντομο* ερωτηματολόγιο. Διαπιστώνεται μ' αυτόν τον τρόπο, ότι τελικά οι βιβλιοθήκες οι οποίες ενδιαφέρονται για τη συγκεκριμένη έρευνα, ήταν αυτές που ήδη είχαν εντοπιστεί και επιλεγεί βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων.

Τα κριτήρια επιλογής των βιβλιοθηκών, ήταν, ο τύπος τους, η ενεργητικότητά τους στο πεδίο των ψηφιακών βιβλιοθηκών, το κύρος και το μέγεθός τους – οι μεγαλύτερες εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, σύμβολα των χωρών τους, περιλαμβάνονται στο δείγμα, και κυρίως, το ενδιαφέρον τους για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου και η ποικιλομορφία (σε παράγοντες και πολιτικές) του ψηφιακού τους περιεχομένου. Αναφορικά με τον *τύπο* βιβλιοθήκης, αφορά κυρίως μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες και κυρίως, εθνικές και ακαδημαϊκές, που όπως έχει ήδη διευκρινιστεί, αποτελούν τον πυρήνα της έρευνας. Όσο για το παράγοντα «κύρους», βιβλιοθήκες, όπως η *Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου* και η *Βρετανική Βιβλιοθήκη*, δεν θα μπορούσαν να μην συμμετέχουν στην έρευνα αυτή.

Επιπροσθέτως, η γεωγραφική κατανομή των βιβλιοθηκών, οι 54 βιβλιοθήκες είναι από *13 χώρες*, λήφθηκε σοβαρά υπόψη. Η γεωγραφική διαφορετικότητα, επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τις διαφορετικές «κουλτούρες» των βιβλιοθηκών στο θέμα των πολιτικών. Για παράδειγμα, η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Γερμανίας*, έδωσε το δικό της στίγμα στο θέμα που έχει παράδοση, δηλαδή στα πνευματικά δικαιώματα. Επίσης, η *Εθνική Βιβλιοθήκη της Χιλής*, έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις πολιτικές αναπαραγωγής, εκφράζοντας την «λατινοαμερικάνικη» νοοτροπία.

Στην συνέχεια, συντάχθηκε το *πλήρες ερωτηματολόγιο για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών*. Το πλήρες ερωτηματολόγιο, απεστάλη πιλοτικά τον Σεπτέμβριο 2004, στις ίδιες ελληνικές βιβλιοθήκες που είχε αποσταλεί και το σύντομο. Σκοπός της αποστολής αυτής, ήταν να διαπιστωθεί αν το πλήρες ερωτηματολόγιο, είναι κατανοητό και εύκολο να

[176] Το ερωτηματολόγιο (σύντομο και πλήρες) στάλθηκε στις ακόλουθες διεθνείς, σχετικές με θέματα ψηφιακών βιβλιοθηκών, λίστες αλληλογραφίας: α) *DigLib* (diglib@infoserv.inist.fr), που είναι λίστα ειδικευμένη για θέματα ψηφιακών βιβλιοθηκών και συντηρείται από την IFLA, βλέπε http://www.ifla.org/II/lists/diglib.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 24-2-06], β) *IFLA-L* (ifla-l@infoserv.inist.fr), λίστα της IFLA για θέματα βιβλιοθηκονομίας, βλέπε http://www.ifla.org/II/lists/ifla-l.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 24-2-06], γενικότερα για τις διαθέσιμες λίστες της IFLA βλέπε http://www.ifla.org/II/iflalist.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 24-2-06], και γ) *ETD-L* (ETD-L@LISTSERV.VT.EDU) λίστα του Virginia Tech για ETDs, βλέπε http://listserv.vt.edu/cgi-bin/wa.cgi?A0=etd-l&T=0 [Ημερομηνία πρόσβασης 24-2-06].

συμπληρωθεί από τους αρμόδιους των βιβλιοθηκών, για θέματα που άπτονται του ερωτηματολογίου.

Τελικά, στο τέλος Ιανουαρίου 2005, το πλήρες ερωτηματολόγιο στάλθηκε ηλεκτρονικά στις επιλεγμένες 54 βιβλιοθήκες. Οι 54 βιβλιοθήκες, είναι ακαδημαϊκές, εθνικές, δημόσιες κλπ., από 13 χώρες και περιλαμβάνουν, τις 5 ελληνικές και όσες απάντησαν το σύντομο ερωτηματολόγιο. Στις 54 βιβλιοθήκες, συμπεριλαμβάνονται και οι μεγάλες εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, *σύμβολα* των 13 αυτών χωρών. Μαζί με κάθε ερωτηματολόγιο, αποστέλλονταν και μια συνοδευτική επιστολή, που περιείχε το περίγραμμα των θεμάτων που εξετάζονταν στην έρευνα. Τέλος, το πλήρες ερωτηματολόγιο, δημοσιεύθηκε [177] επίσης, στο δικτυακό τόπο του *Εργαστηρίου Ψηφιακών Βιβλιοθηκών και Ηλεκτρονικής Δημοσίευσης*, του Τμήματος Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Ως αρχική προθεσμία επιστροφής των ερωτηματολογίων, ορίστηκε η 31η Μαρτίου 2005. Για τις βιβλιοθήκες που δεν απάντησαν ως την 31η Μαρτίου 2005, ακολούθησε δεύτερη επικοινωνία με ηλεκτρονική αλληλογραφία και τους δόθηκε νέα καταληκτική προθεσμία, η 31η Μαΐου 2005. Από τα 54 ερωτηματολόγια που στάλθηκαν, απαντήθηκαν τα 34 (63%). Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου συμπληρώθηκε από ειδικούς, πάνω στα θέματα του ερωτηματολογίου, υπαλλήλους των βιβλιοθηκών. Το ικανοποιητικό ποσοστό ανταπόκρισης, επιβεβαιώνει το ενδιαφέρον των επιλεγμένων βιβλιοθηκών για τις πολιτικές. Ωστόσο, στην καλή αυτή ανταπόκριση, συνέβαλε και η «πίεση» που ασκήθηκε στις βιβλιοθήκες, με επίσημα γράμματα, τηλεφωνήματα, πολλαπλά email κλπ.

Πρέπει να σημειωθεί επίσης, ότι τόσο η διαδικασία εντοπισμού του πληθυσμού των βιβλιοθηκών, όσο και αυτή της διεξαγωγής της έρευνας (πιλοτικής και κύριας) ήταν πολύ χρονοβόρες. Οι λόγοι ήταν πολλοί. Πρώτα απ' όλα, έπρεπε να διεξαχθεί πιλοτική έρευνα, αυτή με το *σύντομο* ερωτηματολόγιο, να αξιολογηθούν οι απαντήσεις, να βρεθούν τα κατάλληλα πρόσωπα επικοινωνίας, να γίνουν οι απαραίτητες διορθώσεις και να συνταχθεί υο *πλήρες* ερωτηματολόγιο. Στην συνέχεια, η πιλοτική αποστολή και αποτίμηση του πλήρους ερωτηματολογίου ήταν κι αυτή επιβεβλημένη και χρονοβόρα. Επίσης, το *πλήρες* ερωτηματολόγιο ήταν εξειδικευμένο και έπρεπε να απαντηθεί, σε πολλές περιπτώσεις, από τους διευθυντές των βιβλιοθηκών ή τους υπεύθυνους ανάπτυξης των ψηφιακών συλλογών, οι οποίοι δεν είχαν τον απαιτούμενο χρόνο.

Οι 34 βιβλιοθήκες που απάντησαν, είναι διαφόρων τύπων (π.χ. εθνικές, ακαδημαϊκές, δημόσιες, ειδικές) από 13 χώρες, από τη Βόρεια και Νότια Αμερική, έως την Ασία και την Αφρική, και από την Αυστραλία, έως τη Ζηλανδία και την Ευρώπη (Κεντρική, Δυτική και Ανατολική). Αναλύοντας ένα τέτοιας γεωγραφικής εμβέλειας δείγμα, δόθηκε η ευκαιρία εξαγωγής ασφαλών και τεκμηριωμένων συμπερασμάτων, σχετικά με τις διαφορετικές νοοτροπίες και κουλτούρες στις πολιτικές των ψηφιακών βιβλιοθηκών. Τέλος, οι *67 συλλογές* των 34 βιβλιοθηκών που αποτελούν το δείγμα που αναλύθηκε, περιέχουν υλικό, με διαφορετικούς *παράγοντες* και *πολιτικές*, που συνάδει με το σκοπό της έρευνας.

[177] Βλ. http://dlib.ionio.gr/currentresearch/policiesqf.doc.

5.1.5 Βαθμός ανταπόκρισης και τύπος βιβλιοθήκης

Το δείγμα των βιβλιοθηκών προήλθε από:

- Πανεπιστημιακές – Ακαδημαϊκές – Ερευνητικές βιβλιοθήκες (βλ. επίσης *ακαδημαϊκές*)
- Εθνικές βιβλιοθήκες
- Άλλου τύπου βιβλιοθήκες (ειδικές, δημόσιες κ.α.)

Οι απαντήσεις που ελήφθησαν, κάλυπταν ένα μεγάλος εύρος διαφορετικών τύπων βιβλιοθηκών, αλλά οι περισσότερες απαντήσεις, προήλθαν από ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Αυτό, ίσως αντικατοπτρίζει τη συνειδητοποίηση και το ενδιαφέρον των βιβλιοθηκών αυτού του τύπου, στα θέματα των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου.

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 34 βιβλιοθήκες από τις οποίες 6 είναι εθνικές, 25 ακαδημαϊκές και 3 άλλου τύπου (δημόσιες, ειδικές κ.α.) (πίνακας 7).

Πίνακας 7. Κατανομή βιβλιοθηκών του δείγματος

Τύπος βιβλιοθήκης	*Πλήθος βιβλιοθηκών*	*Ποσοστό*
Εθνικές	6	17,6
Πανεπιστημιακές-ακαδημαϊκές-ερευνητικές	25	73,5
Άλλου τύπου	3	8,8
Σύνολο	34	100

Η ανάλυση έγινε σε επίπεδο ψηφιακών συλλογών. Το δείγμα αποτελείται από *67 ψηφιακές συλλογές*. Από τις συλλογές αυτές, οι περισσότερες ανήκουν σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες (49). Επίσης, 12 προέρχονται από εθνικές, και 6 από άλλου τύπου βιβλιοθήκες (πίνακας 8).

Πίνακας 8. Κατανομή ψηφιακών συλλογών ανά τύπο βιβλιοθήκης

Τύπος βιβλιοθήκης	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Εθνικές	12	17,9
Πανεπιστημιακές-ακαδημαϊκές-ερευνητικές	49	73,1
Άλλου τύπου	6	9
Σύνολο	67	100

Από την έρευνα προέκυψε ότι στην πλειονότητά τους, οι βιβλιοθήκες, διαθέτουν συλλογές με ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο μαζί (πίνακας 9).

Πίνακας 9. Τύπος δημιουργίας περιεχομένου και βιβλιοθήκες

Τύπος δημιουργίας περιεχομένου	*Πλήθος βιβλιοθηκών*	*Αναλογία*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	5	14,7%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	4	11,8%

Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	25	73,5%
Σύνολο	34	100%

Ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου που συναντάται σε συλλογές διαφορετικού τύπου βιβλιοθηκών παρουσιάζεται στον πίνακα 10. *Από τη στατιστική ανάλυση, προκύπτει ότι ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου (ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό) είναι ανεξάρτητος από τον τύπο (π.χ. εθνική, ακαδημαϊκή) της βιβλιοθήκης (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,664$).*

Πίνακας 10. Τύπος δημιουργίας περιεχομένου και συλλογές

	Τύπος βιβλιοθήκης			
	Εθνικές	*Πανεπιστημιακές - ακαδημαϊκές-ερευνητικές*	*Άλλου τύπου*	*Σύνολο*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	16,70%	12%	33,30%	14,70%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	0%	16%	0%	11,80%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	83,30%	72%	66,70%	73,50%

Οι περισσότερες βιβλιοθήκες διαθέτουν περιορισμένο αριθμό ψηφιακών συλλογών. Έως 2, έχει το 62,1% των βιβλιοθηκών, ενώ έως 5, το 86,2% (πίνακας 11). Στην στήλη 4 (*ποσοστό για γνωστές τιμές*), η αναλογία υπολογίζεται, χωρίς τις βιβλιοθήκες που δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν τον ακριβή αριθμό των ψηφιακών συλλογών τους.

Πίνακας 11. Κατανομή πλήθους συλλογών

		Συχνότητα	*Ποσοστό*	*Ποσοστό για γνωστές τιμές*	*Αθροιστικό ποσοστό*
Πλήθος συλλογών	1	12	35,3	41,4	41,4
	2	6	17,6	20,7	62,1
	3	3	8,8	10,3	72,4
	4	3	8,8	10,3	82,8
	5	1	2,9	3,4	86,2
	7	1	2,9	3,4	89,7
	10	1	2,9	3,4	93,1
	30	1	2,9	3,4	96,6
	206	1	2,9	3,4	100
	Σύνολο	29	85,3	100	
	Δεν γνωρίζουν	5	14,7		
Σύνολο		34	100		

5.2 Στατιστική ανάλυση και αποτελέσματα

5.2.1 Τύπος περιεχομένου

Οι βιβλιοθήκες, δεν έχουν προτίμηση σε συγκεκριμένο τύπο περιεχομένου κατά τη δημιουργία των ψηφιακών συλλογών τους. Δηλαδή, οι ίδιοι τύποι περιεχομένου (π.χ. βιβλία, περιοδικά, ήχος), μπορεί να υπάρχουν σε ψηφιακές συλλογές διαφορετικού τύπου βιβλιοθηκών (π.χ. εθνικές, ακαδημαϊκές).

5.2.1.1 Βιβλία

Το 41,8% των ψηφιακών συλλογών περιέχει βιβλία. Στις περισσότερες συλλογές του δείγματος, τα βιβλία είναι μόνο ψηφιοποιημένα. Η περίπτωση συλλογών με ψηφιοποιημένα και πρωτογενώς ψηφιακά βιβλία είναι σπάνια (πίνακας 12).

Πίνακας 12. Βιβλία σε ψηφιακές συλλογές

Βιβλία	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχουν	39	58,2
Μόνο ψηφιοποιημένα	17	25,4
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακά	8	11,9
Ψηφιοποιημένα και πρωτογενώς ψηφιακά	3	4,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.2 Περιοδικά

Το 41,8% των ψηφιακών συλλογών περιέχει περιοδικά. Η αναλογία των ψηφιακών συλλογών με περιοδικά, είναι ίδια με αυτή των βιβλίων στο δείγμα. Οι βιβλιοθήκες επιλέγουν να έχουν είτε μόνο πρωτογενώς ψηφιακά περιοδικά, είτε ψηφιοποιημένα και πρωτογενώς ψηφιακά (πίνακας 13).

Πίνακας 13. Περιοδικά σε ψηφιακές συλλογές

Περιοδικά	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχουν	39	58,2
Μόνο ψηφιοποιημένα	8	11,9
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακά	10	14,9
Ψηφιοποιημένα και πρωτογενώς ψηφιακά	10	14,9
Σύνολο	67	100

5.2.1.3 Εφημερίδες

Το 20,9% των ψηφιακών συλλογών περιέχει εφημερίδες. Στις περισσότερες συλλογές του δείγματος, οι εφημερίδες είναι μόνο ψηφιοποιημένες (πίνακας 14).

Πίνακας 14. Εφημερίδες σε ψηφιακές συλλογές

Εφημερίδες	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχουν	53	79,1
Μόνο ψηφιοποιημένες	7	10,4
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακές	6	9
Ψηφιοποιημένες και πρωτογενώς ψηφιακές	1	1,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.4 Μεταπτυχιακές εργασίες

Το 25,4% των ψηφιακών συλλογών περιέχει μεταπτυχιακές εργασίες. Στις περισσότερες συλλογές του δείγματος, οι μεταπτυχιακές εργασίες είναι μόνο πρωτογενώς ψηφιακές (πίνακας 15).

Πίνακας 15. Μεταπτυχιακές εργασίες σε ψηφιακές συλλογές

Μεταπτυχιακές εργασίες	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχουν	50	74,6
Μόνο ψηφιοποιημένες	4	6
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακές	8	11,9
Ψηφιοποιημένες και πρωτογενώς ψηφιακές	5	7,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.5 Διδακτορικές διατριβές

Το 25,4% των ψηφιακών συλλογών περιέχει διδακτορικές διατριβές. Η αναλογία των ψηφιακών συλλογών με διδακτορικές διατριβές, είναι ίδια με εκείνη των μεταπτυχιακών εργασιών στο δείγμα. Στις περισσότερες συλλογές, οι διδακτορικές διατριβές είναι μόνο πρωτογενώς ψηφιακές (πίνακας 16).

Πίνακας 16. Διδακτορικές διατριβές σε ψηφιακές συλλογές

Διδακτορικές διατριβές	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχουν	50	74,6
Μόνο ψηφιοποιημένες	5	7,5
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακές	9	13,4
Ψηφιοποιημένες και πρωτογενώς ψηφιακές	3	4,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.6 Ήχος

Το 10,4% των ψηφιακών συλλογών περιέχει ήχο. Στις περισσότερες συλλογές του δείγματος, ο ήχος είναι μόνο ψηφιοποιημένος. Συλλογές με πρωτογενώς ψηφιακό ήχο δεν υπάρχουν στο δείγμα (πίνακας 17).

Πίνακας 17. Ήχος σε ψηφιακές συλλογές

Ήχος	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχει	60	89,6
Μόνο ψηφιοποιημένος	4	6
Ψηφιοποιημένος και πρωτογενώς ψηφιακός	3	4,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.7 Βίντεο

Το 13,4% των ψηφιακών συλλογών του δείγματος περιέχει βίντεο. Το περιεχόμενο αυτής της μορφής, ισοκατανέμεται ανάμεσα στους τρεις τύπους δημιουργίας περιεχομένου (*μόνο ψηφιοποιημένο*, *μόνο πρωτογενώς ψηφιακό*, *ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό*) (πίνακας 18).

Πίνακας 18. Βίντεο σε ψηφιακές συλλογές

Βίντεο	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχει	58	86,6
Μόνο ψηφιοποιημένο	3	4,5
Πρωτογενώς ψηφιακό	3	4,5
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό	3	4,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.8 Άλλου τύπου ψηφιακό περιεχόμενο

Πάνω από τις μισές συλλογές του δείγματος περιέχουν άλλου τύπου ψηφιακό περιεχόμενο[178]. Το περιεχόμενο αυτό είναι κυρίως ψηφιοποιημένο (πίνακας 19). Οι άλλοι τύποι ψηφιακού περιεχομένου που προέκυψαν είναι: χάρτες, ταχυδρομικές κάρτες, καλλιγραφίες, εικονογραφήσεις, φωτογραφίες, γελοιογραφίες, προσωπογραφίες, τεχνουργήματα, χειρόγραφα, φυλλάδια, αφίσες, εικόνες, εικονικές εκθέσεις, τεχνικές εκθέσεις βιβλιογραφία, CD-ROMs, ιστοσελίδες, βάσεις δεδομένων, διαφάνειες, σημειώσεις μαθημάτων, σημειώσεις διαλέξεων, θέματα εξετάσεων, μεταφράσεις κειμένων, πανεπιστημιακές εκδόσεις, κυβερνητικές αναφορές, και πρακτικά συνεδρίων.

Πίνακας 19. Άλλου τύπου περιεχόμενο σε ψηφιακές συλλογές

[178] Η εξήγηση για το μεγάλο ποσοστό του *άλλου τύπου ψηφιακού περιεχομένου*, βρίσκεται στο κεφάλαιο 5.1.3.

Άλλου τύπου περιεχόμενο	*Πλήθος συλλογών*	*Ποσοστό*
Δεν υπάρχει	33	49,3
Μόνο ψηφιοποιημένο	19	28,4
Πρωτογενώς ψηφιακό	12	17,9
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό	3	4,5
Σύνολο	67	100

5.2.1.9 Παρατηρήσεις για τον τύπο περιεχομένου

Κάποιοι ερωτηθέντες, δεν γνώριζαν ακριβή νούμερα και δεν απάντησαν σε ορισμένες ποσοτικές ερωτήσεις. Τα πρωτογενώς ψηφιακά τεκμήρια είναι 315.622, ενώ τα ψηφιοποιημένα, είναι 534.601. Τα πρωτογενώς ψηφιακά τεκμήρια είναι 41% λιγότερα από τα ψηφιοποιημένα. Μεγάλη διακύμανση παρατηρείται στις τιμές του ίδιου τύπου περιεχομένου από συλλογή σε συλλογή. Οι βιβλιοθήκες του δείγματος που δεν είναι εθνικές ή ακαδημαϊκές, εμπεριέχουν στις ψηφιακές συλλογές τους βιβλία, περιοδικά και άλλου είδους περιεχόμενο, ενώ, δεν διαθέτουν εφημερίδες, διπλωματικές εργασίες, διδακτορικές διατριβές, ήχο και βίντεο.

Στην κατηγορία του ψηφιοποιημένου περιεχομένου, συναντάται κυρίως περιεχόμενο άλλου τύπου (28,4%), βιβλία (25,4%), εφημερίδες (10,4%) και ήχος (6%) (σχήμα 3).

Σχήμα 3. Επικρατέστεροι τύποι περιεχομένου σε μόνο ψηφιοποιημένη μορφή

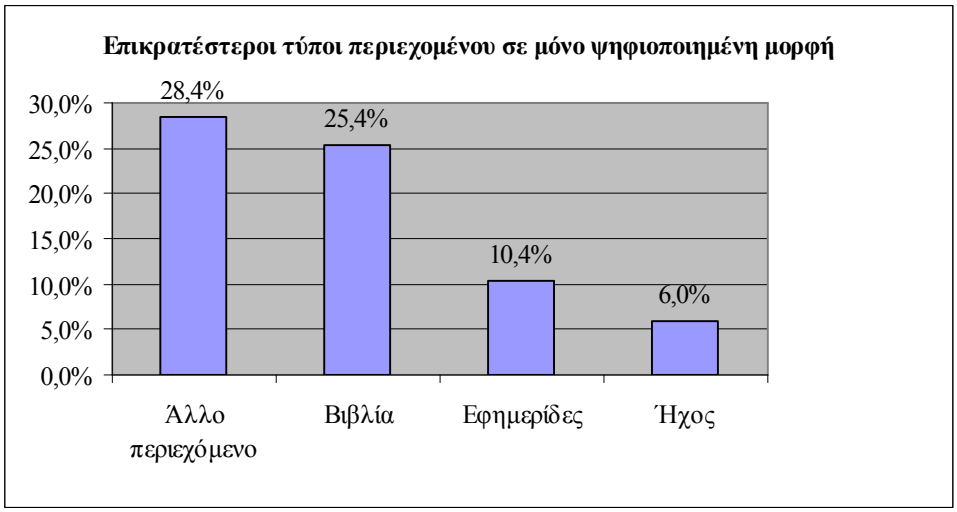

Στην κατηγορία του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου, τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζουν οι εφημερίδες (14,9%), οι διδακτορικές διατριβές (13,4%) και οι μεταπτυχιακές εργασίες (11,9%) (σχήμα 4). Στην κατηγορία του ψηφιοποιημένου και του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου, μεγάλη βαρύτητα δίνεται στα περιοδικά. Η αναλογία του βίντεο και στις τρεις κατηγορίες είναι σταθερή (4,5%).

Σχήμα 4. Επικρατέστεροι τύποι περιεχομένου σε μόνο πρωτογενώς ψηφιακή μορφή

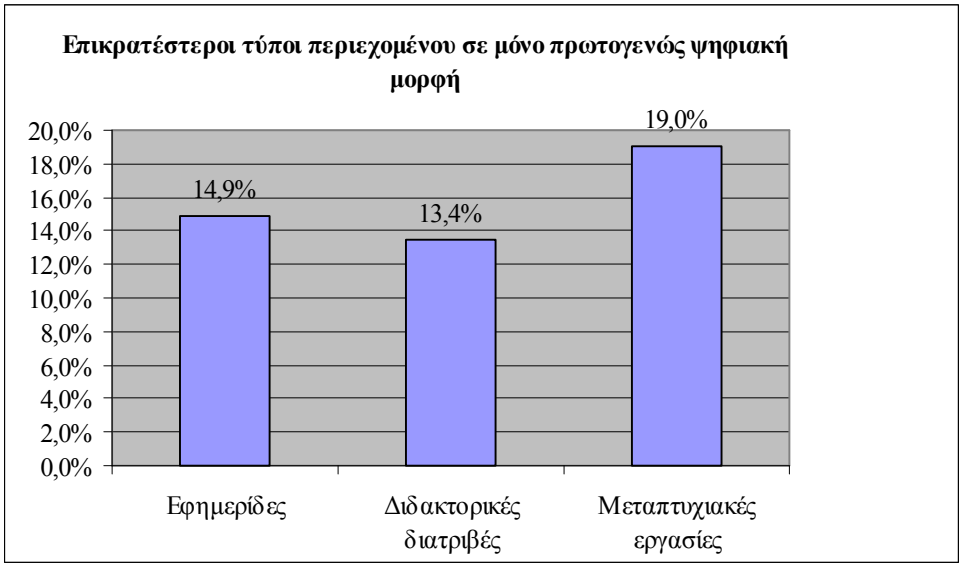

5.2.2 Παράγοντες πολιτικών

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής είναι κυρίως, η μέθοδος πρόσκτησης, η πνευματική ιδιοκτησία και ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου. Παράγοντες που σε μικρότερο βαθμό επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, είναι ο τύπος περιεχομένου και ο τύπος βιβλιοθήκης. Ο τύπος βιβλιοθήκης, αναλύεται στην εισαγωγή του κεφαλαίου 10. *Αποδεικνύεται, ότι ο τύπος βιβλιοθήκης επηρεάζει μόνο την πολιτική της εμπορικής αναπαραγωγής (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,022). Παρόλα αυτά, ο τύπος βιβλιοθήκης διαφοροποιεί τις δομές των πολιτικών πρόσβασης.*

Στο κεφάλαιο αυτό, αναλύονται οι παράγοντες και οι σχέσεις τους. Διαπιστώνεται, ότι οι παράγοντες, δεν επηρεάζουν μόνο τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, αλλά πολλές φορές, σχετίζονται και εξαρτώνται μεταξύ τους. Γι' αυτό το λόγο, αναλύονται οι πιο σημαντικοί παράγοντες, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία και η μεταξύ τους σχέση. Αρχικά, παρουσιάζεται η μέθοδος πρόσκτησης, διότι αποτελεί την πρώτη απόφαση που καλείται να λάβει μια βιβλιοθήκη, δηλαδή, το πώς θα αποκτήσει το περιεχόμενο της. Στη συνέχεια, αναπτύσσεται ο παράγοντας της πνευματικής ιδιοκτησίας, που καθορίζει τη χρήση του περιεχομένου. Τέλος, αναλύεται η εξάρτηση μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας.

5.2.2.1 Μέθοδος πρόσκτησης

Η μέθοδος πρόσκτησης, αφορά στον τρόπο με τον οποίο η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει το ψηφιακό της περιεχόμενο. Οι μέθοδοι με τις οποίες η βιβλιοθήκη αποκτά το περιεχόμενο της, είναι οι ακόλουθες: *περιεχόμενο βιβλιοθήκης*, *ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων*, *δημόσιο περιεχόμενο*, *αγορά*, *άδεια* και *άλλη μέθοδος*. Στην περίπτωση της άλλης μεθόδου, παρατηρήθηκαν οι ακόλουθες περιπτώσεις: πρόσκτηση με νομική κατάθεση, πρόσκτηση με κανονισμούς του πανεπιστημίου, πρόσκτηση μη ελεύθερου περιεχομένου τρίτων, πρόσκτηση από συνεργατικά προγράμματα ψηφιοποίησης με πολλούς συμμετέχοντες, πρόσκτηση από δωρεά.

Πιο δημοφιλής μέθοδος πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου για τις συλλογές των βιβλιοθηκών, είναι η αξιοποίηση του περιεχομένου της ίδιας της βιβλιοθήκης (64,2%). Ακολουθούν, η πρόσκτηση δημόσιου περιεχομένου (38,8%), περιεχομένου με άδεια χρήσης (37,3%), ελεύθερου περιεχομένου τρίτων (26,9%), περιεχομένου με αγορά (23,9%) και άλλες μέθοδοι (16,4%) (σχήμα 5).

Σχήμα 5. Δημοφιλέστερες μέθοδοι πρόσκτησης

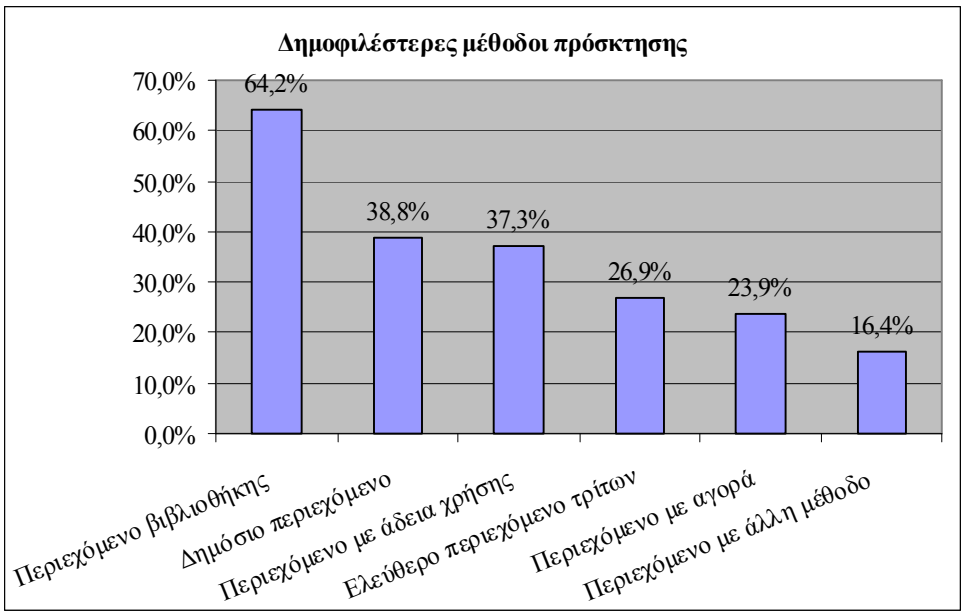

Η ψηφιοποίηση, προτιμάται κυρίως για το περιεχόμενο της ίδιας της βιβλιοθήκης και το δημόσιο περιεχόμενο. Πρωτογενώς ψηφιακό είναι κυρίως το περιεχόμενο με άδεια χρήσης, το ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, το περιεχόμενο με αγορά και το περιεχόμενο που αποκτήθηκε με άλλη μέθοδο (πίνακας 20, σχήμα 6).

Πίνακας 20. Μέθοδοι πρόσκτησης και τύπος δημιουργίας περιεχομένου

Μέθοδοι πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου	Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο
Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	41,8%	7,5%	14,9%
Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων	6,0%	13,4%	7,5%
Δημόσιο περιεχόμενο	19,4%	9,0%	10,4%
Περιεχόμενο με αγορά	4,5%	11,9%	7,5%
Περιεχόμενο με άδεια χρήσης	10,4%	19,4%	7,5%

Σχήμα 6. Μέθοδοι πρόσκτησης και τύπος δημιουργίας περιεχομένου

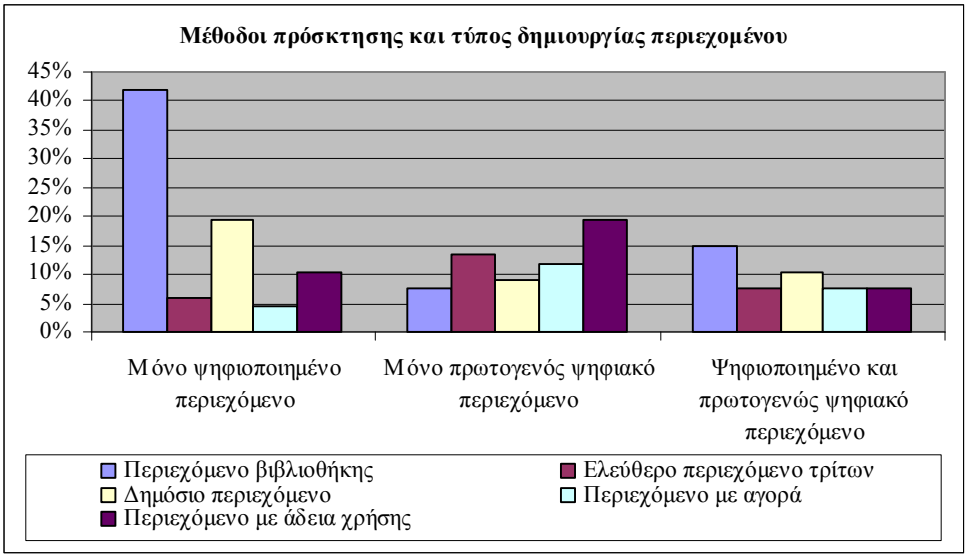

Ο τύπος της βιβλιοθήκης, δεν επηρεάζει την μέθοδο με την οποία αποκτά το ψηφιακό της περιεχόμενο (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,664$).

5.2.2.2 Πνευματική ιδιοκτησία

Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, αφορούν στο ποιος έχει ή διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία. Τα πνευματικά δικαιώματα, μπορούν να ανήκουν: α) στη *βιβλιοθήκη*, που σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει ή διαχειρίζεται τα δικαιώματα, β) στον *ιδιοκτήτη*, όπου ιδιοκτήτης μπορεί να είναι κάποιος οργανισμός, όπως εκδότης, ή ιδιώτης, αλλά όχι η βιβλιοθήκη, γ) σε *κανένα*, που σημαίνει ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας έχουν λήξει ή κανένας δεν εγείρει τέτοια δικαιώματα, ή δ) να ισχύει κάτι *διαφορετικό*. Όταν ισχύει κάτι διαφορετικό (*άλλη περίπτωση*), αυτό αφορά σε καταστάσεις όπου οι ιδιοκτήτες πνευματικών δικαιωμάτων είναι άγνωστοι ή διαφοροποιούνται ανά περίπτωση.

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η πνευματική ιδιοκτησία επιμερίζεται σε περισσότερους από έναν ιδιοκτήτες. Για παράδειγμα, μπορεί τα πνευματικά δικαιώματα μιας συλλογής, να ανήκουν *κυρίως* στον ιδιοκτήτη και *μερικώς* στη βιβλιοθήκη. Τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου των ψηφιακών συλλογών, ανήκουν στις περισσότερες περιπτώσεις (κυρίως ή μερικώς), στον ιδιοκτήτη (62,7%). Στο 46,3% των συλλογών τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στη βιβλιοθήκη (35,82% κυρίως, 10,45% μερικώς), στο 19,4% σε κανέναν (16,42% κυρίως, 2,99% μερικώς) και στο 7,5%, ισχύει κάτι άλλο (1,5% κυρίως, 3% μερικώς, 3% σπανίως) (σχήμα 7).

Σχήμα 7. Κατανομή πνευματικών δικαιωμάτων περιεχομένου

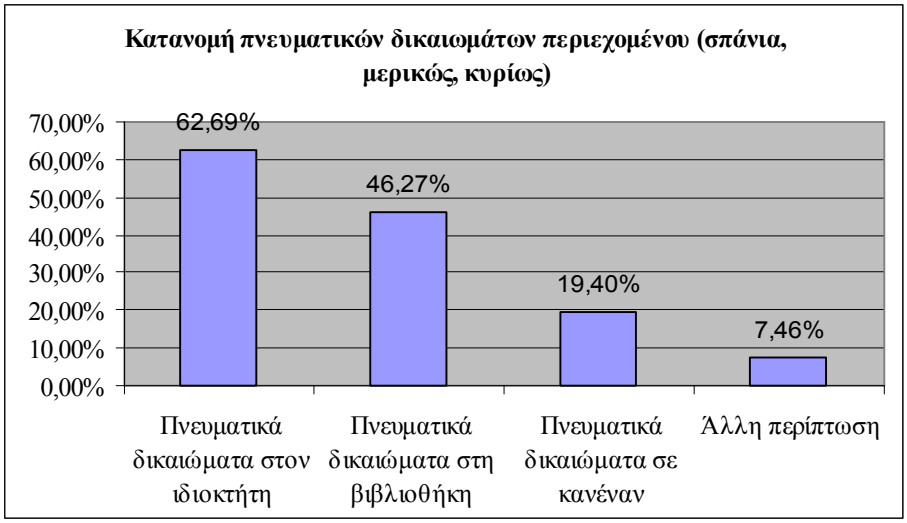

Από τη στατιστική ανάλυση, προκύπτει ότι η κατανομή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ανεξάρτητη από τον τύπο της βιβλιοθήκης.

5.2.2.3 Σχέση πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας

Όταν η βιβλιοθήκη δημιουργεί το δικό της ψηφιακό περιεχόμενο, ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό, συνήθως έχει την πνευματική ιδιοκτησία (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,001). Από το δείγμα προκύπτει ότι, στις περιπτώσεις που η βιβλιοθήκη ψηφιοποιεί περιεχόμενο των συλλογών της, έχει την πνευματική ιδιοκτησία στο 57,1%. Το ποσοστό είναι ακόμα μεγαλύτερο (80%), στην περίπτωση που η βιβλιοθήκη δημιουργεί πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο.

Εναλλακτικά, σε περιεχόμενο που υπάρχει στις συλλογές της βιβλιοθήκης, η πνευματική ιδιοκτησία μπορεί να ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,007). Αυτό συμβαίνει, διότι οι βιβλιοθήκες πολλές φορές αποκτούν περιεχόμενο από τρίτους, στο οποίο δεν έχουν και δεν διαχειρίζονται την πνευματική ιδιοκτησία. Από το δείγμα μας, προκύπτει, ότι αυτό αφορά κυρίως τις περιπτώσεις όπου το περιεχόμενο είναι ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό (80%).

Συχνά οι βιβλιοθήκες, αποκτούν περιεχόμενο από τρίτους, το οποίο δεν έχει περιορισμούς αναφορικά την πρόσβαση και την αναπαραγωγή. Παρόλα αυτά, στο ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, οι ιδιοκτήτες κρατούν την πνευματική ιδιοκτησία και δεν δίνουν στη βιβλιοθήκη το δικαίωμα να τη διαχειρίζεται (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,031). Στο δείγμα μας, στο 88,9% του μόνο πρωτογενώς ψηφιακού ελεύθερου περιεχομένου τρίτων και 100% του ψηφιοποιημένου και πρωτογενώς ψηφιακού μαζί, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει κυρίως στους ιδιοκτήτες.

Όταν το ψηφιακό περιεχόμενο είναι δημόσιο, τα πνευματικά δικαιώματα δεν ανήκουν σε κανέναν (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,009), γιατί συνήθως έχουν λήξει, ή εναλλακτικά, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις του ψηφιοποιημένου περιεχομένου, ανήκουν στη βιβλιοθήκη. Αυτό συμβαίνει, γιατί η βιβλιοθήκη, εφόσον ψηφιοποίησε το συμβατικό δημόσιο περιεχόμενο, διαχειρίζεται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας της ψηφιοποιημένης έκδοσής του.

Όταν η βιβλιοθήκη αγοράζει περιεχόμενο από άλλους ιδιοκτήτες, εκείνοι έχουν και διαχειρίζονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και μετά την αγορά (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,002$). Αυτό αποδεικνύεται στατιστικά και από την έρευνα, όπου στο 87,5% των συλλογών με μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο με αγορά, και στο 100% των συλλογών με ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό μαζί, τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στους ιδιοκτήτες.

Όταν το ψηφιακά περιεχόμενο, ιδιαίτερα το πρωτογενώς ψηφιακό, αποκτιέται από τη βιβλιοθήκη με άδεια χρήσης, τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στον ιδιοκτήτη (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,000$). Όπως προκύπτει και από το δείγμα, στο 84,6% του μόνο πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου με άδεια χρήσης και στο 100% του ψηφιοποιημένου και πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου μαζί, τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στον ιδιοκτήτη. *Εναλλακτικά, υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα πνευματικά δικαιώματα του ψηφιακού περιεχομένου με άδεια χρήσης τα διαχειρίζεται η βιβλιοθήκη (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,030$).*

Το δείγμα, δεν επαρκεί για ασφαλή στατιστικά συμπεράσματα, αναφορικά με την σχέση άλλης μεθόδου πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας.

5.2.3 Πολιτικές

Οι πολιτικές που εξετάζονται, είναι η αυτή της πρόσβασης και της αναπαραγωγής. Αναλύεται, πώς και πότε οι παράγοντες της μεθόδου πρόσκτησης, της πνευματικής ιδιοκτησίας και του τύπου βιβλιοθήκης, επηρεάζουν αυτές τις πολιτικές. Η επίδραση των παραπάνω παραγόντων, στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, αποδεικνύεται και από την στατιστική ανάλυση.

5.2.3.1 Πρόσβαση

Στην πρόσβαση εξετάζονται, η *διαφοροποίηση της πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών*, *η πρόσβαση εσωτερικών χρηστών*, *η πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εκτός πανεπιστημίου*, η *πρόσβαση εξωτερικών χρηστών* και η *κατηγοριοποίηση των χρηστών ανάλογα με τα δικαιώματα πρόσβασης*. Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις, αναλύονται σε σχέση με τους παράγοντες της μεθόδου πρόσκτησης, της πνευματικής ιδιοκτησίας και του τύπου της βιβλιοθήκης.

Ο τύπος βιβλιοθήκης διαφοροποιεί τις δομές των πολιτικών πρόσβασης. Πιο συγκεκριμένα, στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, υπάρχει διάκριση όχι μόνο μεταξύ *εσωτερικών* και *εξωτερικών* χρηστών, όπως στην περίπτωση των εθνικών βιβλιοθηκών, αλλά και μεταξύ εσωτερικών χρηστών. Στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, οι χρήστες διακρίνονται σε *εσωτερικούς εντός ή εκτός πανεπιστημίου*, και ανάλογα διαμορφώνονται και οι πολιτικές πρόσβασης: *πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου* (on-campus onsite access) και *απομακρυσμένη (εκτός πανεπιστημίου) πρόσβαση εσωτερικών χρηστών* (off-campus onsite access). *Παρόλα αυτά, ο τύπος βιβλιοθήκης δεν επηρεάζει την επιλογή της πολιτικής πρόσβασης (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,225$).*

Η σειρά με την οποία αναλύονται οι πολιτικές πρόσβασης, κλιμακώνεται από το γενικό στο ειδικό. Αρχικά, παρουσιάζεται η διαφοροποίηση της πολιτικής πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών, γιατί η συγκεκριμένη διάκριση των

χρηστών έχει τη μεγαλύτερη εφαρμογή. Στη συνέχεια, αναπτύσσεται η πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστήμιου και η απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εκτός πανεπιστημίου. Αυτά τα είδη πρόσβασης, ισχύουν *μόνο* στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Ακολουθεί η απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών. Τέλος, αναλύεται η κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης, που αφορά εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η κατηγοριοποίηση, εξετάζεται στο τέλος, διότι πολλές φορές, αφορά ειδικά τους εσωτερικούς χρήστες, άρα πρόκειται για μια επιπλέον υποδιαίρεση της γενικότερης ανάλυσης της πολιτικής πρόσβασης.

5.2.3.1.1 Διαφοροποίηση πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών

Στην πλειονότητα (50,7%) των συλλογών, δεν υπάρχει διαφοροποίηση των χρηστών ως προς την πρόσβαση. Σημαντικό είναι, όμως, το ποσοστό των συλλογών (49,3%) για τις οποίες υπάρχει διαφοροποίηση των χρηστών, σε εσωτερικούς και εξωτερικούς, με διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης.

Η διαφοροποίηση της πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών εξαρτάται από τη μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου. Σε όλες τις περιπτώσεις (*περιεχόμενο βιβλιοθήκης*, *ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων*, *δημόσιο περιεχόμενο*, *περιεχόμενο με άδεια χρήσης* ή *με αγορά*), η πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες είναι διαφορετική, κυρίως για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. Στις περιεχομένου με αγορά ή με άδεια χρήσης, είναι λογικό η βιβλιοθήκη να δίνει διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης, γιατί συνήθως, η πνευματική ιδιοκτησία, ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες. Αυτό που δεν αναμένεται, είναι η διαφοροποίηση των χρηστών στις μεθόδους πρόσκτησης: περιεχόμενο βιβλιοθήκης *(έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,011)*, ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων *(έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,005)* και δημόσιο περιεχόμενο *(έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,006)*. Στις περιπτώσεις αυτές, μπορεί η πνευματική ιδιοκτησία να ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, οι οποίοι θέτουν περιορισμούς (πίνακας 21).

Πίνακας 21. Διαφοροποίηση πρόσβασης και μέθοδοι πρόσκτησης

Μέθοδοι πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου	*Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο*	*Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο*	*Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο*
Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	35,7%	80,0%	90,0%
Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων	0,0%	77,8%	100,0%
Δημόσιο περιεχόμενο	15,4%	83,3%	85,7%
Περιεχόμενο με αγορά	100,0%	100,0%	100,0%
Περιεχόμενο με άδεια χρήσης	57,1%	92,3%	100,0%

5.2.3.1.2 Πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου (on-campus onsite access) – ισχύει μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Η πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός πανεπιστημίου είναι πλήρης στο 73,1% των συλλογών. Στο 7,5% των συλλογών η πρόσβαση είναι μερική, δηλαδή, παρέχεται σε μέρος του περιεχομένου. Η διάκριση αυτή, δεν ισχύει για τους χρήστες εθνικών και δημόσιων βιβλιοθηκών, δηλαδή για το υπόλοιπο ποσοστό 19,4% (σχήμα 8).

Σχήμα 8. Πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου

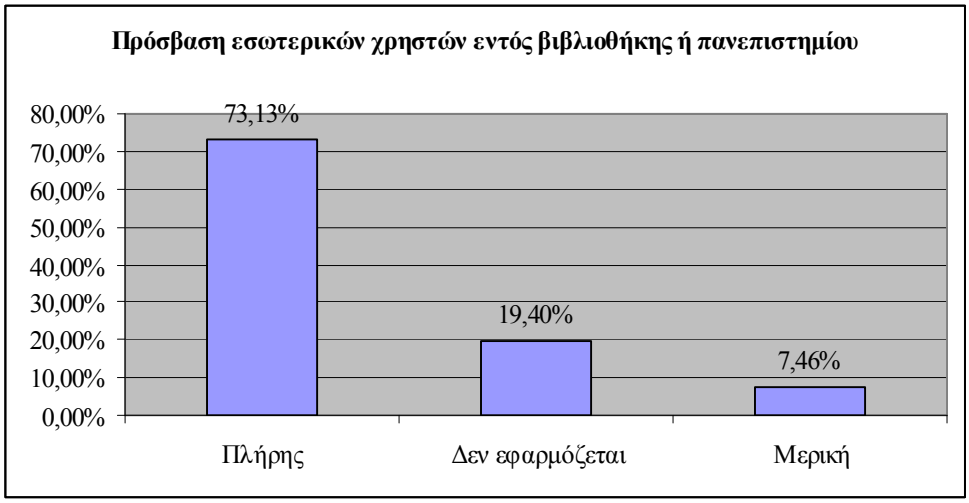

Η πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, είναι συνήθως πλήρης και δεν εξαρτάται από τη μέθοδο πρόσκτησης ή την πνευματική ιδιοκτησία. Εξαίρεση, αποτελεί το γεγονός της παροχής μερικής εσωτερικής πρόσβασης, όταν υπάρχει επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση χρηστών (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,004). Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις σημειώσεων μαθημάτων που αφορούν μόνο τους φοιτητές – χρήστες του συγκεκριμένου μαθήματος.

5.2.3.1.3 Απομακρυσμένη (εκτός πανεπιστημίου) πρόσβαση εσωτερικών χρηστών (off-campus onsite access) – ισχύει μόνο για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών, παρέχεται στο 64,2% των συλλογών, μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, παρέχεται στο 11,9%, ενώ δεν παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση, στο 4,5% των συλλογών. Η απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών, δεν εφαρμόζεται στις συλλογές των εθνικών και δημοσίων βιβλιοθηκών που αποτελούν το 19,4% του δείγματος (σχήμα 9).

Σχήμα 9. Απομακρυσμένη (εκτός πανεπιστημίου) πρόσβαση εσωτερικών χρηστών

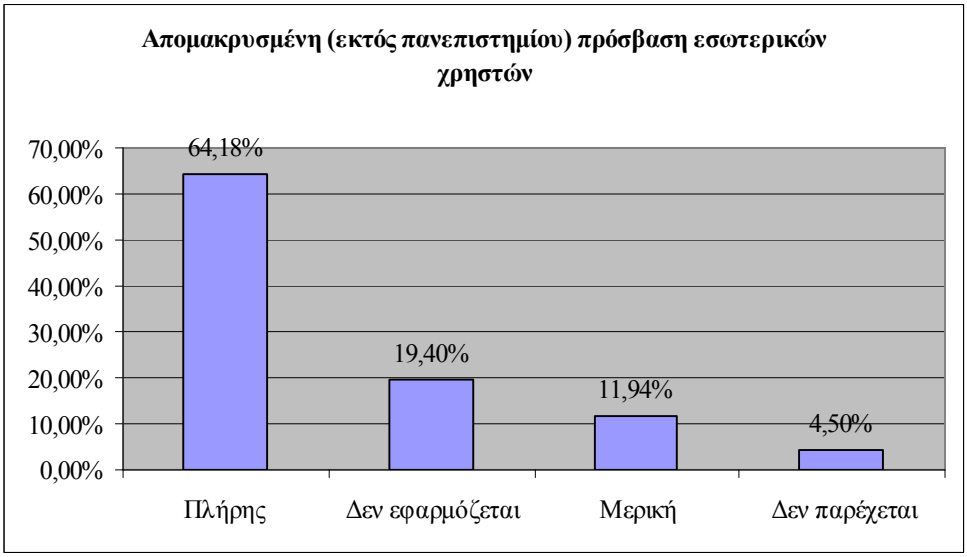

Οι βιβλιοθήκες παρέχουν απομακρυσμένη πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο που προέρχεται από τις ίδιες (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,023$). Αυτό εξηγείται από το γεγονός, ότι συνήθως έχουν ή διαχειρίζονται την πνευματική ιδιοκτησία στο δικό τους περιεχόμενο. Οι περιπτώσεις που οι βιβλιοθήκες δεν δίνουν απομακρυσμένη πρόσβαση, αφορούν το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, διότι η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες (πίνακας 22).

Πίνακας 22. Απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες και περιεχόμενο βιβλιοθήκης

Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	5,00%	20,00%	75,00%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	40,00%	0,00%	60,00%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	0,00%	22,20%	77,80%

Για περιεχόμενο με άδεια χρήσης, οι βιβλιοθήκες διαπραγματεύονται με τους προμηθευτές και εξασφαλίζουν απομακρυσμένη πρόσβαση για τους εσωτερικούς τους χρήστες, κυρίως, για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,05$) (πίνακας 23). Παράδειγμα πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου με άδεια χρήσης, αποτελούν τα ηλεκτρονικά περιοδικά.

Πίνακας 23. Απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες και περιεχόμενο με άδεια χρήσης

Περιεχόμενο με άδεια	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	0,00%	33,30%	66,70%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	9,10%	9,10%	81,80%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	0,00%	60,00%	40,00%

Όταν άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιακού περιεχομένου, τότε περιορίζουν την πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση και παρέχουν μερική (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,003$). Αυτό φαίνεται από το δείγμα, όπου στο 87,5% των συλλογών που παρέχεται μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, η πνευματική ανήκει στους ιδιοκτήτες. Ενώ, μόνο στο 51,2% των συλλογών που παρέχεται πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει στους ιδιοκτήτες.

5.2.3.1.4 Απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες

Πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση[179] των εξωτερικών χρηστών, παρέχεται στο 49,3% των συλλογών, δηλαδή, σε λιγότερες από τις μισές. Μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, παρέχεται στο 22,4% ενώ δεν παρέχεται πρόσβαση, στο 28,4% των

[179] *Όταν αναφέρεται ο όρος πρόσβαση εξωτερικών χρηστών, εννοείτε πάντοτε η απομακρυσμένη πρόσβαση, διότι όλοι οι χρήστες που επισκέπτονται το χώρο της βιβλιοθήκης θεωρούνται ως εσωτερικοί και δεν διαφοροποιούνται ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης.*

συλλογών (σχήμα 10), ποσοστό υψηλότερο σε σχέση με αυτό που αφορά την απομακρυσμένη πρόσβαση των εσωτερικών χρηστών (19,4%).

Σχήμα 10. Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών

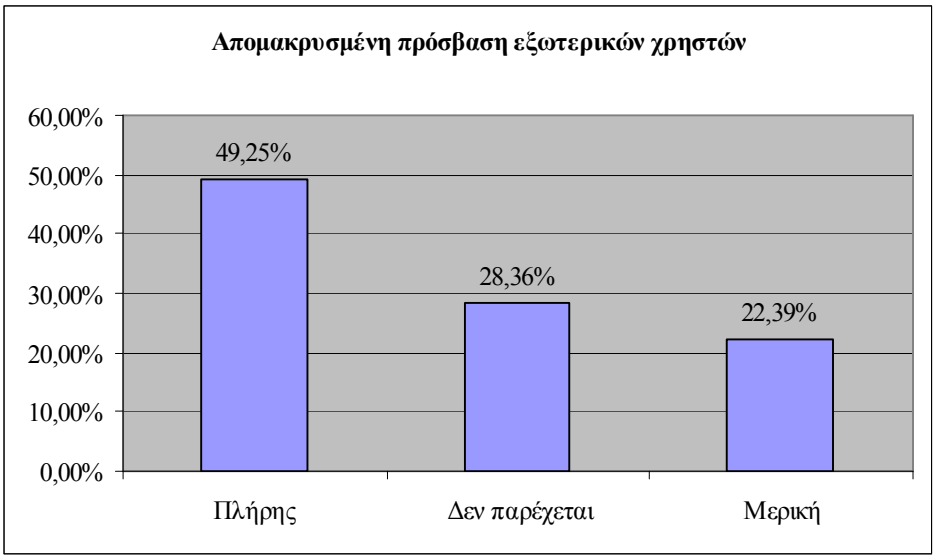

Η μέθοδος πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου, επηρεάζει την απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών – αν θα είναι πλήρης, μερική ή δεν θα παρέχεται.

Οι βιβλιοθήκες παρέχουν σε μεγάλα ποσοστά πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χρήστες, για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο βιβλιοθήκης, για το ψηφιοποιημένο ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, για το ψηφιοποιημένο δημόσιο περιεχόμενο, και για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο με άδεια χρήσης. Ενώ, για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο που αποκτήθηκε με τις παραπάνω μεθόδους, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι βιβλιοθήκες δεν παρέχουν απομακρυσμένη πρόσβαση (πίνακες 24-27). Στην περίπτωση του περιεχομένου με άδεια, είναι εκτεταμένη η παροχή μερικής πρόσβασης, για όλους τους τύπους δημιουργίας περιεχομένου.

Πίνακας 24. Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και περιεχόμενο βιβλιοθήκης

Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	17,90%	21,40%	60,70%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	60,00%	20,00%	20,00%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	50,00%	40,00%	10,00%

Πίνακας 25. Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων

Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	0,00%	0,00%	100,00%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	55,60%	22,20%	22,20%

Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	20,00%	22,20%	0,00%

Πίνακας 26. Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και δημόσιο περιεχόμενο

Δημόσιο περιεχόμενο	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	7,70%	15,40%	76,90%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	83,30%	0,00%	16,70%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	14,30%	71,40%	14,30%

Πίνακας 27. Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και περιεχόμενο με άδεια χρήσης

Περιεχόμενο με άδεια	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	28,60%	28,60%	42,90%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	61,50%	30,80%	7,70%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	40,00%	60,00%	0,00%

Διαφορετική είναι η πολιτική των βιβλιοθηκών που έχουν αποκτήσει ψηφιακό περιεχόμενο με αγορά, όπου δεν παρέχουν πλήρη πρόσβαση σε καμία περίπτωση, ενώ παρέχουν κυρίως μερική πρόσβαση (πίνακας 28).

Πίνακας 28. Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και περιεχόμενο με αγορά

Περιεχόμενο με αγορά	*Δεν παρέχεται*	*Μερική*	*Πλήρης*
Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο	33,30%	66,70%	0,00%
Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	37,50%	62,50%	0,00%
Ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο	40,00%	60,00%	0,00%

Σχήμα 11. Πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και μέθοδος πρόσκτησης

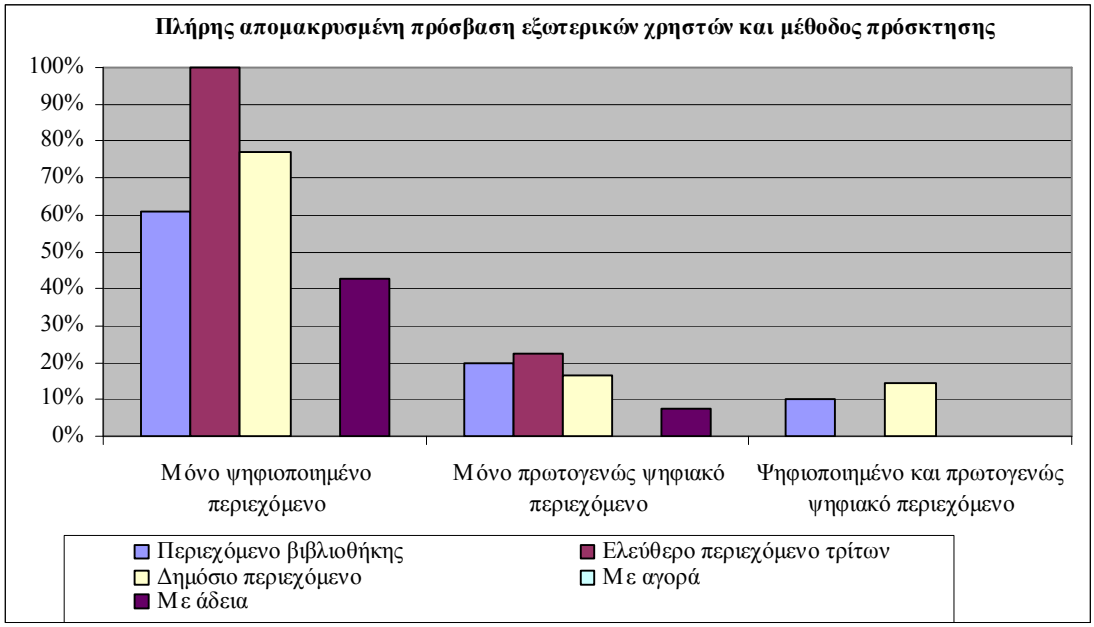

Σχήμα 12. Μερική απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και μέθοδος πρόσκτησης

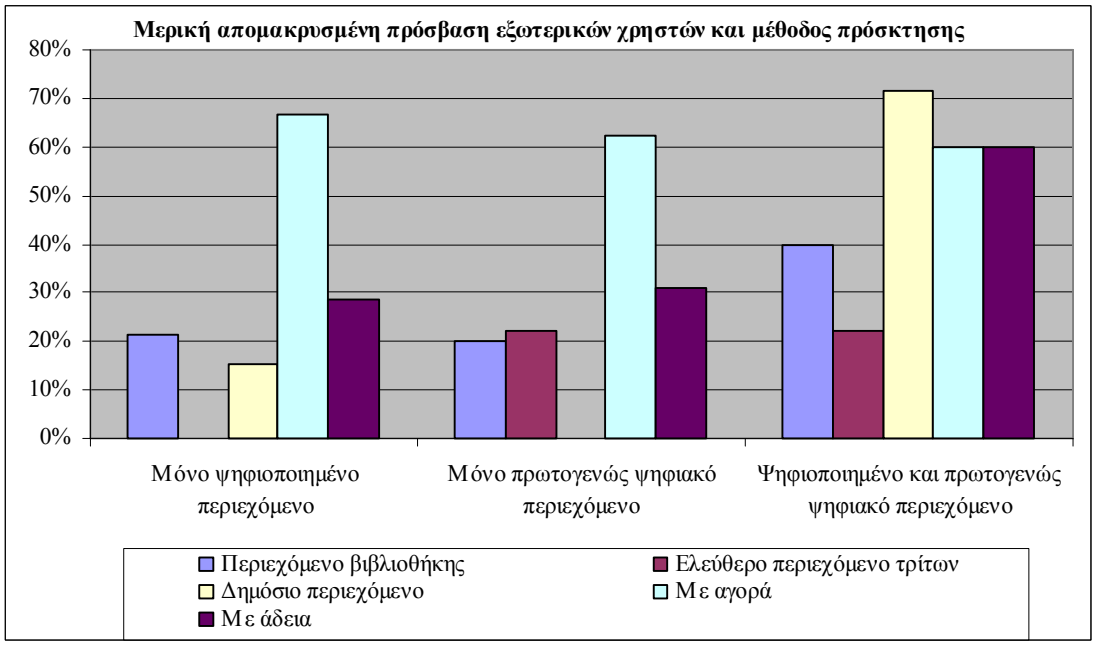

Σχήμα 13. Καθόλου απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και μέθοδος πρόσκτησης

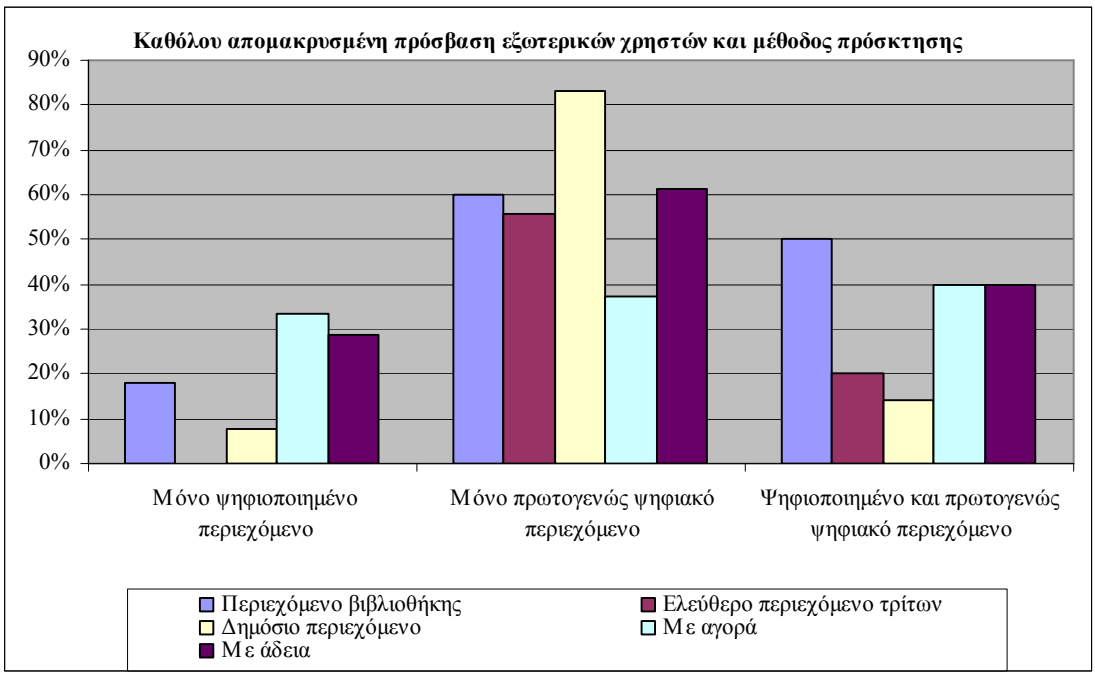

Η πνευματική ιδιοκτησία, ιδιαίτερα όταν ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, καθορίζει το είδος (πλήρης, μερική, καθόλου) της απομακρυσμένης πρόσβασης εξωτερικών χρηστών (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,000$). Βάσει του δείγματος, στο 40% των συλλογών, όπου τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες, δεν παρέχεται καθόλου απομακρυσμένη πρόσβαση, ενώ στο 31,4%, παρέχεται μερική.

5.2.3.1.5 Κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης

Η κατηγοριοποίηση των χρηστών αφορά την πρόσβαση και έχει τις ακόλουθες τιμές:

- *Όχι*, που σημαίνει ότι δεν υπάρχει διάκριση, εσωτερικοί και εξωτερικοί χρήστες, έχουν τα ίδια δικαιώματα πρόσβασης.
- *Κοινή*, που σημαίνει ότι υπάρχει διαφοροποιημένη πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών, ή / και μεταξύ εσωτερικών χρηστών εντός και εκτός βιβλιοθήκης.
- *Επιπρόσθετη*, που σημαίνει ότι υπάρχει διαφοροποιημένη πρόσβαση ακόμα και σε εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης.

Για την πρόσβαση σε περισσότερες από τις μισές συλλογές δεν υπάρχει κατηγοριοποίηση χρηστών (50,75%). Στις υπόλοιπες, γίνεται ως επί το πλείστον κοινή κατηγοριοποίηση (31,34%), ενώ επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση, εφαρμόζεται στο 17,91% (σχήμα 14).

Σχήμα 14. Κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης

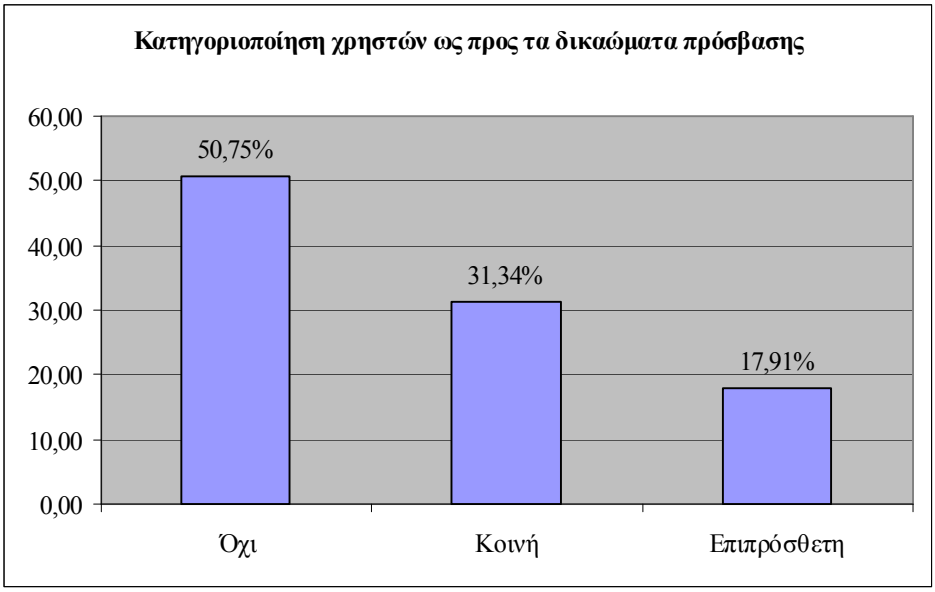

Η κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης, σχετίζεται με τη μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου. Στις περισσότερες συλλογές, όπου εφαρμόζονται οι ακόλουθες μέθοδοι για την απόκτηση του ψηφιοποιημένου περιεχομένου: περιεχόμενο βιβλιοθήκης, ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, δημόσιο περιεχόμενο, δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση. Στην περίπτωση πρόσκτησης ψηφιοποιημένου περιεχομένου με άδεια, είτε δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση (42,9%), είτε εφαρμόζεται κοινή (42,9%). Στην περίπτωση πρόσκτησης με αγορά, εφαρμόζεται κοινή κατηγοριοποίηση (66,7%) (πίνακας 29).

Για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, εφαρμόζεται κοινή κατηγοριοποίηση για όλες τις μεθόδους πρόσκτησης, με εξαίρεση την πρόσκτηση με αγορά, όπου εκτός από την κοινή (50%), εφαρμόζεται και επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση (50%). Για το περιεχόμενο και των δύο τύπων δημιουργίας, εφαρμόζεται επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση, για όλες τις μεθόδους πρόσκτησης, εκτός από το ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, που εφαρμόζεται κοινή (60%)(πίνακας 29).

Πίνακας 29. Κατηγοριοποίηση χρηστών ανά μέθοδο πρόσκτησης

Μέθοδοι πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου	*Μόνο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο*	*Μόνο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο*	*Ψηφιοποιημένο και* πρωτογενώς *ψηφιακό περιεχόμενο*
Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	όχι	κοινή	επιπρόσθετη
Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων	όχι	κοινή	κοινή
Δημόσιο περιεχόμενο	όχι	κοινή	επιπρόσθετη
Περιεχόμενο με αγορά	κοινή	κοινή / επιπρόσθετη	επιπρόσθετη
Περιεχόμενο με άδεια χρήσης	όχι / κοινή	κοινή	επιπρόσθετη

Όταν τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες, συνήθως εφαρμόζεται κοινή κατηγοριοποίηση (42,9%). Αυτό συμβαίνει, διότι ο ιδιοκτήτης θέλει να εξασφαλίσει την προστασία των πνευματικών του δικαιωμάτων, ελέγχοντας την

πρόσβαση. Για τους ίδιους λόγους, μπορεί να εφαρμόζεται και επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση (28,6%).

Ο τύπος της βιβλιοθήκης, δεν παίζει ρόλο στην κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,354$).

Η κατηγοριοποίηση των χρηστών, σχετίζεται με τη διαφοροποίηση πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών, με την απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών και με την πρόσβαση εσωτερικών χρηστών (εσωτερική και απομακρυσμένη).

Όταν δεν παρέχεται πρόσβαση σε εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου, τότε υπάρχει κοινή κατηγοριοποίηση. Όταν παρέχεται μερική πρόσβαση, υπάρχει επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση, ενώ όταν παρέχεται πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση σε εσωτερικούς χρήστες, δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση (πίνακας 30).

Όταν δεν παρέχεται ή παρέχεται μερική απομακρυσμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χρήστες, τότε υπάρχει κοινή κατηγοριοποίηση. Ενώ, όταν παρέχεται πρόσβαση σε όλους, δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση (πίνακας 30).

Όταν παρέχεται μερική πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου, έχει εφαρμοστεί επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση (πίνακας 30).

Πίνακας 30. Πρόσβαση και κατηγοριοποίηση

	Απομακρυσμένη (εκτός πανεπιστημίου) πρόσβαση εσωτερικών χρηστών	*Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών*	*Πρόσβαση εσωτερικών χρηστών εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου*
Καθόλου πρόσβαση	κοινή (100%)	κοινή (57,9%)	δεν εφαρμόζεται
Μερική πρόσβαση	επιπρόσθετη (75%)	κοινή (66,7%)	επιπρόσθετη (80%)
Πλήρης πρόσβαση	όχι (55,8%)	όχι (100%)	όχι (49%)

Όταν υπάρχει επιπλέον κατηγοριοποίηση, συνήθως εφαρμόζονται και επιπλέον περιορισμοί στην αναπαραγωγή (βλ. κεφάλαιο 5.2.3.4), ενώ όταν δεν υπάρχει κατηγοριοποίηση ή υπάρχει κοινή, εφαρμόζονται σπανιότερα επιπρόσθετοι περιορισμοί (έλεγχος ανεξαρτησίας $\chi^2=0,038$).

5.2.3.2 Αναπαραγωγή

Η πολιτική της αναπαραγωγής διακρίνεται σε ιδιωτική και σε *εμπορική* (βλ. επίσης άλλης χρήσης) και αναλύεται σε ξεχωριστά κεφάλαια. Οι τιμές που μπορεί να πάρει η ιδιωτική ή / και η εμπορική αναπαραγωγή (για την παρούσα έρευνα) είναι οι ακόλουθες: *ελεύθερη*, *περιορισμένη*, *με συνδρομή εγγραφής*, *με πληρωμή ανά χρήση*, *με γραπτή άδεια*, *με γραπτή άδεια και πληρωμή* και *άλλη πολιτική*. Η άλλη πολιτική ιδιωτικής αναπαραγωγής περιλαμβάνει: *κρίση ανά περίπτωση*, *κρίση βάσει των περιορισμών της άδειας χρήσης* και *διανομή έντυπων τεκμηρίων με πληρωμή*. Η άλλη πολιτική ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής περιλαμβάνει: *κρίση βάσει των περιορισμών της άδειας χρήσης*, *κρίση βάσει της εθνικής νομοθεσίας πνευματικών δικαιωμάτων* και *διαδανεισμό*.

Κρίθηκε σκόπιμο, οι ερωτηθέντες να απαντούν συγκεκριμένα σε ποιες κατηγορίες χρηστών (*εσωτερικοί χρήστες εντός ή εκτός πανεπιστημίου*, *εσωτερικοί χρήστες*, *εξωτερικοί χρήστες*, *όλοι οι χρήστες*) εφαρμόζεται η εκάστοτε πολιτική αναπαραγωγής.

Δεδομένου ότι η συχνότητα εμφάνισης των περισσότερων πολιτικών είναι μικρή, δεν καθιστά εφικτή τη μελέτη της στατιστικής σχέσης με τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές (τύπος περιεχομένου, τύπος βιβλιοθήκης, μέθοδος πρόσκτησης, πνευματική ιδιοκτησία) και την πολιτική πρόσβασης (πίνακας 31[180]). Σε άλλη περίπτωση, τα συμπεράσματα δεν θα ήταν ασφαλή.

Πίνακας 31. Ποσοστά εφαρμογής πολιτικών αναπαραγωγής στο δείγμα

Πολιτική αναπαραγωγής	*Ιδιωτική χρήση*	*Εμπορική χρήση*	*Ιδιωτική & Εμπορική χρήση*
Ελεύθερη αναπαραγωγή	83,60%	0,00%	3,00%
Περιορισμένη αναπαραγωγή	1,50%	62,70%	4,50%
Συνδρομή εγγραφής	1,50%	3,00%	1,50%
Πληρωμή ανά χρήση	1,50%	1,50%	6,00%
Με γραπτή άδεια	4,50%	4,50%	4,50%
Με γραπτή άδεια & πληρωμή	0,00%	11,90%	6,00%
Άλλη πολιτική αναπαραγωγής	4,50%	0,00%	4,50%

5.2.3.2.1 Ιδιωτική αναπαραγωγή

Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι συνήθως ελεύθερη, ανεξάρτητα από τον τύπο της βιβλιοθήκης, τη μέθοδο πρόσκτησης και την πνευματική ιδιοκτησία. Οι βιβλιοθήκες επιλέγουν να δίνουν το περιεχόμενο τους με ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή, είτε με αναφορά στην πηγή, είτε με θεμιτή χρήση, χωρίς συνήθως να επιβάλουν γραπτή άδεια ή / και πληρωμή, ή οποιοδήποτε άλλον επιπλέον περιορισμό. Η αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση επιτρέπεται στο 95,5% των συλλογών του δείγματος.

Πίνακας 32. Πολιτικές αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση

Πολιτικές αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση	*Ποσοστό*	*Σχόλιο*
Ελεύθερη αναπαραγωγή	83,60%	6% για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου
		10,4% για εσωτερικούς χρήστες
		67,2% για όλους
Με γραπτή άδεια	4,50%	1,5% για τους εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου
		3% για όλους

[180] Στους πίνακες 31-34, τα ποσοστά δεν αθροίζουν στο 100%. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι μια βιβλιοθήκη, μπορεί να εφαρμόζει στην ίδια συλλογή διαφορετική πολιτική αναπαραγωγής για τις διάφορες κατηγορίες χρηστών.

Άλλη πολιτική αναπαραγωγής	4,50%	1,5% για εξωτερικούς χρήστες
		3% για όλους
Περιορισμένη αναπαραγωγή	1,50%	1,5% για εξωτερικούς χρήστες
Συνδρομή εγγραφής	1,50%	1,5% για όλους
Πληρωμή ανά χρήση	1,50%	1,5% για όλους
Με γραπτή άδεια & πληρωμή	0,00%	

5.2.3.2.2 Εμπορική αναπαραγωγή

Η εμπορική αναπαραγωγή συνήθως απαγορεύεται. Μόλις στο 32,8% των συλλογών επιτρέπεται. *Η εμπορική αναπαραγωγή εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,022). Η εμπορική αναπαραγωγή δεν είναι τόσο διαδεδομένη στις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα βιβλιοθήκες, όπως εθνικές και ακαδημαϊκές. Άρα η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται κυρίως, από άλλου τύπου βιβλιοθήκες. Στις περισσότερες περιπτώσεις που η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται, απαιτείται γραπτή άδεια ή /και πληρωμή. Επίσης, στην εμπορική αναπαραγωγή εφαρμόζονται επιπρόσθετοι περιορισμοί (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,006).* Στο 66,7% των συλλογών του δείγματος, όπου επιτρέπεται η εμπορική αναπαραγωγή, ισχύουν επιπρόσθετοι περιορισμοί.

Πίνακας 33. Πολιτικές αναπαραγωγής για εμπορική χρήση

Πολιτικές αναπαραγωγής για εμπορική χρήση	*Ποσοστό*	*Σχόλιο*
Περιορισμένη αναπαραγωγή	62,70%	62,7% για όλους
Με γραπτή άδεια & πληρωμή	11,90%	11,9% για όλους
Με γραπτή άδεια	4,50%	4,5% για όλους
Συνδρομή εγγραφής	3,00%	1,5% για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου
		1,5% για όλους
Πληρωμή ανά χρήση	1,50%	1,5% για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου
Ελεύθερη αναπαραγωγή	0,00%	
Άλλη πολιτική αναπαραγωγής	0,00%	

Σε κάποιες συλλογές ακολουθείται η ίδια πολιτική για την ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή (πίνακας 34).

Πίνακας 34. Πολιτικές αναπαραγωγής για ιδιωτική και εμπορική χρήση

Πολιτικές αναπαραγωγής για ιδιωτική και εμπορική χρήση	*Ποσοστά*	*Σχόλιο*

Πληρωμή ανά χρήση	6,00%	6% για όλους
Με γραπτή άδεια & πληρωμή	6,00%	6% για όλους
Με γραπτή άδεια	4,50%	4,5% για όλους
Άλλη πολιτική αναπαραγωγής	4,50%	4,5% για όλους
Ελεύθερη αναπαραγωγή	3,00%	3% για όλους
Περιορισμένη αναπαραγωγή	4,50%	4,5% για όλους
Συνδρομή εγγραφής	1,50%	1,5% για όλους
		1,5% για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου

Η εμπορική αναπαραγωγή, επηρεάζεται από τη μέθοδο πρόσκτησης, στην περίπτωση που το ψηφιακό περιεχόμενο έχει αποκτηθεί με αγορά (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,022). Για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο με αγορά, επιτρέπεται η εμπορική αναπαραγωγή, ενώ δεν επιτρέπεται για το πρωτογενώς ψηφιακό (87,5%).

5.2.3.3 Απαιτήσεις για την εμπορική αναπαραγωγή

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, για την εμπορική αναπαραγωγή, απαιτείται συνήθως γραπτή άδεια ή / και πληρωμή.

5.2.3.3.1 Γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή

Η γραπτή άδεια, δίδεται συνήθως από τη βιβλιοθήκη ή από τον ιδιοκτήτη. Σπανιότερα, δεν απαιτείται – *δεν ζητείται* – ή κρίνεται ανά περίπτωση (σχήμα 15).

Σχήμα 15. Γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή

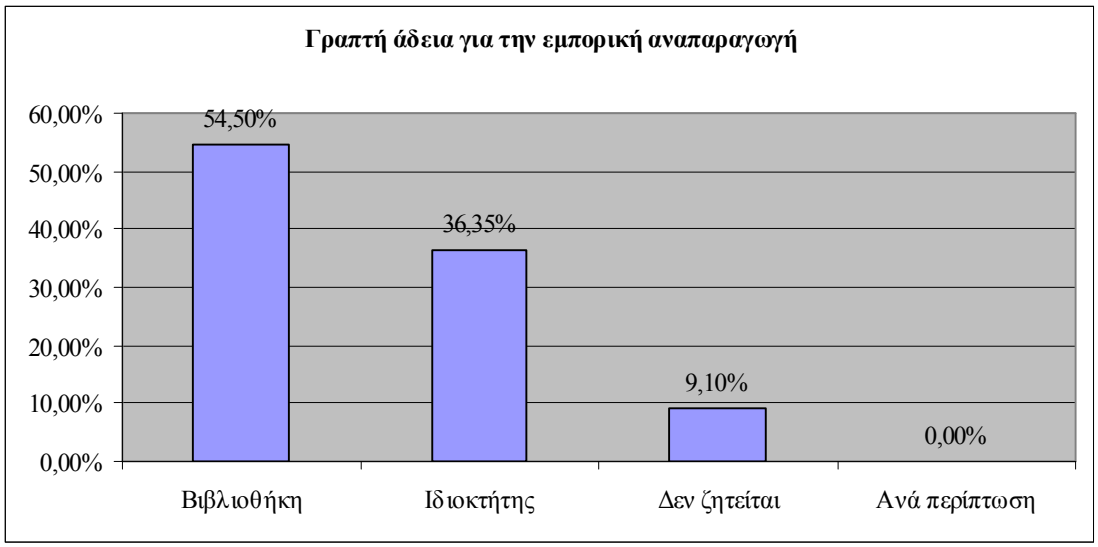

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή, δεν εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης.

Η γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή εξαρτάται σε κάποιες περιπτώσεις από τον τύπο περιεχομένου. Συγκεκριμένα, η βιβλιοθήκη δίνει την άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή, στην περίπτωση που έχει ψηφιοποιημένες εφημερίδες (42,9%), διδακτορικές διατριβές (60%), ή ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό ήχο (66,7%). *Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η βιβλιοθήκη ψηφιοποίησε το συμβατικό περιεχόμενο και διαχειρίζεται την αναπαραγωγή του, με την έγκριση του πνευματικού ιδιοκτήτη.*

Η γραπτή άδεια εξαρτάται επίσης από τη μέθοδο πρόσκτησης. Συγκεκριμένα, όταν το ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων έχει ψηφιοποιηθεί από την βιβλιοθήκη, τότε η βιβλιοθήκη δίνει την γραπτή άδεια (75%) για την εμπορική αναπαραγωγή *(έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,022)*. Ενώ, όταν το ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων είναι ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό (60%), ή μόνο πρωτογενώς ψηφιακό (33,3%), η γραπτή άδεια δίδεται από τον ιδιοκτήτη *(έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,007)*. *Επίσης, όταν το δημόσιο περιεχόμενο έχει ψηφιοποιηθεί από την βιβλιοθήκη, τότε η βιβλιοθήκη δίνει την γραπτή άδεια (61,5%) για την εμπορική αναπαραγωγή, διότι κατέχει και την πνευματική ιδιοκτησία (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,003). Τέλος, στο περιεχόμενο με άδεια χρήσης, ο ιδιοκτήτης δίνει τη γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή, τόσο για το ψηφιοποιημένο (42,9%), όσο και για το πρωτογενώς ψηφιακό (46,2%). Είναι αναμενόμενο, διότι συνήθως στο περιεχόμενο με άδεια χρήσης, άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία.*

Η πνευματική ιδιοκτησία, καθορίζει το ποιος θα δώσει την γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή. Όταν η βιβλιοθήκη έχει ή διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία, τότε δίνει και την γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή (72%) (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,000). Επίσης, μπορεί να δίνει την γραπτή άδεια και στην περίπτωση που η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες (24%), το οποίο συμβαίνει, όταν εκείνοι έχουν παραχωρήσει αυτό το δικαίωμα στη βιβλιοθήκη (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,007). Αναλόγως, όταν ο ιδιοκτήτης έχει την πνευματική ιδιοκτησία, τότε δίδει και την γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή (81,8%) (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,000).

5.2.3.3.2 Πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή

Στο 43,3% των συλλογών του δείγματος καταβάλλεται πληρωμή για την αναπαραγωγή. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η πληρωμή καταβάλλεται στη βιβλιοθήκη (26,9%), ενώ στο 16,4%, καταβάλλεται στο ιδιοκτήτη.

Η καταβολή πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή, εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,003). Καταβολή πληρωμής στη βιβλιοθήκη για την εμπορική αναπαραγωγή, απαιτούν οι άλλου τύπου βιβλιοθήκες (83,3%). Σε αντίθεση, οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, δεν προϋποθέτουν πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή (83,3% και 57,1% αντίστοιχα) (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,003) (σχήμα 16).

Σχήμα 16. Τύπος βιβλιοθήκης και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή

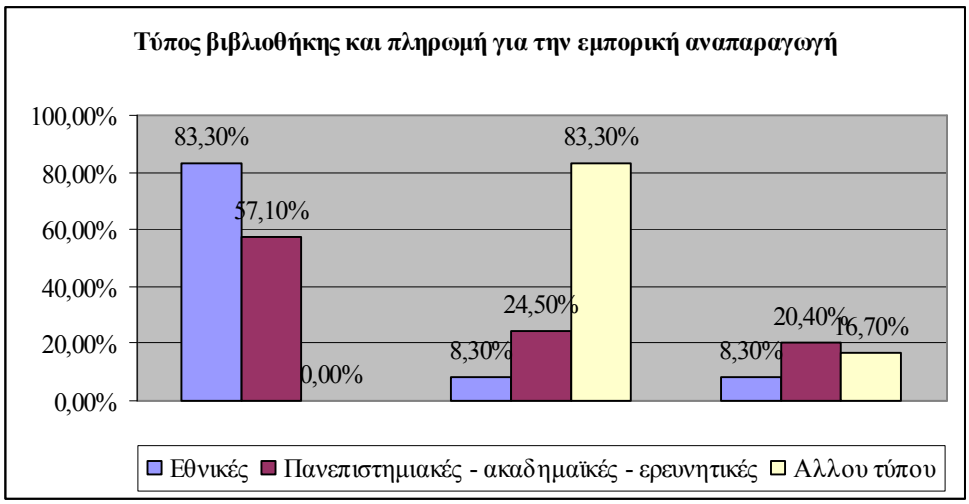

Η καταβολή πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή, εξαρτάται σε κάποιες περιπτώσεις από τον τύπο περιεχομένου. Συγκεκριμένα, πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή, καταβάλλεται στη βιβλιοθήκη, στην περίπτωση που έχει ψηφιοποιημένες διδακτορικές διατριβές (60%), και ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό ήχο. *Στις περιπτώσεις αυτές, η βιβλιοθήκη χρησιμοποιεί τις εισπράξεις ως κάλυψη του κόστους ψηφιοποίησης. Αντίθετα, αξίζει να σημειωθεί, ότι στις περιπτώσεις ψηφιοποιημένου ή πρωτογενώς ψηφιακού βίντεο δεν καταβάλλεται πληρωμή.*

Η καταβολή πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή, εξαρτάται από τη μέθοδο πρόσκτησης. Πιο συγκεκριμένα, όταν το ψηφιακό περιεχόμενο έχει αποκτηθεί με αγορά, η πληρωμή δίδεται στον ιδιοκτήτη (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,002). Ενώ, όταν το δημόσιο περιεχόμενο έχει ψηφιοποιηθεί από την βιβλιοθήκη, η πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή, δίδεται στη βιβλιοθήκη (έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2=0,043).

Όποιος κατέχει την πνευματική ιδιοκτησία, εισπράττει και την πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή. Στο 66,7% των συλλογών, η βιβλιοθήκη έχει την πνευματική ιδιοκτησία και παίρνει την πληρωμή. Στο 75% των συλλογών, όπου άλλος ιδιοκτήτης έχει πνευματική ιδιοκτησία, εισπράττει και την πληρωμή.

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει, είναι ότι όποιος έχει την πνευματική ιδιοκτησία, δίνει, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, την γραπτή άδεια και εισπράττει την πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή. Επομένως, η γενικότερη πρακτική των βιβλιοθηκών, όταν δεν έχουν ή διαχειρίζονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι να παραπέμπουν τους χρήστες στον πνευματικό ιδιοκτήτη, για την γραπτή άδεια ή / και την πληρωμή. Βέβαια, υπάρχουν και εξαιρέσεις, όπου ο πνευματικός ιδιοκτήτης έχει εξουσιοδοτήσει τη βιβλιοθήκη για τη διεκπεραίωση των αιτημάτων γραπτής άδειας ή ακόμα και την είσπραξη της πληρωμής.

5.2.3.3.3 Γραπτή άδεια και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή

Συνήθως (95%), όταν δεν απαιτείται γραπτή άδεια, δεν καταβάλλεται και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή. Στις περισσότερες περιπτώσεις όπου η βιβλιοθήκη δίνει την γραπτή άδεια, εισπράττει και την πληρωμή (56%). Το ίδιο ισχύει και στην

περίπτωση άλλων ιδιοκτητών (54,5%). Βέβαια, θα μπορούσε ο ιδιοκτήτης να δίνει την γραπτή άδεια χωρίς να καταβάλλεται πληρωμή (31,8%).

5.2.3.4 Επιπλέον περιορισμοί για την εμπορική αναπαραγωγή

Ως επιπρόσθετοι περιορισμοί μπορούν να θεωρηθούν αυτοί που τίθενται από: την *εθνική νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας*, τη *χρησιμοποίηση υδατογραφημάτων*, τους *συγγραφείς*, τις *άδειες χρήσης* και το *πανεπιστήμιο*. Στις περισσότερες συλλογές δεν εφαρμόζονται επιπρόσθετοι περιορισμοί (83,3%). Επιπρόσθετοι περιορισμοί, τίθενται μόνο στο 17,9% των συλλογών.

Ο τύπος βιβλιοθήκης και ο τύπος περιεχομένου, δεν συσχετίζονται με τους επιπλέον περιορισμούς για την εμπορική αναπαραγωγή. Οι επιπλέον περιορισμοί, αφορούν στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο με αγορά (66,7%) και στο οποίο, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες (66,7%).

5.2.3.5 Άλλα δικαιώματα

Στο δείγμα, δεν αναφέρθηκαν άλλα δικαιώματα (που να αφορούν πολιτικές) των χρηστών, πέραν από το δικαίωμα της πρόσβασης και της αναπαραγωγής.

5.3 Συμπεράσματα – τελικές παρατηρήσεις

Από την παραπάνω ανάλυση της έρευνας για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής των βιβλιοθηκών του δείγματος, μπορούν να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα χωρίζονται σε κατηγορίες:

- Για τους παράγοντες πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής
- Για την πολιτική πρόσβασης.
- Για την πολιτική της ιδιωτικής αναπαραγωγής.
- Για την πολιτική της εμπορικής αναπαραγωγής.

Η δομή που ακολουθείται στα συμπεράσματα είναι όμοια με αυτή της στατιστικής ανάλυσης. Δεν έχει γίνει κάποια ιεράρχηση σε σχέση με το βαθμό σπουδαιότητας των συμπερασμάτων.

5.3.1 Παράγοντες πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής

- *Οι παράγοντες που κυρίως επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, είναι η μέθοδος πρόσκτησης, η πνευματική ιδιοκτησία και ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου* [Koulouris, 2007].
- *Παράγοντες που επηρεάζουν σε μικρότερο βαθμό τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, είναι ο τύπος περιεχομένου και ο τύπος βιβλιοθήκης* [Koulouris, 2007].
- *Ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου είναι ανεξάρτητος από τον τύπο της βιβλιοθήκης* [Koulouris, 2007].
- *Ο τύπος βιβλιοθήκης διαφοροποιεί τις δομές των πολιτικών πρόσβασης* [Koulouris, 2007].
- *Η πολιτική της εμπορικής αναπαραγωγής και η καταβολή πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή, εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης.*
- *Ο τύπος βιβλιοθήκης δεν επηρεάζει την μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου, την κατανομή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, την*

επιλογή της πολιτικής πρόσβασης, την κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης και την γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή.

- *Όταν για τη δημιουργία ψηφιακών συλλογών, χρησιμοποιείται περιεχόμενο που βρίσκεται σε συλλογές της βιβλιοθήκης, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει στη βιβλιοθήκη ή στον δημιουργό του περιεχομένου.*
- *Στο ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, στο περιεχόμενο με αγορά και στο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο με άδεια χρήσης, οι άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία.*
- *Στο δημόσιο περιεχόμενο τα πνευματικά δικαιώματα δεν ανήκουν σε κανέναν, γιατί συνήθως έχουν λήξει. Συχνά όμως, στις περιπτώσεις του ψηφιοποιημένου δημόσιου περιεχομένου, τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στη βιβλιοθήκη.*

5.3.2 Πρόσβαση

- *Η διαφοροποίηση της πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών εξαρτάται από τη μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου των συλλογών, ιδιαίτερα στην περίπτωση του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου* [Koulouris, 2007].
- *Όταν η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, τότε εφαρμόζεται διαφοροποίηση των χρηστών ως προς την πρόσβαση* [Koulouris, 2007].

5.3.2.1 Απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών

- *Οι βιβλιοθήκες παρέχουν απομακρυσμένη πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες, για το ψηφιακό περιεχόμενο που προέρχεται από τις ίδιες και στο οποίο έχουν ή διαχειρίζονται την πνευματική ιδιοκτησία* [Koulouris, 2007].
- *Στο περιεχόμενο με άδεια χρήσης, κυρίως στο πρωτογενώς ψηφιακό, οι βιβλιοθήκες διαπραγματεύονται με τους προμηθευτές και εξασφαλίζουν απομακρυσμένη πρόσβαση για τους εσωτερικούς τους χρήστες* [Koulouris, 2007].
- *Όταν άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιακού περιεχομένου, τότε περιορίζουν την πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση των εσωτερικών χρηστών και παρέχουν μερική* [Koulouris, 2007].

5.3.2.2 Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών

- *Οι βιβλιοθήκες παρέχουν πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χρήστες, για το ψηφιοποιημένο: περιεχόμενο βιβλιοθήκης, ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, δημόσιο περιεχόμενο και περιεχόμενο με άδεια χρήσης. Ενώ για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, που αποκτήθηκε με τις παραπάνω μεθόδους, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι βιβλιοθήκες δεν παρέχουν απομακρυσμένη πρόσβαση* [Koulouris, 2007].
- *Στην περίπτωση του περιεχομένου με άδεια, είναι εκτεταμένη η παροχή μερικής πρόσβασης, για όλους τους τύπους δημιουργίας περιεχομένου* [Koulouris, 2007].
- *Διαφορετική είναι η πολιτική των βιβλιοθηκών για το ψηφιακό περιεχόμενο με αγορά, όπου δεν παρέχουν πλήρη πρόσβαση σε καμία περίπτωση, ενώ παρέχουν κυρίως μερική πρόσβαση.*
- *Ο παράγοντας της πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδίως όταν ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, καθορίζει το είδος της απομακρυσμένης πρόσβασης για τους εξωτερικούς χρήστες, δηλαδή, το αν θα είναι πλήρης, μερική ή δεν θα παρέχεται* [Koulouris, 2007].

5.3.2.3 Κατηγοριοποίηση δικαιωμάτων πρόσβασης

- *Η κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης, σχετίζεται με τη μέθοδο πρόσκτησης του ψηφιακού περιεχομένου* [Koulouris, 2007].
- *Για το ψηφιοποιημένο, περιεχόμενο βιβλιοθήκης, ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων και δημόσιο περιεχόμενο, δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση πρόσβασης των χρηστών* [Koulouris, 2007].
- *Για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο με άδεια, είτε δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση, ή εφαρμόζεται κοινή* [Koulouris, 2007].
- *Για το ψηφιακό περιεχόμενο με αγορά, εφαρμόζεται κοινή κατηγοριοποίηση* [Koulouris, 2007].
- *Για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, εφαρμόζεται κοινή κατηγοριοποίηση για όλες τις μεθόδους πρόσκτησης, με εξαίρεση την πρόσκτηση με αγορά, όπου εκτός από την κοινή, εφαρμόζεται και επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση* [Koulouris, 2007].
- *Για το περιεχόμενο και των δύο τύπων δημιουργίας, εφαρμόζεται επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση για όλες τις μεθόδους πρόσκτησης, εκτός από το ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, που εφαρμόζεται κοινή.*
- *Όταν τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες, συνήθως εφαρμόζεται κοινή, ή σπανιότερα επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση* [Koulouris, 2007].
- *Ο τύπος της βιβλιοθήκης δεν επηρεάζει την κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης.*
- *Η κατηγοριοποίηση των χρηστών σχετίζεται με: τη διαφοροποίηση πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών, την απομακρυσμένη πρόσβαση των εξωτερικών χρηστών και την πρόσβαση (εσωτερική και απομακρυσμένη) των εσωτερικών χρηστών* [Koulouris, 2007].
- *Όταν δεν παρέχεται πρόσβαση σε εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου, τότε υπάρχει κοινή κατηγοριοποίηση. Όταν παρέχεται μερική πρόσβαση, υπάρχει επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση, ενώ όταν παρέχεται πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση, δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση.*
- *Όταν δεν παρέχεται ή παρέχεται μερική απομακρυσμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χρήστες, τότε υπάρχει κοινή κατηγοριοποίηση.*
- *Όταν παρέχεται πρόσβαση σε όλους, δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση.*
- *Όταν παρέχεται μερική πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου, έχει εφαρμοστεί επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση* [Koulouris, 2007].
- *Όταν υπάρχει επιπλέον κατηγοριοποίηση, συνήθως εφαρμόζονται και επιπλέον περιορισμοί στην αναπαραγωγή.*

5.3.3 Ιδιωτική αναπαραγωγή

- *Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι συνήθως ελεύθερη, ανεξάρτητα από τον τύπο της βιβλιοθήκης, τη μέθοδο πρόσκτησης και την πνευματική ιδιοκτησία* [Koulouris, 2007].
- *Οι βιβλιοθήκες επιλέγουν να διαθέτουν το περιεχόμενο τους με ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή, είτε με αναφορά στην πηγή, είτε με θεμιτή χρήση, χωρίς συνήθως να επιβάλουν γραπτή άδεια ή / και πληρωμή, ή οποιοδήποτε άλλον επιπλέον περιορισμό* [Koulouris, 2007].

5.3.4 Εμπορική αναπαραγωγή

- *Η εμπορική αναπαραγωγή συνήθως απαγορεύεται* [Koulouris, 2007].
- *Η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται κυρίως, από άλλου τύπου βιβλιοθήκες* [Koulouris, 2007].
- *Στις περισσότερες περιπτώσεις που η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται, απαιτείται γραπτή άδεια ή /και πληρωμή* [Koulouris, 2007].
- *Επίσης, στην εμπορική αναπαραγωγή εφαρμόζονται επιπρόσθετοι περιορισμοί.*
- *Η εμπορική αναπαραγωγή, επηρεάζεται από τη μέθοδο πρόσκτησης στην περίπτωση που το ψηφιακό περιεχόμενο έχει αποκτηθεί με αγορά. Για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο με αγορά, επιτρέπεται η εμπορική αναπαραγωγή, ενώ δεν επιτρέπεται για το πρωτογενώς ψηφιακό.*

5.3.4.1 Γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή

- *Η γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή, δεν εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης.*
- *Σε κάποιες περιπτώσεις, η γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή, εξαρτάται από τον τύπο περιεχομένου.*
- *Η βιβλιοθήκη, δίνει την γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή του ψηφιοποιημένου, ελεύθερου περιεχομένου τρίτων και του δημοσίου περιεχόμενο.*
- *Για το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό, ή μόνο για το πρωτογενώς ψηφιακό ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, η γραπτή δίδεται από τον ιδιοκτήτη.*
- *Για το ψηφιακό περιεχόμενο με άδεια χρήσης (ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό), ο ιδιοκτήτης δίνει τη γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή.*
- *Ο κάτοχος της πνευματικής ιδιοκτησίας, δίδει συνήθως και τη γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή. Κατ΄ εξαίρεση, η βιβλιοθήκη μπορεί να δίνει την γραπτή άδεια, στην περίπτωση που οι κάτοχοι πνευματικής ιδιοκτησίας, έχουν εκχωρήσει τέτοιο δικαίωμα στη βιβλιοθήκη.*

5.3.4.2 Πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή

- *Η καταβολή πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή, εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης. Απαιτείται κυρίως από άλλου τύπου βιβλιοθήκες.*
- *Η καταβολή πληρωμής για την εμπορική αναπαραγωγή εξαρτάται σε κάποιες περιπτώσεις από τον τύπο περιεχομένου.*
- *Η πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή καταβάλλεται στη βιβλιοθήκη, σε περιπτώσεις συλλογών με ψηφιοποιημένες διδακτορικές διατριβές, και ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό ήχο.*
- *Στις περιπτώσεις συλλογών με ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό βίντεο, δεν καταβάλλεται πληρωμή.*
- *Στο ψηφιακό περιεχόμενο με αγορά, η πληρωμή δίδεται στον ιδιοκτήτη.*
- *Για το ψηφιοποιημένο δημόσιο περιεχόμενο, η πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή δίδεται στη βιβλιοθήκη.*
- *Ο κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, εισπράττει την πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή.*

5.3.4.3 Γραπτή άδεια και πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή

- *Ο κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, δίνει, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, την γραπτή άδεια και εισπράττει την πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή* [Koulouris, 2007].
- *Η γραπτή άδεια, δεν συνοδεύεται απαραίτητα από πληρωμή* [Koulouris, 2007].

5.3.4.4 Επιπλέον περιορισμοί για την εμπορική αναπαραγωγή

- *Ο τύπος βιβλιοθήκης και ο τύπος περιεχομένου, δεν συσχετίζονται με τους επιπλέον περιορισμούς για την εμπορική αναπαραγωγή.*
- *Οι επιπλέον περιορισμοί, αφορούν στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο με αγορά, στο οποίο, η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες.*

5.4 Επίλογος

Οι παράγοντες που κυρίως επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, είναι, η μέθοδος πρόσκτησης, η πνευματική ιδιοκτησία και ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου, και σε μικρότερο βαθμό, ο τύπος περιεχομένου και ο τύπος βιβλιοθήκης. Η διαφοροποίηση των πολιτικών πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών, επηρεάζεται από τη μέθοδο πρόσκτησης, τον τύπο δημιουργίας περιεχομένου, ιδιαίτερα του πρωτογενώς ψηφιακού, και από την πνευματική ιδιοκτησία, ιδιαίτερα όταν αυτή ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες.

Η ιδιωτική αναπαραγωγή, είναι συνήθως ελεύθερη, ανεξάρτητα από τον τύπο της βιβλιοθήκης, τη μέθοδο πρόσκτησης και την πνευματική ιδιοκτησία. Η εμπορική αναπαραγωγή συνήθως απαγορεύεται. Στις περισσότερες περιπτώσεις που η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται, απαιτείται γραπτή άδεια ή /και πληρωμή και εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης. Ο κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, δίνει, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, την γραπτή άδεια και εισπράττει την πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή [Koulouris, 2007]. Η γραπτή άδεια, δεν συνοδεύεται απαραίτητα από πληρωμή [Koulouris, 2007].

Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης, αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη των προτεινόμενων *μοντέλων* και *δέντρων αποφάσεων*, που αφορούν στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής σε ψηφιακές συλλογές εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αντίστοιχα. Στα προτεινόμενα *μοντέλα* και *δέντρα αποφάσεων*, συστηματοποιούνται οι πολιτικές που ήδη εφαρμόζουν οι βιβλιοθήκες και εμπλουτίζονται με νέες, ευέλικτες και εναλλακτικές πολιτικές.

6. Πολιτικές άλλων προμηθευτών ψηφιακού περιεχομένου: εκδοτικοί οίκοι και επιστημονικές ενώσεις

Ύστερα από την ανάλυση των πολιτικών σε διαφορετικά είδη ψηφιακού περιεχομένου (π.χ. μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες[181]) και σε διαφορετικές κατηγορίες βιβλιοθηκών [182] (π.χ. εθνικές, ακαδημαϊκές) στο κεφάλαιο αυτό, αναλύονται οι πολιτικές άλλων παροχέων-προμηθευτών ψηφιακού περιεχομένου, όπως είναι οι εκδοτικοί οίκοι, οι επαγγελματικές και επιστημονικές ενώσεις. Παρότι, η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή στοχεύει στις πολιτικές που ακολουθούν οι βιβλιοθήκες σε περιεχόμενο στο οποίο είναι «πρωτογενείς» διαθέτες και καταλήγει με τις προτάσεις ανάλογων μοντέλων πολιτικών [183] , δεν θα μπορούσαν να παραλειφθούν από την έρευνα οι πολιτικές άλλων φορέων, όπως οι εκδότες που προμηθεύουν τις βιβλιοθήκες με ψηφιακό περιεχόμενο. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στις πολιτικές που ακολουθούν οι εκδότες αναφορικά με τις περιοδικές τους εκδόσεις-δημοσιεύσεις, κυρίως τις ηλεκτρονικές-ψηφιακές δημοσιεύσεις, όπως τα ηλεκτρονικά περιοδικά, αφού επηρεάζουν κατά πολύ τη λειτουργία και τις πολιτικές των βιβλιοθηκών, μιας και οι περισσότερες αποκτούν (είτε ατομικά, είτε στα πλαίσια κοινοπραξιών), αυτό το είδος ψηφιακού περιεχομένου από τους εκδότες.

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε, μελετήθηκαν οι πολιτικές πλήθους, των περισσοτέρων εκδοτών, εμπορικών και μη, και οι πολιτικές των περισσοτέρων επιστημονικών, επαγγελματικών ενώσεων. Για παράδειγμα, μερικοί από τους διαθέτες (εκδότες, ενώσεις κλπ.) που μελετήθηκαν, είναι: *American Institute of Physics*, *Association for Computing Machinery* (ACM), *Blackwell*, *Elsevier*, *Haworthpress*, *HighWire Press*, *Information Quest*, *Ingenta*, *Institute of Electrical and Electronic Engineers (IEEE)*, *Institute of Physics*, *JSTOR*, *OCLC*, *Sage*, *Springer*, *Swets*, *Taylor & Francis*, *Wiley* κ.α. Εκτενής αναφορά και ανάλυση, γίνεται στις πολιτικές συγκεκριμένων επιστημονικών ενώσεων και εκδοτών.

Από την πλευρά των επιστημονικών ενώσεων, εκτενής αναφορά γίνεται στην *Association for Computing Machinery* (ACM) (κεφάλαιο 6.1), και από την πλευρά των εκδοτικών οίκων στον *Elsevier* (κεφάλαιο 6.2) και στον *Springer* (κεφάλαιο 6.3). Οι συγκεκριμένοι διαθέτες ψηφιακού περιεχομένου, επιλέχθηκαν να αναλυθούν περαιτέρω και να παρατεθούν διεξοδικά, διότι περιέχουν όλες τις πολιτικές που εφαρμόζονται από τους εκδότες και τις επιστημονικές ενώσεις. Η αναλυτική παράθεση περισσοτέρων παροχέων (εκδοτών, ενώσεων κλπ.), δεν θα πρόσφερε περαιτέρω στοιχεία για τις πολιτικές που ακολουθούν αυτοί οι παροχείς περιεχομένου. Εκτός από την προσωπική έρευνα στις πολιτικές πλήθους εκδοτών, επιστημονικών ενώσεων κλπ., η έρευνα μας στηρίχτηκε και στη σχετική βιβλιογραφία, δηλαδή σε προηγούμενες έρευνες[184] που έχουν γίνει για τις πολιτικές των εκδοτών, ιδιαίτερα

[181] Βλέπε κεφάλαιο 3.

[182] Βλέπε κεφάλαιο 4 και ιδιαίτερα, κεφάλαια: 4.1 για τις εθνικές βιβλιοθήκες και 4.2 για τις ακαδημαϊκές.

[183] Βλέπε σχετικά κεφάλαια, **κεφάλαιο 8:** *προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών* και **κεφάλαιο 9:** *προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών*.

[184] π.χ. Cox, J., Cox, L., 2003. *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, The Association of Learned and Professional Society Publishers, Rookwood, U.K.: John Cox Associates, International Publishing Consultancy, June

αναφορικά με τις πολιτικές που ακολουθούν στην ηλεκτρονική δημοσίευση, και κυρίως στα ηλεκτρονικά περιοδικά.

Οι πολιτικές των εκδοτών που εξετάστηκαν, αφορούν σ' αυτές που έχουν άμεση σχέση με τις πολιτικές και τη λειτουργία των βιβλιοθηκών και των χρηστών τους. Δηλαδή, εξετάστηκε η μέθοδος πρόσκτησης των βιβλιοθηκών αναφορικά με το ψηφιακό περιεχόμενο που προέρχεται από τους εκδότες, δηλαδή οι άδειες χρήσης των εκδοτών, που με τη σειρά τους καθορίζουν τις πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής, διατήρησης, διαδανεισμού, αρχειοθέτησης των βιβλιοθηκών. Ιδιαίτερα για την πρόσβαση, εξετάστηκαν και οι διατάξεις που περιέχουν οι άδειες χρήσης των εκδοτών για το *αναδρομικό-αρχειακό ψηφιακό περιεχόμενο* (back files). Επίσης, εξετάστηκαν οι πολιτικές που ακολουθούν οι εκδότες σχετικά με τα *δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας* (copyright), κάτι το οποίο επηρεάζει άμεσα τους συγγραφείς, αλλά και οι πολιτικές σχετικά με την τοποθέτηση-δημοσίευση (posting) προ-δημοσιευμένων (pre-prints) ή δημοσιευμένων εκδόσεων (post-prints) στις ιστοσελίδες των συγγραφέων, ή στα *αποθετήρια των ιδρυμάτων* τους, ή αλλιώς *ιδρυματικά αποθετήρια*. Τέλος, εξετάστηκαν οι πολιτικές των εκδοτών σχετικά με την αρχειοθέτηση και τη διατήρηση του ψηφιακού περιεχομένου.

Στο κεφάλαιο 6.4, παρατίθενται σχόλια και συμπεράσματα για τις πολιτικές των εκδοτών, και κατά πόσο επηρεάζουν τις πολιτικές και την λειτουργία των βιβλιοθηκών και γενικότερα τη χρήση του ψηφιακού περιεχομένου. Τέλος, στο κεφάλαιο 6.5, αναλύεται συνοπτικά η κίνηση της «ανοιχτής-πρόσβασης» (open-access), όπου σε συνδυασμό με τα ιδρυματικά αποθετήρια, λειτουργεί ως εναλλακτικό μοντέλο ηλεκτρονικής δημοσίευσης, κυρίως δημοσίευσης ηλεκτρονικών περιοδικών.

6.1 Association for Computing Machinery (ACM)

Η *ψηφιακή βιβλιοθήκη*[185] *της Association for Computing Machinery*[186] (ACM) περιέχει αναφορές και πλήρη κείμενα από άρθρα περιοδικών, ενημερωτικών δελτίων και πρακτικών συνεδρίων της ACM [ACM Inc, 2003b]. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη της ACM περιέχει περιεχόμενο που έχει δημοσιευθεί από την ACM, δημοσιεύσεις άλλων διασυνδεδεμένων οργανισμών, καθώς επίσης και περιεχόμενο από τα *Special Interest Groups*[187] (SIGs). Το περιεχόμενο της ψηφιακής βιβλιοθήκης είναι ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό. Η πρόσκτηση του ψηφιοποιημένου περιεχομένου είναι από περιεχόμενο που ανήκει στην ACM ή από περιεχόμενο άλλων εκδοτών που έχουν συμφωνίες συν-δημοσίευσης με την ACM.

Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του περιεχομένου της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM, ανήκουν συνήθως στην ACM. Η ACM απαιτεί από τους συγγραφείς να μεταβιβάζουν τα πνευματικά τους δικαιώματα (συμπεριλαμβανομένων και των αποκλειστικών δικαιωμάτων πώλησης συνδρομών και αδειών πρόσβασης για τα έργα τους) στην ACM, ως όρο – ουσιώδη προϋπόθεση για να δημοσιεύσει τα έργα τους. Η ACM μεταχειρίζεται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που τις έχουν

2003, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[185] Βλέπε ACM Inc, 1990. *ACM Digital Library*, http://portal.acm.org [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[186] Βλέπε http://www.acm.org [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[187] Βλέπε http://www.acm.org/sigs/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

μεταβιβαστεί, ως το βασικό μέσο για να αποκτήσει το δικαίωμα δημοσίευσης, να δημιουργήσει την ψηφιακή της βιβλιοθήκη, να προστατέψει τα έργα από την λογοκλοπή και οποιασδήποτε άλλη μη εξουσιοδοτημένη χρήση, να διατηρήσει και να αναπτύξει το εκδοτικό της πρόγραμμα πουλώντας συνδρομές ή χρεώνοντας για την πρόσβαση στις συλλογές της κλπ[188]. [ACM Inc, 2002].

Παρά τη μεταβίβαση δικαιωμάτων στην ACM, οι συγγραφείς κρατούν κάποια δικαιώματα, όπως:

- όλα τα άλλα δικαιώματα ιδιοκτησίας, όπως για παράδειγμα τα δικαιώματα που αφορούν σε ευρεσιτεχνίες-πατέντες,
- το δικαίωμα να επαναχρησιμοποιήσουν οποιοδήποτε τμήμα ενός έργου, χωρίς αποζημίωση, σε μελλοντικά έργα (βιβλία, διαλέξεις, παρουσιάσεις σε όλα τα μέσα), με την προϋπόθεση ότι θα περιλαμβάνουν αναφορά στην ACM και τη σημείωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της ACM,
- το δικαίωμα να αναθεωρήσουν-διορθώσουν ένα έργο[189], και
- το δικαίωμα να τοποθετούν, στην προσωπική τους συλλογή που βρίσκεται στην προσωπική τους ιστοσελίδα και σε ένα δημόσια προσβάσιμο εξυπηρετητή του εργοδότη τους, εκδόσεις (που έχουν ετοιμαστεί από τους ίδιους) έργων που καλύπτονται από το copyright της ACM. Τέτοια τοποθέτηση-δημοσίευση περιορίζεται για μη εμπορική πρόσβαση και για προσωπική χρήση από άλλους, και πρέπει να περιλαμβάνει ειδική σημείωση[190], η οποία θα ενσωματώνεται και στο αρχείου του πλήρους κειμένου και στη συνοδευτική αναφορά [191] (μεταδεδομένα) [ACM Inc, 2002].

Προκείμενου να αποκομιστούν επαρκή έσοδα-πόροι για την υποστήριξη της διαδικασίας δημοσίευσης-έκδοσης, η ACM χρεώνει για την πρόσβαση στις περισσότερες από τις εκδόσεις της[192]. Τα μεταδεδομένα[193], συμπεριλαμβανομένων αναφορών, περιλήψεων, όρων ευρετηρίου, αξιολογήσεων, αναφερόμενων έργων και σχολίων, είναι ελεύθερα προσβάσιμα και διαθέσιμα στο κοινό μέσω της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM [ACM Inc, 2002]. Συμπληρωματικά, η πρόσβαση στους πίνακες περιεχομένων και τις περιλήψεις των δημοσιευμάτων της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM είναι ελεύθερη και διατίθεται δωρεάν σε οποιοδήποτε χρήστη[194].

---

[188] Βλέπε **κεφάλαιο 2.1** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Requirement [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[189] Βλέπε **κεφάλαιο 2.4** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Definitive [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[190] "*© ACM, YYYY. This is the author's version of the work. It is posted here by permission of ACM for your personal use. Not for redistribution. The definitive version was published in PUBLICATION, {VOL#, ISS#, (DATE)} http://doi.acm.org/10.1145/nnnnnn.nnnnnn*", βλέπε **κεφάλαιο 2.5** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Retained [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[191] Βλέπε **κεφάλαιο 2.5** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Retained [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[192] Βλέπε **κεφάλαιο 1.2** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Rationale [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[193] Βλέπε **κεφάλαιο 3.8** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Access [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[194] Βλέπε Τσιμπόγλου, Φ., 2005. *Συνεργασίες επιστημονικών βιβλιοθηκών σε ψηφιακό περιβάλλον: μια συστημική προσέγγιση της ελληνικής πραγματικότητας*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, σ. 121.

Η πρόσβαση στα πλήρη κείμενα των δημοσιεύσεων της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM, είναι συνήθως με συνδρομή, άδεια ή πληρωμή αντιτίμου συναλλαγής[195]. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη της ACM, έχει διαφορετικές (ποικίλες) πολιτικές πρόσβασης για διαφορετικές συνδρομές μελών. Ο χρήστης πρέπει να έχει συνδρομή προκειμένου να έχει πρόσβαση στο πλήρες περιεχόμενο της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM. Υπάρχουν τρία είδη – τρεις κατηγορίες μελών της ACM. Κάθε κατηγορία μέλους έχει διαφοροποιημένη πρόσβαση στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της ACM και διαφορετική χρέωση. Ωστόσο, συνήθως, τα μέλη της ACM που εγγράφονται – γίνονται συνδρομητές στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της ACM έχουν απεριόριστη πρόσβαση στα πλήρη κείμενα – στο πλήρες περιεχόμενο[196] [ACM Inc, 2003a]. Τα μέλη των *Ομάδων Ειδικού Ενδιαφέροντος*[197] της ACM, έχουν πλήρη πρόσβαση στο περιεχόμενο που χορηγείται – χρηματοδοτείται και παράγεται από τις αντίστοιχες *Ομάδες Ειδικού Ενδιαφέροντος* της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM [ACM Inc, 2003a].

Εκτός από τους συνδρομητές – μέλη της ACM, υπάρχουν *πακέτα συνδρομών*[198] για βιβλιοθήκες, πανεπιστήμια, οργανισμούς[199] και κοινοπραξίες[200] με διαφοροποιημένα δικαιώματα πρόσβασης και χρέωσης. Το κόστος – η χρέωση βασίζεται σε έναν αριθμό παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων, τα έσοδα της εταιρείας, τον αριθμό των συμμετεχόντων ιδρυμάτων κλπ. Επιπροσθέτως, εκτός από την πρόσβαση μέλους ή πρόσβαση με συνδρομή στο πλήρες περιεχόμενο, οι χρήστες άτομα μπορούν να έχουν πρόσβαση πληρώνοντας 10$ για κάθε τεκμήριο που κατεβάζουν (αποθηκεύουν). Ο χρήστης μπορεί να αγοράζει άρθρα πληρώνοντας κάθε φορά, χωρίς να χρειάζεται να είναι μέλος της ACM.

Οι χρήστες της ψηφιακής βιβλιοθήκης της ACM καλούνται να τηρούν (συμμορφώνονται) με την *πολιτική δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας*[201] της ACM δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στη *δήλωση αδειών* [202] (σημείωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας) [ACM Inc, 1994]. Η ACM χορηγεί δωρεάν (χωρίς χρέωση) άδεια για ψηφιακά ή έντυπα (εκτυπωμένα) αντίγραφα για ατομική χρήση, για χρήση σε ακαδημαϊκές αίθουσες διδασκαλίας και για ατομική χρήση που αφορά προσωπική έρευνα και μελέτη. Η άδεια χορηγείται δωρεάν, χωρίς χρέωση, αν τα αντίγραφα δεν γίνονται ή δεν διανέμονται για κερδοσκοπικά ή εμπορικά οφέλη και τα αντίγραφα (ψηφιακά ή έντυπα) φέρουν στην πρώτη σελίδα, την *σημείωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας* και την πλήρη αναφορά. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για τα συστατικά μέρη ενός έργου που ανήκουν σε άλλους και όχι στην ACM πρέπει να τιμούνται. Επιτρέπεται με αναφορά η αφαίρεση και χρησιμοποίηση

---

[195] Βλέπε **κεφάλαιο 3.6** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Access [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[196] Βλέπε ACM Inc, 2003a. *Access to the DL*, http://portal.acm.org/access_dl.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[197] Βλέπε *ACM Special Interest Group (SIG)*, http://www.acm.org/sigs/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[198] Όπως: *Digital Library Core Package*, *Digital Library Mater Special Interest Group Package* κλπ.

[199] π.χ. εταιρείες, επιχειρήσεις, επαγγελματικές ενώσεις κλπ.

[200] Βλέπε ACM Inc, 2003c. *Libraries, Consortia and Corporations*, http://portal.acm.org/libraries_dl.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[201] Βλέπε *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

[202] Βλέπε **Permission Statement**, δηλαδή, **κεφάλαιο 2.2: copyright notice** της *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/#Notice [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

αποσπασμάτων από έργα που έχουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Δεν επιτρέπεται περαιτέρω αναπαραγωγή ή αναδιανομή χωρίς ρητή άδεια. Για οποιαδήποτε αναπαραγωγή άλλου είδους, για αναδημοσίευση, για καταχώρηση σε εξυπηρετητές, ή για αναδιανομή σε λίστες, απαιτείται προηγούμενη συγκεκριμένη-ειδική άδεια ή / και πληρωμή (αμοιβή, αποζημίωση) [ACM Inc, 2002]. Συμπερασματικά, όλες οι αναπαραγωγές εκτός απ' αυτές που αφορούν σε εκπαιδευτικούς και ιδιωτικούς σκοπούς, απαιτούν ειδική άδεια και πληρωμή στην ACM.

6.2 Elsevier

Ο *Elsevier*[203] είναι ένας εκδοτικός οίκος, ο οποίος παρέχει πρόσβαση σε περιοδικές εκδόσεις, βιβλία, βάσεις δεδομένων κλπ. Γίνεται εμβάθυνση στο καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, στην πρόσβαση, αναπαραγωγή, διαδανειμό και γενικότερα σε άλλες πολιτικές, αναφορικά με τα περιοδικά, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, που διατίθενται από τον Elsevier. Ιδιαίτερη βαρύτητα, δίδεται στο αντίκτυπο που έχουν οι πολιτικές του Elsevier στις πολιτικές και τις λειτουργίες των βιβλιοθηκών, ιδιαίτερα των ακαδημαϊκών.

Ως γενική αρχή, το περιεχόμενο που βρίσκεται στον δικτυακό τόπο του Elsevier, αποτελεί ιδιοκτησία του, όπως επίσης και ιδιοκτησία των συνεργαζόμενων εταιρειών του Elsevier και καλύπτεται από τους σχετικούς νόμους περί δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο χρήστης μπορεί να αναπαραγάγει περιεχόμενο για προσωπική και μη εμπορική χρήση με αναφορά της πηγής και όλων των υπολοίπων σχετικών σημειώσεων για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Αλλά κυρίως, τα θέματα πρόσβασης, αναπαραγωγής και πολιτικών, καθορίζονται από τις σχετικές άδειες χρήσης και συνδρομές που ισχύουν στον Elsevier[204].

Στη συνέχεια, δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο σύστημα *ScienceDirect*[205] του Elsevier, το οποίο λειτουργεί από το 1999 και παρέχει πρόσβαση στο μεγαλύτερο μέρος της επιστημονικής, τεχνικής και ιατρικής βιβλιογραφίας. Το ScienceDirect προσφέρει πρόσβαση σε περισσότερους από 2.000 τίτλους περιοδικών κυρίως του Elsevier, αλλά και άλλων παροχέων, που σημαίνει πρακτικά πρόσβαση σε περίπου 7.000.000 πλήρη κείμενα επιστημονικών άρθρων[206] κλπ. Ο Elsevier, και ειδικότερα το σύστημα ScienceDirect, διακρίνει τους χρήστες σε *επισκέπτες* και σε *εξουσιοδοτημένους*. Οι *επισκέπτες* χρήστες, είναι χρήστες οι οποίοι δεν έχουν συνδρομή στο σύστημα ούτε η πρόσβαση τους καθορίζεται από άδειες χρήσης. Αντίθετα, οι *εξουσιοδοτημένοι* χρήστες, είναι εγγεγραμμένοι χρήστες που ανήκουν σε φορείς, όπως, ινστιτούτα, οργανισμούς, βιβλιοθήκες, κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, ακαδημαϊκά ιδρύματα κλπ, και η πρόσβαση τους καθορίζεται σύμφωνα με τους όρους των αδειών χρήσης που έχουν συνάψει οι φορείς που ανήκουν με τον Elsevier.

---

[203] Βλέπε Elsevier B.V., 2005. *Elsevier*, http://www.elsevier.com/wps/find/homepage.cws_home [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[204] Βλέπε *Terms and Conditions*, http://www.elsevier.com/wps/find/termsconditions.cws_home/termsconditions [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[205] Βλέπε *ScienceDirect*, http://www.sciencedirect.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[206] Βλέπε *Frequently Asked Questions: what is ScienceDirect?*, http://info.sciencedirect.com/implementing/faq/#what [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

Οι επισκέπτες χρήστες έχουν διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης από τους εξουσιοδοτημένους. Οι επισκέπτες χρήστες μπορούν να έχουν πρόσβαση στις περιλήψεις των άρθρων[207], στους πίνακες περιεχομένων[208], και αν θέλουν να αποκτήσουν τα πλήρη κείμενα έχουν δύο επιλογές. Η πρώτη είναι να γίνουν εγγεγραμμένοι εξουσιοδοτημένοι χρήστες του συστήματος, ή να χρησιμοποιήσουν τη δυνατότητα *πληρωμής ανά ανάγνωση*[209] (pay per view). Παρόλα αυτά, αν δεν γίνουν εξουσιοδοτημένοι χρήστες, η πληρωμή ανά ανάγνωση αφορά μόνο σε τίτλους περιοδικών που είναι χωρίς συνδρομή, αλλιώς σε τίτλους που έχουν συνδρομή, η δυνατότητα πληρωμής ανά ανάγνωση δεν δίδεται στους επισκέπτες χρήστες. Επίσης, οι επισκέπτες χρήστες, έχουν λιγότερα δικαιώματα, αναφορικά με την αναζήτηση (δηλαδή χρήση μόνο απλής αναζήτησης και όχι σύνθετης), στις ενημερώσεις (alert) μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και σε άλλες δυνατότητες που προσφέρει το σύστημα ScienceDirect[210].

Οι εξουσιοδοτημένοι χρήστες, είναι χρήστες βιβλιοθηκών, κοινοπραξιών βιβλιοθηκών, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων εταιρειών κλπ. που η πρόσβαση, αλλά και άλλες πολιτικές, αναπαραγωγής, αντιγραφής, downloading, καθορίζονται από τις άδειες χρήσης που έχουν συνάψει με τον Elsevier. Μια πρώτη διάκριση που γίνεται στις άδειες χρήσης, αφορά σε εκείνες που αναφέρονται σε μεμονωμένους πελάτες[211], όπως βιβλιοθήκες, ακαδημαϊκά ιδρύματα κλπ. και σε εκείνες που αφορούν σε κοινοπραξίες[212] ή ενώσεις βιβλιοθηκών, εταιρειών κλπ. Επίσης, οι άδειες χρήσης διαφοροποιούνται και σε σχέση με άλλους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη, όπως, η ποσότητα του περιεχομένου που αγοράζεται ή γίνεται συνδρομή, η αντιστοιχία του έντυπου περιεχομένου που αναλογεί στο ηλεκτρονικό, ή η αντιστοιχία και ποσότητα της ηλεκτρονικής μόνο πρόσβασης σε συνδρομητικούς τίτλους[213]. Επίσης, το επίπεδο των δυνατοτήτων[214] που παρέχονται στην αναζήτηση, στην ενημέρωση (alert) σε άλλες λειτουργίες π.χ. αναφορές, και τέλος σε άλλες *επιπλέον επιλογές περιεχομένου*[215], όπως, τα δικαιώματα που αναφέρονται στη πρόσβαση σε αρχειακό περιεχόμενο (backfiles[216]), δηλαδή σε περιεχόμενο που αφορά σε προηγούμενες χρονιές από την έναρξη της συνδρομής κλπ.

---

[207] Βλέπε *Frequently Asked Questions: what are ScienceDirect's major features?*, http://info.sciencedirect.com/implementing/faq/#features [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[208] Βλέπε *Accessing ScienceDirect: guest user,* http://info.sciencedirect.com/licensing/access/guest_user/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[209] Βλέπε *Individual Article Purchase Options: pay per view*, http://info.sciencedirect.com/licensing/individual/ppv/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[210] Για πλήρη κατάλογο των δυνατοτήτων και δικαιωμάτων επισκεπτών και εξουσιοδοτημένων χρηστών, βλέπε *Accessing ScienceDirect: guest user,* http://info.sciencedirect.com/licensing/access/guest_user/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[211] Βλέπε *Sample License for Academic Customers*, http://info.sciencedirect.com/licensing/samplelicense/sample_license_academic.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[212] Βλέπε *Sample License for Corporate Customers*, http://info.sciencedirect.com/licensing/samplelicense/sample_license_corporate.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[213] Βλέπε *Sample Licenses*, http://info.sciencedirect.com/licensing/samplelicense/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[214] Για πλήρη κατάλογο των δυνατοτήτων, βλέπε *Search, Browse and Advanced Functionality*, http://info.sciencedirect.com/licensing/access/guest_user/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[215] Βλέπε *Additional Content Options*, http://info.sciencedirect.com/licensing/additional/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[216] Βλέπε *Additional Content Options: Elsevier Backfiles on ScienceDirect*, http://info.sciencedirect.com/licensing/additional/backfiles/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

Επομένως, η πρόσβαση και γενικότερα τα δικαιώματα και οι πολιτικές για τους εξουσιοδοτημένους χρήστες, καθορίζονται σύμφωνα με τις άδειες χρήσης. Υπάρχει μια διαποίκιλση στις άδειες χρήσης. Για παράδειγμα, υπάρχουν μερικές, όπως η *ScienceDirect Complete*[217], *ScienceDirect Standard*[218], *ScienceDirect Web Editions*[219], που είναι διαθέσιμες μόνο τους υπάρχοντες συνδρομητές των περιοδικών του Elsevier. Οι άδειες αυτές μεταξύ τους, είναι διαφορετικές ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης, σε λειτουργικότητες, και σε επιπλέον επιλογές περιεχομένου, όπως πρόσβαση στα backfiles, σε βιβλία, σε θεματικές συλλογές, σε ελεύθερες συλλογές[220] σε βάσεις δεδομένων με περιλήψεις κλπ. Μια ομοιότητα των τριών αδειών χρήσης, είναι ότι δίνουν πρόσβαση στα περιοδικά στα οποία οι φορείς τους έχουν κάνει συνδρομή. Αν οι χρήστες θέλουν να έχουν πρόσβαση στα περιοδικά που δεν έχουν συνδρομή, δηλαδή, πέρα απ' αυτά που καθορίζονται βάσει της άδειας, έχουν τη *δυνατότητα (ες) αγοράς μεμονωμένων άρθρων*[221] με τις επιλογές της *συναλλακτικής (transactional) πρόσβασης* [222]και της *πληρωμής ανά ανάγνωση*[223].

Άλλα παραδείγματα αδειών χρήσης, με διαφορετικά δικαιώματα από τις παραπάνω τρεις, είναι η *Corporate Edition*[224], που αφορά σε κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, ενώσεις εταιρειών, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, η *College Edition* [225] που αφορά σε μικρά

---

[217] Βλέπε *ScienceDirect Complete*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/complete/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[218] Βλέπε *ScienceDirect Standard*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/standard/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[219] Βλέπε *ScienceDirect Web Editions*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/webeditions/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[220] Η *Ελεύθερη Συλλογή*, είναι διαθέσιμη μόνο στους εξουσιοδοτημένους χρήστες που έχουν την άδεια χρήσης *ScienceDirect Complete*, και αφορά στην πρόσβαση σε περιοδικά τα οποία είναι εκτός της συνδρομής τους και δίδεται με μειωμένη τιμή, βλέπε *Freedom Collection*, http://info.sciencedirect.com/licensing/additional/freedom/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[221] Η *δυνατότητα αγοράς μεμονωμένων άρθρων*, αφορά στις επιλογές που έχουν οι χρήστες να έχουν πρόσβαση και να κάνουν download σε άρθρα περιοδικών που δεν καλύπτονται από τη συνδρομή τους, σε σταθερή και προκαθορισμένη τιμή ανά άρθρο. Επίσης, οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα στα άρθρα που αγοράζουν μ' αυτές τις επιλογές (*συναλλακτική πρόσβαση*, *πληρωμή ανά ανάγνωση*) , να τα κάνουν download και να τα αποθηκεύουν τοπικά (στο υπολογιστή τους) για μελλοντική χρήση. Η υπηρεσία αυτή είναι διαθέσιμη όλο το 24ωρο και τα μορφότυπα αποθήκευσης των άρθρων είναι HTML και PDF. Βλέπε *Individual Article Purchase Options*, http://info.sciencedirect.com/licensing/individual/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[222] Η *συναλλακτική πρόσβαση*, αφορά στη δυνατότητα που έχουν οι εξουσιοδοτημένοι χρήστες και συγκεκριμένα οι χρήστες φορέων που έχουν άδειες χρήσης *ScienceDirect Complete*, *ScienceDirect Standard*, *Corporate Edition* και *College Edition* με τον Elsevier, να έχουν πρόσβαση και να μπορούν να κάνουν download σε άρθρα περιοδικών που δεν καλύπτονται από τη συνδρομή τους, σε προκαθορισμένη τιμή ανά άρθρο, χωρίς να χρεώνονται οι ίδιο ως άτομα αλλά οι φορείς που ανήκουν. Βλέπε *Transactional Access*, http://info.sciencedirect.com/licensing/individual/transactional_access/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[223] Η *πληρωμή ανά ανάγνωση*, αφορά στη δυνατότητα αγοράς άρθρων (πρόσβαση, download, αποθήκευση με δυνατότητα τοπικής αποθήκευσης για μελλοντική χρήση) από εγγεγραμμένους χρήστες (που υπόκεινται σε άδειες χρήσης), αλλά και από επισκέπτες χρήστες, σε προκαθορισμένη τιμή ανά άρθρο, για περιοδικά που δεν καλύπτονται από συνδρομές. Βλέπε *Individual Article Purchase Options: pay per view*, http://info.sciencedirect.com/licensing/individual/ppv/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[224] Βλέπε *Corporate Edition*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/corporate/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[225] Βλέπε *College Edition*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/college/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

κολέγια της Βόρειας Αμερικής, η *ScienceDirect e-Select*[226] που αφορά οργανισμούς που θέλουν μικρό αριθμό ηλεκτρονικών συνδρομών σε επιστημονικά, τεχνολογικά και ιατρικά περιοδικά. Επίσης, υπάρχει και η *ScienceDirect OnSite*, η οποία είναι ιδανική για βιβλιοθήκες που θέλουν να έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο τους τοπικά (σε εσωτερικό-τοπικό δίκτυο), που θέλουν εξατομικευμένες υπηρεσίες για τους χρήστες τους – αφού μπορούν να επιλέξουν μόνο τα περιοδικά που απαιτούνται για την κάλυψη των αναγκών των χρηστών τους – που θέλουν να ενσωματώσουν τα περιοδικά στο σύστημα της βιβλιοθήκης και που θέλουν μια κοινή διεπαφή αναζήτησης μεταξύ πολλαπλών πηγών[227]. Τέλος, για μικρές ή μεσαίες ενώσεις βιβλιοθηκών, διατίθεται η επιλογή *ArticleChoise*, που τους επιτρέπει να προ-αγοράσουν πακέτα άρθρων περιοδικών, με 100, 200 ή 500 άρθρα. Η επιλογή αυτή, είναι ένας ευέλικτος τρόπος πρόσβασης περιεχομένου από την πλατφόρμα της ScienceDirect, σε λογική και ανταγωνιστική διατίμηση, εναλλακτική της υπηρεσίας παράδοσης τεκμηρίων, όπου η ένωση βιβλιοθηκών πληρώνει μόνο για την πληροφορία που χρειάζεται[228].

Οι εξουσιοδοτημένοι χρήστες, μπορούν να έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο που διατίθεται από το σύστημα ScienceDirect *on-campus*, δηλαδή μέσα από τις εγκαταστάσεις του φορέα (ινστιτούτου, εταιρείας κλπ.) που έχει σύμβαση με το ScienceDirect, αλλά και *off-campus*, δηλαδή απομακρυσμένα, από το σπίτι τους ή από οπουδήποτε[229]. Για την on-campus πρόσβαση στο πλήρες περιεχόμενο στο οποίο οι χρήστες (δηλαδή ο φορέας που ανήκουν) έχουν συνδρομή, δεν χρειάζεται η χρήση *κωδικού χρήστη* (username) και *συνθηματικού* (password). Παρόλα αυτά, αν οι εξουσιοδοτημένοι χρήστες, εκτός από το να δουν το περιεχόμενο on-campus, θέλουν να χρησιμοποιήσουν και εξατομικευμένες υπηρεσίες, όπως να σώσουν-αποθηκεύσουν αναζητήσεις ή να χρησιμοποιήσουν το σύστημα των ενημερώσεων (π.χ. ενημερώσεις αναζητήσεων, ενημερώσεις για νέα τεύχη περιοδικών), πρέπει να χρησιμοποιήσουν κωδικό και συνθηματικό[230].

Αναφορικά με την off-campus πρόσβαση, οι χρήστες έχουν δύο επιλογές. Η πρώτη, αφορά στο ότι οι χρήστες πρέπει να ζητήσουν από το βιβλιοθηκονόμο του φορέα τους, ειδικό κωδικό χρήστη και συνθηματικό, για να έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση, δηλαδή να δουν το περιεχόμενο, ή να αποθηκεύσουν αναφορές, να ενεργοποιήσουν ενημερώσεις κλπ. από οπουδήποτε. Ειδικά για να χρησιμοποιήσουν τις εξατομικευμένες υπηρεσίες απομακρυσμένα (off-campus), ο κωδικός χρήστη και το συνθηματικό, είναι διαφορετικά από αυτά που χρησιμοποιούν οι χρήστες όταν είναι on-campus. Η δεύτερη επιλογή, για την off-campus πρόσβαση, είναι η χρήση των

---

[226] Βλέπε *ScienceDirect e-Select*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/eselect/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[227] Με την συγκεκριμένη άδεια χρήσης το περιεχόμενο αποθηκεύεται τοπικά στη βιβλιοθήκη, σε τοπικό δίκτυο και εξυπηρετητή, και ανανεώνεται κάθε εβδομάδα. Το περιεχόμενο μεταφέρεται από το σύστημα ScienceDirect στη βιβλιοθήκη με FTP, βλέπε *ScienceDirect OnSite*, http://info.sciencedirect.com/licensing/primary/onsite/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[228] Βλέπε *ArticleChoise*, http://info.sciencedirect.com/licensing/individual/articlechoice/ [Ημερομηνία πρόσβασης 5-1-06].

[229] Βλέπε *Accessing ScienceDirect*, http://info.sciencedirect.com/licensing/access/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

[230] Βλέπε *Accessing ScienceDirect: on/off campus*, http://info.sciencedirect.com/licensing/access/campus/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

συστημάτων διαχείρισης πρόσβασης *Athens*[231] και *Shibboleth*[232]. Στην περίπτωση, αυτή ο χρήστης δεν χρειάζεται να έχει ειδικό κωδικό χρήστη και συνθηματικό για την off-campus πρόσβαση σε κάθε διαφορετική πηγή του ScienceDirect. Δηλαδή, χρησιμοποιώντας είτε το Athens, είτε το Shibboleth, ο χρήστης μπορεί να έχει off-campus πρόσβαση στο σύστημα ScienceDirect, αλλά και σε άλλες πηγές περιεχομένου, αφού εγγραφεί μια φορά και χρησιμοποιώντας τα ίδια *διαπιστευτήρια* (κωδικό και συνθηματικό) για όλες τις πηγές[233]. Οι δυνατότητες πρόσβασης on-campus και off-campus, δεν ισχύουν για τους επισκέπτες χρήστες, ιδιαίτερα αναφορικά με το πλήρες περιεχόμενο.

Τέλος, αναφορικά με τους συγγραφείς, παρότι παραχωρούν το copyright[234] στον Elsevier, κρατούν κάποια άλλα σημαντικά δικαιώματα. Μερικά από τα δικαιώματα που κρατούν οι συγγραφείς είναι:

- το δικαίωμα να κάνουν αντίγραφα του άρθρου για προσωπική χρήση, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης για εκπαιδευτικούς σκοπούς,
- το δικαίωμα να κάνουν αντίγραφα του άρθρου και να το διανέμουν, ακόμα και με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, σε ερευνητικούς συνεργάτες για προσωπική χρήση,
- το δικαίωμα να δημοσιεύουν προ-δημοσιευμένες εκδόσεις του άρθρου στο Διαδίκτυο[235],
- το δικαίωμα να παρουσιάσουν το άρθρο και να μοιράσουν αντίγραφα στους συνέδρους,
- το δικαίωμα να περιλαμβάνουν μέρος του άρθρου ή ολόκληρο το άρθρο στη διδακτορική τους διατριβή,
- το δικαίωμα να ετοιμάζουν παράγωγα έργα από το άρθρο, ή να επαναχρησιμοποιούν μέρη του άρθρου σε άλλα έργα κλπ[236].

Το πιο ουσιαστικό δικαίωμα που έχουν οι συγγραφείς, αφορά στο ότι μπορούν να δημοσιεύουν και να τοποθετούν στην προσωπική τους ιστοσελίδα, ή στις ιστοσελίδες των ινστιτούτων τους (συμπεριλαμβανομένων και των καταθετηρίων-αποθετηρίων των ινστιτούτων τους) την *τελική έκδοση* του άρθρου που έχει δημοσιευθεί σε

---

[231] Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με το *Athens*, βλέπε http://www.athens.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

[232] Βλέπε *Shibboleth*, http://shibboleth.internet2.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06]. Περισσότερες πληροφορίες για την αρχιτεκτονική, τις πολιτικές και τις λειτουργίες του συστήματος Shibboleth, διατίθενται από το *Ομάδα Ψηφιακών Βιβλιοθηκών του Old Dominion University*, όπως, π.χ. α) *Archon integrated with Shibboleth: demo setup*, https://pluto.seven.research.odu.edu/archon/demo.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03], β) *Archon integrated with Shibboleth: introduction to demo setup*, https://pluto.seven.research.odu.edu/archon/introduction.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03], γ) *Integrating Shibboleth with Archon*, http://securedl.cs.odu.edu/shibarchon.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03] και δ) *Economic Sustainability of Archon with Shibboleth Framework*, http://securedl.cs.odu.edu/nsdlsupplement.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

[233] Βλέπε *Access: Athens / Shibboleth*, http://info.sciencedirect.com/licensing/access/athens/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

[234] Βλέπε *Why does Elsevier request transfer of copyright?*, http://www.elsevier.com/wps/find/supportfaq.cws_home/requesttransfercopyright [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

[235] Βλέπε επίσης Suber, P., 2004a. Elsevier Permits Postprint Archiving, *SPARC Open Access Newsletter*, iss. 74, June 2, 2004 http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/06-02-04.htm#elsevier [Ημερομηνία πρόσβασης 27-7-04].

[236] Για πλήρη κατάλογο των δικαιωμάτων που κρατούν οι συγγραφείς, βλέπε *What rights do I retain as an author?*, http://www.elsevier.com/wps/find/supportfaq.cws_home/rightsasanauthor [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

περιοδικό του Elsevier. Η *τελική έκδοση* του άρθρου, αφορά σε αρχείο που ετοιμάζεται και ενημερώνεται από το συγγραφέα, και το οποίο μπορεί να περιέχει τις αλλαγές που έχουν γίνει κατά τη διαδικασία αξιολόγησης και επιμέλειας του άρθρου από τον Elsevier. Ο συγγραφέας μπορεί να δημοσιεύσει αυτή την έκδοση, χωρίς άδεια από τον Elsevier, περιλαμβάνοντας όμως, εφόσον γνωρίζει, την πλήρη αναφορά του δημοσιευμένου άρθρου και παρέχοντας ένα σύνδεσμο προς την ιστοσελίδα του περιοδικού στο σύστημα ScienceDirect ή, καλύτερα το DOI του δημοσιευμένου άρθρου. Ωστόσο, η δημοσίευση της *τελικής έκδοσης του συγγραφέα*, δεν μπορεί να είναι για εμπορικούς σκοπούς, δηλαδή δεν πρέπει να τοποθετείται σε ιστοσελίδες εκτός του ινστιτούτου, ή της προσωπικής του ιστοσελίδας. Τέλος, το δημοσιευμένο, από τον Elsevier, άρθρο, σε μορφότυπο PDF ή HTML, δεν πρέπει να δημοσιεύεται από το συγγραφέα και μια τέτοια εξαίρεση απαιτεί γραπτή άδεια από τον Elsevier[237].

Γενικότερα, ως συμπέρασμα, ο Elsevier έχει πιο ελεύθερες πολιτικές σε σχέση με άλλους εκδότες, ιδιαίτερα πολιτικές που επηρεάζουν τη λειτουργία των βιβλιοθηκών, όπως είναι η μόνιμη αρχειοθέτηση των ηλεκτρονικών περιοδικών που συμβάλει στη διατήρηση του ψηφιακού περιεχομένου, και ο διαδανεισμός που συμβάλλει στη διάδοση της ψηφιακής πληροφορίας και γνώσης. Επίσης, ο Elsevier έχει πιο ελεύθερες πολιτικές σε σχέση με τα δικαιώματα που εκχωρεί στους συγγραφείς. Χαρακτηρίστηκα, εκτός από το δικαίωμα των συγγραφέων να δημοσιεύουν την τελική έκδοση των άρθρων τους, ο Elsevier από το Μάιο του 2005, έχει υλοποιήσει (πιλοτικά) την *Δημόσια Πολιτική Πρόσβασης*[238] (Public Access Policy) του *National Institute of Health* [239] (NIH), αναφορικά με τις δημοσιεύσεις συγγραφέων που στηρίζονται σε δημόσια-κρατική χρηματοδότηση από το NIH. Αυτό σημαίνει, ότι ο Elsevier και όχι οι συγγραφείς θα στέλνει-υποβάλει για λογαριασμό των συγγραφέων στο *PubMed Central*[240] (PMC), τα άρθρα που έχουν δημοσιεύσει σε περιοδικά του

---

[237] Σχετικά με την πολιτική του Elsevier για τη δημοσίευση άρθρων από τους συγγραφείς σε δημόσια προσβάσιμες ιστοσελίδες, βλέπε *Elsevier policies affecting libraries: author posting of final papers to public websites*, http://www.elsevier.com/wps/find/librariansinfo.librarians/libr_policies#authorposting [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-06].

[238] **Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τη *Δημόσια Πολιτική Πρόσβασης* του *National Institute of Health* (NIH)**, βλέπε: α) *NIH Public Access*, http://publicaccess.nih.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06], β) *NIH Manuscript Submission System*, http://nihms.nih.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06], γ) *NIH Public Access Policy*, http://publicaccess.nih.gov/policy.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06], δ) *NIH Public Access: frequently asked questions (faq)*, http://nihms.nih.gov/faq.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06] κλπ. **Επίσης, περαιτέρω πληροφορίες αναφορικά με τις εξελίξεις για την *NIH Public Access Policy***, βλέπε: α) National Institute of Health, 2005. *Policy on Enhancing Public Access to Archived Publications Resulting from NIH-Funded Research*, http://grants.nih.gov/grants/guide/notice-files/NOT-OD-05-022.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06], β) National Institute of Health, 2005. *The NIH Public Access Policy*, http://www.arl.org/sparc/author/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05], γ) Suber, P., 2005d. The Final Version of the NIH Public Access Policy, *SPARC Open Access Newsletter*, iss. 83, March 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/03-02-05.htm#nih [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05]. **Για σχετικές συζητήσεις πριν την εφαρμογή της *NIH Public Access Policy***, βλέπε: α) Suber, P., 2004c. The Open-Access Plan from the House Appropriations Committee, *SPARC Open Access Newsletter*, iss. 72, August 2, 2004, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/08-02-04.htm#nih [Ημερομηνία πρόσβασης 6-9-04], β) Suber, P., 2005a. Comments on the Weakening of the NIH Public-Access Policy, *SPARC Open Access Newsletter*, iss. 82, February 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/02-02-05.htm#nih [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05] κ.α.

[239] Βλέπε http://www.nih.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06].

[240] Βλέπε http://www.pubmedcentral.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06].

Elsevier, και το PMC θα μπορεί να τα έχει ελεύθερα διαθέσιμα στο κοινό, 12 μήνες μετά την τελική δημοσίευση[241].

Το ScienceDirect και γενικότερα ο Elsevier πρωτοπορεί αναφορικά με την πολιτική αρχειοθέτησης των ηλεκτρονικών περιοδικών και δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο ζήτημα της διατήρησης του ψηφιακού περιεχομένου. Η βασική πολιτική αρχειοθέτησης του Elsevier (ScienceDirect), περιλαμβάνει ενδεικτικά:

- Τη διατήρηση ψηφιακού αρχείου των περιοδικών που του ανήκουν και τη διάθεση τους μέσω των online υπηρεσιών του.
- Τη μόνιμη διάθεση του αρχειακού ψηφιακού περιεχομένου.
- Τη μόνιμη διατήρηση ψηφιακού περιεχομένου που δημοσιεύεται από άλλους εκδότες και διατίθεται από τον Elsevier κλπ[242].

Η μεγαλύτερη καινοτομία και πρωτοπορία του Elsevier, αφορά στο θέμα της διατήρησης των ηλεκτρονικών περιοδικών. Συγκεκριμένα, από τον Αύγουστο του 2002, υπάρχει μια συμφωνία μεταξύ του Elsevier και της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ολλανδίας[243], για τη μόνιμη αρχειοθέτηση των ηλεκτρονικών περιοδικών που εκδίδει ο Elsevier. Δηλαδή, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας αποτελεί το πρώτο επίσημο ψηφιακό αρχείο για τα περιοδικά του Elsevier, που σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη θα λάβει από τον Elsevier ψηφιακά αντίγραφα περιοδικών (1.500 περίπου) που διατίθενται από την πλατφόρμα ScienceDirect του Elsevier[244]. Τέλος, μια άλλη πρωτοπορία του Elsevier, αφορά στο γεγονός ότι επιτρέπει την αποστολή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείο των ψηφιακών άρθρων των περιοδικών που του ανήκουν, για λόγους και αιτήματα διαδανεισμού βιβλιοθηκών[245].

6.3 Springer

Ο εκδότης *Springer*[246] έχει συγχωνευθεί με τον Kluwer και από τον Ιανουάριο του 2005 έχει αναπτύξει το σύστημα *SpringerLink*[247] το οποίο προσφέρει πρόσβαση σε ηλεκτρονικά περιοδικά (περίπου 1.250) και βιβλία (περίπου 2.500[248]). Η πρόσβαση στο σύστημα SpingerLink γίνεται με συνδρομή και χωρίς συνδρομή. Η πρόσβαση

---

[241] Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την πολιτική του Elsevier όσον αφορά την υλοποίηση της *NIH Public Access Policy*, βλέπε *Elsevier NIH policy statement*, http://www.elsevier.com/wps/find/authorshome.authors/nihauthorrequest [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06].

[242] Περισσότερες πληροφορίες για την πολιτική αρχειοθέτησης του Elsevier, βλέπε *ScienceDirect Archiving Policy*, http://www.elsevier.com/wps/find/librariansinfo.librarians/libr_policies#sdarchiving [Ημερομηνία πρόσβασης 11-1-06].

[243] Βλέπε Koninklijke Bibliotheek http://www.kb.nl/index-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-1-06].

[244] Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την συμφωνία του Elsevier με την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ολλανδίας, βλέπε *Elsevier and Koninklijke Bibliotheek finalize major archiving agreement*, http://www.elsevier.com/wps/find/authored_newsitem.librarians/companynews05_00020 [Ημερομηνία πρόσβασης 11-1-06]. Βλέπε επίσης, Hunter, K., 2002. *National Library of the Netherlands and Elsevier Science make digital preservation history*, http://www.kb.nl/hrd/dd/dd_links_en_publicaties/publicaties/eskb-pressrelease7_20aug02_def.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

[245] Περισσότερες πληροφορίες για την πολιτική διαδανεισμού του Elsevier (ScienceDirect), βλέπε *ScienceDirect Interlibrary Loan Policy*, http://www.elsevier.com/wps/find/librariansinfo.librarians/libr_policies#sdaloan [Ημερομηνία πρόσβασης 11-1-06].

[246] Βλέπε http://www.springer.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-05].

[247] Βλέπε http://www.springerlink.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-05].

[248] Βλέπε *Online Access for Guest Users*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-113-2-69848-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-05].

στους πίνακες περιεχομένων και στις περιλήψεις των άρθρων, είναι ελεύθερη και δωρεάν για όλους τους χρήστες, συνδρομητές και μη. Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης σε ορισμένα δείγματα τευχών περιοδικών που διατίθεται κατά περιόδους δωρεάν[249] σε όλους τους χρήστες, για λόγους διαφήμισης και προαγωγής των προϊόντων του Springer. Οι χρήστες που δεν είναι συνδρομητές, πρέπει να γίνουν συνδρομητές για να έχουν παραπάνω δυνατότητες πρόσβασης ή να χρησιμοποιήσουν τη πολιτική της *πληρωμής ανά ανάγνωση* (pay per view[250]). Η πληρωμή ανά ανάγνωση δίνει τη δυνατότητα στους παροδικούς χρήστες του συστήματος SpringerLink, δηλαδή στους χρήστες που δεν είναι συνδρομητές είτε ως άτομα, είτε μέσω μιας βιβλιοθήκης ή οργανισμού, να αγοράζουν άρθρα και να πληρώνουν κάθε φορά για κάθε άρθρο που αγοράζουν.

Αναφορικά με τις συνδρομές υπάρχει μια δια-ποίκιλση σχετικά με τους όρους και τις δυνατότητες πρόσβασης. Μια πρώτη παρατήρηση, αφορά στο γεγονός ότι οι χρήστες που έχουν ήδη συνδρομή στις έντυπες εκδόσεις έχουν δικαίωμα πρόσβασης στα αντίστοιχα ηλεκτρονικά περιοδικά χωρίς χρέωση[251]. Ο Springer προσφέρει διαφορετικά είδη συνδρομών για διαφορετικές κατηγορίες χρηστών, όπως:

- *Ατομικοί συνδρομητές*, δηλαδή συνδρομητές που εγγράφονται ως άτομα και δεν ανήκουν σε κάποιο οργανισμό, ίδρυμα, βιβλιοθήκη, κοινοπραξία βιβλιοθηκών κλπ.
- *Συνδρομητές από οργανισμούς-ινστιτούτα*, δηλαδή χρήστες όπου οι οργανισμοί στους οποίους εργάζονται, έχουν συνδρομή με τον Springer που τους καλύπτει.
- *Συνδρομητές από βιβλιοθήκες, κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, ακαδημαϊκά ιδρύματα*, που αφορά σε χρήστες βιβλιοθηκών, ή κοινοπραξιών βιβλιοθηκών, ή ακαδημαϊκών ιδρυμάτων που έχουν συνδρομή στον Springer.
- *Συνδρομητές επιστημονικών και εμπορικών συλλόγων-ενώσεων ή εταιρειών*[252].

Η πρόσβαση για τους *ατομικούς συνδρομητές*[253], έχει ήδη αναλυθεί παραπάνω, δηλαδή αν έχουν συνδρομή στην έντυπη έκδοση, τότε έχουν online πρόσβαση και στην ηλεκτρονική έκδοση, μέσω του συστήματος SpingerLink κλπ. Επίσης, έχουν την επιπλέον δυνατότητα της πληρωμής ανά ανάγνωση, όπως και οι παροδικοί χρήστες ή αλλιώς, αν δεν έχουν ήδη συνδρομή στην έντυπη έκδοση, και θέλουν ένα νέο τίτλο περιοδικού, τότε μπορούν να κάνουν νέα συνδρομή και να πληρώσουν επιπλέον για τον συγκεκριμένο τίτλο. Στην περίπτωση αυτή, αν δεν υπάρχει έντυπη έκδοση η συνδρομή αφορά μόνο την ηλεκτρονική, ή ακόμα και αν υπάρχει ηλεκτρονική, ο χρήστης μπορεί να επιλέξει μόνο την ηλεκτρονική ή και την έντυπη με την ίδια χρέωση.

---

[249] Βλέπε Βλέπε *SpringerLink Home – Frequently Asked Questions (FAQ)*, http://www.springerlink.com/(c1r0uqzkbur5kt45qwcn2o45)/app/home/faq.asp και συγκεκριμένα: *How do I request and view free "Sample Issues" offered on SpringerLink?*, http://www.springerlink.com/(c1r0uqzkbur5kt45qwcn2o45)/app/home/faq.asp#14 [Ημερομηνία πρόσβασης 3-1-06].

[250] Βλέπε *Online Access for Guest Users*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-113-2-69848-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-05].

[251] Βλέπε *Online Access for Individual Users*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,,5-113-2-69845-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-05].

[252] Βλέπε *SpringerLink Home*, http://www.springerlink.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-05].

[253] Βλέπε *Online Access for Individual Users*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,,5-113-2-69845-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 3-1-06].

Η online πρόσβαση για τους *συνδρομητές που βρίσκονται σε οργανισμούς-ινστιτούτα*[254] που έχουν ήδη συνδρομή με το Springer, σε συγκεκριμένους τίτλους περιοδικών ή βιβλίων, γίνεται με τη χρήση των IP. Δηλαδή, αυτό επιτρέπει σε χρήστες από συγκεκριμένες τοποθεσίες, μέσα από τους συγκεκριμένους οργανισμούς, να έχουν online πρόσβαση στο περιεχόμενο στο οποίο έχει συνδρομή ο εκάστοτε οργανισμός. Επίσης, *ατομικοί χρήστες ή πελάτες* των συγκεκριμένων οργανισμών-ινστιτούτων, μπορούν να ενεργοποιήσουν την online πρόσβαση για τους συγκεκριμένους τίτλους στους οποίους υπάρχει συνδρομή από τον οργανισμό, στέλνοντας ένα email στην ανάλογη υπηρεσία του SpringerLink. Η online πρόσβαση για ινστιτούτα που δεν είναι ήδη πελάτες του Springer, μπορεί να επιτευχθεί με την υπογραφή συμβολαίου για τις ηλεκτρονικές εκδόσεις, μεταξύ του Springer και του οργανισμού-ινστιτούτου.

Τα *μέλη επιστημονικών ή εμπορικών ενώσεων* (συνδρομητές επιστημονικών και εμπορικών συλλόγων-ενώσεων ή εταιρειών), των οποίων τα περιοδικά εκδίδονται από τον Springer, έχουν δικαίωμα online πρόσβασης σ' αυτά τα περιοδικά. Η ενεργοποίηση της online πρόσβασης, γίνεται αφού τα μέλη έρθουν σε επικοινωνία με την επιστημονική ή εμπορική ένωση που ανήκουν[255].

Μια ειδική κατηγορία χρηστών, που διαφοροποιούνται ως προς τα δικαιώματα και τις δυνατότητες πρόσβασης είναι οι *επιμελητές* (editors) των εντύπων περιοδικών εκδόσεων του Springer και οι *συγγραφείς*. Όσον αφορά του επιμελητές των εντύπων περιοδικών εκδόσεων, έχουν το δικαίωμα της δωρεάν πρόσβασης στις ανάλογες online εκδόσεις[256]. Αναφορικά με τους συγγραφείς, μεταβιβάζουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον Springer και μπορούν να έχουν δωρεάν πρόσβαση στην έντυπη έκδοση, αλλά στην ηλεκτρονική έχουν δύο επιλογές. Αν το ερευνητικό ίδρυμα στο οποίο ανήκουν έχει συνδρομή για τον συγκεκριμένο τίτλο με τον Springer, μπορούν να έχουν δωρεάν ηλεκτρονική πρόσβαση. Αν δεν έχει συνδρομή, τότε θα πρέπει να πληρώσουν και να αγοράσουν ακόμα και το ίδιο τους το δημοσίευμα (άρθρο κλπ.) σε PDF ή HTML μορφή[257].

Η πρόσβαση, έντυπη και ηλεκτρονική, για τους *χρήστες βιβλιοθηκών, κοινοπραξιών βιβλιοθηκών και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων*, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η πρόσβαση για τις βιβλιοθήκες – και τους χρήστες τους – τις κοινοπραξίες και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα καθορίζεται από άδειες χρήσης. Ο Springer και κατ' επέκταση το σύστημα SpringerLink προσφέρουν διάφορες άδειες χρήσης που έχουν και διαφορετικές επιλογές και επίπεδα πρόσβασης, οι οποίες ανανεώνονται κάθε χρόνο[258]. Δηλαδή,

---

[254] Βλέπε *Online Access for Institutional Subscribers*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,,5-113-2-69846-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 3-1-06].

[255] Βλέπε *Online Access for Society Members*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,,5-113-2-69850-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 3-1-06].

[256] Βλέπε *Online Access for Journal Editors*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,,5-113-2-69847-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 3-1-06].

[257] Βλέπε *SpringerLink Home – Frequently Asked Questions (FAQ)*, http://www.springerlink.com/(c1r0uqzkbur5kt45qwcn2o45)/app/home/faq.asp και συγκεκριμένα: *As an author, how can I get my article in electronic format?*, http://www.springerlink.com/(c1r0uqzkbur5kt45qwcn2o45)/app/home/faq.asp#10 [Ημερομηνία πρόσβασης 3-1-06].

[258] π.χ. *2006 SpringerLink Licensing Options for Library Administrators*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-40585-2-156575-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06], και ανάλογα για τα προηγούμενα έτη: *SpringerLink Licensing Options for Library*

κάθε χρόνο ο Springer διαθέτει καινούργια λίστα με τις διαθέσιμες άδειες χρήσης. Διαφορετικές επιλογές διατίθενται για τις βιβλιοθήκες και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα που λειτουργούν έξω από τα πλαίσια κοινοπραξιών, και άλλες επιλογές αδειών χρήσης διατίθενται για τις κοινοπραξίες.

Η βασική διαφορά είναι ότι οι βιβλιοθήκες, ακαδημαϊκά ιδρύματα εκτός κοινοπραξιών έχουν να επιλέξουν ανάμεσα στις συνήθεις άδειες χρήσης που έχουν σταθερές επιλογές πρόσβασης. Για παράδειγμα, η *συνδρομή στην έντυπη έκδοση*[259], μπορεί να έχει και το προνόμιο της δωρεάν πρόσβασης στην ηλεκτρονική έκδοση. Επίσης, η *συνδρομή μόνο στην ηλεκτρονική έκδοση*[260], δίνει το προνόμιο της δωρεάν πρόσβασης και στις ηλεκτρονικές εκδόσεις των προηγούμενων χρόνων, ακόμα και για δύο χρόνια μετά τη λήξη της συνδρομής. Τέλος, η *ενισχυμένη συνδρομή*[261], έχει περισσότερες δυνατότητες αναφορικά με την πρόσβαση στα προηγούμενα ηλεκτρονικά τεύχη ακόμα και μετά τη λήξη της συνδρομής, και επίσης αναφορικά με τις έντυπες εκδόσεις. Αντίθετα, οι κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, εκτός από τις παραπάνω διαθέσιμες επιλογές αδειών χρήσης και πρόσβασης, μπορούν να διαπραγματευτούν και άλλες[262] άδειες χρήσης που υπάρχουν γι' αυτές τις κατηγορίες πελατών που μπορεί να προσφέρουν και επιπλέον, πιο ευμενείς, όρους πρόσβασης εκτός από τους προκαθορισμένους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η πολιτική του Springer σχετικά με το διαδανεισμό βιβλιοθηκών. Ο Springer δίνει στις βιβλιοθήκες το δικαίωμα να εξυπηρετούν αιτήματα διαδανεισμού, παρέχοντας όμως μόνο έντυπα αντίγραφα που θα αποστέλλονται με τηλεομοιότυπο (φαξ) ή με ταχυδρομείο σε εξουσιοδοτημένους χρήστες, δηλαδή σε χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών, που είναι ακαδημαϊκές, ερευνητικές ή άλλες μη εμπορικές-κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες. Οι εξουσιοδοτημένοι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να εκτυπώσουν και να αποθηκεύσουν έναν λογικό αριθμό άρθρων για εκπαιδευτικούς σκοπούς και για ιδιωτική χρήση. Η ψηφιακή μεταβίβαση-διάδοση άρθρων απαγορεύεται[263]. Επίσης, αναφορικά με το διαδανεισμό ηλεκτρονικών άρθρων και περιοδικών του Springer, οι βιβλιοθήκες μπορούν να αποστείλουν εκτυπωμένα αντίγραφα με τηλεομοιότυπο, ταχυδρομείο ή με άλλες

Administrators 2005, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-117-2-128726-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06], 2004, 2003 κλπ.

[259] Βλέπε *Standard License Options:* ***print plus free electronic subscription***, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-40585-2-156575-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06]

[260] Βλέπε *Standard License Options:* ***e-only subscription***, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-40585-2-156575-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06]

[261] Βλέπε *Standard License Options:* ***enhanced subscription***, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-40585-2-156575-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06]

[262] Βλέπε *Academic Single Site, Multi-Site and Consortia Licenses*, ή *Corporate Licenses…*, http://www.springer.com/sgw/cda/frontpage/0,11855,5-40585-2-156575-0,00.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06]

[263] Βλέπε *SpringerLink Home – Frequently Asked Questions (FAQ): what is Springer's policy regarding Inter-Library Loan (ILL)?*, http://www.springerlink.com/(c1r0uqzkbur5kt45qwcn2o45)/app/home/faq.asp#17 [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06]

υπηρεσίες που βασίζονται στο τηλεομοιότυπο (π.χ. Ariel), αλλά δεν μπορούν να στείλουν τα ψηφιακά άρθρα με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο[264] (email).

6.4 Σχόλια – συμπεράσματα για τις πολιτικές των εκδοτών

Ύστερα από την εξέταση των πολιτικών σε πολλούς εκδοτικούς οίκους, επιστημονικές και επαγγελματικές ενώσεις, ύστερα από την ενδεικτική αναφορά, ανάπτυξη και ανάλυση των πολιτικών σε αντιπροσωπευτικό δείγμα[265] αυτών των παροχέων και βάσει άλλων μελετών και ερευνών[266] που έχουν γίνει γι' αυτό το θέμα, προκύπτουν κάποια συμπεράσματα και σχόλια αναφορικά με τις πολιτικές αυτών των προμηθευτών ψηφιακού περιεχομένου.

Τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν σχετικά με τις πολιτικές των εκδοτών, είναι συνοπτικά τα ακόλουθα:

- Οι εκδότες διαθέτουν όλο και περισσότερο περιεχόμενο ηλεκτρονικά (online), ιδιαίτερα αναφορικά με τα περιοδικά[267] – πολλά περιοδικά είναι παράλληλα έντυπα και ηλεκτρονικά, ενώ αυξάνεται το ποσοστό των περιοδικών που είναι μόνο ηλεκτρονικά.
- Στις περισσότερες περιπτώσεις τα περιοδικά είναι διαθέσιμα online από το 1997-1998. Λίγοι εκδότες έχουν ψηφιοποιήσει αναδρομικά τεύχη από την αρχή της έντυπης έκδοσης, δηλαδή από το τεύχος 1 της έκδοσης του έντυπου περιοδικού.
- Οι περισσότεροι εκδότες παρέχουν συνεχή πρόσβαση[268] στο αρχειακό ψηφιακό περιεχόμενο (back files), δηλαδή σε περιεχόμενο που υπάρχει πριν τη έναρξη της συνδρομής κάποιας βιβλιοθήκης.

---

[264] Βλέπε *SpringerLink Home – Frequently Asked Questions (FAQ): can we use electronic versions of Springer journal and articles for ILL requests?*, http://www.springerlink.com/(c1r0uqzkbur5kt45qwcn2o45)/app/home/faq.asp#18 [Ημερομηνία πρόσβασης 4-1-06]

[265] Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αναπτύσσονται αναλυτικά, από το πλήθος των εκδοτών, επιστημονικών και επαγγελματικών ενώσεων που εξετάστηκαν, οι πολιτικές, της ACM, του Elsevier και του Springer, γιατί περιέχουν όλες τις πολιτικές που εφαρμόζονται από τους εκδότες και τις ενώσεις. Η παράθεση περισσότερων εκδοτών, ενώσεων κλπ. δεν θα πρόσφερε επιπλέον στοιχεία αναφορικά με τις πολιτικές.

[266] Μελετήθηκε σχετική έρευνα που έγινε από την *Association of Learned and Professional Society Publishers*, και αφορούσε στη μελέτη και καταγραφή των πολιτικών και πρακτικών σχετικά με την ηλεκτρονική δημοσίευση σε 275 εκδότες περιοδικών, εμπορικούς-κερδοσκοπικούς (περιλαμβάνοντας το σύνολο των μεγάλων εκδοτών) και μη. Για περαιτέρω πληροφορίες, βλέπε Cox, J., Cox, L., 2003. *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, The Association of Learned and Professional Society Publishers, Rookwood, U.K.: John Cox Associates, International Publishing Consultancy, June 2003, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[267] Το 75% των περιοδικών που εκδίδονται είναι διαθέσιμα online, βλέπε Cox, J., Cox, L., 2003. *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 3, The Association of Learned and Professional Society Publishers, Rookwood, U.K.: John Cox Associates, International Publishing Consultancy, June 2003, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[268] Το 72% των εμπορικών και το 54% των μη κερδοσκοπικών εκδοτών παρέχουν συνεχιζόμενη πρόσβαση σε προηγούμενα τεύχη ή τόμους, δηλαδή σε αρχειακό ψηφιακό περιεχόμενο (backfiles), που στην πραγματικότητα είναι πληρωμένο από προηγούμενους συνδρομητές. Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 5, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

- Πολλοί μη κερδοσκοπικοί εκδοτικοί οίκοι διαθέτουν τα back files ελεύθερα σε όλους μετά από κάποια χρονική περίοδο[269], ενώ οι εμπορικοί εκδότες χρεώνουν[270] για την πρόσβαση στο αναδρομικό ψηφιακό περιεχόμενο.
- Περίπου οι μισοί εμπορικοί εκδότες έχουν επίσημες συμφωνίες που περιέχουν διατάξεις για μακροπρόθεσμη διατήρηση[271].
- Περίπου όλοι οι εκδότες παρέχουν περισσότερο περιεχόμενο σε περισσότερους χρήστες, δια μέσου συμφωνιών για πακέτα [272] και κοινοπραξίες (κυρίως βιβλιοθηκών).
- Τα μοντέλα κοστολόγησης διαφέρουν-ποικίλουν, μολονότι βασίζονται συνήθως στην έντυπη έκδοση[273].
- Άλλα μοντέλα κοστολόγησης ισχύουν για κοινοπραξίες[274] και ανάλογα με τη φύση[275] των συμφωνιών για τις κοινοπραξίες, και άλλα μοντέλα ισχύον για πακέτα[276] και ανάλογα με το είδος[277] των πακέτων.

---

[269] Αρκετοί ακολουθούν την κίνηση της *PloS: Public Library of Science*, http://www.plos.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 11-1-06].

[270] Όντως οι περισσότεροι εμπορικοί εκδότες χρεώνουν για την πρόσβαση στα backfiles. Ωστόσο οι μεγάλοι εκδότες δεν χρεώνουν επιπλέον για τα backfiles, ενώ οι μικροί χρεώνουν επιπλέον. Αυτή η διαπίστωση ισχύει τόσο για τους εμπορικούς όσο και για τους μη κερδοσκοπικούς εκδότες. Βεβαίως, υπάρχουν και άλλες πολιτικές, όπως η παροχή ολόκληρου του ηλεκτρονικού αρχείου των περιοδικών χωρίς επιπλέον χρέωση για τους ενεργούς συνδρομητές. Επίσης, η δωρεάν διάθεση περιοδικών μετά από κάποια χρονική περίοδο ύστερα από τη δημοσίευση για τους συνδρομητές που δεν έχει λήξη η συνδρομή τους, αλλά μετά το πέρας αυτής της περιόδου, οι τωρινοί συνδρομητές χρεώνονται για τα προηγούμενα τεύχη. Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 5, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[271] Το 52% των εμπορικών και το 45% των μη κερδοσκοπικών εκδοτών έχουν επίσημες διατάξεις για μακροπρόθεσμη διατήρηση. Οι περισσότεροι εκδότες έχουν τις δικές τους συμφωνίες, αλλά επίσης συχνά χρησιμοποιούνται και τρίτοι φορείς που εμπλέκονται σε θέματα διατήρησης, όπως *JSTOR*, *OCLC*, *High Wire LOCKSS*, ιδρυματικά αποθετήρια (π.χ. PubMed Central) κλπ. Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 5, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[272] Πρόκειται για αγορά *πακέτων άρθρων περιοδικών* (bundles) που προσφέρονται σε μειωμένη τιμή.

[273] Η τιμή για την ηλεκτρονική (online) έκδοση είναι στενά συνδεδεμένη με την έντυπη έκδοση, αλλά αυτό θα μειωθεί όσο οι εκδότες νιώσουν σίγουροι για την ασφάλεια της αγοράς των ηλεκτρονικών περιοδικών. Η σύνδεση μεταξύ ηλεκτρονικής και έντυπης τιμής, διαπιστώνεται περισσότερο στην κοστολόγηση των ξεχωριστών τίτλων και όχι των πακέτων. Οι πιο συνηθισμένες πρακτικές είναι, είτε η παροχή δωρεάν ηλεκτρονικής πρόσβασης αφού υπάρχει έντυπη συνδρομή, ή / και η έκπτωση στην συνδρομή για το ηλεκτρονικό περιεχόμενο όταν κάποιος θα πάρει παράλληλα και το έντυπο. Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 3, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[274] Υπάρχουν σαφείς τάσεις στα μοντέλα κοστολόγησης για τις κοινοπραξίες. Οι περισσότεροι εκδότες προτιμούν το μοντέλο που βασίζεται στις προηγούμενες έντυπες συνδρομές, δηλαδή σύνδεση της έντυπης και ηλεκτρονικής κοστολόγησης. Άλλοι κάνουν εκπτώσεις στην πλήρη κοστολόγηση, κοστολογώντας βάσει του μεγέθους (αριθμός μελών κλπ.) της κοινοπραξίας. Οι μεγάλοι εκδότες έχουν πιο ομοιόμορφα μοντέλα, λόγω της εμπειρίας που έχουν αποκτήσει κάνοντας συμφωνίες με κοινοπραξίες βιβλιοθηκών. Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 4, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[275] Οι περισσότεροι εκδότες, είτε κάνουν συμφωνίες για ένα χρόνο, είτε για τρία αναλαμβάνοντας συχνά την υποχρέωση να καλύψουν την αύξηση των τιμών – του κόστους σε ένα συμφωνημένο (από την κοινοπραξία και τους εκδότες) ποσοστό. Το ένα τρίτο των εκδοτών, δίνουν την πλήρη λίστα των

- Πολλοί εκδότες διαθέτουν ψηφιακό περιεχόμενο ελεύθερα ή σε πολύ χαμηλό κόστος σε πελάτες που προέρχονται από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες[278].
- Οι μεγάλοι εκδότες, περιέχουν στις άδειες χρήσης τους και δίνουν περισσότερα δικαιώματα χρήσης, απ' ότι οι μικροί. Τα δικαιώματα χρήσης, αφορούν σε χρήση του ψηφιακού περιεχομένου σε πακέτα και σε όρους διαδανεισμού βιβλιοθηκών.
- Οι μεγάλοι εκδότες έχουν πιο απλά μοντέλα κοστολόγησης, περισσότερες επιλογές, όπως, η πληρωμή ανά ανάγνωση[279], ή τα πακέτα ανά θέμα, και περισσότερες διευκολύνσεις στους χρήστες, όπως οι διασυνδέσεις[280] [Cox, 2003: 7].
- Οι περισσότεροι[281] εκδότες απαιτούν από τους συγγραφείς να μεταβιβάζουν το copyright σ' αυτούς. Λίγοι δεν απαιτούν μεταβίβαση του copyright και χρησιμοποιούν εναλλακτικά ειδική άδεια για δημοσίευση.

περιοδικών τους στις κοινοπραξίες, ενώ το 7% δίνει είτε την πλήρη λίστα ή υποσύνολο της επιλεγμένο από τον εκδότη (π.χ. πακέτα κατά θέμα ή θεματικά πακέτα). Το 34% των εκδοτών επιτρέπουν στις κοινοπραξίες να επιλέγουν τους τίτλους που επιθυμούν. Το 60% των εκδοτών περιλαμβάνει την πρόσβαση στα backfiles ως μέρος της συμφωνίας με την κοινοπραξία, και οι περισσότεροι απ' τους εκδότες που ανήκουν στο 60% διαθέτουν όλα τα backfiles ηλεκτρονικά (online). Ένα μελανό σημείο, είναι ότι οι περισσότεροι εκδότες είναι απρόθυμη στο να επιτρέπουν στις κοινοπραξίες να αποθηκεύουν το περιεχόμενο τοπικά, παρά το γεγονός ότι μερικές κοινοπραξίες το απαιτούν ως όρο-προϋπόθεση για να προχωρήσουν σε οποιαδήποτε συμφωνία. Βλέπε Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 4, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[276] Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία αναφορικά με την κοστολόγηση των πακέτων. Πολλοί εκδότες χρησιμοποιούν συνδυασμούς 4-5 μεθόδων για την κοστολόγηση των πακέτων και αυτό δηλώνει ότι οι περισσότεροι εκδότες πειραματίζονται και δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη πρακτική στην κοστολόγηση των πακέτων, τουλάχιστον σ' αυτό το στάδιο. Το θέμα αυτό συνεχώς αλλάζει και εξελίσσεται. Κάποιο άλλοι εκδότες, έχουν ως βάση για την κοστολόγηση των πακέτων τις προηγούμενες έντυπες συνδρομές – σύνδεση έντυπης και ηλεκτρονικής κοστολόγησης. Τέλος, πολύ συνηθισμένη μέθοδος κοστολόγησης είναι αυτή που βασίζεται στο μέγεθος του φορέα (ινστιτούτο, ίδρυμα, βιβλιοθήκη), που μετριέται συνήθως με τους χρήστες.

[277] Τα πακέτα διακρίνονται σε: *πακέτα ανά θέμα*, δηλαδή που καλύπτουν ένα ή πολλά θέματα, *πακέτα ανά τύπο περιοδικών*, δηλαδή περιοδικά κριτικών, περιλήψεων κλπ, και *πλήρη πακέτα*, που περιέχουν το σύνολο των περιοδικών του εκδότη. Τα *πακέτα ανά θέμα*, ή *τύπο περιοδικών* χρησιμοποιούνται κυρίως από τους μεγάλους εκδότες, κυρίως τους εμπορικούς, ενώ τα πλήρη πακέτα χρησιμοποιούνται κυρίως από τους μη κερδοσκοπικούς εκδότες.

[278] Ειδικές συμφωνίες για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες παρέχουν-διαθέτουν οι μεγάλοι εκδότες, οι οποίοι προσφέρουν και εναλλακτικές λύσεις αναφορικά με την online πρόσβαση, όταν υπάρχουν προβλήματα στις τηλεπικοινωνίες, π.χ. δυσκολία ή έλλειψη πρόσβασης στο Διαδίκτυο κλπ., βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 5, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[279] Η *πληρωμή ανά ανάγνωση* (pay per view) χρησιμοποιείται κυρίως από τους μεγάλους εμπορικούς εκδότες.

[280] Οι διασυνδέσεις αφορούν τη δυνατότητα μετάβασης από βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων στα πλήρη κείμενα, τη δυνατότητα σύνδεσης αναφορών (βιβλιογραφικών δεδομένων) περιοδικών με τα πλήρη άρθρα, την δυνατότητα σύνδεσης ενός άρθρου με τα citations του και στη συνέχει με τα πλήρη κείμενα των citations που βρέθηκαν στο άρθρο κλπ. Παραδείγματα τέτοιων λειτουργιών προσφέρουν το ISI, CrossRef κ.α.

[281] Οι εκδότες που απαιτούν μεταβίβαση του copyright είναι σε ποσοστό 83%, ενώ μόνο το 9% έχει κάποια άλλη εναλλακτική πολιτική, βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 5-6, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

- Οι περισσότεροι εκδότες επιτρέπουν στους συγγραφείς να τοποθετούν στο Διαδίκτυο τα ήδη δημοσιευμένα άρθρα από περιοδικά των εκδοτών. Παρόλα, αυτά οι εκδότες επιτρέπουν στους συγγραφείς να τοποθετούν τα άρθρα αυτά στις προσωπικές τους ιστοσελίδες και όχι στα αποθετήρια των ιδρυμάτων τους και κυρίως σε αποθετήρια που περιέχουν pre-prints.
- Λίγοι εκδότες επιτρέπουν στους συγγραφείς να τοποθετούν τα άρθρα αυτά πριν δημοσιευθούν στα περιοδικά των εκδοτών, δηλαδή να τοποθετούν προ-δημοσιευμένες εκδόσεις των άρθρων τους. Οι εκδότες που επιτρέπουν την προδημοσίευση άρθρων είναι στην πλειονότητα τους μεγάλοι, αντίθετα οι μεσαίου μεγέθους εμπορικές εταιρείες δεν επιτρέπουν όχι μόνο την προδημοσίευση, αλλά και την τοποθέτηση ήδη δημοσιευμένων εκδόσεων στις προσωπικές ιστοσελίδες των συγγραφέων ή στα ιδρυματικά τους αποθετήρια.
- Οι περισσότεροι εκδότες επιτρέπουν στους συγγραφείς την επαναχρησιμοποίηση των άρθρων ή μέρος των άρθρων του για διδακτικούς-εκπαιδευτικούς σκοπούς, συνήθως μέσα στα ακαδημαϊκά τους ιδρύματα, με την προϋπόθεση να υπάρχει αναφορά στο περιοδικό και στον εκδότη.
- Περίπου το 50% [282] των εκδοτών επιτρέπουν στους συγγραφείς την επαναχρησιμοποίηση άρθρων σε μελλοντικές, σε άλλες δημοσιεύσεις τους.

6.5 Η κίνηση της «ανοιχτής πρόσβασης» ως εναλλακτικό μοντέλο δημοσίευσης: σύντομη αναφορά

Γίνεται συνοπτική αναφορά στην *κίνηση* αυτή, διότι δεν επιβάλλει περιορισμούς, όπως γίνεται συνήθως στο περιεχόμενο των βιβλιοθηκών, και ορίζει από την αρχή τους όρους χρήσης του περιεχομένου. Η κίνηση αυτή, ξεκίνησε από την ανάγκη των χρηστών για ελεύθερη και ανοιχτή πρόσβαση στην πληροφορία που διανέμεται μέσω του Διαδικτύου. Επίσης, η επιθετική τιμολογιακή των εμπορικών εκδοτών, που κάνει το κόστος των ηλεκτρονικών περιοδικών πολύ μεγάλο, οδήγησε στην δημιουργία της *ανοιχτής πρόσβασης*, ως εναλλακτικού μοντέλου δημοσίευσής τους.

Ασυντόνιστες και μη οργανωμένες ενέργειες για την ανοιχτή πρόσβαση, είχαν ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1960 [283] . Ως ορόσημο συντονισμένων και οργανωμένων ενεργειών για την ανοιχτή πρόσβαση , θεωρείται η συνάντηση στη Santa Fe των ΗΠΑ τον Οκτώβριο του 1999, που κατέληξε στη διακήρυξη της *Santa Fe* [284], που παρουσίασε ένα απλό τεχνικό και οργανωτικό πλαίσιο για την υποστήριξη της συνεργασίας και διαδραστικότητας μεταξύ των αρχείων e-prints. Αποτέλεσμα των προσπαθειών αυτών ήταν η σύσταση της ομάδας - κοινότητας *Open Archives Initiative* (OAI[285]), και η ανάπτυξη των πρώτων εργαλείων συλλογής (harvesting) μεταδεδομένων από ψηφιακές συλλογές. Το OAI κατέληξε στο πρωτόκολλο-πρότυπο *Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting* (OAI-PMH) που χρησιμοποιείται ευρέως για την συγκομιδή μεταδεδομένων ακόμα και από

[282] Βλέπε *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, p. 6, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

[283] Για περισσότερες πληροφορίες (ιστορικά στοιχεία, εξελίξεις κλπ.) σχετικά με την κίνηση της ανοικτής πρόσβασης, βλέπε *Αναλυτικό χρονολογικό πίνακα του Peter Suber*: *Timeline of the Open-Access Movement*, http://www.earlham.edu/~peters/fos/timeline.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[284] Βλέπε *Santa Fe Convention for Open Archives Initiative*, http://www.openarchives.org/sfc/sfc_entry.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[285] Βλέπε *Open Archives Initiative*, http://www.openarchives.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

εμπορικούς εκδότες. Από το 2002 χρησιμοποιείται η έκδοση 2[286] του OAI-PHM. Ακολούθησαν και άλλες σημαντικές διακηρύξεις που στην ουσία εδραίωσαν τη φιλοσοφία της ανοιχτής πρόσβασης ως εναλλακτικού μοντέλου δημοσίευσης. Ενδεικτικά αναφέρονται η *διακήρυξη*[287] της *Budapest Open Access Initiative* (BOAI[288]), τον Φεβρουάριο του 2002, που στην ουσία καθιερώνει και διευκρινίζει τον όρο των τεκμηρίων[289] με ανοιχτή πρόσβαση. Επίσης, η *διακήρυξη* της συνάντησης στη *Bethesda*, στις 11 Απριλίου 2003, όπου θέτει τα δύο βασικά κριτήρια[290] για τον χαρακτηρισμό μιας έκδοσης ή ενός τεκμηρίου ως ανοιχτής πρόσβασης και τα οποία συμπεριελήφθησαν στην αντίστοιχη διακήρυξη που έχει μείνει γνωστή ως *Bethesda Statement on Open Access Publishing*[291], και άλλες[292].
Η ανοιχτή πρόσβαση, χρησιμοποιείται και υιοθετείται πλέον από πολλούς ως εναλλακτικό μοντέλο δημοσίευσης, ιδιαίτερα ηλεκτρονικής δημοσίευσης. Η ανοιχτή πρόσβαση πλεονεκτεί έναντι του μοντέλου δημοσίευσης ηλεκτρονικών περιοδικών

---

[286] Βλέπε *Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting: version 2 (OAI-PMH 2.O)*, http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[287] ***Διακήρυξη*** *Budapest Open Access Initiative*, http://www.soros.org/openaccess/read.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[288] Βλέπε *Budapest Open Access Initiative (BOAI)*, http://www.soros.org/openaccess/index.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[289] Σύμφωνα με τη *διακήρυξη της Budapest Open Access Initiative*, **τεκμήρια ανοιχτής πρόσβασης** είναι: «*ότι (αυτά) είναι ελεύθερα διαθέσιμα στο Διαδίκτυο, και οι χρήστες είναι ελεύθεροι να διαβάσουν, κατεβάσουν (download), αντιγράψουν, κυκλοφορήσουν, εκτυπώσουν, αναζητήσουν ή να συνδέσουν (link) το πλήρες κείμενο αυτών των τεκμηρίων, να τα αναλύσουν για την δημιουργία ευρετηρίου, να τα περάσουν ως δεδομένα σε λογισμικό ή να τα χρησιμοποιήσουν για οποιαδήποτε άλλη νόμιμο σκοπό, χωρίς οικονομικά, νομικά ή τεχνικά εμπόδια πέρα από τα απαιτούμενα για την πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Ο μόνος περιορισμός σχετικά με την αναπαραγωγή και την κυκλοφορία των τεκμηρίων και αντίστοιχα των πνευματικών δικαιωμάτων, θα πρέπει να είναι η δυνατότητα του δημιουργού να έχει τον έλεγχο στην ακεραιότητα της δουλειάς του και το δικαίωμα να αναγνωρίζεται και να αναφέρεται με τον κατάλληλο τρόπο*», βλέπε ***Διακήρυξη*** *Budapest Open Access Initiative*, http://www.soros.org/openaccess/read.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[290] Τα κριτήρια που θέτει η *Bethesda Statement on Open Access Publishing* για το χαρακτηρισμό μιας έκδοσης ή ενός τεκμηρίου ως ανοιχτής πρόσβασης, είναι τα ακόλουθα: ***α) ο συγγραφέας (εις) και ο κάτοχος (οι) των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας χορηγεί σε όλους τους χρήστες ελεύθερο, ανέκκλητο, παγκόσμιο και αδιάκοπο δικαίωμα απρόσκοπτης, διαρκούς πρόσβασης στο τεκμήριο, την άδεια να αντιγράφουν, χρησιμοποιούν, μεταδίδουν, εκθέτουν το έργο δημόσια, να δημιουργούν και να διανέμουν παράγωγα έργα, σε οποιοδήποτε ψηφιακό μέσο για οποιοδήποτε υπεύθυνο σκοπό, με την υποχρέωση της αρμόζουσας αναφοράς στο δημιουργό, δηλαδή την κατάλληλη δήλωση - απόδοση της δημιουργίας - συγγραφής, καθώς επίσης και την άδεια να αναπαράγουν σε μικρούς αριθμούς έντυπα αντίγραφα για προσωπική χρήση, β) Μια ολοκληρωμένη-πλήρης έκδοση του έργου και όλα τα συμπληρωματικά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένου ενός αντιγράφου της άδειας όπως περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο, σε κατάλληλο πρότυπο ηλεκτρονικό μορφότυπο, κατατίθεται άμεσα με την αρχική δημοσίευση σε ένα τουλάχιστον ψηφιακό δικτυακό αποθετήριο (repository), δηλαδή σε ένα εξ' αποστάσεως (online) αποθετήριο, το οποίο υποστηρίζεται από ένα ακαδημαϊκό ινστιτούτο-ίδρυμα, επιστημονικό οργανισμό, κυβερνητική υπηρεσία ή άλλο έγκριτο οργανισμό-φορέα, ο οποίος επιδιώκει την ενδυνάμωση της ανοιχτής πρόσβασης, την διανομή χωρίς περιορισμούς, τη διαλειτουργικότητα και την μακροπρόθεσμη αρχειοθέτηση-διατήρηση***, βλέπε *Bethesda Statement on Open Access Publishing: definition of open access publication*, http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm#definition [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[291] Βλέπε *Bethesda Statement on Open Access Publishing*, http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

[292] π.χ. *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*, http://www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06]. Για πλήρη κατάλογο διακηρύξεων σχετικά με την ανοιχτή πρόσβαση, βλέπε *Timeline of the Open-Access Movement*, http://www.earlham.edu/~peters/fos/timeline.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06] και βλέπε επίσης, *Lists Related to the Open Access Movement:* ***journal declarations of independence***, http://www.earlham.edu/~peters/fos/lists.htm#declarations [Ημερομηνία πρόσβασης 16-1-06].

των εκδοτών. Συνοπτικά, μερικά από τα πλεονεκτήματα της ανοιχτής πρόσβασης είναι:

- Η ενίσχυση της δημιουργίας ιδρυματικών αποθετηρίων-καταθετηρίων (institutional repositories), που αποτελούν online αρχεία[293] που αναπτύσσονται και συντηρούνται από ερευνητικά ιδρύματα και περιλαμβάνουν άρθρα που δημοσιεύονται από συγγραφείς του ιδρύματος, είτε *πριν* τη δημοσίευση τους (pre-print), είτε *μετά* (post-print).
- Η δημιουργία υπηρεσιών e-print ειδικών θεματολογιών, δηλαδή η δημιουργία θεματικών καταθετηρίων-αποθετηρίων με e-prints[294], όπου κάποια στηρίζονται στην αυτό-αρχειοθέτηση[295] από τους συγγραφείς.
- Η καλύτερη μόνιμη αρχειοθέτη και διατήρηση[296] του ψηφιακού περιεχομένου, μέσω των ιδρυματικών αποθετηρίων και της αυτό-αρχειοθέτησης [297] (self-archiving) από τους συγγραφείς.
- Η ανάπτυξη νέων δυνατοτήτων αυτόματης συγκομιδής μεταδεδομένων με την ανάπτυξη σχετικών πρωτοκόλλων (π.χ. OAI-PMH), που βοηθούν στην δημιουργία ενός[298] σημείου πρόσβασης σε κατανεμημένες πηγές των ιδρυματικών αποθετηρίων.
- Η οικονομική βιωσιμότητα των πανεπιστημίων και των βιβλιοθηκών, αφού πληρώνουν άπαξ – μια φορά για την ανάπτυξη της υποδομής του αποθετηρίου και δεν υποφέρουν με τις τεράστιες οικονομικές συνδρομές που πρέπει να πληρώνουν στους εμπορικούς εκδότες κάθε χρόνο.
- Η δημιουργία νέων δυνατοτήτων αναφορικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, αφού οι συγγραφείς δεν εκχωρούν πλήρως τα πνευματικά τους

---

[293] Παραδείγματα τέτοιων online αρχείων, δηλαδή ηλεκτρονικών καταθετηρίων-αποθετηρίων, αποτελούν: α) *PubMed Central (PMC)*, http://www.pubmedcentral.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06], ένα ψηφιακό αρχείο δημοσιεύσεων σε επιστημονικά περιοδικά των βιοϊατρικών επιστημών, β) *BioMed Central*, http://www.biomedcentral.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06], με περισσότερα από 140 ανοιχτής πρόσβασης περιοδικά στους τομείς της βιολογίας και της ιατρικής, γ) *DOAJ: directory of open access journals*, http://www.doaj.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-06] κ.α.

[294] Παραδείγματα θεματικών καταθετηρίων-αποθετηρίων με e-prints: α) *arXiv*, http://arxiv.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], που περιέχει περίπου 352.600 e-prints ανοιχτής πρόσβασης στη φυσική, στα μαθηματικά, στην πληροφορική και στη βιολογία, β) *NCSTRL: Networked Computer Science Technical Reference Library*, http://ncstrl.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], που περιέχει τεχνικές ερευνητικές εκθέσεις για την επιστήμη των υπολογιστών, γ) *NASA ADS: the NASA Astrophysics Data System*, http://adswww.harvard.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], για τη φυσική, αστροφυσική, γεωφυσική κλπ., δ) *NTRS: NASA Technological Reports Server*, http://ntrs.nasa.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], που περιέχει τεχνολογικές εκθέσεις για την αεροδιαστημική, ε) *RePEc: Research Papers in Economics*, http://repec.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], που περιέχει ερευνητικά papers, άρθρα περιοδικών, βιβλία και κεφάλαια βιβλίων για την οικονομική επιστήμη κ.α.

[295] Χαρακτηριστικό παράδειγμα ηλεκτρονικού καταθετηρίου-αποθετηρίου με e-prints που στηρίζεται στην αυτό-αρχειοθέτηση από τους συγγραφείς είναι το *CogPrints*, http://cogprints.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], για τις γνωστικές επιστήμες, όπως ψυχολογία, φιλοσοφία, γλωσσολογία κλπ.

[296] Βλέπε OCCL/RLG PREMIS Working Group, 2004. *Implementing Preservation Repositories for Digital Materials: Current Practice and Emerging Trends in the Cultural Heritage Community*, Report by the joint OCLC/RLG Working Group Preservation Metadata: Implementing Strategies (PREMIS), Dublin, O.: OCLC Online Computer Library Center, Inc., September 2004, http://www.oclc.org/research/projects/pmwg/surveyreport.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 6-9-04].

[297] Βλέπε McKiernan, G., 2003a. Invisible Hand(s) Quality Assurance in the Age of Author Self-Archiving, *Jekyll.comm: International Journal of Science Communication*, no. 6, September 2003, http://jekyll.sissa.it/jekyll_comm/commenti/foc06_01.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

[298] Βλέπε Coleman, A., Bracke, P., Karthik, S., 2004. Integration of Non-OAI Resources for Federated Searching in DLIST, an Eprints Repository, *D-Lib Magazine*, vol. 10, no. 7/8, July/August 2004, http://www.dlib.org/dlib/july04/coleman/07coleman.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-04].

δικαιώματα στους εκδότες, αλλά τα διατηρούν και κερδίζουν με την ανοιχτή πρόσβαση, περισσότερη φήμη, δημοσιότητα και αναφορές.

- Η βελτίωση της τελικής δημοσίευσης, αφού στις περιπτώσεις αποθετηρίων με *προ-δημοσιευμένα* (pre-print) τεκμήρια, όπου οι συγγραφείς αποθηκεύουν τις προ-δημοσιευμένες εκδόσεις τους, παίρνουν παρατηρήσεις, σχόλια, σχολιασμούς και υπομνηματισμούς, οι οποίες βελτιώνουν το τελικό αποτέλεσμα – προϊόν της πνευματικής τους εργασίας.
- Η άμεση, γρήγορη αναζήτηση και ανάκτηση της πληροφορίας από τους χρήστες, χωρίς περιορισμούς και χωρίς κόστος.
- Η εξοικονόμηση χρημάτων από τις βιβλιοθήκες, από τις συνδρομές που γλιτώνουν και η δυνατότητα διατήρησης του ψηφιακού τους περιεχομένου από τι ίδιες.
- Οι νέες δυνατότητες στην ηλεκτρονική δημοσίευση και η ελαχιστοποίηση του κόστους της, όπου ευνοεί τους συγγραφείς και τους χρήστες. Δηλαδή, οι συγγραφείς και όχι οι χρήστες, πληρώνουν για τα έξοδα δημοσίευσης[299]. Πρακτικά, το κόστος δημοσίευσης ελαχιστοποιείται, γιατί, η μόνη απαίτηση για την ηλεκτρονική δημοσίευση είναι η ανάπτυξη της κατάλληλης υποδομής[300].
- Οι νέες εκδοτικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται από πρωτοβουλίες για την δημιουργία ανταγωνιστικών περιοδικών εκδόσεων (π.χ. SPARC[301], HighWire[302], PLoS[303], BioOne[304]).
- Τέλος, οι νέες δυνατότητες ανάπτυξης *λογισμικού ανοικτού κώδικα*[305] (*open source software*), όπως, το *DSpace*[306], *Fedora*[307], *Greenstone*[308], EPrints[309] κλπ.

---

[299] Βλέπε Harnad, S., Brody, T., 2004. Comparing the Impact of Open Access (OA) vs. non-OA Articles in the Same Journals, *D-Lib Magazine*, vol. 10, no. 6, June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-7-04].

[300] Βλέπε Holmström, J., 2004a. The Cost per Article Reading of Open Access Articles, *D-Lib Magazine*, vol. 10, no. 1, January 2004, http://www.dlib.org/dlib/january04/holmstrom/01holmstrom.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

[301] *Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition (SPARC)*, http://www.arl.org/sparc/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06].

[302] *HighWire Press*, http://highwire.stanford.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06].

[303] *PLoS: Public Library of Science*, http://www.publiclibraryofscience.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 11-1-06].

[304] *BioOne: biological, ecological and environmental science research journals*, http://www.bioone.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06].

[305] Ως *λογισμικό ανοικτού κώδικα* (open source software), θεωρείται εκείνο το οποίο έχει ανοικτό κώδικα και αρχιτεκτονική, που σημαίνει ότι ο κώδικας του ή / και η αρχιτεκτονική του μπορεί να αναπαραχθεί και να επαναχρησιμοποιηθεί από άλλους ελεύθερα, χωρίς χρέωση, αρκεί να γίνεται αναφορά στον αρχικό δημιουργό. Επίσης, ο κώδικας και η αρχιτεκτονική μπορεί να αναπτυχθούν περαιτέρω, να επεκταθούν, από τον νέο κάτοχο του λογισμικού, ή γενικότερα το λογισμικό να προσαρμοστεί για να καλύψει τις ανάγκες του νέου κατόχου. Γενικότερα, το λογισμικό ανοικτού κώδικα, είναι ευέλικτο και εντάσσεται στη λογική της ανοιχτής πρόσβασης, που διαχέει τη γνώση και ο δημιουργός κερδίζει σε φήμη, δημοσιότητα και αναφορές.

[306] *DSpace*, http://dspace.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06].

[307] *Fedora*, http://www.fedora.info/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-10-03].

[308] Greenstone *Digital Library Software*. http://www.greenstone.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

[309] Το ελεύθερο, ή αλλιώς ανοικτού κώδικα, λογισμικό *EPrints Free Software*, http://www.eprints.org/software/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], αναπτύχθηκε από την κίνηση *EPrints*, http://www.eprints.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-1-06], που υποστηρίζει την ανοιχτή πρόσβαση, με σκοπό να βοηθήσει τα ακαδημαϊκά ιδρύματα στην ανάπτυξη των καταθετηρίων-αποθετηρίων τους που μπορεί να περιέχουν και e-prints. Σε πολλά ακαδημαϊκά αποθετήρια, χρησιμοποιούν σε συνδυασμό δύο ή και περισσότερα προϊόντα λογισμικού ανοικτού κώδικα, είτε παράλληλα, είτε μέχρι να καταλήξουν ποιο απ' αυτά εξυπηρετεί τις ανάγκες τους. Για σχετική βιβλιογραφία αναφορικά με την σύγκριση λογισμικού ανοικτού κώδικα, βλέπε Nixon, W., 2003a.

7. Αντιστοίχιση – σύγκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών

Οι βιβλιοθήκες ενσωματώνουν, επί του παρόντος, όλο και περισσότερο ψηφιακό περιεχόμενο, χωρίς όμως ακόμα, να αναπτύξουν κοινές πολιτικές γι' αυτό. Αυτό εμποδίζει τη συνεργασία και διαλειτουργικότητα των βιβλιοθηκών και περιορίζει τη χρησιμότητα των υπηρεσιών τους. Διαπιστώνεται, ότι οι συμβατικές πολιτικές δεν αντιστοιχούν άμεσα, αλλά έμμεσα, στις ψηφιακές και έχουν διαφορές που οφείλονται κυρίως στις ιδιότητες, εύκολης αντιγραφής και αναπαραγωγής, του ψηφιακού περιεχομένου.

Αρχικά, στο κεφάλαιο 7.1, γίνεται μια λειτουργική αντιστοίχιση συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Εξετάζονται ζητήματα, όπως, αν συνεχίζουν να υπάρχουν οι ίδιες πολιτικές από το συμβατικό στο ψηφιακό περιεχόμενο. Εάν συνεχίζουν να επιτελούν τις ίδιες λειτουργίες, ή, αν κάποιες λειτουργίες ή πολιτικές έχουν καταργηθεί στην ψηφιακή πραγματικότητα. Εάν έχει διευρυνθεί ο ρόλος τους ή αν έχουν αλλάξει απλώς ονομασία. Εάν έχουν προστεθεί νέες πολιτικές που επιτελούν νέες λειτουργίες που δεν υπήρχαν στο συμβατικό περιεχόμενο κ.α. Επίσης, εξετάζεται αν οι ψηφιακές πολιτικές αποτελούν μετάλλαξη των συμβατικών ή νέα κατάσταση. Εάν είναι πιο ελεύθερες ή περιορίζονται, όπως και οι συμβατικές, από παράγοντες, όπως, η πνευματική ιδιοκτησία, ή από περιορισμούς που οφείλονται στη μέθοδο πρόσκτησης – π.χ. περιορισμοί *αδειών χρήσης* [Κουλούρης, 2005: 227]. Τέλος, συγκρίνονται οι λειτουργίες των συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών και τονίζονται οι ομοιότητες και κυρίως οι διαφορές τους.

Στο κεφάλαιο 7.2, επιχειρείται μια πρακτική αντιστοίχιση και σύγκριση των συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα, συλλογές δέκα πρωτοπόρων ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, που διατίθενται παράλληλα σε συμβατική και ψηφιακή μορφή. Δηλαδή, εξετάζονται συλλογές στις οποίες έχει ψηφιοποιηθεί ολόκληρο το περιεχόμενο, ή μέρος του – άρα, δεν περιέχουν *πρωτογενώς ψηφιακό* περιεχόμενο. Με την αντιστοίχιση και σύγκριση αυτή, καταδεικνύονται στην πράξη, οι ομοιότητες, και οι διαφορές, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών [Κουλούρης, 2005: 227].

Στο κεφάλαιο 7.3, παραθέτονται τα συμπεράσματα, που προκύπτουν από την αντιστοίχιση και σύγκριση συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών. Παρουσιάζονται *προτάσεις* σχετικά με τις πολιτικές και τη διαμόρφωσή τους στο συμβατικό, στο υβριδικό και στο ψηφιακό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, προτάσεις που αφορούν:

- Τη μεταφορά συμβατικών λειτουργιών στις ψηφιακές πολιτικές.
- Την κατάργηση ή μετάλλαξη συμβατικών λειτουργιών στις ψηφιακές πολιτικές.
- Τη διεύρυνση συμβατικών λειτουργιών στις ψηφιακές πολιτικές.
- Την εισαγωγή νέων λειτουργιών και πολιτικών που δεν υπήρχαν στο συμβατικό περιεχόμενο.

DAEDALUS: Initial experiences with EPrints and DSpace at the University of Glasgow, *Ariadne*, iss. 37, October 2003, http://www.ariadne.ac.uk/issue37/nixon/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03], βλέπε επίσης, Nixon, W., 2003b. Experiences with Eprints and DSpace, *6th Digital Preservation Workshop*, London, 24 June 2003, http://www.dpconline.org/graphics/events/presentations/pdf/WilliamNixonpres.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

7.1 Λειτουργική αντιστοίχιση και σύγκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών

Αντιστοιχούνται οι συμβατικές με τις ψηφιακές πολιτικές, όσον αφορά τη λειτουργική τους διάσταση. Εντοπίζεται, αν οι λειτουργίες που επιτελούν οι πολιτικές στο συμβατικό περιεχόμενο, συνεχίζουν να υφίστανται, ή αλλιώς μεταφέρονται και στις πολιτικές του ψηφιακού περιεχομένου. Επίσης, εξετάζεται, αν κάποιες από τις πολιτικές ή λειτουργίες στο συμβατικό περιεχόμενο, έχουν καταργηθεί στο ψηφιακό. Έπειτα, συγκρίνονται οι συμβατικές με τις ψηφιακές πολιτικές, αναφορικά με το λειτουργικό τους χαρακτήρα και καταδεικνύονται οι ομοιότητες και κυρίως οι διαφορές τους. Οι συμβατικές πολιτικές που εξετάζονται, αντιστοιχούνται και συγκρίνονται με τις ψηφιακές, είναι η *πρόσβαση*, ο *δανεισμός*, ο *διαδανεισμός* και η *αναπαραγωγή* [Κουλούρης, 2005: 227].

Οι χρήστες και η πρόσβαση, διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. *Εσωτερικοί χρήστες* (onsite), που μπορεί να είναι φοιτητές, καθηγητές, προσωπικό του πανεπιστημίου κλπ. και *εξωτερικοί χρήστες* (offsite), όπου είναι οι υπόλοιποι χρηστές, που δεν ανήκουν στην κοινότητα του πανεπιστημίου και έχουν απομακρυσμένη, εκτός βιβλιοθήκης, πρόσβαση στο περιεχόμενο. Οι εσωτερικοί χρήστες, μπορούν να έχουν πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο *εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου* (on-campus onsite) αλλά και *εκτός πανεπιστημίου* (off-campus onsite) [Κουλούρης, 2005: 227]. Οι εξωτερικοί χρήστες, που επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη και έχουν τοπική πρόσβαση, θεωρούνται ως εσωτερικοί, γιατί συνήθως, δεν διαφοροποιούνται ως προς τα δικαιώματα [Κουλούρης, 2005: 228]. Επομένως, όταν γίνεται αναφορά σε εξωτερικούς χρήστες, αφορά, τους χρήστες εκτός βιβλιοθήκης και την *απομακρυσμένη* τους πρόσβαση.

Πίνακας 35. Ορολογία – έννοιες

Έννοια	*Συμβατική*	*Ψηφιακή*
Εσωτερικός χρήστης	Χρήστης που βρίσκεται δικαιωματικά ή τακτικά στις εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης	Αναγνωρισμένος ή εγγεγραμμένος χρήστης της βιβλιοθήκης
Εξωτερικός χρήστης	Χρήστης που επισκέπτεται τις εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης	Παροδικός χρήστης της βιβλιοθήκης
Πρόσβαση	Πρόσβαση στο περιεχόμενο μέσα από τους χώρους της βιβλιοθήκης	Πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο μέσω Διαδικτύου, εντός και εκτός βιβλιοθήκης
Αναπαραγωγή	Φωτοαντιγράφηση, διανομή τεκμηρίων	Αποθήκευση του ψηφιακού αντικειμένου, εκτύπωση κλπ.
Προσωρινή πλήρη χρήση τοπικού περιεχομένου, με δυνατότητα αναπαραγωγής	Δανεισμός	Δεν υφίσταται, στην ουσία αντικαθίσταται με την ψηφιακή πρόσβαση
Προσωρινή πλήρη χρήση περιεχομένου απομακρυσμένης βιβλιοθήκης, με δυνατότητα αναπαραγωγής	Διαδανεισμός	Δεν υφίσταται, στην ουσία αντικαθιστάται με την ψηφιακή πρόσβαση

Ανάλογα, προκύπτει και η ορολογία για τα είδη πρόσβασης: *πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες, εντός* ή /και *εκτός πανεπιστημίου* και *πρόσβαση* (απομακρυσμένη) *για εξωτερικούς χρήστες*. Στις εθνικές και δημόσιες βιβλιοθήκες, υπάρχουν μόνο *εσωτερικοί* και *εξωτερικοί* χρήστες. Ανάλογα, η πρόσβαση,

διακρίνεται σε *εντός* και *εκτός* βιβλιοθήκης. Δεν υπάρχει η διάκριση, εσωτερικών χρηστών εντός και εκτός βιβλιοθήκης, η οποία ισχύει για τις ακαδημαϊκές.

Στον πίνακα 35, παρουσιάζεται συνοπτικά, η *ορολογία* (έννοιες). Η $1^{η}$ στήλη, δείχνει την έννοια, η $2^{η}$ επεξηγεί τη συμβατική και η $3^{η}$, την ψηφιακή της διάσταση [Κουλούρης, 2005: 228]. Παρατηρείται, ότι κάποιες έννοιες, όπως του χρήστη, είναι πανομοιότυπες στη συμβατική και ψηφιακή τους διάσταση, απλά, αλλάζει ο τρόπος αναγνώρισης. Στη συμβατική διάσταση, ο χρήστης αναγνωρίζεται μόνο εντός βιβλιοθήκης, ενώ στην ψηφιακή, μπορεί να αναγνωριστεί εντός αλλά και εκτός, μέσω Διαδικτύου, π.χ., με τη χρήση συστημάτων διαχείρισης ψηφιακών δικαιωμάτων. Σε άλλες έννοιες, όπως πρόσβαση, αναπαραγωγή, η ψηφιακή διάσταση, διευρύνεται και μεταλλάσσεται σε σχέση με τη συμβατική. Τέλος, η συμβατική διάσταση κάποιων εννοιών, όπως, δανεισμός και διαδανεισμός, αντικαθίσταται από κάποια διευρυμένη ψηφιακή διάσταση.

Στον πίνακα 36, παρουσιάζεται η έμμεση αντιστοίχιση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών, όσον αφορά τη λειτουργική τους διάσταση. Η πρώτη στήλη, δηλώνει την ονομασία των πολιτικών. Η δεύτερη στήλη, δείχνει τη λειτουργία των πολιτικών στο συμβατικό περιεχόμενο και η τρίτη στήλη, δείχνει τη λειτουργία τους στο ψηφιακό περιεχόμενο [Κουλούρης, 2005: 228].

Πίνακας 36. Λειτουργική αντιστοίχιση συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών

Πολιτικές	*Συμβατικές πολιτικές*	*Ψηφιακές πολιτικές*
Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης	Ανάγνωση μέσα στη βιβλιοθήκη	Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης μέσω Διαδικτύου
Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εκτός βιβλιοθήκης	Δεν γίνεται	Γίνεται μέσω Διαδικτύου
Πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες	Εντός βιβλιοθήκης	Εντός και εκτός βιβλιοθήκης μέσω Διαδικτύου
Δανεισμός	Ναι για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης	Πρόσβαση για εσωτερικούς και ίσως εξωτερικούς χρήστες εντός και εκτός βιβλιοθήκης
Διαδανεισμός	Έντυπος για χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών	Πρόσβαση μέσω Διαδικτύου
		Για όλους του χρήστες: ηλεκτρονικός, συνδυασμός, μόνο έντυπος
		Για χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών: ηλεκτρονικός, συνδυασμός, μόνο έντυπος
Αναπαραγωγή	Φωτοαντιγράφηση, διανομή τεκμηρίων	Θεμιτή χρήση, αναφορά στην πηγή

7.1.1 Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες

Η πρόσβαση εντός βιβλιοθήκης για το συμβατικό περιεχόμενο, αντιστοιχεί στην ψηφιακή πρόσβαση μέσω Διαδικτύου, εντός και εκτός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, για το ψηφιακό περιεχόμενο. Δηλαδή, η συμβατική πρόσβαση για τους εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, αντιστοιχεί, στη ψηφιακή πρόσβαση, μέσω Διαδικτύου, για τους εσωτερικούς χρήστες εντός, αλλά και εκτός πανεπιστημίου. Αναλυτικότερα, όταν ο φοιτητής-χρήστης ενός πανεπιστημίου, ήθελε να βρει κάποιο συμβατικό περιεχόμενο, έπρεπε να πάει στην ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη,

να το αναζητήσει[310] και να το ανακτήσει. Οι περιορισμοί που τίθενται στην συμβατική πρόσβαση, σε σχέση με την ψηφιακή, είναι ότι ο χρήστης, έπρεπε να επισκεφθεί το χώρο της βιβλιοθήκης, να βοηθηθεί πιθανόν από το βιβλιοθηκονόμο για την αναζήτηση και έπειτα, να προμηθευτεί το περιεχόμενο.

Το τεκμήριο όμως που πιθανόν να αναζητούσε, μπορεί να είχε δανειστεί ή να χρησιμοποιούνταν από κάποιο άλλο χρήστη. Έτσι, σε περίπτωση που δεν υπήρχαν πολλαπλά αντίτυπα, ο χρήστης δεν μπορούσε να έχει πρόσβαση τη συγκεκριμένη στιγμή και θα έπρεπε να επισκεφθεί πάλι τη βιβλιοθήκη. Εδώ, εντοπίζεται το πρόβλημα της, πιθανής, μη ύπαρξης πολλαπλών αντίτυπων στο συμβατικό περιεχόμενο [Κουλούρης, 2005: 229].

Τα πλεονεκτήματα της ψηφιακής έναντι της συμβατικής πρόσβασης, είναι ότι ο χρήστης δεν χρειάζεται να επισκεφθεί πάντα τη βιβλιοθήκη για να έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο. Λόγω της ψηφιακής πρόσβασης μέσω Διαδικτύου, ο χρήστης, μπορεί και από άλλους χώρους, για παράδειγμα, ειδικούς χώρους του πανεπιστημίου με υπολογιστές κλπ., να έχει πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο. Επίσης, ο φοιτητής, μπορεί να έχει απομακρυσμένη πρόσβαση στο περιεχόμενο, απ΄ οπουδήποτε, εφόσον έχει σύνδεση στο Διαδίκτυο [Κουλούρης, 2005: 229].

Βέβαια, υπάρχουν και στο ψηφιακό περιεχόμενο περιπτώσεις, όπου ο φοιτητής δεν μπορεί να έχει απομακρυσμένη πρόσβαση και πρέπει να επισκεφθεί τη βιβλιοθήκη. Πρόκειται για περιπτώσεις, όπου το ψηφιακό περιεχόμενο είναι περιορισμένο, λόγω αδειών χρήσης ή λόγω περιορισμών πνευματικής ιδιοκτησίας, οι οποίες, κάποιες φορές, περιορίζουν την πρόσβαση μόνο εντός βιβλιοθήκης. Αλλά ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, όπου η συμβατική πρόσβαση μοιάζει έχει ομοιότητες με την ψηφιακή, υπάρχουν διαφορές, που κάνουν την ψηφιακή πρόσβαση να υπερέχει. Πρώτο, η ηλεκτρονική αναζήτηση, πολλές φορές, είναι πιο απλή και εύχρηστη, επομένως, ο χρήστης πιθανόν να μπορεί να την κάνει μόνος του. Δεύτερο, ο χρήστης ανακτά το ψηφιακό περιεχόμενο χωρίς να χρονοτριβεί. Τρίτο και πιο σημαντικό, η πρόσβαση μέσω Διαδικτύου, μπορεί να είναι παράλληλη και ταυτόχρονη, κάτι που δεν ισχύει με τη συμβατική πρόσβαση λόγω του περιορισμένου αριθμού αντιτύπων [Κουλούρης, 2005: 229]. Δηλαδή, σε ψηφιακά αντίγραφα του ίδιου τεκμηρίου, μπορούν παράλληλα και ταυτόχρονα (με χρήση Η/Υ), να έχουν πρόσβαση πολλοί χρήστες.

Συμπερασματικά, η λειτουργία που επιτελούσε η συμβατική πρόσβαση, έχει μεταφερθεί έμμεσα στην ψηφιακή, αλλά, με περισσότερα πλεονεκτήματα (παράλληλη, ταυτόχρονη, απομακρυσμένη κλπ.). Βέβαια, όπως η συμβατική, έτσι και η ψηφιακή πρόσβαση, μπορεί να περιορίζεται, αλλά σε λιγότερο βαθμό, όταν υπάρχουν περιορισμοί που αφορούν τη μέθοδο πρόσκτησης (π.χ. άδεια χρήσης), το μέσο διάθεσης (π.χ. CD-ROMS με περιορισμούς στην πρόσβαση ή διαθέσιμα μόνο εντός βιβλιοθήκης), ή τέλος, περιορισμοί που προκύπτουν απ' την πνευματική ιδιοκτησία [Κουλούρης, 2005: 229].

[310] Στον έντυπο ή στον ηλεκτρονικό, αν υπήρχε, κατάλογο – μόνος του ή με τη βοήθεια του βιβλιοθηκονόμου

7.1.2 Πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες

Η λειτουργία της πρόσβασης εξωτερικών χρηστών, αλλάζει χαρακτήρα και διευρύνεται στο ψηφιακό περιεχόμενο. Στο συμβατικό περιεχόμενο, οι εξωτερικοί χρήστες μπορούσαν να έχουν πρόσβαση μόνο εντός της βιβλιοθήκης ή μέσω διαδανεισμού, αν υπήρχε. Ο έντυπος διαδανεισμός, ισχύει όμως, μόνο για χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών. Επίσης, η λειτουργία του έντυπου διαδανεισμού, είναι πολύπλοκη, χρονοβόρα και χρειάζεται τη μεσολάβηση του βιβλιοθηκονόμου [Κουλούρης, 2005: 229]. Στον έντυπο διαδανεισμό, το περιεχόμενο αναπαράγεται σε έντυπη μορφή και αποστέλλεται, συνήθως ταχυδρομικά, στη διασυνδεδεμένη βιβλιοθήκη, και έπειτα φτάνει στα χέρια του τελικού χρήστη.

Στο ψηφιακό περιεχόμενο, η πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες, γίνεται εντός αλλά και εκτός βιβλιοθήκης. Ο εξωτερικός χρήστης έχει περισσότερες δυνατότητες, παράλληλη, ταυτόχρονη και άμεση πρόσβαση. Επιπλέον, στις περισσότερες περιπτώσεις, παρέχεται άμεση και γρήγορη απομακρυσμένη ψηφιακή πρόσβαση [Κουλούρης, 2005: 229]. Αναλυτικότερα, ο εξωτερικός χρήστης, στις περιπτώσεις που το ψηφιακό περιεχόμενο διατίθεται ελεύθερα, δεν διαφοροποιείται ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης, από τον εσωτερικό χρήστη. Δηλαδή, μπορεί να έχει απομακρυσμένη, από οπουδήποτε, άμεση και γρήγορη πρόσβαση στο περιεχόμενο. Η ψηφιακή απομακρυσμένη, μέσω Διαδικτύου, πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες, εισαγάγει μια νέα λειτουργία – νέες δυνατότητες – που δεν ήταν δυνατή στη συμβατική πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες [Κουλούρης, 2005: 229-230].

Βέβαια, σε ορισμένες περιπτώσεις, όπου το περιεχόμενο είναι προσβάσιμο μόνο για εσωτερικούς χρήστες είτε εντός, είτε και εκτός πανεπιστημίου[311], ο εξωτερικός χρήστης, πρέπει πάλι να επισκεφθεί τη βιβλιοθήκη ή να χρησιμοποιήσει το διαδανεισμο, αν υπάρχει. Δηλαδή, υπάρχουν οι ίδιοι περιορισμοί με τη συμβατική πρόσβαση εξωτερικών χρηστών, αλλά, ο διαδανεισμός είναι πλέον ηλεκτρονικός και έτσι, είναι λιγότερο πολύπλοκος και χρονοβόρος. Ο διαδανεισμός μπορεί να είναι ηλεκτρονικός ή / και έντυπος, άρα στο ψηφιακό περιεχόμενο μπορεί να συνυπάρχουν οι ψηφιακές και συμβατικές λειτουργίες και πολιτικές [Κουλούρης, 2005: 230].

7.1.3 Δανεισμός

Ο συμβατικός δανεισμός αφορά κυρίως τους εσωτερικούς χρήστες και λιγότερο ή καθόλου τους εξωτερικούς. Στην ουσία, η λειτουργία που επιτελεί ο συμβατικός δανεισμός, αντιστοιχεί έμμεσα στην ψηφιακή πρόσβαση. Αυτό σημαίνει, ότι ο χρήστης, αν έχει πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο, μπορεί να το δει, να το αποθηκεύσει στον υπολογιστή του, να το εκτυπώσει, να το διανείμει, άρα, δεν υφίσταται η έννοια του δανεισμού, γιατί δεν το δανείζεται προσωρινά, αλλά έχει «δικό» του ψηφιακό αντίγραφο [Κουλούρης, 2005: 230].

Μια βασική διαφορά, μεταξύ συμβατικού δανεισμού και ψηφιακής πρόσβασης, είναι ότι εφόσον το ψηφιακό περιεχόμενο είναι ελεύθερο, δικαίωμα πρόσβασης, «δανεισμού», δεν έχουν μόνο οι εσωτερικοί, όπως στο συμβατικό δανεισμό, αλλά και οι εξωτερικοί χρήστες. Επίσης, οι χρήστες έχουν όλα τα πλεονεκτήματα της

[311] Συνήθως με τη χρήση κάποιου *κωδικού* (user name) και *συνθηματικού* (password) *χρήστη* ή γενικότερα με τη χρήση συστημάτων πιστοποίησης, ταυτοποίησης και διαχείρισης ψηφιακών δικαιωμάτων.

ψηφιακής πρόσβασης (άμεση, γρήγορη, απομακρυσμένη κλπ.). Όμως, ένα βασικό μειονέκτημα της ψηφιακής πρόσβασης, είναι ότι όταν παρέχεται ελεύθερα, είναι ανεξέλεγκτη, κάτι που δεν ισχύει στο συμβατικό δανεισμό, όπου ελέγχεται από το βιβλιοθηκονόμο [Κουλούρης, 2005: 230].

Η έμμεση αντιστοίχιση μεταξύ συμβατικού δανεισμού και ψηφιακής πρόσβασης, γίνεται περισσότερο κατανοητή, στις περιπτώσεις που το ψηφιακό περιεχόμενο έχει περιορισμούς. Για παράδειγμα, όταν το ψηφιακό περιεχόμενο είναι διαθέσιμο μόνο εντός βιβλιοθήκης, ο χρήστης πρέπει να επισκεφθεί πάλι τη βιβλιοθήκη, χάνοντας το προνόμιο της απομακρυσμένης πρόσβασης, όπως και στο συμβατικό δανεισμό. Επίσης, σε άλλες περιπτώσεις, μπορεί το ψηφιακό περιεχόμενο να είναι προσβάσιμο εντός και εκτός βιβλιοθήκης, αλλά ο χρήστης να μην έχει τη δυνατότητα αποθήκευσης, εκτύπωσης κλπ [Κουλούρης, 2005: 230].

Τέλος, το βασικό πλεονέκτημα της ψηφιακής πρόσβασης, έναντι του συμβατικού δανεισμού, είναι, ότι η ψηφιακή πρόσβαση, είναι άμεση, γρήγορη, απομακρυσμένη, ισχύει για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες και, δεν έχει περιορισμούς λόγω της πιθανής έλλειψης πολλαπλών αντιτύπων [Κουλούρης, 2005: 230].

7.1.4 Διαδανεισμός

Οι λειτουργίες που επιτελεί ο έντυπος διαδανεισμός στο συμβατικό περιεχόμενο, είτε μεταφέρονται, είτε αλλάζουν, είτε διευρύνονται ή ακόμα και καταργούνται στο ψηφιακό περιεχόμενο. Μεταφέρονται σημαίνει, ότι ο έντυπος διαδανεισμός, μπορεί να συνυπάρχει μαζί με τον ηλεκτρονικό, ως εναλλακτική μορφή πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες [Κουλούρης, 2005: 230]. Δηλαδή, σε ψηφιακό περιεχόμενο στο οποίο οι εξωτερικοί χρήστες δεν έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση, μπορούν να το προμηθευτούν με έντυπο, ή με έντυπο και ηλεκτρονικό διαδανεισμό.

Ο διαδανεισμός, μπορεί να αλλάζει μέσο και όχι λειτουργία. Αλλά, η λειτουργία του να διευρύνεται και να εξελίσσεται στην ψηφιακή πολιτική. Δηλαδή, ο συμβατικός διαδανεισμός είναι έντυπος, συνήθως το τεκμήριο είναι φωτοαντίγραφο και ταχυδρομείται σε έντυπη μορφή. Ενώ, στον ηλεκτρονικό διαδανεισμό, το τεκμήριο είναι ψηφιακό αντίγραφο και μπορεί να σταλεί με ηλεκτρονική αλληλογραφία [Κουλούρης, 2005: 230-231]. Φαινομενικά, η λειτουργία του συμβατικού διαδανεισμού, δείχνει να καταργείται, αλλά στην ουσία, αντιστοιχεί έμμεσα ή αλλιώς μεταφέρεται στην ψηφιακή πρόσβαση, και συνάμα, αλλάζει και διευρύνεται. Μπορεί να αφορά όλους τους εξωτερικούς χρήστες, και όχι μόνο εξωτερικούς χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών, μπορεί να είναι γρήγορη, άμεση και απομακρυσμένη, χωρίς να είναι πολύπλοκη και χρονοβόρα [Κουλούρης, 2005: 231].

7.1.5 Αναπαραγωγή

Η συμβατική αναπαραγωγή που γίνεται με τη διαδικασία της φωτοαντιγράφησης και της διανομής τεκμηρίων, αντιστοιχεί στην ψηφιακή αναπαραγωγή, που γίνεται με αναφορά στην *πηγή* (συγγραφέας, πνευματικός ιδιοκτήτης, ιστοσελίδα κλπ.) ή με τον κανόνα της *θεμιτής χρήσης* (fair use). Μια βασική διαφορά, είναι ότι η ψηφιακή αναπαραγωγή είναι πιο γρήγορη, άμεση, χωρίς τη μεσολάβηση του βιβλιοθηκονόμου, απομακρυσμένη και μπορεί να είναι ηλεκτρονική (αποθήκευση στο υπολογιστή κλπ.) ή έντυπη (εκτύπωση κλπ.) [Κουλούρης, 2005: 231].

Η ψηφιακή αναπαραγωγή συνδέεται άρρηκτα με την απομακρυσμένη, μέσω Διαδικτύου, πρόσβαση. Αν ο χρήστης έχει πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο, τότε, μπορεί και να το αναπαραγάγει συνήθως, ενώ, αν δεν έχει πρόσβαση, τότε πρέπει να βρει άλλους τρόπους, π.χ., διαδανεισμός, επίσκεψη στη βιβλιοθήκη κλπ. Βέβαια, υπάρχουν και περιπτώσεις, όπου ενώ ο χρήστης έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο, το σύστημα δεν τον αφήνει να το αποθηκεύσει ή να το εκτυπώσει, αλλά μόνο να το διαβάσει, οπότε η πρόσβαση διαφοροποιείται από την αναπαραγωγή. Αυτό βέβαια, συμβαίνει και στην περίπτωση της συμβατικής αναπαραγωγής, όταν, ο χρήστης μπορεί να έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο, αλλά δεν μπορεί να κάνει φωτοαντίγραφα [Κουλούρης, 2005: 231].

Η βασική διαφορά μεταξύ συμβατικής και ψηφιακής αναπαραγωγής, είναι ότι στη συμβατική αναπαραγωγή, ο βιβλιοθηκονόμος, μπορεί να περιορίσει την έκταση της φωτοαντιγράφησης και να επιβάλει περιορισμούς στους τοπικούς χρήστες. Αντίθετα, στην ψηφιακή αναπαραγωγή, δεν μπορούν να επιβληθούν περιορισμοί και είναι στη διακριτική ευχέρεια του χρήστη, να σεβαστεί τον κανόνα της *θεμιτής χρήσης* ή να μην προβεί σε ανεξέλεγκτη εμπορική αναπαραγωγή, αναδημοσίευση κλπ [Κουλούρης, 2005: 231].

Ωστόσο, υπάρχουν μηχανισμοί που μπορούν να ελέγξουν την αναπαραγωγή, ακόμα και σε ελεύθερο ψηφιακό περιεχόμενο. Όπως επίσης, υπάρχουν και παραδείγματα σε σχέση με την αντιμετώπιση περιπτώσεων παράνομης, καταχρηστικής αναπαραγωγής και αναδημοσίευσης, που αφορούν στη λήψη κατάλληλων μέτρων για τον εντοπισμό της παράνομης αναπαραγωγής και το συνετισμό του παραβάτη [Kilbride, 2004]. Εντούτοις, λόγω της περιορισμένης δυνατότητας ελέγχου της ψηφιακής αναπαραγωγής, που οφείλεται στη μη ανάπτυξη ή διάχυση των κατάλληλών τεχνικών μέσων ή λόγω του φόβου για παράνομη εμπορική αναπαραγωγή, περιορίζεται όχι μόνο η ψηφιακή αναπαραγωγή, αλλά και η πρόσβαση. Για παράδειγμα, μπορεί, όταν υπάρχουν περιορισμοί λόγω αδειών χρήσης ή λόγω πνευματικής ιδιοκτησίας, να απαγορεύεται όχι μόνο η ψηφιακή αναπαραγωγή, αλλά και η πρόσβαση, κυρίως η απομακρυσμένη, που σπανίως συμβαίνει στη συμβατική αναπαραγωγή και πρόσβαση [Κουλούρης, 2005: 231].

Επίσης, ακόμα και στην ψηφιακή *ιδιωτική αναπαραγωγή* (αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση, όπως για προσωπική μελέτη, έρευνα κλπ.), που συνήθως συναντάται πιο συχνά από την εμπορική, πάλι ο χρήστης, έχει τη διακριτική ευχέρεια, να εφαρμόσει ή όχι τον κανόνα της θεμιτής χρήσης και να αναφέρει ή όχι την πηγή. Βέβαια, το ίδιο συμβαίνει και στη συμβατική αναπαραγωγή, και μάλιστα εκεί, είναι πιο δύσκολο, αν συμβεί, να εντοπιστεί ο παραβάτης, ενώ αντίθετα, στην ψηφιακή αναπαραγωγή, λόγω της ηλεκτρονικής δημοσίευσης που χρησιμοποιεί το Διαδίκτυο ως μέσο, είναι πιο εύκολο να εντοπιστούν λογοκλοπές κλπ [Κουλούρης, 2005: 231].

Τέλος, όταν υπάρχουν φθαρμένα αντίτυπα, ή μοναδικά πρωτότυπα που φυλάσσονται για λόγους διατήρησης, η συμβατική πρόσβαση και αναπαραγωγή περιορίζεται. Αντίθετα, αν αυτό το περιεχόμενο ψηφιοποιηθεί και διατεθεί ψηφιακά, τότε δεν υπάρχει κανένας περιορισμός στην πρόσβαση και την αναπαραγωγή [Κουλούρης, 2005: 231].

7.2 Πρακτική αντιστοίχηση και σύγκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών

Γίνεται αντιστοίχιση και σύγκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών στην πράξη, σε συλλογές δέκα πρωτοπόρων ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, που είναι παράλληλα συμβατικές και ψηφιακές. Αναλύοντας και μελετώντας ένα μεγάλο δείγμα ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, διαπιστώθηκε ότι στην πλειοψηφία τους, ακολουθούν κοινές πρακτικές. Επιλέχθηκαν δέκα απ' αυτές, διότι έχουν συλλογές, με διαφορετικούς τύπους περιεχομένου, με διαφορετικές μεθόδους πρόσκτησης, με ποικίλους πνευματικούς ιδιοκτήτες και με διαφοροποιημένες πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Κυρίως όμως, γιατί περιέχουν όλες τις εφαρμοζόμενες πολιτικές που συναντώνται στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες [Κουλούρης, 2005: 232].

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες που εξετάστηκαν είναι οι ακόλουθες:

- *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Aladin*, που περιέχει ψηφιοποιημένο περιεχόμενο από τις ειδικές συλλογές επτά πανεπιστημίων του *Washington Research Library Consortium*,
- *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Κολεγίου του Dartmouth*,
- *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Harvard*,
- *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Northwestern*,
- *Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου της North Carolina*,
- *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cambridge*,
- *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Cornell*,
- *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Miguel de Cervantes* [Bia, 2002b],
- *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας* [Witten, 1996a: 146-152] και
- *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Glasgow* [Nicholson, 2002].

Από τις συλλογές που εξετάστηκαν, παρουσιάζεται η αντιστοίχιση των πολιτικών σε τέσσερις, λόγω του ότι περιέχουν όλες τις εφαρμοζόμενες πολιτικές, αποτελώντας χαρακτηριστικά και αντιπροσωπευτικά παραδείγματα, για την πρακτική αντιστοίχιση και σύγκριση των πολιτικών.

Στον πίνακα 37, παρουσιάζεται συνοπτικά αυτή η πρακτική αντιστοίχιση. Η πρώτη στήλη, περιέχει τα συντομευμένα ονόματα των συλλογών που εξετάζονται, οι οποίες είναι: *Felix E. Grant Collection* (FEG) [Washington Research Library Consortium, 1998a], *Historic Monograph Collection* (HM) [Cornell University Library, 2002a], *Cornell University Image Collections* (IC) [Cornell University, 2002a] και *Samuel J. May Anti-Slavery Collection* (SJMAS) [Division of Rare and Manuscript Collections, Cornell University Library, 2002]. Η δεύτερη και τρίτη στήλη, αφορούν στις συμβατικές πολιτικές. Η δεύτερη στήλη, δείχνει αν υπάρχει η δυνατότητα του δανεισμού για τους εσωτερικούς χρήστες και η τρίτη, αν υπάρχει η δυνατότητα διαδανεισμού, σε έντυπη μορφή, για τους εξωτερικούς χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών [Κουλούρης, 2005: 232]. Οι τιμές της δεύτερης και τρίτης στήλης, είναι *ναι* και *όχι*, που σημαίνει ότι υπάρχει, ή όχι, η δυνατότητα δανεισμού και διαδανεισμού αντίστοιχα.

Η τέταρτη, πέμπτη, έκτη και έβδομη στήλη, αφορούν στις ψηφιακές πολιτικές. Η τέταρτη στήλη (*off-campus*), δείχνει την πολιτική πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εκτός βιβλιοθήκης και οι τιμές που παίρνει είναι: *ναι*, δηλαδή παρέχεται, *όχι*, δεν παρέχεται και *μερική*, δηλαδή παρέχεται μερικές φορές, σε συγκεκριμένα μέρη του περιεχομένου της εκάστοτε συλλογής. Η πέμπτη στήλη (*offsite*), δείχνει την

πολιτική πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες εκτός βιβλιοθήκης, πάλι με τιμές *ναι*, *όχι* και *μερική*. Η έκτη στήλη, δείχνει αν παρέχεται η δυνατότητα ιδιωτικής αναπαραγωγής, σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, εφόσον έχουν πρόσβαση, και έχει τις ακόλουθες τιμές: *ναι*, δηλαδή παρέχεται ελεύθερα με αναφορά στην πηγή και, *θεμιτή χρήση*, που σημαίνει ότι εφαρμόζεται ο κανόνας της θεμιτής χρήσης. Τέλος, η έβδομη στήλη, δηλώνει, ότι για οποιαδήποτε *άλλη χρήση*, όπως, εμπορική αναπαραγωγή κλπ., χρειάζεται πληρωμή στον *πνευματικό ιδιοκτήτη*, που μπορεί να είναι η βιβλιοθήκη ή / και *άλλοι ιδιοκτήτες* όπως ιδιώτες, οργανισμοί (π.χ. εκδότες) [Κουλούρης, 2005: 232].

Πίνακας 37. Παραδείγματα αντιστοίχισης συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών

Συλλογή	*Συμβατικές πολιτικές*		*Ψηφιακές πολιτικές*			
	Δανεισμός	*ILL*	*Off-campus*	*Offsite*	*Ιδιωτική αναπαραγωγή*	*Άλλη χρήση*
FEG	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Ναι	Με πληρωμή
HM	Ναι	Ναι	Μερική	Μερική	Θεμιτή χρήση	Με πληρωμή
IC	Όχι	Όχι	Ναι	Μερική	Θεμιτή χρήση	Με πληρωμή
SJMAS	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Θεμιτή χρήση	Με πληρωμή

Αντιστοιχώντας και συγκρίνοντας τις συμβατικές με τις ψηφιακές πολιτικές, προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα. Στις συμβατικές αλλά και στις ψηφιακές πολιτικές, η πρόσβαση είναι πάντοτε ελεύθερη για όλους τους χρήστες εντός βιβλιοθήκης, απλά, στην ψηφιακή πρόσβαση, αλλάζει το μέσο (π.χ. Διαδίκτυο, ηλεκτρονικός υπολογιστής). Η συμβατική ιδιωτική αναπαραγωγή, επιτρέπεται, στις περισσότερες περιπτώσεις, με τη μέθοδο της φωτοαντιγράφησης, αλλά, με πληρωμή. Αντίθετα, η συμβατική φωτοαντιγράφηση, δεν επιτρέπεται καθόλου στις συλλογές που έχουν εικόνες (π.χ. IC) [Cornell University, 2002b] και ήχο (π.χ. FEG) [LRD/UDC, 1998a; 1998b; 1998c], όπως επίσης, δεν επιτρέπεται ο δανεισμός και ο διαδανεισμός. Επίσης, οποιαδήποτε άλλη χρήση, όπως εμπορική αναπαραγωγή κλπ., απαγορεύεται και ελέγχεται πλήρως από το βιβλιοθηκονόμο [Κουλούρης, 2005: 232].

Ο συμβατικός δανεισμός, που αφορά τους εσωτερικούς χρήστες, αντικαθιστάται με την ψηφιακή πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός, αλλά και εκτός βιβλιοθήκης, δίνοντας μια νέα δυνατότητα στους εσωτερικούς χρήστες, αυτή, της απομακρυσμένης πρόσβασης. Επίσης, η ψηφιακή πρόσβαση, είναι πιο ελεύθερη από το συμβατικό δανεισμό, διότι στις περιπτώσεις που ο συμβατικός δανεισμός απαγορεύεται, ο χρήστης, έχει πλέον τη δυνατότητα να έχει ψηφιακή πρόσβαση, είτε εντός (π.χ. FEG, IC), είτε επιπλέον και εκτός βιβλιοθήκης (π.χ. IC) [Cornell University, 2002b]. Βέβαια, υπάρχουν και περιπτώσεις (π.χ. HM), όπου ενώ ο συμβατικός δανεισμός επιτρέπεται, η ψηφιακή πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εκτός βιβλιοθήκης είναι μερική [Cornell University Library, 2002b; 2003]. Πάλι όμως, η ψηφιακή πρόσβαση πλεονεκτεί, γιατί ο εσωτερικός χρήστης, βλέπει απομακρυσμένα μέρος του περιεχομένου και μπορεί να έχει πρόσβαση στο υπόλοιπο, εντός βιβλιοθήκης [Cornell University Library, 2002b; 2003b].

Ο συμβατικός διαδανεισμός, αντιστοιχεί στην ψηφιακή πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες εκτός βιβλιοθήκης. Η ψηφιακή πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες εκτός

βιβλιοθήκης, μπορεί να είναι πιο ελεύθερη από το διαδανεισμό, γιατί μπορεί να αφορά, όλους τους εξωτερικούς χρήστες και όχι μόνο τους χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών. Ακόμα και όταν ο συμβατικός διαδανεισμός απαγορεύεται (π.χ. IC), η ψηφιακή απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες επιτρέπεται μερικώς, άρα, οι εξωτερικοί χρήστες είναι περισσότερο επωφελημένοι. Ωστόσο, υπάρχουν ομοιότητες στις δύο καταστάσεις [Κουλούρης, 2005: 233]. Για παράδειγμα, στη συλλογή FEG [LRD/UDC, 1998a; 1998b; 1998c], όταν ο συμβατικός διαδανεισμός δεν επιτρέπεται, τότε και η απομακρυσμένη πρόσβαση δεν επιτρέπεται. Άρα, για τον εξωτερικό χρήστη, δεν αλλάζει κάτι. Επίσης, στη συλλογή HM, όπου ο συμβατικός διαδανεισμός επιτρέπεται, η ψηφιακή πρόσβαση είναι μερική για εξωτερικούς χρήστες [Cornell University Library, 2002b; 2003b]. Εντούτοις, ο χρήστης μπορεί να χρησιμοποιήσει ηλεκτρονικό διαδανεισμό.

Όσον αφορά την ιδιωτική αναπαραγωγή, η ψηφιακή, πλεονεκτεί έναντι της συμβατικής – απομακρυσμένη, πιο εύχρηστη από τη διαδικασία της φωτοαντιγράφησης και κυρίως χωρίς χρέωση [Κουλούρης, 2005: 233]. Τέλος, ενώ στο συμβατικό περιεχόμενο, οποιαδήποτε άλλη χρήση απαγορεύεται και ελέγχεται από το βιβλιοθηκονόμο, στο ψηφιακό, είτε δεν επιτρέπεται, είτε επιτρέπεται με πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη, αλλά υπάρχουν τα γνωστά προβλήματα στο έλεγχο, που έχουν ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο 7.1.5.

7.3 Συμπεράσματα αντιστοίχισης και σύγκρισης συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών

Διαπιστώθηκε ότι οι συμβατικές πολιτικές αντιστοιχούν έμμεσα στις ψηφιακές. Αποδείχτηκε ότι κάποιες συμβατικές λειτουργίες και πολιτικές, μεταφέρονται στο ψηφιακό περιεχόμενο, όπως η πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης, αλλά με αλλαγή του μέσου (Διαδίκτυο, ηλεκτρονικός υπολογιστής). Επίσης, λόγω της αλλαγής του μέσου, η ψηφιακή πρόσβαση είναι άμεση, παράλληλη, ταυτόχρονη και χωρίς τη μεσολάβηση του βιβλιοθηκονόμου [Κουλούρης, 2005: 237].

Αποδείχτηκε επίσης, ότι κάποιες συμβατικές λειτουργίες και πολιτικές καταργούνται ή καλύτερα μεταλλάσσονται και διευρύνονται στο ψηφιακό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, ο δανεισμός, ο οποίος αντικαθιστάται από την ψηφιακή πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός, αλλά και εκτός βιβλιοθήκης. Επίσης, κάποιες άλλες συμβατικές λειτουργίες και πολιτικές, αντικαθίστανται και διευρύνονται. Για παράδειγμα, ο έντυπος διαδανεισμός, αντικαθιστάται με την ψηφιακή πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες και διευρύνεται, γιατί μπορεί να μην αφορά μόνο συγκεκριμένους εξωτερικούς χρήστες διασυνδεδεμένων βιβλιοθηκών. Άλλες πολιτικές, αλλάζουν μέσο ή συνυπάρχουν με τις ψηφιακές. Για παράδειγμα, ο έντυπος διαδανεισμός, ως μέσο πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες, μπορεί να μεταλλάσσεται σε ηλεκτρονικό ή να συνυπάρχει μαζί με τον ηλεκτρονικό [Κουλούρης, 2005: 237].

Γενικά, οι πολιτικές γίνονται πιο ελεύθερες στο ψηφιακό περιεχόμενο, για παράδειγμα, η ιδιωτική αναπαραγωγή, η οποία παρέχεται τις περισσότερες φορές σε όλους τους χρήστες, χωρίς χρέωση, ενώ αντίθετα, στο συμβατικό περιεχόμενο παρέχεται συνήθως με χρέωση. Βέβαια, οι ψηφιακές πολιτικές, μπορεί να περιοριστούν, όπως και οι συμβατικές, από τη μέθοδο πρόσκτησης ή την πνευματική

ιδιοκτησία. Τέλος, μερικές φορές, οι περιορισμοί των ψηφιακών πολιτικών, μπορεί να είναι μεγαλύτεροι, απ' ότι στις συμβατικές πολιτικές, γιατί πλέον διαδικασίες, όπως η αναπαραγωγή κλπ, δεν ελέγχονται από το βιβλιοθηκονόμο, αλλά από το σύστημα. Επίσης, δεν έχουν διαδοθεί οι κατάλληλοι μηχανισμοί που θα λύσουν το πρόβλημα, ή υπάρχει έλλειψη βούλησης στην εφαρμογή πολιτικών, ή υπάρχουν φόβοι, οι οποίοι δεν είναι ρεαλιστικοί και πραγματικοί πολλές φορές, ή δεν υπάρχει εμπιστοσύνη στο χρήστη [Κουλούρης, 2005: 237].

Η αντιστοίχιση και σύγκριση των πολιτικών συμβατικού και ψηφιακού περιεχομένου και, ο εντοπισμός των ομοιοτήτων και διαφορών τους, μπορεί να συμβάλλει στην ευκολότερη και αποτελεσματικότερη χάραξη πολιτικών του ψηφιακού περιεχομένου. Η γνώση της έμμεσης αντιστοίχισης, μπορεί να βοηθήσει στη χάραξη ευέλικτων και προσαρμοζόμενων πολιτικών στο ψηφιακό περιεχόμενο. Επίσης, στην υλοποίηση ευέλικτων μηχανισμών εφαρμογής πολιτικών, οι οποίοι θα μπορούν να υλοποιήσουν τις πολιτικές[312]. Η ανάπτυξη ευέλικτων μηχανισμών και ο ορισμός των κατάλληλων πολιτικών, μπορεί να βοηθήσει στην κατάργηση των φόβων, που πολλές φορές προκαλεί το ψηφιακό περιεχόμενο και να κάνει τις ψηφιακές πολιτικές, πιο ελεύθερες.

[312] Είτε έχουν οριστεί από πριν, είτε ορίζονται κατά τη διάρκεια χρήσης του ψηφιακού περιεχομένου.

8. Προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών: κανόνες και εναλλακτικές πολιτικές

Από την έρευνα προκύπτει, ότι οι περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκες ακολουθούν κοινές πρακτικές πολιτικών, χωρίς όμως να τις έχουν ομαδοποιήσει και απλοποιήσει με τη μορφή κανόνων και εναλλακτικών επιλογών. Επιπροσθέτως, οι εφαρμοζόμενες πολιτικές, είναι συγκεχυμένες, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνουν τη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου. Διαπιστώνεται, η απουσία ενός ενδεδειγμένου μοντέλου πολιτικών, το οποίο θα ενσωματώνει τις ήδη υπάρχουσες πρακτικές, θα τις απλοποιεί με τη μορφή κανόνων και, θα προτείνει εναλλακτικές και ευέλικτες διαδρομές πολιτικών. Ένα τέτοιο ευέλικτο μοντέλο, *προτείνεται* στο κεφάλαιο αυτό, το οποίο φιλοδοξεί να συμβάλει στο πρόβλημα των πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών.

Διαπιστώνεται, ότι οι *πολιτικές πρόσβασης* και *αναπαραγωγής*, διαφοροποιούνται και επηρεάζονται από τους *παράγοντες*, *τύπος δημιουργίας* περιεχομένου (ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό), *τύπος περιεχομένου* (π.χ. εικόνα, ήχος, βίντεο, κείμενο), *μέθοδος πρόσκτησης* (π.χ. άδεια χρήσης, αγορά) και *πνευματική ιδιοκτησία* (π.χ. βιβλιοθήκες, ιδιώτες, οργανισμοί, όπως εκδότες). Το προτεινόμενο μοντέλο, ενσωματώνει δύο ξεχωριστά μοντέλα, για το *ψηφιοποιημένο* (κεφάλαιο 8.1) και το *πρωτογενώς ψηφιακό* (κεφάλαιο 8.2) περιεχόμενο. Η διάκριση αυτή, γίνεται αφενός μεν γιατί ο *τύπος δημιουργίας ή η προέλευση του ψηφιακού περιεχομένου* διαφοροποιεί σημαντικά τις πολιτικές και, αφετέρου, για λόγους μορφοποίησης. Στο προτεινόμενο μοντέλο για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών, περιέχονται γενικευμένοι κανόνες για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές.

Για παράδειγμα, στις εθνικές βιβλιοθήκες, υπάρχουν δύο προσεγγίσεις αναφορικά με τη διαχείριση της αναπαραγωγής, σε συνάρτηση με την πνευματική ιδιοκτησία. Η πρώτη, επιφορτίζει τη βιβλιοθήκη με τη διαχείριση της, π.χ., εντοπισμός των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και χορήγηση γραπτής άδειας για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης. Η δεύτερη, επιφορτίζει το χρήστη με το ξεκαθάρισμα των όρων πνευματικής ιδιοκτησίας, την εύρεση των πνευματικών δημιουργών και την απόκτηση της απαιτούμενης άδειας για την αναπαραγωγή. Βέβαια, παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις, οι εθνικές βιβλιοθήκες, συνήθως, παρέχουν στα μεταδεδομένα τις απαραίτητες πληροφορίες για το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας, τους όρους πρόσβασης και αναπαραγωγής. Επιπροσθέτως, ενημερώνουν ανάλογα τον χρήστη και τον παραπέμπουν, αν χρειαστεί, στον πνευματικό ιδιοκτήτη.

Στα κεφάλαια 8.1 και 8.2 παρουσιάζεται το προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών, που περιέχει κανόνες για το ψηφιοποιημένο (σχήμα 17) και το πρωτογενώς ψηφιακό (σχήμα 18) περιεχόμενο χωριστά. Οι κανόνες των πολιτικών, διαχωρίζονται κυρίως βάσει του παράγοντα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης, παρουσιάζονται οι προτεινόμενες εναλλακτικές πολιτικές (για το ψηφιοποιημένο και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο χωριστά), που συμπληρώνουν το μοντέλο πολιτικών.

Στα δύο σχήματα[313] (17 και 18) που παρουσιάζονται παρακάτω στα κεφάλαια 8.1 και 8.2 αντίστοιχα, τα χοντρά βέλη, δείχνουν τον πιο κοινό κανόνα, οι τελείες, δείχνουν τις πολιτικές πρόσβασης και οι παύλες, τις πολιτικές ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής. Τα σχήματα (17 και 18) οργανώνονται σε τρία επίπεδα. Το πρώτο, περιέχει τον τύπο δημιουργίας και τις μεθόδους πρόσκτησης του περιεχομένου, οδηγεί στο δεύτερο, που απεικονίζει την πνευματική ιδιοκτησία, και το οποίο τελικά, οδηγεί στο τρίτο, που απεικονίζει τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Έτσι, καταδεικνύεται, πώς οι παράγοντες (προέλευση, τύπος, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία ψηφιακού περιεχομένου), επηρεάζουν τις πολιτικές (πρόσβαση, αναπαραγωγή).

Το προτεινόμενο μοντέλο, καταλήγει σε ένα *δέντρο αποφάσεων*[314] *πολιτικών* (κεφάλαιο 8.3) πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών. Το *δέντρο αποφάσεων*, προτείνει ευέλικτες και εναλλακτικές διαδρομές πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών, ανάλογα με τους παράγοντες (*προέλευση*, *τύπος*, *μέθοδος πρόσκτησης* και *πνευματική ιδιοκτησία*) που ισχύουν σε κάθε περίπτωση. Το προτεινόμενο *δέντρο αποφάσεων*, φιλοδοξεί να διευκολύνει στη χάραξη πολιτικών και στη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου των εθνικών βιβλιοθηκών. Επιπροσθέτως, μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη σχετικών εργαλείων διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας και χάραξης των πολιτικών της.

8.1 Προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

Οι περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκες έχουν αποφασίσει να ψηφιοποιούν περιεχόμενο το οποίο βρίσκεται στις συλλογές τους (*περιεχόμενο βιβλιοθήκης*). Το περιεχόμενο που ψηφιοποιούν οι εθνικές βιβλιοθήκες, είναι περιεχόμενο που ανήκει σε τρίτους, το οποίο μπορεί να είναι ελεύθερο, δηλαδή να μην έχει περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, ή μη ελεύθερο, δηλαδή με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, οι βιβλιοθήκες διαχειρίζονται την πνευματική ιδιοκτησία για λογαριασμό των κατόχων της και αφού τους έχει εκχωρηθεί η σχετική άδεια. Στο μη ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται ανάμεσα στις βιβλιοθήκες και σε άλλους ιδιοκτήτες, στους τρίτους. Η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται κυρίως ανάμεσα σε βιβλιοθήκες, ιδιώτες και οργανισμούς, ή σε βιβλιοθήκες και οργανισμούς.

Λογική επιλογή είναι για τις εθνικές βιβλιοθήκες, να παρέχουν το ελεύθερο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων, στο οποίο διαχειρίζονται την πνευματική ιδιοκτησία, με ελεύθερη εσωτερική και μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, να

[313] Οι εναλλακτικές πολιτικές (εξαιρέσεις) δεν αποτυπώνονται στα σχήματα 17 και 18 άλλα αναλύονται λεκτικά. Αυτό γίνεται, έτσι ώστε τα σχήματα να δίνουν ξεκάθαρη εικόνα για τους κανόνες των πολιτικών, να μην είναι πολύπλοκα και να μην μπερδεύουν. Οι κανόνες πολιτικών και οι εναλλακτικές πολιτικές διαδρομές, αναλύονται και αποτυπώνονται σχηματικά στο προτεινόμενο δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών που παρουσιάζεται στο κεφάλαιο 8.3.

[314] Το *δέντρο αποφάσεων* (*decision tree*) πολιτικών, παρουσιάζεται σε δύο *(υπο)δέντρα*, για το *ψηφιοποιημένο* (σχήμα 19) και το *πρωτογενώς ψηφιακό* περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών (σχήμα 20). Ο διαχωρισμός των δέντρων, γίνεται κυρίως για λόγους μορφοποίησης. Περισσότερες πληροφορίες για τα *δέντρα* και τη δομή τους, βλ. κεφάλαιο 8.3.

επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή και να απαιτούν γραπτή άδεια και πληρωμή για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης.. Εναλλακτική προσέγγιση, αποτελεί η απαγόρευση της αναπαραγωγής άλλης χρήσης. Η παροχή μερικής απομακρυσμένης πρόσβασης, μπορεί να επιλέγεται στις περιπτώσεις που οι εθνικές βιβλιοθήκες δεν έχουν ψηφιοποιήσει ολόκληρο το περιεχόμενο, ή στις περιπτώσεις που θέλουν να χρεώνουν για το πλήρες ψηφιοποιημένο περιεχόμενο.

Στις περιπτώσεις που το περιεχόμενο δεν έχει ψηφιοποιηθεί ολόκληρο, λογική επιλογή αποτελεί για τις εθνικές βιβλιοθήκες, να παρέχουν το πλήρες περιεχόμενο σε συμβατική μορφή. Το συμβατικό πλήρες περιεχόμενο, διατίθεται εντός βιβλιοθήκης ή με δανεισμό και διαδανεισμό εκτός βιβλιοθήκης. Δηλαδή, στο περιεχόμενο που δεν είναι πλήρως ψηφιοποιημένο, λογική επιλογή αποτελεί για τις εθνικές βιβλιοθήκες ο συνδυασμός ψηφιακών και συμβατικών πολιτικών. Οι εθνικές βιβλιοθήκες, σπάνια, χρεώνουν για την αναπαραγωγή του ψηφιοποιημένου περιεχομένου. Αυτό συμβαίνει όταν τίθεται θέμα επιβίωσης της ψηφιακής βιβλιοθήκης. Στην ουσία, αποτελεί το μέσο για την ανάκτηση των πόρων που δαπανήθηκαν για την ψηφιοποίηση.

Για το μη ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, στο οποίο οι βιβλιοθήκες μοιράζονται την πνευματική ιδιοκτησία με άλλους ιδιοκτήτες, λογική επιλογή η παροχή ελεύθερης εσωτερική και απομακρυσμένη πρόσβαση, ελεύθερης ιδιωτικής αναπαραγωγής με αναφορά στην πηγή και απαγόρευσης της αναπαραγωγής άλλης χρήσης. Εναλλακτική επιλογή, αποτελεί η παροχή ιδιωτικής αναπαραγωγής βάσει του κανόνα της θεμιτής χρήσης. Επίσης, μια άλλη εναλλακτική επιλογή, είναι η παροχή ιδιωτικής αναπαραγωγής με γραπτή άδεια. Αυτή η επιλογή, αφορά σε περιπτώσεις περιεχομένου με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας, στο οποίο οι κάτοχοί της, συνήθως, ιδιώτες, οργανισμοί, θέλουν να ελέγχουν απόλυτα ακόμα και την ιδιωτική αναπαραγωγή. Τέλος, ενώ συνήθως η αναπαραγωγή άλλης χρήσης απαγορεύεται, εναλλακτικές επιλογές αποτελούν, η παροχή της με γραπτή άδεια και πληρωμή στους άλλους ιδιοκτήτες, ή με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη και στους άλλους ιδιοκτήτες.

Οι εθνικές βιβλιοθήκες, συχνά ψηφιοποιούν περιεχόμενο τρίτων, το οποίο αποκτούν από τρίτους, οργανισμούς και ιδιώτες με άδεια χρήσης ή με αγορά. Οι βιβλιοθήκες αποκτούν το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων με άδεια χρήσης, ή αγοράζουν το συμβατικό, και το ψηφιοποιούν. Στο ψηφιοποιμένο περιεχόμενο τρίτων με άδεια χρήσης ή αγορά, η πνευματική ιδιοκτησία, μοιράζεται ανάμεσα σε βιβλιοθήκες και άλλους ιδιοκτήτες. Εναλλακτικά, η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ άλλων ιδιοκτητών ή ανήκει μόνο σε άλλους ιδιοκτήτες. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι άδειες χρήσης ή οι όροι αγοράς καθορίζουν το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας.

Λογική επιλογή είναι για τις εθνικές βιβλιοθήκες να παρέχουν το περιεχόμενο τρίτων που έχει αποκτηθεί με άδεια χρήσης ή αγορά, με ελεύθερη εσωτερική και μερική απομακρυσμένη πρόσβαση. Να επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή και να απαγορεύουν την αναπαραγωγή άλλης χρήσης. Η μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, μπορεί να αφορά την απαγόρευση κάποιων ψηφιακών λειτουργών, όπως το downloading. Επίσης, σπάνια, μπορεί να είναι μερική γιατί αφορά μόνο μέλη, δηλαδή εγγεγραμμένους χρήστες της εκάστοτε εθνικής βιβλιοθήκης. Εναλλακτική προσέγγιση, είναι η διαφοροποίηση της ιδιωτικής αναπαραγωγής ανά τεκμήριο, λόγω της άδειας χρήσης. Επίσης, για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης, προτείνονται εναλλακτικά η παροχή της με γραπτή άδεια και πληρωμή

στη βιβλιοθήκη ή στους άλλους ιδιοκτήτες, ή και στους δύο. Στην περίπτωση που η πληρωμή δίδεται στη βιβλιοθήκη, αυτό σημαίνει ότι οι άλλοι ιδιοκτήτες, έχουν παραχωρήσει αυτό το δικαίωμα στη βιβλιοθήκη, δηλαδή, να διαχειρίζεται την αναπαραγωγή άλλης χρήσης. Στις περιπτώσεις που δίδεται στη βιβλιοθήκη και στους άλλους ιδιοκτήτες, ή ανάλογα στη βιβλιοθήκη ή στους άλλους ιδιοκτήτες, αυτό καθορίζεται βάσει της άδειας χρήσης και των όρων που περιέχει.

Εναλλακτική επιλογή, είναι η ψηφιοποίηση *δημοσίου* (public domain) συμβατικό περιεχομένου από τις εθνικές βιβλιοθήκες. Αυτή η μέθοδος πρόσκτησης, είναι συμπληρωματική και χρησιμοποιείται παράλληλα με τις βασικές μεθόδους: *περιεχόμενο βιβλιοθήκης*, *περιεχόμενο τρίτων*, *άδεια χρήσης* και *αγορά*. Δηλαδή, σε ψηφιοποιημένες συλλογές, μπορεί να υπάρχει παράλληλα περιεχόμενο βιβλιοθήκης, τρίτων, ή / και δημόσιο περιεχόμενο. Η πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιοποιημένου δημόσιου περιεχόμενου ανήκει στην εθνική βιβλιοθήκη, που ψηφιοποίησε το δημόσιο συμβατικό περιεχόμενο, ή να δεν ανήκει σε κανένα. Λογική επιλογή, αποτελεί η παροχή του με ελεύθερη εσωτερική και απομακρυσμένη πρόσβαση. Η ιδιωτική αναπαραγωγή επιτρέπεται με αναφορά στην πηγή ή με θεμιτή χρήση. Αναφορικά με την αναπαραγωγή άλλης χρήσης, προτείνονται δύο εναλλακτικές επιλογές. Η γραπτή άδεια και πληρωμή στην εθνική βιβλιοθήκη, όταν έχει την πνευματική ιδιοκτησία, ή η απαγόρευσή της, όταν κανένας δεν έχει την πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιοποιημένου δημόσιου περιεχομένου.

Σχήμα 17. Μοντέλο πολιτικών για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των εθνικών

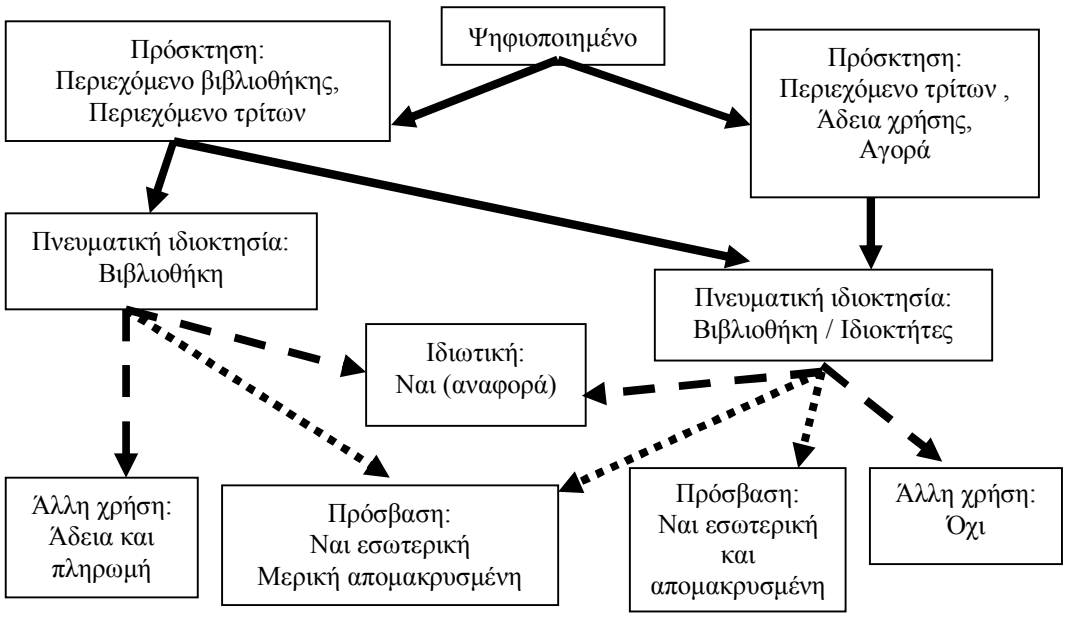

βιβλιοθηκών (τελείες: πολιτικές πρόσβασης, παύλες: πολιτικές αναπαραγωγής)

Στο μοντέλο που παρουσιάστηκε, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις των κανόνων. Οι εναλλακτικές διαδρομές μπορεί να εφαρμόζονται στις ακόλουθες περιπτώσεις. Πρώτον, όταν οι εθνικές βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν περιεχόμενο που βρίσκεται στις συλλογές τους (περιεχόμενο βιβλιοθήκης), αλλά, ανήκει σε τρίτους και δεν είναι ελεύθερο. Οι εξαιρέσεις, αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και την αναπαραγωγή άλλης χρήσης. Η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει μόνο σε άλλους ιδιοκτήτες, συνήθως οργανισμούς, δηλαδή δεν μοιράζεται στη βιβλιοθήκη και σε άλλους ιδιοκτήτες, όπως είναι ο κανόνας. Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης μπορεί να κρίνεται ανά περίπτωση,

δηλαδή, δεν ακολουθείται ο κανόνας της απαγόρευσης ή ο εναλλακτικός κανόνας της γραπτής άδειας και πληρωμής στη βιβλιοθήκη, ή στους άλλους ιδιοκτήτες, ή και στους δύο.

Δεύτερο, όταν οι εθνικές βιβλιοθήκες αποκτούν περιεχόμενο τρίτων με άδειες χρήσης ή με αγορά, οι εξαιρέσεις αφορούν την πνευματική ιδιοκτησία και κατ' επέκταση την πρόσβαση ή / και την αναπαραγωγή. Η πνευματική ιδιοκτησία ακολουθεί τις δύο εναλλακτικές προσεγγίσεις, μοιράζεται μεταξύ άλλων ιδιοκτητών, ιδιωτών και οργανισμών, ή ανήκει μόνο σε άλλους ιδιοκτήτες, κυρίως ιδιώτες. Δεν ακολουθεί τον κανόνα, δηλαδή, να μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών.

Ακολουθώντας την εναλλακτική προσέγγιση που η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ άλλων ιδιοκτητών (ιδιωτών και οργανισμών), οι εξαιρέσεις, αφορούν την απομακρυσμένη πρόσβαση και την αναπαραγωγή, ιδιωτική και άλλης χρήσης. Δηλαδή, μπορεί να παρέχεται ελεύθερη εσωτερική και απομακρυσμένη πρόσβαση, ή να ακολουθείται ο κανόνας: ελεύθερη εσωτερική και μερική απομακρυσμένη πρόσβαση. Η ιδιωτική αναπαραγωγή παρέχεται ελεύθερα με θεμιτή χρήση και δεν ακολουθεί τον κανόνα της αναφοράς στην πηγή. Η αναπαραγωγή άλλης χρήσης δεν ακολουθεί τον κανόνα της απαγόρευσης, αλλά την εναλλακτική προσέγγιση: γραπτή άδεια και πληρωμή στους ιδιοκτήτες.

Ακολουθώντας την εναλλακτική προσέγγιση που η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει μόνο σε άλλους ιδιοκτήτες, κυρίως ιδιώτες, οι εξαιρέσεις αφορούν την απομακρυσμένη πρόσβαση. Δηλαδή, μπορεί να παρέχεται ελεύθερη εσωτερική και να απαγορεύεται η απομακρυσμένη πρόσβαση ή να ακολουθείται ο κανόνας: ελεύθερη εσωτερική και μερική απομακρυσμένη. Η ιδιωτική και άλλης χρήσης αναπαραγωγή ακολουθούν τους κανόνες αναφορά στην πηγή και απαγόρευση αντίστοιχα.

Τρίτη περίπτωση εξαίρεσης, είναι ψηφιοποίηση περιεχομένου βιβλιοθήκης, στο οποίο, οι βιβλιοθήκες, έχουν αποκλειστικά την πνευματική ιδιοκτησία. Η παροχή ελεύθερης εσωτερικής και απομακρυσμένης πρόσβασης, η παροχή ιδιωτικής αναπαραγωγής με αναφορά στην πηγή και η απαγόρευση της αναπαραγωγής άλλης χρήσης είναι η λογική επιλογή. Εναλλακτικά, η παροχή ιδιωτική αναπαραγωγής με θεμιτή χρήση μπορεί να ακολουθηθεί.

8.2 Προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

Οι περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκες αποκτούν το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο από τρίτους – *περιεχόμενο τρίτων* – όπως οργανισμούς (π.χ. εκδότες) και ιδιώτες, με άδειες χρήσης ή με εθελοντική κατάθεση. Δηλαδή, είτε οι βιβλιοθήκες κάνουν *συμφωνίες* (συμβόλαια) αδειών χρήσης με οργανισμούς και ιδιώτες, ή εθελοντικά, οι οργανισμοί και ιδιώτες καταθέτουν στις βιβλιοθήκες το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο τους. Είναι ένας λογικός κανόνας που μπορεί να ακολουθηθεί από τις εθνικές βιβλιοθήκες, διότι μ΄ αυτόν τον τρόπο αποκτούν περιεχόμενο από άλλους ιδιοκτήτες, όπως εκδότες, στο οποίο οι χρήστες δεν θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση. Επίσης, είναι σημαντικό, γιατί προωθεί την εθελοντική κατάθεση και στο online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, όπου δίνει τη δυνατότητα αρχειοθέτησής

και διατήρησής του από τις εθνικές βιβλιοθήκες. Διότι, οι εκδότες, μπορεί να μην έχουν πρόγραμμα μακροχρόνιας διατήρησης και αρχειοθέτησης.

Η κοινή πρακτική, δείχνει ότι άλλοι ιδιοκτήτες, οργανισμοί ή /και ιδιώτες, έχουν την πνευματική ιδιοκτησία του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου με άδεια χρήσης ή με εθελοντική κατάθεση. Αυτό είναι λογικό, διότι εφόσον οργανισμοί και ιδιώτες παρέχουν το περιεχόμενο στη βιβλιοθήκη, έχουν και την πνευματική ιδιοκτησία. Λόγω των περιορισμών που επιβάλουν οι άδειες χρήσης, η εθελοντική κατάθεση και η πνευματική ιδιοκτησία που ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, κοινή προσέγγιση, είναι η παροχή ελεύθερης εσωτερικής και καθόλου απομακρυσμένης πρόσβασης. Δηλαδή, η πρόσβαση είναι ελεύθερη για όλους τους χρήστες εντός βιβλιοθήκης και απαγορεύεται η απομακρυσμένη, μέσω Διαδικτύου, εκτός βιβλιοθήκης πρόσβαση. Αυτό αποτελεί λογική επιλογή, διότι οι άλλοι ιδιοκτήτες, θέλουν να ελέγξουν την απομακρυσμένη πρόσβαση για το περιεχόμενου που τους ανήκει πνευματικά. Λογική επιλογή, είναι η παροχή της ιδιωτικής αναπαραγωγής με αναφορά στην πηγή και η παροχή της εμπορικής αναπαραγωγής με γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη (δηλαδή, για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στους οργανισμούς ή /και ιδιώτες που έχουν την πνευματική ιδιοκτησία).

Σχήμα 18. Μοντέλο πολιτικών για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών (τελείες: πολιτικές πρόσβασης, παύλες: πολιτικές αναπαραγωγής)

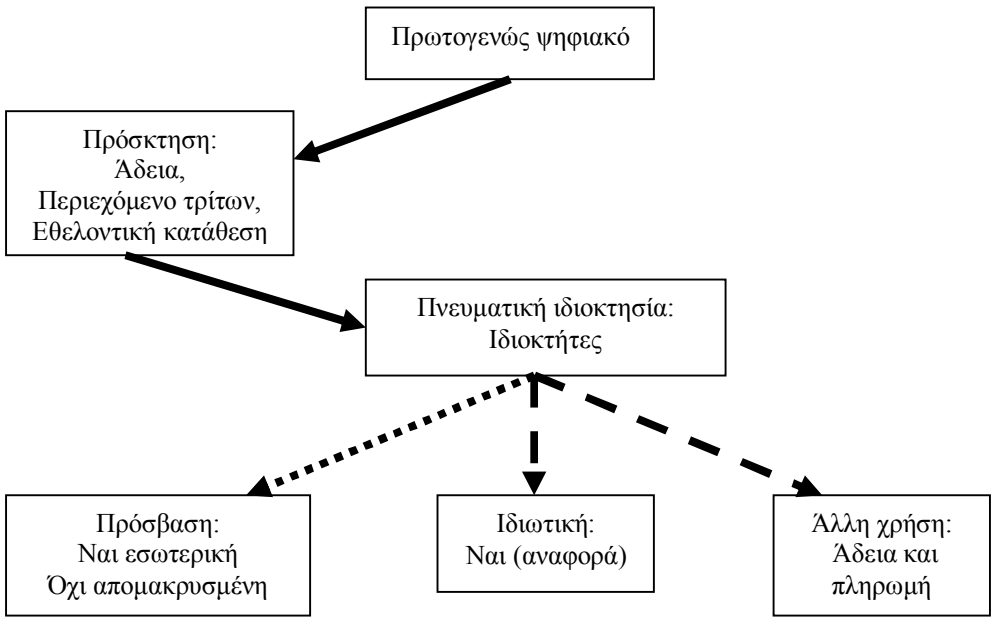

Στο μοντέλο που παρουσιάστηκε, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις των κανόνων (παραλλαγές, εναλλακτικές προσεγγίσεις). Οι εναλλακτικές προσεγγίσεις, αφορούν την πρόσβαση και την αναπαραγωγή του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου τρίτων με άδειες χρήσης ή εθελοντική κατάθεση.

Η πρώτη, αφορά στην απομακρυσμένη εξωτερική πρόσβαση. Αντί οι εθνικές βιβλιοθήκες να απαγορεύουν την απομακρυσμένη πρόσβαση, όπου είναι ο κανόνας, να την παρέχουν μερικώς. Χρήσιμο είναι, οι εθνικές βιβλιοθήκες, να διαπραγματεύονται τις άδειες χρήσης ή τις συμφωνίες εθελοντικής κατάθεσης προς όφελος του χρήστη. Δηλαδή, να πιέζουν τους άλλους ιδιοκτήτες (π.χ. εκδότες), για

την παροχή μερικής πρόσβασης. Αυτό σημαίνει, να υπάρχει ελεγχόμενη (μόνο για εγγεγραμμένους χρήστες) μερική απομακρυσμένη πρόσβαση, σε μέρος του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου.

Η δεύτερη, αφορά στην ιδιωτική αναπαραγωγή. Οι περισσότερες εθνικές βιβλιοθήκης επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή (π.χ. βιβλιοθήκη, συγγραφέας). Η εναλλακτική προτεινόμενη προσέγγιση, είναι η εφαρμογή του κανόνα της θεμιτής χρήσης. Αυτό μπορεί να κρίνεται με βάση το γεωγραφικό παράγοντα. Για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, εφαρμόζεται ευρέως, ο κανόνας της θεμιτής χρήσης. Άρα, ανάλογα με το τι ισχύει σε κάθε γεωγραφική περιφέρεια, μπορεί να καθοριστεί και η πολιτική της ιδιωτικής αναπαραγωγής, είτε με αναφορά στην πηγή, είτε με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης.

Η τρίτη εναλλακτική προσέγγιση αφορά στην αναπαραγωγή άλλης χρήσης. Στο μοντέλο, για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης, απαιτείται γραπτή άδεια και πληρωμή από άλλο ιδιοκτήτη. Παρατηρείται, ότι οι εθνικές βιβλιοθήκες, παραπέμπουν τον χρήστη στον οργανισμό ή φορέα που έχει την πνευματική ιδιοκτησία, για γραπτή άδεια και πληρωμή όταν θέλει να κάνει αναπαραγωγή άλλης χρήσης. Η πολιτική αυτή επιφορτίζει τις εθνικές βιβλιοθήκες με τον έλεγχο και τη διαχείριση της αναπαραγωγής άλλης χρήσης για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο και παράλληλα χρονοτριβεί το χρήστη.

Προτείνεται η εναλλακτική πολιτική της απαγόρευσης της αναπαραγωγής άλλης χρήσης. Η απαγόρευση της αναπαραγωγής άλλης χρήσης, μπορεί να είναι αυτοματοποιημένη και ελεγχόμενη από το σύστημα. Το σύστημα δίνει ελεγχόμενη πρόσβαση μόνο σε εγγεγραμμένους χρήστες και μετράει τη χρήση και την αναπαραγωγή, επιτρέποντας μόνο την ιδιωτική. Ο χρήστης πιστοποιείται βάσει προσωπικού κωδικού και συνθηματικού και ελέγχεται ως προς την πρόσβαση και αναπαραγωγή. Το σύστημα επιτρέπει συγκεκριμένο αριθμό αποθηκεύσεων, εκτυπώσεων κλπ. Μετά από το επιτρεπτό όριο, απαγορεύει την οποιαδήποτε λειτουργία από τον χρήστη. Μ' αυτό τον τρόπο η αναπαραγωγή άλλης χρήσης θα ελέγχεται καλύτερα, αυτόματα και χωρίς χρονοτριβές. Επιπροσθέτως, η βιβλιοθήκη, δεν σπαταλάει ανθρώπινους πόρους και χρόνο για τον έλεγχο της αναπαραγωγής. Η ανθρώπινος χρόνος που απαιτείται, αφορά μόνο στην υλοποίηση του συστήματος ελέγχου. Έπειτα, η διαδικασία είμαι μηχανική και αυτόματη.

8.3 Προτεινόμενο δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

Το *δέντρο αποφάσεων πολιτικών* για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών, παρουσιάζεται σε δύο (υπο)δέντρα, για το ψηφιοποιημένο (σχήμα 19) και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο (σχήμα 20) των εθνικών βιβλιοθηκών. Ο διαχωρισμός των δέντρων, γίνεται κυρίως για λόγους μορφοποίησης.

Στα δύο (υπο)δέντρα, ακολουθείται η ίδια δομή. Το κάθε υπο(δέντρο), αποτελείται από παράγοντες, οι οποίοι οδηγούν σε πολιτικές. Στα σχήματα 19 και 20, οι παράγοντες είναι εκείνοι που ξεκινούν από τους κόκκινους στρογγυλούς (με κυκλικό σχήμα) κόμβους, και οι πολιτικές, είναι εκείνες, που ξεκινούν από τους πράσινους τετράγωνους κόμβους. Η δομή του δέντρου είναι η ακόλουθη. Το δέντρο ξεκινά από

το περιεχόμενο. Στον επόμενο κόμβο υπάρχει ο πρώτος καθοριστικός παράγοντας, ο *τύπος δημιουργίας ή η προέλευση του ψηφιακού περιεχομένου περιεχομένου*, δηλαδή αν το περιεχόμενο είναι ψηφιοποιημένο ή αν είναι πρωτογενώς ψηφιακό. Σ' αυτό το σημείο, γίνεται και ο διαχωρισμός του δέντρου, σε υποδέντρα, για το ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό, βλ. αντίστοιχα σχήματα 19 και 20. Στη συνέχεια, ακολουθεί ο παράγοντας της *μεθόδου πρόσκτησης*, και τέλος, ο παράγοντας της *πνευματικής ιδιοκτησίας*. Μετά από τους τρεις παράγοντες, ακολουθεί η πολιτική *πρόσβασης* και τέλος, η πολιτική της *αναπαραγωγής*, η οποία διακρίνεται σε ιδιωτική και άλλης χρήσης (π.χ. *εμπορική* αναπαραγωγή).

Το *προτεινόμενο* δέντρο αποφάσεων πολιτικών, είναι η κατάληξη του προτεινόμενου μοντέλου πολιτικών. Αποτελεί έναν οδηγό χάραξης πολιτικών, ο οποίος ανάλογα με τους παράγοντες του τύπου δημιουργίας περιεχομένου, της μεθόδου πρόσκτησης και της πνευματικής ιδιοκτησίας, προτείνει εναλλακτικές πολιτικές αποφάσεις αναφορικά με την πρόσβαση και την αναπαραγωγή.

Παρατίθενται παραδείγματα διαδρομών πολιτικών, που βοηθούν περαιτέρω στην κατανόηση του *δέντρου αποφάσεων πολιτικών για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών* (σχήμα 19). Για παράδειγμα, όταν η βιβλιοθήκη αποκτά το περιεχόμενο από τρίτους (*περιεχόμενο τρίτων*), τότε, η πνευματική ιδιοκτησία μπορεί να ανήκει στη βιβλιοθήκη (*βιβλιοθήκη*) ή *σε* άλλους ιδιοκτήτες (*άλλοι ιδιοκτήτες*), όπως οργανισμούς, ιδιώτες. Η πνευματική ιδιοκτησία, δεν μπορεί να ανήκει στη βιβλιοθήκη, ή να μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών (*βιβλιοθήκη / άλλοι ιδιοκτήτες*). Στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων, όταν η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, δίδεται πλήρης πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες (*πλήρης onsite*) και πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες (*πλήρης offsite*). Η ιδιωτική αναπαραγωγή επιτρέπεται με αναφορά στην πηγή και η αναπαραγωγή άλλης χρήσης κρίνεται ανά περίπτωση.

Για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων, υπάρχουν και άλλες διαδρομές, άλλες εναλλακτικές πολιτικές αποφάσεις, που μπορεί να εφαρμοστούν. Για παράδειγμα, αν στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων, η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτήτων, η πρόσβαση είναι πλήρης για εσωτερικούς και εξωτερικούς (*πλήρης onsite / πλήρης offsite*). Αλλά, η ιδιωτική αναπαραγωγή, επιτρέπεται, με αναφορά στην πηγή ή με θεμιτή χρήση, ή με άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη. Η εμπορική αναπαραγωγή, είτε απαγορεύεται, είτε παρέχεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη, ή κρίνεται ανά περίπτωση.

Ανάλογα, διαφορετικοί δρόμοι και εναλλακτικές επιλογές πολιτικών αποφάσεων, προτείνονται όταν ισχύουν διαφορετικοί παράγοντες. Για παράδειγμα, όταν το περιεχόμενο έχει αποκτηθεί με άδεια χρήσης (*άδεια*), τότε, η πνευματική ιδιοκτησία μπορεί να ανήκει, σε άλλους ιδιοκτήτες (*άλλοι ιδιοκτήτες*) ή να μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών (*βιβλιοθήκη / άλλοι ιδιοκτήτες*). Στην περίπτωση που μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών, προτείνονται δύο επιλογές πολιτικών πρόσβασης: πλήρης για όλους τους χρήστες (*πλήρης onsite / πλήρης offsite*), ή πλήρης για εσωτερικούς χρήστες και μερική απομακρυσμένη για εξωτερικούς χρήστες (*πλήρης onsite / μερική offsite*). Αναφορικά με τις πολιτικές αναπαραγωγής, υπάρχουν πολλές εναλλακτικές πολιτικές προσεγγίσεις.

Σχήμα 19. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

Σχήμα 19. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

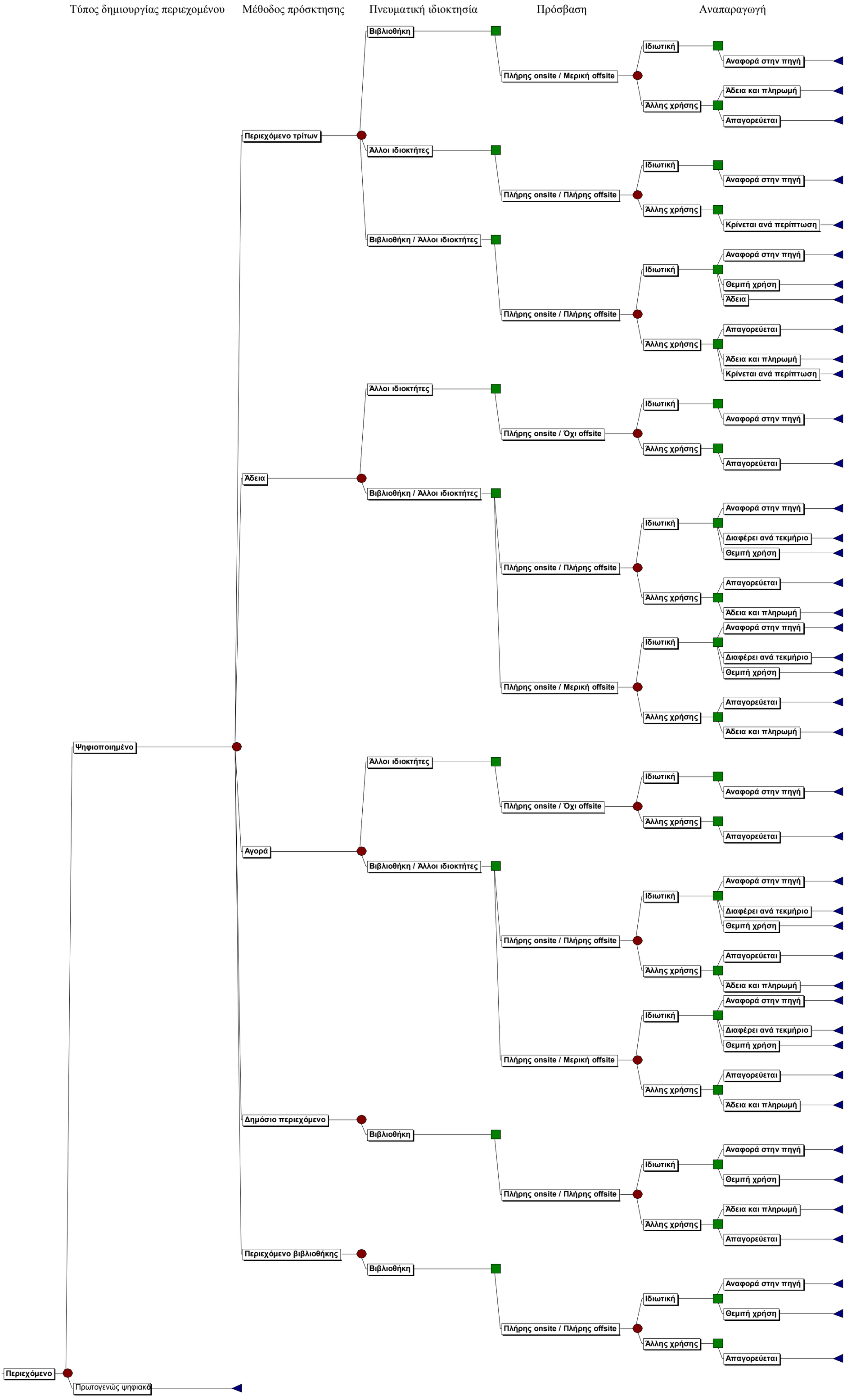

Ανάλογα, το (υπο)δέντρο για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών, αποτυπώνεται στο σχήμα 20. Το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, αφορά στον παράγοντα του *τύπου δημιουργίας περιεχομένου*. Ακολουθεί, η *μέθοδος πρόσκτησης*, με τρεις τιμές-επιλογές: *περιεχόμενο με άδεια (άδεια)*, *περιεχόμενο τρίτων* και *εθελοντική κατάθεση*. Το περιεχόμενο με άδεια (*άδεια*), σημαίνει, ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο με άδεια χρήσης. Το *περιεχόμενο τρίτων*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο από τρίτους. Τέλος, η τιμή *εθελοντική κατάθεση*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη έχει αποκτήσει πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, το οποίο έχει κατατεθεί εθελοντικά από διάφορους προμηθευτές περιεχομένου, κυρίως εκδότες.

Έπειτα, ακολουθεί ο παράγοντες της *πνευματικής ιδιοκτησίας*. Στις τρεις μεθόδους πρόσκτησης του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου (*περιεχόμενο με άδεια*, *περιεχόμενο τρίτων* και *εθελοντική κατάθεση*), τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες (*άλλοι ιδιοκτήτες*). Οι επιλογές πολιτικών πρόσβασης που προτείνονται σε όλες τι περιπτώσεις είναι δύο: α) *πλήρης onsite / όχι offsite* και β) *πλήρης onsite / μερική offsite*. Στην πρώτη (*πλήρης onsite / όχι offsite*), οι εσωτερικοί χρήστες έχουν πλήρη πρόσβαση, ενώ οι εξωτερικοί δεν έχουν καθόλου απομακρυσμένη πρόσβαση. Στην δεύτερη (*πλήρης onsite / μερική offsite*), οι εσωτερικοί χρήστες έχουν πλήρη πρόσβαση, αλλά οι εξωτερικοί, έχουν μερική – για μέρος του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου απομακρυσμένη πρόσβαση.

Τέλος, το δέντρο καταλήγει με τις προτεινόμενες εναλλακτικές πολιτικές αναπαραγωγής – για την ιδιωτική και άλλης χρήσης. Εν γένει, για την ιδιωτική αναπαραγωγή προτείνονται: η *αναφορά στην πηγή*, που σημαίνει ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή, και η *θεμιτή χρήση*, που σημαίνει ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή βάσει των κριτηρίων που ισχύουν στον κανόνα της θεμιτής χρήσης. Τέλος, για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης προτείνεται: είτε να επιτρέπεται με γραπτή άδεια και πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη (*άδεια και πληρωμή*), δηλαδή στους άλλους ιδιοκτήτες, ή να *απαγορεύεται*.

Σχήμα 20. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

Σχήμα 20. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών

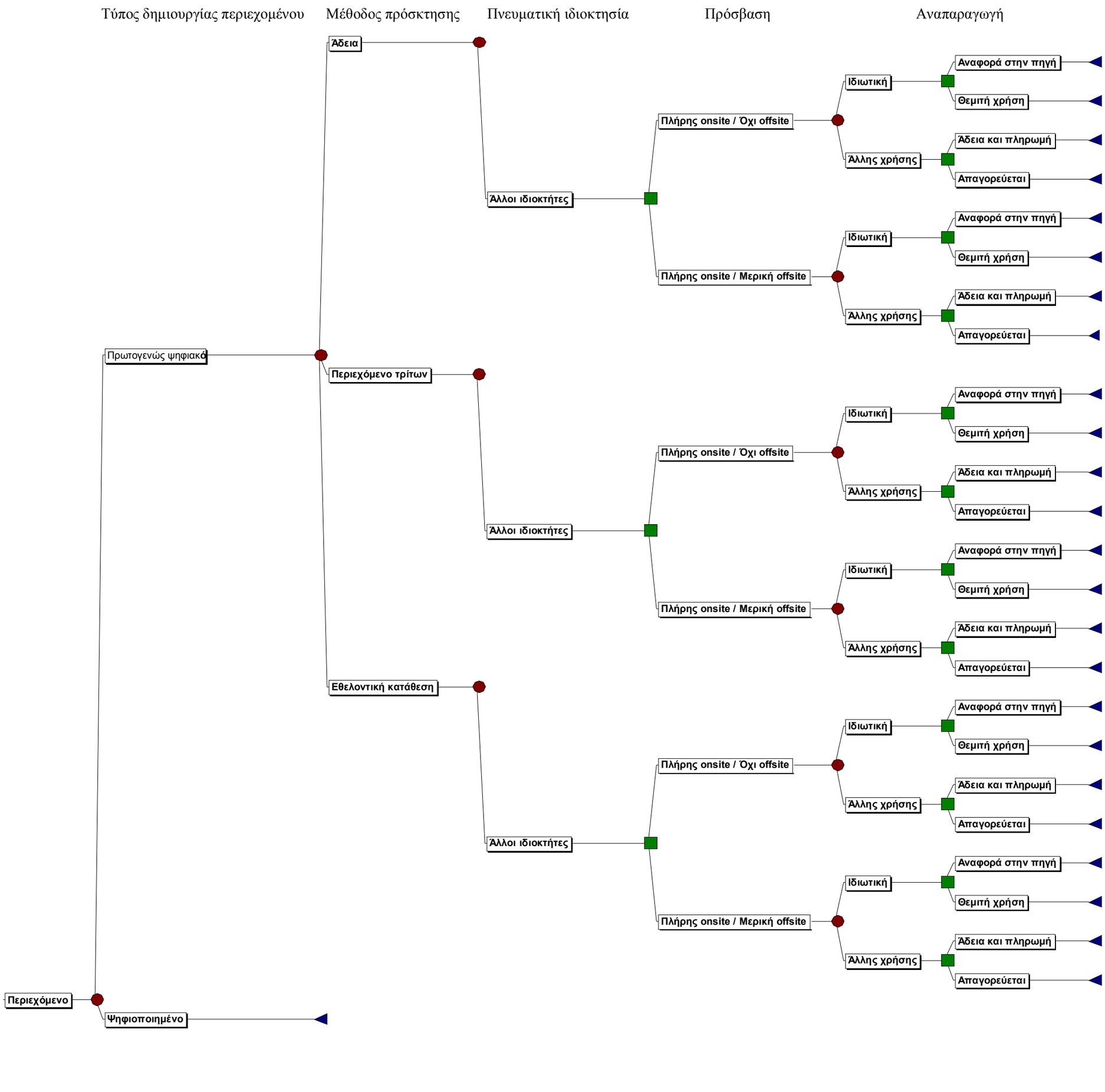

9. Προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: κανόνες και εναλλακτικές πολιτικές

Ανάλογα, προτείνεται ευέλικτο *μοντέλο* (κεφάλαια 9.1 και 9.2) και *δέντρο αποφάσεων* (κεφάλαιο 9.3) πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Το προτεινόμενο *μοντέλο* και *δέντρο αποφάσεων*[315] στο οποίο καταλήγει, μπορεί να έχει επιπτώσεις στη δημιουργία εργαλείων χάραξης πολιτικών και διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Το *δέντρο αποφάσεων*, αφορά στον κύκλο ζωής της πληροφορίας, από την *προέλευσή* της (ψηφιοποιημένη, πρωτογενώς ψηφιακή), την *πρόσκτηση* και *διαθεσιμότητά* της (π.χ. πρόσβαση, αναπαραγωγή), χωρίς να εξαιρεί τη *διατήρησή* της. Το *δέντρο*, απλοποιεί και ενοποιεί χρησιμοποιούμενες πρακτικές και τις μετατρέπει σε αποτελεσματικούς κανόνες πολιτικής. Επιπροσθέτως, παρέχει, νέες, ευέλικτες και επεκτάσιμες εναλλακτικές πολιτικές επιλογές (*διαδρομές*, *μονοπάτια*) [Koulouris, 2007]. Το μοντέλο και το σχετικό δέντρο αποφάσεων στο οποίο καταλήγει, φιλοδοξεί να συμβάλει στο πρόβλημα της απουσίας[316] ξεκάθαρων και αποτελεσματικών πολιτικών διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Στο προτεινόμενο *μοντέλο*, εξάγονται κάποιοι γενικευμένοι κανόνες για το ποιοι παράγοντες οδηγούν σε συγκεκριμένες πολιτικές. Κάποιο κανόνες είναι κοινοί, ανεξάρτητα από παράγοντες, όπως, ο τύπος δημιουργίας περιεχομένου, ή η πνευματική ιδιοκτησία. Για παράδειγμα, η πρόσβαση για τους *εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου* είναι πάντα ελεύθερη, ανεξαρτήτως παραγόντων. Επίσης, σε περίπτωση αβεβαιότητας για τα πνευματικά δικαιώματα και ανεξάρτητα από τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου, κοινή λύση, αποτελεί η κρίση της ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής ανά περίπτωση [Κουλούρης, 2005: 233].

Το μοντέλο πολιτικών, ενσωματώνει δύο μοντέλα: για το ψηφιοποιημένο (κεφάλαιο 9.1, σχήμα 21) και για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο (κεφάλαιο 9.2, σχήμα 22), που περιέχουν κανόνες πολιτικών και εναλλακτικές προσεγγίσεις. Στα σχήματα 21 και 22, που αποτελούν τη γραφική αναπαράσταση του μοντέλου, τα χοντρά βέλη δείχνουν τον πιο κοινό κανόνα και τα λεπτά, την πιο συχνά χρησιμοποιούμενη εναλλακτική επιλογή. Οι τελείες απεικονίζουν τις πολιτικές πρόσβασης και οι παύλες, τις πολιτικές ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής. Τα σχήματα, οργανώνονται ακολούθως. Το πρώτο επίπεδο, περιέχει τον τύπο δημιουργίας και τις μεθόδους πρόσκτησης του περιεχομένου, οδηγεί στο δεύτερο, που απεικονίζει την πνευματική ιδιοκτησία, και το οποίο τελικά, οδηγεί στο τρίτο, στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής. Έτσι καταδεικνύεται, πώς οι παράγοντες (τύπος δημιουργίας περιεχομένου, τύπος περιεχομένου, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία), επηρεάζουν τις πολιτικές (πρόσβαση, αναπαραγωγή) [Κουλούρης, 2005: 233].

[315] Βλ. κεφάλαιο 9.3, σχήματα 23 και 24.

[316] Το συμπέρασμα αυτό, προκύπτει ύστερα από την εξέταση αντιπροσωπευτικού και μεγάλου δείγματος ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

9.1 Προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Οι περισσότερες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν αποφασίσει να ψηφιοποιούν το δικό τους περιεχόμενο στο οποίο έχουν τα πνευματικά δικαιώματα. Προτείνεται η κατοχή των πνευματικών δικαιωμάτων για τις ψηφιοποιημένες εκδόσεις του συμβατικού ελεύθερου περιεχομένου τρίτων και του *δημόσιου* περιεχομένου, στο οποίο, κανένας δεν απαιτεί δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ή αυτά έχουν λήξει [Κουλούρης, 2005: 233-234]. Λογική επιλογή, αποτελεί η παροχή αυτού του περιεχομένου με ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς, εντός και εκτός πανεπιστημίου, και εξωτερικούς χρήστες. Η ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή και η εμπορική, με γραπτή άδεια και πληρωμή [Koulouris, 2005d: 363].

Στο περιεχόμενο με άδεια χρήσης ή στο μη ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, όπου η πνευματική ιδιοκτησία συνήθως διαφέρει (ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες, άλλοι ιδιοκτήτες μόνο, διαφέρει ανά τεκμήριο), προτείνεται η ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς και η απαγόρευσή της για εξωτερικούς χρήστες. Η ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο για εσωτερικούς χρήστες (όπως η πρόσβαση), με αναφορά στην πηγή και, με γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη (βιβλιοθήκη ή / και άλλοι ιδιοκτήτες) αντίστοιχα. Εναλλακτικά, όταν η πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει ανά τεκμήριο, προτείνεται η απαγόρευση της εμπορικής αναπαραγωγής [Κουλούρης, 2005: 234]. Το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, δεν αποκτιέται συχνά με άδεια χρήσης ή από τρίτους, αλλά όταν αυτό συμβαίνει, το μοντέλο πολιτικών και οι κανόνες του εφαρμόζονται στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής [Koulouris, 2005d: 363-364].

Σχήμα 21. Μοντέλο πολιτικών για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (τελείες: πολιτικές πρόσβασης, παύλες πολιτικές αναπαραγωγής)

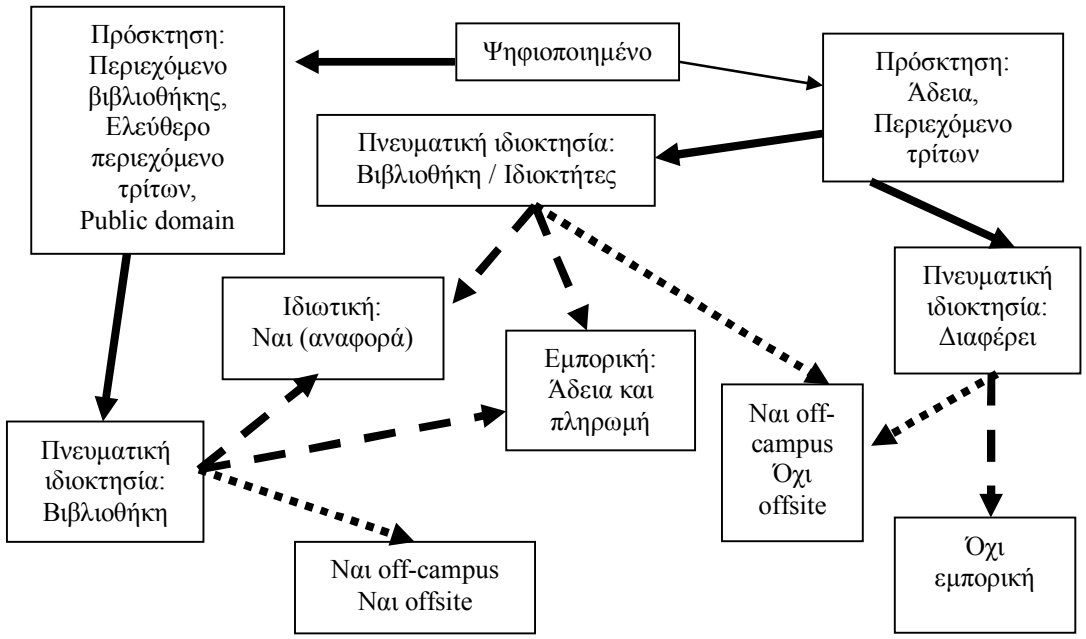

Στο μοντέλο που παρουσιάστηκε, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις των κανόνων, που μπορούν να εφαρμοστούν σε τρεις περιπτώσεις. Πρώτον, στις ψηφιοποιημένες

εκδόσεις του συμβατικού ελεύθερου περιεχομένου τρίτων και του δημόσιου περιεχομένου, που οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες διαχειρίζονται, ή έχουν αντίστοιχα, τα πνευματικά δικαιώματα. Μπορεί να δίνουν ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες, να απαγορεύουν την πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες, να εφαρμόζουν τον κανόνα της θεμιτής χρήσης για την ιδιωτική αναπαραγωγή και να εξετάζουν την εμπορική αναπαραγωγή ανά περίπτωση [Koulouris, 2005d: 364].

Δεύτερο, όταν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες, *μοιράζονται* τα πνευματικά δικαιώματα του ψηφιοποιημένου ελεύθερου περιεχομένου τρίτων. Η πρόσβαση, απαγορεύεται κυρίως, ή επιτρέπεται πλήρως για εσωτερικούς χρήστες και μερικώς (*περιορισμένη)* για εξωτερικούς χρήστες [Κουλούρης, 2005: 235]. Ο κανόνας της θεμιτής χρήσης μπορεί να εφαρμόζεται για την ιδιωτική αναπαραγωγή και για την εμπορική, ακολουθείται ο βασικός κανόνας της γραπτής άδειας και πληρωμής στους ιδιοκτήτες (βιβλιοθήκη ή / και άλλοι ιδιοκτήτες) [Koulouris, 2005d: 364].

Τέλος, όταν η πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει ανά τεκμήριο (κυρίως σε περιεχόμενο με άδεια χρήσης, η πρόσβαση μπορεί να παρέχεται σε όλους τους χρήστες, η ιδιωτική αναπαραγωγή μπορεί να ακολουθεί τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, αλλά η εμπορική ακολουθεί τον κανόνα της απαγόρευσης [Koulouris, 2005d: 364].

9.2 Προτεινόμενο μοντέλο πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Οι περισσότερες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αποκτούν το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο μέσω αδειών χρήσης ή / και αγοράς από οργανισμούς (π.χ. εκδότες) και ιδιώτες. Προτείνεται η απόκτηση πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου μέσω αδειών χρήσης, μόνο όταν, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο και τη χρήση του. Η κοινή πρακτική, δείχνει ότι κυρίως άλλοι ιδιοκτήτες έχουν τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου με άδειες χρήσης [Κουλούρης, 2005: 235]. Λογική επιλογή αποτελεί για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, η παροχή του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου στο οποίο έχουν τα πνευματικά δικαιώματα, με ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς και με μερική πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες. Η ιδιωτική αναπαραγωγή πρέπει να επιτρέπεται με θεμιτή χρήση και η εμπορική, με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη [Koulouris, 2005d: 364-365].

Όταν υπάρχουν περιορισμοί λόγω των αδειών χρήσης και η πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει (ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες, άλλοι ιδιοκτήτες μόνο, διαφέρει ανά τεκμήριο), προτείνεται η επιλογή της ελεύθερης πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, μερικής πρόσβασης για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου και η απαγόρευση της πρόσβασης για εξωτερικούς χρήστες. Προτείνεται επίσης, η ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή ή με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης και η απαγόρευση της εμπορικής αναπαραγωγής [Κουλούρης, 2005: 235]. Το μοντέλο και οι κανόνες εφαρμόζονται επίσης, όταν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αποκτούν πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο με *εθελοντική κατάθεση* (voluntary deposit). Η εθελοντική κατάθεση, σπάνια εφαρμόζετια στην πράξη και όταν αυτό συμβαίνει, τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες [Koulouris, 2005d: 365].

Σχήμα 22. Μοντέλο πολιτικών για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών (τελείες: πολιτικές πρόσβασης, παύλες: πολιτικές αναπαραγωγής)

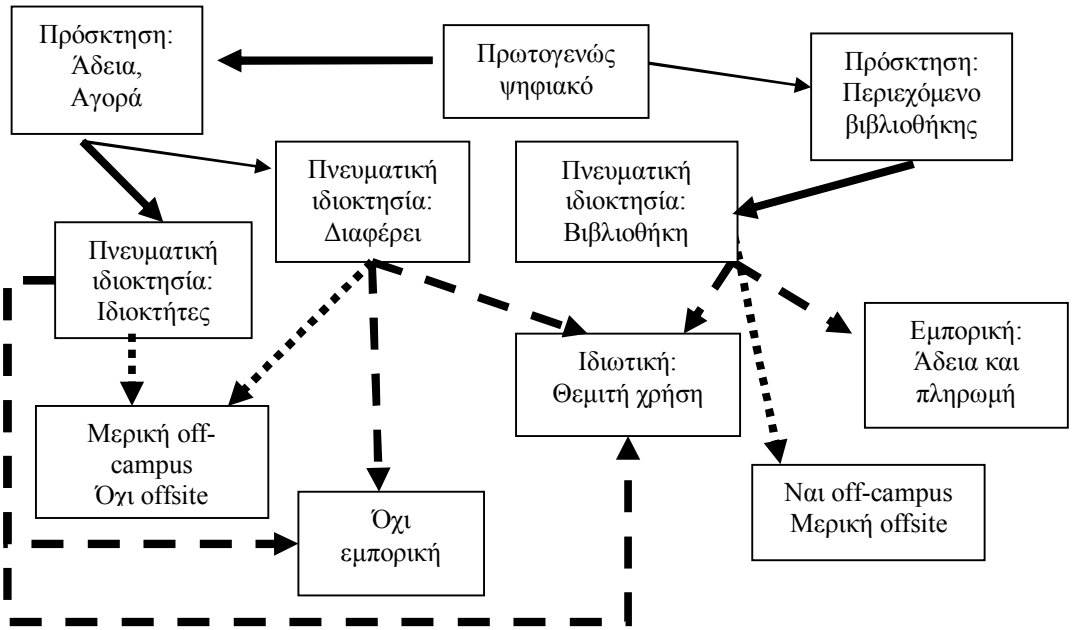

Στο μοντέλο που παρουσιάστηκε, υπάρχουν κάποιες εναλλακτικές επιλογές. Πρώτον, όταν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες δημιουργούν το δικό τους πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, στο οποίο έχουν τα πνευματικά δικαιώματα, η διαφορά είναι στην πρόσβαση και δή στην απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρήστων [Κουλούρης, 2005: 236]. Αντί να παρέχουν μερική, την απαγορεύουν – και στις δύο περιπτώσεις η πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες είναι πλήρης [Koulouris, 2005d: 365].

Δεύτερο, όταν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και άλλοι ιδιοκτήτες μοιράζονται[317] τα πνευματικά δικαιώματα του περιεχομένου με άδεια χρήσης ή αγορά, οι εξαιρέσεις αφορούν την ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή. Η πρόσβαση ακολουθεί τον *κανόνα*: ελεύθερη για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, μερική για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου και καθόλου για εξωτερικούς χρήστες [Κουλούρης, 2005: 236]. Η ιδιωτική αναπαραγωγή επιτρέπεται μερικές φορές, με αναφορά στην πηγή και η εμπορική, με γραπτή άδεια και πληρωμή στους ιδιοκτήτες, όποιοι κι αν είναι, ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ή /και άλλοι ιδιοκτήτες. Μια άλλη εναλλακτική λογική επιλογή, είναι η εξέταση και κρίση της ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής ανά περίπτωση [Koulouris, 2005d: 365].

Τέλος, στις περιπτώσεις που η πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει ανά τεκμήριο, διαφοροποίηση αφορά την πρόσβαση. Αντί του κανόνα[318], προτείνεται στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες η επιλογή της ελεύθερης πρόσβασης για όλους, ή της ελεύθερης για εσωτερικούς και μερικής για εξωτερικούς χρήστες. Η ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή, ακολουθεί αντίστοιχα τους κανόνες, της θεμιτής χρήσης και της απαγόρευσης [Koulouris, 2005d: 365].

[317] Εναλλακτική προσέγγιση του βασικού κανόνα ότι άλλοι ιδιοκτήτες έχουν τα πνευματικά δικαιώματα.

[318] Ελεύθερη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου, μερική πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου και καθόλου πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες.

9.3 Προτεινόμενο δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

Ανάλογα[319], το δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, παρουσιάζεται, για λόγους μορφοποίησης, σε δύο (υπο)δέντρα, για το ψηφιοποιημένο (σχήμα 23) και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο (σχήμα 24) των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Η ίδια δομή ακολουθείται στα δύο (υπο)δέντρα. Το καθένα, αποτελείται από παράγοντες, οι οποίοι οδηγούν σε πολιτικές. Στα σχήματα 23 και 24, οι παράγοντες, είναι εκείνοι που ξεκινούν από τους κόκκινους στρογγυλούς κόμβους, και οι πολιτικές είναι εκείνες που ξεκινούν από τους πράσινους τετράγωνους κόμβους. Η δομή του δέντρου είναι η ακόλουθη. Το δέντρο ξεκινά από το περιεχόμενο. Στον επόμενο κόμβο υπάρχει ο καθοριστικός παράγοντας του *τύπου δημιουργίας του περιεχομένου*, που το διαχωρίζει[320]. Στη συνέχεια, ακολουθεί, η *μέθοδος πρόσκτησης* και έπειτα, ο παράγοντας της *πνευματικής ιδιοκτησίας*. Μετά από τους τρεις παράγοντες, ακολουθεί η πολιτική *πρόσβασης* και τέλος η πολιτική της *αναπαραγωγής* η οποία διακρίνεται σε *ιδιωτική* και *άλλης χρήσης*.

Το προτεινόμενο *δέντρο αποφάσεων πολιτικών*, είναι η κατάληξη του σχετικού προτεινόμενου μοντέλου πολιτικών. Αποτελεί έναν οδηγό χάραξης πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής, για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και περιέχει εναλλακτικές διαδρομές, ανάλογα με τους παράγοντες (τύπος δημιουργίας, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία) που ισχύον σε κάθε περίπτωση [Koulouris, 2007].

Το προτεινόμενο *δέντρο αποφάσεων*, μπορεί να έχει επιπτώσεις στη δημιουργία εργαλείων χάραξης πολιτικών και διαχείρισης της ψηφιακής πληροφορίας. Το *δέντρο αποφάσεων*, αφορά στον κύκλο ζωής της πληροφορίας, από την *προέλευσή* της (ψηφιοποιημένη, πρωτογενώς ψηφιακή), την *πρόσκτηση* και *διαθεσιμότητά* της (π.χ. πρόσβαση, αναπαραγωγή) χωρίς να εξαιρεί τη *διατήρησή* της. Το δέντρο, απλοποιεί και ενοποιεί χρησιμοποιούμενες πρακτικές και τις μετατρέπει σε αποτελεσματικούς κανόνες πολιτικής. Επιπροσθέτως, παρέχει, νέες, ευέλικτες και επεκτάσιμες εναλλακτικές πολιτικές επιλογές (*διαδρομές*, *μονοπάτια*) [Koulouris, 2007].

Για την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία του *δέντρου αποφάσεων πολιτικών για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών* (σχήμα 23), παρατίθενται μερικά παραδείγματα διαδρομών πολιτικών. Η μέθοδος πρόσκτησης του ψηφιοποιημένο περιεχομένου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών έχει τέσσερις διαθέσιμες επιλογές: *περιεχόμενο βιβλιοθήκης*, *περιεχόμενο τρίτων*, *δημόσιο περιεχόμενο* και *περιεχόμενο με άδεια*.

Στην περίπτωση του περιεχομένου βιβλιοθήκης (*περιεχόμενο βιβλιοθήκης*), δηλαδή όταν η βιβλιοθήκη ψηφιοποιεί δικό της περιεχόμενο που βρίσκεται στις συλλογές της, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκουν στην βιβλιοθήκη (*βιβλιοθήκη*). Η

[319] Όπως για το *δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών βιβλιοθηκών*, βλέπε κεφάλαιο 8.3.

[320] Βλ. σχήμα 23 (υπο)δέντρο για το ψηφιοποιημένο και σχήμα 24, (υπο)δέντρο για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο αντίστοιχα.

επιλογή πολιτικής πρόσβασης[321], είναι: *πλήρης on-campus / πλήρης off-campus / πλήρης offsite*. Δηλαδή, πλήρης για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου, πλήρης για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου (πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες) και πλήρης απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες. Αναφορικά με την αναπαραγωγή, οι επιλογές είναι: με *αναφορά στην πηγή*, για την ιδιωτική αναπαραγωγή, και με γραπτή άδεια και πληρωμή (*άδεια και πληρωμή*) στη βιβλιοθήκη, για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης [Koulouris, 2007].

Στην περίπτωση που το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο, έχει αποκτηθεί από τρίτους (*περιεχόμενο τρίτων*), οι τιμές για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι οι ακόλουθες: *βιβλιοθήκη*, *άλλοι ιδιοκτήτες*, *βιβλιοθήκη / άλλοι ιδιοκτήτες* και *διαφέρει ανά τεκμήριο* [Koulouris, 2007].

Όταν η *βιβλιοθήκη* έχει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του ψηφιοποιημένου περιεχομένου τρίτων, προτείνονται δύο εναλλακτικές επιλογές για την πρόσβαση. Πλήρης σε όλους τους χρήστες (*πλήρης on-campus / πλήρης off-campus / πλήρης offsite*) ή πλήρης μόνο σε εσωτερικούς χρήστες εντός και εκτός πανεπιστημίου (*πλήρης on-campus / πλήρης off-campus*) και όχι σε εξωτερικούς. Για την ιδιωτική αναπαραγωγή, προτείνεται η *αναφορά στην πηγή*, ή η εφαρμογή του κανόνα της *θεμιτής χρήσης*. Για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης, προτείνεται η χορήγησή της με γραπτή άδεια (από τη βιβλιοθήκη) και πληρωμή (*άδεια και πληρωμή*) στη βιβλιοθήκη, ή η κρίση της *ανά περίπτωση*, δηλαδή, η εξέταση κάθε αιτήματος για αναπαραγωγή άλλης χρήσης ξεχωριστά [Koulouris, 2007].

Στην περίπτωση που *άλλοι ιδιοκτήτες*, έχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του ψηφιοποιημένου περιεχομένου τρίτων, η πολιτική πρόσβασης που προτείνεται είναι η ίδια: πλήρης για εσωτερικούς χρήστες εντός και εκτός πανεπιστημίου, και καθόλου για εξωτερικούς (*πλήρης on-campus / πλήρης off-campus*). Για την ιδιωτική αναπαραγωγή προτείνεται η *αναφορά στην πηγή*, και για την εμπορική η γραπτή άδεια και πληρωμή (*άδεια και πληρωμή*) στον πνευματικό ιδιοκτήτη, δηλαδή στους *άλλους ιδιοκτήτες*. Διαφορετικοί εναλλακτικοί δρόμοι πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής, προτείνονται όταν στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο τρίτων, η πνευματική ιδιοκτησία *διαφέρει ανά τεκμήριο*, ή μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθηκών και άλλων ιδιοκτητών (*βιβλιοθήκη / άλλοι ιδιοκτήτες*) κ.ο.κ. Ανάλογα, διαφορετικοί δρόμοι και εναλλακτικές επιλογές πολιτικών αποφάσεων, προτείνονται και μπορούν να ακολουθηθούν όταν ισχύουν διαφορετικοί παράγοντες, για παράδειγμα, στο ψηφιοποιημένο περιεχόμενο που έχει αποκτηθεί με *άδεια*, στο ψηφιοποιημένο *δημόσιο περιεχόμενο* κλπ [Koulouris, 2007].

Σχήμα 23. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

[321] Από τις τιμές πρόσβασης για το ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, διαπιστώνεται και η διαφορετικότητα στις δομές πολιτικών μεταξύ εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Οι εθνικές βιβλιοθήκες έχουν δύο είδη πρόσβασης: για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Αντίθετα, οι ακαδημαϊκές, έχουν επιπλέον διαφοροποίηση και για την πρόσβαση των εσωτερικών χρηστών: εντός πανεπιστημίου και εκτός (απομακρυσμένη). Αυτός είναι και ένας από τους λόγους για τους οποίους αναπτύχθηκαν δύο ξεχωριστά μοντέλα και δέντρα αποφάσεων για τις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αντίστοιχα.

Σχήμα 23. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το ψηφιοποιημένο περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

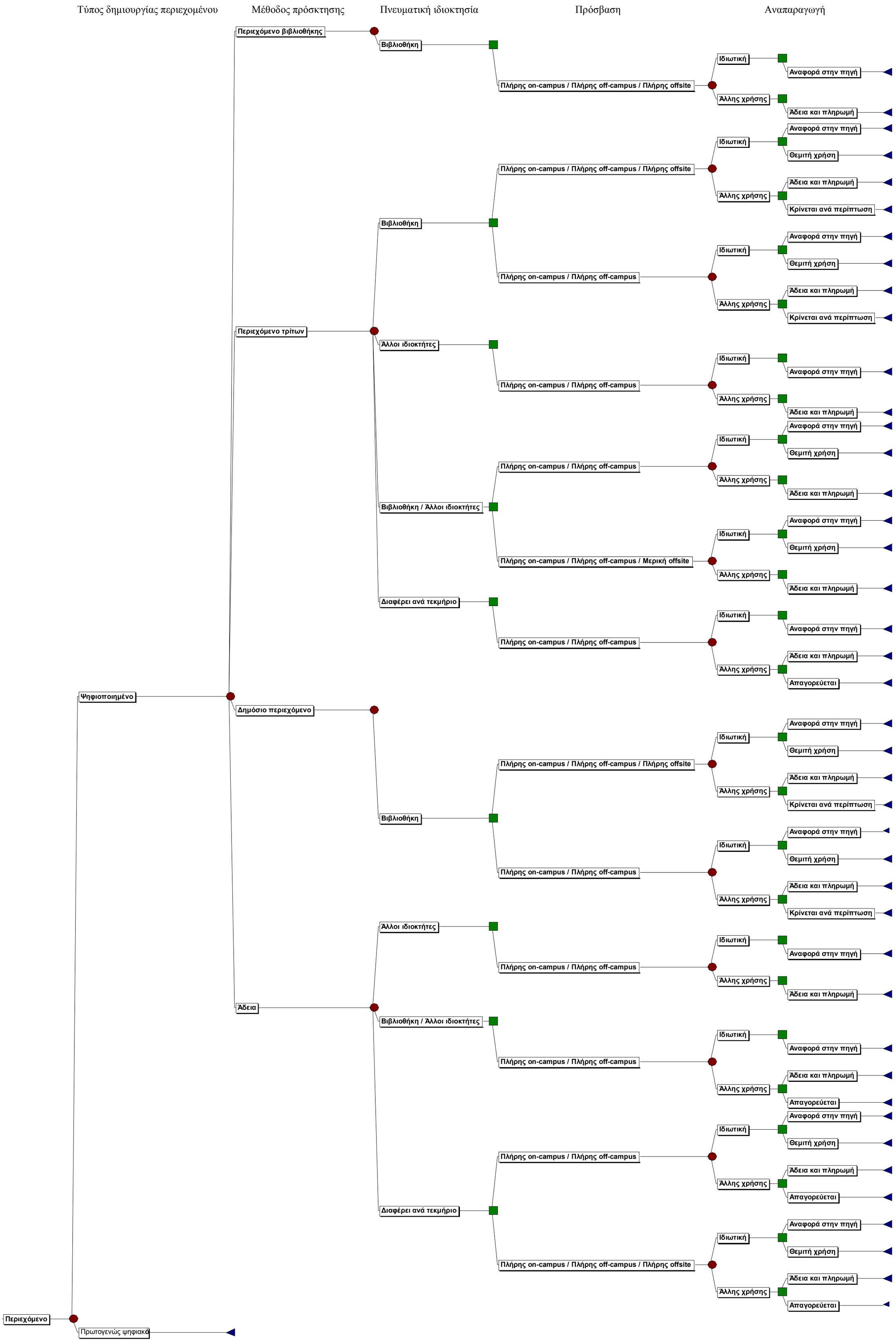

Στο πρωτογενώς ψηφιακό (*τύπος δημιουργίας περιεχομένου*) περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών[322], η μέθοδος πρόσκτησης έχει τις ακόλουθες επιλογές: *άδεια*, *αγορά*, *εθελοντική κατάθεση*, *περιεχόμενο βιβλιοθήκης*. Στο πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο που έχει αγοραστεί (*αγορά*) από τη βιβλιοθήκη, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, μπορεί να ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες (*άλλοι ιδιοκτήτες*), να μοιράζονται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών (*βιβλιοθήκη / άλλοι ιδιοκτήτες*) ή να διαφοροποιούνται ανά τεκμήριο (*διαφέρει ανά τεκμήριο*) [Koulouris, 2007].

Στην περίπτωση που τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου με αγορά, ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες, η προτεινόμενη πολιτική πρόσβασης, είναι πλήρης για τους εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου, μερική απομακρυσμένη για τους εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου και καθόλου απομακρυσμένη για τους εξωτερικούς χρήστες (*πλήρης on-campus / πλήρης off-campus*). Για την ιδιωτική αναπαραγωγή, προτείνεται η ελεύθερη παροχή της με *αναφορά στην πηγή*, ή με τον κανόνα της *θεμιτής χρήσης*, διαφορετικά, προτείνεται η κρίση της ανά περίπτωση (*κρίνεται ανά περίπτωση*). Για την αναπαραγωγή άλλης χρήσης, προτείνεται η απαγόρευση (*απαγορεύεται*) της, ή η παροχή της με γραπτή άδεια και πληρωμή (*άδεια και πληρωμή*) στους άλλους ιδιοκτήτες, αλλιώς, η κρίση της *ανά περίπτωση* (*κρίνεται ανά περίπτωση*) [Koulouris, 2007].

Στην περίπτωση που η πνευματική ιδιοκτησία του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου με αγορά, *διαφέρει ανά τεκμήριο*, προτείνονται τρεις εναλλακτικές πολιτικές πρόσβασης:

- Πλήρης πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός πανεπιστημίου, μερική απομακρυσμένη για εσωτερικούς χρήστες εκτός πανεπιστημίου και καθόλου απομακρυσμένη πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες (*πλήρης on-campus / μερική off-campus*) [Koulouris, 2007].
- Πλήρης πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός και εκτός πανεπιστημίου και μερική πρόσβαση για εξωτερικούς χρήστες (*πλήρης on-campus / πλήρης off-campus / μερική offsite*) [Koulouris, 2007].
- Πλήρης πρόσβασης σε όλους (*πλήρης on-campus / πλήρης off-campus / πλήρης offsite*) [Koulouris, 2007].

Οι επιλογές πολιτικών αναπαραγωγής του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου με αγορά, αλλά και οι υπόλοιποι δρόμοι πολιτικών που ξεκινούν από διαφορετικούς παράγοντες, αναλύονται και αποτυπώνονται στο σχετικό δέντρο (βλ. σχήμα 24).

Σχήμα 24. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών (πρόσβασης, αναπαραγωγής) για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

[322] Βλέπε *σχήμα 24 – δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών*.

Σχήμα 24. Δέντρο αποφάσεων πολιτικών για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών

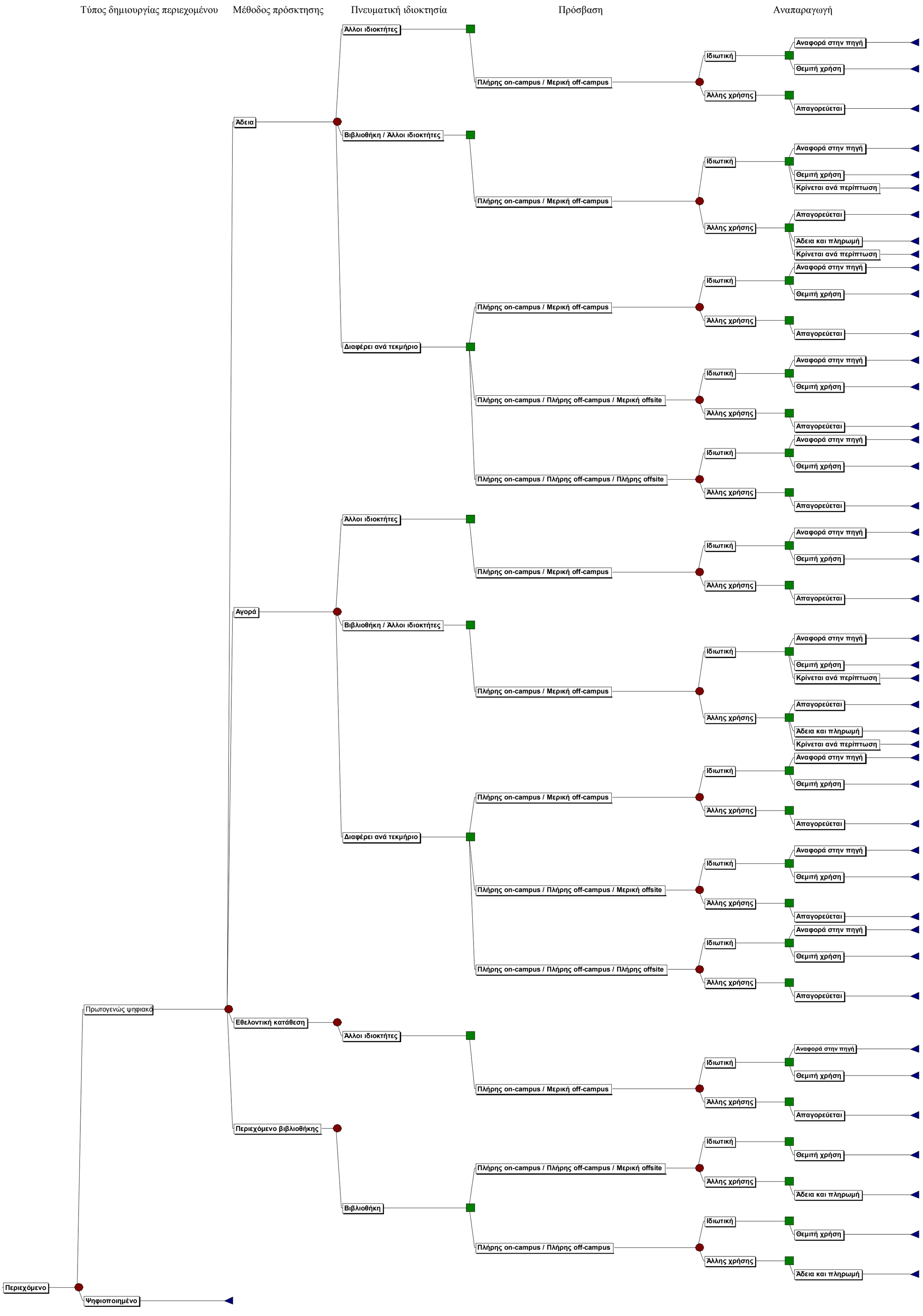

9.4 Συσχέτιση των προτεινόμενων μοντέλων (εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών) – συγκριτικά συμπεράσματα

Προτείνονται, ξεχωριστά μοντέλα και δέντρα αποφάσεων για τις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, διότι, ο *τύπος* βιβλιοθήκης διαφοροποιεί τις πολιτικές και τις δομές τους. Για παράδειγμα, στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, δεν γίνεται μόνο διάκριση μεταξύ *εσωτερικών* και *εξωτερικών* χρηστών, όπως π.χ. στις εθνικές, αλλά και μεταξύ *εσωτερικών*, *εντός ή εκτός πανεπιστημίου*. Έτσι, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, παρέχουν διαφορετικές δυνατότητες απομακρυσμένης πρόσβασης (π.χ. *off-campus*) στους χρήστες της κοινότητας του πανεπιστημίου στο οποίο υπάγονται. Αυτή η ειδοποιός διαφορά στις δομές πρόσβασης, όπως και άλλες, δημιουργούν την ανάγκη εφαρμογής διαφορετικών μοντέλων πολιτικών και δέντρων αποφάσεων.

Στο κεφάλαιο αυτό, συσχετίζονται τα προτεινόμενα *μοντέλα* εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Επίσης, συγκρίνονται οι πολιτικές που εφαρμόζονται στις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Από την σύγκριση αυτή, εξάγονται κοινά (κεφάλαιο 9.4.1), για τις πολιτικές και των δύο τύπων βιβλιοθηκών, και μοναδικά (κεφάλαιο 9.4.2), συμπεράσματα.

9.4.1 Κοινά συμπεράσματα πολιτικών

Οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες προτιμούν να ψηφιοποιούν περιεχόμενο που δεν έχει σύνθετους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνήθως, ψηφιοποιούν περιεχόμενο στο οποίο έχουν τα πνευματικά δικαιώματα. Επιπροσθέτως, κρατούν τα πνευματικά δικαιώματα για τις ψηφιοποιημένες εκδόσεις του ελεύθερου περιεχομένου τρίτων και του δημοσίου περιεχομένου. Οι περισσότερες εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, αποκτούν το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενό τους, με άδειες χρήσης ή / και με αγορά από οργανισμούς (π.χ. εκδότες) και ιδιώτες, υπό τον όρο ότι θα είναι υπεύθυνες για τη χρήση του [Koulouris, 2005b: 404].

Η πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης είναι πάντοτε ελεύθερη, ανεξάρτητα από την πνευματική ιδιοκτησία και τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου [Koulouris, 2005c: 526]. Όταν η βιβλιοθήκη έχει τα πνευματικά δικαιώματα του ψηφιακού περιεχομένου, η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι συνήθως ελεύθερη με αναφορά στην πηγή (δημιουργός, συγγραφέας) ή αλλιώς παρέχεται ελεύθερα με τον κανόνα της θεμιτής χρήσης, αλλά η εμπορική αναπαραγωγή απαιτεί γραπτή άδεια και πληρωμή [Koulouris, 2005c: 526]. Επιπροσθέτως, οι βιβλιοθήκες των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (εθνική και ακαδημαϊκές), επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή εφαρμόζοντας τον κανόνα της θεμιτής χρήσης. Οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες άλλων χωρών, επιτρέπουν την ιδιωτική αναπαραγωγή με αναφορά στην πηγή, συνήθως στο πνευματικό δημιουργό (π.χ. συγγραφέα) ή στη βιβλιοθήκη κλπ. Όταν η εμπορική αναπαραγωγή απαιτεί γραπτή άδεια από τον ιδιοκτήτη, τότε και πληρωμή δίνεται στον ιδιοκτήτη. Όταν η βιβλιοθήκη έχει τα πνευματικά δικαιώματα, η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο στους εσωτερικούς χρήστες με γραπτή άδεια και πληρωμή στη βιβλιοθήκη. Όταν άλλοι ιδιοκτήτες έχουν τα πνευματικά δικαιώματα, η εμπορική αναπαραγωγή δεν επιτρέπεται, δηλαδή απαγορεύεται [Koulouris, 2005b: 404].

9.4.2 Μοναδικά συμπεράσματα – σύγκριση εθνικών και ακαδημαϊκών πολιτικών

Η εθελοντική κατάθεση του ψηφιακού περιεχομένου, εφαρμόζεται κυρίως στις εθνικές βιβλιοθήκες, το οποίο είναι φυσικό, λόγω του ρόλου που διαδραματίζουν ως τα νόμιμα αποθετήρια του συμβατικού περιεχομένου. Ωστόσο, οι εθνικές βιβλιοθήκες έχουν υλοποιήσει πρακτικές κυρίως για την εθελοντική κατάθεση του offline ψηφιακού περιεχομένου, όπως, μικροφόρμες, CD-ROMs κλπ. και λιγότερο για το online πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, όπως ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων πλήρους κειμένου κλπ. Η κατά νόμο κατάθεση του ψηφιακού περιεχομένου (offline και online) ισχύει μόνο σε μερικές εθνικές βιβλιοθήκες (π.χ. Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Εθνική Βιβλιοθήκη της Νέας Ζηλανδίας) και όχι στις ακαδημαϊκές [Koulouris, 2005b: 404].

Σπανίως, μόνο στις εθνικές βιβλιοθήκες και για συγκεκριμένες κατηγορίες περιεχομένου, όπως CD-ROMs, δεν παρέχεται πρόσβαση ακόμα και σε εσωτερικούς χρήστες, κάτι το οποίο οφείλεται στους όρους αδειών χρήσης με τους οποίους έχει αποκτηθεί το εν λόγω περιεχόμενο. Η απομακρυσμένη πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες δεν εφαρμόζεται στις εθνικές βιβλιοθήκες, ενώ αντίθετα εφαρμόζεται σε μεγάλο ποσοστό στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες [Koulouris, 2005b: 404-405]. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι εθνικές βιβλιοθήκες κάνουν διάκριση μεταξύ εσωτερικής, εντός του κτιρίου της βιβλιοθήκης, και εξωτερικής, εκτός του κτιρίου της βιβλιοθήκης, πρόσβασης. Επομένως, όλοι οι χρήστες αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή, είτε έχουν ή δεν έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση. Αντίθετα, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες διακρίνουν τους χρήστες σε εσωτερικούς, χρήστες που ανήκουν στην πανεπιστημιακή κοινότητα (φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό), και εξωτερικούς χρήστες, οι υπόλοιποι χρήστες. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, δίνουν πολλές φορές απομακρυσμένη πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες, χωρίς να δίνουν απομακρυσμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χρήστες.

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, αποφασίζουν την παροχή ιδιωτικής και εμπορικής αναπαραγωγής ανά περίπτωση, όταν υπάρχουν αβεβαιότητες πνευματικών δικαιωμάτων και ανεξάρτητα από τον τύπο δημιουργίας του περιεχομένου, κάτι που δεν ισχύει στις εθνικές βιβλιοθήκες. Από την άλλη μεριά, οι εθνικές βιβλιοθήκες μπορεί να χρεώνουν για την αναπαραγωγή, όχι για λόγους πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά για λόγους διατήρησης [Koulouris, 2005c: 526]. Η πληρωμή πνευματικών δικαιωμάτων, που μπορεί να απαιτηθεί από τον πνευματικό ιδιοκτήτη για την αναπαραγωγή, είναι επιπλέον της πληρωμής για λόγους διατήρησης που δίνεται στη βιβλιοθήκη. Ωστόσο, η πρακτική δείχνει, ότι οι εθνικές βιβλιοθήκες δεν χρεώνουν επιπλέον για την αναπαραγωγή, όταν απαιτείται πληρωμή πνευματικών δικαιωμάτων [Koulouris, 2005b: 405].

10. Ένας παράλληλος κόσμος: πολιτικές σε εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο

Παρότι η διδακτορική διατριβή έχει ως πυρήνα έρευνας τις μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες, με ιδιαίτερη έμφαση στους πιο γνήσιους εκφραστές τους, τις εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, για λόγους πληρότητας και σύγκρισης, διατυπώνονται στο κεφάλαιο αυτό, κάποιες σκέψεις, για το πώς υποσύνολο των πολιτικών που ακολουθούν οι βιβλιοθήκες, μπορεί να εφαρμοστεί σε εταιρείες (επιχειρήσεις), που διαθέτουν εμπορικά ψηφιακά προϊόντα. Βέβαια, δεν θα είχε νόημα η έρευνα αυτή να καταλήξει σε συμπεράσματα για το αν είναι εφικτή η προοπτική αυτή, διότι οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και δεν λειτουργούν με τα ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια και το «μάρκετινγκ» της ελεύθερης αγοράς λογισμικού και εμπορικών ψηφιακών προϊόντων. Το σκεπτικό διατύπωσης αυτών των σκέψεων, είναι ότι η συλλογιστική αυτή, μπορεί να συμβάλλει στη συνεργασία εμπορικών επιχειρήσεων και βιβλιοθηκών για την ανάπτυξη κοινών εργαλείων διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου.

Το ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών διαφέρει από τα ψηφιακά προϊόντα που διατίθενται εμπορικά (τα εμπορικά ψηφιακά προϊόντα), όπως, υπολογιστικές εφαρμογές, εργαλεία λογισμικού και βιβλιοθήκες λογισμικού ή σύνολα δεδομένων. Ωστόσο, έχουν τις ίδιες ψηφιακές ιδιότητες διάχυσης, αναπαραγωγής και διανομής, δηλαδή: αναπαράγονται με ελάχιστο κόστος, διαμοιράζονται και διανέμονται εύκολα, κλπ. Επίσης, έχουν παρεμφερή – αντίστοιχα προβλήματα διαχείρισης γνώσης. Η πρόσκτηση τους βασίζεται σε όρους και συνθήκες, που καθορίζονται σε συμβόλαιο κατά τη διάρκεια της πώλησης, και όχι στη φυσική ιδιοκτησία. Εξετάζονται οι πολιτικές που εφαρμόζονται στο εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο και στο ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών. Παρατηρείται, ότι οι πολιτικές διάθεσης στο ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών και σε παρόμοιο ψηφιακό περιεχόμενο, μπορεί να είναι ίδιες. Επομένως, οι εμπορικοί προμηθευτές περιεχομένου είναι δυνατό να ωφεληθούν από την ποικιλία πολιτικών που οι ψηφιακές βιβλιοθήκες ήδη χρησιμοποιούν για το περιεχόμενο τους [Koulouris, 2005e: 719].

Αφού διαφορετικοί τύποι ψηφιακού περιεχομένου έχουν διαφορετικές απαιτήσεις και προκλήσεις μοντελοποίησης και πνευματικής ιδιοκτησίας, πρέπει να μελετηθούν διαφορετικές μορφές διαχείρισης και πολιτικών. Ωστόσο, οι βιβλιοθήκες έχουν ήδη υλοποιήσει πολιτικές διαχείρισης γνώσης (πρόσβασης, αναπαραγωγής, διανομής, χρήσης κλπ.) στο ψηφιακό τους περιεχόμενο, για ιδιωτική ή εμπορική χρήση. Η ενοποίηση όλων αυτών των διαφορών σε κοινές πολιτικές πρόσβασης, αποτελεί ένα «προκλητικό» πρόβλημα διαχείρισης γνώσης. Οι πολιτικές των βιβλιοθηκών, έχουν μελετηθεί και μπορούν να προσφέρουν λύσεις στη διαχείριση της ψηφιακής πληροφορίας και γνώσης. Υπ' αυτή την έννοια, *οι βιβλιοθήκες δείχνουν το δρόμο* και σε άλλους, εμπορικές εταιρείες ή *προμηθευτές* (παροχείς) εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου, για το πώς να χειρίζονται και να παρέχουν ψηφιακό περιεχόμενο [Koulouris, 2005e: 719].

Η έρευνα αυτή, διατυπώνει κάποιες σκέψεις για το πώς το μοντέλο των βιβλιοθηκών μπορεί να επεκταθεί και να εφαρμοστεί στον *εμπορικό* (ιδιωτικό) τομέα. Η θέση που διατυπώνεται, είναι ότι οι μέθοδοι των βιβλιοθηκών για τον προσδιορισμό πολιτικών πρόσβασης, μπορούν να επεκταθούν και να δοκιμαστούν στο συμβατικό και ψηφιακό περιεχόμενο των εταιρειών, με παραμέτρους και παράγοντες που αφορούν ειδικά στις

εταιρίες. Νέοι παράγοντες εμφανίζονται, για παράδειγμα, από τον τύπο του ψηφιακού περιεχομένου (π.χ. υπολογιστικός κώδικας), τη φύση των εταιρειών και το είδος χρήσης ή χρηστών. Οι περισσότερες εταιρείες είναι εμπορικές και θέλουν να έχουν κέρδος. Αυτό έχει αντίκτυπο στις πολιτικές. Εκτός από το κέρδος, ενδιαφέρονται για τη φήμη τους και την προβολή των προϊόντων τους. Αυτό σημαίνει ότι οι πολιτικές αλληλεπιδρούν με τις δυνάμεις της αγοράς. Μελετώνται πώς οι παράγοντες αυτοί διαφοροποιούν τις πολιτικές, κάνοντας μια ουσιαστική διάκριση μεταξύ ιδιωτικής και εμπορικής χρήσης, πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου [Koulouris, 2005e: 719-720].

Στο κεφάλαιο 10.1, γίνεται μια γενική επισκόπηση των πολιτικών του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου και του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών. Το ψηφιακό περιεχόμενο – κυρίως τα εμπορικά ψηφιακά προϊόντα – ταξινομείται, σύμφωνα με τις ιδιότητες πρόσκτησης, πρόσβασης, αναπαραγωγής, διανομής και χρήσης του. Στο κεφάλαιο 10.2, εξάγονται και αναλύονται οι *συνιστώσες* (συστατικά) των πολιτικών του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου. Οι συνιστώσες των πολιτικών που αναλύονται, είναι, για παράδειγμα, οι μέθοδοι με τις οποίες οι χρήστες μπορούν να αποκτήσουν το περιεχόμενο, οι ιδιότητες διάρκειας και διανομής του, η *ενημέρωση* (update), εκσυγχρονισμός και *αναβάθμισή* (upgrade) του κλπ [Koulouris, 2005e: 720].

Στο κεφάλαιο 10.3, αντιστοιχούνται και διασυνδέονται οι εμπορικές πολιτικές με αυτές των βιβλιοθηκών. Δηλαδή, διαπιστώνεται και επεξήγεται η αντιστοίχιση των πολιτικών του τομέα των βιβλιοθηκών με τις πολιτικές του εμπορικού τομέα, και εξάγονται οι ομοιότητες και διαφορές των πολιτικών τους. Μέσα απ' αυτή την αντιστοίχιση, εκφράζεται η υπόθεση ότι υποσύνολο των πολιτικών που εφαρμόζεται στις βιβλιοθήκες, μπορεί να μεταφερθεί και να υλοποιηθεί – εφαρμοστεί από εταιρείες (επιχειρήσεις) που διαθέτουν εμπορικά ψηφιακά προϊόντα. Δηλαδή, πως υποσύνολο των πολιτικών των βιβλιοθηκών, μπορεί να εφαρμοστεί σε εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο. Εξετάζεται, πώς και σε τι βαθμό, αυτή η εφαρμογή μπορεί να είναι επωφελής για τις εμπορικές εταιρείες, γιατί οι βιβλιοθήκες έχουν μεγάλη εμπειρία στην παροχή ψηφιακού περιεχομένου και στην εφαρμογή και υλοποίηση πολιτικών [Koulouris, 2005e: 720]. Υπ' αυτή την έννοια, *οι βιβλιοθήκες πρωτοπορούν, δείχνοντας το δρόμο* στις εμπορικές εταιρείες για το πώς να χειρίζονται και να παρέχουν ψηφιακό περιεχόμενο. Η σύνοψη των αποτελεσμάτων της έρευνας αυτής παρατίθεται στο κεφάλαιο 10.4.

10.1 Γενική επισκόπηση των πολιτικών του ψηφιακού περιεχομένου (βιβλιοθηκών και εμπορικού τομέα)

Σ' αυτό το κεφάλαιο, αναλύονται οι πολιτικές διαχείρισης γνώσης που ήδη εφαρμόζονται από τις εμπορικές εταιρείες και τις βιβλιοθήκες. Τα ψηφιακά προϊόντα που είναι διαθέσιμα στην σημερινή εποχή και χρησιμοποιούνται ως προϊόντα, ταξινομούνται σε πολλά διαφορετικά *είδη* (τύπους), όπως, αναγνωστικό περιεχόμενο (από εκδότες, βιβλιοθήκες, ή ιδιώτες) ή υπολογιστικές εφαρμογές, εργαλεία λογισμικού, και βιβλιοθήκες λογισμικού (από εμπορικές εταιρείες λογισμικού) ή σύνολα δεδομένων (από ιδιωτικούς ή δημόσιους *προμηθευτές* – παροχείς περιεχομένου – δεδομένων), κλπ. Ωστόσο, οι ψηφιακές ιδιότητες τους είναι ίδιες: αναπαράγονται με ελάχιστο κόστος, διαμοιράζονται και διανέμονται εύκολα, κλπ. Μπορούν να αναζητηθούν και να παρουσιαστούν στο χρήστη με ποικίλους τρόπους, εξαρτάται από το περιβάλλον που αποθηκεύονται ψηφιακά – με τις κατάλληλες

ψηφιακές απεικονίσεις, μπορεί να έχουν πολλές εκδόσεις κα προβλήματα διατήρησης κλπ. Η αναπαραγωγή και κατοχή (κτήση, ιδιοκτησία) τους, βασίζεται στην πνευματική και όχι στη *φυσική* (υλική) ιδιοκτησία, όταν αποκτά κανείς ένα αντίγραφό τους. Λόγω του χαμηλού κόστους αναπαραγωγής τους, συχνά τα αντίγραφα τους δίνονται ελεύθερα. Εάν δεν δίνονται ελεύθερα, η πρόσκτηση τους βασίζεται σε όρους και συνθήκες, που καθορίζονται σε συμβόλαιο κατά τη διάρκεια της πώλησης. Το συμβόλαιο συνήθως καθορίζει τη χρήση τους, πώς να χρησιμοποιηθούν, από πόσους χρήστες, για ποιο σκοπό, τι, πόσα και ποια αντίγραφα επιτρέπεται να γίνουν κλπ. Ωστόσο, οι λεπτομέρειες – τα επιμέρους στοιχεία που χρειάζονται για την υλοποίηση και επιβολή αυτών των περιορισμών, μπορεί να είναι δαπανηρά για να εφαρμοστούν (π.χ. διαχείριση κλειδιών ενεργοποίησης) [Koulouris, 2005e: 720].

Μολονότι αυτές οι διαδικασίες δείχνουν παρόμοιες, υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τρόποι υλοποίησης τους, όπως μπορεί να διαπιστωθεί από εφαρμογές στην πράξη. Αναφέρονται συγκεκριμένα παραδείγματα που καταδεικνύουν τη διαφοροποίηση και την ποικιλία των πολιτικών που εφαρμόζονται στο εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο. Ταξινομούνται και κατηγοριοποιούνται τα εμπορικά ψηφιακά προϊόντα, απ' αυτά που παρέχονται ελεύθερα με απεριόριστη διανομή, σε εκείνα που είναι περιορισμένα και έχουν περιορισμένη διανομή, λόγω, συνδρομής, πληρωμής, κλειδιών ενεργοποίησης, και άλλων πολιτικών και μηχανισμών που επιβάλλουν περιορισμούς διανομής [Koulouris, 2005e: 720].

Ορισμένα ψηφιακά αντικείμενα είναι ελεύθερα και οι δημιουργοί τους επιτρέπουν απεριόριστη διανομή, μέσω δικών τους ή μέσω άλλων διαύλων διανομής (ιστοσελίδες, ftp κλπ.). Για παράδειγμα, τα προϊόντα *λογισμικού ανοικτού κώδικα* (*open source software*) ανήκουν στην κατηγορία των ελεύθερων προϊόντων με απεριόριστη διανομή. Στα προϊόντα λογισμικού ανοικτού κώδικα, υπάρχει απεριόριστη πρόσβαση και αναπαραγωγή και οι εταιρείες μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν χωρίς περιορισμούς. Επιπροσθέτως, ο υπολογιστικός κώδικας των προϊόντων λογισμικού ανοικτού κώδικα είναι ελεύθερα προσβάσιμος, όχι μόνο για ιδιωτική έρευνα, μελέτη και αναπαραγωγή, αλλά επίσης και για την επαναχρησιμοποίηση του σε άλλα προϊόντα. Για παράδειγμα, λογισμικό ανοικτού κώδικα, όπως, το *Greenstone* [New Zealand Digital Library Project, 2000], το *Fedora* [Fedora Project, 2001] το *DSpace* [MIT Libraries, Hewlett-Packard Company, 2002d; MIT Libraries, Hewlett-Packard Company, 2002e; MIT Libraries, Hewlett-Packard Company, 2002g], επιτρέπουν στους χρήστες να τα αναπαραγάγουν, να τα προσαρμόζουν σύμφωνα με τις ανάγκες τους, διευρύνοντας τον υπολογιστικό τους κώδικα και ενσωματώνοντας τον σε άλλα προϊόντα, τα οποία – όχι πολύ συχνά – μπορεί να διανεμηθούν εμπορικά. Το κέρδος για τους αρχικούς σχεδιαστές είναι η φήμη, η δημοσιότητα και οι αναφορές (citation) που λαμβάνουν. Όσο περισσότερους χρήστες κερδίζουν, τόσο μεγαλύτερη φήμη και δημοσιότητα αποκτούν [Koulouris, 2005e: 720-721].

Σ' αυτή τη λογική, εντάσσεται και η κίνηση *ανοιχτής-πρόσβασης* (*open-access*) [Open Society Institute, 2001], που εφαρμόζεται ήδη ως εναλλακτικό μοντέλο δημοσίευσης και χρησιμοποιείται από πολλά πανεπιστήμια και βιβλιοθήκες, τα οποία και οι οποίες προσπαθούν να γίνουν μη-κερδοσκοπικοί εκδότες, για παράδειγμα, πανεπιστημιακά αποθετήρια [Coleman, 2004; OCCL/RLG PREMIS Working Group, 2004; Research Libraries Group, 2002], αρχεία με e-prints [Nixon, 2003a; 2003b] κλπ. Οι συγγραφείς και όχι οι χρήστες, πληρώνουν για τα έξοδα δημοσίευσης [Harnad, 2004]. Πρακτικά, το κόστος δημοσίευσης ελαχιστοποιείται, γιατί, η μόνη απαίτηση για την ηλεκτρονική

δημοσίευση είναι η ανάπτυξη της κατάλληλης υποδομής [Holmström, 2004a]. Οι πανεπιστημιακές (ακαδημαϊκές) βιβλιοθήκες, οι οποίες υποφέρουν από τα κόστη συνδρομής που πληρώνουν κάθε χρόνο στους εκδότες, προτιμούν να πληρώνουν άπαξ (μια φορά μόνο) για την ανάπτυξη της υποδομής. Από την άλλη μεριά, οι συγγραφείς διατηρούν τα πνευματικά δικαιώματα τους και δεν τα μεταφέρουν στους εμπορικούς εκδότες [King, 2004], όπως κάνουν σε περιοδικά με το σύστημα των κριτών που δημοσιεύονται, για παράδειγμα, από τον *Elsevier* [2005], τον *Sage* [SAGE Publications Ltd, 2000], τον *Springer* [2000] κλπ. και λαμβάνουν περισσότερες αναφορές, φήμη και δημοσιότητα. Επιπροσθέτως, στις περιπτώσεις αρχείων με *προ-δημοσιευμένα* (pre-print) τεκμήρια, όπου οι συγγραφείς αποθηκεύουν τις προ-δημοσιευμένες εκδόσεις του, παίρνουν παρατηρήσεις, σχόλια, σχολιασμούς και υπομνηματισμούς, οι οποίοι βελτιώνουν το τελικό αποτέλεσμα – προϊόν της πνευματικής τους εργασίας. Τέλος, οι χρήστες βρίσκουν την πληροφορία που αναζητούν, γρήγορα, χωρίς περιορισμούς, και οι βιβλιοθήκες εξοικονομούν μεγάλα χρηματικά ποσά που πληρώνουν για συνδρομή, και έχουν την δυνατότητα να διατηρούν, οι ίδιες, το ψηφιακό τους περιεχόμενο [Koulouris, 2005e: 721].

Τα ψηφιακά αντικείμενα μπορεί να παρέχονται σαν *postcardware*, με μοναδική απαίτηση απλής αναφοράς στον δημιουργό. Είναι στην πραγματικότητα ελεύθερα (καθώς ο δημιουργός τους δεν έχει κέρδος ή αποζημίωση – αντιστάθμιση του κόστους), και οι δημιουργοί τους θέλουν μόνο να κρατούν ίχνη της χρήσης τους. Ομοίως, άλλα τέτοια αντικείμενα παρέχονται μέσω Διαδικτύου, συμπληρώνοντας μια απλή φόρμα εγγραφής [Koulouris, 2005e: 721]. Αντιστοίχως, υπάρχει ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθήκης, το οποίο παρέχεται με ελεύθερη πρόσβαση και ιδιωτική αναπαραγωγή, ωστόσο, η βιβλιοθήκη κρατά ίχνη της χρήσης του, χρησιμοποιώντας cookies, υδατογραφήματα (π.χ. *ArchSearch* [ADS, 1996a; 1996b; 1996c; 1996d]) κλπ. με σκοπό να εντοπίσει μη εξουσιοδοτημένη χρήση, όπως η εμπορική αναπαραγωγή, του περιεχομένου [Kilbride, 2004].

Μια άλλη κατηγορία είναι τα *shareware* (πρόγραμμα διανεμόμενο με αμοιβή ή σε μορφή ελεύθερης αντιγραφής) προϊόντα. Τα αντικείμενα αυτά διατίθενται ως shareware, δίνοντας τη λειτουργικότητα στους χρήστες τους από την πρώτη στιγμή, και ζητούν από τους χρήστες να γίνουν συνδρομητές, να εγγραφούν, αν συνειδητοποιήσουν ότι χρειάζονται τα αντικείμενα και είναι ικανοποιημένοι απ' τη χρήση τους. Επομένως, οι χρήστες γνωρίζουν τι πληρώνουν – και γιατί – το οποίο είναι συνήθως ένα μικρό αντίτιμο, καθώς το κόστος εμπορικής εκμετάλλευσης, προαγωγής και διανομής είναι πολύ χαμηλό – μικρό. Εάν τελικά πληρώσουν, αποκτούν την επίσημη έκδοση του αντικειμένου, την οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν σύμφωνα με τους όρους του συμβολαίου τους, το οποίο είναι στις περισσότερες περιπτώσεις σταθερό για κάθε αντικείμενο [Koulouris, 2005e: 721].

Οι χρήστες μπορεί να εκμεταλλευτούν τους όρους και να συνεχίσουν να χρησιμοποιούν το αντικείμενο, και μετά τη λήξη της περιόδου αποτίμησης - της δοκιμαστικής, για το προϊόν, περιόδου. Αν συνεχίσουν να χρησιμοποιούν το αντικείμενο και αποφασίσουν να μην το αγοράσουν, τότε ο δημιουργός μπορεί να έχει προγραμματίσει – σχεδιάσει μια από τις πολλές επιλογές:

- Να αφήσει τους χρήστες να συνεχίζουν να χρησιμοποιούν το προϊόν, όπως πριν.
- Να συνεχίζουν να χρησιμοποιούν το προϊόν και να λαμβάνουν μια υπενθύμιση, κάθε φορά που το χρησιμοποιούν, για να το αγοράσουν (π.χ. *WinZip* [WinZip

International LCC., 2004], *WinRar*) ή να έχουν ένα υδατογράφημα στα αντίγραφα που παράγονται με αυτό το προϊόν (*pdfFactory* [Fine Print Software, 1995]).
- Να συνεχίζουν να χρησιμοποιούν το προϊόν, αλλά το προϊόν να γίνεται λίγο πιο δύσκολο στη χρήση του.
- Το προϊόν ενδέχεται να χάνει μέρος ή ολόκληρη τη λειτουργικότητα του, μετά την πάροδο της δοκιμαστικής περιόδου (π.χ. *easyPDF* [BCL Technologies, 1993]).

Οι δημιουργοί των προϊόντων αυτών δεν είναι υποχρεωμένοι να βρουν τρόπους για να εμποδίσουν τους χρήστες από την αναπαραγωγή του αρχικού – πρωτότυπου αντικειμένου, καθώς είναι κατά κανόνα και σε κάθε περίπτωση, διαθέσιμο σε οποιονδήποτε για να το δοκιμάσει. Επιπροσθέτως, η έκδοση του αντικειμένου που παρέχεται στους χρήστες χωρίς (την αρχική) πληρωμή, μπορεί να είναι, είτε μια πλήρη έκδοση του προϊόντος, ή μια δοκιμαστική έκδοση, με λιγότερη λειτουργικότητα από την πλήρη έκδοση [Koulouris, 2005e: 721].

Για παράδειγμα, το *WinZip* [WinZip International LCC., 2004] και το *WinRar*, ανήκουν στην κατηγορία shareware και είναι ελεύθερα διαθέσιμα για μια δοκιμαστική περίοδο. Κατόπιν αυτής της περιόδου, ο χρήστης μπορεί να πληρώσει για να αποκτήσει την επίσημη έκδοση, ωστόσο, αυτό δεν είναι υποχρεωτικό και δεν επιβάλλεται. Συνεπώς, ο χρήστης αποφασίζει αν θα πληρώσει ή όχι για την επίσημη έκδοση, και έχει την εναλλακτική επιλογή να συνεχίσει να χρησιμοποιεί τη δοκιμαστική έκδοση του *WinZip* [WinZip International LCC., 2004] ή του *WinRar*, λαμβάνοντας ωστόσο, κάθε φορά που τη χρησιμοποιεί, μια υπενθύμιση για να αγοράσει την πλήρη έκδοση [Koulouris, 2005e: 721].

Ένα άλλο παράδειγμα είναι το λογισμικό *pdfFactory* [Fine Print Software, 1995], όπου ο χρήστης μπορεί να κατεβάσει και να χρησιμοποιήσει την έκδοση αποτίμησης, για μια δοκιμαστική περίοδο. Κατόπιν, πληρωμή είναι απαραίτητη για τη χρήση της επίσημης έκδοσης, αλλιώς όλα τα PDF αρχεία, τα οποία ο χρήστης κάνει με την δοκιμαστική έκδοση – π.χ. μετατροπή τεκμηρίων (.doc, .ppt, .rtf κλπ.) σε PDF αρχεία – περιέχουν σε κάθε αντίγραφο, ένα υδατογράφημα της δοκιμαστικής έκδοσης. Ωστόσο, ο χρήστης μπορεί να «σπάσει» την δοκιμαστική έκδοση και να συνεχίσει να δουλεύει με αυτήν, χωρίς να έχει υδατογραφήματα. Επίσης, το *easyPDF* [BCL Technologies, 1993] μπορεί να γίνει download για μια δοκιμαστική περίοδο. Κατόπιν, ο χρήστης πρέπει να πληρώσει, να αποκτήσει ένα κλειδί εγγραφής και να αποδεχτεί τους όρους της άδειας χρήσης, με την οποία διανέμεται το προϊόν. Αλλιώς, το προϊόν μπορεί να χάσει μέρος ή ολόκληρη τη λειτουργικότητα του. Άλλο ένα ενδιαφέρον θέμα, είναι ότι ακόμα και αν ο χρήστης να έχει την επίσημη έκδοση του easyPDF, κάθε αναβάθμιση χρειάζεται επιπλέον πληρωμή [Koulouris, 2005e: 722].

Άλλο ένα παράδειγμα προϊόντος shareware, είναι το *AbsoluteFTP* [VanDyke Software, 2005], το οποίο έχει δοκιμαστική έκδοση. Μετά την δοκιμαστική περίοδο, ο χρήστης πρέπει να αποκτήσει ένα κλειδί άδειας χρήσης και να πληρώσει για την επίσημη έκδοση, αλλιώς, η δοκιμαστική έκδοση χάνει τη λειτουργικότητα της. Η διαφορά αυτού του shareware προγράμματος, είναι στην πολιτική ενημέρωσης και αναβάθμισης, όπου ο χρήστης, μπορεί ελεύθερα να αναβαθμίσει την επίσημη έκδοση για τον τρέχοντα χρόνο που απέκτησε το προϊόν. Κατόπιν, έπειτα απ' αυτό το διάστημα, ο χρήστης πρέπει να πληρώσει για την αναβάθμιση, όπου είναι η ίδια πολιτική που ακολουθείται από το *easyPDF* [BCL Technologies, 1993]. Συνοπτική

παρουσίαση και ταξινόμηση, σύμφωνα με τις επιλογές χρήσης τους, των shareware προγραμμάτων, βρίσκεται στον πίνακα 38.

Πίνακας 38. Ταξινόμηση των shareware προγραμμάτων βάσει των επιλογών χρήσης τους

Είδος	*Ενέργειες κατασκευαστή μετά τη λήξη του δοκιμαστικού αντιγράφου*	*Επιλογές χρήσης ύστερα από τις ενέργειες του κατασκευαστή*	*Παραδείγματα*
Ελεύθερο δοκιμαστικό αντίγραφο περιορισμένης χρονικής διάρκειας	Καμία ενέργεια	Ελεύθερη χρήση με το δοκιμαστικό αντίγραφο	
	Ελεύθερη χρήση του δοκιμαστικού αντιγράφου, αλλά με υπενθύμιση για αγορά της επίσημης έκδοσης σε κάθε χρήση	Ελεύθερη χρήση με το δοκιμαστικό αντίγραφο – αγνοώντας την υπενθύμιση	WinZip, WinRar
		Αγορά της επίσημης έκδοσης	
	Ελεύθερη χρήση του δοκιμαστικού αντιγράφου, αλλά με υδατογράφημα σε κάθε αντίγραφο	Χρήση του δοκιμαστικού αντιγράφου με αποδοχή του υδατογράφηματος σε κάθε αντίγραφο	pdfFactory
		Αγορά της επίσημης έκδοσης	
	Χρήση του δοκιμαστικού αντιγράφου, αλλά με επιπρόσθετες δυσκολίες	Αγορά της επίσημης έκδοσης	
	Λιγότερη λειτουργικότητα	Συνδρομή – πληρωμή για την επίσημη έκδοση και κλειδί εγγραφής	easyPDF
	Καθόλου λειτουργικότητα	Συνδρομή – πληρωμή για την επίσημη έκδοση και κλειδί άδειας χρήσης	AbsoluteFTP

Υπάρχουν ψηφιακά προϊόντα, τα οποία μπορούν να αγοραστούν μόνο με πληρωμή και χρειάζονται και ένα κλειδί ενεργοποίησης για να δουλέψουν, συνήθως ένα *αύξοντα αριθμό – αριθμό σειράς – σειριακό αριθμό* (*serial number*). Σ' αυτή την κατηγορία, υπάρχουν πολλά γνωστά προϊόντα λογισμικού (*Xara Webstyle*, *MS Office* – διαφορετικές εκδόσεις, *MS Windows* ή *MS Win* – διαφορετικές εκδόσεις κλπ.). Μερικά απ' αυτά (π.χ. *Xara Webstyle*), μπορεί να παρέχουν μια δοκιμαστική έκδοση, αλλά για πολύ περιορισμένη περίοδο, π.χ. δεκαπέντε ημέρες, και κατόπιν το προϊόν να χάνει τη λειτουργικότητα του [Koulouris, 2005e: 722].

Υπάρχουν διαφοροποιήσεις όταν ο χρήστης αγοράζει και ενεργοποιεί της προηγούμενη κατηγορία αντικειμένων:

- Το αντικείμενο μπορεί να δίνεται με ευκολία, αλλά μπορεί να μην δουλεύει ικανοποιητικά χωρίς το κλειδί ενεργοποίησης.
- Το κλειδί ενεργοποίησης δίνεται μετά το πέρας της πληρωμής (π.χ. *MS Windows 98*, *MS Windows XP*, *MS Office 97*, *MS Office XP*).
- Το αντικείμενο δεν χρειάζεται προστασία (προφύλαξη), αλλά τα κλειδιά ενεργοποίησης χρειάζονται.
- Το κλειδί ενεργοποίησης μπορεί να ελεγχθεί online, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν επαναχρησιμοποιείται σε πολλές εγκαταστάσεις του ίδιο προϊόντος (π.χ. *MS Windows XP*, *MS Office XP*).

Για παράδειγμα, στο *Xara Webstyle* [Xara Group Limited, 2005], ο χρήστης μπορεί να έχει μια δοκιμαστική έκδοση για δεκαπέντε ημέρες, και ύστερα το προϊόν χάνει τη λειτουργικότητα του. Ο χρήστης πρέπει να πληρώσει για το προϊόν και ένα κλειδί ενεργοποίησης, αριθμός σειράς, απαιτείται για την εκκίνηση της εγκατάστασης. Χωρίς τον αριθμό σειράς, η εγκατάσταση δεν ξεκινά. Ο χρήστης μπορεί να αναβαθμίσει συστατικά μέρη του λογισμικού χωρίς επιπλέον πληρωμή, για μια δοκιμαστική περίοδο δεκαπέντε ημερών, αλλά αν θέλει να διατηρήσει τα αναβαθμισμένα συστατικά στοιχεία ενεργοποιημένα και μετά τη δοκιμαστική περίοδο, πρέπει να πληρώσει επιπλέον για κάθε αναβάθμιση και ενημέρωση. Η πρόσβαση, αναπαραγωγή και διανομή αυτού του προϊόντος είναι περιορισμένη μόνο για χρήστες που έχουν πληρώσει και δεν επιτρέπει τη χρήση από τους άλλους – που δεν έχουν πληρώσει – χρήστες.

Επίσης, το *MS Windows 98* [Microsoft Corporation, 2005b] και *MS Office 97* [Microsoft Corporation, 2005a] είναι προϊόντα λογισμικού που απαιτούν πληρωμή και έπειτα το κλειδί ενεργοποίησης δίνεται στο χρήστη, το οποίο είναι απαραίτητο για την εγκατάσταση. Οι εταιρείες που πληρώνουν για αυτά τα προϊόντα μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν εσωτερικά, για εσωτερικούς χρήστες, δηλαδή τους υπαλλήλους τους, και για ιδιωτική χρήση. Η πρόσβαση είναι με πληρωμή, μόνο για εσωτερικούς χρήστες και μόνο για ιδιωτική χρήση. Η εμπορική αναπαραγωγή και αναδιανομή απαγορεύεται. Ωστόσο, στην πράξη, το CD του *MS Office 97* μπορεί να αναπαραχθεί, χρησιμοποιώντας το ίδιο «σπασμένα» κλειδί, και να δοθεί σε άλλες εταιρείες επίσης χωρίς να πληρώνουν το απαραίτητο αντίτιμο στην *Εταιρεία Microsoft*. Αυτό δείχνει, ότι η *Microsoft* δεν μπορεί στην πράξη να επιβάλλει περιορισμούς στην αναπαραγωγή, και είναι στη διακριτική ευχέρεια του χρήστη να σεβαστεί τους κανόνες πρόσβασης και αναπαραγωγής. Αυτό συμβαίνει αντίστοιχα στο ελεύθερο ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών, όπου η ιδιωτική αναπαραγωγή επιτρέπεται και η εμπορική απαγορεύεται, αλλά ο χρήστης είναι υπεύθυνος να σεβαστεί ή όχι το δόγμα – κανόνα της θεμιτής χρήσης [Koulouris, 2005e: 722].

Η ασφάλεια του λογισμικού *MS Windows 98* και *MS Office 97* έχει εξελιχθεί και έχει γίνει πιο αυστηρή σε νεότερες εκδόσεις, όπως, τα προγράμματα *MS Windows XP* [Microsoft Corporation, 2005c] και *MS Office XP* [Microsoft Corporation, 2005a]. Οι ίδιοι περιορισμοί και κανόνες πρόσβασης και αναπαραγωγής, όπως στα *MS Windows 98* και *MS Office 97*, εφαρμόζονται και σ' αυτά τα προϊόντα (*MS Windows XP* και *MS Office XP*) επίσης, αλλά, η ασφάλεια έχει βελτιωθεί και η αναπαραγωγή απαιτεί ένα κωδικοποιημένο κλειδί ενεργοποίησης. Το κλειδί ενεργοποίησης μπορεί να ελεγχθεί online, για να διασφαλιστεί ότι δεν είναι πανομοιότυπο αντίγραφο, το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές εγκαταστάσεις. Ο online έλεγχος του κλειδιού ενισχύει και ενδυναμώνει την ασφάλεια από μη-εξουσιοδοτημένη διανομή. Δηλαδή, οι εταιρείες πρέπει να πληρώνουν για τα προγράμματα αυτά ξεχωριστά για κάθε υπάλληλο – δηλαδή όσοι υπάλληλοι τόσα προγράμματα – και θεωρητικά, δεν μπορούν να αναπαραγάγουν ένα πρόγραμμα για όλους του υπαλλήλους τους. Η *Microsoft*, κρατάει ίχνη των κλειδιών ενεργοποίησης για τη χρήση αυτών των προγραμμάτων, και μπορεί να εντοπίσει τη μη εξουσιοδοτημένη χρήση και μπορεί να επιβάλει τιμωρίες, τουλάχιστον θεωρητικά. Ωστόσο, στην πράξη, μη νόμιμη και μη εξουσιοδοτημένη αναπαραγωγή μπορεί να γίνει [Koulouris, 2005e: 723].

Τα προηγούμενα προϊόντα λογισμικού (*Xara*, *Ms Windows*, *MS Office*), δεν περιέχουν άδεια χρήσης για αναδιανομή (μέσα στο προϊόν), γιατί απαγορεύεται.

Ωστόσο, άλλα προϊόντα έχουν άδεια χρήσης για την αναδιανομή του υπολογιστικού τους κώδικα σε νέα προϊόντα, αλλά με αυστηρούς όρους, συνήθως πληρωμή αντιτίμου στους αρχικούς ιδιοκτήτες [Koulouris, 2005e: 723].

Μια άλλη κατηγορία ψηφιακών προϊόντων, αφορά εκείνα που αποκτούνται με συνδρομή και πληρωμή. Σ' αυτή την κατηγορία, εμπίπτουν τα αντιβιοτικά, όπως το *McAfee* [McAfee Inc., 2003] ή το *Norton* [Symantec Corporation, 1995], όπου ο χρήστης πληρώνει συνδρομή για το προϊόν και παίρνει ελεύθερη, χωρίς χρέωση, υποστήριξη και ενημέρωση για μια συγκεκριμένη περίοδο, συνήθως ένα χρόνο, που διαρκεί η συνδρομή. Κατόπιν, είτε για να έχει υποστήριξη ή για να ενημερώσει την έκδοση του λογισμικού, ο χρήστης πρέπει να πληρώσει επιπλέον. Μια άλλη νέα δυνατότητα και ευελιξία αυτής της κατηγορίας ψηφιακών προϊόντων, είναι ότι μπορεί να εφαρμοστεί έκπτωση ανάλογα με τον όγκο χρήσης – δηλαδή το πλήθος προγραμμάτων που έχει αγοραστεί από μια εταιρεία ή τον αριθμό των χρηστών που χρησιμοποιούν το πρόγραμμα σε μια εταιρεία [Koulouris, 2005e: 723].

Τέλος μια άλλη κατηγορία ψηφιακών προϊόντων, αφορά εκείνα που μπορούν να αγοραστούν ύστερα από διαπραγμάτευση (π.χ. για το ύψος της πληρωμής). Η διαδικασία, ξεκινά μα online διαπραγματεύσεις μεταξύ του πωλητή και του αγοραστή, συνήθως για το ύψος της τιμής του προϊόντος, και μπορεί να είναι αποτυχημένη ή επιτυχημένη. Αυτά τα αντικείμενα, δεν είναι διαθέσιμα σε όλους, αλλά μόνο σε χρήστες που έχουν πληρώσει, και δεν είναι δυνατή η χρήση από άλλους χρήστες που δεν έχουν πληρώσει. Για αυτή τη διαδικασία, ένα σύστημα διαπραγμάτευσης, όπως το *Secure Content Exchange Negotiation System* (SCENS) [Ye *et al*, 2003], ένα συνεχιζόμενο και εξελισσόμενο έργο στο *Dartmouth Experimental Visualization Laboratory* (DEVLAB) [1995], είναι απαραίτητο.

Στον πίνακα 39, παρουσιάζεται συνοπτικά η ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση των εμπορικών ψηφιακών προϊόντων, κυρίως λογισμικού – προγραμμάτων.

Η πρώτη στήλη, δηλώνει τα διαφορετικά είδη – κατηγορίες λογισμικού. Η δεύτερη στήλη, δείχνει τον τρόπο διανομής του λογισμικού από τον πνευματικό δημιουργό και πώς μπορούν να αποκτηθούν και να χρησιμοποιηθούν από το χρήστη. Η τρίτη στήλη, δείχνει τις δυνατότητες αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση. Η τέταρτη στήλη, δηλώνει τις δυνατότητες αναπαραγωγής και αναδιανομής, οι οποίες αφορούν άλλη χρήση, όπως για παράδειγμα, εμπορική αναπαραγωγή, αναδιανομή από το χρήστη κλπ. Η πέμπτη στήλη, δείχνει πως γίνεται η ενημέρωση του προϊόντος ή κάποιων συστατικών του (π.χ. ενημέρωση της βάσης των αντιβιοτικών). Η έκτη στήλη, δείχνει πως γίνεται η αναβάθμιση του λογισμικού (νέα έκδοση) ή κάποιων συστατικών του. Τέλος, η έβδομη στήλη περιέχει ενδεικτικά παραδείγματα λογισμικού.

Απ' αυτή τη γενική επισκόπηση, παρατηρείται ότι υπάρχει μια ποικιλία πολιτικών για το εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο, όπως, υπολογιστικός κώδικας, εργαλεία – προγράμματα λογισμικού κλπ. Ωστόσο, όπως και στο ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών, έτσι και στο εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο, υπάρχουν παρόμοια προβλήματα διαχείρισης γνώσης, που αφορούν την αναζήτηση, πρόσβαση, αναπαραγωγή, χρήση κλπ. Βέβαια, οι εμπορικές πολιτικές έχουν τις δικές τους συνιστώσες που αναλύονται παρακάτω στο κεφάλαιο 10.2. Παρόλα αυτά, στο κεφάλαιο 10.3, αντιστοιχείται η ποικιλία των εμπορικών πολιτικών με την ποικιλία των πολιτικών βιβλιοθηκών. Πιθανόν, οι εμπορικοί προμηθευτές περιεχομένου, όπως

οι εκδότες, να μπορούν να ωφεληθούν από τις πολιτικές που οι βιβλιοθήκες έχουν ήδη εφαρμόσει και χρησιμοποιούν για το ψηφιακό τους περιεχόμενο.

Πίνακας 39. Ταξινόμηση και κατηγοριοποίηση των εμπορικών ψηφιακών προϊόντων – λογισμικό

<table>
<tr><th>Είδος</th><th>Απόκτηση - χρήση</th><th>Ιδιωτική αναπαραγωγή</th><th>Αναπαραγωγή / Αναδιανομή άλλης χρήσης</th><th>Update</th><th>Upgrade</th><th>π.χ.</th></tr>
<tr><td>Ελεύθερο (Freeware)</td><td>Ελεύθερη</td><td>Απεριόριστη με αναφορά στον δημιουργό</td><td>Απεριόριστη με αναφορά στον δημιουργό</td><td>Ελεύθερο</td><td>Ελεύθερο</td><td>Greenstone, DSpace, Fedora</td></tr>
<tr><td>Postcardaware</td><td>Ελεύθερη με ίχνη χρήσης</td><td>Ελεύθερη με ίχνη χρήσης</td><td>Απαγορεύεται και ελέγχεται από τα ίχνη χρήσης</td><td>Ελεύθερο με ίχνη χρήσης</td><td>Ελεύθερο με ίχνη χρήσης</td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Shareware*</td><td rowspan="2">Συνδρομή – πληρωμή μετά τη δοκιμαστική χρήση</td><td rowspan="2">Ανάλογα με το συμβόλαιο αγοράς</td><td rowspan="2">Ανάλογα με το συμβόλαιο αγοράς</td><td>Ελεύθερο όσο διαρκεί η συνδρομή – έπειτα νέα συνδρομή και πληρωμή</td><td>Ελεύθερο όσο διαρκεί η συνδρομή – έπειτα νέα συνδρομή και πληρωμή</td><td>AFTP</td></tr>
<tr><td colspan="2">Με πληρωμή ανεξάρτητα από τη συνδρομή</td><td>easyPDF, pdfFactory</td></tr>
<tr><td>Με πληρωμή και κλειδί ενεργοποίησης</td><td>Με πληρωμή και κλειδί ενεργοποίησης</td><td>Με πληρωμή και κλειδί</td><td>Απαγορεύεται</td><td colspan="2">Πάντοτε με πληρωμή</td><td>Xara Webstyle+, MS Win, MS Office</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Με συνδρομή και πληρωμή</td><td rowspan="2">Με συνδρομή και πληρωμή</td><td rowspan="2">Με συνδρομή και πληρωμή</td><td rowspan="2">Απαγορεύεται</td><td rowspan="2">Ελεύθερο όσο διαρκεί η συνδρομή – έπειτα νέα συνδρομή και πληρωμή</td><td>Ελεύθερο όσο διαρκεί η συνδρομή – έπειτα νέα συνδρομή και πληρωμή</td><td rowspan="2">McAfee, Norton Antivirus, NOD 32</td></tr>
<tr><td>Με πληρωμή</td></tr>
<tr><td>Με διαπραγμάτευση</td><td>Με πληρωμή</td><td colspan="5">Τα προϊόντα με διαπραγμάτευση αποκτούνται πάντοτε με πληρωμή. Το ύψος της πληρωμής και οι υπόλοιποι όροι, όπως, χρήση, διανομή, αναπαραγωγή, update, update, καθορίζονται από τη διαπραγμάτευση.</td></tr>
<tr><td colspan="7">* Τα shareware προγράμματα δίνουν συνήθως ελεύθερα ένα αντίγραφο αποτίμησης για δοκιμαστική χρήση περιορισμένης χρονικής διάρκειας.
+ Ορισμένα προϊόντα λογισμικού αυτής της κατηγορίας, δίνουν ελεύθερα μια δοκιμαστική έκδοση για περιορισμένη χρονική διάρκεια, συνήθως 15 ημερών.</td></tr>
</table>

10.2 Ανάλυση των συνιστωσών πολιτικής του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου

Μετά την γενική επισκόπηση και ταξινόμηση των πολιτικών των ψηφιακών προϊόντων του εμπορικού, περισσότερο, τομέα και του τομέα των βιβλιοθηκών, εξάγουμε και αναλύουμε τις συνιστώσες των εμπορικών πολιτικών.

Η πρώτη συνιστώσα, αφορά τους τρόπους με τους οποίους οι χρήστες μπορούν να αποκτήσουν το αντικείμενο. Υπάρχουν οι ακόλουθες κατηγορίες: *πλήρης έκδοση*, *δοκιμαστικό αντίγραφο* και *αντικείμενο με κλειδί ενεργοποίησης*. Το *ελεύθερο* και

postcardware λογισμικό αποτελείται πάντοτε από *πλήρης εκδόσεις*, οι οποίες διανέμονται ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς ή πληρωμή. Το *ελεύθερο* λογισμικό, έχει ως μοναδική απαίτηση από το χρήστη την αναφορά της πηγής. Επιπροσθέτως, ο χρήστης μπορεί να επαναχρησιμοποιήσει των κώδικα του *ελεύθερου* λογισμικού σε άλλα – νέα και παράγωγα προϊόντα. Οι αρχικοί σχεδιαστές αποκτούν φήμη και δημοσιότητα χρησιμοποιώντας αυτή την πολιτική. Το *postcardware* αφορά προϊόντα λογισμικού, τα οποία είναι στην πραγματικότητα ελεύθερα και οι δημιουργοί τους θέλουν μόνο να κρατούν ίχνη της χρήσης τους, ή διατίθενται μέσω Διαδικτύου, συμπληρώνοντας μια ελεύθερη φόρμα εγγραφής. Τα *shareware* προϊόντα μπορεί να είναι είτε *πλήρης εκδόσεις* ή *δοκιμαστικά αντίγραφα*. Άλλα εμπορικά προϊόντα μπορεί να έχουν οποιαδήποτε σύνθεση, διάταξη (*πλήρης έκδοσης*, *δοκιμαστικό αντίγραφο* και *αντικείμενο με κλειδί ενεργοποίησης* κλπ) [Koulouris, 2005e: 724].

Η δεύτερη συνιστώσα, αφορά τη χρονική διάρκεια του αντικειμένου, η οποία μπορεί να είναι *απεριόριστη*, για *συγκεκριμένη χρονική περίοδο*, για *συγκεκριμένο αριθμό χρήσεων*. Κατόπιν, υπάρχει η τρίτη συνιστώσα, που αφορά στις ενέργειες που μπορούν να γίνουν στο τέλος της χρονικής περιόδου: *τίποτα*, *λιγότερη λειτουργικότητα*, *μηνύματα στο χρήστη*, *καθόλου λειτουργικότητα* και *πληρωμή για την πλήρη έκδοση*. Οι προηγούμενες ενέργειες μπορούν να γίνουν όταν το αντικείμενο είναι μια δοκιμαστική έκδοση που παρέχεται για περιορισμένη χρονική περίοδο. *Τίποτα*, δηλαδή *καμία ενέργεια*, σημαίνει ότι ο χρήστης μπορεί να συνεχίσει να χρησιμοποιεί το αντικείμενο, όπως προηγουμένως στην περιορισμένη δοκιμαστική περίοδο, χωρίς κανένα πρόβλημα, όπως για παράδειγμα, να χάσει μέρος ή ολόκληρη τη λειτουργικότητα του. Τα μ*ηνύματα στο χρήστη*, αφορούν στις υπενθυμίσεις τις οποίες ο χρήστης λαμβάνει σε κάθε χρήση της δοκιμαστικής έκδοσης, για να αγοράσει το αντικείμενο – την πλήρη έκδοση του. *Καθόλου λειτουργικότητα*, δηλαδή *καμία λειτουργικότητα*, σημαίνει ότι το αντικείμενο δύναται να χάσει ολόκληρη τη λειτουργικότητα του, και ο χρήστης πρέπει να πληρώσει, αναγκαστικά, για την επίσημη πλήρη έκδοση [Koulouris, 2005e: 724].

Η τέταρτη συνιστώσα, αφορά στην άδεια χρήσης που το λογισμικό δύναται να χρησιμοποιεί για την εγκατάσταση του. Η άδεια χρήσης μπορεί να περιλαμβάνει πληρωμή για το κλειδί άδειας χρήσης, το οποίο είναι απαραίτητο για τη διαδικασία εγκατάστασης, και όρους πρόσβασης, αναπαραγωγής, χρήσης κλπ. Άλλη μια σημαντική (πέμπτη) συνιστώσα, είναι η άδεια χρήσης για την αναδιανομή: *απαγόρευση αναδιανομής*, *αναδιανομή για ιδιωτική χρήση*, *αναδιανομή για ιδιωτική και εμπορική χρήση*. *Απαγόρευση αναδιανομής*, σημαίνει ότι η άδεια χρήσης δεν επιτρέπει οποιαδήποτε αναδιανομή. *Αναδιανομή για ιδιωτική χρήση*, σημαίνει ότι η άδεια χρήσης επιτρέπει την αναδιανομή για ιδιωτική χρήση, δηλαδή για έρευνα και μελέτη, και όχι για εμπορικούς σκοπούς. *Αναδιανομή για ιδιωτική και εμπορική χρήση*, σημαίνει ότι η άδεια χρήσης επιτρέπει όχι μόνο την ιδιωτική χρήση, αλλά επίσης και την εμπορική κάτω από συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις [Koulouris, 2005e: 724].

Η έκτη συνιστώσα, αφορά τη συνεχή πληρωμή που απαιτείται για την αναβάθμιση ή / και την ενημέρωση κάποιων αντικειμένων, και έχει τις τιμές: *μηδενική*, *συνδρομή*, *ελεύθερη για συγκεκριμένη χρονική περίοδο* κλπ. *Μηδενική*, σημαίνει ότι ο χρήστης δεν χρειάζεται να πληρώσει για λόγους αναβάθμισης ή / και ενημέρωσης. *Συνδρομή*, σημαίνει ότι ο χρήστης πρέπει να πληρώνει για κάθε αναβάθμιση ή / και ενημέρωση του αντικειμένου. *Ελεύθερη για συγκεκριμένη χρονική περίοδο*, σημαίνει ότι η

αναβάθμιση ή / και ενημέρωση του αντικειμένου είναι ελεύθερη, χωρίς χρέωση, για συγκεκριμένη περίοδο διάρκειας της συνδρομής. Για παράδειγμα, η έκδοση *2005* του *Norton Antivirus* [Symantec Corporation, 1995], παρέχει ελεύθερη ενημέρωση της βάσης που περιέχει τα νέα αντιβιοτικά των ιών για το έτος 2005, αλλά κατόπιν, ο χρήστης πρέπει να πληρώσει ξανά νέα συνδρομή, για να έχει τη δυνατότητα ενημέρωσης. Για την αναβάθμιση του αντικειμένου, π.χ. να πάρει ο χρήστης μια νέα έκδοση του *Norton Antivirus* [Symantec Corporation, 1995], ο χρήστης πρέπει να πληρώσει σε κάθε περίπτωση, ακόμα και αν η αναβαθμισμένη νέα έκδοση, κυκλοφορεί κατά τη διάρκεια της περιόδου που ο χρήστης έχει ενεργοποιημένη, σε διάρκεια, συνδρομή. Αυτό δείχνει, ότι σε μερικά αντικείμενα, η πολιτική αναβάθμισης διαφέρει από την πολιτική ενημέρωσης. Ωστόσο, σε άλλα αντικείμενα, δεν υπάρχουν διαφορές και ισχύει – εφαρμόζεται η ίδια πολιτική για την αναβάθμιση και ενημέρωση [Koulouris, 2005e: 724].

Ο πίνακας 40, παρουσιάζει συνοπτικά, τις συνιστώσες πολιτικής των εμπορικών ψηφιακών προϊόντων, κυρίως λογισμικού. Η πρώτη στήλη, δηλώνει τις συνιστώσες πολιτικής και η δεύτερη τις τιμές που μπορεί να πάρει η κάθε συνιστώσα, ή τις δυνατές επιλογές που μπορεί να υπάρχουν σε κάθε συνιστώσα πολιτικής.

Πίνακας 40. Συνιστώσες πολιτικής των εμπορικών ψηφιακών προϊόντων

Συνιστώσες	*Τιμές*
Απόκτηση	Πλήρης έκδοση
	Δοκιμαστικό αντίγραφο
	Αντίγραφο με κλειδί ενεργοποίησης
Χρονική διάρκεια	Απεριόριστη
	Για συγκεκριμένη χρονική περίοδο
	Για συγκεκριμένο αριθμό χρήσεων
Ενέργειες κατασκευαστή μετά τη λήξη της περιόδου αποτίμησης του δοκιμαστικού αντιγράφου	Τίποτα / καμία
	Μηνύματα στο χρήστη
	Λιγότερη λειτουργικότητα
	Καθόλου λειτουργικότητα και πληρωμή για την πλήρη έκδοση
Άδεια χρήσης	Κλειδί εγκατάστασης
Αναδιανομή	Απαγόρευση
	Για ιδιωτική χρήση
	Για ιδιωτική και εμπορική χρήση
Ενημέρωση / Αναβάθμιση	Με μηδενική πληρωμή
	Ελεύθερη για την περίοδο συνδρομής
	Πάντοτε με συνδρομή – πληρωμή, ανεξάρτητα από την περίοδο ισχύος της συνδρομής

10.3 Αντιστοίχιση των συνιστωσών πολιτικής: βιβλιοθηκών και εμπορικού τομέα

Σ' αυτό το κεφάλαιο, διασυνδέονται οι πολιτικές των βιβλιοθηκών με τις εμπορικές. Εξάγονται οι ομοιότητες μεταξύ των εμπορικού τομέα και του τομέα των βιβλιοθηκών και παρέχονται συγκεκριμένα παραδείγματα. Εξετάζονται οι ομοιότητες των πολιτικών του ψηφιακού περιεχομένου, εμπορικών προμηθευτών, όπως εμπορικοί εκδότες, βιβλιοπωλεία, καταστήματα με DVD και βιντεοταινίες, και βιβλιοθηκών. Επιπροσθέτως, οι ομοιότητες των πολιτικών υπάρχουν μεταξύ προμηθευτών συμβατικού περιεχομένου, όπως τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί κλπ. και βιβλιοθηκών [Koulouris, 2005e: 724].

Όλοι, εκδότες, βιβλιοπωλεία, καταστήματα με DVD και βιντεοταινίες, τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, παρέχουν υπηρεσίες και πωλούν προϊόντα, όπως και οι βιβλιοθήκες, παρέχουν και πωλούν αντίστοιχα. Η διαφορά είναι ότι οι βιβλιοθήκες είναι, τις περισσότερες φορές, μη-κερδοσκοπικές, μη-εμπορικές, μπορούν εύκολα να επεκταθούν σε ψηφιακές αγορές και επίσης, έχουν μεγάλη εμπειρία στο σχηματισμό και στην υλοποίηση – εφαρμογή πολιτικών [Koulouris, 2005e: 724]. Στον πίνακα 41, παρουσιάζονται συνοπτικά οι διάφοροι παροχείς ψηφιακού περιεχομένου.

Πίνακας 41. Παροχείς ψηφιακού περιεχομένου

Φορείς	*Είδος φορέα*	*Είδος πώλησης*	*Τι παρέχουν*
Βιβλιοθήκες	Μη κερδοσκοπικός (συνήθως)	Λιανική	Υπηρεσίες
Βιβλιοπωλεία	Κερδοσκοπικός	Λιανική	Υπηρεσίες ως προϊόντα
			Προϊόντα
Εκδότες	Κερδοσκοπικός	Χονδρική	Υπηρεσίες ως προϊόντα
			Προϊόντα
Καταστήματα με DVD και βιντεοταινίες	Κερδοσκοπικός	Λιανική	Προϊόντα

Η πρώτη στήλη, δείχνει το *φορέα* που παρέχει το ψηφιακό περιεχόμενο. Η δεύτερη στήλη, δείχνει το είδος του φορέα, δηλαδή αν είναι *κερδοσκοπικός* ή *μη*. Η τρίτη στήλη, δηλώνει το είδος της πώλησης, δηλαδή αν είναι *λιανική* ή *χονδρική*. Τέλος, η τέταρτη στήλη, δηλώνει το είδος παροχής, δηλαδή αν αφορά σε *υπηρεσίες*, ή *προϊόντα* τα οποία παρέχονται με τη μορφή *υπηρεσιών* ή *προϊόντα*. Από τον πίνακα 41, διαπιστώνονται οι ομοιότητες μεταξύ των εμπορικών προμηθευτών περιεχομένου (εκδότες, βιβλιοπωλεία κλπ.) και των βιβλιοθηκών.

Παρουσιάζονται μερικά παραδείγματα που αφορούν σε ομοιότητες πολιτικών μεταξύ βιβλιοθηκών και εταιρειών. Οι βιβλιοθήκες παρέχουν βιβλία στους χρήστες και τα βιβλιοπωλεία πωλούν βιβλία, ως προϊόντα, στους χρήστες. Οι βιβλιοθήκες έχουν περιοδικά στις συλλογές τους, προσβάσιμα για τους χρήστες τους, και οι εμπορικοί εκδότες παρέχουν περιοδικά, ως υπηρεσία, στους χρήστες τους. Από την μία μεριά, υπάρχει το προϊόν αυτό καθεαυτό και από την άλλη, υπάρχει το ίδιο προϊόν ως υπηρεσία. Ωστόσο, πολλές δραστηριότητες των βιβλιοθηκών αποτελούν υπηρεσίες. Επιπροσθέτως, οι βιβλιοθήκες χρησιμοποιούν το δανεισμό και το διαδανεισμό για τους χρήστες τους και τα καταστήματα με DVD και βιντεοταινίες, πωλούν προϊόντα στους χρήστες τους. Ο χρήστης δανείζεται το προϊόν από τη βιβλιοθήκη και το

νοικιάζει, π.χ. το DVD, από το κατάστημα. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, υπάρχει παροχή υπηρεσιών [Koulouris, 2005e: 725].

Στον πίνακα 42, παρουσιάζεται η αντιστοίχιση λειτουργιών που επιτελούν οι βιβλιοθήκες και οι εμπορικοί προμηθευτές περιεχομένου. Η πρώτη στήλη, περιέχει κάποιες από τις λειτουργίες που επιτελούν οι βιβλιοθήκες. Η δεύτερη στηλη, περιλαμβάνει την αντίστοιχη λειτουργία από τους εμπορικούς προμηθευτές, τον τρόπο με το οποίο παρέχεται η μεταλλάσσεται και τον συγκεκριμένο (ους) εμπορικό προμηθευτή που μπορεί να την παρέχει.

Πίνακας 42. Αντιστοίχιση λειτουργιών βιβλιοθηκών και εμπορικών προμηθευτών περιεχομένου

Λειτουργίες βιβλιοθηκών	*Λειτουργίες εμπορικών προμηθευτών*
Παροχή βιβλίων	Παροχή βιβλίων ως προϊόντα / από βιβλιοπωλεία, εκδότες
Παροχή περιοδικών εκδόσεων	Παροχή περιοδικών εκδόσεων ως υπηρεσίες / από εκδότες
Δανεισμός	Ενοικίαση / από καταστήματα με DVD και βιντεοταινίες
Διαδανεισμός	Ενοικίαση / από
Πιθανή πώληση DVD, CD, βιντεοταινιών	Πώληση και μεταπώληση DVD, CD, βιντεοταινιών / από καταστήματα με DVD και βιντεοταινίες, βιβλιοπωλεία, εκδότες
Παροχή υπηρεσιών	Παροχή υπηρεσιών / από βιβλιοπωλεία, εκδότες

Παρουσιάζει ενδιαφέρον η εξέταση των ομοιοτήτων πολιτικής μεταξύ βιβλιοθηκών και προμηθευτών συμβατικού περιεχομένου, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα που αφορούν αυτό το θέμα. Υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ βιβλιοθηκών και τηλεοπτικών σταθμών, όσον αφορά τις υπηρεσίες που παρέχουν. Για παράδειγμα, ένας τηλεοπτικός σταθμός μπορεί να είναι ελεύθερος, χωρίς χρέωση, για τους χρήστες. Σ' αυτή την περίπτωση, ο τηλεοπτικός σταθμός καλύπτει τα έξοδα του από κυβερνητικούς – κρατικούς πόρους (κρατική χρηματοδότηση, όπως για παράδειγμα η ET1 και η NET). Ανάλογα, οι εθνικές βιβλιοθήκες είναι ελεύθερες για όλους τους χρήστες και χρηματοδοτούνται από το κράτος [Koulouris, 2005e: 725].

Άλλοι τηλεοπτικοί σταθμοί καλύπτουν τα έξοδα τους χρησιμοποιώντας τη διαφήμιση – παρέχοντας υπηρεσίες διαφήμισης. Πολλές βιβλιοθήκες επαγγελματικών ενώσεων, όπως για παράδειγμα, η *ACM* [ACM Inc, 1990], καλύπτουν επίσης μέρος των εξόδων τους από διαφημίσεις. Άλλοι τηλεοπτικοί σταθμοί χρησιμοποιούν τη συνδρομή, ως μοντέλου κόστους, και παρέχουν τις υπηρεσίες τους μόνο σε περιορισμένους συνδρομητές και χρήστες. Στις βιβλιοθήκες, τα ηλεκτρονικά περιοδικά, παρέχονται επίσης σε ορισμένους χρήστες, οι οποίοι είναι διασυνδεδεμένοι με τη βιβλιοθήκη και πληρώνουν έμμεσα – η βιβλιοθήκη πληρώνει γι' αυτούς – συνδρομή [Koulouris, 2005e: 725].

Πολλές βιβλιοθήκες κάνουν συμβόλαια με εκδότες, για να έχουν πρόσβαση στα ηλεκτρονικά περιοδικά τους, και πληρώνουν ανάλογα με τη χρήση (αριθμό χρηστών, τίτλων κλπ.). Για παράδειγμα, οι όροι ενός συμβολαίου μπορεί να καθορίζουν το αριθμητικό όριο των χρηστών που μπορούν να έχουν πρόσβαση στο συγκεκριμένο περιεχόμενο και το κόστος κλιμακώνεται – μεταβάλλεται, μπορεί να αυξομειωθεί – ανάλογα με τη χρήση. Αντίστοιχοι – παρεμφερείς κανόνες εφαρμόζονται και σε τηλεοπτικούς σταθμούς, οι οποίοι καθορίζουν – διαμορφώνουν το κόστος των συνδρομών τους, σύμφωνα με τον αριθμό των χρηστών που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τους [Koulouris, 2005e: 725].

Οι ομοιότητες πολιτικών παροχής περιεχομένου, δηλαδή υπηρεσιών, μεταξύ βιβλιοθηκών και τηλεοπτικών σταθμών, εξάγονται και παρουσιάζονται συνοπτικά στον πίνακα 43. Η πρώτη στήλη, δείχνει τον τρόπο παροχής της υπηρεσίας. Η δεύτερη στήλη, δείχνει σε ποιους χρήστες παρέχεται η υπηρεσία. Η τρίτη στήλη, περιέχει παραδείγματα τηλεοπτικών σταθμών και η τέταρτη παραδείγματα βιβλιοθηκών.

Πίνακας 43. Ομοιότητες πολιτικών παροχής υπηρεσιών (περιεχομένου) μεταξύ βιβλιοθηκών και τηλεοπτικών σταθμών

<table>
<tr><th>Παροχή υπηρεσιών</th><th>Σε ποιους χρήστες</th><th>Παραδείγματα τηλεοπτικών σταθμών</th><th>Παραδείγματα βιβλιοθηκών</th></tr>
<tr><td>Ελεύθερη με εξωτερική (κρατική) χρηματοδότηση</td><td>Σε όλους</td><td>Κρατική τηλεόραση (ET1, NET)</td><td>Εθνικές βιβλιοθήκες (NLG, LC, BL, NLA)</td></tr>
<tr><td>Ελεύθερη με διαφήμιση</td><td>Σε όλους</td><td>Mega, Ant1 Star, Alpha</td><td>Βιβλιοθήκες επαγγελματικών ενώσεων (ACM, OCLC, RLG, ALA)</td></tr>
<tr><td>Με συνδρομή</td><td>Σε εσωτερικούς χρήστες – όσους πληρώνουν*</td><td>Nova, Super sport</td><td rowspan="2">Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες για συλλογές ηλεκτρονικών περιοδικών</td></tr>
<tr><td>Με συνδρομή που κλιμακώνεται ανάλογα με τον όγκο χρήσης</td><td>Σε εσωτερικούς χρήστες – όσους πληρώνουν</td><td>CNN, BBC</td></tr>
<tr><td colspan="4">* Η πληρωμή στην περίπτωση των τηλεοπτικών σταθμών θεωρείται άμεση, δηλαδή δίνεται απευθείας από το χρήστη. Αντίθετα, στην περίπτωση των βιβλιοθηκών, είναι έμμεση, δηλαδή η βιβλιοθήκη πληρώνει για το χρήστη και μπορεί να τον επιβαρύνει ή όχι για την παροχή της υπηρεσίας.</td></tr>
</table>

Στις παραγράφους που ακολουθούν, καταδεικνύεται πως οι πολιτικές των βιβλιοθηκών αντιστοιχούν και μπορούν να συνδεθούν με τις εμπορικές, στους όρους πρόσκτησης, πνευματικής ιδιοκτησίας, πρόσβασης, αναπαραγωγής και χρήσης. Συνήθως, η πρόσκτηση εμπορικών ψηφιακών προϊόντων βασίζεται σε όρους και προϋποθέσεις, που καθορίζονται σε συμβόλαιο κατά τη διάρκεια της πώλησης, και όχι στην υλική ιδιοκτησία. Το ίδιο μπορεί να συμβαίνει και με την πρόσκτηση του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών, όπως για παράδειγμα τα ηλεκτρονικά περιοδικά, οι βάσεις δεδομένων, στο οποίο η πρόσκτηση, βασίζεται επίσης σε όρους συμβολαίων. Επιπροσθέτως, η πρόσκτηση του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου μπορεί να είναι ελεύθερη, η κάτω από όρους αδειών χρήσης, ή να βασίζεται σε πληρωμή, όπως συμβαίνει και στο ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθήκης [Koulouris, 2005e: 725].

Οι βιβλιοθήκες έχουν ψηφιακό περιεχόμενο που είναι ελεύθερο, χωρίς περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας. Για παράδειγμα, το δημόσιο περιεχόμενο, στο οποίο κανένας δεν έχει ή απαιτεί την πνευματική ιδιοκτησία. Επίσης, το ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, στο οποίο ο ιδιοκτήτης, δεν εγείρει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και χορηγεί την άδεια του στη βιβλιοθήκη να το παρέχει με ελεύθερη πρόσβαση για όλους τους χρήστες. Αυτό το είδος ψηφιακού περιεχομένου, δηλαδή, το ψηφιακό περιεχόμενο που δεν υπόκεινται σε περιορισμούς, υπάρχει επίσης και στον εμπορικό τομέα. Για παράδειγμα, σε υπολογιστικό κώδικα ή σε λογισμικό ανοικτού κώδικα (*DSpace* [Smith, 2004b], *Fedora* [Staples, 2003b], *Greenstone* [Witten *et al*, 2000]), τα οποία είναι ελεύθερα προσβάσιμα και διαθέσιμα σε όλους τους χρήστες, χωρίς περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων. Από την άλλη μεριά, οι

βιβλιοθήκες μπορεί να έχουν ψηφιακό περιεχόμενο, το οποίο έχει περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας και άδειών χρήσης, για παράδειγμα, τα ηλεκτρονικά περιοδικά. Αντιστοίχως, εμπορικές εταιρείες, όπως για παράδειγμα η *Microsoft*, παρέχουν λογισμικό με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας και άδειών χρήσης [Koulouris, 2005e: 725].

Υπάρχουν επίσης και άλλα παραδείγματα, με ομοιότητες του περιεχομένου βιβλιοθήκης και του εμπορικού περιεχομένου και αφορούν σε όρους πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής. Υπάρχει περιεχόμενο βιβλιοθήκης, το οποίο είναι ελεύθερα προσβάσιμο σε όλους τους χρήστες, εσωτερικούς και εξωτερικούς. Το ίδιο ισχύει και για το λογισμικό ανοικτού κώδικα. Επιπροσθέτως, περιεχόμενο βιβλιοθήκης προσβάσιμο μόνο για εσωτερικούς χρήστες και όχι σε εξωτερικούς χρήστες. Το ίδιο ισχύει σε περιπτώσεις λογισμικού, για παράδειγμα ένα *dll συστατικό* των *MS Windows*, το οποίο είναι διαθέσιμο μόνο σε εσωτερικούς χρήστες, δηλαδή, χρήστες που δουλεύουν σε εταιρείες που έχουν πληρώσει το λογισμικό στη *Microsoft* και έχουν αποκτήσει άδεια χρήσης του μόνο εντός της εταιρείας – από υπαλλήλους της εταιρείας μόνο.

Άλλη μια πολιτική πρόσβασης που εφαρμόζεται στον εμπορικό τομέα, είναι η ελεύθερη πρόσβαση, που ισχύει στις δοκιμαστικές εκδόσεις για περιορισμένη χρονική περίοδο και έπειτα, για την πλήρη έκδοση, απαιτείται πληρωμή. Αντιστοίχως, οι βιβλιοθήκες μπορεί να δίνουν μέρος του ψηφιακού περιεχομένου ελεύθερα, χωρίς χρέωση, και για το υπόλοιπο ή για το πλήρες περιεχόμενο, δύναται να απαιτούν πληρωμή [Koulouris, 2005e: 725].

Επιπροσθέτως, τα δικαιώματα μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών μπορεί να διαφοροποιούνται στον εμπορικό και στον τομέα βιβλιοθηκών. Για παράδειγμα, μετά το πέρας της περιόδου αποτίμησης (δοκιμαστικής περιόδου), μερικά προϊόντα λογισμικού χάνουν μέρος ή ολόκληρη τη λειτουργικότητα τους. Οι χρήστες (εσωτερικοί) που έχουν πληρώσει για την επίσημη έκδοση συνεχίζουν να έχουν όλες τις διαθέσιμες λειτουργίες του λογισμικού. Οι υπόλοιποι (εξωτερικοί) χρήστες, χάνουν όλες τις λειτουργίες του λογισμικού, εάν δεν πληρώσουν για την επίσημη έκδοση [Koulouris, 2005e: 725].

Αντιστοίχως, οι βιβλιοθήκες δύναται να παρέχουν ψηφιακό περιεχόμενο με διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Για παράδειγμα, στον *Print & Photographs Online Catalog* (PPOC) [Library of Congress, 1999a; 2002k; 2005] της *Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου*, οι εσωτερικοί (εντός βιβλιοθήκης) χρήστες έχουν πρόσβαση στην πλήρη ανάλυση των ψηφιοποιημένων εικόνων, ενώ οι εξωτερικοί (εκτός βιβλιοθήκης) χρήστες, έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση μόνο στη χαμηλή ανάλυση των ψηφιοποιημένων εικόνων και πρέπει να πληρώσουν για να αποκτήσουν αντίγραφα σε πλήρη ανάλυση. Τέλος, παρατηρείται ότι το δοκιμαστικό αντίγραφο (αντίγραφο αποτίμησης) ενός ψηφιακού προϊόντος, είναι το ίδιο με τα αντίγραφα δείγματα που οι εκδότες παρέχουν για μερικά τεύχη ηλεκτρονικών περιοδικών [Koulouris, 2005e: 725].

Άλλη μια ομοιότητα στην πρόσβαση, είναι όταν για την πρόσβαση στα ψηφιακά προϊόντα και στο ψηφιακό περιεχόμενο βιβλιοθηκών απαιτείται συνδρομή. Για παράδειγμα, ο χρήστης πρέπει να πληρώσει συνδρομή για να αποκτήσει το *Norton Antivirus* και χρειάζεται επιπλέον πληρωμή για να ανανεώσει τη συνδρομή,

προκειμένου να συνεχίζει την ενημέρωση και αναβάθμιση του *Norton Antivirus*. Αντιστοίχως, οι βιβλιοθήκες πληρώνουν συνδρομή στους εκδότες για τα ηλεκτρονικά περιοδικά, και την ανανεώνουν πληρώνοντας επιπλέον χρήματα για κάθε χρόνο, αλλιώς χάνουν τα δικαιώματα πρόσβασης. Σ' αυτές τις καταστάσεις, η πρόσβαση δίνεται μόνο σε εσωτερικούς χρήστες. Οι εταιρείες πληρώνουν συνδρομή για τους υπαλλήλους τους, για παράδειγμα, *Norton Antivirus* και οι βιβλιοθήκες πληρώνουν συνδρομή για τους εσωτερικούς χρήστες τους, για παράδειγμα, η περίπτωση των ηλεκτρονικών περιοδικών [Koulouris, 2005e: 726].

Περιπτώσεις όπου η εγκατάσταση του λογισμικού απαιτεί κλειδί ενεργοποίησης, όπως, σειριακό αριθμό, μπορεί να αντιστοιχηθούν σε περιπτώσεις, όπου, οι χρήστες της βιβλιοθήκης χρειάζονται πιστοποίηση κωδικού χρήστη και συνθηματικού για να έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο. Παράδειγμα πιστοποίησης κωδικού και συνθηματικού χρήστη, αποτελεί η απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών για τα ηλεκτρονικά περιοδικά. Αμφότερα και στις δύο περιπτώσεις, η πρόσβαση δεν μπορεί να διασφαλιστεί (επιτευχθεί), αν οι χρήστες δεν έχουν το απαραίτητο κλειδί εξακρίβωσης της γνησιότητας τους, είτε σειριακό αριθμό (λογισμικό) ή συνθηματικό (ηλεκτρονικά περιοδικά).

Οι βιβλιοθήκες παρέχουν περιεχόμενο με ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή. Το περιεχόμενο αυτό, μπορεί να αναπαραχθεί από τους χρήστες, για το σκοπούς της ιδιωτικής έρευνας και μελέτης και όχι για εμπορικούς σκοπούς. Το ίδιο εφαρμόζεται και σε εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο το οποίο είναι ελεύθερο για σκοπούς ιδιωτικής αναπαραγωγής. Για παράδειγμα, υπολογιστικός κώδικας που μπορεί να αναπαραχθεί εντός μιας εταιρείας και μεταξύ συγκεκριμένων υπαλλήλων, για ιδιωτική έρευνα και περαιτέρω ανάπτυξη του κώδικα. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου οι βιβλιοθήκες επιτρέπουν την εμπορική αναπαραγωγή, αλλά κάτω από συγκεκριμένους όρους, συνήθως με γραπτή άδεια και πληρωμή στον ιδιοκτήτη, είτε τη βιβλιοθήκη ή οποιουσδήποτε άλλους ιδιοκτήτες. Αντιστοίχως, κάποιες εταιρείες παρέχουν λογισμικό για εμπορική αναπαραγωγή. Για παράδειγμα, υπολογιστικός κώδικας μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί και να ενσωματωθεί σε άλλα, νέα και παράγωγα προϊόντα, αλλά πάντοτε κάτω από όρους αδειών χρήσης, συνήθως με συνδρομή και πληρωμή στον αρχικό ιδιοκτήτη, την εταιρεία που παρήγαγε το αρχικό – πρωτότυπο προϊόν [Koulouris, 2005e: 726].

Στον πίνακα 44, εξάγονται και παρουσιάζονται οι ομοιότητες πολιτικών σε εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο, κυρίως λογισμικό, και σε περιεχόμενο βιβλιοθηκών. Η πρώτη στήλη, δείχνει τις πολιτικές. Η δεύτερη στήλη, δείχνει κάποιες πιθανές τιμές των κοινών πολιτικών, που εφαρμόζονται σε λογισμικό και περιεχόμενο βιβλιοθήκης. Από τα δεδομένα τις δεύτερης στήλης, διαπιστώνονται οι ομοιότητες των πολιτικών που εφαρμόζονται σε λογισμικό και σε περιεχόμενο βιβλιοθηκών. Η τρίτη στήλη, περιέχει τις κατηγορίες – είδος λογισμικού και η τέταρτη το ανάλογο περιεχόμενο βιβλιοθήκης, όπου εφαρμόζεται η κάθε τιμή πολιτικής.

Πίνακας 44. Ομοιότητες πολιτικών – κοινές πολιτικές σε λογισμικό και περιεχόμενο βιβλιοθηκών

Πολιτικές	*Τιμές*	*Λογισμικό*	*Περιεχόμενο βιβλιοθήκης*
Πρόσκτηση	Συμβόλαιο	Shareware, Με πληρωμή	Ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων
	Άδεια χρήσης		
Πνευματική ιδιοκτησία	Ελεύθερο περιεχόμενο	Ανοικτού κώδικα (π.χ. DSpace, Fedora, Greenstone)	Δημόσιο περιεχόμενο
	Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων	Freeware, Postcardaware	Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων (π.χ. χειρόγραφα, κείμενα, φωτογραφίες)
	Με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας	Shareware, Με πληρωμή, Με συνδρομή και πληρωμή (π.χ. MS Win, Office)	Ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων
Πρόσβαση	Ελεύθερη	Ανοικτού κώδικα, Freeware	Διάφορες ψηφιοποιημένες συλλογές
	Ελεύθερη για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ή για μέρος του περιεχομένου	Shareware που μετά το πέρας της δοκιμαστικής περιόδου χάνει μέρος ή ολόκληρη τη λειτουργικότητα του και έπειτα χρειάζεται αγορά της πλήρους – επίσημης έκδοσης, Με πληρωμή (π.χ. MS Win dll)	ETDs που δίνουν ελεύθερα μέρος του περιεχομένου και για την πλήρη έκδοση απαιτείται πληρωμή, PPOC
	Ελεύθερη μόνο για εσωτερικούς χρήστες		PPOC, Ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων
	Με συνδρομή	Με συνδρομή και πληρωμή (π.χ. McAfee, Norton Antivirus, NOD 32)	Ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων
	Με κωδικό και πληρωμή	Με κλειδί ενεργοποίησης (MS Win, Office)	Με κωδικό χρήστη και συνθηματικό (π.χ. απομακρυσμένη πρόσβαση σε ηλεκτρονικά περιοδικά, βάσεις δεδομένων)
Αναπαραγωγή	Ελεύθερη ιδιωτική και όχι εμπορική αναπαραγωγή	Ανοικτού κώδικα (DSpace, Fedora, Greenstone)	Περιεχόμενο με περιορισμούς πνευματικής ιδιοκτησίας ή άδειων χρήσης
	Ελεύθερη ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή κάτω από συγκεκριμένους όρους	Με πληρωμή (π.χ. MS Win, Office	Γραπτή άδεια και πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη για την εμπορική αναπαραγωγή
	Ελεύθερη ιδιωτική και εμπορική αναπαραγωγή	Ανοικτού κώδικα (π.χ. DSpace, Fedora, Greenstone)	Δημόσιο περιεχόμενο, ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων

Ο πίνακας 45, παρουσιάζει παραδείγματα αντιστοίχησης πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής που ισχύουν σε περιεχόμενο βιβλιοθηκών και σε λογισμικό.

Πίνακας 45. Αντιστοίχιση πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής σε περιεχόμενο βιβλιοθηκών και λογισμικό

Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	*Λογισμικό*
Με ελεύθερη πρόσβαση – διάθεση	
Προσβάσιμο και διαθέσιμο μόνο σε εσωτερικούς χρήστες	
Με δυνατότητα αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση μόνο	Με δυνατότητα διανομής για μη εμπορική εκμετάλλευση

Τέλος, ο πίνακας 46, παρουσιάζει παραδείγματα αντιστοίχισης σε διάθεση περιεχομένου βιβλιοθηκών και λογισμικού.

Πίνακας 46. Αντιστοίχιση πολιτικών διάθεσης περιεχομένου βιβλιοθηκών και λογισμικού

Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	*Λογισμικό*
Με συνδρομή	Με ετήσιο συμβόλαιο συντήρησης
Για εμπορική εκμετάλλευση με κατάλληλους όρους	Που περιλαμβάνεται σε προϊόντα τρίτων και διανέμεται μαζί μ' αυτά
Που πληρώνεται με τον αριθμό των χρήσεων	

10.4 Σύνοψη αποτελεσμάτων

Εντοπίστηκαν οι ομοιότητες πολιτικών ανάμεσα στον τομέα βιβλιοθηκών και στον εμπορικό τομέα. Οι ομοιότητες, αφορούν στους παράγοντες πρόσκτησης και πνευματικής ιδιοκτησίας, στις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, και γενικότερα στη χρήση του ψηφιακού περιεχομένου που παρέχεται είτε από βιβλιοθήκες, ή από εμπορικές εταιρείες. Εντοπίστηκαν οι κοινές πολιτικές που εφαρμόζονται στο τομέα των βιβλιοθηκών και που μπορούν να εφαρμοστούν στον εμπορικό τομέα επίσης. Για παράδειγμα, ελεύθερη πρόσβαση, πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες μόνο, ελεύθερη ιδιωτική και απαγόρευση εμπορικής αναπαραγωγής, εμπορική αναπαραγωγή με συγκεκριμένους όρους, που αφορούν στην επαναχρησιμοποίηση, στην αναδιανομή σε παράγωγα προϊόντα κλπ.

Ταξινομήθηκαν και αναλύθηκαν οι πολιτικές του εμπορικού τομέα και του τομέα βιβλιοθηκών. Εξάχθηκαν οι συνιστώσες πολιτικής του εμπορικού ψηφιακού περιεχομένου. Διατυπώθηκαν κάποιες σκέψεις για το πώς υποσύνολο των πολιτικών που ακολουθούν οι βιβλιοθήκες, μπορεί να εφαρμοστεί σε εταιρείες (επιχειρήσεις), που διαθέτουν εμπορικά ψηφιακά προϊόντα. Βέβαια, η έρευνα αυτή, δεν έχει νόημα να καταλήξει σε συμπεράσματα για το αν είναι εφικτή η προοπτική αυτή, διότι η ελεύθερη αγορά, λειτουργεί με κριτήρια «μάρκετινγκ», που έχουν στόχο το κέρδος και όχι την παροχή δωρεάν, προς τους χρήστες, υπηρεσιών που αποτελεί βασική προτεραιότητα των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Η παράθεση της συλλογιστικής επέκτασης των πολιτικών των βιβλιοθηκών σε εμπορικό ψηφιακό περιεχόμενο, φιλοδοξεί να δώσει το έναυσμα για προβληματισμό γύρω από τη συνεργασία εμπορικών επιχειρήσεων και βιβλιοθηκών με γνώμονα την ανάπτυξη κοινών εργαλείων διαχείρισης του ψηφιακού περιεχομένου.

11. Συμπεράσματα

Στο τελευταίο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής, γίνεται παράθεση και σύνθεση των πιο σημαντικών συμπερασμάτων που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη έρευνα.

Οι εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, έχουν σημαίνουσα θέση στην κοινωνία και οι πολιτικές τους, μπορούν εύκολα να διαχυθούν σε άλλους τύπους βιβλιοθηκών. Διαπιστώνεται μια συνεχιζόμενη και σε εξέλιξη προσπάθεια των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών να δημιουργούν και να παρέχουν ψηφιακό περιεχόμενο, είτε ψηφιοποιημένο ή / και πρωτογενώς ψηφιακό. Οι βιβλιοθήκες αυτές, έχουν αποκτήσει κάποια εμπειρία στη διαχείριση του ψηφιακού περιεχομένου και έχουν αναπτύξει κοινές πρακτικές για την πρόσβαση και διάθεσή του. Ωστόσο, δεν έχουν αναπτύξει αποτελεσματικούς κανόνες και ένα ενδεδειγμένο μοντέλο *πολιτικών* πρόσβασης και διάθεσης, γεγονός που δυσχεραίνει τη συνεργασία τους, αλλά και την παροχή των υπηρεσιών τους προς τους χρήστες.

Διαπιστώθηκε βάσει της διεθνούς βιβλιογραφίας [Arms, 1998] και της προσωπικής έρευνας, ότι παράγοντες όπως, ο *τύπος δημιουργίας* ή η *προέλευση*, ο *τύπος*, η *μέθοδος πρόσκτησης* και η *πνευματική ιδιοκτησία* του ψηφιακού περιεχομένου, επηρεάζουν και πολλές φορές καθορίζουν τις πολιτικές πρόσβασης και διάθεσής του.

Η πνευματική ιδιοκτησία επηρεάζει τις πολιτικές πρόσβασης, αναπαραγωγής και διατήρησης των βιβλιοθηκών, οι οποίες, διαμορφώνουν τις πολιτικές αυτές βάσει της σχετικής νομοθεσίας δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η νομοθεσία αυτή, βρίσκεται σε στάδιο επεξεργασίας και αναμόρφωσης, αναφορικά με ζητήματα, όπως, η *κατά νόμο κατάθεση*, η δημιουργία αντιγράφων διατήρησης από τις βιβλιοθήκες, η ψηφιοποίηση για λόγους διατήρησης κ.ά. Η προσπάθεια αναθεώρησής της, γίνεται, είτε σε «κοινοτικό» επίπεδο, είτε σε εθνικό, με την εφαρμογή εξαιρέσεων, που αφορούν τις βιβλιοθήκες, στις εθνικές νομοθεσίες.

Οι εθνικές βιβλιοθήκες είναι τα νόμιμα αποθετήρια για το έντυπο περιεχόμενο, αλλά όχι για το ψηφιακό, ιδιαίτερα για το πρωτογενώς ψηφιακό. Παρόλα αυτά, η νομοθεσία που αφορά στην κατά νόμο κατάθεση, αναθεωρείται σε πολλές χώρες (π.χ. Νέα Ζηλανδία, Φιλανδία, Ιρλανδία), σε μια προσπάθεια να συμπεριλάβει και το ψηφιακό περιεχόμενο. Εναλλακτικά και έως ότου γίνουν οι αλλαγές αυτές στη σχετική νομοθεσία, λειτουργούν με επιτυχία *σχήματα εθελοντικής κατάθεσης* για τη συλλογή του ψηφιακού περιεχομένου. Σε μερικές δε περιπτώσεις, τα σχήματα αυτά, γίνονται μόνιμη κατάσταση, ιδιαίτερα δε όταν οι κυβερνήσεις είναι απρόθυμες να αλλάξουν το καθεστώς που διέπει την κατά νόμο κατάθεση. Σε μερικές χώρες (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία, Ουαλία, Σκωτία), που έχουν ήδη εφαρμόσει με επιτυχία σχήματα εθελοντικής κατάθεσης, οι κυβερνήσεις τους είναι πρόθυμες να τα ενσωματώσουν στην νομοθεσία για την κατά νόμο κατάθεση.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι πολιτικές που διαμορφώνουν οι βιβλιοθήκες, στηρίζονται σε εξαιρέσεις της νομοθεσίας, ή αναπτύσσονται παράλληλα με τους νομικούς κανόνες. Για παράδειγμα, κάποιοι δημιουργοί επιλέγουν να πωλούν την έντυπη έκδοση ενός τεκμηρίου, ενώ αντίθετα, διαθέτουν ελεύθερα και χωρίς χρέωση την ανάλογη ψηφιακή έκδοση.

Από τους παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής, οι πιο σημαντικοί είναι η μέθοδος πρόσκτησης, η πνευματική ιδιοκτησία και η προέλευση του ψηφιακού περιεχομένου. Λιγότερο σημαντικοί, είναι ο τύπος περιεχομένου και ο τύπος βιβλιοθήκης. Ο τύπος βιβλιοθήκης, δεν διαφοροποιεί ιδιαίτερα τις πολιτικές, αλλά διαφοροποιεί ουσιαστικά τις δομές των πολιτικών πρόσβασης των βιβλιοθηκών. Για το λόγο αυτό, απαιτούνται διαφορετικά μοντέλα πολιτικών σε εθνικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες.

Η διαφοροποίηση της πρόσβασης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χρηστών εξαρτάται από τη μέθοδο πρόσκτησης, ιδιαίτερα στην περίπτωση του πρωτογενώς ψηφιακού περιεχομένου και από την πνευματική ιδιοκτησία, όταν αυτή ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες.

Οι βιβλιοθήκες παρέχουν απομακρυσμένη πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες, για το ψηφιακό περιεχόμενο στο οποίο έχουν την πνευματική ιδιοκτησία. Στο περιεχόμενο με άδεια χρήσης, κυρίως στο πρωτογενώς ψηφιακό, οι βιβλιοθήκες διαπραγματεύονται με τους προμηθευτές και εξασφαλίζουν απομακρυσμένη πρόσβαση για τους εσωτερικούς τους χρήστες. Όταν άλλοι ιδιοκτήτες έχουν την πνευματική ιδιοκτησία του ψηφιακού περιεχομένου, τότε περιορίζουν την πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση των εσωτερικών χρηστών και παρέχουν μερική.

Οι βιβλιοθήκες παρέχουν πλήρη απομακρυσμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χρήστες, για τις ψηφιοποιημένες εκδόσεις του περιεχομένου βιβλιοθήκης, του ελεύθερου περιεχομένου τρίτων, του δημοσίου περιεχόμενου και του περιεχόμενου με άδεια χρήσης. Ενώ, για το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, που αποκτήθηκε με τις παραπάνω μεθόδους, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι βιβλιοθήκες δεν παρέχουν απομακρυσμένη πρόσβαση. Στην περίπτωση του περιεχομένου με άδεια και με αγορά, είναι εκτεταμένη η παροχή μερικής πρόσβασης. Ο παράγοντας της πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδίως όταν ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες, καθορίζει το είδος της απομακρυσμένης πρόσβασης για τους εξωτερικούς χρήστες, δηλαδή, το αν θα είναι πλήρης, μερική ή δεν θα παρέχεται.

Η ιδιωτική αναπαραγωγή είναι συνήθως ελεύθερη, ανεξάρτητα από τον τύπο της βιβλιοθήκης, τη μέθοδο πρόσκτησης και την πνευματική ιδιοκτησία. Οι βιβλιοθήκες επιλέγουν να διαθέτουν το περιεχόμενο τους με ελεύθερη ιδιωτική αναπαραγωγή, είτε με αναφορά στην πηγή, είτε με θεμιτή χρήση, χωρίς συνήθως να επιβάλουν γραπτή άδεια ή / και πληρωμή, ή οποιοδήποτε άλλον περιορισμό.

Η πολιτική της εμπορικής αναπαραγωγής, εξαρτάται από τον τύπο της βιβλιοθήκης. Η εμπορική αναπαραγωγή συνήθως απαγορεύεται και όταν εφαρμόζεται, αφορά κυρίως κερδοσκοπικού χαραχτήρα βιβλιοθήκες και όχι εθνικές ή ακαδημαϊκές. Στις περισσότερες περιπτώσεις που η εμπορική αναπαραγωγή επιτρέπεται, απαιτείται γραπτή άδεια ή /και πληρωμή. Ο κάτοχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, δίνει, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, την γραπτή άδεια και εισπράττει την πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή.

Οι συμβατικές πολιτικές αντιστοιχούν έμμεσα στις ψηφιακές. Κάποιες συμβατικές λειτουργίες και πολιτικές, μεταφέρονται στο ψηφιακό περιεχόμενο, όπως η πρόσβαση για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης, αλλά με αλλαγή του μέσου (π.χ. Διαδίκτυο, ηλεκτρονικός υπολογιστής). Επίσης, λόγω της αλλαγής του

μέσου, εξελίσσονται, π.χ. η ψηφιακή πρόσβαση είναι άμεση, παράλληλη, ταυτόχρονη και χωρίς τη μεσολάβηση του βιβλιοθηκονόμου. Άλλες πολιτικές, μεταλλάσσονται στο ψηφιακό περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα, ο δανεισμός, ο οποίος, αντικαθιστάται από την ψηφιακή πρόσβαση. Τέλος, υπάρχουν πολιτικές που απλά συνυπάρχουν με τις ψηφιακές, όπως ο έντυπος διαδανεισμός, ο οποίος μπορεί να συνυπάρχει με τον ηλεκτρονικό.

Γενικά, οι πολιτικές γίνονται πιο ελεύθερες στο ψηφιακό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, η ιδιωτική αναπαραγωγή, παρέχεται για το ψηφιακό περιεχόμενο τις περισσότερες φορές σε όλους τους χρήστες και χωρίς χρέωση, ενώ αντίθετα, στο συμβατικό περιεχόμενο, παρέχεται συνήθως με χρέωση. Βέβαια, οι ψηφιακές πολιτικές, μπορεί να περιοριστούν, όπως και οι συμβατικές, από τη μέθοδο πρόσκτησης ή την πνευματική ιδιοκτησία. Τέλος, μερικές φορές, οι ψηφιακές πολιτικές μπορεί να είναι πιο αυστηρές από τις συμβατικές, λόγω της απουσίας του βιβλιοθηκονόμου και της «αντικατάστασής» του από το σύστημα, της έλλειψης βούλησης στην εφαρμογή πολιτικών, της έλλειψης εμπιστοσύνης στο χρήστη, κλπ.

Η συγκεκριμένη διδακτορική διατριβή καταλήγει σε δύο ευέλικτα μοντέλα πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής για το ψηφιακό περιεχόμενο των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών αντίστοιχα. Τα μοντέλα, περιέχουν απλοποιημένους κανόνες πολιτικών, που προκύπτουν από τις κοινές πρακτικές των βιβλιοθηκών, οι οποίοι συμπληρώνονται από εναλλακτικές πολιτικές προτάσεις. Το κάθε μοντέλο, καταλήγει σε ένα δέντρο αποφάσεων, το οποίο προτείνει εναλλακτικές και ευέλικτες διαδρομές πολιτικών πρόσβασης και αναπαραγωγής, ανάλογα με τους παράγοντες, της προέλευσης του ψηφιακού περιεχομένου, της μεθόδου πρόσκτησης και της πνευματικής ιδιοκτησίας, που ισχύουν σε κάθε περίπτωση. Τα προτεινόμενα μοντέλα και τα δέντρα αποφάσεων στα οποία καταλήγουν, φιλοδοξούν να συμβάλλουν στην επίλυση του προβλήματος των πολιτικών. Επίσης, θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρήσιμα εργαλεία για τη χάραξη πολιτικών και τη διαχείριση της ψηφιακής πληροφορίας των εθνικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών.

Βιβλιογραφία

ACM Inc (1990) *ACM Digital Library*, http://portal.acm.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (1994) *Terms of Usage*, http://portal.acm.org/info/usage.cfm [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (2002) *ACM Copyright Policy: version 4*, http://www.acm.org/pubs/copyright_policy/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (2003a) *Access to the DL*, http://portal.acm.org/access_dl.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (2003b) *FAQs – Frequently Asked Questions*, http://portal.acm.org/faq_dl.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (2003c) *Libraries, Consortia and Corporations*, http://portal.acm.org/libraries_dl.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (2003d) *Personalized Services*, http://portal.acm.org/personal_dl.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ACM Inc (2003e) *Using the ACM Digital Library (DL)*, http://portal.acm.org/understanding.cfm?coll=portal&dl=ACM&CFID=53155705&CFTOKEN=13287273 [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

ADS (1996a) A*rchSearch: the ADS online catalogue*, http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

ADS (1996b) *Common Access Agreement*, http://ads.ahds.ac.uk/cap.html [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

ADS (1996c) *Copyright and Liability Statements*, http://ads.ahds.ac.uk/copy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

ADS (1996d) *Terms and Conditions*, http://ads.ahds.ac.uk/catalogue/terms.cfm [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Agre, P. (2005) *Networking on the Network: a Guide to Professional Skills for PhD Students*, http://polaris.gseis.ucla.edu/pagre/network.html [Ημερομηνία πρόσβασης 19-8-05].

Alexander Turnbull Library (2000a) *Kilbirnie-Lyall Bay Community Centre Oral History Project*, http://kilbirnie.natlib.govt.nz/ [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

Alexander Turnbull Library (2000b) *Ranfurly family: paintings and drawings, 1898-1903*, http://ead.natlib.govt.nz/ranfurly/DP-RANF.html [Ημερομηνία πρόσβασης: 27-11-02].

Alexander Turnbull Library (2000c) *Ranfurly family: papers*, http://ead.natlib.govt.nz/ranfurly/MS-Group-0756.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

Alexander Turnbull Library (2000d) *Various artists*, http://ead.natlib.govt.nz/ranfurly/E-567-f.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

Allard, S. (2004) "7th International Symposium on Electronic Theses and Dissertations (ETD 2004): Distributing Knowledge Worldwide Through Better Scholarly Communication", June 3-5, 2004, Lexington, Kentucky, USA, *D-Lib Magazine*, 10 (9), September 2004, http://www.dlib.org/dlib/september04/allard/09allard.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-11-04].

Anderson, R. (2004) "Open Access in the Real World: Confronting Economic and Legal Reality", *College & Research Libraries News*, 65 (4), April 2004, pp. 206-208, http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crlnews/backissues2004/april04/openaccess.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-6-04].

Andrews, J. (2002) "The Development of UCEEL: a Digital Library for the University of Central England", P*roceedings of the HEDS 2002: Developing the Digital Collection*, London, June 26, 2002, http://heds.herts.ac.uk/conf2002/conf2002/heds2002_andrews.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-10-02].

Anon (2004) "AOP and the British Library Discuss Archiving the Web", *Managing Information*, February 18, 2004, http://www.managinginformation.com/news/content_show_full.php?id=2409 [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Archives of Indian Labour (1998a) *Archives of Indian Labour*, http://www.indialabourarchives.org/page4.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-03].

Archives of Indian Labour (1998b) *Archives of Indian Labour: about*, http://www.indialabourarchives.org/aboutarchives.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-03].

Arms, C., Klavans, J., Walters, D.J. (1999) *Enabling Access in Digital Libraries: a Report on a Workshop on Access Management*, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, Library of Congress, January 2003, http://www.clir.org/pubs/reports/arms-79/pub79.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 27-06-02].

Arms, C.R. (2003) "Available and useful: OAI at the Library of Congress", *Library Hi Tech*, 21 (2), June 2003, pp. 129-139,

http://www.ingentaconnect.com/content/mcb/238/2003/00000021/00000002/art00003 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-7-03].

Arms, W.Y. (1998) "Implementing policies for access management", *D-Lib Magazine*, 4 (2), February 1998, http://www.dlib.org/dlib/february98/arms/02arms.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Arms, W.Y. (2000a) Access Management and Security, in Arms, W.Y. (ed), *Digital Libraries*, Massachusetts: MIT Press, 2000, http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/MS1999/Chapter7.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Arms, W.Y. (2000b) Digital libraries and electronic publishing today, in Arms, W.Y. (ed), *Digital Libraries*, Massachusetts: MIT Press, 2000, http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/MS1999/Chapter14.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Arms, W.Y. (2000c) *Digital Libraries*, Massachusetts: MIT Press, 2000, http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Arms, W.Y. (2000d) Economic and legal issues, in Arms, W.Y. (ed), *Digital Libraries*, Massachusetts: MIT Press, 2000, http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/MS1999/Chapter6.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-3-03].

Association for Computing Machinery (1997a) *ACM Code of Ethics and Professional Conduct*, http://www.acm.org/constitution/code.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

Association for Computing Machinery (1997b) *Digital Library Packages*, http://www.acm.org/membership/library/dlpack.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

Association for Computing Machinery (2004) *ACM Privacy Policy*, http://www.acm.org/serving/acm-privacy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-8-03].

Association of American Publishers (2004) *Copyright and Public Access to Federally-Funded Scientific Research: the Erroneous Premise of Open-Access Advocates and H.R. 2613,* January 2004, http://www.pspcentral.org/committees/executive/sabo.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 1-3-04].

Association of Research Libraries (2000) C*omments of the Library Associations to the U.S. Copyright Office Regarding Sections 109 and 117 of the Digital Millennium Copyright Act*, Washington, D.C.: AALL, ALA, ARL, MLA, SLA, 4 August 2000, http://www.arl.org/info/letters/dmca_80400.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Australia (1968) *Copyright Act 1968: Act no. 63 of June 7, 1968 as amended in 2002*, http://clea.wipo.int/ [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Ayre, C., Muir, A. (2004a) *Right to Preserve? Copyright and licensing for digital preservation project Final Report*, Department of Information Science, Loughborough University, March 2004, http://www.lboro.ac.uk/departments/ls/disresearch/CLDP/DOCUMENTS/Final report.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Ayre, C., Muir, A. (2004b) The Right to Preserve: the Rights Issues of Digital Preservation, *D-Lib Magazine*, 10 (3), March 2004, http://www.dlib.org/dlib/march04/ayre/03ayre.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Baertlein, L. (2004) Google Bets Big on Bringing Libraries to Web, *Technology News Article*, Reuters, December 15, 2004, http://www.reuters.com/newsArticle.jhtml?type=technologyNews&storyID=7101900 [Ημερομηνία πρόσβασης 20-12-04].

Bainbridge, D., *et al* (2001) "Greenstone: a Platform for Distributed Digital Library Applications", *Proceedings of the 5th European Conference on Research and Advance Technology for Digital Libraries (ECDL 2001)*, Darmstadt, Germany, September 4-9, 2001, and *Lecture Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 2163, pp. 137-148, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/2001/01DB-GB-etal-Platform.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Barton, M.R., Walker, J.H. (2002) *MIT Libraries' DSpace Business Plan Project: final report to the Andrew W. Mellon Foundation*, July 2002, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/mellon.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Barysheva, O. (2000) *A brief overview of projects held in the National Library of Russia in the field of digital resources creation*, http://www.nlr.ru:8101/eng/line/ppt.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

Bass, M.J., *et al* (2002a) *DSpace Functionality*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/technology/functionality.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Bass, M.J., *et al* (2002b) *DSpace Technology & Architecture*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/technology/architecture.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

BCL Technologies (1993) *easyPDF*, http://www.bcltechnologies.com/document/products/allpdf/allpdf.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Beagrie, N. (2004) "The Continuing Access and Digital Preservation Strategy for the UK Joint Information Systems Committee (JISC)", *D-Lib Magazine*, 10 (7/8), July/August 2004, http://www.dlib.org/dlib/july04/beagrie/07beagrie.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-04].

Bearman, D. (2000) "Intellectual Property Conservancies", *D-Lib Magazine*, 6 (12), December 2000, http://www.dlib.org/dlib/december00/bearman/12bearman.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Bechtold, S. (2001) "From Copyright to Information Law – Implications of Digital Rights Management", *Proceedings of the ACM CCS-8 Workshop on Security and Privacy in Digital Rights Management*, 2001, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 2320, pp. 213-232 http://www.jura.uni-tuebingen.de/bechtold/pub/2002/DRM_Information_Law.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

Benavent, F., Bia, A. (2000) *Customizing user access to the Miguel de Cervantes Digital Library*, http://www.cervantesvirtual.com/research/articles/customiz.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Besek, J.M. (2003) *Copyright Issues Relevant to the Creation of a Digital Archive: a Preliminary Assessment*, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, Library of Congress, January 2003, http://www.clir.org/pubs/reports/pub112/pub112.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Bia, A. (2002a) "The Miguel de Cervantes Digital Library: a wide diversity of content, media, functionality and services", *Proceedings of the 2nd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL 2002)*, Portland, Oregon, USA, June 14-18, 2002, p. 371 [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Bia, A. (2002b) "The Miguel de Cervantes Digital Library: a wide of multimedia services", *Proceedings of the 5th European Conference on Research and Advance Technology for Digital Libraries (ECDL 2001)*, Darmstadt, Germany, September 4-9, 2001, and *Lecture Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 2163, http://www.cervantesvirtual.com/research/articles/ecdl-demo.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Bill and Melinda Gates Foundation (2004) *Towards Equality of Access: the Role of Public Libraries in Addressing the Digital Divide*, http://www.gatesfoundation.org/nr/Downloads/libraries/uslibraries/reports/TowardEqualityofAccess.pdf, [Ημερομηνία πρόσβασης 1-3-04].

Bishoff, L., Allen, N. (2004) *Business Planning for Cultural Heritage Institutions*, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, January 2003, http://www.clir.org/pubs/reports/pub124/pub124.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Borbinha, J., *et al* (2003) *DELOS/NSF Working Group on Reference Models for Digital Libraries: Actors and Roles, final report*, July 23, 2003, http://www.dli2.nsf.gov/internationalprojects/working_group_reports/actors_final_report.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Brasier, M. (2005) "Estate Administration of Copyright-Protected Work", *The Copyright & New Media Law Newsletter*, 2005 (1), March 2005, pp. 3 and 11.

British Library (1998a) *British Library publication scheme – diversity*, http://www.bl.uk/about/policies/equalpolicy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (1998b) *British Library website copyright statement*, http://www.bl.uk/copyrightstatement.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (1998c) *Digitization*, http://www.bl.uk/about/policies/digital.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (1998d) *Freedom of Information Publication Scheme*, http://www.bl.uk/about/policies/freedom.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (1998e) *Legal Deposit in the British Library*, http://www.bl.uk/about/policies/legaldeposit.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (1998f) *The British Library – Collection Development Policy*, http://www.bl.uk/about/policies/collections.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (1998g) *The British Library's Mission Statement*, http://www.bl.uk/about/policies/mission.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

British Library (2002) *The British Library New Strategic Directions*, http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/bl.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-02].

Brogan, M.L. (2003) *A Survey of Digital Library Aggregation Services*, Washington, D.C.: Digital Library Federation, Council on Library and Information Resources, 2003, http://www.diglib.org/pubs/brogan/brogan2003.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Brown, S. (2003) "Assignment of International Standard Serial Numbers (ISSNs) to online resources: a research project", *SERIALS*, 16 (3), pp. 265-270, 2003.

Buhse, W. (2001) "Implications of Digital Rights Management for Online Music – A Business Perspective", *Proceedings of the ACM CCS-8 Workshop on Security and Privacy in Digital Rights Management*, 2001, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 2320, pp. 201-212.

California Institute of Technology (2002) *Ph.D. Thesis Regulations*, http://library.caltech.edu/etd/thesis_regulations.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Cambridge University Library (2002a) *Access to Electronic Resources*, http://www.lib.cam.ac.uk/electronicresources/AccessTable.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2002b) *Access to Webspirs databases via Computing Service Unix Systems (CUS)*, http://www.lib.cam.ac.uk/electronicresources/cus.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2002c) *Digital Library*, http://www.lib.cam.ac.uk/digitallibrary.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2002d) *Manuscripts, Archives and Photographs of the Royal Commonwealth Society*, http://www.lib.cam.ac.uk/readershandbook/D3.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2002e) *Passwords for Electronic Resources*, http://www.lib.cam.ac.uk/electronicresources/athens.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2002f) *Photographic Service price guide*, http://www.lib.cam.ac.uk/readershandbook/C5.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2002g) *Photography and Photocopying*, http://www.lib.cam.ac.uk/readershandbook/C4.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2003a) *Legal Deposit in Cambridge University Library*, http://www.lib.cam.ac.uk/legaldeposit.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Cambridge University Library (2003b) *Library Collections*, http://www.lib.cam.ac.uk/collections.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

Campbell, D. (2004) "How the Use of Standards is Transforming Australian Digital Libraries", *Ariadne*, (41), October 2004, http://www.ariadne.ac.uk/issue41/campbell/ [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-04].

Canada (1997) *Statutes of Canada, 1997, c. 24: an Act to amend the Copyright Act, second session, thirty-fifth Parliament, 45 & 46 Elizabeth II*, http://laws.justice.gc.ca/en/C-42/ [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Canos, J.H. (2004) "A Service-Oriented Framework for Bibliography Management", *D-Lib Magazine*, 10 (11), November 2004, http://www.dlib.org/dlib/november04/canos/11canos.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-11-04].

Caplan, P. (2003a) *Patents and Open Standards*, Bethesda, Maryland: NISO Press, 2003, http://www.niso.org/press/whitepapers/Patents_Caplan.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Caplan, P. (2003b) "Patents and Open Standards", *Information Standards Quarterly*, 14 (4), October 2003, http://www.niso.org/press/whitepapers/Patents_Caplan.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Carol, M. (2005) *SPARC Author's Addendum: Retain the Rights You Need*, http://www.arl.org/sparc/author/addendum.html [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Chandra, H. (2001) "Report on National Conference On Digital Asset Management", *National Conference On Digital Asset Management (READIT 2001)*, Indian Institute

of Technology Madras, September 17-19, 2001, http://www.cenlib.iitm.ac.in/readit2001/report.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

Charlesworth, A. (2002) *Legal issues arising from the work aiming to preserve elements of the interactive multimedia work entitled "The BBC Domesday Project"*, http://www.si.umich.edu/CAMILEON/reports/IPRreport.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Charlesworth, A. (2003) *Legal Issues Relating to the Archiving of Internet Resources in the UK, EU, USA and Australia: a Study Undertaken for the JISC and Wellcome Trust*, http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/archiving_legal.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Chillingworth, M. (2004) "Internet Archive to Build Alternative to Google", *Information World Review*, December 21, 2004, http://www.iwr.co.uk/News/1160176 [Ημερομηνία πρόσβασης 19-1-05].

Coleman, A., Bracke, P., Karthik, S. (2004) "Integration of Non-OAI Resources for Federated Searching in DLIST, an Eprints Repository", *D-Lib Magazine*, 10 (7/8), July/August 2004, http://www.dlib.org/dlib/july04/coleman/07coleman.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-04].

Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM) (2004) *The IFLA Position on the Geneva Declaration on the Future of WIPO*, http://www.ifla.org/III/clm/CLM-GenevaDeclaration2004.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-11-04].

Congressional Budget Office (CBO) (2004) *Copyright Issues in Digital Media*, August 2004, http://www.cbo.gov/ftpdocs/57xx/doc5738/08-09-Copyright.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 7-9-04].

Cornell University Library (1998a) *Copyright statement*, http://www.library.cornell.edu/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University Library (1998b) *Using Library Resources Off-Campus*, http://www.library.cornell.edu/t/help/res_tools/find_articles_dbs/Offcampus.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University Library (2002a) *Cornell University Library Historical Monographs*, http://historical.library.cornell.edu/cdl/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University Library (2002b) *Cornell University Library Historical Monographs: about*, http://historical.library.cornell.edu/cdl/about.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University Library (2003a) *Cornell University Library Digital Collections*, http://cdl.library.cornell.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University Library (2003b) *Guidelines for Using Text and Images from Cornell Digital Library Collections*, http://cdl.library.cornell.edu/guidelines.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University (2002a) *Cornell University Image Collections*, http://insight.library.cornell.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University (2002b) *Cornell University Image Collections: terms and conditions*, http://insight.library.cornell.edu/terms1.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Cornell University (2003) *FEDORA Policy Research*, http://www.fedora.info/presentations/FEDORA_Policy_Research.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-10-03].

Cornish, G.P. (2005) "Copyright in Published Editions – a U.K. Oddity?", *The Copyright & New Media Law Newsletter*, 2005 (1), March 2005, pp. 7-8.

Courtney, N. (2003) "The Unaffiliated Users' Access to Academic Libraries: a Survey", *Journal of Academic Librarianship*, 29 (1), 2003, pp. 3-7.

Cousins, J. (2004) "Partnership or Competition: can the Academic Publishers Work with Open Access?", *Proceedings of the 7th International Bielefeld Conference*, Bielefeld, Germany, February 3-5, 2004, http://conference.ub.uni-bielefeld.de/proceedings/cousins_final.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Cox, J., Cox, L. (2003) *Scholarly Publishing Practice: the ALPSP report on academic journal publishers' policies and practices in online publishing*, The Association of Learned and Professional Society Publishers, Rookwood, U.K.: John Cox Associates, International Publishing Consultancy, June 2003, http://www.alpsp.org.uk/members/mem2003pdfs/sppfinalreport050603.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Coyle, K. (2004a) "Rights Management and Digital Library Requirements", *Ariadne*, (40), July 2004, http://www.ariadne.ac.uk/issue40/coyle/ [Ημερομηνία πρόσβασης 6-9-04].

Coyle, K. (2004b) "The "Rights" in Digital Rights Management", *D-Lib Magazine*, 10 (9), September 2004, http://www.dlib.org/dlib/september04/coyle/09coyle.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-11-04].

Crane, G. (2002) "Seven Strategic Issues for Cultural Heritage Digital Libraries", *DigiCULT*, (2), October 2002, pp. 11-12, http://www.digicult.info/downloads/digicult_info2.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-8-03].

Crow, R. (2003) *A Guide to Institutional Repository Software: 1st edition*, New York: Open Society Institute, October 2003, http://www.soros.org/openaccess/pdf/OSI_Guide_to_Institutional_Repository_Software_v1.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

Daniel Garrison, Malcolm Hast, Northwestern University (2003) *About On the Fabric of the Human Body*, http://vesalius.northwestern.edu/about/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Dartmouth Experimental Visualization Laboratory (1995) *Dartmouth Experimental Visualization Laboratory (DEVLAB)*, http://devlab.dartmouth.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Day, C. (1997) *Guidance for Students Curious about Placing ETDs in a Digital Library Available to the Web*, http://www.ndltd.org/publishers/colinday.en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-02].

Denmark (1997) *Act on Copyright Deposit of Published Works*, http://www.kb.dk/kb/dept/nbo/da/pligtafl/pligt-en.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Denning, P.J. (1995) "Plagiarism in the web", *Communications of the ACM*, 38 (12), December 1995, p. 29 [Ημερομηνία πρόσβασης 14-11-02].

Division of Rare and Manuscript Collections, Cornell University Library (2002) *Samuel J. May Anti-Slavery Collection: Notice Warning Concerning Copyright Restrictions*, http://www.library.cornell.edu/mayantislavery/permissions.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 9-10-03].

Dobratz, S. (2001a) Checking and correcting, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Dobratz, S. (2001b) Preparing for conversion to SGML/XML, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Dobratz, S. (2001c) Writing directly in SGML/XML, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Dobratz, S., Neuroth, H. (2004) "Nestor: Network of Expertise in Long-Term Storage of Digital Resources - a Digital Preservation Initiative for Germany", *D-Lib Magazine*, 10 (4), April 2004, http://www.dlib.org/dlib/april04/dobratz/04dobratz.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-4-04].

Dobreva, M. (2002) "Electronic Publishing for Cultural Heritage Studies", *DigiCULT*, (2), October 2002, pp. 25-26, http://www.digicult.info/downloads/digicult_info2.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-8-03].

Dunning, A. (2004a) *Developing License Agreements for Digitization: the Fine Art Project*, http://ahds.ac.uk/creating/case-studies/developing-licences/index.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 10-11-04].

Dunning, A. (2004b) "The AHDS is Evolving: changes at the Arts and Humanities Data Service", *Ariadne*, (38), January 2004, http://www.ariadne.ac.uk/issue38/ahds/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Dunning, A. (2004c) *Tracing Copyright Holders: How Two Digitization Projects Coped with Copyright for Historical Material*, http://ahds.ac.uk/creating/case-studies/tracing-copyright/index.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 10-11-04].

Dunning, A. (2005) "Tracing Help with Copyright: New AHDS Case Studies on Copyright Issues", *Ariadne*, (42), January 2005, http://www.ariadne.ac.uk/issue42/dunning/ [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Eaton, J. (2001) "Why digital theses and dissertations? How can you get started?", *Michigan Graduate Deans Meeting*, October 11, 2001, http://scholar.lib.vt.edu/theses/presentations/Eaton.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 14-12-02].

Eisen, M. (2003) "The Open Access Movement in Scholarly Communication", in *Emerging Visions for Access in the Twenty-First Century: Proceedings of the Second International Symposium of Documentation Abstracts, Inc. Institute for Information Science*, pp. 56-65, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, August 2003, http://www.clir.org/pubs/reports/pub119/pub119.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Electronic Collections Coordinating Group, National Library of Canada (1998) *Networked Electronic Publications Policy and Guidelines*, http://www.nlc-bnc.ca/9/8/index-e.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

Electronic Publications Pilot Project Team, Electronic Collections Committee (1996) *Electronic Publications Pilot Project (EPPP) Final Report*, June 1996, http://www.collectionscanada.ca/obj/p4/f2/e-report.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-02].

Elsevier (2005) *Elsevier*, http://www.elsevier.com/wps/find/homepage.cws_home [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

European Communities (2005) "Public access to documents and data protection", *EDPS – European Data Protection Supervisor*, July 2005, (1), http://www.edps.eu.int/publications/policy_papers/Public_access_data_protection_EN.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-9-05].

Ewing, J. (2003) "Copyright and Authors", *First Monday*, 8 (10), October 2003, http://www.firstmonday.org/issues/issue8_10/ewing/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Ex Libris LTD (2003) *MetaLib*, http://www.exlibrisgroup.com/metalib.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

Fedora Project (2001) *Fedora*, http://www.fedora.info/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-10-03].

Fine Print Software (1995) *pdfFactory*, http://www.pdffactory.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Finland (1995) *Copyright Decree No. 574 of April 21, 1995*, pp. 1-7, http://www.wipo.org/clea/docs_new/pdf/en/fi/fi002en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

Finland (1997) *Copyright Act: Law No. 404 of July 8, 1961, as last amended by Law No. 365 of April 25, 1997*, pp. 1-31, http://www.wipo.int/clea/docs_new/pdf/en/fi/fi054en.pdf, http://www.ulapland.fi/home/oiffi/lait/copyright.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

Finney, A. (2003) "The history of the BBC Domesday project", *Proceedings of Conference "Practical Experiences in Digital Preservation"*, UK National Archives International Council on Archives, Kew, April 2-4, 2003, http://www.nationalarchives.gov.uk/preservation/news/conference/media/finney.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Fleischhauer, C. (1995) "American Memory pilot – seed of a universally available Library", *a periodic report from The National Digital Library Program, The Library of Congress*, November/December 1995, (4), http://www.loc.gov/ndl/nov-dec.html#pilot [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Fonda, D. (1999) "Copyright's Crusader", *Boston Globe Magazine*, August 29, 1999, http://homepages.law.asu.edu/~dkarjala/OpposingCopyrightExtension/commentary/Fonda8-29-99.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Ford, J., *et al* (2005) "Visualizing Negotiation Communications in Setting Library Sharing Policies", *Πρακτικά του 1ου Εθνικού Συνεδρίου έτους 2005 της Ελληνικής Εταιρείας Συστημικών Μελετών*, σε συνδιοργάνωση με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τρίπολη, 12-14 Μαΐου 2005, σσ. 192-208.

Fox, E. (2001a) How to prepare an ETD? (approaches), in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Fox, E. (2001b) Introduction: purpose and scope of this document, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Fox, E. (2001c) What are ETDs?, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Fox, E., McMillan, G. (1997) *Request for Widespread Access to Electronic Theses and Dissertations*, http://www.ndltd.org/info/pubrequest.en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-02].

Fox, E., McMillan, G., Pluska, D. (2002) "NDLTD and the ETD Initiative: Enhancing Graduate Education", presentation at the *Ohio State University/Virginia Tech Video Conference*, October 2002, http://scholar.lib.vt.edu/presentations/ETDs4OSU2002.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-02].

Friend, F.J. (2004) "New Models for Scholarly Communication", *Proceedings of the 7th International Bielefeld Conference*, Bielefeld, Germany, February 3-5, 2004, http://conference.ub.uni-bielefeld.de/proceedings/friend.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Gatenby, P. (2002) "Legal Deposit, Electronic Publications and Digital Archiving: the National Library of Australia's Experience", *Proceedings of the 68th IFLA General Conference and Council*, Glasgow, http://www.nla.gov.au/nla/staffpaper/2002/gatenby1.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

Gerlinger, B. (2004) "Partnerships in a Changing World: Future Relationships Between Publishers, Academic Libraries and Scientists", *Proceedings of the 7th International Bielefeld Conference*, Bielefeld, Germany, February 3-5, 2004, http://conference.ub.uni-bielefeld.de/proceedings/gerlinger.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Gladney, H.M. (1997) "Safeguarding Digital Library Contents and Users: document access control", *D-Lib Magazine*, 3 (6), June 1997, http://www.dlib.org/dlib/june97/ibm/06gladney.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Gladney, H.M. (1999) "Digital Dilemma: Intellectual Property: Synopsis and Views on the Study by the National Academies' Committee on Intellectual Property Rights and the Emerging Information Infrastructure", *D-Lib Magazine*, 5 (12), December 1999, http://www.dlib.org/dlib/december99/12gladney.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Gladney, H.M. (2000) "Are Intellectual Property Rights a Digital Dilemma? Controversial Topics and International Aspects", *Information Impacts Magazine*, February 2000, http://www.cisp.org/imp/february_2000/02_00gladney.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Gladney, H.M., Cantu, A. (2001) "Safe deals with strangers: authorization management for digital libraries", *Communications of the ACM*, 44 (5), May 2001, pp. 63-65, http://www.almaden.ibm.com/u/gladney/SD.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 27-06-02].

Glasgow Digital Library (2002a) *Collection Development and Management Policy*, http://gdl.cdlr.strath.ac.uk/documents/gdlcollectionpolicy.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 2-9-03].

Glasgow Digital Library (2002b) *Glasgow Digital Library Final Report: RLSP 99/1 Project*, http://gdl.cdlr.strath.ac.uk/documents/gdlar2002.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 2-9-03].

Glasgow Digital Library (2002c) *Glasgow Digital Library Project Overview*, http://gdl.cdlr.strath.ac.uk/documents/gdloverview.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 2-9-03].

Glasgow Digital Library (2003) *Contacts and credits*, http://gdl.cdlr.strath.ac.uk/aspect/docs/aspectcredits.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 2-9-03].

Goncalves, M.A., Fox, E. (2001) "Technology and Research in a Global Networked University Digital Library (NUDL)", *Ci. Inf.*, 30 (3), pp. 13-23, sep./dec. 2001, ISSN 0100-1965, http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0100-19652001000300003&lng=es&nrm=iso&tlng=en, http://www.scielo.br/pdf/ci/v30n3/7282.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-12-02].

Goodchild, M.F. (2004) "The Alexandria Digital Library Project: Review, Assessment, and Prospects", *D-Lib Magazine*, 10 (5), May 2004, http://www.dlib.org/dlib/may04/goodchild/05goodchild.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-5-04].

Government of Ireland (2001) *Copyright and Related Rights Act, 2000*, http://www.irishstatutebook.ie/2000_28.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

Great Britain (1988) *Copyright, Designs and Patents Act 1988, (c. 48)*, http://www.hmso.gov.uk/acts/acts1988/Ukpga_19880048_en_1.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

Great Britain (2003a) *The Copyright and Related Rights Regulations 2003*, http://www.legislation.hmso.gov.uk/si/si2003/20032498.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-05].

Great Britain (2003b) *Legal Deposit Libraries Act 2003*, http://www.hmso.gov.uk/acts/acts2003/30028--a.htm#1 [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-05].

Greenstein, D. (2003) "Lessons in Deep Resource Sharing from the University of California Libraries", in *Emerging Visions for Access in the Twenty-First Century: Proceedings of the Second International Symposium of Documentation Abstracts, Inc. Institute for Information Science*, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, August 2003, http://www.clir.org/pubs/reports/pub119/pub119.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Greenstein, D., Healy, L.W. (2002a) "Print and Electronic Information: Shedding New Light on Campus Use", *Educause Review*, 37 (5), September/October 2002, http://www.educause.edu/ir/library/pdf/erm02511.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-11-02].

Greenstein, D., Thorin, S.E. (2002b) *The Digital Library: a Biography*, Washington, D.C.: Digital Library Federation, Council on Library and Information Resources, 2002, (2nd ed. December 2002, 1st ed. September 2002),

http://www.clir.org/pubs/reports/pub109/pub109.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-1-03].

Groeneveld, C. (1997) *Copyright for the digital library: standpoint and agenda*, http://www.surf.nl/fobid/papereng.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-02].

Haddad, P (1999) "National bibliography in Australia: moving into the next millennium", *Proceedings of the 65th IFLA Council and General Conference on Libraries as Gateways to an Enlightened World*, Bangkok, Thailand, August 20-28, 1999, http://www.nla.gov.au/nla/staffpaper/phaddad5.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

Hagen, B. (2005) "A Metadata Search Engine for Digital Language Archives", *D-Lib Magazine*, 11 (2), February 2005, http://www.dlib.org/dlib/february05/hughes/02hughes.html [Ημερομηνία πρόσβασης 13-4-05].

Hagen, J., Dobratz, S., Schirmbacher, P. (2003) „Electronic Theses and Dissertations Worldwide: Highlights of the ETD 2003 Symposium", *D-Lib Magazine*, 10 (7/8), July/August 2003, http://www.dlib.org/dlib/july03/hagen/07hagen.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Hagen, J.H. (2002) "Electronic Dissertations at WWU: r[e]volution in graduate education", *5th International Symposium on Electronic Theses and Dissertations (ETD 2002)*, http://www.wvu.edu/~thesis/Presentations/ETD_Symposium_2002_Presentation_Hagen.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 13-11-02].

Hanley, M. (2004) "PADI (Preserving Access to Digital Information) and Safekeeping", *High Energy Physics Libraries Webzine*, (9), March 2004, http://library.cern.ch/HEPLW/9/papers/2/ [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Harboe-Ree, C., Treloar, A. (2004) "Connecting the Dots Downunder: Towards an Integrated Institutional Approach to Digital Content Management", *High Energy Physics Libraries Webzine*, (9), March 2004, http://library.cern.ch/HEPLW/9/papers/1/ [Ημερομηνία πρόσβασης 29-4-04].

Harnad, S., Brody, T., 2004. Comparing the Impact of Open Access (OA) vs. non-OA Articles in the Same Journals, *D-Lib Magazine*, vol. 10, no. 6, June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-7-04].

Harris, L.E. (2003) "Copyright Collectives and Electronic Works", *The Copyright & New Media Law Newsletter*, 2003 (4).

Harris, L.E. (2004a) *Copyright, New Media Law & E-Commerce News*, 8 (3), September 9, 2004.

Harris, L.E. (2004b) *Copyright, New Media Law & E-Commerce News*, 8 (4), December 13, 2004.

Harris, L.E. (2004c) "Editorial", *The Copyright & New Media Law Newsletter*, 2004 (1).

Harris, L.E. (2005a) *Copyright, New Media Law & E-Commerce News*, 9 (1), March 3, 2005.

Harris, L.E. (2005b) *Copyright, New Media Law & E-Commerce News*, 9 (2), April 2, 2005.

Harris, L.E. (2005c) *Copyright, New Media Law & E-Commerce News*, 9 (3), June 27, 2005.

Harris, L.E. (2005d) *Copyright New Media Law & E-Commerce News*, 9 (4), August 9, 2005.

Harris, L.E. (2005e) *Copyright New Media Law & E-Commerce News*, 9 (5), September 21, 2005.

Harris, S. (2004) "New Legal Deposit Laws Include Digital Data", *Research Information*, (11), May/June 2004, http://www.researchinformation.info/rimayjun04legaldeposit.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-7-04].

Harvard University Library (1999a) *LDI Delivery Services*, http://hul.harvard.edu/ldi/html/delivery.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Harvard University Library (1999b) *LDI Digital Acquisitions*, http://hul.harvard.edu/ldi/html/acquisitions.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Harvard University Library (1999c) *LDI Intellectual Property and Copyright*, http://hul.harvard.edu/ldi/html/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Harvard University Library (1999d) *LDI Storage and Access Management*, http://hul.harvard.edu/ldi/html/storage_access.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Harvard University Library (1999e) *Library Digital Initiative*, http://hul.harvard.edu/ldi/ [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Harvard University Library (2000a) *Common Access Management: HUL/Access Service*, http://hul.harvard.edu/ldi/resources/hulaccess.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Harvard University Library (2000b) *Licensing Guidelines for Vendors*, http://hul.harvard.edu/ldi/resources/vendor_guidelines.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Heaney, M. (2000) *An Analytical Model of Collections and their Catalogues*, Oxford: UK Office for Library and Information Networking (UKOLN), January 14, 2000, http://www.ukoln.ac.uk/metadata/rslp/model/amcc-v31.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-7-02].

Helsinki University Library: the National Library of Finland (1999a) *National Library Strategy for 2000 – 2003*, http://www.lib.helsinki.fi/english/infoe/strategy.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 18-12-02].

Helsinki University Library: the National Library of Finland (1999b) *Development Projects*, http://www.lib.helsinki.fi/english/libraries/projects.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 18-12-02].

Helsinki University Library: the National Library of Finland (1999) E-*thesis: electronic publications at University of Helsinki*, http:/ethesis.helsinki.fi/front.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-12-02].

Helsinki University Library: the National Library of Finland (1996c) *Muisti*, http://www.lib.helsinki.fi/memory/etusivue.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-12-02].

Helsinki University Library: the National Library of Finland (2000) *HELMI*, http://www.lib.helsinki.fi/memory/helmie.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-12-02].

Henry, G. (2003) "On-line Publishing in the 21st Century: challenges and opportunities", *D-Lib Magazine*, 9 (10), October 2003, http://www.dlib.org/dlib/october03/henry/10henry.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Hirtle, P. (2003) *Digital Preservation and Copyright*, http://fairuse.stanford.edu/commentary_and_analysis/2003_11_hirtle.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Hodges, D. (1998) "A Digital Library Infrastructure for the National Library", *National Library News*, 30 (2), February 1998, http://www.nlc-bnc.ca/publications/2/p2-9802-06-e.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

Holmström, J. (2004a) "The Cost per Article Reading of Open Access Articles", *D-Lib Magazine*, 10 (1), January 2004, http://www.dlib.org/dlib/january04/holmstrom/01holmstrom.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Holmström, J. (2004b0 "The Return on Investment of Electronic Journals - It is a Matter of Time", *D-Lib Magazine*, 10 (4), April 2004, http://www.dlib.org/dlib/april04/holmstrom/04holmstrom.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-4-04].

Hong Kong (1997) *Copyright Ordinance: chapter 528*, http://clea.wipo.int/, http://www.wipo.int/clea/docs_new/en/hk/hk001en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Hott, D. (2003) *Academic Journal Policy Database (AJPD)*, University of Cincinnati, April 9, 2003, http://www.etd.uc.edu/journal/documents/policyportal2003.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Hunter, K. (2002) *National Library of the Netherlands and Elsevier Science make digital preservation history*, http://www.kb.nl/hrd/dd/dd_links_en_publicaties/publicaties/eskb-pressrelease7_20aug02_def.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

Iannella, R. (2002) *Open Digital Rights Language (ODRL): version 1.1*, IPR Systems Pty Ltd, 2002, http://odrl.net/1.1/ODRL-11.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 20-5-03].

IFLA Working Group on the Use of Metadata Schemas (2003) *Guidance on the Structure, Content, and Application of Metadata Records for Digital Resources and Collections: Report of the IFLA Cataloguing Section Working Group on the Use of Metadata Schemas: Draft for Worldwide Review* http://www.ifla.org/VII/s13/guide/metaguide03.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

Information Today Inc (2002) "European Collective Unveils Academic Publishing Initiative", *InformationToday*, 19 (10), November 2002, http://www.infotoday.com/it/nov02/news05.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Institute for Information Law (1998) *Copyright aspects of the preservation of electronic publications*, IViR Reports 7, University of Amsterdam, www.ivir.nl/Publicaties/koelman/KBeng2.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

International DOI Foundation (2005) *The Digital Object Identifier System*, http://www.doi.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-8-03].

Internet Archive (2001) *Internet Archive*, http://www.archive.org [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

IPR Systems Pty Ltd (2002) *Open Digital Rights Language*, http://odrl.net/docs/ODRL-brochure.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 20-5-03].

Ison, M. (2001) *Copyright and Other Restrictions Which Apply to Publication and Other Forms of Distribution of Images: sources of information*, http://lcweb.loc.gov/rr/print/195_copr.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

IST (2003) *FIGARO – European academic e-publishing*, http://www.figaro-europe.net/ [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Jackson, M.E. (2003) "Portals, Access, and Research Libraries", *Journal of Library Administration*, 39 (4), pp. 57-63, 2003.

Jacobs, I., Gunderson, J., Hansen, E. (2002) *User Agent Accessibility Guidelines 1.0*, http://www.w3.org/TR/2002/REC-UAAG10-20021217/ [Ημερομηνία πρόσβασης 18-12-02].

James, H., *et al* (2003) *Feasibility and Requirements Study on Preservation of E-Prints*, http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/e-prints_report_final.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

JISC (1993) *The Joint Information Systems Committee*, http://www.jisc.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

Jones, M. (2003) *Archiving e-journals consultancy – final report*, http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/ejournalsfinal.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

Jones, R. (2004) "DSpace vs. ETD-db: choosing software to manage electronic theses and dissertations", *Ariadne*, (38), January 2004, http://www.ariadne.ac.uk/issue38/jones/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Jones, S., Cunningham, S.J., McNab, R. (1998a) "An Analysis of Usage of a Digital Library", *Proceedings of the 2nd European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 1998)*, Crete, September 21-23, 1998, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 1513, pp. 261-277, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1998/Jones-Cunningham-McNab-ECDL98.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-03].

Jones, S., Cunningham, S.J., McNab, R. (1998b) "Usage Analysis of a Digital Library", *Proceedings of the 3rd ACM Conference on Digital Libraries*, Pittsburg, PA, USA, June 24-27, 1998, pp. 293-294, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1998/Jones-Cunningham-McNab-DL98.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Kahle, B., Prelinger, R., Jackson, M.E. (2001) "Public Access to Digital Material", *D-Lib Magazine*, 7 (10), October 2001, http://www.dlib.org/dlib/october01/kahle/10kahle.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Kasyanov, M. (2001) *An ACT of GOVERNMENT to approve the Statute of Federal State Institution "The National Library of Russia"*, http://www.nlr.ru:8101/eng/partner/report.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

Kilbride, W. (2004) *Copyright and Intellectual Property Rights: a Case Study from the Web Face*, http://ahds.ac.uk/creating/case-studies/protecting-rights/index.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 10-11-04].

King, D.W. (2004) "Should Commercial Publishers be Included in the Model for Open Access Through Author Payment?", *D-Lib Magazine*, 10 (6), June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/king/06king.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-7-04].

Kipp, N., *et al* (1999) *FIPSE Final Report*, http://www.ndltd.org/pubs/FIPSEfr.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-02].

Klas, C-P., *et al* (2004a) "DAFFODIL: Search and Browse in distributed Digital Libraries", *Proceedings of the V3D2 Workshop/Symposium 2004*, Berlin, November 29-30, 2004, http://www.is.informatik.uni-duisburg.de/bib/pdf/talks/Klas:04td.pdf Viewed 10-2-05].

Klas, C-P., *et al* (2004b) ”Evaluating Strategic Support for Information Access in the DAFFODIL System”, *Proceedings of the 8th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2004)*, Bath, UK, September 12-17, 2004, http://www.is.informatik.uni-duisburg.de/bib/pdf/unidu/Klas_etal:04a.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-2-05].

Klas, C-P., *et al* (2004c) ”Strategic Support Evaluated”, presentation on the *8th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2004)*, Bath, UK, September 12-17, 2004, http://www.is.informatik.uni-duisburg.de/bib/pdf/talks/Klas:04ta.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 10-2-05].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (1998) *Strategic plan Koninklijke Bibliotheek 1998-2001*, http://www.kb.nl/bst/beleid/bp/bp9801-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 11-7-02].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (1999) *Arrangement for depositing electronic publications at the Deposit of Netherlands Publications in the Koninklijke Bibliotheek*, http://www.kb.nl/dnp/overeenkomst-nuv-kb-en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (2000) *Annual Report Koninklijke Bibliotheek 2000*, http://www.kb.nl/bst/jaar/kb2000/kb00h00-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 12-7-02].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (2002) *Koninklijke Bibliotheek Strategic plan 2002-2005*, http://www.kb.nl/bst/beleid/bp/2002/2002-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-02].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (2003a) *Depositing a publication within the KB*, http://www.kb.nl/dnp/acquisitie-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (2003b) *E-Deposit*, http://www.kb.nl/dnp/dnep-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

Koninklijke Bibliotheek: National library of the Netherlands (2003c) *Deposit collection*, http://www.kb.nl/dnp/dnp-en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2003a) “Access and Reproduction Policies of the Digital Material of Seven National Libraries”, *Proceedings of the 5th Russian Conference on Digital Libraries (RCDL 2003)*, Saint-Petersburg, Russia, October 29-31, 2003, pp. 35-44, http://rcdl2003.spbu.ru/proceedings/A3.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-8-05].

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2003b) “Three Disposition Policies of Electronic Theses and Dissertations”, *Proceedings of the 6th International Symposium on Electronic Theses and Dissertations (ETD 2003)*, Berlin, Germany, May 21-24, 2003, pp. 84-90, http://edoc.hu-berlin.de/etd2003/kapidakis-sarantos/HTML/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 30-8-05].

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2004) "Considerations on Policies of University Digital Collections", *Proceedings of the 6th Russian Conference on Digital Libraries (RCDL 2004)*, Pushchino, Russia, September 29-October 1, 2004, pp. 159-168, http://www.impb.ru/~rcdl2004/cgi/get_paper_pdf.cgi?pid=10 [Ημερομηνία πρόσβασης 30-8-05].

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2005a) "Access and reproduction policies of university digital collections", *Journal of Librarianship and Information Science (JOLIS)*, 37 (1), pp. 25-33, March 2005.

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2005b) "Knowledge Management Policies on Digital Content of Libraries", *Πρακτικά του 1ου Εθνικού Συνεδρίου έτους 2005 της Ελληνικής Εταιρείας Συστημικών Μελετών*, σε συνδιοργάνωση με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τρίπολη, 12-14 Μαΐου 2005, σσ. 394-407.

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2005c) "Policy Model for National and Academic Digital Collections", *Proceedings of the 9th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2005)*, Vienna, Austria, September 18-23, 2005, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 3652, pp. 525-526.

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2005d) "Policy Model for University Digital Collections", *Proceedings of the 9th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2005)*, Vienna, Austria, September 18-23, 2005, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 3652, pp. 356-367.

Koulouris, A., Kapidakis, S. (2007) "Policy Decision Tree for Academic Digital Collections", *Proceedings of the 11th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2007)*, Budapest, Hungary, September 16-21, 2007, and *Lecture Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. ?, pp. ? [υπό δημοσίευση].

Koulouris, A., Kapidakis, S., Makedon, F. (2005e) "Applying Library Policies for Digital Content Access to the Commercial Sector", *Πρακτικά του 1ου Εθνικού Συνεδρίου έτους 2005 της Ελληνικής Εταιρείας Συστημικών Μελετών*, σε συνδιοργάνωση με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τρίπολη, 12-14 Μαΐου 2005, σσ. 719-727.

Koulouris, A., Kapidakis, S., Zhao, Y. (2003c) "Collections and Access Policies of the Digital Material of Ten National Libraries", *Proceedings of the 3rd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL 2003)*, Houston, Texas, USA, May 27-31, 2003, p. 409.

Kriewel, S., *et al* (2004) "DAFFODIL - Strategic Support for User-Oriented Access to Heterogeneous Digital Libraries", *D-Lib Magazine*, 10 (6), June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/kriewel/06kriewel.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-7-04].

Lariviere, J. (2000) *Guidelines for legal deposit legislation: revised and updated edition*, Paris: UNESCO, http://www.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-05].

Lavoie, B., Dempsey, L. (2004a) "Thirteen Ways of Looking at… Digital Preservation", *D-Lib Magazine*, 10 (7/8), July/August 2004, http://www.dlib.org/dlib/july04/lavoie/07lavoie.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-04].
Lavoie, B.F. (2004b) *The Open Archival Information System Reference Model: Introductory Guide*, DPC Technology Watch Series Report 04-01, Dublin, OH, USA: OCLC Online Computer Library Center, Inc., and Digital Preservation Coalition (DPC), January 2004, http://www.dpconline.org/docs/lavoie_OAIS.pdf. [Ημερομηνία πρόσβασης 3-5-04].

Learning Resources Division, University of the District of Columbia (1998) *Radio Interviews*, http://jazz.wrlc.org/fgrant/interviews.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-03].

Lehigh University (2002a) *Digital Bridges*, http://bridges.lib.lehigh.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Lehigh University (2002b) *Lehigh University Web Site Service Agreement*, http://www3.lehigh.edu/siteagreement.asp [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Levering, M. (1995) "The Library and copyright in the digital age", *a periodic report from The National Digital Library Program, The Library of Congress*, October 1995, (3), http://www.loc.gov/ndl/oct-95.html#copyright [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Levering, M. (1996) "U.S. Copyright Office initiates first phase of conversion to electronic copyright registration", *a periodic report from The National Digital Library Program, The Library of Congress*, April 1996, (7), http://www.loc.gov/ndl/april-96.html#cords [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Liblicense (2001) *Standard License Agreement*, http://www.library.yale.edu/~llicense/standlicagree.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

Library Association (1998) *Professional Issues: Access to Information, Intellectual Freedom and Censorship*, http://www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/ifac.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

Library of Congress (1995) *Privacy and Publicity Rights*, http://memory.loc.gov/ammem/copothr.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (1998a) *American Memory Copyright and Other Restrictions*, http://memory.loc.gov/ammem/copyrit2.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (1998b) *The 1998/99 Guidelines and Application Instructions: the Library of Congress / Ameritech National Digital Library Competition (1996-*

1999), http://lcweb2.loc.gov/ammem/award/9899.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (1999a) *Acquisitions FAQ*, http://lcweb.loc.gov/faq/acqfaq.html#7 [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Library of Congress (1999b) *Life-Cycle Management of Digital Data*, http://lcweb.loc.gov/preserv/prd/presdig/preslifecycle.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (1999c) *Preservation Digital Reformatting Program*, http://lcweb.loc.gov/preserv/prd/presdig/presintro.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (1999d) *Selection Criteria for Preservation Digital Reformatting*, http://lcweb.loc.gov/preserv/prd/presdig/presselection.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (2000) *Principles and Specifications for Preservation Digital Reformatting*, http://lcweb.loc.gov/preserv/prd/presdig/presprinciple.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (2001) *Reference Services*, http://lcweb.loc.gov/rr/print/001_ref.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002a) *America's Stories from America's Library: about copyrights*, http://www.americasstory.com/about/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002b) *America's Stories from America's Library: legal notices*, http://www.americasstory.com/about/notice.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002c) *America's Stories from America's Library: privacy, security*, http://www.americasstory.com/about/privacy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002d) *America's Stories from America's Library: site credit*, http://www.americasstory.com/about/site_credit.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002e) *American Memory*, http://memory.loc.gov/ [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002f) *Digital Collections & Programs: library functions*, http://www.loc.gov/library/libarch-digital.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002g) *International Horizons: digital collections from around the world*, http://international.loc.gov/intldl/intldlhome.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002h) *Meeting of Frontiers*, http://international.loc.gov/intldl/mtfhtml/mfhome.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (2002i) *Meeting of Frontiers: copyright and reproductions*, http://international.loc.gov/intldl/mtfhtml/mfabout/mfcopyrt.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

Library of Congress (2002j) *Print & Photographs (P&P) Online Catalog*, http://lcweb.loc.gov/rr/print/catalog.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002k) *Print & Photographs (P&P) Online Catalog: summary*, http://lcweb.loc.gov/rr/print/catalogabt.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2002l) *Rights and Restrictions*, http://memory.loc.gov/ammem/dli2/html/rights.html [Ημερομηνία πρόσβασης 20-11-02].

Library of Congress (2005) *Legal*, http://www.loc.gov/homepage/legal.html [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Licensingmodels (2001) *Academic: single institution license, version 2.0 14/4/00*, http://www.licensingmodels.com/academic.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

LLGC/NLW (1996a) *Digital Mirror Information*, http://www.llgc.org.uk/drych/drych_s001.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 17-12-02].

LLGC/NLW (1996b) *Digital Mirror*, http://www.llgc.org.uk/drych/index_s.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 17-12-02].

LLGC/NLW (1998) *Crossing the Threshold: the National Library of Wales's Digitization Strategy, 2001 – 2004*, http://www.llgc.org.uk/drych/digido_s01.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 17-12-02].

Lossau, N. (2002) "The Oxford Digital Library: Strategic Objectives and Practical Steps on the Way to a New Core Service of Oxford University Libraries", P*roceedings of the HEDS 2002: Developing the Digital Collection*, London, June 26, 2002, http://heds.herts.ac.uk/conf2002/conf2002/heds2002_lossau.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-10-02].

Lossau, N. (2004) "Search Engine Technology and Digital Libraries: Libraries Need to Discover the Academic Internet", *D-Lib Magazine*, 10 (6), June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/lossau/06lossau.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-7-04].

LRD/UDC (1998a) *Felix. E. Grant Jazz Archives*, http://www.lrdudc.wrlc.org/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-03].

LRD/UDC (1998b) *Felix. E. Grant Jazz Archives: about the archives*, http://www.lrdudc.wrlc.org/About%20the%20archives.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-03].

LRD/UDC (1998c) *Felix. E. Grant Jazz Archives: guidelines for access*, http://www.lrdudc.wrlc.org/Guidelines%20for%20access.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-03].

Lutzker, A.P. (2002) *Comments of the Library Associations to the U.S. Copyright Office in the Matter of Rulemaking: Exemption to Prohibition on Circumvention of Copyright Protection Systems for Access Control Technologies*, Washington, D.C.: AALL, ALA, ARL, MLA, SLA, 18 December 2002, http://www.arl.org/info/frn/copy/1201comments02.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Luxembourg Authorities (1997) *Law of March 29, 1972, on Copyright as last amended on September 8, 1997 and Act of 18 April*, http://www.wipo.int/clea/docs_new/en/lu/lu036en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

Lyons, P.A. (2004) "The World Meets the Internet", *D-Lib Magazine*, 10 (3), March 2004, http://www.dlib.org/dlib/march04/lyons/03lyons.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Magnussen, A. (2002) "Electronic rights management in the United Kingdom", *Library Management*, 23 (3), 2002, pp. 124-134.

Maly , K., Zubair, M. (2003a) *Economic Sustainability of Archon with Shibboleth Framework*, http://securedl.cs.odu.edu/nsdlsupplement.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

Maly , K., Zubair, M., Mukkamala, R. (2003b) *Dynamic Distributed Access Control Management System for a Federated Digital Library*, based on IBM Autonomic Policy Framework, IBM, 2003, http://securedl.cs.odu.edu/IBMSept2003.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

Marandola, M. (2004) *Μελέτη Απόδοσης Πνευματικών Δικαιωμάτων*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2004.

Marchionini, G., Geisler, G. (2002) "The Open Video Digital Library", *D-Lib Magazine*, 8 (12), December 2002, http://www.dlib.org/dlib/december02/marchionini/12marchionini.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Martin, M., *et al* (2002) "Federated Digital Rights Management: a proposed DRM solution for research and education", *D-Lib Magazine*, 8 (7/8), July/August 2002, http://www.dlib.org/dlib/july02/martin/07martin.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Marx, V. (2003) "In DSpace, Ideas are Forever", *New York Times*, p. 8, August 3, 2003, http://www.nytimes.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-8-03].

Mayfield, K (2001) "Wayback goes way back on Web", *The Wired News [online]*, October 29, 2001, http://www.wired.com/news/culture/0,1284,47894,00.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

McAfee Inc. (2003) *McAfee – Computer Virus Software and Internet Security for Your PC*, http://us.mcafee.com/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

McGovern, N.Y., *et al* (2004) "Virtual Remote Control: Building a Preservation Risk Management toolbox for Web Resources", *D-Lib Magazine*, 10 (4), April 2004, http://www.dlib.org/dlib/april04/mcgovern/04mcgovern.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-4-04].

McKiernan, G. (2004a) Open Access and Retrieval: Liberating the Scholarly Literature, in Fowler, D.C. (ed), *E-Serials Collection Management: Transitions, Trends, and Technicalities*, New York: Haworth Information Press, 2004, pp. 197-220, http://www.haworthpressinc.com/store/sampletext/4879.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

McKiernan, G. (2003a) "Invisible Hand(s) Quality Assurance in the Age of Author Self-Archiving", *Jekyll.comm: International Journal of Science Communication*, (6), September 2003, http://jekyll.sissa.it/jekyll_comm/commenti/foc06_01.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

McKiernan, G. (2003b) "Scholar-based Innovations in Publishing", *Presentation at ALCTS Scholarly Communications Discussion Group Meeting at American Library Association Annual Meeting*, Toronto, June 23, 2003, http://www.public.iastate.edu/~gerrymck/ScholarBased.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

McKiernan, G. (2003c) "Scholar-Based Innovations in Publishing. Part I: individual and institutional initiatives", *Library Hi Tech News*, 20 (2), March 2003, pp. 19-26, http://www.public.iastate.edu/~gerrymck/ScholarBased-I.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

McKiernan, G. (2003d) "Scholar-Based Innovations in Publishing. Part II: library and professional initiatives", *Library Hi Tech News*, 20 (3), April 2003, pp. 19-27, http://www.public.iastate.edu/~gerrymck/ScholarBased-II.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

McKiernan, G. (2003e) "Scholar-Based Innovations in Publishing. Part III: organizational and national initiatives", *Library Hi Tech News*, 20 (5), June 2003, pp. 15-23, http://www.public.iastate.edu/~gerrymck/ScholarBased-III.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

McKiernan, G. (2004b) "Scholar-Based Initiatives in Publishing", *Science & Technology Libraries*, 22 (3/4), January 2004, www.public.iastate.edu/~gerrymck/SBI.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 29-4-04].

McMillan, G. (1999a) *ETDs Electronic Theses and Dissertations: Library Issues and Responsibilities*, http://scholar.lib.vt.edu/theses/presentations/LibIssues.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-12-02].

McMillan, G. (2000) "The Digital Library: without a Soul Can It Be a Library?", in *Books and Bytes: Technologies for the Hybrid Library: Conference Proceedings of the 10th VALA Biennial Conference and Exhibition (VALA 2000)*, Melbourne, February 16-18, 2000, Victoria: Victorian Association for Library Automation (VALA), 2000, http://www.vala.org.au/vala2000/2000pdf/McMillan.PDF [Ημερομηνία πρόσβασης 29-5-03].

McMillan, G. (2001a) "Access to EResources: Theses Come out of the Attic", presentation at the *4th International Symposium on Electronic Theses and Dissertations (ETD 2001)*, and *Virginia Library Association*, October 19, 2001, http://scholar.lib.vt.edu/theses/presentations/ETDs4VLA.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-12-02].

McMillan, G. (2001b) "Do ETDs Deter Publishers?", *College and Research Library News*, 62 (6), June 2001, pp. 620-621, http://scholar.lib.vt.edu/staff/gailmac/publications/pubrsETD2001.html [Ημερομηνία πρόσβασης 4-12-02].

McMillan, G. (2001c) How to submit your ETD, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

McMillan, G. (2001d) "Status of the NDLTD Networked Digital Library of Theses and Dissertations", *Coalition for Networked Information Spring Task Force Meeting*, Washington, DC, April 9, 2001, http://scholar.lib.vt.edu/theses/presentations/CNINDLTD.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-12-02].

McMillan, G., Hagen, J., Seamans, N. (2001e) "Electronic Theses and Dissertations", presentation at the *21st Annual Charleston Conference: Issues in Book and Serials Acquisition*, November 1, 2001, http://scholar.lib.vt.edu/theses/presentations/CharlestonETD/Gails.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-7-02].

McMillan, G., Peters, L. (1999b) "Electronic Theses and Dissertations at Virginia Tech", presentation at the *Conference on Preservation and Access for Electronic College and University Records*, October 7, 1999, http://scholar.lib.vt.edu/staff/gailmac/presentations/ArizonaETDs.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-12-02].

Mellor, P. (2003) "CAMiLEON: Emulation and BBC Domesday", *RLG DigiNews*, 7 (2), April 15, 2003, http://www.rlg.org/legacy/preserv/diginews/diginews7-2.html#feature3 [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Meyyappan, N., Chowdhury, G.G., Foo, S. (2000) "A Review of the Status of 20 Digital Libraries", *Journal of Information Science*, 26 (5), 2000, pp. 337-355.

Microsoft Corporation (2005a) *Microsoft Office Online Home Page*, http://office.microsoft.com/en-us/default.aspx [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Microsoft Corporation (2005b) *Microsoft Windows 98 Home Page*, http://www.microsoft.com/windows98/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Microsoft Corporation (2005c) *Microsoft Windows XP Home Page*, http://www.microsoft.com/windowsxp/default.mspx [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Mikkelsen, B. (2003) *Consolidated Act on Copyright 2003 – Consolidated Act No. 164 of March 12, 2003*, pp. 1-22, http://portal.unesco.org/culture/es/file_download.php/c63f2cd889ebd4a13624be33cc57e9deCONSOLIDATED+ACT+ON+COPYRIGHT+2003.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-11-05].

Miller, E., Feigenbaum, J. (2001) "Taking the Copy Out of Copyright", *Proceedings of the ACM CCS-8 Workshop on Security and Privacy in Digital Rights Management*, 2001, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 2320, pp. 233-244 http://cs-www.cs.yale.edu/homes/jf/MF.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002a) *Community & Collection Policies*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/community-collection.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002b) *Community Startup Procedures*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/startup.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002c) *Content Guidelines for DSpace at MIT*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/content.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002d) *DSpace features*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/technology/features.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002e) *DSpace Federation*, http://dspace.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002f) *Format Support*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/format.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002g) *MIT DSpace Policies and Guidelines*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002h) *MIT Services*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/services.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002i) *Non-Exclusive Deposit License*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/license.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

MIT Libraries, Hewlett-Packard Company (2002j) *Privacy Policy*, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/mit/policies/privacy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Montgomery, C.H., King, D.W. (2002) "Comparing Library and User Related Costs of Print and Electronic Journal Collections: a first step towards a comprehensive analysis", *D-Lib Magazine*, 8 (10), October 2002, http://www.dlib.org/dlib/october02/montgomery/10montgomery.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Moxley, J. (2001a) Microsoft word and office 2000, in Moxley, J. (ed), *The guide for electronic theses and dissertations*, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Moxley, J., *et al* (2001b) *The Guide for Electronic Theses and Dissertations*, UNESCO 2001, http://etdguide.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Moxley, J.M. (2001c) "Universities Should Require Electronic Theses and Dissertations", *Educause Quarterly*, (3), 2001, pp. 61-63, http://www.educause.edu/ir/library/pdf/eqm0139.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 18-11-02].

Muswazi, P. (2004) "Continuing Education, Libraries and the Internet (CELI) Project: Narrowing the Skills Gap in Southern African University Libraries", *D-Lib Magazine*, 10 (4), April 2004, http://www.dlib.org/dlib/april04/muswazi/04muswazi.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-4-04].

Najionalbiblioteket (n.d.) *Paradigma: preservation of digital material*, http://www.nb.no/paradigma/eng_utskriftsvennlig.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

National Academy Press (2000a) *LC21: a Digital Strategy for the Library of Congress*, National Academy Press, 2000, http://books.nap.edu/html/lc21/ [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-02].

National Academy Press (2000b) *The Digital Dilemma: Intellectual Property in the Information Age*, National Academy Press, 2000, http://books.nap.edu/html/digital_dilemma/ [Ημερομηνία πρόσβασης 24-9-02].

National Digital Library Program (2000) "American Memory Historical Collection", *D-Lib Magazine*, 6 (6), March 2000, http://www.dlib.org/dlib/march00/03featured-collection.html [Ημερομηνία πρόσβασης 21-11-02].

National Humanities Alliance (1997) *Basic Principles For Managing Intellectual Property In the Digital Environment*, March 24, 1997, http://www.nhalliance.org/ip/basic_principles.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

National Institutes of Health (2005) *The NIH Public Access Policy*, http://www.arl.org/sparc/author/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

National Library of Australia (1999) *A National Collection of Library Materials: the National Library Overseas Collecting Policy,* http://www.nla.gov.au/policy/oseas.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-9-02].

National Library of Australia (2000a) *Digital Service Project,* http://www.nla.gov.au/dsp/, [Ημερομηνία πρόσβασης 25-11-02].

National Library of Australia (2000b) *National Library of Australia Digitization Policy 2000 – 2004,* http://www.nla.gov.au/policy/digitisation.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 25-11-02].

National Library of Australia (2000c) *Policy on Networked Australian Electronic Publications,* http://www.nla.gov.au/policy/elecpol.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 10-9-02].

National Library of Australia (2001) *Electronic Information Resources Strategies and Action Plan 2001-2002: report on progress,* http://www.nla.gov.au/policy/electronic/resourcesplan2001report.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

National Library of Australia (2002a) *A Digital Preservation Policy for the National Library of Australia*, http://www.nla.gov.au/policy/digpres.html [Ημερομηνία πρόσβασης 30-9-02].

National Library of Australia (2002b) *Acquisition guidelines for Australian physical format electronic publications*, http://www.nla.gov.au/policy/acqguide.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

National Library of Australia (2002c) *Daisy Bates Special Map Collection,* http://www.nla.gov.au/digital/daisybates.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of Australia (2002d) *Digital Collections,* http://www.nla.gov.au/digicoll/, [Ημερομηνία πρόσβασης 26-11-02].

National Library of Australia (2002e) *Digitization of traditional format library materials: collections digitized to date,* http://www.nla.gov.au/digital/program_digitised.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 26-11-02].

National Library of Australia (2002f) *Digitization of traditional format library materials,* http://www.nla.gov.au/digital/program.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 26-11-02].

National Library of Australia (2002g) *Electronic Information Resources Strategies and Action Plan 2002-2003,* http://www.nla.gov.au/policy/electronic/resourcesplan2002.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

National Library of Australia (2002h) *National Strategy for Provision of Access to Australian Electronic Publications: a National Library of Australia Position Paper*, http://www.nla.gov.au/policy/paep.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 25-11-02].

National Library of Australia (2002i) *Policy on the Use of Australian CD-ROMs & Other Electronic Materials Acquired by Deposit*, http://www.nla.gov.au/policy/cdrom.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

National Library of Australia (2002k) *Voluntary Deposit Scheme for Physical Format Electronic Publications*, http://www.nla.gov.au/policy/vdelec.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

National Library of Australia (2003) *Legal Deposit in Australia*, http://www.nla.gov.au/services/ldeposit.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

National Library of Australia, PADI (2000d) *Legal deposit*, http://www.nla.gov.au/padi/topics/67.html, [Ημερομηνία πρόσβασης 11-6-03].

National Library of Canada (1996) *Archival Audio Types*, http://www.gould.nlc-bnc.ca/ra/real.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of Canada (1998a) *Electronic Collection: about*, http://collection.nlc-bnc.ca/e-coll-e/about-e.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of Canada (1998b) *The Virtual Gramophone: Canadian Historical Sound Recordings*, http://www2.nlc-bnc.ca/gramophone/src/audio.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of Canada (2001a) *About the Library*, http://www.nlc-bnc.ca/10/index-e.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of Canada (2001b) *Positioning the National Library of Canada in the Digital Environment: strategic directions*, http://www.nlc-bnc.ca/10/8/a8-1002-e.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of Canada (2002) *Important Notices*, http://www.nlc-bnc.ca/10/3/a3-160-e.html [Ημερομηνία πρόσβασης 15-1-03].

National Library of China (2001a) *Audio-Visual Services Center*, http://www.nlc.gov.cn/newpages/english/serve/ASC.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of China (2001b) *Document Delivery Service Center*, http://www.nlc.gov.cn/newpages/english/serve/ddsc.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of China (2001c) *Electronic Information Center*, http://www.nlc.gov.cn/newpages/english/serve/index.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of China (2001d) *Electronic Information Resources*, http://www.nlc.gov.cn/newpages/english/database/source.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of China (2001e) *The National Library of China in Brief*, http://www.nlc.gov.cn/newpages/english/situation/index.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-02].

National Library of Ireland (2001a) *Access to the Library*, http://www.nli.ie/fr_serv2_5_coll.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001b) *Catalogues: access to the collections*, http://www.nli.ie/a_cats.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001c) *Collections Policy*, http://www.nli.ie/fr_coll_8.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001d) *Collections*, http://www.nli.ie/a_coll.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001e) *National Photographic Archive*, http://www.nli.ie/np_archive.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001f) *Notices for Readers*, http://www.nli.ie/fr_what_not.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001g) *Photographs: introduction*, http://www.nli.ie/co_photo.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001h) *Print & Drawings*, http://www.nli.ie/co_print.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of Ireland (2001i) *Reprographic Services*, http://www.nli.ie/reproservice.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 21-2-03].

National Library of New Zealand (2000a) *Copyright and Reproduction Information Timeframes*, http://timeframes1.natlib.govt.nz/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2000b) *Papers Pasts*, http://paperspast.natlib.govt.nz/ [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2000c) *Ranfurly Collection*, http://ranfurly.natlib.govt.nz/ [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2002a) *A guide to our digital collections*, http://www.natlib.govt.nz/en/digital/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2002b) *Copyright*, http://www.natlib.govt.nz/en/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2002c) *Find a book*, http://www.natlib.govt.nz/en/using/4book.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2002d) *Initiatives*, http://www.natlib.govt.nz/en/whatsnew/4initiatives.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-11-02].

National Library of New Zealand (2002e) *National Library of New Zealand (Te Puna Matauranga o Aotearoa) Bill 2002*.

National Library of New Zealand (2002f) *Timeframes*, http://timeframes1.natlib.govt.nz/ [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2002g) *Using the National Library*, http://www.natlib.govt.nz/en/using/1natlib.html [Ημερομηνία πρόσβασης 27-11-02].

National Library of New Zealand (2003) *National Library of New Zealand (Te Puna Matauranga o Aotearoa) Act 2003*, http://www.natlib.govt.nz/files/Act03-19.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-6-03].

National Library of Russia (2000a) *Composition of Cartography Division's Collections*, http://www.nlr.ru:8101/eng/nlr/cart/str2.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2000b) *Copyright Statement*, http://www.nlr.ru:8101/eng/ser/edd/copy.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2000c) *Department of National Literatures in Languages of the Russian Federation (DNLLRF)*, http://www.nlr.ru:8101/eng/nlr/onl.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2000d) *Newspaper Department*, http://www.nlr.ru:8101/eng/nlr/newspaper.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2000e) *Research and Methodological Department*, http://www.nlr.ru:8101/eng/nlr/cart/str2.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2000f) *The National Library of Russia Annual Report to the CENL 2000/2001*, http://www.nlr.ru:8101/eng/partner/report.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2000g) *The Plekhanov House*, http://www.nlr.ru:8101/eng/nlr/housePleh/p1.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2001) *Rules of Procedure for Request Handling*, http://www.nlr.ru:8101/eng/ser/edd/rules.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Russia (2003) *Images of Saint-Petersburg*, http://www.nlr.ru:8101/eng/line/spbpcards/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 16-7-03].

National Library of Scotland (1999a) *National Library of Scotland Manuscript Division's Acquisition Policy*, June 1999, http://www.nls.uk/professional/policy/docs/NLS_MSSACQUPOLICY.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-5-03].

National Library of Scotland (1999b) *National Library of Scotland Department of General Collections Legal Deposit*, 1999, http://www.nls.uk/professional/policy/docs/NLS_LEGALDEPOSITPOLICY.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-5-03].

National Library of Scotland (2000a) *Copying Services*, http://www.nls.uk/info/copyingservices/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-12-02].

National Library of Scotland (2000b) *Digital Images License*, http://www.nls.uk/info/copyingservices/digimglicence.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-12-02].

NDLTD (1997) *ETD: Statement About Publications*, http://www.ndltd.org/info/pubs.en.html [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-02].

NDLTD (2002) *Networked Digital Library of Theses and Dissertations*, http://www.ndltd.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Nelson, M. (2003) "Report on the Third ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries (JCDL)", *D-Lib Magazine*, 10 (7/8), July/August 2003, http://www.dlib.org/dlib/july03/nelson/07nelson.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

NESLi2 (2002a) *NESLi2 License for Journals*, http://www.nesli2.ac.uk/nesli2_lic_010903.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

NESLi2 (2002b) *The National e-Journals Initiative*, http://www.nesli2.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 9-12-05].

New York Academy of Medicine Library (2003) *What is grey literature?*, http://www.nyam.org/library/greywhat.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

New Zealand Digital Library Project (2000) *Greenstone Digital Library Software*, http://www.greenstone.org/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

New Zealand (1994) *Copyright Act 1994 no. 143*, http://www.legislation.govt.nz/browse_vw.asp?content-set=pal_statutes [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Newby, G.B., Franks, C. (2003) "Distributed Proofreading", *Proceedings of the 3rd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL 2003)*, Houston, Texas, USA, May 27-31, 2003, pp. 361-363.

Nichols, D.M., *et al* (2000) ”DEBORA: Developing to Support Collaboration in a Digital Library”, *Proceedings of the 4th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 2000)*, Portugal, September 18-20, 2000, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 1923, pp. 239-248, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/2000/Nichols-DEBORA.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-03].

Nicholson, D., Macgregor, G. (2002) “Learning Lessons Holistically in the Glasgow Digital Library”, *D-Lib Magazine*, 8 (7/8), July/August 2002, http://www.dlib.org/dlib/july02/nicholson/07nicholson.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Nixon, W. (2003a) “DAEDALUS: Initial experiences with EPrints and DSpace at the University of Glasgow”, *Ariadne*, (37), October 2003, http://www.ariadne.ac.uk/issue37/nixon/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

Nixon, W. (2003b) “Experiences with Eprints and DSpace”, *6th Digital Preservation Workshop*, London, June 24, 2003, http://www.dpconline.org/graphics/events/presentations/pdf/WilliamNixonpres.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

Noerr, P. (2000a) *The Digital Library Toolkit: second edition*, Palo Alto, California, USA: Sun Microsystems, March 2000, http://daminfo.wgbh.org/digital_library_toolkit.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 27-6-02].

Noerr, P. (2003b) *The Digital Library Toolkit: third edition*, Palo Alto, California, USA: Sun Microsystems, January 2003, http://www.sun.com/products-n-solutions/edu/whitepapers/pdf/digital_library_toolkit.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-1-03].

Normore, L. (2003) “Studying Special Collections and the Web: an analysis of practice”, *First Monday*, 8 (10), October 2003, http://www.firstmonday.org/issues/issue8_10/normore/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Norris. M. (2003) *An International Survey of Archival, Preservation and Related Clauses in Copyright Law*, Loughborough University, August 2003, http://www.lboro.ac.uk/departments/ls/disresearch/CLDP/DOCUMENTS/Copyright survey.doc, [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

North Carolina State University Libraries (2000a) *Copyright Guidelines for Electronic Reserves*, http://www.lib.ncsu.edu/rbr/copyright_eresl.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University Libraries (2000b) *Copyright Policy on Reserves*, http://www.lib.ncsu.edu/rbr/copyright_pol.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University Libraries (2001a) *Off-Campus Access to Electronic Resources*, http://www.lib.ncsu.edu/proxy/proxy_description.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University Libraries (2002a) *Digital Library Activities at the NCSU Libraries*, http://www.lib.ncsu.edu/dli/DigLibActivs.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University Libraries (2002b) *Electronic Resources – Conditions of Use*, http://www.lib.ncsu.edu/eresources/conditions.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University Libraries (2003a) *NC State University Permissions Guide*, http://www.lib.ncsu.edu/scc/forms/guide.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University Libraries (2003b) *NCSU Libraries Website Copyright Statement*, http://www.lib.ncsu.edu/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University (2001b) *Patent and Copyright Policies*, http://intranet.northcarolina.edu/docs/legal/policymanual/500.2.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

North Carolina State University (2003c) *Copyright Regulation – Copyright Implementation Pursuant to Copyright Use and Ownership Policy of the University of North Carolina*, http://www.ncsu.edu/policies/governance_admin/gov_gen/REG01.25.3.php [Ημερομηνία πρόσβασης 7-10-03].

Northwestern University Library (2000) *Electronic Resource Licensing*, http:/staffweb.library.northwestern.edu/cm/erlicensing.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2001a) *Africana Posters*, http://www.library.northwestern.edu/africana/collections/posters/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2001b) *Africana Posters: brief description*, http://www.library.northwestern.edu/africana/collections/posters/background.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2001c) *Africana Posters: copyright statement*, http://www.library.northwestern.edu/africana/collections/posters/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2001d) *Africana Posters: technical information specifications*,http://www.library.northwestern.edu/africana/collections/posters/techinfo.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2001e) *League of Nations Statistical and Disarmament Documents*, http://www.library.northwestern.edu/govpub/collections/league/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2002) *League of Nations Statistical and Disarmament Documents: copyright restrictions*, http://www.library.northwestern.edu/govpub/collections/league/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003a) *About access for CD-ROM titles in the libraries*, http://www.library.northwestern.edu/help/access/cdrom.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003b) *Access Denied-IP restrictions*, http://www.library.northwestern.edu/etext/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003c) *Access restrictions to electronic resources*, http://www.library.northwestern.edu/help/access/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003d) *Collection Management Office*, http://staffweb.library.northwestern.edu/cm/reproductionrequest.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003e) *Digital library collections*, http://digital.library.northwestern.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003f) *FAQs: Why Charge for printing*, http://www.library.northwestern.edu/help/faq_printing.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003g) *How to use Pharos*, http://www.library.northwestern.edu/help/how_to_print.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003h) *Information Technology Policies: who may have a NUNet NetID and network privileges*, http://www.library.northwestern.edu/policies/acctprivs.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003i) *Library services for affiliates*, http://www.library.northwestern.edu/services/affiliates.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003j) *Library services for alumni*, http://www.library.northwestern.edu/services/alumni.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003k) *Library services for visitors*, http://www.library.northwestern.edu/services/visitors.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003l) *Library services for students, faculty and staff*, http://www.library.northwestern.edu/services/sfs.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003m) *Printing form the public computer workstations*, http://www.library.northwestern.edu/help/printing.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003n) *Public Printing Refund Policy*, http://www.library.northwestern.edu/policy/printing_refund.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003o) *Rights, Permissions and Reproductions Policies*, http://www.library.northwestern.edu/policy/rpr/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003p) *Using Proxy or VPN to access electronic resources*, http://www.library.northwestern.edu/help/proxy/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library (2003q) *Virtual Private Network (VPN)*, http://www.tss.northwestern.edu/vpn/ [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library, Library of Congress (2001f) *Building the Digital Collection*, http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/build.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library, Library of Congress (2001g) *Edward S. Curtis's The North American Indian: photographic images*, http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/curthome.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library, Library of Congress (2001h) *Intellectual Access to the Collection*, http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/buildcat.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library, Library of Congress (2001i) *Restrictions on Images from Edward S. Curtis's The North American Indian: photographic images*, http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/copyres.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Northwestern University Library, Library of Congress (2001j) *Sources for Reproductions*, http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/repro.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-9-03].

Norway (1989) *Act No. 32 of 9 June 1989 relating to the legal deposit of generally available documents*, http://www.pliktavlevering.no/html/legal_deposit.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

OASIS Open (2003) *Search Service Interoperability: working draft 01*, OASIS, November 17, 2003, http://www.oasis-open.org/committees/download.php/4274/wd-egov-searchservice-01.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

OASIS (2004) *Patents and Open Standards*, http://xml.coverpages.org/patents.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

OCCL/RLG PREMIS Working Group (2004) *Implementing Preservation Repositories for Digital Materials: Current Practice and Emerging Trends in the Cultural Heritage Community*, Report by the joint OCLC/RLG Working Group Preservation Metadata: Implementing Strategies (PREMIS), Dublin, O.: OCLC Online Computer Library Center, Inc., September 2004, http://www.oclc.org/research/projects/pmwg/surveyreport.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 6-9-04].

OCLC Marketing staff (2004) *2004 Information Format Trends: Content, Not Containers*, OCLC Reports, OCLC, 2004, http://www5.oclc.org/downloads/community/2004infotrends_content.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 22-11-04].

Ogden, S. (1999) *Preservation of Library & Archival Materials: a Manual*, third edition revised and expanded, Andover, Massachusetts: Northeast Document Conservation Center, 1999, http://www.nedcc.org/plam3/manual.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-7-02].

Ohrstrom, B. (2001) "Access to large amount of electronic scientific information on a national level", *Proceedings of the Library without Walls 4*, September 14-18, 2001, Molyvos, Lesvos, Greece, http://www.cerlim.ac.uk/conf/lww4/slides/ohrstrom.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Old Dominion University Digital Library Group (2002a) *Archon integrated with Shibboleth: demo setup*, https://pluto.seven.research.odu.edu/archon/demo.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

Old Dominion University Digital Library Group (2002b) *Archon integrated with Shibboleth: introduction to demo setup*, https://pluto.seven.research.odu.edu/archon/introduction.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

Old Dominion University Digital Library Group (2002c) *Integrating Shibboleth with Archon*, http://securedl.cs.odu.edu/shibarchon.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

Open Archives Initiative (n.d.). *Organization*, http://www.openarchives.org/organization/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

Open Society Institute (2001) *Budapest Open Access Initiative*, http://www.soros.org/openaccess/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

Oskamp, L. (2003) *Report on current practices among publishers regarding the deposit of digital publications: D1.2, final version*, Project Results and Deliverables of The European Library, http://www.europeanlibrary.org/pdf/tel_d1.2v1.0.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

PANDORA (2001) *Guidelines for the Selection of Online Australian Publications Intended to Preservation by the National Library of Australia*, http://pandora.nla.gov.au/selectionguidelines.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

Paskin, N. (2003) "On Making and Identifying a "Copy"", *D-Lib Magazine*, 9 (1), January 2003, http://www.dlib.org/dlib/january03/paskin/01paskin.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Pasquinelli, A. (2002) *Digital Library Technology Trends*, Palo Alto, California, USA: Sun Microsystems, August 2002, http://www.sun.com/products-n-solutions/edu/whitepapers/pdf/digital_library_trends.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 6-10-02].

Pasquinelli, A. (2003a) *Information Technology Advances in Libraries*, Palo Alto, California, USA: Sun Microsystems, January 13, 2003, http://www.sun.com/products-n-solutions/edu/whitepapers/pdf/it_advances.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 21-3-03].

Pasquinelli, A. (2003b) *The Digital Campus Primer*, Palo Alto, California, USA: Sun Microsystems, March 21, 2003, http://www.sun.com/products-n-solutions/edu/whitepapers/pdf/digital_campus.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 21-3-03].

Patton, M. (2004) "Toward a Metadata Generation Framework: a Case Study at Johns Hopkins University", *D-Lib Magazine*, 10 (11), November 2004, http://www.dlib.org/dlib/november04/choudhury/11choudhury.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-11-04].

Payette, S., Lagoze, C. (2000) "Policy-Carrying, Policy-Enforcing Digital Objects", *Proceedings of the 4th European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 1998)*, Lisbon, Portugla, September 18-20, 2000, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 1923, pp. 144-157.

Pearce, J., Cathro, W., Boston, T. (2000) "The Challenge of Integrated Access: the Hybrid Library System of the Future", in *Books and Bytes: Technologies for the Hybrid Library: Conference Proceedings of the 10th VALA Biennial Conference and Exhibition (VALA 2000)*, Melbourne, February 16-18, 2000, Victoria: Victorian Association for Library Automation (VALA), 2000, http://www.vala.org.au/vala2000/2000pdf/Pea_Cat.PDF [Ημερομηνία πρόσβασης 10-7-02].

Peters, T. (2003) *The Mid-Illinois Talking Book Center eAudio Project: Interim Report on the Alpha Phase (January – June 2003)*, May 5, 2003, www.mitbc.org/eAudiointerimreport.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Pinfield, S., James, H. (2003) "The Digital Preservation of e-Prints", *D-Lib Magazine*, 9 (9), September 2003, http://www.dlib.org/dlib/september03/pinfiled/09pinfield.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

Pinto, F., Fraser, M. (2003) "Access Management, the Key to a Portal", *Ariadne*, (35), March 2003, http://www.ariadne.ac.uk/issue35/SPP/ [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Plenary Session (2004) *Declaration of the International Conference "Information as Public Domain: Access Though Libraries"*, Saint Petersburg, Russia, October 27-29, 2004, http://www.ifla.org/faife/news/faife-decaration1004.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-04].

Potrugal (1985) *Code of Copyright and Related Rights (No. 45/85 of September 17, 1985, as last amended by Law No. 114/94 of September 3, 1991)*, pp. 51, http://www.wipo.org/clea/docs_new/pdf/en/pt/pt012en.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

Powell, A. (2002) "Linking to full text: the secondary publisher's perspective", *Learned Publishing*, 15 (4), October 2002, pp. 279-284, http://www.ingentaconnect.com/content/alpsp/lp/2002/00000015/00000004/art00004 [Ημερομηνία πρόσβασης 25-10-02].

President and Fellows of Harvard College (2001) *DRS Policy Guide*, http://hul.harvard.edu/ois/systems/drs/policyguide.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

President and Fellows of Harvard College (2002a) *Harvard Libraries: FAQ for Visitors,* http://lib.harvard.edu/libraries/visitor.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

President and Fellows of Harvard College (2002b) *Harvard Libraries: help,* http://lib.harvard.edu/help/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

President and Fellows of Harvard College, 2002c. *Harvard Libraries: copyright and licensing restrictions,* http://lib.harvard.edu/e-resources/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Project Gutenberg, PROMO.NET (1992) *History and Philosophy of Project Gutenberg*, http://www.promo.net/pg/history.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-8-03].

Project Gutenberg, PROMO.NET (2002a) *Help and Faq*, http://www.promo.net/pg/helpex.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-8-03].

Project Gutenberg, PROMO.NET (2002b) *Public Domain and Copyright How-To*, http://www.promo.net/pg/vol/pd.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-8-03].

Project Gutenberg, PROMO.NET (2003) *About Project Gutenberg*, http://www.promo.net/pg/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 29-8-03].

ProQuest (2000a) *Copyright Questions?*, http://tls.il.proquest.com/hp/Support/DServices/copyrght/ [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].
ProQuest (2000b) *Preparing Your Dissertation or Thesis for Publication*, http://tls.il.proquest.com/hp/Support/DServices/prepare/ [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

ProQuest (2000c) *Submitting Your Dissertation or Master's Thesis in Electronic Format*, http://tls.il.proquest.com/hp/Support/DServices/prepare/submit.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

ProQuest (2000d) *UMI Author Services*, http://tls.il.proquest.com/hp/Support/DServices/products/author.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

ProQuest (2000e) *UMI Copyright Form*, http://library.caltech.edu/etd/UMI.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Research Libraries Group (2002) *Trusted Digital Repositories: Attributes and Responsibilities*, an RLG-OCLC Report, Mountain View, California: Research Libraries Group, May 2002, http://www.rlg.org/longterm/repositories.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 3-5-04].

Rikowski, R. (2005) "Rethinking the 'Balance in Copyright': 3 parts to the balance, not just one!", *Information for Social Change Journal*, (21), Summer 2005, http://www.libr.org/ISC/articles/21/8.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-8-05].

Roberts, A. (2002) "Creating an in-house content management system", *VINE*, 32 (2), pp. 30-33, June 2002.

Roda, T. (2005) "Copyright Forecast for the 109th U.S. Congress", *The Copyright & New Media Law Newsletter*, 2005 (1), March 2005, pp. 4-6.

Rogers, C., Kirriemuir, J. (2003) "Developing a Content Management System-based Web Site", *D-Lib Magazine*, 9 (5), May 2003, http://www.dlib.org/dlib/may03/kirriemuir/05kirriemuir.html [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Romero, M. (2003) "Open Access and the Case for Public Good: The Scientists' Perspective", *ONLINE*, 27 (4), July/August 2003, http://www.infotoday.com/online/jul03/romero.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Roosendaal, H.E. (2004) "New Roles for Universities, Scientists, Libraries, and Publishers in the Scholarly Publication Process", *Proceedings of the 7th International Bielefeld Conference*, Bielefeld, Germany, February 3-5, 2004, http://conference.ub.uni-bielefeld.de/proceedings/roosendaal_final.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Ross, S. (2004) "The role of ERPANET in Supporting Digital Curation and Preservation in Europe", *D-Lib Magazine*, 10 (7/8), July/August 2004, http://www.dlib.org/dlib/july04/ross/07ross.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-04].

Royal Library (2002) *New decree for Kulturarw³*, http://www.kb.se/Info/Pressmed/Arkiv/2002/020605_eng.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Russian State Library (1998) *The Description of resources Internet Dublin Core*, http://dc.rsl.ru/dc_bib.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 13-6-03].

SAGE Publications Ltd (2000) *SAGE Publications*, http://www.sagepub.co.uk/Home.aspx [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Samuelson, P. (1999) *Privacy as Intellectual Property*, http://www.sims.berkeley.edu/~pam/papers/privasip_draft.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 25-10-02].

Samuelson, P. (2001a) "Intellectual Property for an Information Age", *Communications of the ACM*, 44 (2), February 2001, http: www.sims.berkeley.edu/~pam/papers/cacm_feb01.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-10-02].

Samuelson, P. (2001b) "Towards a New Politics of Intellectual Property", *Communications of the ACM*, 44 (3), March 2001, http://www.sims.berkeley.edu/~pam/papers/CACMNewPolitics3.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-10-02].

Samuelson, P., Davis, R. (2000) "The Digital Dilemma: a Perspective on Intellectual Property in the Information Age," *Proceedings of the 28th Annual Telecommunications Policy Research Conference (TPRC 2000)*, Virginia, September 23-25, 2000, http://www.sims.berkeley.edu/~pam/papers/digdilsyn.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02].

Samuelson, P., Glushko, R.J. (1993) "Intellectual Property Rights for Digital Library and Hypertext Publishing Systems", *Harvard Journal of Law and Technology*, 6, pp. 237-261, http://jolt.law.harvard.edu/articles/pdf/v06/06HarvJLTech237.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Schonfeld, R.C., *et al* (2004) "Library Periodicals Expenses: Comparison of Non-Subscription Costs of Print and Electronic Formats on a Life-Cycle Basis", *D-Lib Magazine*, 10 (1), January 2004, http://www.dlib.org/dlib/january04/schonfeld/01schonfeld.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Seadle, M. (2002) "Copyright in a networked world: permissions services", *Library Hi Tech*, 20 (4), November 2002, pp. 472-476.

Secretary of State for Culture, Media and Sport Working Party (1998a) *Code of practice for the voluntary deposit on non-print publications*, http://www.bl.uk/about/policies/codeprac.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

Secretary of State for Culture, Media and Sport Working Party (1998b) *Report of the Working Party on Legal Deposit*, http://www.bl.uk/about/policies/workreplegdep.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-6-03].

Senserini, A. (2004) "Archiving and Accessing Web Pages: the Goddard Library Web Capture Project", *D-Lib Magazine*, 10 (11), November 2004, http://www.dlib.org/dlib/november04/hodge/11hodge.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-11-04].

Seville, C., Weinberger, E. (2000a) *Intellectual Property Rights lessons from the CEDARS project for Digital Preservation*, http://www.leeds.ac.uk/cedars/colman/CIW03.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02].

Seville, C., Weinberger, E. (2000b) "Intellectual Property Rights lessons from the CEDARS project for Digital Preservation", *Proceedings of the 2000 Preservation: an International Conference on the Preservation and Long Term Accessibility of Digital Materials*, York, England, December 6-8, 2000, http://www.rlg.org/en/page.php?Page_ID=259 [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02].

Shiel, F. (2004) "Libraries caught in copyright changes", *The Age*, February 11, 2004, http://www.theage.com.au/articles/2004/02/10/1076388365432.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-3-04].

Sitts, M.K. (2000) *Handbook for Digital Projects: a Management Tool for Preservation and Access*, Andover, Massachusetts: Northeast Document Conservation Center, 2000, http://www.nedcc.org/digital/dman.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 4-7-02].

Smith, A., Allen, D.R., Allen, K. (2004a) *Survey of the State of Audio Collections in Academic Libraries*, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, August 2004, http://www.clir.org/pubs/reports/pub128/pub128.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 7-9-04].

Smith, M. (2004b) "DSpace for E-Print Archives", *High Energy Physics Libraries Webzine*, (9), March 2004, http://library.cern.ch/HEPLW/9/papers/3/ [Ημερομηνία πρόσβασης 29-4-04].

Smith, M., *et al* (2003) "DSpace: an Open Source Dynamic Digital Repository", *D-Lib Magazine*, 9 (1), January 2003, http://www.dlib.org/dlib/january03/smith/01smith.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Soergel, D. (2002) "A Framework for Digital Library Research: broadening the vision", *D-Lib Magazine*, 8 (12), December 2002, http://www.dlib.org/dlib/december02/soergel/12soergel.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Sokvitne, L., Lavelle, J. (2004) "Implementing an Open Jurisdictional Digital Repository - the STORS Project", *D-Lib Magazine*, 10 (6), June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/sokvitne/06sokvitne.html [Ημερομηνία πρόσβασης 26-7-04].

South Africa (1997) *Legal deposit act*, http://www.nlsa.ac.za/docs/legaldep.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

SPARC (2005) *SPARC Copyright Resources for Authors: Practical Guidance When Submitting Journal Articles*, http://www.arl.org/sparc/resources/copy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Springer (2000) *Springer*, http://www.springeronline.com [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Sreenivasulu, V. (2000) "The role of a digital librarian in the management of digital information systems (DIS)", *The Electronic Library*, 18 (1), pp. 12-20, 2000.

Stanescu, A. (2004) "Assessing the Durability of Formats in a Digital Preservation Environment: the INFORM Methodology", *D-Lib Magazine*, 10 (11), November 2004, http://www.dlib.org/dlib/november04/stanescu/11stanescu.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-11-04].

Staples, T., Payette, S. (2003a) "The Fedora Project", *CNI Annual Meeting*, Washington DC, April 28-29, 2003, http://www.fedora.info/presentations/2003-4-28-CNI1.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-10-03].

Staples, T., Wayland, R., Payette, S. (2003b) "The Fedora Project: an Open-source Digital Object Repository Management System", *D-Lib Magazine*, 9 (4), April 2003, http://www.dlib.org/dlib/april03/staples/04staples.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Stefik, M., Lavendel, G. (1997a) "Libraries and Digital Property Rights", *Proceedings of the 1st European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries (ECDL 1997)*, Pisa, Italy, September 1-3, 1997, and *Lectures Notes in Computer Science (LNCS)*, vol. 1324, pp. 1-10, http://www2.parc.com/istl/groups/hdi/papers/stefik-librariesdigitalpropertyrights.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

Stefik, M., Silverman, A. (1997b) "The Bit and the Pendulum: Balancing the Interests of Stakeholders in Digital Publishing", *Cutter IT Journal (CITJ)*, 10 (9), September 1997, http://www.xrml.org/reference/Pendulum97Jul29.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-9-02].

Suber, P. (2002) "Open Access to the Scientific Journal Literature", *Journal of Biology* 1 (3), pp. 3f, June 2002, http://jbiol.com/content/1/1/3 [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Suber, P. (2003) "Removing the Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians", *College & Research Libraries News*, 64, pp. 92-94,

http://eprints.rclis.org/archive/00001027/01/acrl.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 8-1-03].

Suber, P. (2004a) "Elsevier Permits Postprint Archiving", *SPARC Open Access Newsletter*, (74), June 2, 2004 http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/06-02-04.htm#elsevier [Ημερομηνία πρόσβασης 27-7-04].

Suber, P. (2004b) *SPARC Open Access Newsletter*, (68), December 2, 2003, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/12-02-03.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-12-03].

Suber, P. (2004c) "The Open-Access Plan from the House Appropriations Committee", *SPARC Open Access Newsletter*, (76), August 2, 2004, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/08-02-04.htm#nih [Ημερομηνία πρόσβασης 6-9-04].

Suber, P. (2004d) "The UK House of Commons Report Endorses Open Access", *SPARC Open Access Newsletter*, (76), August 2, 2004, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/08-02-04.htm#UKreport [Ημερομηνία πρόσβασης 6-9-04].

Suber, P. (2005a) "Comments on the Weakening of the NIH Public-Access Policy", *SPARC Open Access Newsletter*, (82), February 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/02-02-05.htm#nih [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Suber, P. (2005b) "Google's Gigantic Library Project", *SPARC Open Access Newsletter*, (81), January 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/01-02-05.htm#google [Ημερομηνία πρόσβασης 19-1-05].

Suber, P. (2005c) *SPARC Open Access Newsletter*, (71), March 2, 2004, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/03-02-04.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 1-3-04].

Suber, P. (2005d) "The Final Version of the NIH Public-Access Policy", *SPARC Open Access Newsletter*, (83), March 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/03-02-05.htm#nih [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Suber, P. (2005e) "Top Stories from February 2005", *SPARC Open Access Newsletter*, (83), March 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/03-02-05.htm#top [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Suber, P. (2005f) "Top Stories from January", *SPARC Open Access Newsletter*, (82), February 2, 2005, http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/02-02-05.htm#major [Ημερομηνία πρόσβασης 31-3-05].

Suleman, H., Fox, E. (2001) "A Framework for Building Open Digital Libraries", *D-Lib Magazine*, 7 (12), December 2001,

http://www.dlib.org/dlib/december01/suleman/12suleman.html [Ημερομηνία πρόσβασης 6-12-02].

Suleman., H., *et al* (2001a) "Networked Digital Library of Theses and Dissertations: Bridging the Gaps for Global Access – Part 1: Mission and Progress", *D-Lib Magazine*, 7 (9), September 2001, http://www.dlib.org/dlib/september01/suleman/09suleman-pt1.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-12-02].

Suleman., H., *et al* (2001b) "Networked Digital Library of Theses and Dissertations: Bridging the Gaps for Global Access – Part 2: Services and Research", *D-Lib Magazine*, 7 (9), September 2001, http://www.dlib.org/dlib/september01/suleman/09suleman-pt2.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-12-02].

Sullivan, R. (2002) "Indigenous Cultural and Intellectual Property Rights: a digital library context", *D-Lib Magazine*, 8 (5), May 2002, http://www.dlib.org/dlib/may02/sullivan/05sullivan.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Summer, T. (2004) "A Web Service Interface for Creating Concept Browsing Interfaces", *D-Lib Magazine*, 10 (11), November 2004, http://www.dlib.org/dlib/november04/sumner/11sumner.html [Ημερομηνία πρόσβασης 18-11-04].

Sumner, T., Dawe, M. (2001) "Looking at Digital Library Usability from a Reuse Perspective", *Proceedings of the 1st ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL 2001)*, Roanoke, VA, USA, June 24-28, 2001, pp. 416-425.

Sun Microsystems (2003) *Digital Rights Management: managing the Digital Distribution Value Chain*, Palo Alto, California, USA: Sun Microsystems, 2003, http://www.sun.com/products-n-solutions/edu/whitepapers/pdf/digital_rights_management.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-1-03].

Swedish Ministry of Justice (1996) *Act on Copyright in Literary and Artistic Works (Act 1960: 729, of Decemer 30, 1960, as amended up to January 1, 1996)*, pp. 15, http://coronn.com/info/downloads/actoncopy.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 8-12-05].

Symantec Corporation (1995) *Norton AntiVirus*, http://www.symantec.com/nav/nav_9xnt/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Tanner, S. (2003a) "A question of cost: choices on the road to digitization", *Proceedings of the Parallel Lives: Joint Conference of the National Preservation Office and King's College London*, November 10, 2003, http://www.kcl.ac.uk/kdcs/pubs/conf2003/tanner.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Tanner, S. (2003b) “Economic Factors of Managing Digital Content and Establishing Digital Libraries”, *Journal of Digital Information (JoDI)*, 4 (2), June 2003, http://jodi.tamu.edu/Articles/v04/i02/editorial/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Tanner, S. (2003c) “The economic value of digital cultural heritage: models and strategies”, *Proceedings of the SEPIA 2003: Changing Images, the role of photographic collections in the digital age*, Helsinki, September 18-20, 2003, http://www.knaw.nl/ecpa/sepia/conferencePapers/Tanner.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Tanner, S. (2004) *Reproduction charging models & rights policy for digital images in American art museums: a Mellon Foundation study*, King’s Digital Consultancy Services, 2004, http://www.kcl.ac.uk/kdcs/pubs/USMuseum_SimonTanner.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-04].

Tanner, S., Deegan, M. (2002a) *Exploring Charging Models for Digital Cultural Heritage: digital image resource cost efficiency and income generation compared with analog resources*, http://heds.herts.ac.uk/mellon/HEDS_charging_models.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-10-02].

Tanner, S., Deegan, M. (2002b) ”Exploring Charging Models for Digital Cultural Heritage”, P*roceedings of the HEDS 2002: Developing the Digital Collection*, London, June 26, 2002, http://heds.herts.ac.uk/conf2002/heds2002_tanner.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-10-02].

Tanner, S., Deegan, M. (2003d) ”Exploring Charging Models for Digital Library Cultural Heritage”, *Ariadne*, (34), January 2003, http://www.ariadne.ac.uk/issue34/tanner/ [Ημερομηνία πρόσβασης 8-1-03].

Tansley, R., *et al* (2003) *DSpace System Documentation*, June 2003, http://libraries.mit.edu/dspace-mit/technology/system-docs/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Tenopir C., King D.W. (2002) ”Reading behaviour and electronic journals”, *Learned Publishing*, 15 (4), October 2002, pp. 259-265, http://www.ingentaconnect.com/content/alpsp/lp/2002/00000015/00000004/art00003 [Ημερομηνία πρόσβασης 4-11-02].

Tenopir, C. (2003) *Use and Users of Electronic Library Resources: An Overview and Analysis of Recent Research Studies*, Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, August 2003, http://www.clir.org/pubs/reports/pub120/pub120.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

The Cedars Project Team (2001) *The Cedars Project Report: April 1998 – March 2001*, June 2001, http://www.leeds.ac.uk/cedars/pubconf/papers/projectReports/CedarsProjectReportToMar01.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02].

The Cedars Project (2002a) *Cedars Guide to Digital Collection Management*, March 2002, pp. 24, http://www.leeds.ac.uk/cedars/guideto/collmanagement/guidetocolman.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02].

The Cedars Project (2002b) *Cedars Guide to Intellectual Property Rights*, March 2002, pp. 20, http://www.leeds.ac.uk/cedars/guideto/ipr/guidetoipr.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 5-10-02].

The President and Fellows of Harvard College (2002) *Harvard University Library*, http://hul.harvard.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 22-9-03].

Theobald, M., Klas, C-P. (2004) "BINGO! and DAFFODIL: Personalized Exploration of Digital Libraries and Web Sources" *Proceedings of the 7th International Conference on Computer-Assisted Information Retrieval (RIAO 2004)*, University of Avignon (Vaucluse), France, April 26-28, 2004, http://www.is.informatik.uni-duisburg.de/bib/pdf/ir/Theobald_Klas:04.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-2-05].

Thompson, L.A. (2001) "Electronic Theses and Dissertations at Virginia Tech", *Science & Technology Libraries*, 20 (1), 2001.

Tizard, J. (2003) *Digital Technology and the Copyright Act of 1994: policy recommendations: cabinet paper*, http://www.med.govt.nz/buslt/int_prop/digital/cabinet/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-11-05].

Toraki, K. (2001) "Remote users and the virtual library: need for differentiation?", *Proceedings of the Library without Walls 4*, September 14-18, 2001, Molyvos, Lesvos, Greece, http://www.cerlim.ac.uk/conf/lww4/slides/toraki.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Tottrup, M. (1998) "Internet and Copyright of Pictures – an International Overview", *INSPEL*, 32 (1), 1998, pp. 1-17, http://forge.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/98-1totm.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Trustees of Dartmouth College (2001a) *Access the Digital Library from Off-Campus*, http://diglib.dartmouth.edu/libserv/offcampus.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001b) *Are MP3s illegal?*, http://www.dartmouth.edu/copyright/peer2peer/question4.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001c) *Copyright Policy and Guidelines*, http://www.dartmouth.edu/copyright/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001d) *Fair Use Guidelines*, http://www.dartmouth.edu/copyright/guidelines/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001e) *Intellectual Property*, http://www.dartmouth.edu/comp/about/policies/general/itpolicy/intellectual.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001f) *Peer-to-Perr File Sharing and Copyright Law*, http://www.dartmouth.edu/copyright/peer2peer/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001g) *What does Dartmouth policy say about copyright infringement?*, http://www.dartmouth.edu/copyright/peer2peer/question3.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001h) *What kinds of activities are probable violations of the Copyright Law?*, http://www.dartmouth.edu/copyright/peer2peer/question2.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2001i) *What will happen if I get caught?*, http://www.dartmouth.edu/copyright/peer2peer/question7.html [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2003a) *Borrow Direct*, http://diglib.dartmouth.edu/libserv/borrowdirect.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2003b) *Dartmouth College Library: Interlibrary Loan Policy*, http://www.dartmouth.edu/~libcirc/interlibraryloanpolicy.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2003c) *Digital Library at Dartmouth*, http://diglib.dartmouth.edu/ [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2003d) *Digital Library for Alumni*, http://diglib.dartmouth.edu/alumni/index.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Trustees of Dartmouth College (2003e) *Search/Browse Overview*, http://diglib.dartmouth.edu/search/overview.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 17-9-03].

Tsimpoglou, F. (1999) "Digital Libraries on INTERNET as a key for upgrading of information and library services", *Proceedings of the 7th Hellenic Conference on Informatics*, Greek Computer Society, University of Ioannina, August 26-28, 1999, pp. VI.22-VI.33, http://www.ucy.ac.cy/~ftsimp/tsimpoglou_EPY_99.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 11-7-02].

Tyrväinen, P. (2005) "Concepts and a Design for Fair Use and Privacy in DRM", *D-Lib Magazine*, 11 (2), February 2005, http://www.dlib.org/dlib/february05/tyrvainen/02tyrvainen.html [Ημερομηνία πρόσβασης 14-4-05].

U.S. Copyright Office (1998) *The Digital Millennium Copyright Act of 1998*, December 1998, http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 14-11-02].

U.S. Copyright Office (2002) *U.S. Copyright Office Strategic Plan 2002-2006*, February 2002, http://www.copyright.gov/reports/strategic.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 14-11-02].

U.S. Copyright Office (2003) *Mandatory Deposit of Copies or Phonorecords for the Library of Congress: circular 7d*, http://www.copyright.gov/circs/circ07d.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

U.S. National Archives and Records Administration/NARA (2000a) *Frequently Asked Questions*, http://www.archives.gov/faqs/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-3-03].

U.S. National Archives and Records Administration/NARA (2000b) *Terms and Conditions for Using Our Web Site*, http://www.archives.gov/global-pages/privacy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-3-03].

U.S. National Library of Medicine (1993) *NLM Copyright Information*, http://www.nlm.nih.gov/copyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 7-3-03].

UK Parliament (1979) *Public Lending Right Act 1979*, pp. 1-9, http://www.plr.uk.com/publications/act1979.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

UK Parliament (2003) *Statutory Instrument 2003 No. 839*, http://www.uk-legislation.hmso.gov.uk/si/si2003/20030839.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

United States Patent and Trademark Office (2003) *Technological Protection Systems for Digitized Copyrighted Works: a Report to Congress*, United States Patent and Trademark Office (USPTO), May 20, 2003, http://www.uspto.gov/web/offices/dcom/olia/teachreport.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-6-03].

University of Cambridge Computing Service (2002a) *Accounting for use of CUS*, http://www.cam.ac.uk/cs/unix/cuscharge.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

University of Cambridge Computing Service (2002b) *The CUDN Dial-up Service (Magpie)*, http://www.cam.ac.uk/cs/netdiv/magpie.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

University of Cambridge Computing Service (2003) *IS21: Dial-up Access to the Internet*, http://www.cam.ac.uk/cs/docs/infosheets/is21/ [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

University of Cambridge (2003a) *Terms of Use and Notices*, http://www.lib.cam.ac.uk/rcs_photo_project/termsofuse.html [Ημερομηνία πρόσβασης 8-10-03].

University of Cincinnati (2003b) *ETD Support Survey Results*, http://www.etd.uc.edu/crt_news/file_news_uploads/survey_results.xls [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

University of Cincinnati (2003c) *Spring 2003 ETD Newsletter*, http://www.etd.uc.edu/crt_news/file_news_uploads/etdnews_spring2003.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

University of Glasgow (2002) *DAEDALUS: a JISC FAIR project*, http://www.lib.gla.ac.uk/daedalus/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

University of London (2003) *The Global Access Management Project (GLAM)*, http://www.glam.lon.ac.uk/ [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

University of Wisconsin-Milwaukee (1995) *Computer Policy and Guidelines*, http://www.uwm.edu/IMT/Computing/Docs/csdGuideline.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

University of Wisconsin-Milwaukee (2001) *Web policies: University of Wisconsin-Milwaukee Departmental Web Page Standards*, http://www.uwm.edu/policy/cwis-dept.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

University of Wisconsin-Milwaukee (2002) *Web policies: University of Wisconsin-Milwaukee Student Organization Web Pages*, http://www.uwm.edu/policy/soar-www.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Urbano, C., *et al* (2004) "The Use of Consortially Purchased Electronic Journals by the CBUC (2000-2003)", *D-Lib Magazine*, 10 (6), June 2004, http://www.dlib.org/dlib/june04/anglada/06anglada.html [Ημερομηνία πρόσβασης 23-7-04].

Van Der Haijden, M. (2002) *Archives of Indian Labour – Digital Archives Project: evaluation by Marien van der Heijden*, http://www.indialabourarchives.org/techrev/merien.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 28-7-03].

Van Nuys, C. (2003) "The Paradigma Project", *RLG DigiNews*, 7 (2), 15 April 2003, http://www.rlg.org/legacy/preserv/diginews/diginews7-2.html#feature2 [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

VanDyke Software (2005) *AbsoluteFTP*, http://www.vandyke.com/download/absoluteftp/index.html [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Velez, S., *et al* (2002) "Building a Digital Collection of Manuscripts from the Library of the Royal Palace of Spain", *Proceedings of the 2nd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL 2002)*, Portland, Oregon, USA, June 14-18, 2002, p. 412, http://www.cervantesvirtual.com/research/articles/palacio-real.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Velterop, J. (2002) "Open Access: all use is fair use", *Proceedings of the 1st Nordic Conference on Scholarly Communication*, Lund, October 22-24, 2002, http://www.lub.lu.se/ncsc2002/NCSC02Velterop.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-8-03].

Venable, J.R., Travis, J., Sanson, M.D. (1996) "Requirements Determination for an Information Systems Digital Library", *Proceedings of the 7th Conference of the International Information Management Association (IIMA 1996)*, Colorado, December 1996, pp. 35-46, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1996/Venable-Travis-Sanson-Require-Deter96.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Vitiello, G. (2004) "Identifiers and Identification Systems: an Informational Look at Policies and Roles from a Library Perspective", *D-Lib Magazine*, 10 (1), January 2004, http://www.dlib.org/dlib/january04/vitiello/01vitiello.html [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

VTLS, NDLTD (2000) *VTLS Partners with Virginia Tech on NDLTD*, July 2000, http://www.ndltd.org/news/prVTLS.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 3-12-02].

Wagner, H., Nagamori, M. (2003) "Internationalizing The DCMI Metadata Registry", *Proceedings of the 2003 Dublin Core Conference (DC-2003)*, http://www.oclc.org/research/presentations/wagner/dc2003-translate.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 1-11-03].

Walters, T.J. (2002) "Two societies show how to profit by providing free access", *Learned Publishing*, 15 (4), October 2002, pp. 279-284, http://www.ingentaconnect.com/content/alpsp/lp/2002/00000015/00000004/art00006 [Ημερομηνία πρόσβασης 25-10-02].

Walters, W.H. (2003) "Video Media Acquisitions in a College Library", *Library Resources & Technical Services*, 47 (4), October 2003, pp. 160-170.

Washington Research Library Consortium (1998a) *Felix E. Grant Collection*, http://www.aladin.wrlc.org/gsdl/collect/grant/grant.shtml [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-03].

Washington Research Library Consortium (1998b) *WRLC Libraries Digital and Special Collections: ALADIN special collection*, http://www.aladin.wrlc.org/dl/ [Ημερομηνία πρόσβασης 29-7-03].

Waters, D., Garrett, J. (1996) *Preserving Digital Information, Report of the Task Force on Archiving of Digital Information*, Washington, D.C.: Research Libraries Group, Council on Library and Information Resources, May 1996, http://www.rlg.org/legacy/ftpd/pub/archtf/final-report.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-9-02].

Watkins, J., Bentley, T. (2001) "Harm or Harmony: the new EU Copyright Directive", *Proceedings of the Library without Walls 4*, September 14-18, 2001, Molyvos, Lesvos,

Greece, http://www.cerlim.ac.uk/conf/lww4/slides/watkins.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Webster, D. (2002) "The Practical Realities of New Copyright Laws: A Librarian's Perspective", *Proceedings of the Modern Language Association Conference*, New York, December 28, 2002, http://www.arl.org/info/frn/copy/WebsterMLA02.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-4-03].

Weeks, L. (2001) "Pat Schroeder's New Chapter: The Former Congresswoman Is Battling For America's Publishers", *Washington Post*, February 7, 2001. p. c01, http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A36584-2001Feb7 [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-03].

Weig, E. (2002) "The KYVL Kentuckiana Digital Library Project: background and current status", *D-Lib Magazine*, 8 (6), June 2002, http://www.dlib.org/dlib/june02/weig/06weig.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Wheatley, P. (2003) "CAMiLEON and Digital Preservation", *Proceedings of Conference "Practical Experiences in Digital Preservation"*, UK National Archives International Council on Archives, Kew, April 2-4, 2003, http://www.nationalarchives.gov.uk/preservation/news/conference/media/wheatley.ppt [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Willinsky, J. (2002) "Copyright Contradictions in Scholarly Publishing", *First Monday*, 7 (11), November 2002, http://www.firstmonday.org/issues/issue7_11/willinsky/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Willinsky, J., 2003. Scholarly Associations and the Economic Viability of Open Access Publishing, *Journal of Digital Information (JoDI)*, vol. 4, iss. 2, June 2003, http://jodi.tamu.edu/Articles/v04/i02/Willinsky/ [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-04].

Wilson, B. (2004) "Using the Internet for Searching", *D-Lib Magazine*, 10 (3), March 2004, http://www.dlib.org/dlib/march04/03editorial.html [Ημερομηνία πρόσβασης 5-4-04].

WinZip International LCC. (2004) *WinZip Homepage*, http://www.winzip.de/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

WIPO (2002) *Intellectual Property on the Internet: a Survey of Issues*, Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO), December 2002, http://www.wipo.int/copyright/ecommerce/en/pdf/survey.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 20-2-03].

Witten, I.H. (1999) "Browsing around a digital library", *Proceedings of the Australasian Computer Science Conference*, New Zealand, pp 1-14, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1999/Witten-Browsing-Around-DL.pdf, [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-03].

Witten, I.H. (2003) "Examples of Practical Digital Libraries: Collections Built Internationally Using Greenstone", *D-Lib Magazine*, 9 (3), March 2003, http://www.dlib.org/dlib/march03/witten/03witten.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Witten, I.H., Cunningham, S.J., Apperley, M.D. (1996a) "The New Zealand Digital Library Project", *New Zealand Libraries*, 48 (8), pp. 146-152, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1996/IHW-SJC-MDA-Project96.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Witten, I.H., *et al* (1998a) "Distributing Digital Libraries on the Web, CD-ROMs, and Intranets: same information, same look-and-feel, different media", *Proceedings of the 1st Asian Digital Library Workshop: East Meets West*, Hong Kong, August 6-7, 1998, pp. 98-105, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1998/IHW-SJC-Rogers-McNab-Boddie.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Witten, I.H., McNab, R. (1997) "The New Zealand Digital Library: Collections and Experience", *The Electronic Library*, 15 (6), pp. 495-503, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1997/Witten-McNab97.pdf, [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Witten, I.H., *et al* (2000) "Greenstone: a Comprehensive Open-Source Digital Library Software System", *Proceedings of the 5th ACM Conference on Digital Libraries*, San Antonio, Texas, June 2000, pp. 113-121, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/2000/00IHW-RJM-SJB-DB-Open-Source.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Witten, I.H., *et al* (1998b) *Managing Multiple Collections, Multiple Languages, and Multiple Media in a Distributed Digital Library*, Working Paper 98/9, May 1998, Department of Computer Science, University of Waikato, New Zealand.

Witten, I.H., Nevill-Manning, C.G., Cunningham, S.J. (1996b) "Digital Libraries Based on Full-Text Retrieval", *Proceedings of Webnet 96*, San Francisco, October 1996, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1996/IHW-CNM-SJC-Retrieval96.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 10-1-03].

Witten, I.H., Nevill-Manning, C.G., Cunningham, S.J. (1998c) "Building a public digital library based on full-text retrieval", in Bharghava, B. et al (ed), *Digital Libraries*, http://www.cs.waikato.ac.nz/~nzdl/publications/1999/Witten-NevMan-SJC.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 9-1-03].

Witten, I.H., R., Bainbridge, D., Boddie, S. (2001) "Greenstone: Open-Source Digital Library Software", *D-Lib Magazine*, 7 (10), October 2001, http://www.dlib.org/dlib/october01/witten/10witten.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-7-03].

Woldering, B. (2004) "The European Library: integrated access to the national libraries of Europe", *Ariadne*, (38), January 2004, http://www.ariadne.ac.uk/issue38/woldering/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

WVU ETD Task Force (1999) *The West Virginia University Electronic Thesis and Dissertation Program*, 1999, http://www.wvu.edu/~thesis/ETDpolicysummary.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 13-11-02].

WVU (1999) *West Virginia University Copyright Policy*, 1999, http://www.wvu.edu/~research/techtcopyright.html [Ημερομηνία πρόσβασης 13-11-02].

Xara Group Limited (2005) *Xara Webstyle*, http://www.xara.com/products/webstyle/ [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Ye, S., *et al* (2003) "SCENS: a system for the mediated sharing of sensitive data", *Proceedings of the 3rd ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries (JCDL 2003)*, Houston, Texas, USA, May 27-31, 2003, pp. 263-365, http://www.ists.dartmouth.edu/library/sce0503.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 15-6-05].

Young, J.R. (2004) "Google Teams up with 17 Colleges to Test Searches of Scholarly Materials", *The Chronicle of Higher Education: Today's News*, April 9, 2004, http://chronicle.com/free/2004/04/2004040901n.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 22-4-04].

Zia, L.L. (2002) "The NSF National Science, Technology, Engineering, and Mathematics Education Digital Library (NSDL) Program: new projects in fiscal year 2002", *D-Lib Magazine*, 8 (11), November 2002, http://www.dlib.org/dlib/november02/zia/11zia.html [Ημερομηνία πρόσβασης 1-2-04].

Βουλή των Ελλήνων (1993) "Ν. 2121/1993 Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα", *ΦΕΚ Α΄ 25/4-3-1993*, http://www.heal-link.gr/journals/copyright/links/ [Ημερομηνία πρόσβασης 21-3-06].

Βουλή των Ελλήνων (2002) "Ν. 3057/2002 Εναρμόνιση του νόμου 2121/1993 με την Οδηγία 2001/29/ΕΚ", *ΦΕΚ Α΄ 239/10-10-2002*, http://www.heal-link.gr/journals/copyright/links/ [Ημερομηνία πρόσβασης 21-3-06].

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (2004α) *Επιστημονικές Επετηρίδες των Φιλοσοφικών Σχολών του Πανεπιστημίου Αθήνας και Θεσσαλονίκης για τα έτη από 1925 έως το 1977*, http://www.nlg.gr/epet/ [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-10-2005].

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (2004β) *Επιστημονικές Επετηρίδες των Φιλοσοφικών Σχολών του Πανεπιστημίου Αθήνας και Θεσσαλονίκης για τα έτη από 1925 έως το 1977: πληροφορίες*, http://www.nlg.gr/epet/info.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-10-2005].

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (2004γ) *Κανονισμός λειτουργίας της κατά νόμο κατάθεσης*, http://www.nlg.gr/kankatath.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-10-2005].

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (2004δ) *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Εφημερίδων και Περιοδικού Τύπου (e-φημερίς)*, http://www.nlg.gr/dlefimerides.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-10-2005].

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (2004ε) *Ψηφιακή Βιβλιοθήκη των Πανεπιστημιακών Επετηρίδων*, http://www.nlg.gr/dlpanepet.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-10-2005].

Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (2004στ) *Ψηφιακές συλλογές*, http://www.nlg.gr/dlib.htm [Ημερομηνία πρόσβασης: 10-10-2005].

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (1998α) *Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών*, http://www.ekt.gr/info-serv/diglib/bases/digitize/hedi.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 13-11-02].

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (1998β) *Ιστορικό*, http://www.ekt.gr/about/history.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 13-11-02].

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (1998γ) *Τεχνολογική υποδομή*, http://www.ekt.gr/about/infrastructure.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 13-11-02].

ΕΟΚ (1992) "Οδηγία 92/100/ΕΟΚ σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας", *Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 346 της 27/11/1992*, σσ. 0061-0066.

Εργαστήριο Υπολογιστικών Συστημάτων – Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο (1999α) *ΑΡΤΕΜΙΣ: διαπανεπιστημιακό σύστημα ψηφιακής βιβλιοθήκης για την ηλεκτρονική τεκμηρίωση της σύγχρονης ελληνικής γκρίζας βιβλιογραφίας*, http://artemis.cslab.ntua.gr/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Εργαστήριο Υπολογιστικών Συστημάτων – Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο (1999β) *Περιγραφή του συστήματος ΑΡΤΕΜΙΣ*, http://artemis.cslab.ntua.gr/ [Ημερομηνία πρόσβασης 1-9-03].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2001) «Οδηγία 2001/29 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας», *Επίσημη Εφημερίδα, αριθμός L 167 της 22/06/200*, σσ. 0010-0019, http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&numdoc=32001L0029&model=guichett&lg=el [Ημερομηνία πρόσβασης 29-11-05].

Καλλινίκου, Δ. (2003) "Τα ψηφιακά δικαιώματα – Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας", *Πρακτικά της Ημερίδας "Ψηφιακό περιεχόμενο: Σύγχρονη πραγματικότητα και προοπτικές στην Ελλάδα και την Ευρώπη"*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 31 Ιανουαρίου 2003, http://www.ekt.gr/news/events/ekt/2003-01-31/dcontent_030131_DKallinikou.doc [Ημερομηνία πρόσβασης 2-5-03].

Καλλινίκου, Δ. (2005) *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία – Π.Ν. Σάκκουλας Α.Ε.Ε.Ε, 2005.

Κουλούρης, Α., Καπιδάκης, Σ. (2002) "Η μετεξέλιξη της βιβλιογραφικής βάσης δεδομένων του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, σε ψηφιακή βιβλιοθήκη: ιστορία – προβλήματα – προοπτικές", *Πρακτικά του 11ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, ΤΕΙ Λάρισας, Λάρισα, 6-8 Νοεμβρίου 2002, σσ. 121-133.

Κουλούρης, Α., Καπιδάκης, Σ. (2003α) "Η μετεξέλιξη της βιβλιογραφικής βάσης δεδομένων του Εθνικού Αρχείου Διδακτορικών Διατριβών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, σε ψηφιακή βιβλιοθήκη: ιστορία – προβλήματα – προοπτικές", *Σύγχρονη Βιβλιοθήκη & Υπηρεσίες Πληροφόρησης*, (19), Μάρτιος-Απρίλιος 2003, σσ. 35-41.

Κουλούρης, Α., Καπιδάκης, Σ. (2003β) "Προδιαγραφές συγγραφής και υποβολής ηλεκτρονικών μεταπτυχιακών και διδακτορικών διατριβών", *Πρακτικά του 12ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, ΤΕΙ Σερρών, Σέρρες, 12-14 Νοεμβρίου 2003, σσ. 321-334.

Κουλούρης, Α., Καπιδάκης, Σ. (2004) "Πολιτικές ακαδημαϊκών ψηφιακών συλλογών", *Πρακτικά του 13ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ιόνιος Ακαδημία, Κέρκυρα, 13-15 Οκτωβρίου 2004, http://www.ionio.gr/libconf/pdfs/Koulouris.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 30-8-05].

Κουλούρης, Α., Καπιδάκης, Σ. (2005) "Αντιστοίχιση και σύγκριση μεταξύ συμβατικών και ψηφιακών πολιτικών σε συλλογές ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών", *Πρακτικά του 14ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, ΤΕΙ Αθήνας, Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, Νέο Φάληρο, Πειραιάς, 1-3 Δεκεμβρίου 2005, σσ. 227-238.

Στρακαντούνα, Β. (2006) "Η νομική κατάθεση (κατά νόμο κατάθεση) στο σύγχρονο περιβάλλον δημοσίευσης", *Πρακτικά Συνεδρίου «Αρχεία, Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2-3 Φεβρουάριου 2006, σ. 13, http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Straka.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 23-3-06].

Τοράκη, Κ. (2001) "Πνευματικά Δικαιώματα και Ψηφιακές Βιβλιοθήκες", *Διημερίδα: «Ηλεκτρονική Δημοσίευση και Μεταδεδομένα»*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 21-22 Ιουνίου 2001, Κέρκυρα, http://library.tee.gr/sinant/toraki/copyright_corfu.htm [Ημερομηνία πρόσβασης 27-6-02].

Τσιμπόγλου, Φ. (1998) "Δίκτυα ηλεκτρονικών και ψηφιακών βιβλιοθηκών", *Πρακτικά της ημερίδας για το «Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πληροφοριών στην Αττική», Θεματική ενότητα «Ο πολίτης στο κέντρο της Κοινωνίας των Πληροφοριών»* Αθήνα, 11 Δεκεμβρίου 1998, σσ. 1-9, http://www.ucy.ac.cy/~ftsimp/Tsimpoglou_Athina.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 11-7-02].

Τσιμπόγλου, Φ. (2005) *Συνεργασίες επιστημονικών βιβλιοθηκών σε ψηφιακό περιβάλλον: μια συστημική προσέγγιση της ελληνικής πραγματικότητας*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Αρχειονομίας – Βιβλιοθηκονομίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Παράρτημα Α. Σύντομο ερωτηματολόγιο έρευνας για το ψηφιακό περιεχόμενο και τις πολιτικές πρόσβασης των βιβλιοθηκών

Ionian University

Department of Archive and Library Sciences,
Laboratory on Digital Libraries and Electronic Publishing
Plateia Eleftherias, Palaia Anaktora, Corfu 49100, Greece, tel. +30-26610-87431, fax. +30-26610-87437
Contact person: Alexandros Koulouris, tel. +30-210-7295074, e-mail akoul@ionio.gr

Digital Libraries Content Short Survey

This questionnaire solicits your views on the material (digitized or born-digital) and the access policy used in your library. Please, take the time to complete it and return it to us by using the (preferably e-mail) address above. The questionnaire is sent to you locked, so you can complete only the boxes. If you want to unlock the document, please go to the menu bar and click the *view* button, go to the *toolbars*, go and click the *forms* and the last button locks and unlocks the questionnaire.

Questionnaire

A. Personal Information

1. Name of your Library:

2. Contact person's name:

3. Contact person's e-mail:

B. Content information

4. What material does your library include? (Check all the answers that apply)

Books	Digitized☐	Born-digital☐
Journals	Digitized☐	Born-digital☐
Newspapers	Digitized☐	Born-digital☐
Theses	Digitized☐	Born-digital☐
Dissertations	Digitized☐	Born-digital☐
Audio	Digitized☐	Born-digital☐

Video Digitized☐ Born-digital☐
Other ☐ Please explain:

Any comment on your answer:

5. How many documents do you have in your library per type? (Check all the answers that apply.)

   Books Journals Newspapers Theses

   Dissertations Audio Video Other Total

6. Is your access policy free to anyone?☐ (Fill the box if the answer is yes)

   Any comment on your answer:

7. Do you cluster your users into groups (students, faculty, staff, directors etc.) with different access rights on the collection?☐ (Fill the box if the answer is yes)

   If yes, which groups of users do you have?

8. Could you please give additional information or links concerning the previous questions?

Παράρτημα Β. Ερωτηματολόγιο έρευνας για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών

Ionian University

Department of Archive and Library Sciences,
Laboratory on Digital Libraries and Electronic Publishing
Plateia Eleftherias, Palaia Anaktora, Corfu 49100, Greece, tel. +30-26610-87431, fax. +30-26610-87437
Contact person: Alexandros Koulouris, tel. +30-210-7295074, e-mail: akoul@ionio.gr

Digital Libraries Policies Survey

This questionnaire solicits your views on digital library policies. Specifically, it asks for views on acquisition, copyright, access and reproduction policies of the digital material (digitized and/or born-digital) of your libraries. The acquisition and copyright are not only policies, but also factors that affect the access and reproduction policies. This questionnaire, examines how the acquisition method and the copyright ownership could affect or define the access and reproduction policies that are used in libraries for the digital material. In this survey, we try to draw data about the relationship of the above factors and policies. Please, take the time to complete it and return it to us by using the (preferably e-mail) address above. The results from the extracted data will be anonymous, without revealing the identity of the surveyed libraries.

Instructions

General information

The questionnaire is sent to you locked, so you can complete only the boxes. For each major digital collection, please fill in multiple questionnaires or unlock the document and copy and paste the sections C-F. The way to do this is: a) go to the menu bar and click the *view* button, b) go to the *toolbars*, c) go and click the *forms* and d) the last button locks and unlocks the questionnaire.

Definitions of some questions

General definition: we do not make a distinction between electronic and digital material.

Value definitions

17-18, 26: Fill the box if the answer is yes.

8, 11-14, 16, 23: Check all the answers that apply.

15, 24, 25: Put the priority number (starting from 0) to all cases those apply, according to the frequency of the use. For the convenience of the user, beside the priority number there is its explanation. When something does not apply, put the values: a) *0=no* for question 15, b) *0=never* for questions 24 and 25. A drop-down list box restricts available choices to those that have been specified. You can select any of the available choices, when the document is locked.

19, 20, 21: A drop-down list box restricts available choices to those that have been specified. You can select any of the available choices, when the document is locked. The value *0=no*, means that nobody onsite user has remote access, or that the off-campus onsite access is not provided. The value *1=some*, means that some onsite users have remote access, or that the off-campus onsite access is provided in some cases. The value *2=all* means that all onsite users have remote access, or that the off-campus onsite access is provided in all cases. The value *5=not applicable*, means that the off-campus onsite access in not applicable. The same values exist on question 21, but they concern the on-campus onsite access. Finally, the same values, except the *5=not applicable*, are exist on question 20, but they concern the offsite remote access.

22: This question refers to the clustering of users according to their access rights. The value *0=no*, means that there is no clustering – all users have the same access rights. The value *1=common*, means that the library gives different access rights to onsite and offsite users, or to on-campus and off-campus users. The value *2=additional*, means that there is extra clustering for access rights, beyond the common one for onsite, offsite etc.

Terminology definitions used in values

3. You can define the type of your library. There is a drop-down list with three pre-defined choices/values (*National*, *University-Academic-Research* and *Other*). The choice *other* contains other types of libraries, such as, *public*, *special* etc. You can select any of the available choices, when the document is locked. In case that you choose the value *other*, there is a text box/field that you can explain your choice.

14. *Library material*: the library is the owner or has the implicit or explicit rights for the use of the material. In addition, the library could digitize its material and/or create its own born-digital material. *Free third party*: the library acquires the material from other owners (publishers, authors etc.). The owners have given their permission to the library, for using the material, and they have not posed any restrictions on their material. *Public domain*: the material has no restrictions or is free of rights (copyright etc.). *Purchase*: the library has purchased the material from an information provider (organization such as publisher etc). *License*: the library acquires and uses the material under licensing rules (e.g. e-journals). The licensing rules are negotiated by the library with the information provider (publisher etc.) or enforced by the provider. In each value that you select, you can define if the material that you acquire, by using any method, is digitized and/or born-digital.

15. *Library*: the library has the copyright or owns the material. *Owner*: the copyright belongs to other owners (authors, publishers etc.) or there are other owners apart from

the library. *Nobody* has the copyright, e.g. in cases of public domain material. *Other* case that is not predicted.

16. *Access*: the library gives free access to all users. *Reproduction for private use*: the library permits the reproduction for private use. *Commercial reproduction*: the library permits the commercial reproduction.

23. You can describe the reproduction policy of your library. Check all the answers that apply. The first box/field contains a drop-down list with five pre-defined choices/values (*0=none*, *1=on-campus onsite*, *2=off-campus onsite*, *3=onsite*, *4=offsite* and *7=all*). Meaning that the reproduction policy is applied to all users (value *7=all*), to onsite users only (value *3=onsite*); or the reproduction is not applied to the users (values *0=none*) etc. After the first box/field, you have to indicate if the reproduction policy is applied for the private (private use) and/or for the commercial (commercial use) reproduction.

Questionnaire

A. Introduction

1. Name of your Institution:

2. Name of your Library:

3. Type of your Library:
   National
   If your answer is *other*, please explain:

4. URL of your Library:

5. Contact person's name:

6. Contact person's e-mail:

7. What is contact person's role within the Library?

B. Information on your digital library

8. What kind of digital material do you have?

   Digitized☐ Born-digital☐

9. How many collections does your digital library include?

Note: the sections C-F (questions 10-27), should be answered separately for each major collection (copy and paste the 10-27 questions as many times as your major collections) – instructions are given above at the top (first page) of the document.

C. Information on your digital collections

10. Name of your collection:

11. What material does your collection include?

Books	Digitized☐	Born-digital☐
Journals	Digitized☐	Born-digital☐
Newspapers	Digitized☐	Born-digital☐
Theses	Digitized☐	Born-digital☐
Dissertations	Digitized☐	Born-digital☐
Audio	Digitized☐	Born-digital☐
Video	Digitized☐	Born-digital☐
Other	☐	Please explain:

Any comment on your answer:

12. How many digital documents do you have in your collection per type?

Books	Journals	Newspapers		Theses
Dissertations	Audio	Video	Other	Total

13. How many documents do you have in your collection per format?

Digitized	Born-digital	Total

D. Acquisition and copyright policies

14. What is the way of acquiring (acquisition method) the digital material?

Library material	Digitized☐	Born-digital☐
Free third party	Digitized☐	Born-digital☐
Public domain	Digitized☐	Born-digital☐
Purchase	Digitized☐	Born-digital☐
License	Digitized☐	Born-digital☐
Other	Digitized☐	Born-digital☐

If your answer is *other*, please explain:

Any comment on your answer:

15. Who has the copyright of the digital material?

Library	0=no

Owner 0=no
Other 0=no Please explain:
Nobody 0=no

Any comment on your answer:

16. What kind of rights can your library give to its users?

Access ☐
Reproduction for private use ☐
Commercial reproduction ☐
Other ☐ Please explain:

Any comment on your answer:

E. Access and reproduction policies

17. Do you give access to all users?☐

Any comment on your answer:

18. Do you have different access policies for onsite and offsite users?☐

Any comment on your answer:

19. Do the onsite (affiliated) users have remote access?0=no

Any comment on your answer:

20. Do the offsite (not affiliated with the library) users have remote access?0=no

Any comment on your answer:

21. Do the onsite users have on-campus onsite access?0=no

22. Do you cluster your users into groups with different access rights on the collection (meaning, what kind of clustering do you have)?0=no

If yes, which groups of users (students, faculty, staff, directors etc.) do you have?

In addition, what kind of access rights (free, onsite, on-campus onsite, off-campus onsite, offsite, subscription, fee etc.) do you permit to each different group of users?

23. What is your reproduction policy?

Free	0=none	Private☐	Commercial☐
Restricted	0=none	Private☐	Commercial☐
Subscription fee	0=none	Private☐	Commercial☐
Base on a fee per use	0=none	Private☐	Commercial☐
With written permission	0=none	Private☐	Commercial☐
With written permission and fee	0=none	Private☐	Commercial☐
Other	0=none	Private☐	Commercial☐

In case of *other*, please explain:

Any comment on your answer:

24. Who gives the written permission when it is required?

Library	0=never	
Owner	0=never	
Other	0=never	Please explain:
Nobody	0=never	

Any comment on your answer:

25. Who benefits from the fee when it is required?

Library	0=never	
Owner	0=never	
Other	0=never	Please explain:
Nobody	0=never	

Any comment on your answer:

26. Do you have any additional restrictions and terms for reproduction?☐

If yes, please describe them briefly

F. Additional information on your digital collections

27. Could you please give additional information or links concerning the previous questions?

Παράρτημα Γ. Ερωτηματολόγιο έρευνας για τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής του ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών (στα ελληνικά)

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τμήμα Αρχειονομίας και Βιβλιοθηκονομίας,
Εργαστήριο Ψηφιακών Βιβλιοθηκών και Ηλεκτρονικής Δημοσίευσης
Πλατεία Ελευθερίας, Παλαιά Ανάκτορα, Κέρκυρα 49100, Ελλάδα, τηλ. +30-26610-87431, fax. +30-26610-87437
Πρόσωπο επικοινωνίας: Αλέξανδρος Κουλούρης, τηλ. +30-210-7295074, e-mail: akoul@ionio.gr

Έρευνα για τις πολιτικές ψηφιακών βιβλιοθηκών

Το ερωτηματολόγιο αυτό ζητά τη γνώμη σας για τις πολιτικές ψηφιακών βιβλιοθηκών. Συγκεκριμένα, είναι μια έρευνα για παράγοντες και πολιτικές ψηφιακών βιβλιοθηκών. Εξετάζει, πως παράγοντες, όπως, η μέθοδος πρόσκτησης και η πνευματική ιδιοκτησία, μπορούν να επηρεάσουν ή καθορίσουν τις πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής που χρησιμοποιούνται σε βιβλιοθήκες για το ψηφιακό (ψηφιοποιημένο, πρωτογενώς ψηφιακό) περιεχόμενό τους. Σε αυτή την έρευνα, επιχειρείται η εξόρυξη συμπερασμάτων, που αφορούν τη σχέση των παραπάνω παραγόντων και πολιτικών. Τα αποτελέσματα της έρευνας, θα είναι ανώνυμα, χωρίς να αποκαλύπτεται η ταυτότητα των εξεταζόμενων βιβλιοθηκών.

Οδηγίες

Γενικές πληροφορίες

Το ερωτηματολόγιο είναι κλειδωμένο και μπορεί κανείς να συμπληρώσει τα προκαθορισμένα πεδία. Για κάθε ψηφιακή συλλογή, παρακαλώ επαναλάβετε τα μέρη Γ-ΣΤ. Ο τρόπος για να γίνει αυτό: α) πηγαίνετε στη γραμμή του μενού και κάντε κλικ στο κουμπί *view*, β) πηγαίνετε στα *toolbars*, γ) πατήστε το *forms* και δ) το τελευταίο κουμπί κλειδώνει και ξεκλειδώνει το ερωτηματολόγιο.

Διευκρινήσεις ερωτήσεων

Γενική διευκρίνηση: δεν γίνεται διάκριση μεταξύ ψηφιακού και ηλεκτρονικού περιεχομένου.

Διευκρινήσεις τιμών

17-18, 26: Συμπληρώστε εφόσον η απάντηση είναι ναι.

8, 11-14, 16, 23: Επιλέξτε τις απαντήσεις που ταιριάζουν.

15, 24, 25: Βάλτε τον αριθμό προτεραιότητας (ξεκινώντας από το 0) σε όλες τις περιπτώσεις που ισχύει, ανάλογα με τη συχνότητα χρήσης. Για τη διευκόλυνσή σας, δίπλα από τον αριθμό προτεραιότητας υπάρχει επεξήγηση. Όταν κάτι δεν ισχύει, βάλτε τις τιμές: α) *0=όχι* για την ερώτηση 15, β) *0=ποτέ* για τις ερωτήσεις 24 και 25. Μια αναδιπλούμενη λίστα περιορίζει τις διαθέσιμες επιλογές σύμφωνα με τις προεπιλεγμένες τιμές που έχουν οριστεί. Μπορείτε να επιλέξετε οποιαδήποτε διαθέσιμη τιμή-επιλογή, όταν το ερωτηματολόγιο είναι κλειδωμένο.

19, 20, 21: Μια αναδιπλούμενη λίστα περιορίζει τις διαθέσιμες επιλογές σύμφωνα με τις προεπιλεγμένες τιμές που έχουν οριστεί. Μπορείτε να επιλέξετε οποιαδήποτε διαθέσιμη τιμή-επιλογή, όταν το ερωτηματολόγιο είναι κλειδωμένο. Η τιμή *0=όχι*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη δεν παρέχει απομακρυσμένη πρόσβαση σε εσωτερικούς χρήστες, ή ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών δεν παρέχεται. Η τιμή *1=μερική*, σημαίνει ότι σε μερικές περιπτώσεις παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση σε εσωτερικούς χρήστες. Η τιμή *2=πλήρης,* σημαίνει ότι όλοι οι εσωτερικοί χρήστες έχουν απομακρυσμένη πρόσβαση. Η τιμή *5=δεν εφαρμόζεται*, σημαίνει ότι η απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών δεν εφαρμόζεται. Οι ίδιες τιμές, υπάρχουν και στην ερώτηση 21, αλλά αφορούν την τοπική πρόσβαση εσωτερικών χρηστών. Τέλος, οι ίδιες τιμές, εκτός από την *5=δεν εφαρμόζεται*, υπάρχουν στην ερώτηση 20, αλλά αφορούν την απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών.

22: Η ερώτηση αυτή αφορά στην κατηγοριοποίηση των χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης. Η τιμή *0=όχι*, σημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση – όλοι οι χρήστες έχουν τα ίδια δικαιώματα πρόσβασης. Η τιμή *1=κοινή*, σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη δίνει διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Η τιμή *2=επιπρόσθετη*, σημαίνει ότι εφαρμόζεται επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση, πέραν της κοινής για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Για παράδειγμα, μπορεί να εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση δικαιωμάτων στην τοπική πρόσβαση εσωτερικών χρηστών.

Διευκρίνιση της χρησιμοποιούμενης ορολογίας των τιμών

3. Μπορείτε να διευκρινίσετε τον τύπο της βιβλιοθήκης σας. Παρέχεται αναδιπλούμενη λίστα με τρεις προκαθορισμένες τιμές (*Εθνική*, *Πανεπιστημιακή-Ακαδημαϊκή-Ερευνητική* και *Άλλου τύπου*). Η τιμή *άλλου τύπου* περιέχει βιβλιοθήκες, όπως *δημόσιες*, *ειδικές*, κλπ. Μπορείτε να επιλέξετε οποιαδήποτε τιμή εφόσον το ερωτηματολόγιο είναι κλειδωμένο. Στην περίπτωση που επιλέξετε την τιμή *άλλου τύπου*, υπάρχει ένα πεδίο στο οποίο μπορείτε να επεξηγήσετε την επιλογή σας.

14. *Περιεχόμενο βιβλιοθήκης*: η βιβλιοθήκη είναι ο ιδιοκτήτης, ή έχει τα δικαιώματα για τη χρήση του περιεχομένου. Επιπροσθέτως σημαίνει ότι η βιβλιοθήκη δημιουργεί το δικό της ψηφιοποιημένο ή πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο. *Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων*: η βιβλιοθήκη αποκτά περιεχόμενο από *άλλους ιδιοκτήτες* (εκδότες, συγγραφείς, κλπ.). Οι εκδότες έχουν χορηγήσει στη βιβλιοθήκη άδεια για τη χρήση του περιεχομένου χωρίς να αξιώνουν κάποιους περιορισμούς. *Δημόσιο περιεχόμενο*: περιεχόμενο χωρίς δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, γιατί έχουν λήξει. *Αγορά*: η βιβλιοθήκη έχει αγοράσει το περιεχόμενο από κάποιον προμηθευτή (οργανισμό, όπως εκδότη, κλπ.). *Άδεια*: η βιβλιοθήκη αποκτά περιεχόμενο που υπόκεινται σε κανόνες αδειών χρήσης (π.χ. ηλεκτρονικά περιοδικά). Σε κάθε τιμή που

επιλέγετε, μπορείτε να διευκρινίσετε αν αφορά το ψηφιοποιημένο ή / και το πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο.

15. *Βιβλιοθήκη*: η βιβλιοθήκη είναι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων του περιεχομένου. *Ιδιοκτήτης*: τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε άλλους, από τη βιβλιοθήκη, ιδιοκτήτες (συγγραφείς, εκδότες, κλπ.). *Κανένας* δεν κατέχει τα πνευματικά δικαιώματα, π.χ. σε περιπτώσεις δημόσιου περιεχομένου. Άλλη περίπτωση που δεν έχει προβλεφθεί (βλ. τιμή *άλλο*).

16. *Πρόσβαση*: η βιβλιοθήκη παρέχει πλήρη πρόσβαση σε όλους. *Ιδιωτική αναπαραγωγή*: η βιβλιοθήκη επιτρέπει την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση. *Εμπορική αναπαραγωγή*: η βιβλιοθήκη επιτρέπει την αναπαραγωγή για εμπορικούς σκοπούς – εμπορική χρήση.

23. Μπορείτε να περιγράψετε την πολιτική αναπαραγωγής της βιβλιοθήκης σας. Επιλέξτε όλες τις τιμές που ισχύουν. Το πρώτο πεδίο περιέχει μια αναδιπλούμενη λίστα με πέντε προκαθορισμένες τιμές [*0=για κανένα*, *1=για εσωτερικούς χρήστες (τοπική)*, *2= για εσωτερικούς χρήστες (απομακρυσμένη)*, *3=για εσωτερικούς χρήστες*, *4=για εξωτερικούς χρήστες* και *7=για όλους*]. Η πολιτική αναπαραγωγής αφορά όλους (τιμή *7=για όλους*), τους εσωτερικούς (τιμή *3=για εσωτερικούς χρήστες*), ή δεν αφορά τους κανένα χρήστη (τιμή *0=για κανένα*) κλπ. Στη συνέχεια, πρέπει να δηλώσετε αν η πολιτική αφορά την ιδιωτική ή / και την εμπορική αναπαραγωγή.

Ερωτηματολόγιο

Α. Εισαγωγή

1. Όνομα ιδρύματος:

2. Όνομα βιβλιοθήκης:

3. Τύπος βιβλιοθήκης:
   Εθνική
   Σε περίπτωση επιλογής της τιμής *άλλου τύπου*, παρακαλώ επεξηγήστε:

4. Ιστοσελίδα βιβλιοθήκης:

5. Όνομα προσώπου επικοινωνίας:

6. E-mail προσώπου επικοινωνίας:

7. Ρόλος προσώπου επικοινωνίας:

Β. Πληροφορίες για την ψηφιακή σας βιβλιοθήκη

8. Προέλευση ψηφιακού περιεχομένου που έχετε στην ψηφιακή σας βιβλιοθήκη:

   Ψηφιοποιημένο☐ Πρωτογενώς ψηφιακό☐

9. Πόσες συλλογές περιλαμβάνει η ψηφιακή βιβλιοθήκη σας;

Σημείωση: τα μέρη Γ-ΣΤ (ερωτήσεις 10-27), είναι επαναλαμβανόμενα και πρέπει να απαντηθούν ξεχωριστά για κάθε ψηφιακή συλλογή (αντιγράψτε και επικολλήστε τις ερωτήσεις 10-27 για όσες ψηφιακές συλλογές περιλαμβάνονται στην ψηφιακή σας βιβλιοθήκη) – οδηγίες δίδονται στην πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου.

Γ. Πληροφορίες για τις ψηφιακές συλλογές σας

10. Όνομα συλλογής:

11. Τι περιεχόμενο περιλαμβάνει;

Βιβλία	Ψηφιοποιημένα ☐	Πρωτογενώς ψηφιακά ☐
Περιοδικά	Ψηφιοποιημένα ☐	Πρωτογενώς ψηφιακά ☐
Εφημερίδες	Ψηφιοποιημένες☐	Πρωτογενώς ψηφιακές☐
Μεταπτυχιακά	Ψηφιοποιημένα ☐	Πρωτογενώς ψηφιακά ☐
Διδακτορικά	Ψηφιοποιημένα ☐	Πρωτογενώς ψηφιακά ☐
Ήχος	Ψηφιοποιημένος☐	Πρωτογενώς ψηφιακός☐
Βίντεο	Ψηφιοποιημένο ☐	Πρωτογενώς ψηφιακό ☐
Άλλο	☐	Παρακαλώ επεξηγήστε:

Σχόλια:

12. Πόσα ψηφιακά τεκμήρια ανά τύπο έχετε στη συλλογή σας;

Βιβλία	Περιοδικά	Εφημερίδες	Μεταπτυχιακά	
Διδακτορικά	Ήχο	Βίντεο	Άλλο	Σύνολο

13. Πόσα τεκμήρια ανά μορφότυπο έχετε στη συλλογή σας;

Ψηφιοποιημένα	Πρωτογενώς ψηφιακά	Σύνολο

Δ. Πρόσκτηση και πνευματική ιδιοκτησία

14. Ποια η μέθοδος πρόσκτησης του ψηφιακού σας περιεχομένου;

Περιεχόμενο βιβλιοθήκης	Ψηφιοποιημένο ☐	Πρωτογενώς ψηφιακό☐
Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων	Ψηφιοποιημένο☐	Πρωτογενώς ψηφιακό☐
Δημόσιο περιεχόμενο	Ψηφιοποιημένο ☐	Πρωτογενώς ψηφιακό☐
Αγορά	Ψηφιοποιημένο ☐	Πρωτογενώς ψηφιακό☐
Άδεια	Ψηφιοποιημένο ☐	Πρωτογενώς ψηφιακό☐

Άλλη μέθοδος Ψηφιοποιημένο ☐ Πρωτογενώς ψηφιακό☐
Σε περίπτωση που ισχύει κάτι *άλλο*, παρακαλώ επεξηγήστε:

Σχόλια:

15. Ποιος είναι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων του ψηφιακού περιεχομένου;

Βιβλιοθήκη 0=όχι
Ιδιοκτήτης 0=όχι
Άλλο 0=όχι Παρακαλώ επεξηγήστε:
Κανένας 0=όχι

Σχόλια:

16. Τι είδους δικαιώματα δίνει η βιβλιοθήκη σας στους χρήστες της;

Πρόσβαση ☐
Ιδιωτική αναπαραγωγή ☐
Εμπορική αναπαραγωγή ☐
Άλλο ☐ Παρακαλώ επεξηγήστε:

Σχόλια:

Ε. Πολιτικές πρόσβασης και αναπαραγωγής

17. Παρέχεται πλήρη πρόσβαση σε όλους του χρήστες; ☐

Σχόλια:

18. Έχετε διαφορετικές πολιτικές πρόσβασης για εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες; ☐

Σχόλια:

19. Παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες; 0=όχι

Σχόλια:

20. Παρέχεται απομακρυσμένη πρόσβαση στους εξωτερικούς χρήστες; 0=όχι

Σχόλια:

21. Παρέχεται τοπική πρόσβαση στους εσωτερικούς χρήστες; 0=όχι

22. Εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση χρηστών αναφορικά με τα δικαιώματα πρόσβασης 0=όχι

    Αν ναι, τι ομάδες-κατηγορίες χρηστών έχετε (φοιτητές, διδακτικό προσωπικό, διοικητικό προσωπικό, διευθυντές, κλπ.);

    Επιπροσθέτως, τι είδους πρόσβαση (πλήρης, για εσωτερικούς, τοπική εσωτερικών, απομακρυσμένη εσωτερικών, για εξωτερικούς, με συνδρομή, με πληρωμή, κλπ.) επιτρέπετε για κάθε διαφορετική κατηγορία χρηστών;

23. Ποια είναι η πολιτική αναπαραγωγής;

Ελεύθερη	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐
Περιορισμένη	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐
Με συνδρομή	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐
Με πληρωμή ανά χρήση	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐
Με γραπτή άδεια	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐
Με γραπτή άδεια και πληρωμή	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐
Άλλο	0=για κανένα	Ιδιωτική☐ Εμπορική☐

Σε περίπτωση που επιλέξετε την τιμή *άλλο*, παρακαλώ επεξηγήστε:

Σχόλια:

24. Ποιος χορηγεί την γραπτή άδεια όταν απαιτείται;

Βιβλιοθήκη	0=ποτέ	
Ιδιοκτήτης	0=ποτέ	
Άλλο	0=ποτέ	Παρακαλώ επεξηγήστε:
Κανένας	0=ποτέ	

Σχόλια:

25. Ποιος επωφελείται από την πληρωμή όταν απαιτείται;

Βιβλιοθήκη	0=ποτέ	
Ιδιοκτήτης	0=ποτέ	
Άλλο	0=ποτέ	Παρακαλώ επεξηγήστε:
Κανένας	0=ποτέ	

Σχόλια:

26. Έχετε επιπρόσθετους περιορισμούς για την αναπαραγωγή; ☐

Αν ναι, περιγράψτε τους συνοπτικά

ΣΤ. Επιπρόσθετες πληροφορίες για τις ψηφιακές συλλογές σας

27. Μπορείτε να προσθέσετε επιπρόσθετες πληροφορίες ή / και σχετικούς συνδέσμους αναφορικά με τις προηγούμενες ερωτήσεις:

Σημείωση: το ερωτηματολόγιο που παρατίθεται στο παράρτημα Γ, είναι η μετάφραση του ερωτηματολογίου του παραρτήματος Β, με το οποίο διεξάχθηκε η έρευνα. Η μετάφραση ήταν επιβεβλημένη για λόγους δεοντολογίας.

Παράρτημα Δ. Γλωσσάριο – Ορολογία

Στο γλωσσάριο που ακολουθεί (βλ. πίνακα 47) παρατίθεται η ορολογία που συναντάται στη διδακτορική διατριβή. Η δομή του γλωσσάριου είναι η ακόλουθη: ελληνικό όρος, σε παρένθεση αγγλικός όρος (πρώτη στήλη) και ερμηνεία του όρου στα ελληνικά για το πλαίσιο της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής (δεύτερη στήλη).

Πίνακας 47. Γλωσσάριο – ορολογία

Όρος	Ερμηνεία
Αγορά (purchase)	Μέθοδος πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου. Περιεχόμενο το οποίο έχει αγοραστεί από τη βιβλιοθήκη.
Άδεια χρήσης (license)	Μέθοδος πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου. Περιεχόμενο το οποίο έχει αποκτηθεί από τη βιβλιοθήκη με άδεια χρήσης, και προέρχεται από οργανισμούς, όπως εκδότες, και έχει προκαθορισμένους όρους χρήσης, πρόσβασης, διάθεσης κλπ.
Άλλα δικαιώματα (other rights)	Άλλα δικαιώματα πέρα από την πρόσβαση και την αναπαραγωγή.
Άλλη μέθοδος πρόσκτησης (other acquisition method)	Όπως: πρόσκτηση με νομική κατάθεση, πρόσκτηση με κανονισμούς του πανεπιστημίου, πρόσκτηση μη ελεύθερου περιεχομένου τρίτων, πρόσκτηση από συνεργατικά προγράμματα ψηφιοποίησης με πολλούς συμμετέχοντες, πρόσκτηση από δωρεά κλπ.
Άλλη περίπτωση πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright to other)	Αυτό αφορά σε καταστάσεις όπου οι ιδιοκτήτες πνευματικών δικαιωμάτων είναι άγνωστοι ή οι πνευματικοί ιδιοκτήτες διαφοροποιούνται ανά περίπτωση.
Άλλη πολιτική αναπαραγωγής (other reproduction policy)	Που δεν καλύπτεται από τις προαναφερόμενες πολιτικές και περιλαμβάνει: κρίση ανά περίπτωση, κρίση βάσει των περιορισμών της άδειας χρήσης, διανομή έντυπων τεκμηρίων με πληρωμή, κρίση βάσει των περιορισμών της άδεια χρήσης, κρίση βάσει της εθνικής νομοθεσίας πνευματικών δικαιωμάτων και διαδανεισμό.
Άλλο καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας (other copyright ownership)	Τα πνευματικά δικαιώματα δεν ανήκουν στην βιβλιοθήκη ή σε άλλους ιδιοκτήτες, αλλά ισχύει κάτι διαφορετικό.
Άλλος ιδιοκτήτης (other owner)	Αναφέρεται στην περίπτωση που η πνευματική ιδιοκτησία δεν ανήκει στη βιβλιοθήκη, αλλά σε άλλους ιδιοκτήτες, όπως οι δημιουργοί (συγγραφείς), ή άλλοι, π.χ. ιδιώτες, οργανισμοί (εκδότες) κλπ.
Άλλου τύπου ψηφιακό περιεχόμενο (other material)	Όπως: χάρτες, ταχυδρομικές κάρτες, καλλιγραφίες, εικονογραφήσεις, φωτογραφίες, γελοιογραφίες, προσωπογραφίες, τεχνουργήματα, χειρόγραφα, φυλλάδια, αφίσες, εικόνες, εικονικές εκθέσεις, τεχνικές εκθέσεις βιβλιογραφία, CD-ROMs, ιστοσελίδες, βάσεις δεδομένων, διαφάνειες, σημειώσεις μαθημάτων, σημειώσεις διαλέξεων, θέματα εξετάσεων, μεταφράσεις κειμένων, πανεπιστημιακές εκδόσεις, κυβερνητικές αναφορές, και πρακτικά συνεδρίων.
Αναπαραγωγή (reproduction)	Αναπαραγωγή του ψηφιακού τεκμηρίου, π.χ. αποθήκευση, κατέβασμα τοπικά στο υπολογιστή , εκτύπωση κλπ.
Αναπαραγωγή άλλης χρήσης (reproduction for other use)	Η αναπαραγωγή δεν αφορά ιδιωτικούς σκοπούς, αλλά προορίζεται για διαφορετική χρήση, όπως, εμπορική αναπαραγωγή, αναδημοσίευση κλπ.
Αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση ή ιδιωτική αναπαραγωγή (reproduction for private use; private reproduction)	Αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου για ιδιωτική χρήση, όπως μελέτη, έρευνα κλπ.

Αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου με γραπτή άδεια από άλλον (reproduction with written permission from other)	Περίπτωση γραπτής άδειας για αναπαραγωγή η οποία δίνεται από κάποιον άλλο και όχι από τη βιβλιοθήκη ή τον πνευματικό ιδιοκτήτη.
Αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου με γραπτή άδεια και πληρωμή (reproduction with written permission and fee)	Η αναπαραγωγή του ψηφιακού περιεχομένου απαιτεί γραπτή άδεια από τον πνευματικό ιδιοκτήτη και πληρωμή στον πνευματικό ιδιοκτήτη.
Αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου με γραπτή άδεια (reproduction with written permission)	Η αναπαραγωγή του ψηφιακού περιεχομένου απαιτεί γραπτή άδεια, η οποία δίδεται συνήθως από τον πνευματικό ιδιοκτήτη.
Αναφορά στην πηγή (credit to the source; mention to the source; reference to the source)	Η αναφορά στην πηγή, αφορά στην ιδιωτική αναπαραγωγή, όπου ορίζεται ότι ο χρήστης αναπαράγει το ψηφιακό περιεχόμενο μόνο για ιδιωτικούς σκοπούς, με την προϋπόθεση να αναφέρει την πηγή. Η πηγή είναι συνήθως ο δημιουργός (συγγραφέας), αλλά μπορεί να είναι η βιβλιοθήκη, ο δικτυακός τόπος της βιβλιοθήκης, ο εκδότης κλπ.
Ανοιχτή πρόσβαση (open-access)	Νέο μοντέλο δημοσίευσης, στο οποίο η πρόσβαση είναι ανοιχτή, συνήθως ελεύθερη, και που ισχύουν άλλα μοντέλα κοστολόγησης απ' αυτά που εφαρμόζουν οι εμπορικοί εκδότες.
Απομακρυσμένη πρόσβαση εξωτερικών χρηστών (offsite access)	Απομακρυσμένη πρόσβαση, μέσω Διαδικτύου, για εξωτερικούς χρήστες. Οι εξωτερικοί μπορούν να έχουν πρόσβαση και εντός βιβλιοθήκης, αλλά τότε δεν διαφοροποιούνται στα δικαιώματα από τους εσωτερικούς χρήστες.
Απομακρυσμένη πρόσβαση εσωτερικών χρηστών (off-campus onsite access)	Απομακρυσμένη πρόσβαση, μέσω Διαδικτύου, για τους εσωτερικούς χρήστες μιας ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης. Η απομακρυσμένη πρόσβαση, μέσω Διαδικτύου, για εσωτερικούς χρήστες εκτός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου αφορά περισσότερο τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Εντούτοις ο όρος μπορεί να εκφράζει παρόμοιες καταστάσεις σε άλλους τομείς, όπως, οργανισμούς, εταιρίες κλπ. Ο όρος δεν ισχύει για τις εθνικές και δημόσιες βιβλιοθήκες.
Απομακρυσμένοι εσωτερικοί χρήστες ή εσωτερικοί χρήστες εκτός πανεπιστημίου (off-campus onsite users)	Ο όρος εσωτερικοί χρήστες εκτός πανεπιστημίου αφορά περισσότερο τους χρήστες ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, όπως, φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό, οι οποίοι έχουν απομακρυσμένη μέσω Διαδικτύου πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο. Εντούτοις ο όρος μπορεί να εκφράζει παρόμοιες καταστάσεις σε άλλους τομείς, για προσωπικό οργανισμών, εταιρειών κλπ. Ο όρος δεν ισχύει για τις εθνικές και δημόσιες βιβλιοθήκες.
Αρχειοθέτηση (archiving)	Αρχειοθέτηση του περιεχομένου.
Βιβλιοθήκες νόμιμα αποθετήρια (legal deposit libraries)	Πρόκειται για βιβλιοθήκες, όπου από τον νόμο έχουν οριστεί να συγκεντρώνουν το περιεχόμενο και να απαιτούν από τους παροχείς περιεχομένου (εκδότες) να τους το καταθέτουν. Συνήθως είναι οι εθνικές βιβλιοθήκες.
Πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο (born-digital material)	Πρωτογενώς ψηφιακό περιεχόμενο, δηλαδή περιεχόμενο που δημιουργείται ψηφιακά και δεν προέρχεται από συμβατική μορφή
Γκρίζα βιβλιογραφία	Το είδος υλικού το οποίο παράγεται από κυβερνητικούς φορείς, πανεπιστήμια και επιχειρήσεις σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, αλλά δεν ελέγχεται και δεν δημοσιεύεται-εκδίδεται από εμπορικούς έκδοτες, π.χ.: εκθέσεις, μνημόνια, υπομνήματα, αναφορές, ανεπίσημα διπλωματικά έγγραφα, αλληλογραφία, μεταπτυχιακές και διδακτορικές εργασίες, κλπ.

Γραπτή άδεια από κανέναν (δεν ζητείται) (written permission from nobody)	Η γραπτή άδεια δεν δίνεται από κανένα, δεν ζητείται.
Γραπτή άδεια από τη βιβλιοθήκη (written permission from the library)	Η γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή (ή αναπαραγωγή άλλης χρήσης) δίδεται από την βιβλιοθήκη.
Γραπτή άδεια από τον ιδιοκτήτη (written permission from the owner)	Η γραπτή άδεια για την εμπορική αναπαραγωγή (ή αναπαραγωγή άλλης χρήσης) δίδεται από τον (άλλο) ιδιοκτήτη.
Δεν εφαρμόζεται (not applicable; N/A)	Αφορά όλες τις περιπτώσεις που συναντάται ο συγκεκριμένος όρος. Σημαίνει, ότι δεν ισχύει, δηλαδή, δεν εφαρμόζεται.
Δημοσιευμένες εκδόσεις, μεταδημοσιεύματα (post-prints)	Εκδόσεις που έχουν δημοσιευθεί ήδη σε περιοδικό κλπ. και συνήθως αρχειοθετούνται και είναι διαθέσιμα από τα ιδρυματικά αποθετήρια.
Δημοσίευση - τοποθέτηση (posting)	Δημοσίευση στο Διαδίκτυο, τοποθέτηση του αρχείου στις ιστοσελίδες πανεπιστημίων, στις προσωπικές ιστοσελίδες των καθηγητών κλπ.
Δημόσιο περιεχόμενο (public domain material)	Περιεχόμενο στο οποίο τα πνευματικά δικαιώματα έχουν λήξει, ή κανένας δεν εγείρει απαιτήσεις πνευματικής ιδιοκτησίας. Αφορά επίσης στη μέθοδο πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου, το οποίο δεν έχει περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων.
Διάθεση (availability)	Η διάθεση αφορά στον τρόπο με τον οποίο η βιβλιοθήκη διαθέτει το ψηφιακό περιεχόμενο στον χρήστη. Η διάθεση είναι το ίδιο με την πρόσβαση. Η διάθεση αφορά κυρίως τη βιβλιοθήκη - η βιβλιοθήκη διαθέτει το περιεχόμενο - και η πρόσβαση το χρήστη, δηλαδή, ο χρήστης έχει πρόσβαση στο περιεχόμενο που διατίθεται από τη βιβλιοθήκη.
Εθελοντική κατάθεση (voluntary deposit)	Λειτουργεί εναλλακτικά ή πολλές φορές παράλληλα με την κατά νόμο κατάθεση. Οι παροχείς περιεχομένου καταθέτουν εθελοντικά στις βιβλιοθήκες το περιεχόμενο τους.
Ελεύθερη πολιτική αναπαραγωγής (free reproduction policy)	Ελεύθερη πολιτική αναπαραγωγής, χωρίς περιορισμούς ή πληρωμή, που γίνεται συνήθως με αναφορά στην πηγή ή με βάση τον κανόνα της θεμιτής χρήσης
Ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων (free third party material)	Μέθοδος πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου βιβλιοθηκών από τρίτους π.χ. ιδιώτες, οργανισμοί, οι οποίοι δεν επιβάλουν περιορισμούς στη χρήση του περιεχομένου από τη βιβλιοθήκη.
Εμπορική αναπαραγωγή (commercial reproduction)	Αναπαραγωγή για εμπορικούς σκοπούς.
Εξωτερικοί χρήστες (offsite users)	Παροδικοί χρήστες της βιβλιοθήκης.
Επιπλέον περιορισμοί για την αναπαραγωγή (additional restrictions for reproduction)	Αφορά σε επιπλέον περιορισμούς, εκτός από την απαγόρευση, γραπτή άδεια κλπ., που μπορεί να τίθενται για την εμπορική αναπαραγωγή. Όπως: περιορισμοί που τίθενται από την εθνική νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας, χρησιμοποίηση υδατογραφημάτων, περιορισμοί από τους συγγραφείς, περιορισμοί από άδειες χρήσης και περιορισμοί από το πανεπιστήμιο.
Επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση (additional clustering)	Επιπρόσθετη κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης. Δηλαδή, διάκριση ακόμα και σε εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης.
Εσωτερικοί χρήστες (onsite users)	Αναγνωρισμένοι ή εγγεγραμμένοι χρήστες της βιβλιοθήκης.
Εσωτερικοί χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου (on-campus onsite users)	Εσωτερικοί χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου. Ο όρος αφορά περισσότερο τους χρήστες ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, όπως, φοιτητές, διδακτικό και άλλο προσωπικό. Εντούτοις ο όρος μπορεί να εκφράζει παρόμοιες καταστάσεις σε άλλους τομείς, για προσωπικό οργανισμών, εταιρειών κλπ. Ο όρος δεν ισχύει για τις εθνικές και δημόσιες

	βιβλιοθήκες.
Θεμιτή χρήση (fair use)	Κανόνας με τον οποίο γίνεται η χρήση και κυρίως η αναπαραγωγή του περιεχομένου - χρησιμοποιείται κυρίως στις ΗΠΑ.
Ιδιοκτήτης (owner)	*Πνευματικός ιδιοκτήτης* (κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων) περιεχομένου, που αναφέρεται είτε στη βιβλιοθήκη είτε σε άλλους ιδιοκτήτες. Σε κάποια χωρία του διδακτορικού η λέξη ιδιοκτήτης αφορά μόνο τους άλλους ιδιοκτήτες και όχι την βιβλιοθήκη. Όπου έχει αυτή την έννοια διευκρινίζεται.
Ιδρυματικά αποθετήρια (institutional repositories)	Τα ιδρυματικά αποθετήρια, αναπτύσσονται συνήθως από τα πανεπιστήμια και συγκεντρώνουν τις δημοσιεύσεις των μελών της κοινότητας που εξυπηρετούν (φοιτητών, καθηγητών κλπ.). Περιέχουν προ-δημοσιεύματα και μεταδημοσιεύματα.
Κατά νόμο (*νομική*) κατάθεση (legal deposit)	Διαδικασία με την οποία οι παροχείς περιεχομένου, κυρίως οι εκδότες, είναι υποχρεωμένοι από το νόμο να καταθέτουν στις βιβλιοθήκες νομικής κατάθεσης (legal deposit libraries) - συνήθως είναι οι εθνικές βιβλιοθήκες - αντίγραφα του περιεχομένου που παρέχουν.
Κατέβασμα, φόρτωμα, μηχανική καταφόρτωση (downloading; download)	Αφορά στην διαδικασία μεταφοράς ενός αρχείου (.doc, .pdf, .xls, .html κλπ.), υπολογιστικού προγράμματος, εφαρμογής κλπ., από το Διαδίκτυο τοπικά σε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή. Στη συνέχεια ο χρήστης μπορεί να το αποθηκεύσει (save) στο σκληρό δίσκο του υπολογιστή του.
Κατηγοριοποίηση χρηστών (users clustering)	Κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης. Οι χρήστες ανάλογα με την κατηγορία που ανήκουν (εσωτερικοί, εξωτερικοί) έχουν διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης.
Κοινή κατηγοριοποίηση (common clustering)	Κοινή κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης (διάκριση των χρηστών: α) σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες, β) εσωτερικούς εντός και εσωτερικούς εκτός βιβλιοθήκης. Δηλαδή, οι εσωτερικοί χρήστες έχουν διαφορετικά δικαιώματα πρόσβασης από τους εξωτερικούς.
Κρίνεται ανά περίπτωση (on case by case basis; case by case)	Αφορά την αναπαραγωγή, ιδιωτική ή / και εμπορική, η οποία κρίνεται ανά περίπτωση.
Λογισμικό ανοικτού κώδικα (open source software)	Λογισμικό το οποίο είναι ελεύθερο, για αναπαραγωγή και επαναχρησιμοποίηση, και στο οποίο ο κώδικας του μπορεί να αναδιαμορφωθεί να αναπτυχθεί περαιτέρω σύμφωνα με τις ανάγκες του φορέα που το έχει αναπαραγάγει.
Μέθοδος πρόσκτησης (acquisition method)	Η μέθοδος με την οποία οι βιβλιοθήκες αποκτούν το ψηφιακό τους περιεχόμενο.
Όχι κατηγοριοποίηση (no clustering)	Δεν εφαρμόζεται κατηγοριοποίηση χρηστών ως προς τα δικαιώματα πρόσβασης, δηλαδή οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χρήστες έχουν τα ίδια δικαιώματα πρόσβασης.
Παράγοντες πολιτικών (factors of policies; factors)	Παράγοντες που επηρεάζουν τις πολιτικές: τύπος δημιουργίας περιεχομένου, τύπος περιεχομένου, τύπος βιβλιοθήκης, μέθοδος πρόσκτησης και πνευματική ιδιοκτησία.
Περιεχόμενο βιβλιοθήκης (library material)	Μέθοδος πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου που προέρχεται από συλλογές της βιβλιοθήκης και στο οποίο η βιβλιοθήκη έχει ή διαχειρίζεται τα πνευματικά δικαιώματα. Καλύπτει και την περίπτωση που το ψηφιακό περιεχόμενο ανήκει στις συλλογές της βιβλιοθήκης, αλλά εκείνη δεν έχει

	ή διαχειρίζεται την πνευματική ιδιοκτησία, δηλαδή η πνευματική ιδιοκτησία ανήκει σε άλλους ιδιοκτήτες.
Περιεχόμενο τρίτων (third party material)	Μέθοδος πρόσκτησης ψηφιακού περιεχομένου από τρίτους (ιδιώτες, οργανισμοί). Το περιεχόμενο τρίτων μπορεί να είναι ελεύθερο ή μη ελεύθερο. Στο ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, οι πνευματικοί ιδιοκτήτες δεν επιβάλουν περιορισμούς στην πρόσβαση, διάθεση-αναπαραγωγή, και πολλές φορές εξουσιοδοτούν τη βιβλιοθήκη να διαχειρίζεται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο μη ελεύθερο περιεχόμενο τρίτων, οι τρίτοι ή έχουν ή διαχειρίζονται την πνευματική ιδιοκτησία και επιβάλουν περιορισμούς στην πρόσβαση, διάθεση-αναπαραγωγή.
Πληρωμή ανά ανάγνωση (pay per view)	Πολιτική πρόσβασης και αναπαραγωγής που εφαρμόζεται από τους εμπορικούς εκδότες. Ο χρήστης μπορεί να πληρώσει ανά άρθρο, δηλαδή να αγοράζει ξεχωριστά κάθε άρθρο που θέλει, για να έχει πρόσβαση, να το δει και να το αποθηκεύσει.
Πληρωμή ανά χρήση (base on a fee per use)	Χρήση και αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου που προϋποθέτει καταβολή πληρωμής ανά χρήση - για κάθε χρήση.
Πληρωμή σε άλλον (fee to other)	Περίπτωση πληρωμής για αναπαραγωγή η οποία καταβάλλεται σε κάποιον άλλον και όχι στη βιβλιοθήκη ή στον πνευματικό ιδιοκτήτη
Πληρωμή σε κανέναν (δεν ζητείται) (fee to nobody)	Η πληρωμή Η πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή (ή αναπαραγωγή άλλης χρήσης) δεν δίδεται σε κανένα, δεν ζητείται.
Πληρωμή στη βιβλιοθήκη (fee to library)	Η πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή (ή αναπαραγωγή άλλης χρήσης) δίδεται στη βιβλιοθήκη.
Πληρωμή στον ιδιοκτήτη (fee to owner)	Η πληρωμή για την εμπορική αναπαραγωγή (ή αναπαραγωγή άλλης χρήσης) δίδεται σε άλλο ιδιοκτήτη.
Πνευματικά δικαιώματα (copyright)	Πνευματικά δικαιώματα ή δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας
Πνευματική ιδιοκτησία (copyright ownership; Intellectual property)	Πνευματική ιδιοκτησία, ή δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η κατοχή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
Πνευματική ιδιοκτησία διαφέρει ανά τεκμήριο (varies on item basis; varies on item by item)	Η πνευματική ιδιοκτησία διαφοροποιείται ανά τεκμήριο.
Πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών (βιβλιοθήκη / άλλοι ιδιοκτήτες) (copyright to library / other owners)	Η πνευματική ιδιοκτησία μοιράζεται μεταξύ βιβλιοθήκης και άλλων ιδιοκτητών.
Πνευματική ιδιοκτησία σε κανέναν (copyright to nobody)	Τα πνευματικά δικαιώματα δεν ανήκουν σε κανέναν ή έχουν λήξει.
Πνευματική ιδιοκτησία στη βιβλιοθήκη (copyright to library; library)	Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκουν ή διαχειρίζονται από τη βιβλιοθήκη.
Πνευματική στον ιδιοκτήτη (copyright to owner)	Τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν σε άλλους ιδιοκτήτες και όχι στην βιβλιοθήκη.
Πολιτικές (policies)	Αφορά κυρίως στις πολιτικές πρόσβασης, διάθεσης-αναπαραγωγής. Σε άλλες περιπτώσεις που αναφέρεται ο όρος πολιτική και αφορά άλλες πολιτικές,, όπως διαδανεισμός, πρόσκτηση κλπ. διευκρινίζεται ο όρος και η πολιτική που αφορά σε κάθε περίπτωση και όπου αναφέρεται.

Πολιτική περιορισμένης αναπαραγωγής (restricted reproduction policy)	Η αναπαραγωγή απαγορεύεται στις περισσότερες περιπτώσεις, ή επιτρέπεται μόνο σε προκαθορισμένους χρήστες.
Προ-δημοσιευμένες εκδόσεις, προ-δημοσιεύματα (pre-prints)	Εκδόσεις που δεν έχουν δημοσιευθεί, αλλά που πρόκειται να δημοσιευθούν σε κάποιο περιοδικό, η πρακτικά συνεδρίου, βιβλίο κλπ., κάποιου εκδότη. Συνήθως αρχειοθετούνται και είναι διαθέσιμα από τα ιδρυματικά αποθετήρια.
Πρόσβαση (access)	Η πρόσβαση αφορά τον χρήστη, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο ο χρήστης έχει πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο.
Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες (onsite access)	Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες, αναγνωρισμένους χρήστες οι οποίο έχουν πρόσβαση στο περιεχόμενο εντός βιβλιοθήκης.
Πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου (on-campus onsite access)	Οι εσωτερικοί χρήστες έχουν πρόσβαση στο ψηφιακό περιεχόμενο εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου. Η πρόσβαση για εσωτερικούς χρήστες εντός βιβλιοθήκης ή πανεπιστημίου αφορά περισσότερο τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Εντούτοις ο όρος μπορεί να εκφράζει παρόμοιες καταστάσεις σε άλλους τομείς, όπως, οργανισμούς, εταιρίες κλπ. Ο όρος δεν ισχύει για τις εθνικές και δημόσιες βιβλιοθήκες.
Πρόσκτηση (acquisition)	Πρόσκτηση ψηφιακού περιεχομένου, δηλαδή ο τρόπος απόκτησης του από τη βιβλιοθήκη.
Συνδρομή εγγραφής (subscription fee)	Χρήση και αναπαραγωγή ψηφιακού περιεχομένου εφόσον ο χρήστης έχει καταβάλει συνδρομή εγγραφής.
Σχήμα εθελοντικής κατάθεσης (voluntary deposit scheme)	Πρόκειται για συμφωνίες εκδοτών και βιβλιοθηκών, που αφορούν στην κατάθεση του περιεχομένου των εκδοτών στις βιβλιοθήκες και ορίζουν πολλές φορές και τους όρους πρόσβασης, διάθεσης-αναπαραγωγής του περιεχομένου που κατατίθεται.
Τύπος βιβλιοθήκης (type of the library)	Η διάκριση γίνεται σε εθνικές, πανεπιστημιακές-ακαδημαϊκές-ερευνητικές, και άλλες, όπως, δημόσιες, ειδικές.
Τύπος δημιουργίας περιεχομένου (creation type / kind of the material)	Η προέλευση του ψηφιακού περιεχομένου, δηλαδή, αν είναι ψηφιοποιημένο ή / και πρωτογενώς ψηφιακό.
Τύπος περιεχομένου (type of the material)	Βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, μεταπτυχιακές εργασίες, διδακτορικά, ήχος, βίντεο κλπ.
Ψηφιακή βιβλιοθήκη (digital library)	Βιβλιοθήκη που περιέχει ψηφιακές συλλογές.
Ψηφιακό περιεχόμενο (digital material)	Ψηφιακό περιεχόμενο (ψηφιοποιημένο και πρωτογενώς ψηφιακό).
Ψηφιοποιημένο περιεχόμενο (digitized material)	Περιεχόμενο το οποίο προέρχεται από συμβατική μορφή που έχει ψηφιοποιηθεί.

Παράρτημα Ε. Ευρετήριο πινάκων

Πινακας 1. Διαφορες αναμεσα στις πολιτικες προσβασης για ETDs των τριων ινστιτουτων: EKT, VT και WVU 82
Πινακας 2. Προτασεις πολιτικων προσβασης για ETDs 84
Πινακας 3. Εφαρμοσμενες πολιτικες προσβασης και αναπαραγωγης των εθνικων βιβλιοθηκων σε ψηφιακο περιεχομενο με πνευματικα δικαιωματα 130
Πινακας 4. Παραγοντες πολιτικων προσβασης και αναπαραγωγης σε ψηφιακες συλλογες εθνικων βιβλιοθηκων 138
Πινακας 5. Πολιτικες προσβασης για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο της Πανεπιστημιακης Βιβλιοθηκης του Cambridge 155
Πινακας 6. Παραγοντες πολιτικων προσβασης και αναπαραγωγης για ακαδημαϊκες ψηφιακες συλλογες 159
Πινακας 7. Κατανομη βιβλιοθηκων του δειγματος 178
Πινακας 8. Κατανομη ψηφιακων συλλογων ανα τυπο βιβλιοθηκης 178
Πινακας 9. Τυπος δημιουργιας περιεχομενου και βιβλιοθηκες 178
Πινακας 10. Τυπος δημιουργιας περιεχομενου και συλλογες 179
Πινακας 11. Κατανομη πληθους συλλογων 179
Πινακας 12. Βιβλια σε ψηφιακες συλλογες 180
Πινακας 13. Περιοδικα σε ψηφιακες συλλογες 180
Πινακας 14. Εφημεριδες σε ψηφιακες συλλογες 181
Πινακας 15. Μεταπτυχιακες εργασιες σε ψηφιακες συλλογες 181
Πινακας 16. Διδακτορικες διατριβες σε ψηφιακες συλλογες 181
Πινακας 17. Ήχος σε ψηφιακες συλλογες 182
Πινακας 18. Βιντεο σε ψηφιακες συλλογες 182
Πινακας 19. Άλλου τυπου περιεχομενο σε ψηφιακες συλλογες 182
Πινακας 20. Μεθοδοι προσκτησης και τυπος δημιουργιας περιεχομενου 185
Πινακας 21. Διαφοροποιηση προσβασης και μεθοδοι προσκτησης 189
Πινακας 22. Απομακρυσμενη προσβαση για εσωτερικους χρηστες και περιεχομενο βιβλιοθηκης 191
Πινακας 23. Απομακρυσμενη προσβαση για εσωτερικους χρηστες και περιεχομενο με αδεια χρησης 191
Πινακας 24. Απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και περιεχομενο βιβλιοθηκης 192
Πινακας 25. Απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και ελευθερο περιεχομενο τριτων 192
Πινακας 26. Απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και δημοσιο περιεχομενο 193
Πινακας 27. Απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και περιεχομενο με αδεια χρησης 193
Πινακας 28. Απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και περιεχομενο με αγορα 193
Πινακας 29. Κατηγοριοποιηση χρηστων ανα μεθοδο προσκτησης 196
Πινακας 30. Προσβαση και κατηγοριοποιηση 197
Πινακας 31. Ποσοστα εφαρμογης πολιτικων αναπαραγωγης στο δειγμα 198
Πινακας 32. Πολιτικες αναπαραγωγης για ιδιωτικη χρηση 198
Πινακας 33. Πολιτικες αναπαραγωγης για εμπορικη χρηση 199
Πινακας 34. Πολιτικες αναπαραγωγης για ιδιωτικη και εμπορικη χρηση 199
Πινακας 35. Ορολογια – εννοιες 230
Πινακας 36. Λειτουργικη αντιστοιχιση συμβατικων και ψηφιακων πολιτικων 231
Πινακας 37. Παραδειγματα αντιστοιχισης συμβατικων και ψηφιακων πολιτικων 237
Πινακας 38. Ταξινομηση των shareware προγραμματων βασει των επιλογων χρησης τους 267
Πινακας 39. Ταξινομηση και κατηγοριοποιηση των εμπορικων ψηφιακων προϊοντων – λογισμικο 270
Πινακας 40. Συνιστωσες πολιτικης των εμπορικων ψηφιακων προϊοντων 272
Πινακας 41. Παροχεις ψηφιακου περιεχομενου 273
Πινακας 42. Αντιστοιχιση λειτουργιων βιβλιοθηκων και εμπορικων προμηθευτων περιεχομενου 274
Πινακας 43. Ομοιοτητες πολιτικων παροχης υπηρεσιων (περιεχομενου) μεταξυ βιβλιοθηκων και τηλεοπτικων σταθμων 275
Πινακας 44. Ομοιοτητες πολιτικων – κοινες πολιτικες σε λογισμικο και περιεχομενο βιβλιοθηκων 278

ΠΙΝΑΚΑΣ 45. ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ 279
ΠΙΝΑΚΑΣ 46. ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ . 279
ΠΙΝΑΚΑΣ 47. ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ – ΟΡΟΛΟΓΙΑ 356

Παράρτημα ΣΤ. Ευρετήριο σχημάτων

Σχημα 1. Κανονες πολιτικης για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων (τελειες: πολιτικες προσβασης, παυλες: πολιτικες αναπαραγωγης) 167
Σχημα 2. Κανονες πολιτικης για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων (τελειες: πολιτικες προσβασης, παυλες: πολιτικες αναπαραγωγης) 168
Σχημα 3. Επικρατεστεροι τυποι περιεχομενου σε μονο ψηφιοποιημενη μορφη 183
Σχημα 4. Επικρατεστεροι τυποι περιεχομενου σε μονο πρωτογενως ψηφιακη μορφη 183
Σχημα 5. Δημοφιλεστερες μεθοδοι προσκτησης 185
Σχημα 6. Μεθοδοι προσκτησης και τυπος δημιουργιας περιεχομενου 185
Σχημα 7. Κατανομη πνευματικων δικαιωματων περιεχομενου 186
Σχημα 8. Προσβαση εσωτερικων χρηστων εντος βιβλιοθηκης η πανεπιστημιου 190
Σχημα 9. Απομακρυσμενη (εκτος πανεπιστημιου) προσβαση εσωτερικων χρηστων 190
Σχημα 10. Απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων 192
Σχημα 11. Πληρης απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και μεθοδος προσκτησης 193
Σχημα 12. Μερικη απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και μεθοδος προσκτησης 194
Σχημα 13. Καθολου απομακρυσμενη προσβαση εξωτερικων χρηστων και μεθοδος προσκτησης 194
Σχημα 14. Κατηγοριοποιηση χρηστων ως προς τα δικαιωματα προσβασης 195
Σχημα 15. Γραπτη αδεια για την εμπορικη αναπαραγωγη 200
Σχημα 16. Τυπος βιβλιοθηκης και πληρωμη για την εμπορικη αναπαραγωγη 201
Σχημα 17. Μοντελο πολιτικων για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων (τελειες: πολιτικες προσβασης, παυλες: πολιτικες αναπαραγωγης) 243
Σχημα 18. Μοντελο πολιτικων για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων (τελειες: πολιτικες προσβασης, παυλες: πολιτικες αναπαραγωγης) 245
Σχημα 19. Δεντρο αποφασεων πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων 247
Σχημα 20. Δεντρο αποφασεων πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των εθνικων βιβλιοθηκων 249
Σχημα 21. Μοντελο πολιτικων για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων (τελειες: πολιτικες προσβασης, παυλες πολιτικες αναπαραγωγης) 252
Σχημα 22. Μοντελο πολιτικων για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων (τελειες: πολιτικες προσβασης, παυλες: πολιτικες αναπαραγωγης) 254
Σχημα 23. Δεντρο αποφασεων πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το ψηφιοποιημενο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων 256
Σχημα 24. Δεντρο αποφασεων πολιτικων (προσβασης, αναπαραγωγης) για το πρωτογενως ψηφιακο περιεχομενο των ακαδημαϊκων βιβλιοθηκων 258